

STHAVIRĀVALĪCARITA
OR
PARIŚIṢṬAPARVAN
BEING AN APPENDIX OF THE
TRIṢAṢṬI-ŚALĀKĀPURUṢACARITA

BY
HEMACANDRA

EDITED BY
HERMANN JACOBI, PH.D.,
formerly Professor of Sanskrit in the University of Bonn.

SECOND EDITION.

PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS.
PUBLISHED BY THE ASIATIC SOCIETY OF BENGAL.

CALCUTTA.
1932.

INTRODUCTION.

The Sthavirāvalīcarita, i.e., the Lives of the Jaina Patriarchs, by Hemacandra is, as its other and more frequently used title *Parīṣiṣṭa Parvan* indicates, the Appendix or continuation of the same author's great work in ten parvans, containing about 34,000 ślokas, on the Hagiology of the Jainas, the *Triṣaṣṭi-śālākāpuruṣacarita*. The sixty-three *śālākāpuruṣas* are the great personages, divine or human, who, according to the belief of the Jainas, have, since the present order of things, risen in the history of the world, and directed or influenced its course; they comprise the twenty-four Tirthakaras or prophets, the twelve Cakravartins or universal monarchs, the nine Vāsudevas, the nine Baladevas, and the nine Prativāsudevas.

Both Śvetāmbaras and Digambaras have written works on the history of those 63 *mahāpuruṣas* down to the Nirvāṇa of the last Tirthakara Mahāvīra. Only two authors, both Śvetāmbaras, have continued the history of the Jaina Church beyond that point, and have added an account of the patriarchs who came after Mahāvīra, viz. (1) Hemacandra in the *Parīṣiṣṭa Parvan*, and (2) Bhadreśvara in the last part of the *Kathāvali*, a huge work in Prakrit prose, an account of which will be given in the sequel.

The Sthavirāvalīcarita is a legendary history of the patriarchs from Jambū down to Vajrasena, i.e., a series of historical legends about them, arranged in chronological order. Here two questions may be raised, (1) which were the sources that furnished Hemacandra with the materials for his narrative; (2) can the historical foundation of the legendary history of the patriarchs be established on independent evidence?

1.

THE SOURCES OF THE STHAVIRĀVALĪCARITA.

What I have to say on this head, I almost entirely owe to my friend Prof. E. Leumann who has a thorough knowledge

of the Legendary Literature of the Śvetāmbaras. He had already contributed the account of the sources of the Sthavirāvalicarita in the Preface of the first edition, and has kindly revised and augmented his contributions for the second edition. I avail myself of this opportunity to give expression to my sincere gratitude for his untiring assistance.

Before entering on the detailed analysis of the Sthavirāvalicarita, I premise a brief survey of the literary works on which it is based.

Religious teachers were wont to enliven their sermons, and to illustrate their doctrines, by apologues and legends. When reduced to writing such tales gave rise to what may be called the Kathānaka-Literature, part of which formed the stories of the patriarchs and other famous persons, believed to have contributed to the development of the church after Mahāvira's Nirvāṇa. These stories are scarcely ever alluded to in the Sūtra itself, but frequently in the Niryukti belonging to it. There are ten Sūtras to which Bhadrabāhu, a late namesake of the sixth patriarch, has written Niryuktis, i.e., systematical expositions of the subject of the Sūtra to which they belong. The Niryuktis frequently mention the stories in question, but as a rule offer but a mere summary or a few details of them, while the teacher is supposed to be well acquainted with them. A more detailed account of the stories is contained in the Prakrit commentaries on the Sūtras and Niryuktis, called Cūrṇis, and a still further developed account of the same in the Tīkās which explain the Niryuktis and freely make use of the text of the Cūrṇis. Hemacandra has laid under contribution chiefly Haribhadra's Tīkā on the Āvaśyaka Sūtra, and, in a less degree, that on the Daśavaikālika Sūtra by the same author.—Somewhat different is the literary aspect in the Nīśītha-, Kalpa-, Vyavahāra-, and Viśeṣāvaśyaka-Sūtras. To these Sūtras also belong Cūrṇis, which, however, are very voluminous works, written in gāthās, and shorter Bhāṣyas by individual authors. Leaving the last named works out of account, it can be said that there are practically four

layers of the Kathānaka Literature: (1) Sūtras, (2) Niryuktis, (3) Cūrṇis, (4) Tīkās. It should, however, be mentioned that between Nos. 2 and 3 there has taken place some kind of intermixture. The subject is too complex to be explained here. The reader is, therefore, referred to the original papers of Prof. Leumann in Z.D.M.G., XLVI, p. 586-592; "Die Āvaśyaka Erzählungen" in Abhandlungen Z.K.D.M., 1897; and of Prof. Weber in Sacred Literature of the Jainas, p. 127.—

The dates within which the Kathānaka Literature has been developed, can be fixed almost with certitude. For the beginning of that period is marked by the Niryuktis, and the end by Haribhadra's Tīkā.

The author of the Niryuktis Bhadrabāhu is identified by the Jainas with the patriarch of that name who died 170 A.V.¹ There can be no doubt that they are mistaken. For the account of the seven schisms (*ninhaga*) in the Āvaśyaka Niryukti VIII 56-100 must have been written between 584 and 609 of the Vira Era. These are the dates of the 7th and 8th schisms, of which only the former is mentioned in the Niryukti.² It is, therefore, certain that the Niryukti was composed before the 8th schism 609 A.V. The dates 584 and 609 A.V. correspond to 57 and 82 A.D. on assuming the traditional date of the Nirvāṇa 527 B.C., or to 117 and 142 A.D. if the corrected date of the Nirvāṇa 477 B.C. is adopted. The rise of the Kathānaka Literature, therefore, may be placed about the end of the first century A.D. Its end is indicated by the time of Haribhadra who lived about 750 A.D. For Haribhadra wrote Tīkās on the Āvaśyaka and other Sūtras and Niryuktis; and the Tīkās form, as stated above, the fourth and last layer of the Kathānaka Literature.

Besides the Cūrṇis and Tīkās Hemacandra drew upon the Vasudevahinḍī,³ a huge work in Prakrit prose ✓

¹ Parīṣiṣṭa Parvana, IX, 112.

² Leumann, "Die alten Berichte von den Schismen," Indische Studien, vol. XVII, p. 91 ff.

³ The first part of this work has been edited by Caturavijaya and Puṇyavijaya in the Śrī-Ātmā-nanda-Jainagrantharatnamālā in 1930.

about Vasudeva, Kṛṣṇa, etc. As Prof. Leumann informs me, the Cūrṇi on Āvaśy. VIII 161, 3 mentions the Vasudevahiṇḍi as its source of the story of Prasannacandra and Valkalacirin.¹ The date of the Vasudevahiṇḍi is not known. At any rate it cannot be later than the sixth century A.D., if we allow an interval of no more than a century between it and the Cūrṇis, and as much between them and Haribhadra.

I now proceed to reproduce, in tabular form, Prof. Leumann's analysis of the contents of the Pariśiṣṭa Parvan with reference to the sources drawn upon by Hemacandra, whose narrative in the first three sargas is modelled on the extensive introduction of the Vasudevahiṇḍi; of the 13 stories of the latter (indicated in the synoptic table by Roman numbers) some are reproduced by Hemacandra. In the remaining part of his work he took the materials for it from several works of the Kathānaka Literature as stated in the Synoptic Table.

SYNOPTIC TABLE

of the sources of the Pariśiṣṭa Parvan.

- Paris. P. I 46-89. (Prasannacandra): Vasudevahiṇḍi X.
 I 90-258. (Valkalacirin): Vasud. XI. (both stories in Āvaśyaka Cūrṇi VIII 161, 3 and Āvaśyaka X 80.
 I 286-469. (Vidyunnālin): Vasud. XII.
 I 267-285, 470-473. (Anādrta): Vasud. XIII.
 II 1-165. (Jambūsvāmivivāha). H's much enlarged narrative is based on parts of the introduction of Vasud.
 II 166-190. (Prabhavacaurāgama): Vasud.
 II 191-222. (1. Madhubindupuruṣakathā): Vasud. IV.
 224-311. (2. Kuberadattakathā): Vasud. VI.

¹ Pariśiṣṭa Parvan, I, 46-258.

- 315-354. (3. Maheśvaradattakathā): Vasud. VIII.
- 720-745. (11. Śilājaṭuvānarakatha): Vasud. III.
- III 214-275. (19. Lalitāṅgakathā): Vasud. V.
- V 1-107. (Prabhavadevatva, Śayyambhavacarita): Daśavaikālikaniryukti (14f. and 438f.), and Haribhadra's Tīkā on it.
- VI 5-21. (Bhadraḥuśiṣyacatuṣṭayavṛttānta): Uttarādhyayana kathānaka II 7.
- VI 22-41. (Pāṭaliputrapraveśa, beginning): Āvaśyaka Kathānaka XVII 19, 27.
- VI 42-183. (Annikāputrakathā): Āv. Kath. XVII 11, 28.
- VI 184-230. (Pāṭaliputrapraveśa, end, Udāyimāra-kathā): Āv. Kath. XVII, 11, 29.
- VI 231-251. (Nandarājyalābha): Āv. Kath. XVII 11, 30.
- VII 1-137. (Kalpakāmatya): Āv. Kath. XVII 11, 31.
- VIII 1-108. (Śakaṭālamaraṇa, Sthūlabhadradikṣā): Āv. Kath. XVII 11, 32.
- VIII 109-168. (Sthūlabhadravratācaryā): Āv. Kath. XVII 11, 33.
- VIII 170-192. (Sthūlabhadravratācaryā, concluded): Āv. Kath. XVII 11, 34, and Āv. IX 58, 11. See note 2.
- VIII 194-376. (Cāṇakya Candraguptakathā): Cūrṇi and Tīkā on Āv. Niry. IX 64, 38. VIII 149, 2.
- VIII 377-414, 415-435, 436-445, 446-469; IX 1-13, 14-54. Of these seven stories many details can be traced in the Āvaśyaka-, Uttarādhyayana and other Kathānakas.
- IX 14-54. (Aśokaśrikunālakathā, Sampratījanmarāj-yaprāpti): Cūrṇi and Bhāṣya of Kalpa- and Nīśitha Sūtras.
- IX 55-76. (Sthūlabhadrapūrvagrahaṇa): Āv. Kath. XVII 11, 35.

- IX 77-110. (Bhadrabāhusvargagamana): Āv. Kath.
 XVII 11, 36.
 X 1-35. (Dhanadevakathā).
 XI 1-22: Āv. Kath.
 XI 23-38, 55-82. (Sampratirājacarita): Cūrṇī and
 Bhāṣya of Br̥het-Kalpa and Nisītha-Sūtras.
 XI 39-54. From the same source.
 XI 83-102. " " " "
 XI 103-123. " " " "
 XI 124-126. (Āryamahāgirisvargagamana): Āv. Kath.
 XI 128-177. (Avantisukumālanalinīgulmagamana):
 Āv. Kath.
 XII 1-68. 100-388. XIII 1-200: Āv. Kath. VIII 41-
 49.
 XII 69-99. Āv. Kath. IX 48.

The preceding table shows, at a glance, that the substance of Hemacandra's Sthavirāvalicarita is almost entirely derived from old sources. ¹ Of some stories, however, the original version has not yet been found, e.g., of the tales 4, 8-10, 12-17 in cantos II and III; Prof. Leumann is of opinion that the

¹ Hemacandra twice inserts seven tales, II 355-718, and III 1-212, from other sources than Vasudevahiṇḍi. Of these tales Nos. 5, 6, 7, 18 can be traced to the Āvaśyaka Tradition.

Dr. L. Alsdorf has made the legend of Sthūlabhadra the subject of a special study in his book, *der Kumārapālapratibodha*, Hamburg 1928, p. 21 ff. (Alt-und Neu-Indische Studien herausgegeben vom Seminar für Kultur und Geschichte Indiens an der Hamburgischen Universität. No. 2).

ताहे सा हइतुडा तं साऊं परमन्नेण पडिळाभेइ, तं च सव्वं परमद्वं पाइइ (192), ताहे सो साऊं भणइ “ मा भत्तं पञ्चकाइ (193), अहं वइरसामिणा भणितं ‘जदा तुमं सयसहस्सुनिष्कटं भिखुं लुभित्सि, तजं पाइ चेव सुभिखं भविस्सुइ’ ति (195), ताहे पव्वइस्सुइ.” ताहे सा धरिया ठिया (196), इउं य तद्विसं चेव वाइणेहिं तंडळा आणीया (197), ताहे पडिळाउं जाउं. एवं सो वि ताव जीविउं, सो साऊं तयेव ठिउं (198). सुभिखं जायं (199), ताणि य सावयाणि तस्स साऊंस्सु अन्तिर पव्वइयाणि (201). तजं वइरसामिस्सु पउण्ययं जायं (202).

१ प्रतीकार Deśikoṣa 6, 19. २ प्रपौत्रिक-शिष्यसंतानः ।

report of Jambū's ordination in III 276-292, and of his instruction by Sudharman in IV 1-61 has freely been invented by Hemacandra, this may also be true with regard to some minor details and the matter of single verses. But, on the whole, his narrative is a faithful representation of the originals, and may be compared with them almost verse by verse. In illustration hereof I reproduce, in the footnote on the previous page, Prof. Leumann's comparison of the text of the *Āvaśyaka Kathānaka* with *Parīśiṣṭa Parvan XIII* 190-203.

The idea of constructing a continuous history of the patriarchs by combining the *Kathānakas* about them was probably suggested by the *Cūrṇi* of the *Āvaśyaka* itself. For the *Kathānakas* related in *Āv. VIII* 41-49 present one complete period, viz., that of *Vajra*, *Āryaraksita*, *Phalguraksita*, and *Vajrasena*, the subject of *Sthavirāvalicarita XII* and *XIII*. Following up this precedent the next step was no doubt to collect and put together the *Kathānakas* of the remaining periods from *Jambū* down to *Vajra*. The collection of the materials for the whole history of the patriarchates was achieved, probably for the first time, by *Bhadreśvara*.

On Bhadreśvara's Kahāvalī.

I have already stated in the beginning of the Introduction that *Bhadreśvara's Kahāvalī* relates, like *Hemacandra's Triṣaṭṭisālākāpuruṣacarita*, the history of the 63 *mahāpuruṣas*, and that its continuation is something like the *Parīśiṣṭa Parvan* of *Hemacandra*. But *Bhadreśvara's parīśiṣṭa parvan*, if I may call it so, goes beyond what is contained in *Hemacandra's work*; it includes also the lives of a number of famous teachers (known afterwards as *Yugapradhānas*) from *Kālaka* down to *Haribhadra* (*Bhavaviraha*).

The only MS. of the *Kahāvalī* which has come to light is written on 302 palm-leaves, and was finished in *Samvat 139* (the last cipher is broken off). It is very nicely written, but is faulty to such a degree that it is frequently impossible to make out the meaning of the context. The last 64 leaves contain

the pariśiṣṭa parvan, a rotograph of which I owe to the kindness of Mr. K. P. Mody of Ahmedabad. At the end of the text occurs the following couple of gāthās:

भयिषा उ य कदा उ रिसहाइजिणाय वीरचरिमाणं ।
तत्तित्यकदाहि समं भवविरहो जाव स्मरि ति ॥
इय पदमपरिच्छे उ तेवीसमहस्मि उ सचद्रुस उ ।
विरमइ कदावलीय भद्रेसरस्मरिविरइओ ॥

The scribe adds: इति कदावली.. (पुस्त ?) कस्य द्वितीयखंडं समाप्तं ।
संवत्सरे १३९.—

Our MS. contains only the first *pariccheda* as stated in the second gāthā; the second *pariccheda* dealt perhaps like the Prabhāvakacarita, with later Yugapradhānas.

There are two Bhadreśvara-sūris in Peterson's Index of Authors in the 4th Report. The first in the list is probably the author of the Kahāvalī, in the 2nd half of the 12th century of the Saṃvat Era.

The Sthavirāvalicarita and that part of the Kahāvalī which covers the same ground relate, in the main, the same historical legends based on the same original sources. For Bhadreśvara's tales are, as a rule, but a more elegant version of the Kathānakas contained in the Cūrṇis and Tīkās. But there is some difference regarding the composition of either work which deserves notice.

1. Bhadreśvara does not borrow from the Vasudevahiṇḍī, wherefore there is, in the Kahāvalī, nothing to correspond with the first three sargas of the Pariśiṣṭa Parvan, except a few lines about Gautama and Jambū, and an account of Prabhava and Śayyambhava's conversion.

2. He inserts the report of the schisms from Āvaśyaka Kathānakas, of schisms 3-6 after Kalpaka, and of 7, 8 in the story of Āryaraksita.

3. After the story of Śayyambhava and Manaka he adds the story of Maṇiprabha from Āv. Kath. IV. Maṇiprabha is the great grandson of Caṇḍapradyota and grandson of Pālaka, kings of Avanti; he happens to become king of Kauśāmbī while his brother Avantisena was ruler of Avanti. After this

story comes an account of the violent death of King Kūnika, who is there stated to have been a contemporary of Maṇi-prabha's grandfather Pālaka, whereby the chronology of Magadha is brought into connexion with that of Mālava.—Then follows the story of Anṇikāputra, cp. *Parīṣiṣṭa Parvan* VI 43–174.

4. Bhadreśvara inserts, after the story of the four disciples of Bhadrabāhu, the *Vīrasuha-Sarassai-kahā* a tale of great length. Sarasvati, a clever brahmin girl, married Amaraguru, and, together with him, was ordained by Yaśobhadra. She accompanied Bhadrabāhu in his pilgrimage. Some miraculous doings of the latter are mentioned, but nothing that adds to our knowledge of his 'life'. Hemacandra, therefore, was perfectly justified in omitting from his work the story of Sarasvati.

Bhadreśvara's work has few literary merits. It is scarcely more than a collection of disconnected materials for the history of the Śvetāmbara church, culled from the ample Literature of Cūrṇis and Tīkās. The *Kahāvalī* compares unfavourably with the *Sthavirāvalīcarita* by Hemacandra which reads like a connected history of the patriarchate from Jambū down to Vajrasena, told in fluent Sanskrit verses and spirited Kāvya style. No wonder that it superseded the older work to such a degree that for a long time the *Kahāvalī* seemed to be lost, till but lately one single Manuscript was brought to light.

2.

INDEPENDENT TESTIMONY.

The Therāvalīs.

Though the stories of the patriarchs whose sources have been traced in the preceding part, are, on the face of it, incredible legends, still they may contain some grains of historical truth. There can be little doubt about the historical character of the patriarchs of whom those stories are told, and of the order of their succession. For both points are

borne out by the ancient Therāvalis of the Śvetāmbaras which it will now be our task to examine more closely.

There are two classes of Therāvalis, (1) that of the Nandi and Āvaśyaka Sūtras, (2) those of the Kalpasūtra (Sthavirāvali). They are in perfect agreement down to Mahāgiri and Suhastin, the pair of patriarchs in the eighth generation after Mahāvira. At that point the succession diverges in two lines, one starts from Mahāgiri, the other from Suhastin; the first is recorded in Nandi and Āvaśyaka Sūtras, the second in the Kalpasūtra. Both lines are of course entirely independent of each other, and have no member in common¹. Almost all *theras* who figure in the ancient Kathānakas belong to the line of Suhastin. As far as I am aware there is but one legend related of a member of the Mahāgiri-line, viz., Mangu, see Abhidhānarājendra Koṣa, s.v. Mangu.

Before we proceed in our inquiry, we must consider the denotation of the term *thera* in the Therāvalis which has changed in the course of the time.—It is stated in the beginning of the Sthavirāvali of the Kalpasūtra that Mahāvira had 11 *gaṇadhara*s who administered 9 *gaṇas*. The *gaṇadhara*s left no successors with exception of Sudharman whose *gaṇa* therefore eventually comprised the whole Jaina Church. He became the highest authority of the whole Church, as it were its pope. At his death, 20 A.V. he left the pontificate to his disciple Jambū (died 64 A.V.). And thus the supreme dignity and power in the Jaina Church devolved from teacher to disciple for seven generations. The first seven members of the Therāvalis are, therefore, *gaṇadhara*'s after the fashion of Sudharman when *gaṇa* and Church had become identical. But, as stated above, in the eighth generation Mahāgiri and Suhastin jointly ruled the Church, and from either originated a

¹ An apparent exception are the four *theras* Dhamma, Bhaddagutta, Vaira, and Rakkhiya who belong to the Suhastin-line, but in the Nandi Sūtra 31. 32 are included in the Mahāgiri-line. However, the verses in question are an interpolation as Prof. Leumann has proved, see Z.D.M.G., vol. XXXVII, p. 498.

separate line of successors. Here then ends the pretended unity of the Śvetāmbara Church as an ecclesiastical institution; each branch was governed by authorities of their own. Their list in the Therāvāli consists of distinct parts which do not possess the same degree of trustworthiness. And the members of the Mahāgiri-line are perhaps no more than Yugapradhānas like those described in the Prabhāvākacarita. The famous teachers after Vajrasena from Kālaka down to Haribhadra whose lives have been included in the Kahāvalī, are, as said above, decidedly Yugapradhānas and have no claim to be regarded as patriarchs even in a restricted sense of the term.

After this digression we shall now inquire into the line of Suhastin. The Kalpasūtra gives two redactions of the list, (1) a short one (*samkhittavāyaṇā*) and (2) a detailed one (*vitthara-vāyaṇā*). Both lists begin with the 5th patriarch Yaśobhadra and are in perfect agreement down to the 13th patriarch Vajra and his disciple Vajrasena¹. For the reader's convenience I subjoin the list of those patriarchates.

V. Yaśobhadra.

VI. Bhadrabāhu and Sambhūtavijaya.

VII. Sthūlabhadra.

VIII. Mahāgiri and Suhastin.

IX. Susthita-Supratibuddha

X. Indradinna.

XI. Dinna.

XII. Simhagiri.

XIII. Vajra.

In the shorter redaction nothing but the names of the patriarchs and their gotras are given, while the detailed redaction also enumerates the disciples of each patriarch, and mentions, in their proper places, the *gaṇas*, *sākhās*, and *kulas* originated by them. These details are presumably based on a

¹ In the short concluding part of the lists there is some disagreement and confusion which, however, need not detain us, as we are concerned here with their main part only.

faithful tradition. The historical character of at least some of them has been established by a brilliant discovery of G. Bühler¹. He succeeded in identifying the names of 4 *ganās*, 8 *śākhās*, and 13 *kulas*, occurring in Mathurā inscriptions of the Kankali mound, with such mentioned in our Therāvali; they belong to disciples of the eighth, ninth, and eleventh patriarchs Suhastin, Susthita and Supratibuddha, and Dinna. It is worthy of note that all the *ganās* and *kulas*, and 4 of the 8 *śākhās* mentioned above occur also in the gāthās quoted in the Therāvali; no doubt as evidence of its statements. "The part of the Sthavirāvali which we can now control", says Prof. Bühler, "proves to contain an on the whole trustworthy account of the development of the Śvetāmbara branch of the Jainas, which shows only such accidental mistakes and omissions as may be expected to occur in a late redaction of an oral tradition".

Bühler's discovery has proved that the part of the longer list (*vittharavāyaṇā*) which contains the above mentioned details, is based on some trustworthy tradition; reliable documents, however, seem to be only the gāthās quoted in it. Whether the list itself deserves the same credit, is open to grave doubt. For no inscription ever mentions the patriarch for the time being; our knowledge of them and their succession as exhibited in the Therāvali entirely rest on literary tradition. A comparison of the dates in the Therāvali with those of other writings will enable us to gauge the value of the former. Such a means of checking somehow the tradition of the Therāvali is furnished by the record of schisms (*nihnavas*), which is epitomised in the usual form in the Āvaśyaka Niryukti VIII 56-100², and fully narrated by Haribhadra in the Tīkā on the Āvaśyaka Sūtra, and by Śāntisūri in the Tīkā 'Śiṣyahitā on the Uttarādhyayana Sūtra (ad III 9). Our inquiry will be concerned with the four schisms 4-5, of which the relevant details,

1 See his papers in W.Z.K.M., vol. 2. 3; Ep. Ind., vol. 1. 2.

2 'Die alten Berichte von den Schismen der Jainas' by Prof. Leumann, in Indische Studien, vol. 1F, p. 91 ff.

viz., name of the heresiarch, his date and scholastic pedigree, may be stated as follows:

- 4th schism : 229 A.V., Āsamitta, disciple of Koḍinna, disciple of Mahāgiri.
- 5th ,, : 228 A.V., Ganga, disciple of Dhaṇagutta, disciple of Mahāgiri.
- 7th ,, : 584 A.V., Goṭṭhāmāhila, disciple of ajja-Rakkhiya. (Rakṣita was not the then patriarch, but Vajra who had instructed him in the pūrvas. The schism arose after the death of Rakṣita, and, *a fortiori*, of his teacher Vajra. The date of Vajra's death is not recorded, yet being required for the chronological calculation below, I provisionally place it in 575 A.V., which cannot be far wrong.)

As the Niryukti had been written between 584 and 609 A.V. (see above), its author was no doubt well informed of the events connected with the two last schisms which had occurred not long before his own time. Now Rohagutta, the author of the 6th schism, being a *prasiṣya* of Śubastin, the eighth patriarch, lived in the second generation after the latter, i.e., probably under the tenth patriarch. Accordingly between him and Bhadrabāhu (6th patriarch), there intervened four patriarchates. And as Bhadrabāhu died 170 A.V., and Rohagutta was living in 544 A.V., the intermediate four patriarchates should have lasted 374 years! This interval yields an average length of each patriarchate, in this period, of about 94 years! This is quite absurd.—On the other hand, the interval of 40 years between the last two schisms covers, in the Therāvali, four patriarchates, each of an average duration of no more than ten years, a result which errs in an opposite sense from the preceding one. In order to compensate somehow both errors, we may calculate the approximate interval between the death of Bhadrabāhu (170 A.V.) and that of Vajra (about 575 A.V.), viz., 405 years, which contains seven patriarchates. The average length of each patriarchate thus would

be nearly 58 years, which is decidedly far too long to be admitted. The true average may be estimated at about 30 years, for the six patriarchates from Sudharman down to Bhadrabāhu lasted 170 years, which divided by 6, makes an average of 28 years.—To sum up : if we base our inquiry on the well-established dates of the schisms, we arrive at the conclusion that the list of *theras* is imperfectly handed down ; there must have been far more *theras* than are contained in the Therāvali.—

One fundamental fault vitiating the early records of the Jainas is the confusion prevailing in their system of chronology. An error contingent thereon appears in the account of the schisms.

As entered in the table of the schisms, the 4th and 5th heresiarchs, Āsamitta and Ganga, were disciples of Koḍinna and Dhaṇagutta, who themselves were disciples of Mahāgiri ; and the 6th heresiarch Rohagutta was a disciple of Sirigutta,¹ disciple of Suhastin. The latter and Mahāgiri were contemporaries, being partners in the eighth patriarchate. Therefore those three heresiarchs, being *praśiṣyas* of Mahāgiri and Suhastin, must also have been contemporaneous or nearly so. Nevertheless the 4th and 5th schisms are placed in 220 and 228 A.V., and the 6th schism in 544 A.V. Between the first two dates and the third there is a difference of about three centuries, though the events to which both set of dates refer are separated

¹ In the Therāvali Chaluga Rohagutta figures as a disciple of Mahāgiri. But this is apparently a mistake. For if he had been a disciple of Mahāgiri, he would have been the senior of Āsamitta and Ganga who were but disciples of Mahāgiri's disciples, and this would not have been the 6th but the 4th schism. Here then the Nirukti deserves preference before the Therāvali.—The author of the Nirukti belonged to the line of Suhastin, and had no doubt first hand information about its history, while about all that concerned Mahāgiri and his line he could but reproduce the statements of alien sources. This difference accounts for the fact to be discussed in the text that the date of the 6th schism refers to the current Era of Mahāvīra, but those of the 4th and 5th to a greatly erroneous one.

from each other by less than as many decades. It is hard to believe that there should ever have been Vira-era which contained the enormous error just pointed out. Yet there is a parallel case which proves that such a wrong Vira-era had actually been in use during the early centuries A.D. For Vimalasūri, author of the Prākṛit poem Paumacariya, states at the end of his work to have written it in 530 A.V.¹ This date, if interpreted as a regular Vira-date, is inconsistent with the author's statements in V. 11Ff. He gives his spiritual lineage: Rāhu, Vijaya, and Sūri Vimala who belong to the Nāilakulavaṃsa. The latter is no doubt identical with the Nāilī sāhā which, according to the Therāvalī, was founded by Vajra's disciple Vajrasena. Vajra having died about 575 A.V., Vajrasena may be confidently placed in about 580-600 A.V. As Vimala was a member of the Nāilī sāhā, he was removed from its founder by an uncertain number of generations. He, therefore, cannot have lived before the later part of the 7th century A.V., and thus it is certain that his date 530 is not a regular Vira-date. In the common Vira-era starting from 526 B.C. the year 530 corresponds to 4 A.D. But the Paumacariya was written in a much later age. For in it the Yavanas and Śakas are mentioned, not as newly settled in India, but as living there since time immemorial, the same holds good with cīnāra.

Our inquiry into the structure of the Therāvalī will have convinced the student that it does not furnish, as it pretends to do, a connected line of patriarchs succeeding each other as teacher and disciple, but a patched up list of those patriarchs whose memory survived in oral or literary tradition, while the rest of them had fallen into utter oblivion. As the monastic chroniclers had to work on insufficient, though in part very

¹ Edited by the present writer in the Jainadharmaprasāra sabhā, Bhāvnagar, 1914.

good materials, they failed to produce a connected history of the patriarchate.

In the Introduction to the first edition, p. 4, I tried to show that Mahāvira's Nirvāṇa occurred 155 years before Candragupta's accession to the throne, and to justify my result in opposition to Professor Bühler's criticism, I now reopen the discussion of this important question, and bring to bear on it facts which have since been discovered and make it appear in a novel light.

Hemacandra states, *Parīṣiṣṭaparvan* VIII 339, that 155 years after the liberation of Mahāvira Candragupta became king:—

एवं च त्रैमहावीरसुक्तेर्वर्षशते गते ।

पञ्चपञ्चाशदधिके चन्द्रगुप्तोऽभवद्गुपः ॥

Merutunga in the *Vicāraśreṇī* quotes this verse and dismisses it as contradicted by all other sources¹, which place the same event sixty years later (215 A.V.). But the former date is confirmed by Bhadrēśvara in his *Kahāvalī*:

एवं च महावीरसुत्तिसमयाच्चो पंचादणवरिससय युद्धे (read उच्छिष्टे) नंदवंसे चंद्रगुप्तो राया जाउत्ति ।

“And thus, since the overthrow of the Nanda dynasty 155 years after Mahāvira's liberation, Candragupta became king.” So in spite of the general tradition the genuine one had somehow lingered on. The date 155 A.V. for Candragupta's accession to the throne cannot be far wrong, since the Buddhists place that event in 162 A.B. If we assume the earliest possible date 322 B.C.—as the beginning of Candragupta's reign, the *corrected* date of Buddha's death comes out 484 B.C., and that of

¹ The statement is contained in the memorial verses:—

जं रयणिं कालगच्छो अरिहा तिलंकरो महावीरो ।

तं रयणिसवंतिवई अहिसित्तो पालगो राया ॥ १ ॥

सद्धी पालगरक्षो पणवणसयं तु होइ नंदाणं ।

अइसयं सुरियाणं तीस चिच्च पूसमिच्छस्स ॥ २ ॥

बलमिच्छभाणुमिच्छा सद्धी वरिसाणि चत्त नद्धवण्णे ।

तह गद्धमिच्छरज्जं तेरस वासे सगस्स चज्ज ॥ ३ ॥

Mahāvīra's 477 B.C. This result is at variance with a notice in several Buddhist canonical works, which comes to this. Buddha, on his last pilgrimage, had passed through Pāvā, proceeding to Kusinārā, where he entered Nirvāṇa. In Pāvā, it is stated, the Nigaṇṭha Nāthaputta—meaning Mahāvīra—had died quite recently (*adhunā*). But this statement is founded on an error of the Buddhists, as has been pointed out by Jarl Charpentier in the *Ind. Ant.*, 1914, p. 128. He says: "Although the place where Mahāvīra is now-a-days said to have died is a small village called Pāpaurī, about three miles from Giriyak in the Bihar part of the Patna district, it is quite clear from Dīgha Nikāya III 11F sq., etc., that the Buddhists thought it to be identical with the town Pāvā in which Buddha stayed in the house of Cunda on his way to Kusinārā." Mahāvīra actually died in Majjhamā Pāvā, as stated in the Kalpasūtra, the modern Pāvā (purī) some 9 miles east of Rājagṛha.—Accordingly, the objection against the corrected dates of the Nirvāṇa of Buddha and Mahāvīra does not hold, and it is proved that the latter survived the former by about 7 years.¹

3.

In the first edition I gave it as my impression that Hemacandra's work, notwithstanding its many merits, is open to censure on account of numerous blemishes caused by hurried composition. I compared his versification to that of the Latin poet who in hora saepe ducentos, ut magnum, versus dictabat stans pede in uno.²

This denunciation should, however, be qualified in one regard. Hemacandra metrically treated the Śloka in a way peculiar to himself, different from that of any earlier and later author. Still he does not merit unconditioned censure for a practice which he seems to have introduced on purpose.

¹ Even the traditional dates of the Nirvāṇa, viz., 543 B.C. of Buddha, and 526 B.C. of Mahāvīra lead to a similar conclusion.

² (Who), as a great feat, often dictated in one hour 200 verses, anxious only that they should be verses. Horace, Sat. I 4, 9 f.

The subject is as intricate as it is interesting, it, therefore, deserves to be treated at greater length.

On the Śloka employed by Hemacandra.

Judged by the standard of classical poets, the Śloka employed by Hemacandra must be pronounced irregular in a great many cases.¹ There is but one rule strictly observed, viz., that the even pādas should end in ॐ-ॐ- or ॐ-ॐॐ. The same metre is excluded from the end of odd pādas, but it occurs XI 62. The 2nd and 3rd syllables of a pāda should not be ॐॐ; this metre occurs, however, in odd pādas VIII 136. 321. 361, XII 377, in even pādas XI 110, XIII 34; the last two instances further offend against the rule prohibiting the use of ॐ- as 3rd and 4th syllables in even pādas. All the irregularities mentioned as yet are downright blunders: Hemacandra most frequently sets the nicer rules about the Vipulās at defiance. Classical poets adhibit four Vipulās which may be described by the metre of syllables 5 to 7, as: I न—Vipulā II म—Vipulā III म—Vipulā (Cæsura after the 5th syllable) IV र—Vipulā (Cæsura after the 4th syllable). In all Vipulās the 4th syllable must be long and besides in II and III the 3rd a short one. The rules about these Vipulās are but imperfectly observed by Hemacandra, as the following statistics of Sargas 9-13 will show. There are 179 cases of the 1st Vipulā, 70 of the 2nd, 75 of the 3rd, and 60 of the 4th; of these there are 18, 12, 8, and 7 cases irregular. Hemacandra, moreover, employs the म—Vipulā which is but a very rare exception with other poets. I noted, in the same part of his work, 26 cases of which three exhibit a short fourth syllable instead of a long one. It will thus be seen that Hemacandra habitually admits metres which common usage excludes from the Śloka.—Even more striking and decisive than these irregularities is his very frequent neglect of the

¹ The proofs for my remarks in the text are taken from Sargas IX-XIII.

cæsura after the odd pādas which classical poets mark by the end of a word or, at least of a member in a compound. Hemacandra, however, effaces it frequently by Sandhi with an initial vowel; I counted 69 such 'weak' cæsuras in the two first sargas. Or it falls in the middle of a word, e.g., separating the preposition from the verb and the like. It is evident that by this practice the odd and even pādas tend to coalesce into one line, and the character of the Śloka becomes essentially changed.

There can be no doubt of Hemacandra's being quite aware that his Ślokas were an innovation, and that he introduced it on purpose. He had induced Jayasimha Siddharāja, one of the most powerful kings of Gujarāt (A.D. 1094-1143) to favour the Jains, and actually converted his successor Kumārapāla (1143-1174) to Jainism. By the conversion of Kumārapāla Gujarāt became a Jain State, and Hemacandra used his influence on its government in order to make his sect a self-subsistent political body with a culture of its own. He, therefore, composed text-books of nearly all sciences for the benefit of his sect. He apparently attempted to facilitate the literary activities of the Jains by making the Śloka a more handy means of composition than its classical model, and he wrote in this new-styled Śloka the Triṣaṣṭiśalākāpuruṣa-carita and other works, more than 1,50,000 verses. But this innovation of his was not adopted even by the Jains; they reverted to the classical model, imitating it with indifferent success; and accordingly Hemacandra's exertion in this regard was doomed to failure.

But now we shall examine some of Hemacandra's literary delicts for which he stands convicted on his own showing. In the Kāvyaṇuśāsanā¹ he remarks, in connection with the fault *nirarthaka*: तत्र चादौनां पूरणार्थत्वे निरर्थकत्वं, and illustrates it by a stanza in which a meaningless हि is used merely for the exigency of the metre. Here are two fine specimens from the Paṛiśiṣṭa Parvan:

¹ Kāvyaṁālā edition, p. 136.

निद्रा ह्यनुद्रमनशां प्रायेण सुखमैव हि II 519

अयं हि प्रागमात्यले कारितोभून्मयैव हि VIII 452,

where the second हि is पादपूरणार्थं. Other instances, taken at random from the first two sargas, occur in I 367. 405, II 333. 365. 420. 528. 742. In many cases हि serves no other purpose but to avoid the hiatus, as in the first verse quoted above; similar cases will be found in I 148. 344, II 301. 302. 435. 540. 586, etc.—Also च, तु, अपि are occasionally used without any special meaning. Sometimes two particles are joined where only one is required, e.g., अथय II 689. 713. अपि च I 472, II 195. 614. 2—These remarks are, by no means, meant to be exhaustive. I have noted only some stray observations which struck me as illustrative of Hemacandra's occasional want of pains-taking.

But enough has been said to make good the assertion that Hemacandra produced his poem rapidly and did not give it a last polish. These critical remarks, however, which apply as well to the Triṣaṣṭiśālākāpuruṣa-carita to which the Pariśiṣṭa Parvan is but an appendix, should not prevent our appreciating the indubitable excellence of Hemacandra's great work, it appears in full light when we compare it with the older work of similar contents, Bhadrēśvara's Kahāvalī (see pp. xi-xiii). Bhadrēśvara has merely strung together the Prakrit Kathānakas, scarcely altered, and thus has presented only a collection of materials for the legendary history of the Jainas down to the last patriarch. Hemacandra, on the other hand, writing in Sanskrit, in kāvya style and fluent verses, has produced an epical poem of great length (some 37,000 verses), intended, as it were, as a Jaina substitute for the great epics of the Brahmins. His composing this great work is, no doubt, part of his plan to provide his sect with a Literature of their own, and to make it independent of the general Hindu culture.

The chronology of Hemacandra's literary compositions has been fully discussed by Professor Bühler in his masterly monograph "On the life of the Jaina monk Hemacandra"

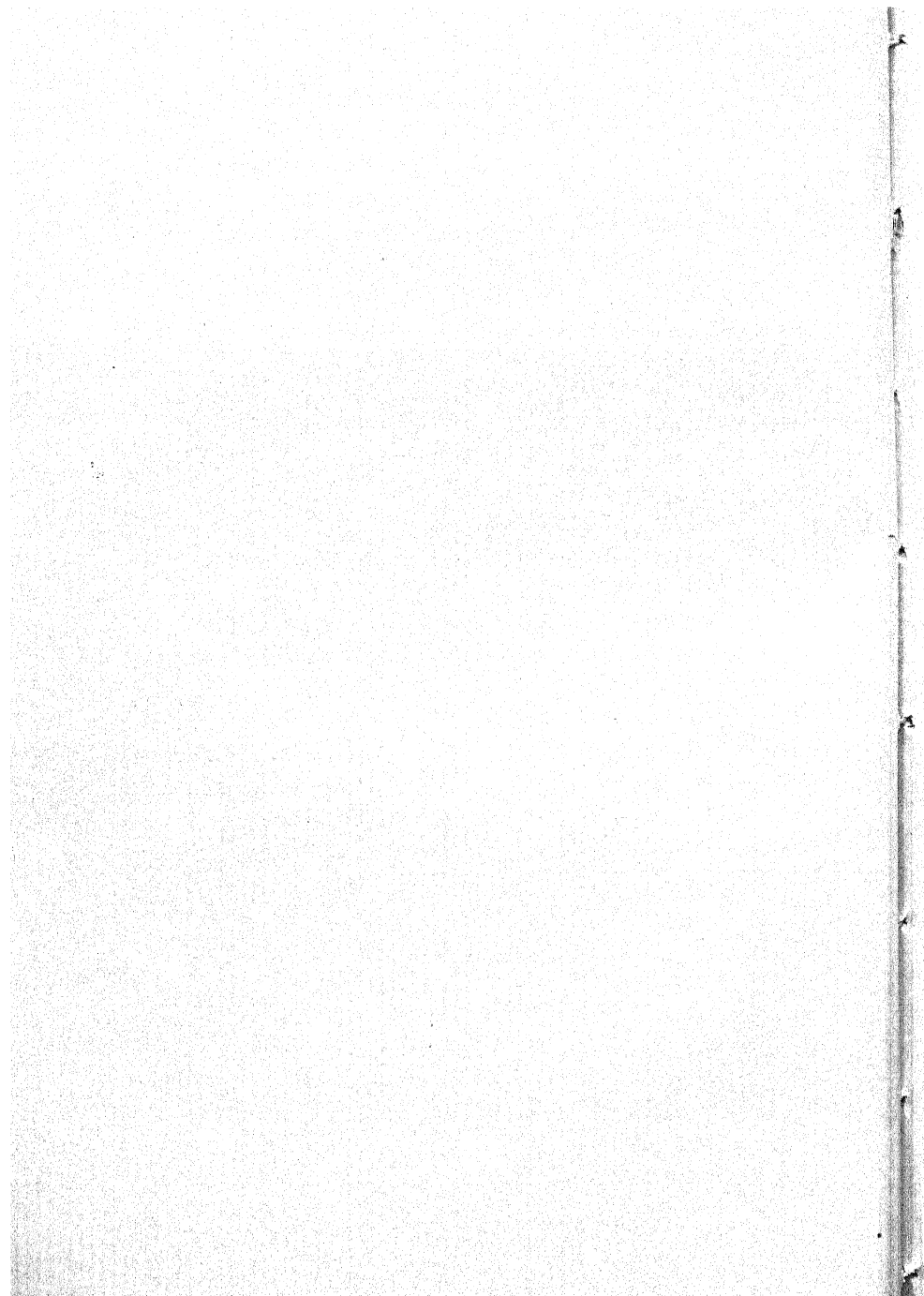
quoted above. To this work the reader is referred for all details concerning our author. The conclusion at which Professor Bühler arrived, is that the *Triṣaṣṭiśalākāpuruṣa-carita* has been composed at some time between *Samvat* 1216 and 1229, the dates of Kumārapāla's conversion to Jainism by Hemacandra and the latter's death. As the first event is mentioned in the *Mahāvīra-caritra*, the last parvan of the *Triṣaṣṭiśalākāpuruṣa-carita*, the completion of that work, and, *a fortiori*, the composition of the appendix belonging to it, viz., the *Parīṣiṣṭaparvan*, must be subsequent to *Samvat* 1216. Hemacandra composed, in the period specified above, the following works in the order in which they are named :—

1. The commentary on the *Yogasūtra*.
2. The *Triṣaṣṭiśalākāpuruṣa-carita*.
3. The Sanskrit *Dvyāśraya*.
4. The *Prākṛit Dyāśraya*.
5. The commentary on the *Abhidhāna Cintāmaṇi*.

I proceed now to give a detailed analysis of the contents of the *Parīṣiṣṭaparvan* which will be useful for reference to the student of Jainism. In the notes I have named the older works in which the same legends are told or alluded to. The references which I owe to Professors Tawney and Leumann are distinguished by their names in brackets. I have mentioned also such stories which bear some resemblance to those told by Hemacandra.

HERMANN JACOBI.

Bonn, December, 1931.

CONTENTS OF THE PARIŚIṢṬAPARVAN.

CANTO THE FIRST.

After a maṅgala of four verses, the author states that after having related the history of the sixty-three great personages of the Jain history of the world (triṣaṣṭiśalākāpuruṣa) in ten books, he will now proceed to narrate the lives of the sthaviras from Jambūsvāmin downwards, in an additional book, the present Pariśiṣṭaparvan (1-6).

The book opens with a flowery description of Magadha (7-12), and its capital Rājagṛha (13-21), and with a eulogy on Śreṇika, the king of Rājagṛha (22-28).

In the courtyard of the temple Guṇaśīla, near Rājagṛha, Mahāvīra had taken his residence and was preaching to the assembled Sangha. Śreṇika, hearing of Mahāvīra's arrival, set out in full state to visit the Jina (29-45).

¹Two soldiers in the king's retinue observed on their way an ascetic doing severe penance. One of them admired and praised the ascetic, but the other declared those austerities would not benefit their author. The ascetic was king Prasannacandra who, on taking *pravrajya*, had left his young son and his wives in the care of his ministers. But they wanted to kill the prince, and thus the king, having become an ascetic, would cause the extinction of his line (46-56).

The ascetic overhearing this conversation was instantly seized with wrath against his vile ministers. In his rage he wildly fancied himself putting his foes to death and cutting them to pieces (57-65).

When Śreṇika had come to Mahāvīra, and paid him his reverence, he asked him what would be the future lot of the ascetic whom he had seen on his way there. Mahāvīra

¹ Prasannachandra and his adventures are mentioned in the *Āvaśyaka Nir yukti* X, 80. (LEUMANN.)

answered, that if the ascetic had died at the moment when the king saw him, he would have gone to hell; but were he to die now, he would go to heaven. For when the king had passed by, the ascetic had forgotten his tapas and relapsed into worldly passions; but now he had repented and entertained but the purest thoughts (66-90).

¹At the request of Śreṇika, Mahāvira related the history of Prasannacandra. In the town of Potana ruled Somacandra; his wife was Dhāriṇī. Once dressing the king's hair, she detected a white hair and rallied him upon it.² The king became melancholy; for all his ancestors had adopted a religious life before their heads had turned grey; he, therefore, resolved to go to the woods as a hermit. The queen, not willing to be separated from him, accompanied him. Their son Prasannacandra was installed king (91-108). In the woods they led a hermit's life, and being very fond of each other, they spent their time pleasantly enough. After some months the queen gave birth to a boy, but she died in childbed. The boy was called Valkalacīrin. He was first in charge of a nurse who had come out with the king and the queen to the woods. But the nurse too soon died, and the father had to bring up the child with buffalo's milk. Valkalacīrin grew up in the company of his father, seeing only *munis*, never any females, of whose very existence he thus remained totally ignorant (109-128).

Meanwhile Prasannacandra who had succeeded to his father's throne, was told that a young brother of his was

¹ The story of Valkalacīrin itself is evidently an imitation of the well-known story of Rishyaśṅga in the Ādikāṇḍa of the Rāmāyaṇa.

² The same motive is found in the ninth Jātaka of the Buddhists, ed. Fausböll, I, p. 137, (LEUMANN). Compare also Raghu Vaṃśa, 12, 2, [and Kathā Sarit Sāgara I, 67, II, 628. A similar incident is found in the Kathā Kośa, in the story of Amaradatta and Mitrānanda, Sanskrit College MS., Folio 57 B. Here a queen finds a white hair while combing her husband's head. She says "My lord, here is a messenger of religion (*dharma* *adūtaḥ*) come to you." TAWNEY.] See also the sculpture of the Māghadeviya Jātaka in Genl. Sir A. Cunningham's Bharhat Stūpa, p. 78, plate XLVIII, No. 2. (HOERNLE.)

growing up in the woods with his father, the hermit. He sent painters to take his likeness, but the portrait awakened in him the desire to have his brother with him. In order to have him brought to the town, he despatched some artful courtesans disguised as Rishis, carrying with them a provision of candied fruits and other dainties. The women found out Valkalacirin and gave him to eat of their sweetmeats, and made him touch their breasts. The boy wondered at all these marvels and believed the sham *munis* that the sweetmeats were fruits grown in their hermitage Potana, and that by eating them their breasts had become so soft and protuberant. They appointed him a place of meeting, for the lad longed to go to their wonderful hermitage (128-152).

At that time spies placed in huge trees reported that the old ascetic was returning. The women fearing lest he might curse them, fled in great haste. In vain did Valkalacirin search the woods for them, they were gone. At last he met a cartman whom, of course, he mistook for a *muni* and told him that he wished to go to the hermitage Potana. The cartman said, he was bound for the same place, so they would go together. Valkalacirin's ignorance of the commonest things which he all interpreted from his experience as a hermit, very much amused the cartman and his wife. This strange party was attacked by a robber, but the carter dealt him such a blow that he could rise no more. The robber's treasure was put on the car, and the party pursued their journey. Arrived at Potana the cartman dismissed Valkalacirin, giving him some coins, for, as he said, in that hermitage one must give some of these in exchange for anything one might be in need of (158-178).

The lad walking in the streets and greeting the wondering inhabitants as *munis*, found himself at last before a courtesan's house. He entered it, saluted the woman as "reverend father" and asked for the "hut," offering all the money he had. The woman consented, but had him first made clean and decently dressed. Then she made him marry her daughter. The lad went through the ceremony, wondering at the songs of the

females, and not a little afraid of the musical instruments (179-196).

Meanwhile Prasannacandra was in great anxiety about Valkalacirin. For those disguised courtesans had returned and reported how far they had succeeded. It was doubtful whether Valkalacirin would find the way to Potana, or be lost in the woods. While the king was desponding, and the whole town seemed to share his grief, the sound of the music, the merry-making in the courtesan's house, jarred upon his ear. The king's complaint about it was no sooner repeated to the woman, than she apologized to the king by telling him all that had happened. He readily guessed who the juvenile hermit was who had been enticed to marry the courtesan's daughter, and after having identified him by those who had seen him before, he had him brought to his palace. Valkalacirin got a share in the government from his brother, and was married by him to girls of royal birth (196-217).

He soon got an opportunity to show his gratitude to his fellow-traveller, the cartman. For the man had sold some of the robber's treasure, which was recognised by several inhabitants as their own. He was therefore arrested and brought before the king, but set at liberty on Valkalacirin's recognition (218-221).

Somacandra, the old hermit, had lost his eyesight by excessive crying over the separation from his lost son, though he was soon informed that he was safe with his brother. In his state of helplessness fellow-hermits tended him. Twelve years had now elapsed, when one night Valkalacirin reflected on his ingratitude towards his old father in leaving him alone in the woods. He made up his mind to visit him, and was joined in this by Prasannacandra. When they drew near the hermitage, Valkalacirin, after so many years of absence, beheld with mingled feelings of joy and sadness the scene of his childhood, and pointed out to his brother such places as were dearest to his memory. They at last met their old blind father, who weeping for joy suddenly recovered his eyesight (222-246).

Valkalacīrin seeing in the hut the implements of the ascetic lying about, rubbed them clean with his clothes. Thus employed he fancied that he had been in a similar situation he did not know when and where. He strained his memory, when all of a sudden the remembrance of his former births came upon him, of the times when he had been a pious monk. Concentrating his thoughts he quickly passed through the different stages of contemplation, and at last reached the *Kevala*-knowledge. Some unseen power presented him with the marks of a yati; thus Valkalacīrin had become a Pratyekabuddha. He entrusted his father to the care of Mahāvīra who happened to be near Potana, and went himself somewhere else. Prasannacandra returned to his residence, but loathing worldly life was at last ordained by Mahāvīra (247-258).

Thus Mahāvīra ended his tale. In the same moment Prasannacandra reached the *Kevala*, and the gods appeared in the air to celebrate the event. Śreṇika then asked who would be the last *Kevalin*. Mahāvīra answered: the god Vidyunnālīn, who with his four wives was in the crowd of gods come to celebrate Prasannacandra's *Kevala*, would after seven days be born in Rājagṛha, as Jambū, son of Rṣabhadatta; he would be the last *Kevalin*. His divine splendour had not yet left him, though the moment of his new birth was close at hand; for the gods who are to enter upon their last existence retain their divine splendour undiminished to the last. One of the gods present, Anādrta, lord of Jambūdvīpa, overhearing this discourse, loudly praised his family. Śreṇika asked for the motives of the god's strange behaviour, and Mahāvīra explained as follows (259-268).

The merchant Guptamati in Rājagṛha had two sons: the elder, Rṣabhadatta, led a virtuous life, while the younger, Jinadāsa, was given to gambling and all sorts of vices. The elder disowned Jinadāsa; but when the latter in a quarrel with a gambler was vitally wounded, Rṣabhadatta went to tend him. Jinadāsa, however, felt that he was dying; he therefore asked his brother for spiritual guidance, and died the death of

a pious Jaina. He was born again as the god, who was just then extolling his family, because the last *Kevalin* should be born in it (268-285).

Mahāvira then proceeded to tell the story of Vidyunmālin.¹ In the village Sugrāman of Magadha lived a Rāṣṭrakūṭa Āryavat with his wife Revatī. They had two sons, Bhavadatta and Bhavadeva. The former as a very young man, had taken *dīkṣā* under Susthita. Once a member of his *Gaccha* asked and got leave to visit his relations and to convert his step-brother. He found, however, the young man so engaged in the preparations for his marriage, that he scarcely took any notice of his brother's arrival. Disappointed at his failure, the monk returned (287-297). Bhavadatta inveighed against the undutiful brother, upon which another monk challenged him to try the same experiment on his own brother. Bhavadatta agreed, and when they had come near his native place, he visited his brother who was just on the point of marrying Nāgilā, the daughter of Nāgadatta and Vāsukī. The relations greatly rejoiced at Bhavadatta's visit and pressed him to stay. He saw Bhavadeva, who according to custom was assisting at his bride's toilet, but rose at once on seeing his brother. Promising to return presently, he followed his brother who made him carry his almsbowl. Many of the relations joined them, but after some time returned, first the women, then the men. Only Bhavadeva would not return, unless expressly dismissed by his brother. The latter amused him with pleasant conversation and remembrances of old times, till they reached the village where his *Gaccha* was staying. Bhavadatta introduced his brother to the Ācārya as intending to take *dīkṣā*, and Bhavadeva dared not contradict him, lest his brother should appear to have said anything untrue. Accordingly he was ordained and sent somewhere else. His relations, arriving

¹ Compare Rṣimaṇḍalastotra, v. 155-162, Appendices, p. 350, the Buddhist story of Nanda, Buddha's brother with Aśvaghōṣa's Saundarananda.

after some time and enquiring where Bhavadeva was, were put off by Bhavadatta (298-347).

Bhavadeva kept the vows which had been forced upon him, till his brother died; but then he considered himself free to keep his engagement with Nāgilā whom he had forsaken against his will. He secretly returned to his native village, and rested somewhere near a temple (348-357). Just then he was met by Nāgilā and a Brāhmaṇī, but he did not recognise his bride, nor did she him, when he asked her news of his parents who had died long ago. But when he enquired after his bride, Nāgilā guessed who he was, and asked him whether he was not Bhavadeva, and why he had come. He then explained how he had been induced to become a monk, and how he was now longing for his beloved bride. Upon this Nāgilā made herself known to him, but blaming him for his intention to break his vows, bade him return to his Ācārya and repent of his sins (357-373).

A chance occurrence lent weight to her words. For the child of the Brāhmaṇī, Nāgilā's companion, ran up to his mother asking for some jar or pot. He had drunk his milk, he said, but he had now got an invitation; he would therefore vomit the milk to enjoy the promised treat, and afterwards drink the milk he had saved. All blamed the boy, and Bhavadeva said he would be like a dog who returns to his vomit. Nāgilā now turned upon Bhavadeva and said, he would be no better, since he intended to return to her whom he had as it were vomited. Bhavadeva was thus persuaded by her to repent of his sins. He henceforth led a pious life. After his death he was born again in the Ādikālpa as a Śakrasāmānika (374-389).

Bhavadatta had after his death become a god in the Saudharma Kalpa, whence his soul again descended on earth and was born as Sāgaradatta, son of the emperor Vajradatta and Yaśodharā, in the town of Puṇḍarikiṇī of Puṣkalāvati, a district of Videha. Grown up he once amused himself with his wives on the flat roof of the palace, when he saw a cloud

shaped like mount Meru. While he gazed upon the cloud, it slowly dissolved. This phenomenon brought home to him the truth of the instability of all things.¹ He therefore desired to become a monk, and though his parents were at first against the plan, he finally succeeded in obtaining their consent. He was then ordained and converted many princes. Persevering in his tapas, he was at last endowed with the Avadhi knowledge (390-418).

Bhavadeva, descending from heaven, was re-born as Śiva, son of Padmaratha, king of Vitāśoka in Videha, and Vanamālā. When Śiva had grown up and been married, Sāgaradatta took up his residence near that town in the house of a rich merchant Kāmasamrddha whose hospitality was rewarded by a sudden influx of riches. Śiva, hearing of this, visited Sāgaradatta and respectfully listened to his sermon. He felt an unaccountable affection for the saint which the latter explained by relating the story of their former lives (419-434). Śiva was now anxious to become a monk, but his parents stubbornly refused their consent. He therefore tried to enforce his request by rejecting all food, and lived as a *bhāwayati*. But his parents secured the assistance of one of his friends, a merchant's son. This man henceforth behaved towards Śiva as if he considered him his Ācārya, and removed Śiva's objections to eating anything by providing him with pure food collected by himself (434-465). Thus Śiva continued in his ascetic life for twelve years against the will of his parents. At last he died and was born again as the god Vidyunmālin. In seven days, thus Mahāvīra concluded his narrative, he will be born in Rājagṛha as Jambū, son of Rṣabha (466-469).

When Vidyunmālin went to Prasannacandra, his four wives asked the sage whether in their next birth they would again join their present husband. Prasanna replied that they

¹ In the Kathā Kośa there is a similar incident. King Kanakaratha is in the same way convinced of the instability of the world. Sanskrit College MS., folio 45 B. (TAWNEY.)

would be born as the daughters of four merchants, Samudra, Priyasamudra, Kubera, and Sāgara, and would be married to their present husband in his next birth.

After the events described above had taken place Mahāvīra went somewhere else (470-474).

CANTO THE SECOND.

In Rājagṛha there lived, in king Śreṇika's time, Rṣabha-datta, also called Rṣabha, an eminent and pious merchant. His wife was Dhāriṇī. As they had no children, Dhāriṇī became extremely dejected. In order to divert her, Rṣabha took her on a trip to the groves of the Vaibhāra hill (1-38). There they met Yaśomitra, the son of a Siddha, and were told by him that Sudharman, the Gaṇadhara, was holding forth in an adjoining park. They went there together with the Siddha and listened to Sudharman's sermon (39-45).

When Sudharman had finished, Yaśomitra asked him for a description of the Jambū tree, which had lent its name to Jambūdvīpa. Dhāriṇī on her part questioned the sage, whether she would give birth to a son; upon which, Yaśomitra blamed her for putting such a question to the holy man. He then foretold her that she would conceive after seeing a lion in a dream. A son would be born whose name should be Jambū. After such conversation they separated, and the now happy couple returned to their town (46-57). All happened as foretold. It was the god Vidyunmālin who was reborn as Dhāriṇī's son. This son was called Jambū. He grew up, the joy of his parents, and in time reached the marriageable age (57-74). In the same town (Rājagṛha) there were eight merchants Samudrapriya, Samudradatta, Sāgaradatta, Kubera-datta, Kuberasena, Śramaṇadatta, Vasuṣeṇa, and Vasupālita. Their wives were: Padmāvati, Kanakamālā, Vinayaśrī, Dhanāśrī, Kanakavati, Śriṣeṇā, Viramatī, and Jayasenā. Each couple had one daughter. Samudraśrī, Padmaśrī, Padmasenā, Kanakasena (these four had, during their former lives, been the wives of Vidyunmālin), Nabhaḥsenā, Kanakaśrī, Kanakavati,

and Jayaśrī. These girls were, by their respective parents, offered to, and accepted by R̥ṣabhadatta, as brides for Jambū (75-91).

At that time arrived Sudharman, whose preaching made such an expression on Jambū, that he desired to join the order. He bade Sudharman stay till he had got his parents' consent. When he reached the town, he found the gate obstructed by a great crowd, elephants, horses, etc. As he was too impatient to wait, he turned to another gate, but found the way equally impracticable, as the gate was just put in a condition of defence in expectation of an enemy. He therefore returned to Sudharman, and with his permission, took upon himself the vow of perpetual chastity (92-112). He then told his parents what had happened, and asked their permission for entering the order. They tried to make him give up his plan, but could only induce him to postpone it till after the wedding (113-121). This was communicated to the intended fathers-in-law who became very uneasy; but their daughters assured them that they would follow their husband in all he would undertake (122-131). The day for the wedding was then fixed, and it was celebrated with much pomp. Jambū and his brides were conducted to the house of his parents, and from there to Jambū's own house (132-165).

King Vindhya of Jayapura had two sons, Prabhava and Prabhu. He installed the younger as his successor, whereupon Prabhava went to the hills and became leader of a gang of robbers (166-170). His spies having informed him of Jambū's impending wedding, he went there in expectation of a rich booty. He possessed two spells, one for opening doors, the other for casting all asleep.¹ By means of these spells, he and his men entered Jambū's house, and began their work. Then Jambū calmly bade them not to touch one of his sleeping wives. Prabhava was greatly astonished to see Jambū proof

¹ In Europe this effect was produced by candles of human fat. See *Kathā Sarit Sāgara*, Addendum to Fasciculus IV. It comes immediately after p. 384. (TAWNEY.)

against his spell, and thought he possessed a counterspell. He made himself known to Jambū, and asked him to exchange their spells. But Jambū said, he had no spells and did not set any value on them; for he intended to take *dīkṣā* on the next morning; being already a *bhāvayati*, the spells had no influence upon him. Prabhava then took the influence of his spell from Jambū's wives, and implored Jambū to give up his premature design and to enjoy life together with his wives. But Jambū answered that he would not be induced by pleasures of short duration to bring down upon him heavy consequences. In confirmation of his opinion he told the story of the man in the well (171-190).

1st story (191-223).¹ Once upon a time a merchant and his caravan were in a forest attacked by robbers; their goods were taken, and all the people dispersed. The merchant himself had penetrated the thicket, when suddenly an enormous elephant rushed upon him. The furious beast drove him on till he reached an old well, into which the man jumped to save his life. He caught hold, however, of a root of a banyan tree which stood on the brink of the well, and sent from an overhanging branch, one root down into it. From the mouth of the well, the elephant, putting forth his trunk, just touched the miserable man's pate. At the bottom of the well an enormous serpent opened his jaws ready to devour the prey which could not be long in dropping. From the walls of the well issued four snakes trying to sting him, and a black mouse and a white one alternately gnawed the root, to which he clung. The elephant not able to catch the man, furiously shook the branch of the tree, and thus disturbed a swarm of bees which had built their hive on it. Flying about and covering the man, they

¹ An older Jain version of this apologue is found in Haribhadra's *Somārāṣeca Kahā*, 2nd Bhava. A full monography on this apologue "which has edified Brāhmins, Jainas, Buddhists, Muhammadans, Christians, and Jews" has been given by Prof. E. Kuhn. (Festgruss) an Otto von Böhtlingk, Stuttgart, 1888, p. 68 ff. The oldest Indian version is found in the *Mahābhārata*, *Strāparvan*, Adhy., 5 and 6.

stung him. But from the shattered hive, drops of honey fell on the man's forehead, and thence into his mouth. Notwithstanding his dangerous situation, the man relished the honey (191-214).

The moral of this apologue is as follows: The man is the worldly man; the forest, the world; the elephant, death; the well, human life; the serpent, hell; the four snakes, the passions, wrath, etc.; the root of the banyan tree, man's life; the two mice are the dark and light fortnights; the bees, sorrows and cares; the drops of honey, worldly pleasures (215-218).

If a god should rescue the man from danger, would he not be thankful? Thus, Jambū said, he would not reject the help of the Gaṇadhara to escape from the Saṃsāra. As Prabhava reminded him of his duty towards his family, he said family-ties were rather an illusion (219-223) and related

The 2nd story of the courtesan who married her son (224-314).

Kuberasenā, a courtesan in Mathurā, once became mother of twins, Kuberadatta and Kuberadattā. Her mother, however, prevailed upon her to expose them. So the twins were put in a tight box, which was floated on the Yamunā and at last landed at Śauryanagara. There they were discovered by two merchants, who adopted each one of them. Their names were discovered on two rings found on them. The children were carefully educated, and developed to such beauty, that they were thought a proper match, and accordingly, betrothed to one another (224-247). Once the newly married couple was playing some game, when Kuberadatta's ring was thrown into the lap of his wife, who perceiving it to be exactly like her own, readily guessed the true relation between Kuberadatta and herself. She then returned the ring, together with her own, to Kuberadatta who, of course, came to the same conclusion. In order to arrive at the truth, he induced his nominal mother to tell him all she knew about him and Kuberadattā. Her tale left no doubt that he was betrothed to his sister. His only comfort was, that nothing criminal, beyond the marriage cere-

mony itself, had taken place. He therefore resigned his bride to the care of her guardians, and went on a journey. In Mathurā he fell in with Kuberasenā, the courtesan, whom he did not know to be his mother, and conquered by her charms he made her his wife and got a son by her¹ (248–279). Kuberadattā meanwhile had become a nun. Her devotion was rewarded by the Avadhi knowledge which disclosed to her Kuberadatta's new incest. In order to reclaim him, she went to Mathurā and, not recognised by Kuberadatta, took up her lodging in his house. When her host's boy was once playing about her, she said to him: "You are my brother, son, brother-in-law, nephew, uncle, and grandson, and child. Your father is my brother, father, grandfather, husband, son, and father-in-law. Your mother is my mother, grandmother, my brother's wife, daughter-in-law, mother-in-law, and my husband's second wife." Asked by Kuberadatta about the meaning of her words, she explained to him their mutual relation. The consequence of this discovery was, that Kuberadatta became a monk and Kuberasenā a devout laywoman. Therefore, Jambū concluded, let us put no trust in relations but in Jina who is our only true friend (280–311). As Prabhava reminded Jambū of his duty towards the manes, viz., to engender a son, he answered by telling

*The 3rd story,*² of Maheśvaradatta (315–354).

In Tāmralipti there lived a rich merchant Maheśvaradatta. His parents, Samudra and Bahulā, a greedy and cunning couple, were, after their death, reborn, he as a buffalo, she as a bitch. Maheśvaradatta frequently went on long journeys during which his handsome wife Gāngilā consoled herself with her paramours. Once when her husband returned unexpectedly, he found his wife in the embrace of another man, and beat him so thoroughly

¹ The reader will scarcely require to be reminded of Oidipus nor of the mediæval legend of Gregorius, the subject of many works in different languages.—[Cp. the 17th story in the *Erotica* of Parthenius, *De Periandri Matre*. TAWNEY.]

² Compare 4th night of the *Arabian Nights*. (LEUMANN.)

that he could but crawl a short distance, when he broke down and died. But his soul was lodged in the embryo which he had just engendered. Gāngilā gave, in due time, birth to a boy whom, in spite of his being evidently a bastard, Maheśvaradatta loved tenderly, and believed to be his son. On the anniversary of his father's death, he bought and killed a buffalo who chanced to be his transformed father. He ate of the meat himself, and gave slices of it to his son, the bones he threw to that very bitch, in whom his mother's soul had been embodied. These deeds were witnessed by a monk who chanced to come there for alms. The holy man, by his super-human knowledge, perceived at once in what relation the actors in that scene stood to each other, and turned away in disgust. Maheśvaradatta ran after him, but could not induce him to accept any gift. At last the monk explained the nature of the sins he had just witnessed. To confirm his tale, he bade the bitch dig up a hidden treasure, which she did. Upon this Maheśvaradatta, disgusted with the world, became a monk (315-354).

Samudraśrī warned Jambū not to renounce rashly worldly pleasures lest he should repent of it like the husbandman in

The 4th story (356-378).

In the village of Susīman, there lived a husbandman, Baka. He sowed his field with pance seed and corn. When the seed had well sprung up, he went to visit some relations in a remote village. There he was treated to sweet cakes, which delicacy he had never tasted before; but he relished them very much, and asked how the materials for them were obtained. His relations told him that on a field well watered by a Persian wheel, wheat should be sown; when ripe and gathered in, it should be ground and baked in iron pans. In the same way sugarcane should be grown, and from its juice sugar should be produced. Baka returned with seeds of wheat and sugarcane and decided to use them as he had been directed. He began by mowing his still green crop, and notwithstanding the earnest remonstrations of his sons, he cleared the field. Then he sunk a well, but there was no water. Thus he had ruined his fine crop of corn, and

was not able to grow wheat and sugarcane. He repented when it was too late (356-378). Jambū replied that he would not act foolishly like the crow in

The 5th story (380-405).

In the Vindhya hills an old elephant once stumbled in the dry bed of a torrent and died. Many beasts of prey assembled about the carcass, and finding no other way attacked it by the anus. A greedy crow forcing his way into the interior lost himself in the inflated mass. The sun shone upon the carcass, and by the influence of its rays the anus closed.¹ Then the rains set in, and the torrent swelled carrying the dead elephant into the Narmadā. Thence it drifted into the ocean. There the skin of the elephant burst and the crow got out of its prison. Flying about, the crow could discover no land, but was forced to remain on the floating carcass; and when the latter was gradually eaten up by fishes, the crow was drowned in the sea.

The carcass of the elephant is to be compared to woman; the ocean to the Saṃsāra, and the crow to man. He who hankers after women will sink in the Saṃsāra.

Padmaśrī objected that the known should not be given up for the unknown, illustrating this sentence by

The 6th story of the monkey (407-430).

In a wood on the Ganges there lived a couple of monkeys who loved each other tenderly. Once the male monkey jumped carelessly, fell down and died, but rose at once as a man, such was the holiness of the place.² His spouse followed his example and became a girl of great beauty. The man, hoping to become a god by repeating the experiment, jumped again, but was changed into a monkey. The woman was found and brought before the king, who made her his favourite consort. The monkey was caught by strolling actors, and taught to dance.

¹ A somewhat similar incident is related in the 12th Taranga of the Kathā Sarit Sāgara, see p. 77 of Tawney's translation.

² In the Kathā Kośa a bathing-place is mentioned, which has the power of turning animals into men. Two monkeys created by magic are heard talking about it. Sanskrit College MS., Folio, 19 B. (TAWNEY.)

Once he was made to perform before the king and the queen. When he recognised the queen as his former companion, he burst into tears, repenting of his foolishness.

Jambū relates

The 7th story of the charcoal-burner (432-443).

A charcoal-burner going to the woods had provided himself with plenty of water. However, he grew so thirsty by his work, that he had soon spent his provision, and was obliged to go in search of more water. Creeping along in a scorching sun, he dropped exhausted in the shade of a tree. The coolness somehow refreshed him, so that he fell asleep. He dreamt that he was quaffing the water of many wells, tanks, etc., but not yet satisfied he came to an old well, from the bottom of which he licked up the muddy remnant of water.

Resembling him is a man who, having in former births enjoyed the delights of heaven, is still attracted by the empty pleasures of human life.

Padmasenā then told

The 8th story (446-640) of the cunning woman with the anklet, and of the jackal.

Devadinna, son of Devadatta, a goldsmith in Rājagṛha, had married a shrewd beauty, Durgilā. Once she bathed in the river and was seen by a young man, who instantly fell in love with her. He succeeded in making sure that she returned his love, and then enquired of some boys, her name, and the place where she lived. He employed an old nun as a go-between, but Durgilā, who was just scouring sooty vessels, first reviled her as a procuress, and then beat her with her hand. The lover, however, heard patiently the lamentations of the old woman; for he saw at once that the impression of Durgilā's hand with the five fingers stretched out,¹ which the nun showed him on her back, meant that they should meet on the fifth night of the waning moon; but he did not know where. So the go-between had again to face Durgilā, but fared

¹ Kathā Sarit Sāgara, Vol. II, p. 237. (TAWNEY.)

even worse than before. For Durgilā grasped her by the throat and, dragging her through the Áśoka-grove, expelled her by the western gate. This, therefore, was the place, the young man concluded, where they should meet (446-499). Accordingly he went, on the appointed night, to the Áśoka-grove and met Durgilā. The lovers gratified their passion till they fell asleep. About that time Devadatta chanced to go to the Áśoka-grove, and there discovered his daughter-in-law sleeping with a stranger. Having ascertained that his son was alone in his bed, he returned and abstracted an anklet from Durgilā's foot as evidence of her crime. Durgilā, however, observed Devadatta abstracting the anklet, and guessing his intentions took her measures accordingly. Having dismissed her lover and joining her husband's couch, she roused him, saying, that she could not bear the close heat in the room. She prevailed on him to spend the rest of the night in the garden, and there she lay down with him on the very spot where Devadatta had seen her with her lover. Devadinna resumed his slumber in his wife's embrace, but she soon woke him up and said that the father-in-law had just now insulted her; for he had by stealth taken an anklet from her foot. The husband promised to charge his father with his wickedness, but Durgilā insisted upon his doing so at once, lest Devadatta should pretend to have seen her lying with a stranger. At last she prevailed upon her husband to swear that he would repeat in the morning what he had just said. And so he did, but his father denied the charge and declared that he had at that time seen Devadinna alone in his bed when Durgilā slept with a stranger in the garden. Upon this Durgilā appealed to an ordeal in order to prove her innocence. Now there was there a statue of the Yakṣa Śobhana of such sanctity that no guilty person could pass through between its legs.¹ There she went

¹ Cf. the termination of the *Aṇḍabhūta Jātaka*, No. 62 in Fausböll's first Volume. A Brāhman woman promised to enter the fire, if she had ever touched the hand of any one except her husband. The fire was made ready. But she secretly instructed her paramour to be present

and, in the presence of a crowd of witnesses, she prepared to pass between the Yakṣa's legs, when on a sudden her lover in the guise of a madman came forward and clung to her neck. Shaking him off, she called on the god to bear witness of her never having been touched by anybody besides her husband and the aforesaid madman. While the puzzled Yakṣa was still at a loss how to act, Durgilā had passed between his legs. Her innocence was accordingly acknowledged by all. She was from the occurrence just related called Nūpurapaṇḍitā (446-545).

Devadatta grew so nervous by constantly thinking of Durgilā's wickedness, that ever since he could not sleep for a moment. When the king heard of his strange disorder, he appointed him, for that very reason, guard of his seraglio. Now one of the queens often in the night came to look at him whether he was sleeping or not. This moved Devadatta's suspicion. In order to find out the cause of the queen's strange behaviour, he feigned sleep. Upon this, the queen, satisfied that she was now unobserved, went to a window under which the king's best elephant was being kept. The clever beast caught her by his trunk and deposited her on the ground. There the elephant's keeper reviled her for having kept him waiting so long, and beat her with the elephant's shackles. She pleaded as an excuse the extraordinary vigilance of the new guard, and thus easily pacified her brute lover. The couple then enjoyed themselves without restraint, till it was

at the ceremony. She exclaimed, "Brāhman, I have never touched the hand of any man except you; if this is true, may the fire not burn me." Then she began to enter the fire. But at that moment her paramour exclaimed: "Behold, the deed of this Brāhman *purohita*, he is making such a woman enter the fire." Then he went and seized her by the hand. She flung away his hand and said to the *purohita*, "My lord, my solemn asseveration has been spoiled, I cannot enter the fire." He said, "Why not?" She said, "My lord, I solemnly asserted that I had never touched the hand of any man but my husband, and now this fellow has just laid hold of my hand." The Brāhman saw that she had humbugged him, and he beat her and sent her away. (TAWNEY.)

time for the queen to return to her apartment, which was effected in the same way she had come.¹

Devadatta, having watched the whole affair, felt relieved of his always recurring thought about Durgilā's wickedness, since he found out that even ladies of noble birth were so deeply degraded by their sensuality. He at once fell into a sound sleep which lasted a whole week. When he woke up, he was brought before the king who inquired into the cause of the sudden change in the guard's condition. Devadatta then related all he had seen of the queen's intercourse with the elephant's keeper. The king ascertained the truth of this information in the following way. He caused the naked queens to ascend an elephant constructed out of mats. When it was the guilty queen's turn to get on the counterfeited elephant, she pretended to be afraid of it, and being beaten by the king with a lotus-stalk, she feigned a swoon. The king discovering on her back the marks which the shackle had left, condemned her to death. She had to ascend the elephant together with her low-born lover, who had to drive the animal to a precipice on the Vaibhāra mountains, and thence to precipitate the elephant together with themselves. When the crowd of spectators saw the elephant on the brink of the abyss first lifting one, then two, and at last three legs, they besought the king to spare the noble animal. The king assenting, the keeper undertook to lead the elephant safely back, on condition that his and the queen's lives should be spared. This they were granted, but they were banished from the country (546-594). Once at nightfall the couple reached an empty shrine and there put up for the night. After a while a robber, pursued by policemen, entered the same temple, and feeling his way in the dark, touched and woke the queen up, who by his touch at once became enamoured of him, and promised to save his life. In the morning when the policemen entered the temple in search of the robber, the queen gave him

¹ Cf. *Kathā Sarit Sāgarā*, Vol. I, p. 169. (TAWNEY.)

out for her husband, and the policemen believing her, and naturally mistaking the elephant's driver for the robber they sought, seized and impaled him on the spot. The tortured man greatly suffered from intense thirst, but nobody dared to bring him water. At last a compassionate Jaina, called Jinadāsa, promised to fetch him water if he would meanwhile invoke the Arhats. This the poor man did, but before Jinadāsa returned, he died, still invoking the Arhats. He was reborn as a Vyantara god (595-618).

The queen and her new lover had set out on their journey and reached a swollen river. The robber proposed to bring over first the queen's clothes and jewels, and then herself. But when he had crossed the river with everything the queen had had on her body, he thought it safer to part company with so dangerous a woman and left her naked like a newborn baby on the opposite bank.¹ In this plight she was discovered by the Vyantara god, the late elephant's driver, who had resolved upon saving her soul. He therefore took the form of jackal who had a piece of flesh in his mouth. But seeing a fish who had jumped out of the water and tumbled on the dry ground, he let go the flesh and rushed on the fish; the fish, however, jerked himself again into the water, while a bird coming suddenly down seized the piece of flesh. The queen seeing this, laughed at the jackal who had lost his flesh and missed the fish, whereupon the transformed god rejoined that she too had lost her first and her second lover.²

¹ A similar story is told of Dharāṇa and Lakṣmī, and the latter's elopement with a robber in Haribhadra's *Samarāṅga Kahā*, 6th bhava, p. 426-433 of my edition of that text in the *Bibliotheca Indica*.

² This incident is found in the *Chulladhanuggahajāṭaka*, on page 222 of the 3rd Vol. of Fausböll's edition of the *Jātakas*. The *Chulladhanuggaha*, after killing with arrows an elephant and 49 robbers, is, owing to his wife's treachery, killed by the chief of the robbers. The chief of the robbers deserts her, as in the text. Then Sakka assumes the form of a jackal with a piece of flesh, and Mātali by his orders assumes the form of a fish, and Panchasikha, of a hawk. Precisely the same drama is

He exhorted her to repent of her sins and to take refuge with the Jinās. The queen followed his advice and became a nun (619-640).

Jambū, in order to show the effects of indulgence in passion, related

The 9th story of the enamoured Vidyādhara.

In the celestial city of Gaganavallabha on the Vaitāḍhya mountain there lived two Vidyādharas, the brothers Megharatha and Vidyunmālin. In order to attain some magical power they each resolved to marry a girl of low extraction, with whom, however, they were to live in chastity for a whole year. So these brothers went to Vasantapura and thence to a village of Cāṇḍālas whose confidence they succeeded in gaining. They gave themselves out to be natives of Kṣitipratīṣṭha and to have been disowned by their parents. The Cāṇḍālas admitted them into their community on condition of their conforming to the habits of Cāṇḍāla life, and gave them each a deformed girl for wife. Vidyunmālin nevertheless loved his spouse who, at the end of the year, was big with child. He therefore refused to leave her, when his brother, who had been true to his purpose, went home, promising, however, to return after a year. At that period things were worse than before. The wife of Vidyunmālin,

enacted as in the Jaina form of the story, with the result that the woman becomes ashamed and repents.

The incident is also found in a slightly altered form in the Avadānas, translated from Chinese originals by Stanislas Julien (Vol. II, p. 11). There was once a woman rich in gold and silver who was in love with a man. She followed him with her riches, and the two arrived on the bank of a rapid river. The man took her things, and deserted her, as in the Jaina story. Then she saw a "renard sauvage" who had caught a hawk, and had let it go to catch a fish in the river. He lost both. The woman said to the fox, "You must be very stupid; your wish to get both things has caused you to lose both." The fox answered "I admit that I have been stupid, but your stupidity far exceeds mine."

This story is said to be an extract from the *Encyclopædia Fa-Youen-tchu-lin*. (TAWNEY.)

who had given birth to a boy, was again pregnant, and her husband was not willing to quit her. The close of the third year found Vidyunnālin equally unsuccessful in attaining his end ; for the love for his children had added a new tie which he had not the heart to break, though his wife was a deformed shrew, and his life among the Cāṇḍālas was loathsome. Megharatha, therefore, left his infatuated brother, never to return. He enjoyed the most exquisite pleasures in his state of life. At last, being ordained by the monk Susthita, he died to be reborn as a god, while his brother's soul erred about in the Samsāra (645-691).

Kanakasenā warning Jambū against over-eagerness, told
The 10th story of the shell-blower.

A husbandman in Śāligrāma used to protect his fields from inroads of deer by sounding a conch while sitting on a tree. One night a gang of robbers was driving off a herd of stolen cattle when they heard the conch, and supposing themselves pursued, they dispersed in all directions. In the morning the shell-blower discovered the herd without a shepherd, grazing close by. He drove it to the village and gave it away to his co-villagers, pretending to have received it from some deity. But he had to pay dearly for his easily won popularity ; for when, in the next year, he was again on the same tree blowing the conch, the same robbers coming again with a herd of stolen cattle, heard the same sound issuing from the same spot as on their former expedition. They now ascertained the cause, and finding out their mistake, brought the man down from the tree, beat and tortured him, took away his cattle and stripped him naked. Then they left him alone to reflect on the evil effects of over great zeal.

Jambū relates

The 11th story of the monkey and the bitumen (720-745).

In the Vindhya hills a very strong monkey drove away the other males and dallied with the females. Once another monkey, young and strong, came and courted the females ; but the older one resenting the liberty he took, threw a stone at him.

A bloody quarrel ensued, in which, however, the older monkey decidedly suffered the most. He retired, covered with wounds and thoroughly exhausted. Coming to a rock from which bitumen was oozing, he mistook the liquid for water and began to lick it. But the bitumen clung so strongly to his face that he could not get it off, and when he touched it with his hands and feet, they too became fixed in the bitumen. He thus perished miserably. In like way sensual lust laying hold of man by one of his senses is sure to ruin his entire soul.

CANTO THE THIRD.

Nabhaḥsenā relates

The 12th story of the two old women (1-45).

In some village there lived two very poor old women, Buddhi and Siddhi, who were great friends of each other. Buddhi had for a long time continued to sacrifice to a Yakṣa, Bhola (or Bholaka), when the god, pleased with her devotion, promised her whatever she should ask. She asked him for sufficient means to live well; and the Yakṣa assented, saying, that she would daily find a *dināra* at his foot. The poor woman thus at once became richer than all people about her, and she began to live in great style. When Siddhi had become aware of this change, she did not rest till she had wormed the secret out of her crony, and forthwith worshipped the Yakṣa with the utmost zeal. The god at last rewarded her devotion by granting her request, viz., that he should give her double what he had given to her friend. It became now the latter's turn to envy her friend's good luck, and to worship the Yakṣa till she got double the sum, which Siddhi earned. Again, Siddhi sacrificed to the Yakṣa, and when the god was pleased, asked him to make her blind in one eye. Buddhi believed that her companion had by her devotion doubled her income, and moved by envy she again exerted herself to please the god. When the god at last granted her boon, she asked him to give her twice what he had granted to Siddhi. Upon this she became blind in both eyes. In the same way, the queen concluded, Jambū

would lose his share of life's pleasures in striving to obtain a more exalted state of being. Jambū rejoined, he would never quit the right path and told

The 13th story (45–106) of the excellent horse.

In Vasantapura, the capital of king Jitaśatru, lived Jinadāsa, a pious merchant. Once the king inspected the colts of his stud, and ordered the connoisseurs of horses to select the best one. He gave the colt in charge of the aforesaid Jinadāsa, who tended it with the greatest care. He himself led the horse to the tank and back. On the way there was a Jaina temple, round which he always rode thrice without entering it. As the colt grew up, the power of the king increased. His neighbours and rivals being of opinion that the king's success depended on his possessing the marvellous horse, resolved to rid him of it. When all their efforts to get or kill the horse had failed, the minister of one hostile king ventured to steal it by deceiving its guard. In the guise of a Jaina layman he visited Jinadāsa and completely gained his confidence. Once when Jinadāsa had to go to some relations of his, he left the house in charge of his friend, the disguised minister, and set out on his journey. In the next night the minister got on the horse, but though he tried hard the whole night, he could not make the horse quit its accustomed route, from the house to the tank, round the temple, and back. At the break of day he had to give up his plan and made his escape.

Kanakasenā then told

The 14th story (108–121) of the imprudent boy.

In a village lived the poor widow of a *grāmakūṭa*¹ together with her idle son. When she once reproached him with his inactivity, the boy promised he would henceforth do all in his power to gain the means of living. Some time afterwards when the villagers had assembled to gossip, the donkey of a *bhāmaha* broke loose, and the owner ran after it, calling on all to stop the animal. The boy now thought there was a chance of gaining

¹ In the dictionaries this word is said to mean the noblest man in a village.

some money, and running after the donkey, took hold of it by the tail. The animal furiously kicked the boy in the face, till he fell down all but lifeless.

Jambū, in order to illustrate the bad effects of love related
The 15th story (123-140).

A certain *bhuktipāla* had an excellent mare which he gave in charge of a man called Sollaka. But Sollaka gave to the mare only part of the good things intended for her, and consumed the rest himself. To atone for this fraud, he was, after his death, again and again born as an animal, till at last he was born as the son of Somadatta and Somaśrī, Brāhmins of Kṣitipraṭiṣṭha. About the same time, the soul of the mare became embodied in the daughter of the courtesan Kāmapatākā, who grew up the finest girl in the town. All the young men outbade each other in order to purchase her favour. The son of Somadatta had also fallen in love with her, but as he was very poor, the courtesan did not even vouchsafe a kind look. To be at least near her, the infatuated lover became her servant, and when he was turned out, he rather submitted to the worst treatment than to leave the house of the beloved girl.

Kamalavati relates

The 16th story (142-147).

A man driven from home by famine joined a caravan. Once when the caravan was making a halt in the woods, the man strolled about, and saw a bird tearing a piece of flesh from the mouth of a sleeping lion. Flying off and perching on the bough of a tree it croaked *mā sāhasa*, i.e., 'beware of rashness'! The man was astonished at the ludicrous contrast between the words and the act of the bird. Kamalavati warns her husband not to act like that bird.¹

Jambū relates

The 17th story of the three friends (149-184).²

¹ Cp. Mahābhārata II, 1548.

² This closely resembles the 129th story in the *Gesta Romanorum* (Bohn's Antiquarian Library). See also Kathā Sarit Sāgara, Vol. II, p. 57, and note. (TAWNEY.)

The domestic priest and chief minister of Jitaśatru, king of Kṣitipratīṣṭha, was Somadatta who had three friends Sahamitra, Parvamitra, and Praṇāmamitra. Sahamitra was his constant and intimate companion; Parvamitra was occasionally his guest on parties of pleasure; with the third, Praṇāmamitra, he used to talk when they met, but he never admitted him to greater intimacy. Now it happened that the minister fell in disgrace with the king, so that he thought fit to hide himself, till the wrath of the king should be over. He therefore went by night to Sahamitra and asked him for shelter and concealment in his house. But Sahamitra flatly refused him any help, which would provoke the resentment of the king and endanger himself. After this rebuff, Somadatta went to his second friend Parvamitra, who received him with a show of kindness and respect. As regarded his own person, he said, he should be glad to share his friend's fate, but he had also to consider his family's safety; he therefore entreated him to apply to somebody else, and actually accompanied him as far as the next square. Almost without hope of success Somadatta then addressed Praṇāmamitra, to whom he had shown but so small favour. Praṇāmamitra, however, kindly offered his assistance and conducted the fallen minister out of the king's dominion to some place where he lived in safety.

The minister is compared to the Soul; Sahamitra to the Body which, on death, parts company with the Soul; Parvamitra to friends and relations who leave the corpse on the burying-place; Praṇāmamitra to Merit (*dharma*) which goes with the soul to the world beyond.

Jayaśrī relates

The 18th story of the story-inventing girl (186-212).

In the town Ramaṇīya the king was so fond of stories¹ that

Cp. Mahābhārata XII, 12456, Manu IV, 239 ff. Vasupūjyacarita II, 1610.

¹ The same story occurs in the Āvaśyaka Chūrṇi, IX, 32a, and a considerably different version of it in the Viśeshāvaśyaka Bhāṣhya V, 187* 2. (LEUMANN.)

he ordered every day one of the inhabitants to relate a tale. When it became the turn of an illiterate priest to entertain the king with a story, the poor man was in great despair, because he was too awkward to speak before people and not able to tell anything. His daughter Nāgaśrī, learning the cause of his alarm, promised to go in his stead. She boldly went to the palace and told the king that she was Nāgaśrī, daughter of the poor *agnihotra* Nāgaśarman and Somaśrī. Her parents had promised her in marriage to a Brāhman youth called Caṭṭa. Once when they were absent on a journey, her bridegroom had arrived. She had entertained him as well as she could, and for the night had offered him the only bed in the house. Being afraid to lie on the filthy floor, she had waited till Caṭṭa was asleep and had then crept into the same bed. Caṭṭa, however, had become aware of her presence, and tried to suppress his suddenly awakened passions. This effort had killed him. When she had discovered the fact, she had become afraid that as appearances told against her, she would be thought guilty of having killed Caṭṭa and be punished accordingly. She, therefore, had cut the corpse into pieces and buried them secretly.¹ When she had effaced all traces of what had happened, her parents had arrived. The king asked Nāgaśrī whether what she had told was true or not. The girl laughed and said that there was no more truth in her story than in any other which he had heard before. Jayaśrī winds up her tale by saying Jambū would not succeed in deluding them by empty stories.

Jambū relates

The 19th story about Lalitānga (215-275).

King Śatāyudha of Vasantapura had a beautiful wife, Lalitā. Once she was looking from the pavilion of the palace on the passing crowd in the street, when she observed a very handsome young man of whom she at once became passionately enamoured. Her servant, a shrewd woman, abetted her passion and found out for her that the young man was a certain Lalitānga,

¹ Compare Āvaśyaka Nir yukti, IX, 59, 14. (LEUMANN.)

son of the merchant Samudrapriya of this town. The queen wrote him a letter in which she owned her passion, and sent it to him by her servant. The woman encouraged the timorous lover, and promised to bring him together with the queen. When on a festival the king went a-hunting and but few people remained in the palace, the servant woman there introduced Lalitānga disguised as a statue of a Yakṣa. Thus he and the queen were enabled to gratify their passion for each other. But the guards of the seraglio somehow made sure that a strange man was concealed in it, and on the return of the king communicated to him their suspicion. The king at once went into the seraglio, but though he trode noiselessly, he was perceived by the watchful servant who warned the queen. Both women threw Lalitānga out of a window which opened on a dunghole, in which he accordingly fell. As he could not get out of it, he had leisure to repent of his rashness. So he continued in the hole, living on such food as both women threw him down from time to time, till at last the rainy season set in and rapidly filled the hole with water. Thus he was carried into the outer ditch, on the bank of which he landed and swooned. Accidentally his nurse found him there. She led him home and tended him, till he recovered from the bad effects of his loathsome prison.

Lalitānga is compared to the Soul; his love for the queen, to Pleasure; his stay in the dunghole, to the state of the foetus; his deliverance thence, to Birth; his landing on the bank, to the child's entrance in the *sūtikābhavana*; his swooning, to the child's swooning on being delivered from the womb; the nurse who saved him, to the effects of *Karma*. Jambū concluded that though Lalitānga might be such a fool as for a second time to have himself brought to the queen, he, Jambū, would not do that which would cause him to be born again and again.

When the wives of Jambū perceived that he was not to be shaken in his purpose, they declared that they also would enter the order, and so did Jambū's parents and relations. Even Prabhava, the robber, made up his mind to become a monk, if

his parents would permit him to do so (276-280). On the morning of the following day Jambū (of the Kāśyapa gotra) prepared for his renunciation. He hastened to Sudharman, the fifth Gaṇadhara, who ordained him and his kinsfolk (281-289). After a few days Prabhava returned and was, with the permission of his parents, admitted into the order of monks. He was, from that time, the disciple and constant companion of Jambū (290-292).

CANTO THE FOURTH.

Once Sudharman, surrounded by his disciples, Jambū, etc., arrived in Campā and took up his abode in the park outside the town. The inhabitants, men and women, hastened to salute the Gaṇadhara. King Kūpika saw the crowd bustling on the road, and asked what had happened that all the people were leaving the town. Being informed that Sudharman was staying in the neighbourhood, he dressed splendidly and went there in great state. Arriving, however, at the park, he put off the royal insignia, and barefooted he approached the Gaṇadhara who was preaching to the people (1-37). When the sermon was at an end, the king asked Sudharman who Jambū was; for the king was greatly struck with the beauty and remarkable appearance of Jambū (38-47). Sudharman related to him Jambū's history and foretold that he would be the last Kevalin. After him nobody would reach the *Manaḥparyāya* and the *Paramāvadhi* stages of supernatural knowledge; the *Jinaśkalpa* would be abandoned together with other holy institutions and practices, while on earth the sanctity of men would go on decreasing. Having heard all this the king paid his reverence to Sudharman, and returned to his palace (49-55). Sudharman entered the order at the age of fifty; thirty years he was the disciple of Mahāvira, twelve years after whose death he reached the *kevalam*. He died eight years later, having accomplished his one hundredth year.

Jambū reached beatification sixty-four years after Mahāvira's *nirvāṇa*, having appointed Prabhava of the Kātyāyana gotra as the visible head of the Church (56-61).

CANTO THE FIFTH.

Prabhava anxious to find a worthy successor to his own place, in vain mustered his faithful flock. But by his mental sight (*upayoga*) he discovered among the heretics a fit man in the person of Śayyambhava of the Vatsa gotra, who was just celebrating a sacrifice in Rājagṛha (1-7). He then proceeded towards Rājagṛha, despatching two monks to the place where the sacrifice was going on. They were to ask alms from the priests, and if the priest should give them nothing, they should loudly exclaim: "Ah, you know not the Truth." All happened as Prabhava had foreseen, and the monks acted as they had been told. Śayyambhava overhearing the strange exclamation of the holy men became unsettled in his mind about the Truth. His guru whom he questioned on this head, of course, affirmed that the Vedas were Truth, and that there was no Truth beyond the Vedas. But Śayyambhava did not let himself be put off in this way. He charged his guru with deceiving him and the public in order to gain his livelihood, and he threatened to cut off his head, if he withheld the Truth from him (8-24). The guru thoroughly intimidated, then confessed that a Jina idol was hidden below the sacrificial post. Only by its influence sacrifices could be celebrated, otherwise Nārada, a faithful believer in Jina, would hinder any sacrifice. He showed the idol to Śayyambhava, and declared that only the *dharma* of the Jinās was true, and that the Vedas were an imposture, upheld only for the purpose of procuring the priests an easy livelihood (25-35). Śayyambhava taking an affectionate farewell from his former guru, went in search of the two monks, and at last came to Prabhava whom he asked for instruction in the Jaina religion. Prabhava explained to him the five vows of the Jainas; and when Śayyambhava had renounced his former heretical views, he received *dīkṣā* and became a zealous ascetic. He learned the fourteen *pūrvas* and became, after Prabhava's death, the head of the Church (36-54). When Śayyambhava took *dīkṣā*, he left his young wife behind. They had as yet no children. This circumstance made the forsaken woman's case appear still

more miserable, so that people compassionately asked her if there was no hope of offspring. She answered in Prākṛit, *maṇayam*, i.e., a little. Hence the boy to whom she did eventually give birth was called Maṇaka (55–62). When Maṇaka was eight years old, and became aware that his mother was not dressed like a widow, he asked her who was his father. He then learned that his father was Śayyambhava, who becoming a monk had left her, before he, Maṇaka, was born, and never returned since. Maṇaka who yearned after his father, secretly left his mother and went to Campā. There he met his father, and as he did not recognise him as such, he inquired of him after his father by whom he wanted to be ordained. Upon which Śayyambhava gave himself out for the most intimate friend of his father in whose stead he would ordain him. Maṇaka agreeing to this, Śayyambhava brought him to the monks without explaining the relation subsisting between the boy and himself. Then the boy was ordained (63–80). Śayyambhava by means of his supernatural knowledge, perceived that his son would die in six months. The time being too short for mastering the whole sacred lore *in extenso*, Śayyambhava condensed its essence in ten Lectures which he composed in the afternoon. Hence the work is called Daśavaikālika. For though to make abstracts of the Law is allowed to none but to the last Daśapūrvin, yet under certain circumstances a Śrutakevalin may do so. Maṇaka learned the Daśavaikālika, and thus, he was well instructed in his religion. When the six months were over and he died (81–88), Śayyambhava so heartily wept at Maṇaka's death that his disciples were at a loss to comprehend his deportment which appeared so unbecoming a world-renouncing sage, and said as much. He then told them Maṇaka's history, and declared that he wept for joy because his son had died as a saint. The disciples only learning then that Maṇaka was their *ācārya's* son, wondered why he had not told them this before. Śayyambhava replied that if they had known Maṇaka to be his son, they would not have exacted the obedience which is the duty of every novice, and the most

meritorious part of his moral exercise. He added that for the sake of Maṇaka's instruction he had composed the Daśavaikālika Sūtra, but now the object being attained, he would cause his work to disappear (89-100). The disciples, however, moved the Sangha to solicit Śayyambhava that he should publish the Daśavaikālika. Śayyambhava complying with their wishes, that work has been preserved (101-105). At last Śayyambhava died, having appointed Yaśobhadra as his successor (106, 107).

CANTO THE SIXTH.

After a most exemplary life of an ascetic and a teacher Yaśobhadra died, leaving the management of the Church to his disciples Bhadrabāhu and Sambhūtavijaya (1-4). Four traders of Rājagṛha, who had grown up together, took *dīkṣā* under Bhadrabāhu and became most zealous monks. They separated and wandered about till the cold season when they returned to Rājagṛha (5-15). In the afternoon, after having collected alms, they left the town for the Vaibhāra hill. When the evening set in, one of them had got to a mountain-cave, another to the park, the third near the park, the last not far from the town. They put up for the night at the places which they had severally reached, and there they were killed by exposure to the cold. The one on the hill died in the first watch of the night where the cold was most intense, he in the park died in the second watch and so on, as the cold decreased as one approaches the town (16-21).

The founding of Pāṭaliputra.¹

Udāyin succeeded his father Kūṇika in the reign of Campā. Everything in his residency brought back to him the memory of his deceased father, and rendered him exceedingly sad. His ministers, therefore, persuaded him to found a new capital, just as Kūṇika had founded Campā, after

¹ For other legends on the founding of the city of Pāṭaliputra, see Kathā Sarit Sāgara, Vol. I, pp. 15, 16; Pilgrimage of Fahian (Calcutta, 1848), p. 257 ff.

leaving Rājagṛha on the death of his father (21-32). In order to find a site suitable for the future capital, Udāyin despatched men versed in the interpretation of omens. When they had reached the bank of the Ganges, they came on a magnificent Pātali tree. On a bough of this tree was perched a Chasha bird, and opened from time to time its bill in which insects fell by themselves. The augurs, noticing this remarkable omen, returned to the king and recommended the spot for erecting there the new capital. An old augur then declared that the Pātali tree was not a common tree, for he had heard from some wise man the following story about it (33-41).

The story of Annikāputra (43-174).

There are two towns of the name of Mathurā, one in the north, the other in the south of India. Devadatta, the son of a trader in northern Mathurā, travelled to southern Matourā in which town lived a friend of his Jayasiṃha, like himself a trader's son. Jayasiṃha had a sister called Annikā, who was an exceedingly fine girl. Once Jayasiṃha treated Devadatta to an excellent dinner which Annikā had prepared. She waited on her brother and his friend, who, being struck with her beauty, fell in love with her. On the next day he sent some persons to Jayasiṃha who should declare his suit for Annikā. Jayasiṃha assented to their proposal on condition that Devadatta and Annikā should stay in his house until the birth of their first child. Thus they were married (42-61). After some time Devadatta received a letter from his parents urging him to return, as they had become blind and helpless with old age. He wept piteously over this letter in great despair; for he had given his word not to leave Jayasiṃha's house. Annikā, finding him in this sad condition and getting no answer from him, read the letter herself and saw at once how things stood. She went to her brother and succeeded at last in extorting his permission for Devadatta to depart with her (61-80). Though they gave no name to the boy, reserving the right of selecting one to their parents, he generally was known under the name of Annikāputra and continued

to be so, even after his parents had formally named him Saṃdhīraṇa (81-87). Having grown up he was ordained by Jayasimha, and in old age he came to live in the town Puṣpabhadra on the Ganges. The king of that country was Puṣpaketu; his wife, Puṣpavatī. They had twins, a boy Puṣpacūla, and a girl Puṣpacūlā. These children loved each other so much that the father determined to unite them in marriage. He therefore put to his ministers the question, who was lawfully entitled to dispose of whatever came to light in his seraglio. Little knowing what the king was aiming at, they answered that the king had the right to dispose of such things as he liked. From this decision the king pretended to derive the authorisation to make a match between his children. They were accordingly wedded notwithstanding the opposition of the queen who had adopted the Jain persuasion (88-104). After the decease of the king, and the succession of his son to the throne, the queen persevered in entreating her children to dissolve their criminal union. But perceiving her remonstrations utterly disregarded, she became a nun. At last she died and was born again as a god (105-107). This god being aware by his superior knowledge of the awful punishment which Puṣpacūlā would incur in the next world if she did not separate from her husband brother, showed her in a dream the different hells. Great was the terror which these sights caused her, and in vain did the king try spells and incantations to allay it¹ (108-116). At last he assembled wise men of different creeds and asked them for a description of hell. They identified hell with various ills inherent in the human lot. Of course the queen knew better and dismissed these men with open contempt. Then Annikāputra was brought forward: and his description of the hells² exactly coincided with what the queen had seen in her dream (117-126). Again the god sent the queen a dream in which she saw

¹ For the queen had the same dream every night.

² Which he stated to be given according to the sacred books.

the delights of heaven, and again the heretic philosophers put forward their rationalistic views of heaven. But Annikāputra's description of the heavens satisfied the queen, so that she was persuaded of the truth of the Jaina faith and desired to join the order of nuns. Her husband consenting on condition that she would beg alms only at his house, she took *dīkṣā* (127-146). Annikāputra foreseeing that a famine would set in, sent off his *gaccha* to some other country. He stayed behind himself as he was too old to wander about, and the queen carefully ministered to all his wants. For her devotion she was at last rewarded by acquiring the *kevala* knowledge. But she concealed this fact from all and especially from Annikāputra, whom continuing to attend she astonished by divining all his wishes. Once she arrived with his food in a shower of rain. The old monk upbraided her, because it is forbidden to go out in the rain; but she excused herself by saying that she knew the water-bodies on the road to be lifeless, and in order to account for such knowledge she was obliged to confess that she possessed the *kevala* (147-159). Annikāputra then asked her when he should attain the *kevala*. She replied that this would happen on his crossing the Ganges. Annikāputra therefore hastened to the ferry-boat on the Ganges; but on whatever side of the boat he placed himself, that part of the boat went down. The other passengers perceiving this threw him over board; the same moment a demon, an enemy to the Jainas, erected a pike in the river so as to impale the unhappy monk. Even in this painful situation Annikāputra succeeded in concentrating his thoughts, and thus at last reached Nirvāṇa which event was duly celebrated by the gods near the place, which henceforth became a famous Tirtha called Prayāga (160-169). The skull of Annikāputra was drifted down by the river and landed on the bank. There the seed of a Pāṭala tree found its way into it, and springing up it developed into the tree which was to mark the site of the new capital (170-174).

Such being the auspiciousness of the place, the king gave order to build in it the new capital, which was to be called after

the tree Pāṭaliputra. The artisans of the king arriving at the spot went round the tree in an ever-widening circle till they heard the cry of a jackal. At that moment they dropped the measuring line, thus marking the limits of the city. In its centre a fine Jaina temple was raised by the order of the king who was a devout Jaina, and many other stately buildings adorned the new capital of Udāyin. He became a powerful monarch of whom the other kings stood in great awe (175–188). Once a king who had incurred Udāyin's displeasure was dethroned by him and died in the flight. His son entered the service of Udāyin's enemy, the king of Avanti, and promised to rid him of his rival, if he would acknowledge him afterwards as his friend and equal. He accordingly went to Pāṭaliputra watching for an occasion to get near Udāyin. Observing that the Jaina monks had free access to the king, the disguised prince entered the order as a novice, and succeeded in completely gaining the confidence of his superior. On a pauṣadha-day the Sūri accompanied by the novice who carried a concealed weapon about him, went to the palace and preached to the king. After the sermon, all laid themselves down and soon fell asleep, except the novice who boldly cut the king's throat and escaped unchallenged by the guards (189–210). Being afraid that he might be regarded an accessory to the crime, and thereby bring disgrace on the Jain community, the *guru* determined to cut his own throat, so that the murderer would appear to have killed the king and him. Accordingly when in the morning the corpses of the king and the monk were discovered, but the novice could not be found, all thought the latter guilty of the deed. He was pursued, but having the start of his pursuers he escaped. However, he met with the reward he deserved. For the king of Avanti disowned and banished him. Thus he wandered about an exile, detested by all as the murderer of Udāyin (211–230).

In Pāṭaliputra there lived a certain Nanda, the son of a courtesan by a barber. Dreaming once that the town was surrounded by his entrails, he told his dream to his *guru*. This

man, guessing the meaning of the omen, betrothed his daughter to Nanda. Now the marriage procession took place at the same time, when, on the death of Udāyin who left no heirs, the five royal insignia, viz., the State elephant, the horse, the parasol, the *kumbha*, and the two *caurīs* were anointed by the ministers and led through the streets. When the two processions met, the State elephant put Nanda on his back, the horse neighed, etc.; in short, it was evident, that the royal insignia themselves pointed him out as the successor of Udāyin. He was accordingly proclaimed king and ascended the throne *sixty years after the Nirvāṇa*¹ (231-243).

Nanda's dependent chiefs were disinclined to acknowledge his authority; even in his *sabhā* they refused him the customary respect. For, when he rose, nobody stirred to leave the room with him. Returning therefore and seating himself on the throne, he ordered the armed guards to put the assembled chiefs to death. But the guards smiling at each other disobeyed him. Now there were two sentinels, painted *al fresco* on the wall. Into these pictures a goddess, moved by Nanda's merits, put life, upon which the sentinels, slipping out of the wall, immediately put to death the disloyal chiefs. Thus the king's authority was restored and soon acknowledged throughout his kingdom (244-252).

CANTO THE SEVENTH.

In a suburb of Pāṭaliputra lived a Brāhman called Kapila. Once after sunset a Jaina monk arrived at his house, and as it was too late to enter the town, he asked for shelter in the Brāhman's house. He succeeded in converting him to the Jaina faith and left him in the morning (1-13). During the rainy season some Jaina monks were staying in Kapila's house when a boy was born to him. This child, however, was at once possessed of Revatī demons who were expelled by pouring water from the monks' bowls on him. From this circumstance being *muni-bhājana-kalpāmbho'-bhiṣikta* the boy was called

¹ The date is wanting in Āvaśyaka Kath, XVII, 11, 30.

Kalpaka. He grew up a very learned and very pious man, who refusing offers of marriage, led the single life of a scholar and gained the esteem of all citizens (14-23). In a street where Kalpaka used to pass on his daily walks, lived a beautiful Brāhman girl. However, as she was afflicted with dropsy, nobody would marry her. Her father, therefore, resolved to cheat somebody into marriage with her, and fixed on Kalpaka as the man most likely to be taken in and to keep his word. Having sunk a well near his house, he placed the girl in it, and when Kalpaka passed the place, he cried for help, promising to marry his daughter to him who should save her. Not heeding the second part of the Brāhman's cry, Kalpaka rescued the girl. But then the father forced him to accept her as bride, as he had silently agreed to this proposition in rescuing her. Kalpaka, in the simplicity of his mind, thought himself bound by honour to marry the girl quite against his will, and did so after having cured her of her disease (24-39).

Nanda, hearing of Kalpaka's wisdom, wanted to make him his minister, but could not induce him to accept his offer. He then closely watched Kalpaka, hoping by some casual trespass of the man he would get him in his power. Kalpaka's life, however, continuing unapproachable, the king resolved by artifice to involve him in difficulties. He therefore ordered his washerman, a neighbour of Kalpaka's, never to return the clothes which Kalpaka should give him to wash. Once Kalpaka's wife wanted her best clothes to be washed for a festival by the king's washerman, and her husband, though unwilling at first to risk his things with the fashionable washerman, ended by letting her have her way. Of course he could not get her clothes back, though he constantly called at the washerman's for two years. His patience being worn out at last, he swore to dye the clothes in the cheat's blood. One night he furiously entered the washerman's house and frightened him so much that the clothes were at once given to him; however true to his word, he ripped open the poor man's belly and dipped the clothes in his blood. The wife of the washerman pleaded in

vain that the king had commanded them to retain the clothes (40-70).

Kalpaka becoming aware that the king had used this artifice in order to get him in his power, now hastened to the palace to appease him. To his utter astonishment, however, he was most graciously received by the king and pressed to accept the post of Minister, which, in his present situation, he of course did not refuse. Thus the guild of washermen, coming to the palace in order to prosecute the murderer of their member but finding him high in the king's favour, had to return without having presented their grievances. Under Kalpaka as prime minister, the power and fame of Nanda attained its meridian (70-84).

A former minister of Nanda, and predecessor of Kalpaka, anxious to overthrow the minister, made friends with his favourite servant, and was informed by her all that was going on in Kalpaka's house. Once Kalpaka prepared the wedding feast for one of his sons, and intending to invite the royal family, had a crown, parasol, etc., prepared with which to present the king on this occasion. Of these doings the fallen minister informed Nanda, at the same time artfully rousing his suspicions as to Kalpaka's treacherous designs of assuming himself the royal state. The king had therefore the minister's house thoroughly searched, and finding the information true, cast Kalpaka and his sons into a deep empty well. As only a pittance of food, hardly sufficient for one man, was daily let down for the prisoners, the sons resolved to give the whole of it to their father in order that he might save his life and revenge them on their enemy (85-104).

The vassals of Nanda perceiving that Kalpaka was no more, laid siege to the capital and reduced it to great distress. It was then that Nanda remembered the services of Kalpaka and deeply regretted his absence. Hearing that one of the prisoners in the well had survived, he gave order to set him free. Thus Kalpaka pale and weak was at last delivered from his prison. Seated on a palankin he was paraded on the

walls in sight of the enemy, who, however, thinking the whole thing an imposture designed to frighten them, renewed their attacks (105-115). Kalpaka proposed to the enemy to meet their prime minister on a boat on the Ganges. When both boats were at a little distance, Kalpaka holding up part of a sugarcane, cut off the joints at its bottom and top, asking by gestures his opponent what would become of the sugarcane.¹ The latter was, of course, unable to guess Kalpaka's meaning which was this: as the sugarcane grows at both its joints (*sandhi*), thus the Kṣattriya thrive by either true or sham treaties (*sandhi*). The enemy, however, could not make a true treaty with Nanda, nor could they deceive him into a sham treaty. Therefore they would have no chance of success, but must perish in the contest. Kalpaka then pointed out to his opponent an Abhira girl, carrying on her head a pot of sour thick milk which was smashed by a stick. His meaning was, that just as the milk was spilled, the army of the enemy would be scattered by him. At last Kalpaka had his boat rowed round and round the other to indicate that the enemy would be beaten on all sides, and then left his puzzled opponent. The latter returning to his party was obliged to confess that he could not make out the meaning of Kalpaka's strange behaviour. The enemy, being thus convinced that the formidable minister was again at the head of affairs, fled in a panic leaving behind all their train. Under the administration of Kalpaka, Nanda regained his power and severely punished Kalpaka's enemy (116-138).

CANTO THE EIGHTH.

Seven descendants of Nanda succeeded each other. Their ministers were the descendants of Kalpaka; for Kalpaka had new offspring after the loss of his sons which has been related above. The minister of the ninth Nanda was also a descendant

¹ Cf. the symbolic action of Tarquinius Superbus when Sextus sent a messenger to him from Gabii. (TAWNEY.)

of Kalpaka, Śakaṭāla, whose wife bore him two sons. The elder, Sthūlabhadra, was enamoured of the courtesan Koṣā, with whom he had lived twelve years, while the younger son, Śriyaka, was in the king's service, whose confidence and love he had gained (1-10). Vararuci, a Brāhman, famous as poet, philosopher, and grammarian, daily attended the king's audience and recited one hundred and eight stanzas of his own making. The king, though pleased with the verses, did not reward the poet, because Śakaṭāla, a zealous Jaina, looking upon him as a heretic, withheld his praise. Vararuci¹ therefore wormed himself into the favour of the minister's wife who induced her husband to applaud his composition. The king then daily gave the poet one hundred and eight dinārs (11-19). The minister once asked the king why he gave such sums to Vararuci. Nanda replied, that he did so because the minister himself had applauded the poet. Upon which Śakaṭāla said that he admired the verses which were not of Vararuci's making, but were well known by all. He could even produce some girls who would recite Vararuci's pretended composition. The minister had seven daughters, namely Yakṣā, Yakṣadattā, Bhūtā, Bhūtadattā, Eṇikā, Veṇā, and Reṇā. The first of these could repeat anything which she had once heard, the second could do so after two hearings, and so on. These girls were placed by the minister behind a curtain when Vararuci recited a new composition of his, and then repeated the verses

¹ In the 4th and 5th Tarangas of the Kathā Sarit Sāgara are related some stories in which figure the same persons as in our narrative, but their relation to each other and the incidents differ widely from those related by Hemacandra. The persons mentioned in the Kathā Sarit Sāgara are: Vararuci and his wife, Upakoṣā, the last Nanda and a false Nanda, Śakaṭāla, their minister, and his sons who starve in a dark dungeon, while he subsists on the scanty food permitted them, Cāṇakya and an obscure antagonist of his, Subandhu and Candragupta. Very little that may claim to be historical, can be made out from these two traditions, if traditions they may be called. Only thus much can be asserted with safety, that some centuries after the beginning of our era popular stories about the epoch of the Nandas and the Mauryas were current in India.

to the king.¹ The latter, thinking himself deceived by Vararuci, stopped his pension (20-29). The poet now secretly hid a machine in the Gangā which, when touched, would jerk up a purse of one hundred and eight dinārs previously deposited there. Taking his morning bath in the river he used to sing a hymn in praise of Gangā, and moving the spring by his foot would catch up the purse, pretending it to be the gift of the goddess. The news of this apparent miracle spreading fast, at last reached the king who talked about it with his minister. To come to the bottom of this mystery, Śakaṭāla set a spy to watch Vararuci, and thus discovered the whole trick. He caused the purse to be abstracted from the machine where Vararuci had deposited it in the evening. Therefore when on the following morning Vararuci tried, in the presence of the king and his minister, to play his trick again, he searched in vain for the purse. Then Śakaṭāla exposed the trick and returned the purse to the utterly confounded poet (30-45). Vararuci, impatient of his defeat, learned from the servants of Śakaṭāla everything that passed in the minister's house. Once a servant girl told him, that at the impending wedding feast of Śakaṭāla's son, Śrīyaka, the king would be among the guests, and that he would be presented with weapons, etc. Availing himself of this opportunity for his revenge, Vararuci engaged some boys to recite everywhere a verse of his, stating that Śakaṭāla would kill Nanda and proclaim Śrīyaka king. Ere long this rumour came to the king's knowledge, who, in order to find out the truth, had the minister's house searched. The collection of weapons being there discovered confirmed the suspicion prevailing against the minister. The latter finding himself in disgrace and anxious to prevent the ruin of his whole family, persuaded Śrīyaka to kill him at the moment when he should prostrate himself before the king. He would at the same moment swallow a dose of strong poison, so that he would already be dead when his head should be

¹ Cp. *Journal Asiatique*, 1895, p. 241 f.

struck off. Śrīyaka consenting at last, everything came to pass as concerted (46-63).

The king, shocked by the atrocity of the deed, was informed by Śrīyaka that in punishing a traitor whose guilt was proved, he had but done the duty incumbent on every servant of the king. As a reward for this uncommon loyalty, the king offered him the seal of the prime minister, which he, however, declined in favour of his elder brother. Accordingly the same offer was made to Sthūlabhadra, who said that he would take the matter into consideration. Ordered to make up his mind without delay, his reflections took an unexpected turn; for, perceiving the vanity of the world, he resolved to quit its empty pleasures, and plucking out his hair he acquainted the king with his resolution. The latter, however, suspecting the sincerity of his intention, watched Sthūlabhadra from a window of his palace, as he composedly went his way without even turning his nose when he passed rotting corpses. It was beyond doubt that Sthūlabhadra was no more worldly minded. He took *dīkṣā* under Sambhūtavijaya (64-82). Śrīyaka having been then installed prime minister, longed to revenge the death of his father on Vararuci who was now in favour with the court. For this end Śrīyaka acted in concurrence with Koṣā the courtesan with whom his brother had lived twelve years. She persuaded her sister Upakoṣā with whom Vararuci was in love at that time, to induce him to take to drinking liquor. This being accomplished, the minister seized the first opportunity that offered, to intimate to the king that Vararuci was a drunkard, and as the king doubted whether this reproach had any foundation in truth, he promised to corroborate this assertion by proof. Accordingly when on the next morning the court had assembled, Śrīyaka had beautiful lotus flowers distributed among all present. But the flower given to Vararuci was sprinkled with a strong emetic so that by smelling it, he was forced to vomit the liquor he had drunk the night before. His guilt becoming thus notorious, he slunk from the court, reviled by all. He asked the Brāhmins for a

prāyaścitta, and was ordered to drink molten lead, under the application of which the poor wretch of course died (83-109).

Sthūlabhadra led a pious life under the guidance of Sambhūtavijaya. Once at the beginning of the rainy season, three monks presented themselves before Sambhūtavijaya specifying the austerities which they intended to perform during the four months of the rainy season. The first monk took upon him to stay the whole season before a lion's den; the second to do so before the hole of a snake who killed one even by its look;¹ the third would sit on a Persian wheel. When they had departed on their errand with the Superior's permission, Sthūlabhadra declared that he would live in the house of Koṣā, the courtesan, without trespassing his vows. The Superior seeing him equal to the task, permitted him to undertake it. Koṣā, believing that a return of love was the cause of Sthūlabhadra's visit, received him with great kindness and plied him with her charms and conversation. But his resolution and self-restraint was not to be conquered; on the contrary his piety made such an impression on her that she let herself be converted to the true faith. She vowed that henceforth she would belong to one man only, if the king should bestow her on one (109-132). At the end of the rainy season, the three monks returned and were received by the Superior with the honour due to performers of difficult austerities; but Sthūlabhadra was welcomed with still more marked honour and greater praise. As the three monks ascribed the preference shown by the Superior to Sthūlabhadra to his partiality for the son of a minister, they were anxious to prove themselves his equals. On the next rainy season, therefore, the monk who had stayed before the lion's den announced his intention to spend four months in Koṣā's house. In spite of the Superior's objections he repaired to the courtesan's house and asked her permission to stay in her house. Koṣā, who at once guessed the ambitious monk's motive, resolved to give him a lesson. She easily conquered

¹ Cp. *Kathā Sarit Sāgara*, Vol. I, p. 294 and note; Vol. II, p. 464 and note. (TAWNEY.)

him by her charms, so that he entreated her to return his love. But she replied that being a courtesan her love was to be had only for money. In order to procure with what to pay her, the infatuated monk went to Nepal, the king of which country gave a precious shawl to every monk on his first arrival. Having got the king's liberal gift the man returned. On the route by which he was travelling, there halted a gang of robbers who kept a presaging bird. ¹ Now, when the monk approached, the bird said: "there comes a *lākh*." The robbers, keeping a sharp look out, were astonished to see only a monk. They searched him, however; but finding nothing on him, they set him free. Then the bird sang out: "there goes a *lākh*." Upon which the leader of the robbers, anxious to learn the truth, recalled the monk who confessed that he had concealed in his stick a precious shawl which he intended as a present for a courtesan. Being dismissed without further interference, he hastened back to his beloved Koṣā and presented her with the shawl. But she flung it in a gutter, and told the monk who deprecated her folly, that he was a still greater fool to allow his precious soul to sink in the mud of worldly passions. On which the monk repented and commenced a new life of austerities. It was about this time that Sambhūtavijaya died (133-169).

² The king gave Koṣā to a charioteer, a favourite of his. As Koṣā continually praised Sthūlabhadra in his presence, he thought that by showing his skill he would be able to gain her applause. To carry out his plan, he sat down in the garden and pierced a cluster of mangoes by an arrow; then hitting the end of the arrow by a second arrow, and that arrow by a third, etc., he was at last able to draw the fruits towards him, and to deliver them to Koṣā without leaving his place.³ Koṣā, in order to show her skill, made a heap of mustard seed on the floor, and putting a needle in it, covered

¹ Cf. Pancatantra I, 22.

² Comp. Āv. Niry., XVII, 11, 34. (LEUMANN.)

³ By a similar tour de force is told of Droṇa in the MBh. I, 131 ff.

it by petals of flowers. She then danced on the heap without scattering the seeds or hurting her feet by the needle. Exceedingly pleased by this performance, her lover promised her any reward which she would ask and he could give. Koṣā, however, replied, that skill was nothing so very wonderful, since it depended merely on practice. But the deed of Sthūlabhadra, she asserted, was of a different kind; for he had, of his own will, subdued his passion and not yielded to the greatest temptations. The charioteer, learning who Sthūlabhadra was, desired to serve him, and, being further instructed by Koṣā, adopted the Jaina faith. Koṣā herself became a nun. About this time a famine of twelve years set in (170-193).

In Caṇaka, a village of the Golla district, lived the Brāhman Caṇin, a devout Jaina, whose wife was Caṇeśvarī. Their son, who got the name Cāṇakya, had all his teeth complete¹ on being born. The monks being informed of this marvellous circumstance, foretold that the boy would become a king. But the father being rather of a religious turn of mind, desired to spare his son a lot which he considered dangerous to the well-being of the inner man. Accordingly to remove the omen he broke out the boy's teeth. Upon which the monks foretold that Cāṇakya would govern by proxy. Cāṇakya, growing up and becoming learned in all sciences, married a poor Brāhman girl. Once the wife of Cāṇakya went to her parents on the wedding of her brother. There she met her sisters who, being married to rich men, were fine ladies,²

¹ The same circumstance is told of Richard III of England. See Henry VI. C. V. 6. 52,

“Teeth hadst thou in thy head when thou wast born
To signify thou camest to bite the world.”

See also line 74 of the same scene, and Richard III. IV, 4. 49. (TAWNEY.)

² Cf. the following story in the history of Rome, which lead to the enactment that one of the Consuls should always be a Plebeian: M. Fabius Ambustus, a Patrician, had two daughters, the elder married to Serv. Sulpicius, a Patrician, the younger to C. Licinius, a Plebeian. It

while she made but a poor appearance, and was accordingly ridiculed by her rich relations. Greatly dejected, she returned home, and being earnestly questioned by her husband, she told him how she had been treated because of her poverty (194-213).

Cāṇakya, intent on making money, went to Pāṭaliputra; for he had heard that Nanda was wont to make a very liberal present to renowned Brāhmans. Arrived at the court he sat down on the first chair which was the king's seat. As Nanda's son, entering together with the king, noted Cāṇakya's presumption, an attendant girl offered him another chair. Cāṇakya, however, did not rise, but put his drinking vessel on the second chair, his stick on the third, his rosary on the fourth, his Brahmanical cord on the fifth. Impatient at his arrogance, the girl in attendance kicked him from his seat. Upon which Cāṇakya, furious with rage, vowed that he would dethrone Nanda and destroy his power. He then left the town (215-226).

Remembering the prophesy that he should reign through the intervention of a nominal king, he searched for a person fit to play that part. Wandering about he arrived at the village of the feeders of the king's peacocks (*mayūrapoṣaka*). There he heard that the chief's daughter, who was pregnant with child, had a strange craving for drinking the moon. Cāṇakya promised to satisfy her, on condition that the child to be born should be handed over to him. The parents of the woman agreed, because they were afraid that if baulked in her desire she would miscarry. Cāṇakya now caused a shed to be constructed, the thatch of which had an opening. In the

happened that Sulpicius was Consular Tribune in the same year that Licinius was Tribune of the Plebs; and as the younger Fabia was on a visit to her sister, Sulpicius, returning home from the forum with his lictors, alarmed the Plebeian's wife by the noise he made in entering the house. The elder sister laughed at her ignorance; and the younger Fabia, stung to the quick, besought her husband to place her on a level with her proud sister. (TAWNEY.)

night when the moon shone through the opening and was reflected in a bowl of milk placed below it, he led the woman into the shed, and ordered her to drink the milk; and as she drank it in her delusion, a man on the thatch of the shed gradually covered up the opening. Thus the woman was satisfied that she had drunk the moon. In due time she gave birth to a boy who, from the circumstance just related, was called Candragupta. Cāṇakya then continued to wander about in quest of means for procuring money (227-241).

Candragupta when playing with the children in his native village used to be acknowledged by them as their king.¹ Cāṇakya on his first return to the village saw the boy, whom he did not recognize, playing his wonted part. In order to test his metal, he asked him for some present. The boy pointing to a herd of cows said, he might take them; he need not be afraid of the cowherds, as nobody would dare gainsay him. Cāṇakya, pleased with the pluck of the boy, learned from his playmates that he was Candragupta. Promising him a kingdom, he carried him off (242-252). With the money he had acquired, Cāṇakya levied troops and laid siege to Pāṭaliputra. But his army being easily vanquished by the more numerous enemy, he and Candragupta were forced to run away. Nanda, however, sent swift horsemen in pursuit of them. When one of the pursuers had nearly reached them, Cāṇakya, to save himself and Candragupta, had recourse to a daring trick. Being on the bank of a lake, he assumed the posture of an ascetic, and ordered Candragupta to plunge in the water. The rider coming up to the spot, asked Cāṇakya whether he had seen a young man running off. Cāṇakya silently pointed to the water. Upon which the soldier began to put off his armour previous to plunging into the water. Cāṇakya instantly seized the sword and struck off the head of the soldier. He then put Candragupta before him on the horse, and continuing their flight, he asked him what he had

¹ Cf. the Boy-king in the Saga of Ardschi Bordschi and Vikramāditya's Throne (Sagas from the Far East, p. 252). (TAWNEY.)

thought when he had been pointed out by him to the soldier. Candragupta replied that he had thought the master would know best what to do, from which answer Cāṇakya gladly inferred that, as king, Candragupta would be an obsequious master to his future minister. A second horseman who was on the point of overtaking them was despatched in a similar way by Cāṇakya, who this time made a washerman run away, by saying that the king had a grudge against his guild, and then resuming the work of the washerman (253-278). During their flight Candragupta became hungry, and Cāṇakya left him in order to procure food in the next village. On his way he met a priest, and asked him what he had had for dinner. The priest replied that he had eaten a mess of rice with thick milk. As Cāṇakya saw no other way to allay Candragupta's hunger without, by further delay, exposing him to the danger of being made prisoner, he ripped up the priest's belly, and extracting the food from the stomach gave it to the hungry boy (279-289).

At evening they reached a village, and going about in quest of food they came to the hut of a poor old woman who had just prepared the supper for her children. One of them greedily put his finger right in the middle of the dish, and being burnt began to cry. She railed at him for being as big a fool as Cāṇakya. Hearing himself alluded to in such terms, Cāṇakya entered the house and asked the woman the meaning of what she had just said. The woman replied that the child had burned his finger, because he would eat from the middle of the dish instead of from the outer part which was cool; in a similar way Cāṇakya had been defeated, because he had not secured the surrounding country before attacking the stronghold of the enemy (290-296). Profiting by the advice thus unconsciously given him, Cāṇakya went to Himavatkūṭa and entered into an alliance with Parvataka,¹ the king of

¹ In the list of the kings of Nepal, according to the Baudha Pārvaṭīya Vamśāvalī (*Ind. Ant.*, Vol. XIII, p. 412) the 11th king of the 3rd dynasty, that of the Kirātas, is Parba, apparently our Parvata; for, in

that place, promising him half of Nanda's country, if he would aid him to subdue Nanda (297-300). They opened the campaign by reducing the outlying provinces. One town, however, was so well defended that they could not take it. Cāṇakya, therefore, secretly entered it disguised as a Tridaṇḍin monk. He saw there a temple of the Seven Mothers, and became persuaded that they were the tutelary goddesses of the town. When, therefore, the inhabitants, wearied by the long siege, asked him when the siege would be raised, he answered that it would be continued as long as the Seven Mothers were in the temple.¹ The credulous people, therefore, removed the idols from the shrine, and at the same time Candragupta and Parvataka, acting on a hint from Cāṇakya, retired with their army to some distance. But after a while, when the inhabitants were rejoicing over their regained liberty, they returned and took the town by surprise (301-310). After having devastated the country, the allies laid siege to Pāṭali-putra, and at last forced the enemy to capitulate. Nanda, throwing himself on the mercy of Cāṇakya, was permitted to leave his kingdom, carrying with him all that he could place on one car. Accordingly he put his two wives and a daughter on his carriage, and loading it with treasures, he drove off. Meeting on the road with Candragupta, the princess instantly fell in love with him, and on her father's advice she selected him for her husband by the rite of *svayamvara*. She got down at once and began to climb into Candragupta's carriage, in doing which, however, nine spokes of the wheel broke. Candragupta would

the reign of the 7th king, Jitedāsti, is placed Buddha's Visit to Nepal, and in that of the 14th, Sthunka, Aśoka visited the country.

¹ When king Kūṇika was besieging Vaiśālī, the hermit Kūlavālaka assumed the disguise of a Tridaṇḍin and entered the city. The people asked him how long the siege would continue. He said it would continue until they dug up the stūpa of the hermit Suvrata, which he saw protected the city from capture. Kūṇika withdrew his army, as in the text, and then returned and took the city. (Sanskrit College MS. of the Kathā Kośa, folio 71B.) (TAWNEY.)

have turned her off, but Cāṇakya prevented him, saying that the accident was very auspicious, as it portended that the new dynasty would flourish during nine generations (311-326).

In the palace of Nanda, whose treasures Candragupta and Cāṇakya divided between themselves, was a beautiful girl, whom the king had, since her birth, fed on poison.¹ Parvata falling in love with this girl, took possession of her with Cāṇakya's consent. When, at the wedding ceremony, he seized her hand before the sacred fire, the poisonous sweat penetrated through his skin and at once took effect. Collapsing, he called out for the doctors, but Cāṇakya preventing Candragupta from fetching them, Parvata was soon a dead man. Thus Candragupta got possession of Nanda's and Parvata's kingdom. This happened *one hundred and fifty-five years after the Nirvāṇa of Mahāvira* (326-339).

As some of Nanda's followers continually committed daring robberies, Cāṇakya searched for a man who should be able to restore order. He selected for this purpose a weaver, whose resolution he had found out in observing him laying fire to such places in his house as were nests of bugs.² This man proved equal to his task, for he succeeded in putting to death all robbers (340-346).

Cāṇakya had an old grudge against the inhabitants of a village who had once refused him food. He now gave them an order which could be interpreted in two ways. When the men had done what they thought they were bidden to do, Cāṇakya could charge them with disobeying him, and under this pretext he had the village burnt down together with all its inhabitants (347-351).

Candragupta's treasury having by this time become almost empty, Cāṇakya was anxious to fill it again. He, therefore, invited the rich to gamble with him. Through staking a cup

¹ See the Kathā Sarit Sāgara, Vol. I, p. 149 and note. (TAWNEY.)

² A similar story is told about a low minstrel of Cologne whose house swarmed with bugs. He set it on fire and danced before it, singing to his fiddle to this effect: "if this will not do for the bugs, the devil may know what is more effective."

filled with *dinārs* against a single *dinār*, he easily won great sums as he employed forged dice. But as even this operation took too much time, he hit on the following plan. He invited the richest merchants to a party; when all were in their cups, he sang a stanza in which he boasted of his luck, his influence with the king, etc., and there the musicians sounded a flourish. The guests, excited by the example he had set them, sang in their turn, stanzas in which each man boasted of his wealth. Cāṇakya thus learned the extent of their means, and used this knowledge to fill the king's treasury (352-376).

The Ācārya *Suśhīta* lived in Candragupta's capital, when a famine, which lasted twelve years, forced him to send his *Gaṇa* to some other country. Two young pupils of his, unable to bear the separation from their teacher, returned after a while, but soon severely suffered from the scarcity of food. Having learned the art of making themselves invisible by rubbing their eyes with a miraculous ointment, they secretly determined to procure food by this art. Unseen by anybody, they entered the palace, and sitting by the side of the king, ate from his plate. They thus daily shared the king's dinner. But the diminution of his food soon told upon the king, he grew thinner every day. At last Cāṇakya being alarmed by these symptoms, directly questioned the king. The latter owned that though plenty of food was always set before him, he did scarcely get half of it, the rest disappearing by some unseen cause. In order to discover it, Cāṇakya had the floor of the dining hall strewn with a very soft powder, in which at the next dinner the imprints of human feet became visible. By this means he made sure that somebody was the constant guest of the king, and he correctly guessed that the man must have made himself invisible by applying a miraculous ointment to his eyes. On the next day, therefore, when the king was at his dinner, Cāṇakya caused the room to be filled with a thick smoke which brought the tears to the eyes of all present. Thus the miraculous ointment being washed down from the eyes of the two monks, they suddenly were seen sitting near the king and eating from his plate. All were

dumb-founded in spite of their resentment ; but Cāṇakya afraid of offending the church, addressed the intruders as heavenly saints and dismissed them. Candragupta thought himself degraded for having eaten food left over by somebody else, but Cāṇakya allayed his misgivings by saying that it was highly meritorious to feed monks. Afterwards, however, he complained about the two monks to the Ācārya who laid the blame on the laity ; for, he said, by neglecting the duty of charity, they forced the monks to help themselves as well as they could. His arguments induced Cāṇakya henceforth liberally to give alms to the monks (377-414).

As Candragupta patronised the heretic teachers, Cāṇakya tried to persuade him that they did not deserve his favour because they were given to sensual pleasures. Though the king affirmed that he placed implicit trust in his minister's words, still he insisted on having the charge proved. Cāṇakya, accordingly, invited all heretic teachers together to expound their doctrines in the king's presence. They gladly obeyed his orders, and were conducted to a part of the palace facing the queen's apartments, near which the floor was strewn with a fine dust. These men finding that the king had not yet arrived, stole to the seraglio and glanced through the windows at the women, till the king came to hear their discourse. After their departure, Cāṇakya proved by the traces of their feet, that they had been looking at the women. The Jaina teachers, however, who were invited on the next day, remained in their seats from the beginning till the end of their visit, and this time, of course, the dust on the floor in front of the windows was found untouched. Candragupta seeing this proof of the sanctity of the Jaina teachers, henceforth made them his spiritual guides (415-435). On Cāṇakya's order, the food of Candragupta was mixed with a gradually increased dose of poison, so that in the end even the strongest poison had no effect upon him. Once the queen Durdharā who was big with child was dining with the king, when Cāṇakya came upon them. Observing that the poison almost instantly killed the queen, he ripped open her womb and

extracted the child. He had been nearly too late; for already a drop (*bindu*) of the poison had reached the boy's head, who, from this circumstance, was called Bindusāra. In ripe age he was placed on the throne by Cāṇakya on the decease of his father who died by *samādhī* (436-445).

Cāṇakya had adopted Subandhu as his colleague, but this ambitious man anxious to become prime minister himself, warned Bindusāra not to trust Cāṇakya, because he had ripped open the belly of the queen, his mother. The king, learning on inquiry, that this charge against Cāṇakya was true, began to hate him. The fallen minister, however, feeling that his life, was drawing to its close, and being therefore indifferent to worldly interests, resolved that after his decease his enemy should not enjoy his victory. He laid his plan in the following way: Having pronounced strong spells over exquisite perfumes he placed them, together with some lines written on *bhūrjapatra*, in a well-varnished casket; this he put in a chest, which he carefully locked and hid in his house. Having done this, he distributed his riches among the poor, and retired to a dunghill near the town, there to starve himself to death. About this time the king, who had learned the details of his mother's death, repented of his inconsiderate ingratitude towards the benefactor of his race, and went to Cāṇakya, imploring him to resume his office. But finding him firm in his purpose, the king vented his anger on Subandhu, who pleaded his innocence and offered to pacify Cāṇakya. He actually visited him, but while he made a show of paying his compliments to him, he contrived to put a faintly burning charcoal among the dry dung. The dunghill soon caught fire, and the great minister was consumed in its flames (446-469).

CANTO THE NINTH.

With the king's consent Subandhu took possession of Cāṇakya's house. Searching it for hidden treasures, he came on the chest and forced its locks; it yielded the casket. When he had burst it open, a delicious smell spread about, which he

eagerly inhaled. At last he found the *bhūrjapatra*, which he supposed to contain the inventory of the looked-for treasures. But he was greatly alarmed by the perusal of the lines written on it; for they briefly stated that whoever, not leading the life of an ascetic, should smell the perfume must die by it. Subandhu tried the effect of the perfume on somebody else, and as that man died, though he was plied with all sorts of antidotes, he saw no other way of escaping a similar lot, but to turn monk. But as he conformed to monastic life in appearance only, he became the object of contempt wherever he went (1-13).

On Bindusāra's decease, his son Aśoka-śrī ascended the throne. He sent his son and presumptive heir, Kuṇāla, to Ujjayinī, there to be brought up. When the prince was eight years old, the king wrote (in Prakrit) to the tutors that Kuṇāla should begin his studies (उद्यीयत). One of Aśoka's wives who wanted to secure the succession to her own son being then present took up the letter to read it, and secretly putting a dot over the अ changed उद्यीयत into अधीयत, i.e., "he must be blinded."¹ Without re-reading the letter, the king sealed and despatched it. The clerk in Ujjayinī was so shocked by the contents of the letter, that he was unable to read it aloud to the prince. Kuṇāla, therefore, seized the letter and read the cruel sentence of his father. Considering that as yet no Maurya prince had disobeyed the chief of the house, and unwilling to set a bad example, he stoutly put out his eyesight with an hot iron. Great was the king's grief when these news reached him. For he dearly loved Kuṇāla, and he had intended him for his successor. But now he had to give up what hopes and plans he had formed; for Kuṇāla's blindness definitely disabled him from reigning. The king gave him a rich village on the revenue of which he might comfortably live, and placed the son of the rival queen in the residency of Ujjayinī (14-34).

In the course of time Śaracchrī, the wife of Kuṇāla, bore

¹ See *Indian Antiquary* for 1881, Vol. X, p. 190. (TAWNEY.)

him a son for whom he decided to secure the succession. Disguised as a minstrel he went to Pāṭaliputra and won the hearts of the people by his fine voice. At last the king heard of the famous blind minstrel, and ordered him to perform in his presence. Kuṇāla, exhibiting his art, sung a lay to that effect that Aśoka's blind son claimed his penny (*kākinī*). On the king's question who he was, he made himself known. The king pushing aside the curtain behind which he had been concealed, now recognised and tenderly embraced his son. He promised to grant him whatever he should ask. Kuṇāla merely repeated that he claimed his "penny." Being then informed by the ministers that princes denoted the kingdom by "penny," Aśoka sadly objected that being blind Kuṇāla never could ascend the throne. Thereupon the latter said, he claimed the kingdom not for himself, but for his son. "When", cried the king, "has a son been born to you?" "Just now" (*saṃprati*) was the answer. *Samprati*, accordingly, was named Kuṇāla's son, and, though a baby in arms, he was anointed Aśoka's successor, after whose demise he ascended the throne and became a powerful monarch. *Samprati* was a staunch Jaina (35-54).

¹A dreadful dearth prevailing about this time forced the monks to emigrate as far as the seaside. During these unsettled times they neglected their regular studies, so that the sacred lore was on the point of falling into oblivion. The Saṅgha therefore reassembling in Pāṭaliputra when the famine was over, collected the fragments of the canon which the monks happened to recollect, and in this way brought together eleven *angas*. In order to recover the Dṛṣṭivāda, the Saṅgha sent two monks to Bhadrabāhu in Nepal commanding him to join the Council. Bhadrabāhu, however, declined to come, as he had undertaken the *mahāprāṇa* vow which it would take twelve years to carry out; but after that period he would in a short time teach the whole of the Dṛṣṭivāda. Upon receiving this

¹ Compare Āv. Niry., XVII, 11, 35 f. There is this difference that only two and not four adhyayanās, viz., the *bhāvanā* and *vimotti* are mentioned. (LEUMANN.)

answer, the Sangha again despatched two monks who should ask Bhadrabāhu what penalty he incurred who disobeyed the Sangha. If he should answer: "excommunication," then they should reply that such was to be his punishment. Everything coming about as foreseen, Bhadrabāhu requested, that out of consideration for his vow, the Sangha should send him some clever monks to whom he would daily deliver seven lessons at suitable times. Accordingly five hundred monks, with Sthūlabhadra as their leader, were sent to Bhadrabāhu. But all of them, except Sthūlabhadra, becoming tired by the slowness of their progress, soon fell off; Sthūlabhadra alone stayed out the whole term of his master's vow. At the end of it he had learned the first ten Pūrvas (55-76).

The seven sisters¹ of Sthūlabhadra, paying their reverence to Bhadrabāhu after his arrival in Pāṭaliputra, asked him where their brother stayed, and were directed to some temple. On their approach Sthūlabhadra transformed himself into a lion, in order to gratify his sisters with the sight of a miracle. Of course the frightened girls ran back to the *guru* to tell him that their brother had been devoured by a lion. Bhadrabāhu, however, assured them that their brother was alive, and so they found him on their return to the temple. The eldest of the sisters then proceeded to give him the following account of their adventures (77-83).

Śriyaka who had entered the order together with his sisters was too weak to keep the prescribed fasts. She had, therefore, tried to accustom him to them by making him promise to protract his fast from one term to another and again to another; but his strength at last gave way and he died. She had reproached herself with having caused his death, and though the Sangha had declared her free from all guilt, she would not be satisfied without an absolving sentence from a Jina. The Sangha, therefore, by joining in a common penance, induced a Śāsanadevatā to carry her to Śimandharasvāmin. This Jina

¹ See above, p. lxvii.

had not only confirmed her innocence, but had also taught her four sacred texts : the Bhāvanā Vimukti, Ratikalpa, and Vicitracaryā. On her return to the Sangha, who had remained in the same posture (*kāyotsarga*) for the whole time, she communicated these texts to the community. The first two texts were added to the Ācārāṅga Sūtra, the remaining two to the Daśa-vaikālika Sūtra (84-100).

When his sisters had left Sthūlabhadra, he went to Bhadrabāhu for his daily lesson. But the latter refused to teach him any more, as he had become unworthy of it. Sthūlabhadra replied that he remembered no sin since his ordination, but on being reminded by him of what he had done, he fell at his feet and implored his forgiveness. Bhadrabāhu, however, would not take up his instruction. Even the whole Sangha could only with great difficulty overcome his reluctance. He at last consented to teach Sthūlabhadra the rest of the Pūrvas on the condition only that they (viz., the four last Pūrvas) should not be handed down by him to anybody else. *On Bhadrabāhu's death, 170 years after the Nirvāṇa*, Sthūlabhadra became the head of the church (101-113).

CANTO THE TENTH.

Sthūlabhadra once visiting Śrāvastī preached there in a suburban park. In the crowd of faithful hearers he missed his old friend Dhanadeva, and to inquire after him he went to his house. Dhaneśvarī, his friend's wife, received him with deep respect, and told him that her husband had lost all he possessed and was now travelling about as a trader. Sthūlabhadra knowing by his superior knowledge that an immense treasure was hidden below a pillar of the house, stretched out his hand in that direction, saying, "Lo, such is this house, such your husband's trade, and such is this"! Repeating these words again he left the house and went elsewhere (1-23).

On his return Dhanadeva rejoiced to hear of Sthūlabhadra's visit, all details of which greatly interested him. When the strange words and gestures of his holy friend were related to

him, he guessed at once their true meaning, and dug up the pillar so significantly pointed at by his friend. Of course he found there such a treasure that he became one of the richest men. In order to thank his benefactor, he went to Pāṭaliputra, and was converted by him to the Jaina faith (24-35).

Sthūlabhadra had two disciples, Mahāgiri and Suhastin. Because they were brought up by the Yakṣāryā,¹ the word *ārya* was prefixed to their names. They were taught by Sthūlabhadra the ten Pūrvas—for the last four Pūrvas he was forbidden to teach. After their teacher's decease they succeeded to his place (36-40).

CANTO THE ELEVENTH.

After some time Mahāgiri made over his disciples to Suhastin and lived as a *Jinakalpika*, though the *Jinakalpa* had by that time fallen into disuse. Preaching everywhere the Law he came to Pāṭaliputra (1-5).

The merchant Vasubhūti, who had been converted by Suhastin, did his utmost to bring over his kinsmen to his new faith; but they would not be converted without the concurrence of an Ācārya. Suhastin, therefore, yielding to the entreaties of Vasubhūti, came to the house of the latter, and began to expound the Law. Just then Mahāgiri, chancing to enter the same house, Suhastin, with marked deference, rose and greeted him to the utter astonishment of Vasubhūti who could not imagine that anybody did rank above Suhastin. The latter, however, declared Mahāgiri to be the holiest of men because of his austerities; for he did only eat the offal of food, and if he could not get that, he would not break his fast. After this interruption Suhastin accomplished the conversion of Vasubhūti, and returned to his place (6-15).

On Vasubhūti's suggestion his kinsmen always kept some remnants of their meals in store for Mahāgiri, in case he should beg at their doors. The saint, however, by dint of his superior

¹ Evidently Sthūlabhadra's eldest sister is intended.

knowledge perceived at once that the alms offered him were unacceptable, because they were especially reserved for him. He, therefore, severely rebuked Suhastin for having caused this nuisance, but at last he forgave him on his promise never to give him any more annoyance (16-22).

During a visit of Suhastin in Ujjayini a procession of Jivantasvāmin's image took place. Suhastin and Mahāgiri, having come to that town, followed the sacred car together with the whole community. When the procession passed the palace, Samprati intently regarded Suhastin, whose very prepossessing appearance struck him as having been familiar to him in some far off period. But while he racked his memory, he suddenly swooned. With his returning breath came the remembrance of his meeting with Suhastin in his preceding life. Eagerly hastening to, and prostrating himself before him, he professed his faith. On his question whether Suhastin also did recognise him, the latter answered in the affirmative and proceeded to relate their former meeting (23-38). Once, he said, he and Mahāgiri were staying in Kauśāmbī. Although there was then a dearth, the laity continued to provide the monks with food. When on some day they returned from their begging tour, a starving vagabond begged food of them. They excused themselves, however, by saying that they could do nothing without the consent of their superior. The vagabond, therefore, went up to Suhastin who, foreseeing that this man in future times, would become a patron of the church offered him food on condition that he should first take the vows. Complying with this demand, the beggar received plenty of food ; but he gorged himself with it to such a degree that he was suffocated. He died in the following night, and was born again as Kuṇāla's son, the present king Samprati (39-54).

The king looking up to Suhastin as his greatest benefactor, was converted by him to the true faith, and henceforth strictly performed all duties enjoined to the laity. He further showed his zeal by causing Jina temples to be erected over the whole of Jambūdvīpa (55-65).

During Suhastin's stay in Ujjayini, and under his direction, splendid religious festivals and processions in honour of the Arhat were celebrated, and great was the devotion manifested by the king and his subjects on this occasion. The example and advice of Samprati induced his vassals to embrace and patronise his creed, so that not only in his kingdom but also in the adjacent countries the monks could practise their religion (66-83).

In order to extend the sphere of their activity to uncivilized countries, Samprati sent there messengers disguised as Jaina monks. They described to the people the kind of food and other requisites which monks may accept as alms, enjoining them to give such things instead of the usual tax to the revenue collectors who would visit them from time to time. Of course these revenue collectors were to be Jaina monks. Having thus prepared the way for them, he induced the Superior to send monks to those countries, for they would find it in no way impossible to live there. Accordingly missionaries were sent to the Andhras and Dramilas, who found everything as the king had told. Thus the uncivilized nations were brought under the influence of Jainism (89-102).

Remembering that in his preceding life he had been a starving beggar, Samprati gave order that at the gates of the town the needy should be supplied with food and drink. The remnants of the food which the cooks used to eat themselves, he caused to be reserved for the monks, and compensated the cooks with money. Such was the religious zeal of the king, that he ordered the merchants to give the monks gratis all things they should ask for, and to draw on the royal treasury for the value of the goods. It may be imagined that the merchants did not hesitate to obey the liberal king's order (103-112).

Although the alms with which the monks were thus supplied are expressly forbidden by the rules of the church, Suhastin, afraid to offend the zealous king, dared not make any opposition. Mahāgiri, therefore, severely blamed Suhastin, and

resolved definitely to separate from him. For, as he said, there was an old prophecy that after Sthūlabhadra the conduct of the Jainas would deteriorate. Accordingly after saluting the image of Jivantasvāmin he left Avanti and went to the Tirtha Gajendrapada, i.e., the footprints of the elephant on which Indra rode to attend the sermon of the last Arhat when he converted Daśarṇabhadra.¹ There, starving himself to death, he reached *svarga*. Samprati dying at the end of his reign, during which he continued a patron of the Jainas, became a god and at last he will reach Siddhi (113-127).

Suhastin, returning after an absence of some time to Ujjayini in order to pay homage to Jivantasvāmin, sent two of his pupils into the town to procure lodgings. A merchant's wife, Bhadrā, offered them a spacious stable of which Suhastin gladly took possession. While in the evening he repeated the Nalinigulma Adhyayana to the monks assembled in the stable, Avantisukumāla, Bhadrā's son, amused himself with his wives on the top of the house. Listening to Suhastin's description of the Nalinigulma, he suddenly remembered having in a former existence lived as a god in that realm. He went down to Suhastin and asked him for *dīkṣhā*, in order that on his death he might return to that delightful place. Suhastin refused to comply with his wish on account of the young man's delicate health; but as the latter persevered, he ordered him first to obtain the consent of his relations, which, however, was withheld from him. Avantisukumāla, therefore, of his own will, plucking out his hair and assuming the appearance of an ascetic, presented himself before Suhastin who in order to prevent such irregularities, consented to ordain him in due form (128-148).

As Avantisukumāla's constitution rendered him unable long to sustain the hard life of an ascetic, he at once asked and

¹ The origin of the Tirtha and the story of king Daśarṇabhadra is related by Bhadrēśvara in the Daśarṇabhadda Muddhaḍākahā, inserted in the Kahāvalī at its proper place (before avantisukumāla kahā).

got permission to end his earthly career by self-starvation. He, therefore, went to a Kanthārika grove in a burial-ground, his delicate feet bleeding as he walked on, and there laid down in religious contemplation. Meanwhile a female jackal with her young ones licked the bloody footprints, and following them came up to Avantisukumāla. The hungry beast now began to gnaw the feet, to eat the legs, to feed on the entrails of the young monk who, out of compassion with all living beings, did not chase away his tormentors. Dying at last, his soul was transferred to the Nalinigulma while the gods celebrated a festival over his corpse (149-162).

The wives of Avantisukumāla, learning from Suhastin the death of their husband, communicated the sad news to Bhadrā, who, bewailing the lot of her son, went to the burying place. Having burnt her son's corpse on the bank of the Śiprā, she and her daughters-in-law took the vows with the exception of one who was big with child. The son, to whom the last-mentioned widow gave birth, built a magnificent shrine on the spot where his father so manfully had faced death. This temple still exists famous in the world as the temple of Mahākāla.

In the course of time Suhastin left this world starving himself to death and entered heaven (163-178).

CANTO THE TWELFTH.

In the line of Suhastin,¹ Vajrasvāmin became the head of the church. In Tumbavana, a village in the Avanti district, there lived about that time a pious layman, Dhanagiri, who had made up his mind to become a monk. Whenever, therefore, his parents would marry him to some girl, he informed her family of his intention. In spite of this discouragement, the merchant

¹ According to the larger thēraṇī of the Kalpasūtra Vajra was the fifth Patriarch after Suhastin. The same authority states that Simhagiri had four disciples: Dhanagiri, Aryaśamita (founder of the Brahma dvīpika Śākhā), Vajra (founder of the Ārya Vajra Śākhā), and Arhaddiṇṇa. With the exception of the last one all these persons figure in the following narrative.

Dhanapāla's daughter, Sunandā, whose brother Ārya Śamita had been ordained by Siṃhagiri, insisted upon becoming the wife of Dhanagiri. Soon after the marriage she became big with child, the soul of which was that of a Vaiśramaṇa Sāmānika god who, on the Aṣṭāpada hill, had listened to Gautamasvāmin's delivering the Puṇḍarikādhyayana. Upon this, Dhanagiri, true to his purpose, left his wife and was ordained by Siṃhagiri (1-20).

Sunandā in due time gave birth to a boy who was endowed with preternatural gifts. A short time after his having come into the world, he overheard the conversation of the ladies who attended his lying-in mother, and learned from it that his father had become a monk. Though still a baby he desired to share his father's lot. He, therefore, did his utmost to tire out his mother's patience by continually crying, notwithstanding all sorts of artifices which were employed to amuse him (21-30).

Six months after the boy's birth, Siṃhagiri came to that place together with his disciples Dhanagiri and Ārya Śamita. Just when the two disciples asked Siṃhagiri's permission to visit their relations, he happened to observe a good omen. Accordingly he enjoined them to accept whatever should be offered them. As soon as the two monks arrived at Sunandā's house, her relations, who were thoroughly tired of the troublesome boy, advised her to get rid of her burden by leaving him to the care of his father. Dhanagiri gladly carried off his son, after he had been legally made over to him before witnesses (31-44).

The boy, ceasing at once to cry, was brought by the two monks to Siṃhagiri. But he was so preternaturally heavy that his father's arms were quite stiff from carrying him, and Siṃhagiri, too, who afterwards took him up, was scarcely able to hold him. He thought that he had a thunderbolt in his hands, for with reason the boy got the name of Vajra, i.e., thunderbolt. The nuns gave him in charge of the women in their lodging, under whose care he grew up an exemplary boy and became the favourite of all who knew him. When Sunandā saw him so

different from what he had been, she reclaimed him as her own. But the women to whom the Vajra had been entrusted, would not give up their charge; they allowed, however, the mother to see and nurse her boy in their own houses (45-68).

In the Acalapura district between the rivers Kanyā and Pūrṇā there lived some Brāhmanical ascetics of the Tāpasa sect. One of them, anointing his feet with a magical unguent which enabled him to walk on the water as if it were dry land, used to visit the town to the wonder and astonishment of the inhabitants. On the strength of this miracle, the real cause of which he concealed, he maintained the superiority of his religion and abused Jainism. Ārya Śamita, therefore, who discerned the nature of his deceit, was anxious to show him up as an impostor and to vindicate the true faith. On his advice a rich Śrāvaka invited the Tāpasa to a splendid dinner, and in apparent devotion, begged to wash his feet. He rubbed the feet so thoroughly that no atom of the magical ointment was left on them. Accordingly, when after the dinner the Tāpasa, trusting that not all the ointment was gone, attempted to cross the river as usual, he at once sunk down in the water, hooted and laughed at by the crowd on the shore. Ārya Śamita then bade the banks of the river meet, and thus stepped on the opposite shore. This miracle made such an impression on the Tāpasas that they changed religion and became Jaina monks. They are mentioned in the scriptures under the name of Brahmadvīpikas, because they lived in Brahmadvīpa (69-99).

During a visit of Dhanagiri to his native place, Sunandā reclaimed her boy who was then three years old. But the father was not willing to surrender Vajra to her, as she had of her own will given up all rights in her child. The king, to whom the case at last was referred, declared that the boy should belong to the party whose call he would obey. The monks being placed on the right hand of the king, and Sunandā on the left, it was decided that the mother should first try her chance. In vain she tried to allure the boy with playthings, promised him everything, implored him to come to her: Vajra

did not stir from his place. But when, in his turn, Dhanagiri told him to take up the broom, if he had once wished to become a monk, Vajra at once obeyed, and getting on his father's knees never so much as took off his eyes from the broom. Sunandā was deeply distressed by the ruin of her hopes and by the prospect of her loneliness; for her brother and her husband were already monks, and her son would become one in time. She, therefore, resolved to retire from the world, and entered the order. Vajra was brought up by the nuns, from whom¹ he, without effort, acquired the knowledge of the Angas; but in his eighth year he was transferred to the care of the monks (100-138).

During a journey to Avantī, on which Vajra accompanied his *guru*, a heavy shower of rain drove them to the shelter of a Yakṣa shrine. Some Jṛimbhaka gods, friends of Vajra in a former life, thought his present situation an opportunity for putting his character to the test. Producing by magic an encampment in which all sorts of goods were laid out, they assumed the form of merchants and invited the Ācārya to get his alms from them. The latter, however, sent Vajra who presently returned, because nearly imperceptible drops of rain were still falling. The gods then caused the rain entirely to cease, upon which Vajra again sallied out to collect alms. But from the nature of things offered and the demeanour of the donors, he inferred the latter to be gods from whom he, as a Jaina monk, was not allowed to accept alms. Being pleased with the correctness of his conduct, the gods made themselves known to him and gave him the Vaikriya spell. On another occasion the gods disguised as merchants offered him pots filled with *ghī*. But Vajra again found out who the donors were and refused the alms. This time he was rewarded by the Ākāśagāminī spell² (139-160).

1 The text has पठदार्थे°, I think we should read पठदार्थी°.

2 The possession of magic spells appears to be attributed to Vajra in the legends, because the sign of the Vajra is made much use of by the professors of the occult art.

Vajra's memory was such that he soon had mastered the whole canon; still he hid his knowledge from his superiors, and behaved so that he was considered rather a lazy scholar. Once when the monks had gone out and had left him to mind their lodging, he arranged the cushions of the monks in a circle round him, and sitting down in the centre, recited some parts of the scriptures as if he was teaching. Meanwhile the *guru* returned and overheard Vajra. He at once became aware that he had been thoroughly mistaken about the boy, who was indeed master of almost the whole sacred lore. In order not to surprise Vajra, he went back some distance and made a noise to apprise Vajra of his coming. When he entered, everything was in its proper place, and Vajra came forward to wash his superior's feet (160-178).

The *guru* now resolved to place Vajra in the position amongst his fellow disciples which he deserved. He therefore went on a journey for some days, appointing Vajra as his substitute. The monks dared not protest, and installed Vajra as their teacher. To their utter astonishment he delivered the different texts with great readiness, and performed his duty so well that the monks profited more by a few of his lessons than by a long course of study. They not only admitted as much to the Ācārya on his return, but also begged him to give them Vajra for their teacher. The *guru*, however, objected because Vajra had acquired his knowledge piecemeal. He, therefore, taught him the sacred scriptures in their regular order and imparted him all the knowledge he possessed (179-207).

Siṃhagiri who went to Daśapura, remembering that Bhadrugupta in Ujjayinī was master of the ten Pūrvas, sent Vajra to him that he might complete his knowledge of the sacred books. In the night after his arrival in Ujjayinī, which Vajra passed outside the town, Bhadrugupta dreamed that his bowl filled with milk was emptied by a stranger. He, therefore, told his disciples, who in vain tried to interpret his dream, that somebody would arrive who would learn from him

the sacred lore. Soon afterwards Vajra arrived, and was most cordially received by Bhadrakṛpā, who readily imparted to him the knowledge of the ten Pūrvas. The object of Vajra's mission having been accomplished in a short time he returned to Daśapūra and joined his *guru*. The latter permitted him to teach the Pūrvas, which event the gods celebrated by showering down a rain of flowers. Siṃhagiri, after having made over to Vajra his *gaṇa*, put an end to his earthly career by self-starvation. Vajrasvāmin then travelling about in company with five hundred monks preached the Law; wherever he went, he was admired and praised by all (208-241).

Rukmiṇī, the daughter of the merchant Dhana in Pāṭalīputra, heard the nuns, who were lodged in the stable of her parents' house, continually singing the praises of Vajra. By this she was so impressed in his favour that she vowed to marry none but him. If she could not get him for her husband, she said, she would enter the order to share his lot (242-250).

About that time Vajra accompanied by many monks went to Pāṭalīputra. The king of that town hastened to meet him, but he could not make him out in the crowd of his followers, for all of them appeared to him to be beings of a higher order. When Vajra was pointed out to him, he humbly bowed to him and attentively listened to his sermon. Returning to the seraglio, he related to the queens his meeting with the saint, and easily induced them to pay a visit to Vajra (251-272).

Rukmiṇī, who had heard of Vajra's arrival, implored her father Dhana now to give her in marriage to Vajra. Dhana, therefore, had her splendidly decked out and took enormous treasures with him in order to make Vajra accept his offer (272-280).

On the preceding day Vajra had been preaching, and the people were so much impressed by his many accomplishments that they wondered what would be the effect, if Vajra's outward appearance were in harmony with his mental perfection. The saint who had reduced his natural splendour in order not to cause any disturbance, was aware of the thoughts of the

people; assuming therefore his true form, he appeared seated on a beautiful lotus; but after having produced a great sensation, he prudently resumed a more humble appearance. Thus the king and all the people came to know of Vajra's magical powers (280-291).

Dhana then addressed Vajra and offered him his daughter, at the same time promising him great riches as Rukmiṇī's dowry. Vajra, however, smilingly declined the offer, but he advised the noble girl to become a nun. Rukmiṇī of course did as she was bidden, and many besides her were awakened to the knowledge of truth (292-306).

Vajra, who possessed the Padānusṛiti Vidyā since his very birth, extracted from the Mahāparijñā Adhyayana of the Ācārāṅga Sūtra the Ākāśagāminī Vidyā¹ which enabled him to go through the air wherever he listed; but he resolved to keep the knowledge of it to himself (307-310).

Once when Vajra travelled in Northern India a dreadful famine caused incredible distress; the people were starving, the country swarmed with famished vagabonds, and the monks could scarcely obtain any alms. As the Sangha implored Vajra to save the faithful, he produced by magic a very large carpet on which he bade all monks stand. The carpet flew up in the air with the Sangha assembled on it.² At that moment Datta, a layman, who had been Vajra's host, cried to be taken with the rest, tearing out his hair, so that he might be regarded as a monk. Vajra, out of consideration for the man's religious zeal, made him ascend the magical carpet, which then pursued its journey, while the gods and genii of the upper regions

¹ Above XII, 160, we are told that the gods gave to Vajra the Ākāśagāminī Vidyā, while in this place he gets it himself from the Ācārāṅga. We are not explicitly told what the Padānusṛiti is. But I make no doubt that the word is a wrong translation from Prākṛit. For payānusārī may be padānusārīn or padānusmārīn (cf. Jāṣara=jāṣismara). Vajra remembered every word that he had heard of XII, 161.

² A flying carpet is found in Syrische Märchen by Prym and Sorin, p. 79 of the translation. (TAWNEY.)

hastened to worship the saint. At last the carpet landed the travellers in the town *Purī* (311-334).

The king of that town was a Buddhist, and so were part of the inhabitants, while the majority of them were Jainas. As the two rival sects were continually competing with each other, the Jainas, being richer than their rivals, bought up all flowers so that the Buddhists could get none to offer in their temples. But the Buddhists induced the king to issue a strict order that no flowers should be sold to the Jainas. In this calamity the latter entreated Vajra to help them; for the Paryuṣaṇāparvan was drawing near, when the laity used to worship the images of the Arhats with flowers (335-350).

Promising his aid, Vajra went through the air to the town of Maheśvara, and entering the park of Hutāśana he met the gardener Taḍit who was a friend of his. Feeling greatly honoured by Vajra's visit, the gardener inquired with what he could serve him, and being told that flowers were wanted, he promised twenty lakhs of flowers. Vajra ordered him to have them ready against his return, and then flew through the air to the Himālaya, and thence to the Padmahrada, the residence of Śrīdevī. There he met the goddess who held in her hand a lotus to worship the gods with, but she gladly gave it to Vajra when he asked for it (361-374).

Returning to Hutāśana's park he produced by magic a divine car, in which he placed the lotus given by Śrī, and round it the twenty lakhs of flowers brought together by his friend Taḍit. Accompanied by the Jṛmbhaka gods in their cars, whom he had called up to attend him on his journey through the air, he travelled towards Purī. When he and his train were just above the town, the Buddhists believed that the gods descended from heaven to worship the Buddha images. But great was their disappointment when the celestial train landed in a Jaina temple. Never has the Paryuṣaṇāparvan been celebrated with such splendour as then at Purī. The miracles just related induced the king and his subjects to embrace the Jaina faith (375-388).

CANTO THE THIRTEENTH.

¹In Daśapura, the capital of king Audrāyaṇa, lived a Brāhman Somadeva with his wife Rudrasomā who professed the Jaina religion. They had two good sons, Āryaraksita and Phalguraksita, whom their father taught everything he could teach. To continue his studies Āryaraksita went to Pāṭaliputra, where he acquired a thorough knowledge of the fourteen sciences. When he returned to Daśapura, the king put him on an elephant and thus brought him into the town. All his relations were very proud of him and loaded him with presents (1-14). He had, however, not yet seen his mother, whom he believed to be in a transport of joy at the success and honour which he had won through his learning. Attired in his best clothes, with brilliant ornaments laid out on his body, he paid his mother a visit; but she returned his filial greeting in rather a distant way, as if he had been an ordinary visitor, and not her darling son who had returned as a famous scholar. For, she said, all his learning would not save his soul. Why should she rejoice? If he would please her, he should study the Dṛṣṭivāda. But he must first become a Jaina, because only the Śramaṇas knew the Dṛṣṭivāda. Āryaraksita, whom the very name Dṛṣṭivāda struck as something good, asked where he could find a teacher of it. His mother replied that in their sugar plantation stayed one, called Tosali-putra, who would teach him the Dṛṣṭivāda. To him he promised to go the first thing in the morning, and during the whole night he could think of nothing but the Dṛṣṭivāda (15-40).

At dawn Āryaraksita set out on his journey, and met a friend of his father who had come to present him with nine stalks of sugarcane and part of a tenth. The man was greatly rejoiced when he recognised Āryaraksita, and offered his present. But the scholar sent him on to his mother's, and

¹ See Appendices, p. 343 ff. The same in the Chūrṇi and Tikā of the Āvaśyaka Niryukti.

bade him to deliver the present to her and to tell her what had happened. His mother thought, when she heard of her son's meeting, that this augured well, and she guessed from the number of the sugarcanes that her son would learn nine Pūrvas and part of the tenth. Similar were Āryarākṣita's forebodings while he pursued his walk (40-54).

Arrived at the *munis'* residence, Āryarākṣita waited till a Śrāvaka, called Daḍḍhara, came and entered before him. Unacquainted with the forms which the Śrāvakas observed in coming to their *gurus*, he watched the man as he thrice made the Naiṣedhikī, uttered the Airyāpathikā, and bowing to the Ācāryas and Sādhus sat down, and imitated him in everything. But, as he omitted to greet Daḍḍhara also, the Ācārya became at once aware that he had to deal with a proselyte. Learning on enquiry that he was the renowned Āryarākṣita, and that he was desirous of learning the Drṣṭivāda, the Ācārya promised to be his teacher on condition that he should enter the order. Āryarākṣita was willing to do so at once, but he induced the monks to remove their residence; for he was afraid that the king and the people would importune him to leave the order. This was the first case that the Jainas were guilty of seducing disciples of other sects. Āryarākṣita became a pious monk, and he readily acquired all knowledge that his Ācārya possessed (55-85). But when he was told that Vajra in Purī knew more of the Drṣṭivāda than his teacher, he resolved to join Vajra. On his journey he met, in Ujjayinī, Vajra's old teacher Bhadrāgupta, who gave him a most cordial reception, and even put himself under his spiritual guidance during the penances which were to end his earthly career. Bhadrāgupta moreover advised him never to stay together with Vajra under the same roof; for if he did, he would of a certainty soon follow Vajra in death (85-93).

When his presence in Ujjayinī was no longer required after Bhadrāgupta's decease, he went on to Purī, where he put up for the night outside the town. In the very same night Vajra had a dream, that his alms bowl filled with milk was nearly

emptied by a stranger, only a small rest of milk being left. From this dream he foretold the monks that some one already much advanced in the Pūrvas would become his disciple, to whom he would deliver his knowledge of the Pūrvas except a small part of it. In the morning Āryaraksita waited on Vajra, who knew his name when he heard that he was Tosali-putra's disciple. He objected, however, to his staying separate from him because a teacher should instruct only such pupils who live with him. But when Āryaraksita told him that he had acted on Bhadrakṛpā's advice, he consented to teach him. Then Āryaraksita began his studies and in a short time had mastered nine Pūrvas. It was when he learned the *yamakas* of the tenth Pūrva, that the course of his studies was interrupted (94-109). For about this time a letter from Āryaraksita's parents arrived which entreated him to return. Still he remained with his teacher, because he desired to complete his studies first. The fond parents then sent their younger son Phalguraksita who urged their request with no better success at first. When he said that their relations waited only for him to take *dīkshā*, Āryaraksita bade his brother to prove the truth of his assertion by becoming a monk himself. This Phalguraksita did, but he still insisted upon his brother's going home. His repeated entreaties had the effect that Āryaraksita, in spite of Vajra's admonition to complete his studies, could not overcome his longing to obey his parents. Vajra at last permitted him to go, because his intuition told him that he should soon die, and with him the knowledge of the complete tenth Pūrva. So Āryaraksita returned to Daśapura where he converted the king and induced his parents and many of his relations to enter the order (110-141).

Once when Vajra wandered about in the Deccan, he had an attack of dysentery. To cure it he sent a monk to get some dried ginger, which he put behind his ear that he might eat it after dinner; but he forgot it completely, till it fell on the ground when he prepared for rest. His forgetfulness alarmed him in such a degree that he thought the time had

come to put an end to his earthly career. A dreadful famine having set in about this time, he foretold his disciple Vajrasena that the famine would cease on the instant that alms costing a lakh should be presented to Vajrasena.¹ He then separated from him and lived with his train of monks on the *vidyāpīṇḍa*. As such a life was hardly to be endured, the monks preferred to put an end to it, and went together with Vajra towards some hill. One novice who persisted in following them, was left behind in a village under some pretext. Not to incur the *guru's* displeasure, he remained at the foot of the hill, and soon died from exhaustion and exposure to the scorching sun, upon which he was instantly born as a god. The gods themselves descended from heaven to pay honour to his earthly remains. The monks on the hill, astonished at the sudden appearance of the gods, learned from Vajra what had occasioned it. Ashamed that a mere boy should have shown more pluck than themselves, old men though they were, the monks made up their mind to follow his example. In vain an heretical deity tried to change their resolution by offering them a repast. They refused it and went to some other hill whose tutelary deity respectfully bade them welcome. Together with Vajra they ended there their life by self-starvation, observing which Indra appeared in a car and drove it round the hill. Up to the present day the hill is called after the event just related Rathā-vartta.

With Vajra died out the knowledge of the complete tenth Pūrva, and the fourth *samhanana* came to its end (153-179).

Once Vajrasena² arrived in Sopāra. The king of that town was Jitaśatru, and his wife was Dhāriṇī. In the same town lived a rich Jaina, Jinadatta, with his pious wife Īśvarī. At that time food had become so scarce that it could not be had for money. Īśvarī therefore persuaded her relations rather to eat poisoned food than to stand the miseries of

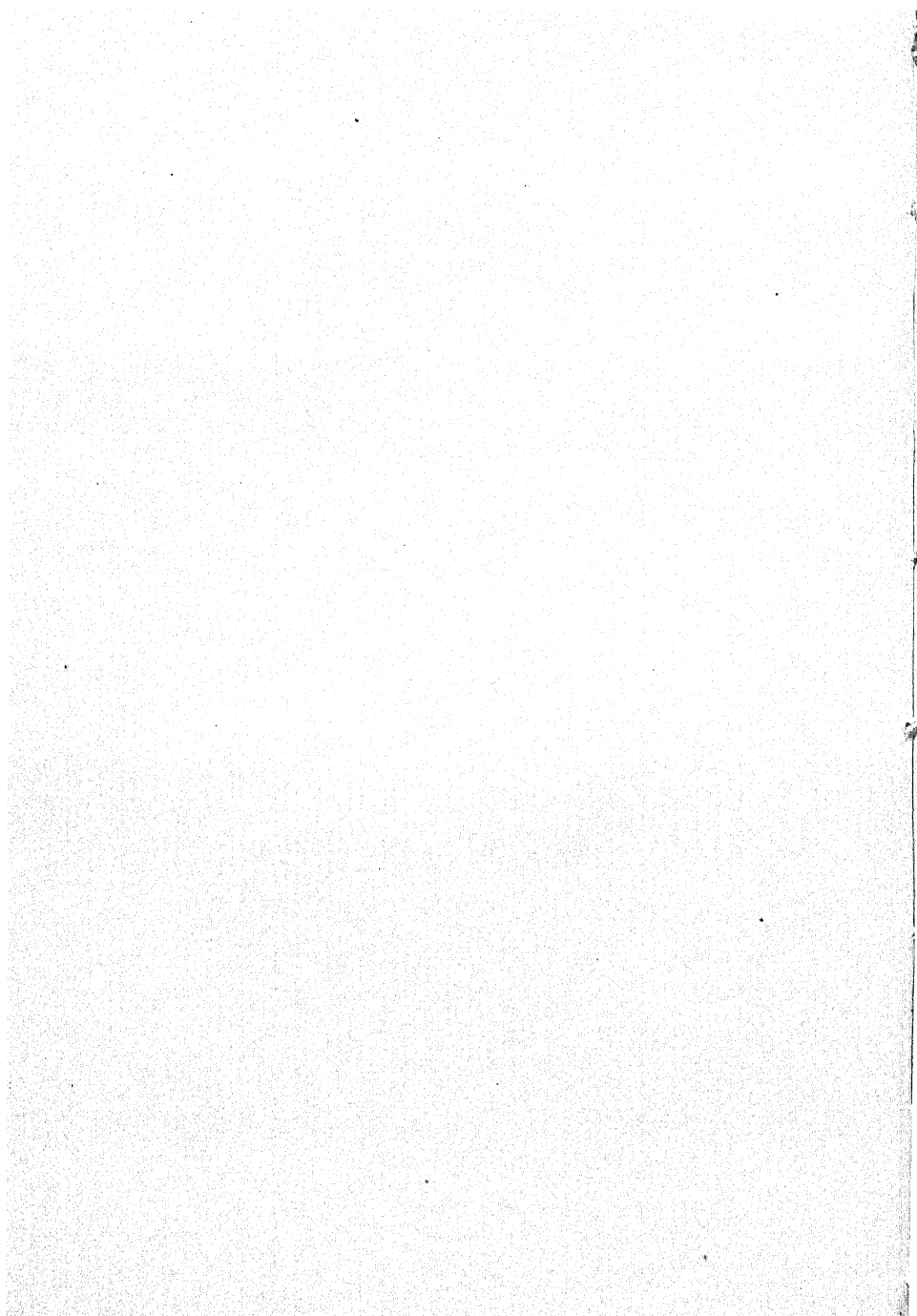
¹ Compare Rīṣimaṇḍalastotra, vv. 206-208, Appendices, p. 355.

² Compare Rīṣimaṇḍalastotra, v. 209, Appendices, p. 355.

the famine any longer. Accordingly she prepared a dish of cooked rice which she had bought for a lakh. She was just about to put the poison in it, when Vajrasena chanced to come and begged alms. Īsvari, thinking it a highly meritorious act, gave the food to Vajra, telling how she had come by it, and what she had intended to do. Vajrasena then foretold her that on the next morning the famine would come to an end; and he related what Vajra had told him. And so it happened. For on the morning of the following day a caravan arrived and brought plenty of food. Rejoicing over their deliverance from starvation, Jinadatta, his wife and sons worshipped in the temples and gave alms to the poor; and on a subsequent day they took the vows under Vajrasena (180-200).

From Vajra are derived all the divisions of the church which exist at the present time (201-203).

END OF THE CONTENTS OF THE PARISIṢṬĀPARVAN.

INDEX OF NAMES.

(*The figures refer to the pages of the Introduction.*)

Acalapura xci	Kanakaśrī xxxv
Anādrta xxxi	Kanakasenā xxxv, xlviii, 1
Annikā lix	Kanyā (river) xci
Annikāputra lix, lx, lxi	Kapila lxiii
Andhra lxxxvii	Kamalavatī li
Avantisukumāla lxxxviii-lxxxix	Kalpaka lxiv-lxvii
Avantī lxii, lxxxviii, lxxxix,	Kātyāyana (gotra) lv
xcii	Kāmapatākā li
Asoka-śrī lxxxii, lxxxii	Kāmasamṛddha xxxiv
Aṣṭapada (hill) xc	Kāśyapa (gotra) lv
Ākāśagāminī (spell) xcii, xcv	Kuṇāla lxxxii, lxxxvi
Ācārāṅga-Sūtra lxxxiv, xcv	Kubera xxxv
Ādikālpa xxxiii	Kuberadatta xxxv, xxxviii,
Āryaraksita xcvii-xcix	xxxix
Āryavat xxxii	Kuberadattā xxxviii, xxxix
Āryaśamita lxxxix-xci	Kuberasena xxxv
Indra lxxxviii, c	Kuberasenā xxxviii, xxxix
Īśvarī c, ci	Kūṇika lv, lviii
Ujjayini lxxxi, lxxxvi-lxxxviii,	Koṣā lxvii, lxix-lxxii
xciii, xcviii	Kauśāmbī lxxxvi
Udayin lviii, lix, lxii, lxiii	Kṣitipratistha xlvii, li, lii
Upakoṣā lxix	Gaganavallabha xlvii
Rṣabha <i>alias</i> Rṣabhadatta	Gangā or Ganges xli, lix-lxi,
xxxiv, xxxv	lxvi, lxviii
Rṣabhadatta (I) xxxi	Gajendrapada (tīrtha) lxxxviii
Rṣabhadatta (II) xxxv, xxxvi	Gāṅgilā xxxix, xl
Enikā lxvii	Guṇaśīla xxvii
Airyāpathikā xcviii	Guptamati xxxi
Audrāyana xcvii	Golla (district) lxxii
Kanakamālā xxxv	Gautamasvāmin xc
Kanakavatī xxxv	Caṭṭa liii

- Caṇaka lxxii
 Caṇin lxxii
 Caṇeśvarī lxxii
 Candragupta lxxiv-lxxix
 Campā lv, lvii, lviii
 Cāṇakya lxxii-lxxx
 Cāṇḍāla xlvii, xlviii
 Jambū xxvii, xxxi, xxxiv-xlii,
 xlvii-li, liii-lv
 Jambū (tree) xxxv
 Jambūdvipa xxxi, xxxv, lxxxvi
 °pati xxxi
 Jayapura xxxvi
 Jayaśrī xxxvi, lii, liii
 Jayasiṃha lix, lx
 Jayasenā xxxv
 Jitaśatru (I) l
 Jitaśatru (II) lii
 Jitaśatru (III) c
 Jinadatta c, ci
 Jinadāsa (I) xxxi
 Jinadāsa (II) xlv
 Jinadāsa (III) l
 Jīvantasvāmin lxxxvi, lxxxviii
 Jṛmbhaka (gods) xcii, xevi
 Daḍdhara xcviii
 Taḍit xevi
 Tāpasa xci
 Tāmraliptī xxxix
 Tumbavana lxxxix
 Tosaliputra xevii, xcix
 Datta xev
 Daśapura xciii, xciv, xevii,
 xcix
 Daśapūrvin lvii
 Daśarṇabhadra lxxxviii
 Daśavaikālikā sūtra lvii, lviii,
 lxxxiv
 Durgilā xlii-xlv
 Durdharā lxxix
 Drṣṭivāda lxxxii, xevii, xeviii
 Devadatta (I) xlii-xlv
 Devadatta (II) lix
 Devadinna xlii, xliii
 Dramila lxxxvii
 Dhana xciv, xev
 Dhanagiri lxxxix-xcii
 Dhanadeva lxxxiv
 Dhanapāla xc
 Dhanaśrī xxxv
 Dhaneśvarī lxxxiv
 Dhāriṇī (I) xxviii
 Dhāriṇī (II) xxxv
 Dhāriṇī (III) c
 Nanda lxii-lxviii, lxxiii, lxxiv,
 lxxvi, lxxvii
 Nabhaḥsenā xxxv, xlix
 Narmadā xli
 Nalinigulma lxxxviii, lxxxix
 Nalinigulma adhyayana
 lxxxviii
 Nāgadatta xxxii
 Nāgaśarman liii
 Nāgaśrī liii
 Nāgilā xxxii, xxxiii
 Nārada lvi
 Nūpurapaṇḍitā xlv
 Nepāla lxxi, lxxxii
 Naiṣedhiki xeviii
 Padānusṛiti (spell) xev
 Padmaratha xxxiv
 Padmaśrī xxxv, xli
 Padmasenā xxxv, xlii

- Padmahrada xevi
 Padmāvati xxxv
 Parvataka lxxv-lxxvii
 Parvamitra lii
 Pāṭaliputra lviii, lxii, lxiii,
 lxxiii, lxxiv, lxxvi, lxxxii,
 lxxxiii, lxxxv, xciv, xevii
 Puṇḍarikādhyayana xc
 Puṇḍarikinī (town) xxxiii
 Purī xevi, xeviii
 Puṣkalāvati (district) xxxiii
 Puṣpaketu lx
 Puṣpacūla lx
 Puṣpacūlā lx
 Puṣpabhadra (town) lx
 Puṣpavatī lx
 Pūrṇā (river) xci
 Potana (town) xxviii-xxxi
 Praṇāmamitra lii
 Prabhava xxxvi-xxxix, liv-lvi
 Prabhu xxxvi
 Prayāga lxi
 Prasannacandra xxvii, xxviii,
 xxx, xxxi, xxxiv
 Priyasamudra xxxv
 Phalgurakṣita xevii, xcix
 Baka xl
 Bahulā xxxix
 Bindusāra lxxx, lxxxi
 Buddhi xlix
 Brahmadvīpa xci
 Brahmadvīpika monks xci
 Bhadrugupta xcii, xciv, xeviii,
 xcix
 Bhadrabāhu lviii, lxxxii,
 lxxxiii, lxxxiv
 Bhadrā lxxxviii, lxxxix
 Bhavadatta xxxii, xxxiii
 Bhavadeva xxxii-xxxiv
 Bhāvanā lxxxiv
 Bhūtadattā lxvii
 Bhūtā lxvii
 Bhola, °ka (a Yakṣa) xlix
 Magadha xxvii, xxxii
 Maṇaka lvii, lviii
 Mathurā (I) xxxviii, xxxix, lix
 Mathurā (II) lix
 Mahākāla lxxxix
 Mahāgiri, Ārya° lxxxv-lxxxvii
 Mahāparijñā adhyayana xcv
 Mahāvīra xxvii, xxviii, xxxi,
 xxxii, xxxiv, xxxv, lv,
 lxxvii
 Maheśvara's town xevi
 Maheśvaradatta xxxix, xl
 Megharatha xlvii, xlviii
 Meru xxxiv
 Maurya lxxxi
 Yakṣadattā lxvii
 Yakṣā lxvii
 Yakṣāryā lxxxv
 Yamunā xxxviii
 Yaśodharā xxxiii
 Yaśobhadra lviii
 Yaśomitra xxxv
 Ratikalpa lxxxiv
 Rathāvartta (hill) c
 Ramanīya (town) lii
 Rājagrha xxvii, xxxi, xxxiv,
 xxxv, xlii, lvi, lviii, lix
 Rāṣṭrakūṭa xxxii
 Rukmiṇī xciv, xcv

Rudrasomā xcvi
 Reṇā lxvii
 Revatī xxxii
 Revatī (demons) lxiii
 Lalita liii
 Lalitānga liii, liv
 Vajra xc-xcvi, xcvi-c
 Vajradatta xxxiii
 Vajrasena c, ci
 Vajrasvāmin lxxxix, xciv
 Vatsa (gotra) lvi
 Vanamālā xxxiv
 Vararuci lxvii-lxix
 Valkalacīrin xxviii-xxx
 Vasantapura xlvii, l, liii
 Vasupālita xxxv
 Vasubhūti lxxxv
 Vasuṣeṇa xxxv
 Vāsukī xxxii
 Vicitracaryā lxxxiv
 Videha xxxiii, xxxiv
 Vidyunmālin (I) xxxi, xxxii,
 xxxiv, xxxv
 Vidyunmālin (II) xlvii, xlviii
 Vinayaśrī xxxv
 Vindhya (hill) xli, xlviii
 Vindhya (king) xxxvi
 Vimukti lxxxiv
 Vitāśoka xxxiv
 Viramatī xxxv
 Veṇā lxvii
 Vaikriya (spell) xcii
 Vaitāḍhya (hill) xlvii
 Vaibhāra xxxv, xlv, lviii
 Vaiśramaṇa Sāmānika xc
 Vyantara xlv

Śakaṭāla lxvii, lxviii
 Śakra Sāmānika xxxiii
 Śatāyudha liii
 Śayyambhava lvi-lviii
 Śaracchrī lxxx
 Śaligrāma xlviii
 Śiprā lxxxix
 Śiva xxxiv
 Śobhana xliii
 Śauryanagara xxxviii
 Śramaṇadatta xxxv
 Śrāvastī lxxxiv
 Śrī (devī) xcvi
 Śrīyaka lxvii-lxix, lxxxiii
 Śriṣeṇa xxxv
 Śrutakevalin lvii
 Śreṇika xxvii, xxviii, xxxi,
 xxxv
 Saṃdhīraṇa lx
 Samudra (I) xxxv
 Samudra (II) xxxix
 Samudradatta xxxv
 Samudrapriya (I) xxxv
 Samudrapriya (II) liv
 Samudraśrī xxxv, xl
 Samprati lxxxii, lxxxvi-
 lxxxviii
 Sambhūtavijaya lviii, lxix-lxxi
 Sahamitra lii
 Sāgara xxxv
 Sāgaradatta xxxiii-xxxv
 Siṃhagiri lxxxix, xc, xciii, xciv
 Siddha xxxv
 Siddhi xlix
 Siṃandharasvāmin lxxxiii
 Sūgrāma xxxii

Sudharman xxxv, xxxvi, lv	Somadatta (II) lii
Sunandā xc-xcii	Somadeva xcvii
Subandhu lxxx, lxxxi	Somaśrī (I) li
Suśīman xl	Somaśrī (II) liii
Susthita (I) xxxii	Sollaka li
Susthita (II) xlviii	Saudharma Kalpa xxxiii
Susthita (III) lxxviii	Sthūlabhadra lxvii, lxix-lxxii
Suhastin, Ārya° lxxxv-lxxxix	lxxxiii-lxxxv, lxxxviii
Sopāra c	Himavatkūṭa lxxv
Somacandra xxviii, xxx	Himālaya xevi
Somadatta (I) li	Hutāśana's park xevi

NOTE TO THE FIRST EDITION.

My edition of the Text is based on the following MSS.

A, a fairly good MS. in my possession, bought in Rāj-pūtānā; no date, but not modern, 77 folios, 15 lines.

B, a modern MS. of nearly no value, in the Berlin collection. In the latter part of my work I have used this MS. only to settle doubtful readings.

C, a good MS. in the Deccan College (collection of 1872-73). Saṃvat 1648, 117 folios, 13 lines.

D, a good MS. originally in Professor Bühler's possession. It has been corrected, and contains marginal glosses; the separation of words is usually indicated, 84 folios, 15 lines; no date, but not modern.

My thanks are due besides to the scholars mentioned in the course of this Preface, to the Director of Public Instruction, Bombay, and the Chief Librarian of the Royal Library in Berlin, who have liberally complied with my applications for the loan of manuscripts.

HERMANN JACOBI.

Bonn, *May*, 1891.

प्रथमः सर्गः ।

श्रीमते वीरनाथाय सनाथायाहुतश्रिया ।
महानन्दसरोराजमरालायाहते नमः ॥ १ ॥
सर्वेषां वेधसामाद्यमादिमं परमेष्ठिनाम् ।
देवाधिदेवं सर्वज्ञं श्रीवीरं प्रणिदध्महे ॥ २ ॥
कल्याणपादपारामं श्रुतगङ्गाहिमाचलम् ।
विश्वाम्भोजरविं देवं वन्दे श्रीज्ञातनन्दनम् ॥ ३ ॥
पान्तु वः श्रीमहावीरस्वामिनो देशनागिरः ।
भव्यानामान्तरमलप्रचालनजलोपमाः ॥ ४ ॥
त्रिषष्टिगुलाकापुंसां दशपर्वीं विनिर्मिता ।
इदानीं तु परिशिष्टपर्वास्माभिः प्रतन्यते ॥ ५ ॥
अत्र च जम्बूस्वाम्यादिस्थविराणां कथोच्यते ।
विश्वस्य कण्ठालङ्कारकृते हारावली शुभा ॥ ६ ॥
अस्यैव जम्बूद्वीपस्य भरतार्धे ऽत्र दक्षिणे ।
देशो ऽस्ति मगधाभिख्यो वसुधासुखमण्डनम् ॥ ७ ॥
तस्मिन्ग्रामोपमा गोष्ठा ग्रामाश्च पुरसन्निभाः ।
पुराणि खेचरपुरप्रायाण्डहुतया श्रिया ॥ ८ ॥
अप्येकवारमुपानि लूनान्यपि हि कर्षकैः ।
तत्र धान्यानि दूर्वावप्यरोहन्ति मुहुर्मुहुः ॥ ९ ॥

निरामया निरातङ्गाः संतुष्टाः परमायुषः ।
 वसन्ति तत्र सुषमाकालजाता इव प्रजाः ॥ १० ॥
 सदा प्रस्रवशालिन्यः कुण्डोभ्यस्तत्र सुव्रताः ।
 अहर्निशं कामदोह्या गावः कामगवौनिभाः ॥ ११ ॥
 सर्वत्राप्युर्वैवोर्वी काले वर्षति वारिदः ।
 धर्मकर्मरतो लोकस्तत्र धर्मैकसद्गानि ॥ १२ ॥
 याम्यस्य भरतार्धस्य सर्वस्वनिधिभूरिव ।
 श्रियः क्रीडागृहं राजगृहं तत्रास्ति पत्तनम् ॥ १३ ॥
 तत्र चैत्येषु सौवर्णध्वजकुम्भमरीचयः ।
 प्रावृष्ट्यासीनमेघानां तडित्वापत्यमिद्युति ॥ १४ ॥
 तत्र चन्द्रांश्चासौकःसंकान्तः शशभृन्निशि ।
 धत्ते कस्तूरिकापूर्णमुक्तराजतपात्रताम् ॥ १५ ॥
 प्राकारः सुन्दराकारस्तत्र राजति काञ्चनः ।
 अर्हत्समवसरणादेकः कृत इवामरैः ॥ १६ ॥
 दीर्घिकासलिलं तत्र मिलद्भिः पार्श्वयोर्द्वयोः ।
 आभाति रत्नसोपानमयूखैर्वद्धुसेलिव ॥ १७ ॥
 तत्र चैकातपत्रार्हद्वर्मे हर्म्येषु बालिकाः ।
 नित्यमध्यापयन्त्यर्हत्सुतीः क्रीडाशुकानपि ॥ १८ ॥
 शिरोदेशपरिस्पृशि तत्रोच्चैर्जिनसद्गनाम् ।
 खर्णकुम्भाविभक्तश्रीण्डून्याभान्ति रात्रिषु ॥ १९ ॥
 तत्र राजतसौवर्णैः प्राकारः कपिश्रीर्षकैः ।
 भाति चन्द्रांश्चमद्विम्बैर्मत्योत्तर इवाचलः ॥ २० ॥

तत्र वामगृहे सुष्ठुधूपगन्धाधिवासितः ।

प्रेयानिव लग्नङ्गे खेचरीणां मुदे ऽनिलः ॥ २१ ॥

श्रेणीकृतयशास्तत्र श्रेणिको ऽभून्महीपतिः ।

नेतेव दक्षिणः क्षोणीं लक्ष्मीं चावर्जयन् गुणैः ॥ २२ ॥

सम्यक्कारत्नोद्योतेन हृदि तस्य प्रसर्पता ।

मिथ्यात्वतिमिरस्यावकाशो नाभून्मनागपि ॥ २३ ॥

कर्णपेया सुधेवान्या द्युमदां ददती मुदम् ।

मध्येसुधमं तत्कीर्तिरप्सरोभिरगौयत ॥ २४ ॥

केन्द्रे दुष्टग्रह इव तस्मिन्प्रातौष्यवर्तिनि ।

अनर्थं कलयामासुः परितः परिपन्थिनः ॥ २५ ॥

अखण्डश्रासने राज्ञि तस्मिन्नाखण्डलोपमे ।

एकातपत्रैवाभूद्भूयैरिवैकनिशाकरा ॥ २६ ॥

श्रीदार्यधैर्यगाम्भीर्यशौर्यप्रभृतयो गुणाः ।

सामुद्रलक्षणानीव जन्मतस्तस्य जज्ञिरे ॥ २७ ॥

विदधानस्य वसुधामेकच्छत्रां महौजसः ।

तस्याज्ञा वज्रिणो वज्रमिव नास्त्वलि केनचित् ॥ २८ ॥

एकदा तत्पुराभ्यर्णं चैत्ये गुणशिलाङ्गये ।

सुरासुरपरीवारः श्रीवीरः समवासरत् ॥ २९ ॥

रूप्यस्वर्णमणिमयैः प्राकारैर्भूषितं त्रिभिः ।

चक्रुः समवसरणं तत्प्रदेशे तदामराः ॥ ३० ॥

अशोकवृक्षस्तस्यान्तर्विचक्रे व्यन्तरामरैः ।

पद्मवैः पवनोद्भूतैर्भव्यजन्तूनिवाङ्मयम् ॥ ३१ ॥

सुमेरुरिव पुंरूपो जात्यजाम्बूनदद्युतिः ।
 तस्मिन्समवसरणे पूर्वद्वाराविशद्विभुः ॥ ३ १ ॥
 अग्नोकाधःस्थिते देवच्छन्दे स्वामी यथाविधि !
 सिंहासनमलंचक्रे राजहंस इवाम्बुजम् ॥ ३ २ ॥
 निषसाद् यथास्थानं सङ्गस्तत्र चतुर्विधः ।
 स्वाम्यप्यमृतवृष्ट्याभां प्रारेभे धर्मदेशनाम् ॥ ३ ३ ॥
 तद्देशवासिनिस्तृणं स्रवमाना मृगा इव ।
 स्वामिनं समवसृतमेत्य राज्ञे व्यजिज्ञपन् ॥ ३ ४ ॥
 राज्ञः पीतवतो नाथागमोदन्तामृतं तदा ।
 वपुः पनसफलवदुत्कण्टकमभ्रन्मुदा ॥ ३ ५ ॥
 सिंहासनं पादुके च विहाय मगधाधिपः ।
 स्वामिनं मनसिकृत्यानमद्भून्यस्तमस्तकः ॥ ३ ६ ॥
 स्वाम्यागमनशंसिभ्यो भूपालः पारितोषिके ।
 हिरण्यमनृणीकारकारणं प्रचुरं ददौ ॥ ३ ७ ॥
 अर्हद्वन्दनयात्रार्हं सद्ग्रे श्वेतवाससी ।
 चीरोदलहरिव्यूते इव राजाय पर्यधात् ॥ ३ ८ ॥
 तदा च रत्नाभरणैरासुक्तेर्मुकुटादिभिः ।
 अनल्पैः कल्पशास्त्रीव रेजे राजगृहेश्वरः ॥ ३ ९ ॥
 हस्त्यश्वादीनि यानानि राजद्वारे तदाज्ञया ।
 सज्जीकृतान्यढौकन्त द्राग् ज्ञातय इव अत्रिया ॥ ४ १ ॥
 कल्याणकारणं भद्रकुञ्जरं नृपकुञ्जरः ।
 अथाकरोह तेजस्वी पूर्वाचलमिवार्यमा ॥ ४ २ ॥

कुम्भिभिर्नवसिन्दूरारुणकुम्भैरनेकशः ।

सन्ध्याभ्रविभ्रमकरैः परिवव्रे नृपद्विपः ॥ ४३ ॥

गजघण्टाटण्टकारैः पूरयन्परितो ऽम्बरम् ।

प्राचालीदचलानाथस्तीर्थनाथमनूत्सुकः ॥ ४४ ॥

गजेन्द्रगर्जितैरश्वघेषितै रथचौत्स्रतैः ।

मिलद्भिरम्बरतले शब्दो ऽम्बरगुणो ऽभवत् ॥ ४५ ॥

राज्ञो ऽय्यसैनिकौ च द्वावेकमेकाग्रमानसम् ।

एकांघ्रिणा तस्थिवांसमेकमूलमिवांघ्रिपम् ॥ ४६ ॥

सिद्धिचेत्रमिवाक्रष्टुमुदञ्चितमुजद्वयम् ।

आदर्श इव सूर्ये ऽपि निष्कम्पन्यस्तलोचनम् ॥ ४७ ॥

उद्भिन्नस्फोटकमिवार्कतापात्स्वेदबिन्दुभिः ।

शान्तं रसं मूर्तमिव शान्तं ददृशत्सुनिम् ॥ ४८ ॥

त्रिभिर्विशेषकम् ।

तथोरेकतरो ऽवादीदहो मुनिमतङ्गजः ।

वन्दनीयो महात्मायं य एवं तप्यते तपः ॥ ४९ ॥

कस्तिष्ठेदेकपादेन कः पश्येदर्कमण्डलम् ।

मुहूर्तमप्येवमहो अहो दुष्करकारिता ॥ ५० ॥

स्वर्गो वा यदि वा मोक्षो नास्य दूरे महात्मनः ।

भूयसा तपसा किं किं नासाध्यमपि साध्यते ॥ ५१ ॥

व्याजहार द्वितीयो ऽपि न जानासि वयस्य किम् ।

राजा प्रसन्नचन्द्रो ऽयं न धर्मो ऽस्य सुधा तपः ॥ ५२ ॥

अयं हि बालं तनयं न्यधाद्राज्ये स मन्त्रिभिः ।

प्रच्यावयिष्यते राज्यादामं फलमिव द्रुमात् ॥ ५३ ॥

अनेन हि निजं राज्यं रक्षणाय समर्पितम् ।

मार्जारानामिव चीरं तेषामेव दुरात्मनाम् ॥ ५४ ॥

तस्मिन्नुच्छेदिते बाले वंशो नास्त्यस्य सर्वथा ।

स्वपूर्वजन्मनां नाम नाशनादेष्ट पातकी ॥ ५५ ॥

प्रवित्रजिषुणानेन चास्य तत्त्वजिरे प्रियाः ।

न जाने का गतिस्तासामनाथानां भविष्यति ॥ ५६ ॥

तद्वचोवात्यया कर्णकोटरेण प्रविष्टया ।

प्रसन्नचन्द्रराजर्षेः समाधिद्रुमभज्यत ॥ ५७ ॥

दध्यौ चैवं स राजर्षिरहो तेषां कुमन्त्रिणाम् ।

सन्मानो यो मयाकारि स भस्मानि ऊतं ध्रुवम् ॥ ५८ ॥

मत्सूनोः चीरकण्ठस्य तैः शठैः पापकर्मभिः ।

राज्यमाच्छेत्तुमारेभे धिक् तान्निश्चस्तघातकान् ॥ ५९ ॥

तत्राहमभविष्यं चेत्तदा तेषां दुरात्मनाम् ।

अकरिष्यं नवनवैर्निघहैरनुग्रासनम् ॥ ६० ॥

जीवितेनामुना किं मे तपसा भूयसापि किम् ।

श्रुतिगोचरमायासीत्सूनोर्धत्यराभवः ॥ ६१ ॥

एवं राजर्षिरारोहदुर्ध्यानमधिकाधिकम् ।

अविष्टः क्रोधभूतेन श्रामणं व्यस्मरन्निजम् ॥ ६२ ॥

सिंहावलोकनन्यायेनालीढः क्षतेजसा ।

प्रत्यक्षानिव सो ऽद्राक्षीत्तानमात्यान्सुतद्विषः ॥ ६३ ॥

पूर्ववद्रणरङ्गैकसूत्रधारो ऽभिधारया ।

मनसा खण्डशस्त्रके तान् रणे सूरणानिव ॥६४॥

केदनं भेदनं चान्यदपि दुःकर्म दारुणम् ।

क्रोधान्धो मनसाकार्षीद्राजर्षिः किं न मन्त्रिणाम् ॥६५॥

तत्र प्रदेशे च तदा राजा राजगृहेश्वरः ।

आजगाम जिनोपज्ञधर्मद्रुमविहंगमः ॥६६॥

उत्ततार मुनिं दृष्ट्वा कुञ्जराद्राजकुञ्जरः ।

भालं तिलकयम्भूमिरेणुना प्रणनाम च ॥६७॥

उद्वाहमेकपादस्थं तं दृष्ट्वा तापनापरम् ।

अमोदिष्टान्वमोदिष्ट चात्यर्थं पार्थिवाग्रणीः ॥६८॥

प्रसन्नचन्द्रराजर्षिस्तपःसामर्थ्यमद्भुतम् ।

चिन्तयन्नथ राजागाज्जगद्गुरुजिनान्तिके ॥६९॥

प्रभुं प्रणम्य पञ्चाङ्गसृष्टभूर्भुवः ।

निषसाद् यथास्थानं पद्मकोशीकृताञ्जलिः ॥७०॥

समये ऽथ जगन्नाथं महीनाथशिरोमणिः ।

नत्वापृच्छन्मुखद्वाररचितप्रच्छदाञ्जलः ॥७१॥

ध्यानस्थः समये यच्च प्रसन्नर्षिर्मयेक्ष्यत ।

तत्रैव चेद्विपद्येत तत्कामासादयेद्भक्तिम् ॥७२॥

स्नाम्याख्यत्तत्र समये कृतकालो व्रजेन्नृपः ।

प्रसन्नचन्द्रो राजर्षिः सप्तमीं नरकावनिम् ॥७३॥

अमणोपासको राजा ऋजुधीरित्यचिन्तयत् ।

अप्युद्यतपसो ऽसुख्य गतिः केथं महासुनेः ॥७४॥

नृपो भूयो ऽपि पप्रच्छ समये ऽस्मिन्महासुनिः ।
 स कालं यदि कुर्वीत कां लभेत ततो गतिम् ॥ ७५ ॥
 प्रभुः प्रोवाच हे राजन्स राजर्षिर्महातपाः ।
 सर्वार्थसिद्धिगमनयोग्यः सम्प्रति वर्तते ॥ ७६ ॥
 राजा जगाद भगवन्क्रियं व्याकृतिर्द्विधा ।
 समाख्याहि ममाज्ञस्य सार्वज्ञी वाक्कुतो ऽन्यथा ॥ ७७ ॥
 स्वाम्याचख्यौ यदा राजनराजर्षिर्वन्दितस्त्वया ।
 रौद्रध्यानौ तदा सोऽभूच्छुक्लध्यानौ तु सम्प्रति ॥ ७८ ॥
 स तदा नरकार्ही ऽभूद्रौद्रध्यानपरायणः ।
 सर्वार्थसिद्धियोग्यस्तु शुक्लध्यानपरो ऽधुना ॥ ७९ ॥
 ज्ञानालोकार्कर्महन्तं पप्रच्छ श्रेणिवाः पुनः ।
 रौद्रध्यानौ कथमभूच्छुक्लध्यानौ कथं च सः ॥ ८० ॥
 स्वाम्यप्युवाच राजंस्त्वदग्रमेनिकवार्त्तया ।
 शुश्रावाभिभवं सूनुर्मन्त्रिभ्यः स्वेभ्य एव सः ॥ ८१ ॥
 सृष्टः सुतममत्वेन प्रसन्नो विसृजतव्रतः ।
 मनसा योद्धुमारेभे तैः समं क्रूरमन्त्रिभिः ॥ ८२ ॥
 प्रत्यक्षैरिव तैः सार्धं युध्यमानो ऽधिकाधिकम् ।
 निष्ठितास्त्रः प्रसन्नो ऽभूदप्रसन्नमनाः क्रुधा ॥ ८३ ॥
 स संनद्धं स्वमज्ञासीदिति चाचिन्तयत्क्रुधा ।
 शिरस्तेषां हि हन्येतान्सर्वं शस्त्रं हि दोषताम् ॥ ८४ ॥
 ततश्च शिरसि न्यास्यच्छिरस्कादित्सया करम् ।
 तं लुञ्चितं सृशन्नान्नव्रतमात्मानमस्मरत् ॥ ८५ ॥

अचिन्तयच्च धिग्धिग्मां रौद्रध्यानानुबन्धिनम् ।

किं तेन सूनुना किं तैर्मन्त्रिभिर्निर्ममस्य मे ॥ ८६ ॥

इति चिन्तयतस्तस्य विलीने मोहदुर्दिने ।

विवेकभास्करः प्रादुरभूद्भूयो ऽपि भास्करः ॥ ८७ ॥

भक्त्या तत्रैव वन्दित्वा सो ऽस्मानग्रे स्थितानिव ।

आलोच्याथ प्रतिक्रम्य प्रशस्तं ध्यानमास्थितः ॥ ८८ ॥

प्रसन्नचन्द्रो राजर्षिः शुभध्यानकृशानुना ।

कर्मकचमुवोष द्राग्दुर्ध्यानारण्यसम्भवम् ॥ ८९ ॥

अणिकस्तस्य राजर्षश्चरितेन सुगन्धिना ।

वासितः श्रीमहावीरं धर्मवीरो व्यजिज्ञपत् ॥ ९० ॥

अपि बालं सुतं राज्ये विनिवेश्य विश्रांपतिः ।

प्रसन्नचन्द्रो भगवन्प्रव्रज्यामाददे कथम् ॥ ९१ ॥

अथाख्यङ्गगवाब्जाजन्तरे पोतनाभिधे ।

अभूत्सौम्यतया चन्द्रः सोमचन्द्रो महौपतिः ॥ ९२ ॥

सधर्मचारिणी तस्य धारिणी धर्मधारिणी ।

बभूव श्रीलालङ्कारा विवेकजलदीर्घिका ॥ ९३ ॥

सा गवाक्षे ऽन्यदा पत्युराभीनस्य कचोच्चयम् ।

स्वयं करसरोजाभ्यां विवरीतुं प्रचक्रमे ॥ ९४ ॥

ददर्श च तदा राज्ञः पलितं मूर्ध्नि धारिणी ।

स्थानं स्वीकृत्यभिज्ञानं जरयेव निवेशितम् ॥ ९५ ॥

व्याजहार च राजानं स्वामिन्दूतो ऽयमागतः ।

दिशो ऽवलोक्य राजापि प्रोचे किं नेह दृश्यते ॥ ९६ ॥

राज्ञयादर्शयद्राज्ञः पलितं मूर्ध्निवाच च ।
 प्राणेश केशराजो ऽयं प्रशस्यो धर्मदौत्यकृत् ॥८७॥
 तृतीयवयसः शस्त्रमिव यौवनघातकम् ।
 तन्मूर्ध्नि पलितं दृष्ट्वा राजा दुरमनायत ॥८८॥
 अभ्यधाद्वारिणी देव किं वृद्धत्वेन लज्जसे ।
 अथेकं पलितं दृष्ट्वा यद्येवं दुर्मनायसे ॥८९॥
 पटहोद्घोषणां कृत्वा लोकः सर्वो निषेत्स्यते ।
 न यथा वृद्धभावं ते वार्त्तयापि प्रकाशयेत् ॥९०॥
 राजा प्रोवाच जिह्रेमि नाहं पलितदर्शनात् ।
 दौर्मनस्ये पुनरिदं कारणं जीवितेश्वरि ॥९१॥
 अदृष्टपलितैरस्मत्पूर्वजैराददे व्रतम् ।
 अहं तु विषयासक्तः प्रिये पलितवानपि ॥९२॥
 अहमङ्गाय गृह्णामि व्रतमेवं स्थिते ऽपि हि ।
 किं तु दुग्धमुखे सूनौ राज्यमारोप्यते कथम् ॥९३॥
 यदा मे व्रतमादित्योः किं राज्येन सुतेन किम् ।
 धीमति व्रतमादास्ये त्वं स्वं संवर्धयात्मजम् ॥९४॥
 धारिण्यभिदधे नाहं त्वां विना स्थातुमीश्वरी ।
 सत्यः पत्यनुयायिन्यः समये यत्र तत्र वा ॥९५॥
 तद्बाले ऽपि सुते राज्यं निदधीथा अहं पुनः ।
 शुश्रूषिष्ये वने ऽपि त्वां देहच्छायेव पार्श्वगा ॥९६॥
 अरण्यजस्तुरिव सुतः स्त्रैरेव कर्मभिः ।
 प्रसन्नचन्द्रो बालो ऽपि वर्धतां तेन किं मम ॥९७॥

सोमचन्द्रस्ततो राज्यमारोप्य तनुजन्मनि ।
 दिक्प्रोषितस्तापसो ऽभूत्पत्न्या धात्र्या च संयुतः ॥ १० ८ ॥
 स आश्रमपदं किञ्चिच्चिरशून्यमग्निश्रयत् ।
 दुस्तपं च तपस्तेपे शुष्कपत्रादिभोजनः ॥ १० ९ ॥
 पलाशपत्राण्यादाय स आश्रमकुटीं व्यधात् ।
 मृगाणामध्वगानां च शीतच्छायामृतप्रपाम् ॥ ११ ० ॥
 खादुखादून्युदकानि वनस्पतिफलानि च ।
 सोमेन्दुरानयत्यत्रै स्तूतस्तत्रेमतन्तुभिः ॥ ११ १ ॥
 तत्रापि धारिणी सा तु पत्यावत्यन्तभक्तिभाक् ।
 तत्पुं प्रकल्पयामास तदर्थं कोमलैस्तृणैः ॥ ११ २ ॥
 तच्चेज्जुदानि पक्कानि पेषं पेषं च धारिणी ।
 स्नेहं जग्राह दिवसे चक्रे च निशि दीपकान् ॥ ११ ३ ॥
 अरण्यगोमयैराद्रैः सा लिलेपाश्रमाङ्गणम् ।
 पत्युः सुखासिकाहेतोर्माजयामास चासकृत् ॥ ११ ४ ॥
 तत्राश्रमे दम्पती तौ लालयन्तौ मृगार्भकान् ।
 तपःकष्टमजानन्तौ कञ्चित्कालं व्यतीयतुः ॥ ११ ५ ॥
 सन्तोषसुखधारिण्या धारिण्याः पूर्वसम्भवः ।
 तत्र क्रमेण ववृधे गर्भां ऽनुत्पादितव्यथः ॥ ११ ६ ॥
 धारिण्या सूनुरन्यूनलक्षणः सुषुवे ऽन्यदा ।
 कान्त्या दीप इवातैलपूरो ऽन्तःसूतिकागृहम् ॥ ११ ७ ॥
 आश्रमे वल्कलान्येवेत्यवेष्ट्यत स वल्कलैः ।
 पित्रा वल्कलचीरीति ततस्तन्नाम कल्पितम् ॥ ११ ८ ॥

विपेदे धारिणी सूतिरोगेण तनयः पुनः ।
 अदृष्टमातृकः सो ऽभूत्पुमानिव निरक्षरः ॥ ११८ ॥
 अरण्यमहिषीचौरं पाचयित्वा मुहुर्मुहुः ।
 सोमेन्दुरार्पयद्वाच्या धारणाय तमर्भकम् ॥ १२० ॥
 अवाप सापि पञ्चलं कालेन कियतापि हि ।
 धात्री दैववशेनानुयियासुरिव धारिणीम् ॥ १२१ ॥
 अपीप्यन्महिषीचौरं सोमेन्दुस्तं शिशुं स्वयम् ।
 यान्निषण्ठः शयानो वा स्वयमङ्गे दधार च ॥ १२२ ॥
 स क्रमाद्धर्मानो ऽभूत्पादचंक्रमणचमः ।
 चक्रे च प्रत्यहं पांशुक्रीडां वनमृगार्भकैः ॥ १२३ ॥
 एधोभिः स्वयमानौतैर्नौवारैः स्वयमाहृतैः ।
 स्वयं रसवतीं कृत्वा सोमेन्दुस्तमभोजयत् ॥ १२४ ॥
 वनधान्यैर्वनफलैः पोषं पोषं तमर्भकम् ।
 सोमचन्द्रो व्यधादात्मसखं तपसि दुस्तपे ॥ १२५ ॥
 यौवनाभिमुखश्चालङ्कर्मिणः सर्वकर्मसु ।
 पितृचर्याप्रवीणो ऽभूदथ वल्कलचौर्यपि ॥ १२६ ॥
 फलाद्यानयनैर्नित्यमङ्गसंवाहनेन च ।
 शुश्रूषां स पितृशुक्रे सा हि सर्वव्रतोत्तमा ॥ १२७ ॥
 आजन्मब्रह्मचार्यव व्रती वल्कलचौर्यभूत् ।
 स्त्रीणां नामापि नाज्ञासीदस्त्रीके निवसन्ने ॥ १२८ ॥
 प्रसन्नचन्द्रः शुश्राव वनस्थस्यान्यदा पितुः ।
 धारिणीकुक्षिसम्भूतं सुतं सोदरमात्मनः ॥ १२९ ॥

कौटुशो ऽस्ति स मे भ्राता मिलिष्यति कथं पुनः ।
 इत्यभूद्रणरणको राज्ञो मनसि दधरः ॥ १३० ॥
 अथादिशच्चित्रकरांस्तत्र यात तपोवने ।
 यच्छ्रीमत्तातपादानां पादपद्मैरलंकृतम् ॥ १३१ ॥
 पितृपादाब्जहंसस्य मदीयस्थानुजन्मनः ।
 वने निवसतो रूपमालिख्यानयत द्रुतम् ॥ १३२ ॥ युग्मम् ॥
 प्रमाणमादेश इति प्रोच्य चित्रकरा अपि ।
 ययुस्तत्र वने पुण्यौकते वल्कलचौरिणा ॥ १३३ ॥
 ते विश्वकर्मणो मृत्यन्तराणौवातिकौशलात् ।
 तमालिखन्त्यथावस्थमादर्शप्रतिबिम्बवत् ॥ १३४ ॥
 आनीय दर्शयामासू रूपं वल्कलचौरिणः ।
 ते चित्रकारिणो राज्ञः सुधावर्तिनिभं दृशोः ॥ १३५ ॥
 दध्यौ नृपतिराकृत्या मत्पितुर्नैष हीयते ।
 आत्मा वै जायते पुत्रः श्रुतिरेषा हि नात्यथा ॥ १३६ ॥
 दिष्ट्या सोदर दृष्टो ऽसौत्यभिधायामकनृपः ।
 तं सखजे मूर्ध्नि जग्रौ न चाङ्गादुदतारयत् ॥ १३७ ॥
 वल्कलाच्छादनधरं दृष्ट्वा वल्कलचौरिणम् ।
 उदश्रुर्द्रागभृद्राजा सनिर्झर इवाचलः ॥ १३८ ॥
 ऊचे च प्रवयास्तातो युक्तमाचरतु व्रतम् ।
 मङ्गातुल्यस्य बालस्य वनवासो ऽपि नार्हति ॥ १३९ ॥
 अहं राज्यसुखहृदे मग्नः क्रीडामि हंसवत् ।
 पुलिन्द इव मे भ्राता वनवृत्त्या नु जीवति ॥ १४० ॥

अरण्यजो जीव इव दुरानेयः स पत्तने ।

कष्टं तु मम राज्ये ऽपि तस्मिन्वाज्याविभागिनि ॥ १४१ ॥

वनकष्टमिति भ्रातुरनुशोचन्महीपतिः ।

एवमाज्ञापयामास वेश्याश्चातुर्यशालिनीः ॥ १४२ ॥

मुनिवेषेण गत्वाङ्गस्यैर्नवनवोक्तिभिः ।

प्रलोभ्य खाण्डैश्च फलैरिहानयत मे ऽनुजम् ॥ १४३ ॥

इति राजाज्ञया वेश्या मुनिवेषभृतो द्रुतम् ।

तदाश्रमपदं जग्मुः सोमचन्द्रेण सेवितम् ॥ १४४ ॥

फलान्यादाय बिल्वादीन्यायान्तमृषिपुत्रकम् ।

वल्कलाच्छादनं तत्र ददृशुस्तं मृगीदृशः ॥ १४५ ॥

मुनिवेषभृतां तासां सो ऽकार्षीदभिवादनम् ।

अजुधोरित्यष्टच्छ के यूयं को व आश्रमः ॥ १४६ ॥

ताः प्रोचुर्वयमृषयः पोतनाश्रमवासिनः ।

तवागताः स्मो ऽतिथयः किमातिथ्यं करिष्यसि ॥ १४७ ॥

उवाच स फलान्येतान्याहृतानि मया वनात् ।

यूयमश्रीत पक्वानि मधुराणि महर्षयः ॥ १४८ ॥

ताश्चोचुराश्रमपदे ऽस्मदीये नेदृशान्यहो ।

फलानि कश्चिदश्राति नीरसान्यतिनीरसः ॥ १४९ ॥

अस्मदाश्रमवृक्षाणामीचस्व फलवर्णिकाम् ।

इत्युक्त्वा ता निषेदुर्दुमूले तं च न्यषादयन् ॥ १५० ॥

ताश्च तं प्राशयन्खण्डफलान्यविफलाश्रयाः ।

सो ऽपि सद्यस्तदास्वादाद्विल्वाद्युद्देशभागभूत् ॥ १५१ ॥

एकस्थानस्थितं तास्तं स्वाङ्गस्यर्गमचीकरन् ॥
 तत्करं च न्यधुः पीनकुचकुम्भे निजोरसि ॥ १५२ ॥
 स ऊचे कोमलमिदं किमङ्गं वो महर्षयः ।
 किमुन्नते स्थले एते यौष्माकीणे च वक्षसि ॥ १५३ ॥
 ताः प्रोचुस्तं स्पृशन्त्यः स्त्रैः कोमलैः पाणिपल्लवैः ॥
 अस्मद्वनफलास्त्रादे ह्रीदृक् स्यादङ्गमार्दवम् ॥ १५४ ॥
 आस्त्रादितैर्वनफलैरस्मादीयेर्महारसैः ।
 अत्यन्तोपचयादेते जायेते हृदि च स्थले ॥ १५५ ॥
 तद्विमुञ्चाश्रममिममसाराणि फलानि च ।
 अस्मादाश्रममागत्य त्वमप्यस्मादृशो भव ॥ १५६ ॥
 अथ खण्डफलास्त्रादलुब्धो वल्कलचौर्यपि ।
 सङ्केतमगहान्मुग्धस्ताभिः सह यियासया ॥ १५७ ॥
 संस्थाप्य तापसभाण्डमागादल्कलचौर्यपि ।
 यथोदितं च सङ्केतस्थानं ताभिरधिष्ठितम् ॥ १५८ ॥
 तदा च ददृशे वृचाधिरूढैश्चरपूरुषैः ।
 आगच्छन्त्योमचन्द्रर्षिरकथ्यत च योषिताम् ॥ १५९ ॥
 मा शास्त्रीदेष इति तास्तस्माङ्गीता द्रुतद्रुतम् ।
 नेशुर्मृग्य इव व्याधादमिलन्त्यः परस्परम् ॥ १६० ॥
 स्थानं गते च पितरि कुमारस्ताः पणाङ्गनाः ।
 नष्टस्रः स्वमिवान्घ्रिमुपाक्रंस्ताखिले वने ॥ १६१ ॥
 ददर्श रथिनं चैकं स धावन्मृगवद्वने ।
 तमप्यृषिं मन्यमानो ऽवदत्ताताभिवादये ॥ १६२ ॥

रथ्यष्टक्कुमार त्वं क गमिष्यसि सो ऽवदत् ।
 गमिष्याम्याश्रमपदं महर्षे पोतनाभिधम् ॥ १६३ ॥
 रथ्यवादीदहमपि धियासुः पोतनाश्रमम् ।
 ततो ऽन्वगान्तमद्येगूमिव वल्कलचौर्यपि ॥ १६४ ॥
 स तापसकुमारो ऽपि पथि चान्तरथिकप्रियाम् ।
 रथाधिरूढां तातेति भाषते स्म मुज्जमुज्जः ॥ १६५ ॥
 रथिनं तत्प्रियावोचत्केयमस्योपचारगीः ।
 यत्तापसकुमारो ऽयं मयि तातेति जल्पति ॥ १६६ ॥
 रथिकः स्नाह मुग्धो ऽयमस्त्रीके ऽस्मिन्वने वसन् ।
 स्त्रीपुंसयोरभेदज्ञो नरं त्वामपि मन्यते ॥ १६७ ॥
 प्रवीथमानान्दृष्ट्वाश्वानूचे वल्कलचौर्यदः ।
 वाह्यन्ते किममी तात मृगा नार्हन्त्यदो मुनेः ॥ १६८ ॥
 व्याजहाराथ रथिकः स्मिता वल्कलचौरिणम् ।
 हंहो कर्मदमेवेषां मृगाणां नात्र दुष्यति ॥ १६९ ॥
 रथिको मोदकान्खादून्ददौ वल्कलचौरिणे ।
 सो ऽखादच्च तदाखादसुखमग्नौ जगाद च ॥ १७० ॥
 ईदृशानि वनफलान्यहमग्रे ऽप्यखादिषम् ।
 महर्षिभिः प्रदत्तानि पोतनाश्रमवासिभिः ॥ १७१ ॥
 अभूच्च मोदकाखादात्पोतनं गन्तुमुत्सुकः ।
 कषायरूचेर्नटितः स बिल्वामलकादिभिः ॥ १७२ ॥
 रथिनश्चाभवद्युद्धं चौरैरेकेन दोशता ॥
 रथी गाढप्रहारेण तं चौरं निजघान च ॥ १७३ ॥

चौरो ऽप्युवाच घातो हि वैरिणो ऽपि प्रशस्यते ।
 मामजैषौः प्रहारेण तेन तुष्टो ऽस्मि मानव ॥१७४॥
 विपुलं धनमत्रास्ति मदीयं तद्गृहाण भोः ।
 त्रयो ऽप्यारोपयामासुरथ तद्रविणं रथे ॥१७५॥
 क्रमेण पोतनं प्राप्तो रथौ वल्कलचौरिणम् ।
 प्रोवाच प्रेषितो यस्ते पोतनाश्रम एष सः ॥१७६॥
 किञ्चित् द्रविणं तस्मै रथौ तापमसूत्रवे ।
 प्रददौ मार्गसुहृदे स्मयमानो जगाद् च ॥१७७॥
 अमुष्मिन्नाश्रमपदे न विना द्रव्यमाश्रमः ।
 तदाश्रमार्थी कस्मैचिद्द्याद्रव्यमवक्रये ॥१७८॥
 किमत्र यामि याम्यत्र किं वेति सकले पुरे ।
 उत्प्रेचमाणो हर्म्याणि बभ्राम सुनिपुङ्गवः ॥१७९॥
 नराणामथ नारीणामृषिवुद्धा स सुग्धधीः ।
 अभिवादनवात्सल्य उपाहास्यत नागरैः ॥१८०॥
 पुरे भ्रमन्नयैकस्या वेश्यायाः स निकेतने ।
 विवेश त्वरितं चापमुक्तः शर इवास्त्रवल् ॥१८१॥
 स तद्दिश्याश्रमं मेने वेश्यां सुनिममन्यत ।
 इति तामप्युवाचैवं तात त्वामभिवादये ॥१८२॥
 इति च प्रार्थयान्चक्रे समर्पय ममोटजम् ।
 अमुष्यावक्रये द्रव्यं महर्षे गृह्यतामिदम् ॥१८३॥
 तदीय उटजो ह्येष गृह्यतामित्युदीर्य सा ।
 तदङ्गसंस्कारकृते दिवाकीर्तिमजूहवत् ॥१८४॥

अनिच्छतो ऽपि तत्सर्वर्षर्षनापितो गणिकाज्ञया ।

शूर्पोपमान्यादनखानदुन्नुदतारयत् ॥ १८५ ॥

कृत्वा वल्कलचौरापनयनं सा पणाङ्गना ।

तं कुमारं स्तपयितुं वराशिं पर्यधापयत् ॥ १८६ ॥

आजन्ममुनिवेषं मे मापनैषीर्महामुने ।

स वल्कलापनयनादिति बाल इवारटत् ॥ १८७ ॥

वेश्यावोचन्महर्षीणामतिथीनामिहाश्रमे ।

उपचारपदं ह्येतत्तत्प्रतीच्छसि किं नहि ॥ १८८ ॥

त्वमस्मदाश्रमाचारानीदृशांश्चेत्प्रतीच्छसि ।

तदा हि लप्स्यसे वस्तुसुटजं मुनिपुत्रक ॥ १८९ ॥

ततस्तदासलोभेन स तापसकुमारकः ।

नाङ्गमयधुनोन्मन्त्रवशीकृत इवोरगः ॥ १९० ॥

तत्केशपाशं जटिलं तैलेनाभ्यज्य सा स्वयम् ।

ऊर्णापिण्डमिव शनैर्विवरे वरवर्णिनी ॥ १९१ ॥

अभ्यज्य मृज्यमानाङ्गस्तथा मोमेन्दुभूरभूत् ।

कण्डूयमान इव गौः सुखनिद्राणलोचनः ॥ १९२ ॥

गणिका स्तपयित्वाथ कवोष्णैर्गन्धवारिभिः ।

तमामोचयदय्याणि वस्ताण्याभरणानि च ॥ १९३ ॥

तथैकस्या दारिकायाः पाणिग्रहमकारि सः ।

सामात्तस्य करगता गार्हस्थ्यश्रौरिवाङ्गिनी ॥ १९४ ॥

बधूवरं च गायन्त्यः सर्वास्तस्युः पणाङ्गनाः ।

दध्यावृषिकुमारस्तु ऋषयो ऽमी पठन्ति किम् ॥ १९५ ॥

अवीवदच्च मङ्गल्यान्यातोद्यानि पणाङ्गना ।

किमेतदिति सम्भ्रान्तः प्यधात्कर्णौ च सोमभूः ॥१८६॥

मुनिवेषजुषो वेश्याः कुमारानयने गताः ।

यथा गतास्तथैवेत्य तदोर्वीशं व्यजिज्ञपन् ॥१८७॥

तैस्तैः प्रकारैः प्रालोभि स कुमारो वनेचरः ।

दहागन्तुं च सङ्केतमस्माभिः सममग्रहीत् ॥१८८॥

अथायान्तं तदा दूरे दृष्ट्वा तत्पितरं वयम् ।

तस्य शापमयान्नष्टाः कातराः स्त्रीस्त्रिभावतः ॥१८९॥

सो ऽस्मान् गवेषयन्नस्मत्प्रलोभनवशंवदः ।

भ्रमन्वनादनं गामौ न गामौ पितुराश्रमम् ॥१९०॥

अनुशिष्ये विश्रामौशः किमकार्षमहं जडः ।

विद्योजितौ पितापुत्रौ मया प्राप्तश्च नानुजः ॥१९१॥

पितृपाश्यात्परिभ्रष्टो जीविष्यति कथं नु सः ।

किञ्चिरं जीवति हि मौनो नौराद्विह्वृतः ॥१९२॥

एवं दुःखादरतिभागभूद्भृशमिलापतिः ।

उद्वेक्षज्जयने ऽप्यस्थान्मीनः स्तोक इवास्मसि ॥१९३॥

वेश्यायाः सदने तस्यास्तदा च सुरजध्वनिः ।

कर्णयोरवनौभर्तुरप्रियातिथितां ययौ ॥१९४॥

ऊचे च राजा नगरं सर्वं महुःखदुःखितम् ।

लोकोत्तरमुखौ को ऽयं यस्याग्रे सुरजध्वनिः ॥१९५॥

स्वार्थनिष्ठो ऽथवा सर्वो मृदङ्गध्वनिरेष हि ।

मुदे कस्यापि मम तु मुद्गराघातसन्निभः ॥१९६॥

सा राज्ञो वाग्जनश्रुत्या पानौयमिव कुल्यया ।
 कर्णालिवालं वेश्यायास्तस्यास्तूर्णमपूरयत् ॥ २० ७ ॥
 प्रसन्नचन्द्रं राजानं साय गत्वा कृताञ्जलिः ।
 वेश्या विज्ञपयामास धार्ष्ट्योत्तिष्ठप्रगल्भवाक् ॥ २० ८ ॥
 पुरा मे देव दैवज्ञो ऽकथयद्यस्तवौकसि ।
 ऋषिवेषो युवाभ्येति दद्यास्तस्य निजां सुताम् ॥ २० ९ ॥
 ऋषिवेषो युवा को ऽपि गोवन्न व्यवहारवित् ।
 अभ्यागान्मद्गृहे सो ऽद्योद्वाहितः सुतया स्वया ॥ २१ ० ॥
 तद्विवाहोत्सवे देव गीतवाद्यादि मद्गृहे ।
 दुःखिनं त्वां न जानामि यद्यागो मे सहस्र तत् ॥ २१ १ ॥
 अथादिशन्नराज्ञाया कुमारं दृष्टपूर्विणः ।
 उपलचयितुं ते ऽपि गत्वोपालचयंश्च तम् ॥ २१ २ ॥
 अथैत्य ते नरेन्द्राय तं तथैव व्यजिज्ञपन् ।
 राजापि दृष्टसुखप्र द्वात्यर्थममोदत ॥ २१ ३ ॥
 तथा समन्वितं वध्वा करेणुमधिरुह्य च ।
 अनिनाय निजं वेश्म राजा वल्कलचौरिणम् ॥ २१ ४ ॥
 अखिलव्यवहारज्ञो राज्ञाकारि क्रमेण सः ।
 पञ्चवो ऽपि हि शिष्यन्ते नियुक्तैः किं पुनः पुमान् ॥ २१ ५ ॥
 तस्मै राज्यविभागं च दत्त्वा राजा कृतार्थभूत् ।
 राजकन्याश्च तेनोद्वाहयत्स्वर्वधूपमाः ॥ २१ ६ ॥
 वधूभिः सहितः ताभिरखण्डितसमीहितः ।
 रेमे वल्कलचौर्युच्चैः सुखाब्जिलकुञ्जरः ॥ २१ ७ ॥

सो ऽन्यदा रथिको मार्गसुदृढल्लक्ष्मीरिणः ।
 तच्चौरदत्तं स्वर्णादि विक्रीणानो ऽभ्रमत्पुरे ॥ २१ ८ ॥
 यद्यस्य यस्य चोरेणापहतं स स तद्धनम् ।
 उपलक्ष्यारक्षकाणामूर्ध्ववाङ्मरचौकथत् ॥ २१ ९ ॥
 संयम्य च स आरक्षै राजद्वारमानीयत ।
 तं च राजानुजो ऽद्राक्षीदृशा जीवातुकल्पया ॥ २२ ० ॥
 तमुपालक्ष्यदल्लक्ष्मीरौ मार्गोपकारिणम् ।
 अमोचयच्च सन्तो हि नोपकारस्य घस्मराः ॥ २२ १ ॥
 भोमचन्द्रो ऽपि पुत्रं स्वमपश्यन्नभ्रमदने ।
 वृक्षाद् वृक्षं नेत्रजलैः सिञ्चन्निव निरन्तरम् ॥ २२ २ ॥
 प्रसन्नचन्द्रप्रहितैर्नरेर्वल्लक्ष्मीरिणः ।
 प्रवृत्तौ कथितायां च सो ऽभूदुद्धानलोचनः ॥ २२ ३ ॥
 परं सुतविद्योगेन तेन तस्यातिरोदनात् ।
 अङ्गो ऽपि रात्रौकरणमन्धत्वमुदपद्यत ॥ २२ ४ ॥
 स जरत्तापसो ऽन्यैश्च तपःसन्नद्धाचारिभिः ।
 तापमैस्तपसः प्रान्ते फलादिभिरपार्यत ॥ २२ ५ ॥
 पूर्णेषु द्वादशस्त्रब्देष्वन्यदैवमचिन्तयत् ।
 प्रसन्नचन्द्रावरजो रजन्यर्धे प्रबोधभाक् ॥ २२ ६ ॥
 विपेदे मन्दभाग्यस्य जातमात्रस्य मे प्रभूः ।
 कुमारभृत्यामकरोत्तातो ऽरण्ये वसन्नपि ॥ २२ ७ ॥
 अहर्निशं कटिस्थेन मया दूरं दुरात्मना ।
 तपःकष्टादप्यधिकं कष्टमुत्पादितं पितुः ॥ २२ ८ ॥

यावत्प्रत्युपकाराय चमौभूतो ऽस्मि यौवने ।
 दैवादिहागमं तावत्पापो ऽहमजितेन्द्रियः ॥२२८॥
 पितुरानृण्यभागाहं भवान्येकेन जन्मना ।
 येनाहं सोढकष्टेन पूतरः कुञ्जरीकृतः ॥२२९॥
 स एवं चिन्तयन्नेव गत्वा राजानमब्रवीत् ।
 देवाहं तातपादानां मृगमुत्को ऽस्मि दर्शने ॥२३०॥
 राजा प्रोवाच हे भ्रातः पिता हि सम आवयोः ।
 तत्पाददर्शनौत्सुक्यं तवेवास्ति ममापि तत् ॥२३१॥
 राजा च युवराजश्च ततस्तौ सपरिच्छदौ ।
 तदाश्रमपदं तातपादान्कृतमीयतुः ॥२३२॥
 द्वावप्युत्तेरतुर्यानादूचे वल्कलचौर्यदः ।
 दृष्ट्वा तपोवनमिदं राज्यश्रौस्तृणवन्मम ॥२३३॥
 सरोवराणि तान्येतान्यक्रीडं यत्र हंसवत् ।
 ते ऽमी द्रुमाः कपिरिवाखादिषं यत्फलान्यहम् ॥२३४॥
 ते ऽमी मे भ्रातर इव पांसुक्रीडासखा मृगाः ।
 महिष्यस्ता इमा मातृनिभा यासामपां पयः ॥२३५॥
 स्वामिन्वने सुखान्यस्मिन्निक्रियन्ति कथयाम्यहम् ।
 अथेकं पितृशुश्रूषासुखं राज्ये कुतो मम ॥२३६॥
 तत्राश्रमे विविशतुभ्रातरौ तावुभावपि ।
 तातं चाग्रे ददृशतुर्नयनाभोजभास्करम् ॥२३७॥
 उवाच सोमचन्द्रर्षिं प्रणमन्नेदिनौपतिः ।
 प्रसन्नचन्द्रस्ते स्मृतुस्तात त्वां प्रणमत्यसौ ॥२३८॥

प्रणमन्तं च राजानं सोमः पस्पर्श पाणिना ।
 मार्जन्निव तदङ्गेषु संक्रान्तवर्तनीरजः ॥ २४० ॥
 पित्रा स्वपाणिपद्मेन स्पृश्यमानो ऽवनीपतिः ।
 उत्कोरककदम्बाभो बभूव पुलकाङ्कुरैः ॥ २४१ ॥
 राजानुजो ऽपि सोमर्षिं प्रणमन्निदमब्रवीत् ।
 प्राप्तो वल्कलचौर्येष तत्पादाभोजभृङ्गताम् ॥ २४२ ॥
 मौलिमाघ्राय तस्याजमिव सोमः प्रमोदभाक् ।
 तमालिलिङ्गं सर्वाङ्गं नगं नव द्रवाम्बुदः ॥ २४३ ॥
 सोमर्षेस्तु तदा कोष्णो बाष्प्यः प्रादुर्भवन्दृशोः ।
 बभूव तच्छणादान्ध्यप्रध्वंसपरमौषधम् ॥ २४४ ॥
 दृग्भ्यां तत्कालमालोकवतीभ्यां तावुभौ मुनिः ।
 ददर्श पुनरावृत्तगार्हस्थ्यक्षेत्रबन्धनः ॥ २४५ ॥
 पृच्छति स्म च हे वत्सौ सुखं कालो ऽतिवाहितः ।
 तावूचतुस्त्वयसादात्कल्याणद्रुमदोहदात् ॥ २४६ ॥
 अग्रेक्ष्यमाणं तत्कौदृग्भृत्तापसभाण्डकम् ।
 इति वल्कलचौर्यन्तरुटजं प्राविशद्द्रुतम् ॥ २४७ ॥
 तानि तापसभाण्डानि खोत्तरौयाञ्चलेन सः ।
 प्रतिलेखितुमारेभे प्राग्गमत्वं परिसृष्टान् ॥ २४८ ॥
 तस्य चैवमभृच्चिन्ता पात्राणि यतिनामहम् ।
 किं पात्रकेसरिकया क्वापि प्रत्यलिखं पुरा ॥ २४९ ॥
 इति चिन्तयतस्तस्य जातिस्मृतिरजायत ।
 सस्मार च ह्यःकृतवद्देवमर्त्यभवान्निजान् ॥ २५० ॥

आमण्यं प्राग्भवत्तं स्मरन्वल्कलचौर्यथ ।

वैराग्यं परमं भेजे मित्रं निर्वाणसम्पदः ॥२५१॥

धर्मस्थानं व्यतिक्रम्य शुक्लस्थाने द्वितीयके ।

स्थितो वल्कलचौर्यापत्केवलज्ञानमुज्ज्वलम् ॥२५२॥

तत्कालकेवलज्ञानी महात्मा सोमचन्द्रभूः ।

पितृभ्रातृश्च विदधे सुधाभां धर्मदेशनाम् ॥२५३॥

सोमचन्द्रः प्रसन्नश्च ततो वल्कलचौरिणम् ।

सुरार्पितयतिलिङ्गं प्राप्तबोधौ प्रणेमतुः ॥२५४॥

वयं च समवासार्षं विहरन्तो ऽन्यदा नृप ।

उद्याने पोतनप्रत्यासन्ने नान्ना मनोरमे ॥२५५॥

प्रत्येकबुद्धः पितरं निजं वल्कलचौर्यपि ।

अपेयित्वा तदास्माकं गतो ऽन्यत्र नराधिप ॥२५६॥

राजा प्रसन्नचन्द्रो ऽपि प्रययौ पोतनं पुरम् ।

तस्थौ च स्थिरवैराग्यो वाग्मिर्वल्कलचौरिणः ॥२५७॥

तदा प्रसन्नचन्द्रः स्त्रे राज्ये ऽर्भमपि नन्दनम् ।

स्वयं न्यस्य विरक्तात्मा प्राजाजीदस्रदन्तिके ॥२५८॥

एवमाख्याय विरते श्रीवीरे परमेश्वरे ।

ददर्श देवसम्पातमाकाशे भगधेश्वरः ॥२५९॥

पप्रच्छ अणिको भूयः प्रणम्य जगदीश्वरम् ।

किमेष देवसम्पातो दृश्यते द्योतिताम्बरः ॥२६०॥

स्वाम्यप्याख्यत्प्रसन्नर्षद्वत्यन्नमिह केवलम् ।

कर्तुं च तन्महिमानममराः संपतन्मयी ॥२६१॥

पुनर्विज्ञापयामास जिनेन्द्रं मगधाधिपः ।

भगवन्केवलज्ञानं कस्मिन्व्युच्छेदमेव्यति ॥२६१॥

नाथो ऽप्यकथयत्यश्व विद्युन्माली सुरो ह्यसौ ।

सामानिको ब्रह्मेन्द्रस्य चतुर्देवौममावृतः ॥२६२॥

अङ्गो ऽसुष्मात्सप्तमे ऽङ्गि च्युत्वा भावी पुरे तव ।

अष्टिच्छेषभदत्तस्य जम्बूः पुत्रो ऽन्त्यकेवली ॥२६३॥

राजापृच्छदसौ यद्यासन्नप्रच्यवनो ऽमरः ।

तेजो ऽस्य तत्किमक्षीणमथाचख्यौ जगद्गुरुः ॥२६४॥

राजन्नेकावताराणामन्तकाले ऽपि नाकिनाम् ।

तेजःक्षयादिच्यवनलिङ्गान्याविर्भवन्ति न ॥२६५॥

तदा सुदानादृताख्यो जम्बूद्वीपपतिः सुरः ।

शब्देन महतावादीदहो मे कुलमुत्तमम् ॥२६६॥

तदा च श्रेणिको ऽपृच्छद्भगवन्तं कृताञ्जलिः ।

देवो ऽयमेवं स्वकुलप्रशंसां कुरुते कुतः ॥२६७॥

सर्वज्ञः कथयामास राजन्त्रैव पत्तने ।

इभ्यो गुप्तमतिनाम बभूव भुवि विश्रुतः ॥२६८॥

तस्य द्वौ तनुजन्मानावभूतां क्रमयोगतः ।

ज्यायानृषभदत्ताख्यो जिनदासाभिधो लघुः ॥२७०॥

ज्यायानतिसदाचारो द्यूतादिव्यसनी लघुः ।

तौ द्वावाद्यन्तयुगयोः प्रत्यक्षे इव वर्षाणी ॥२७१॥

ततश्चर्षभदत्तेन जिनदासः सुमेधसा ।

त्यक्तो दुराचार इति सर्वस्वजनसाक्षिकम् ॥२७२॥

अहमभादको ऽस्मीति ज्येष्ठः स अष्टिसूर्वदन् ।

कनिष्ठस्य शुन इव प्रवेष्टुं न गृहे ऽप्यदात् ॥२७३॥

जिनदासो ऽन्यदा दीव्यन्नन्येन द्यूतकारिणा ।

संजातद्यूतकलहे सद्यो ऽस्त्रेण न्यहन्यत ॥२७४॥

फलं द्यूतविषतरौरायुधाघातवेदनम् ।

जिनदासो ऽन्वभृद्रङ्ग इव भूमितले लुठन् ॥२७५॥

स्वजनाश्चर्षभदत्तमूचुर्भो परमार्हत ।

प्राणिमात्रसाधारिणा दयया जीवयानुजम् ॥२७६॥

पात्रं कौर्त्तर्विशुद्धायाः स बन्धुः स च नायकः ।

यो बन्धुं सेवकं चाभ्युद्धरते व्यसनावटात् ॥२७७॥

ऋषभो ऽप्यभ्यधातृत्वावरजं स्वजनेरितः ।

समाश्रयसिद्धि हे वत्स चास्ते त्वामौषधादिभिः ॥२७८॥

जगाद् जिनदासो ऽपि क्षमस्व मम दुर्नयान् ।

कार्यमासुश्रिकं कुर्या जीवितव्यासृहस्य मे ॥२७९॥

प्रयच्छ परलोकाध्वप्रस्थितस्य ममाधुना ।

धर्मोपदेशपाथेयमार्यान्शनपूर्वकम् ॥२८०॥

ऋषभो ऽप्यन्वशादेवमनुजं निर्ममो भव ।

जप स्वच्छमनाः पञ्चपरमेष्ठिनमस्त्रियाम् ॥२८१॥

एवमाद्यनुशिष्यानुजन्मानमृषभः स्वयम् ।

आराधनां सान्शनं कारयामास शुद्धधीः ॥२८२॥

विपद्य जिनदासो ऽपि तेन पण्डितमृत्युना ।

जम्बूद्वीपाधिपो जज्ञे देवो ऽयं परमर्द्धिकः ॥२८३॥

अयं चास्मदचो ऽश्रौषीद्यद्राजगृहपत्तने ।

केवली चरमो भावौ जम्बूर्द्धमदत्तजः ॥२८४॥

श्रुत्वा केवलिनो भावि स्वे कुले जन्म पावनम् ।

देवो ऽयमेवं स्वकुलप्रशंसां कुरुतेतमाम् ॥२८५॥

राजापृच्छत्पुनर्विद्युन्मालेष भगवन्सुरः ।

किं सुरेव्यतितेजस्वी ग्रहेष्विव दिवाकरः ॥२८६॥

आचख्यौ प्रभुरप्येवं जम्बूद्वीपस्य भारते ।

मगधाख्ये जनपदे ग्रामे सुग्रामनामनि ॥२८७॥

आर्यवाचाद्रकूटो ऽभूत्तस्य पत्नी तु रेवती ।

भवदत्तो भवदेवश्चाभूतां तनयौ तयोः ॥२८८॥ युग्मम् ।

भवदत्तो भवाम्भोधेरुत्तारणतरीं दृढाम् ।

यौवने ऽप्याददे दीक्षां सुस्थिताचार्यमग्निधौ ॥२८९॥

स व्रतं पालयन्वद्भधारोगं श्रुतपारगः ।

व्यहरद्गुह्यं साधं द्वितीयकीव तत्तनुः ॥२९०॥

तस्मिन्गच्छे साधुरेको ऽन्यदाचार्यान्व्यजिज्ञप्तु ।

अनुजानीत मां यामि यत्र बन्धुजनो ऽस्ति मे ॥२९१॥

तत्रास्ति मे लघुभ्राता स भृशं स्नेहलो मयि ।

प्रव्रजिष्यति मां दृष्ट्वा प्रकृत्याग्रे ऽपि भद्रकः ॥२९२॥

ततस्तं श्रुतभृत्साधुसमेतं गुरुरादिशत् ।

परनिस्तारणपरे गुरुः शिष्ये हि मोदते ॥२९३॥

स जगाम पितुर्धाम गतमात्रो ददर्श च ।

भ्रातुर्द्वद्वाहमारब्धं मन्मथद्रुमदोहदम् ॥२९४॥

विवाहकौतुकव्यग्रः स भ्राता कन्यसो मुनेः ।
 विस्मृतान्यकरणीयो बुद्धातुलस्तदाभवत् ॥ २८ ५ ॥
 विवाहसमये प्राप्तमजानन्निव सो ऽयजम् ।
 नाकार्षीत्स्वागतमपि व्रतादानकथापि का ॥ २८ ६ ॥
 विलक्षः स मुनिर्भूयो ऽप्यागमत्सन्निधौ गुरोः ।
 आलोच्याकथयत्सर्वमनुजस्य कथां तथा ॥ २८ ७ ॥
 भवदत्तो ऽवदद्दहो काटिन्यमनुजन्मनः ।
 ज्यायांसं यदवाज्ञासौदृषिमभ्यागतं गृहे ॥ २८ ८ ॥
 गुरुभक्तेरपि श्रेयः किं नामोद्वाहकौतुकम् ।
 तत्परित्यज्य सानन्दः स ज्येष्ठं नान्वियाय यत् ॥ २८ ९ ॥
 कश्चिदूचे तदा साधुर्भवदत्तासि पण्डितः ।
 यदि त्वमनुजन्मानं निजं प्रव्राजयिष्यसि ॥ ३० ० ॥
 भवदत्तो ऽब्रवौद्देशे मगधाख्ये गुरुर्यदि ।
 विहरिष्यति तददः कौतुकं दर्शयिष्यते ॥ ३० १ ॥
 विहरन्तो ऽन्यदा जग्मुर्मगधानेव सूरयः ।
 समीरणवदेकत्र श्रमणानां स्थितिर्न हि ॥ ३० २ ॥
 आचार्यपादान्वन्दिता भवदत्तो व्यजिज्ञपत् ।
 खजनानित आसन्नान्दिदृचे युष्मदाज्ञया ॥ ३० ३ ॥
 भवदत्तं ततश्चैकमपि तत्रादिशद्गुरुः ।
 एकाकिनो ऽप्यर्हति हि विहारो वशिणो मुनेः ॥ ३० ४ ॥
 भवदत्तो जगामाथ स्त्रेषां संसारिणां गृहे ।
 प्रब्रज्याग्राहणेनानुग्रहौतुमनुजं निजम् ॥ ३० ५ ॥

नागदत्तस्य तनयां वासुकीकुचिसम्भवाम् ।
 उपयेमे भवदेवो भवदत्तानुजस्तदा ॥३०६॥
 कृतोद्वाहोत्सवाः सर्वे बन्धवस्तं मुदाभ्ययुः ।
 मन्यमाना उत्सवोपर्युत्सवं तत्समागमम् ॥३०७॥
 सद्यः पाद्येन तत्पादौ प्रक्षाल्य प्रासुकेन ते ।
 पादोदकमवन्दन्त मत्वा तीर्थोदकाधिकम् ॥३०८॥
 भवाब्धिमज्जनभयादवलम्बमिवेच्छवः ।
 लङ्गित्वा पादयोः सर्वे बन्धवस्तं ववन्दिरे ॥३०९॥
 मुनिरप्यभ्यधाद्वन्धून्निवाहव्याकुलाः स्थ भोः ।
 यामो विहर्तुमन्यत्र धर्मलाभो ऽस्तु वो ऽनघाः ॥३१०॥
 तमृषिं बन्धवः सर्वे भक्तपानादिभिर्मुदा ।
 एषणीयकल्पनीयप्रासुकैः प्रत्यलाभयन् ॥३११॥
 तदानीं भवदेवो ऽपि कुलाचारं प्रपालयन् ।
 सेव्यमानां वयस्याभिर्नवोढां मण्डयन्नभूत् ॥३१२॥
 चक्रे ऽङ्गरागं प्रेयस्याः औचन्दनरसेन सः ।
 चन्द्रातपरसेनेवाकृष्टेन शशिमण्डलात् ॥३१३॥
 तस्या मूर्ध्नि च धम्मिल्लं सुमनोदामगर्भितम् ।
 बबन्ध यस्तशशिनः स्वर्भाणोः श्रीमल्लिच्छुचम् ॥३१४॥
 तत्कपोलफलकयोः कस्तूर्या पत्रवल्लीराम् ।
 मौनकेतोरिव जयप्रशस्तिमलिखत्स्वयम् ॥३१५॥
 कुचयोर्मण्डनं यावन्नवोढः स प्रचक्रमे ।
 तावदागममश्रीषीद्भवदत्तमहामुनेः ॥३१६॥

स भ्रातृदर्शनोत्तालः कितवो जयवानिव ।

द्रागुदस्थादिहायार्धमण्डितामपि वल्लभाम् ॥३१७॥

हिवार्धमण्डितां कान्तां न गन्तुमुचितं तव ।

तस्याः सखीनामित्युक्तिं स एड इव नाश्टणोत् ॥३१८॥

माग्रहं वारयन्तीनां तासां चेत्युत्तरं ददौ ।

कृत्वा गुरुप्रणिपातं पुनरेव्यामि बाह्विकाः ॥३१९॥

भवदेवस्ततः स्थानात्स्रवमानः स्रवज्जवत् ।

अभ्येत्य भवदत्तर्षिं तत्र स्थितमवन्दत ॥ ३२०॥

वन्दित्वोत्थितमात्रस्थानुजस्य घृतभाजनम् ।

मुनिः आमण्डदानाय सत्यंकारमिवार्पयत् ॥३२१॥

भवदत्तस्ततो ऽगारादनगारशिरोमणिः ।

निर्जगाम धियां धाम मनाग्भ्रातरि दत्तः क् ॥३२२॥

भवदेवो ऽपि तत्सर्पिर्भाजनं भारयन्करे ।

अन्वगाङ्गवदत्तर्षिं तत्पदाम्भोजषट्पदः ॥३२३॥

अन्ये ऽपि बहवो नार्यो नराश्च भावदेववत् ।

अन्वयुर्भवदत्तर्षिसुदूर्मिप्रमदहृदाः ॥३२४॥

मुनिर्न कंचिद्व्यसृजन्मुनीनामुचितं ह्यदः ।

अविस्मृष्टाश्च मुनिना न व्यावृत्तिरे जनाः ॥३२५॥

दूरं गत्वा च निर्विषास्तं वन्दित्वा महामुनिम् ।

स्वयमेव व्याजुघुटुरादौ नार्यो नरास्ततः ॥३२६॥

भवदेवस्तु भद्रात्मा चिन्तयामासिवानिदम् ।

अथविस्मृष्टा व्याघुटक्वेते नैते हि सोदराः ॥३२७॥

अहं तु सोदरो ऽसुथ द्वावावां स्नेहलौ मिथः ।
 तदनेनाविसृष्टस्य न्याय्यं व्याघुटनं न मे ॥३२८॥
 भक्तपानादिभारेणाक्रान्तो ऽयं नूनमग्रजः ।
 ततो ममार्पयदोढुं प्रसीदन्वृतभाजनम् ॥३२९॥
 चिरादभ्यागतं आन्तं ज्यायांसं भातरं मुनिम् ।
 अमुक्त्वा तदमुं स्थाने न निवर्तितुमुत्सहे ॥३३०॥
 मासौ वलेदिति मनोव्याचेपार्थं कनीयसः ।
 गार्हस्थ्यवार्तां प्राक्रंस्त भवदत्तो महामुनिः ॥३३१॥
 एते ते ग्रामपर्यन्तपादपाः पान्थमण्डपाः ।
 भ्रातरावां वानरवद्येषु खैरमरंस्त्वहि ॥३३२॥
 सरोवराणि तान्येतान्यावाभ्यां यत्र श्रैग्रवे ।
 अकारि नलिनीनालैर्हारश्रीः कण्ठयोर्मिथः ॥३३३॥
 एताश्च ग्रामपर्यन्तभूमयो भूरिवालुकाः ।
 यत्रावां वालुकाचैत्यक्रौडां प्रावृष्यल्लव्वहि ॥३३४॥
 भवदत्तो ऽनुजन्मानमेवमध्वनि वार्तयन् ।
 जगाम ग्राममाचार्यपादपद्मैः पवित्रितम् ॥३३५॥
 सानुजं भवदत्तर्षिं वसतिद्वारमागतम् ।
 निरौध्य चुल्लकाः प्रोचुः कृतवक्रोष्ठिका मिथः ॥३३६॥
 दिव्यवेषधरो नूनमनुजो मुनिनामुना ।
 प्रव्राजयितुमानौतः स्वं सत्यापयितुं वचः ॥३३७॥
 सूरिरुचे भवदत्त तरुणः को ऽयमागतः ।
 सोऽवदद्भगवन्दौचां जिघृक्षुर्मे ऽनुजो ह्यसौ ॥३३८॥

सूरिणा भवदेवो ऽपि पप्रच्छे किं व्रतार्थमि ।
 मा भृङ्गाता मृषावादीत्येवमित्यवदत्स तु ॥३३८॥
 भवदेवस्तदैवाय पर्यव्राज्यत सूरिभिः ।
 साधुभ्यां सहितो ऽन्यत्र विहृतुं च न्ययोज्यत ॥३४०॥
 भवदेवः किमद्यापि नायात इति चिन्तया ।
 स्वजनाः पृष्ठतो ऽभ्येत्य भवदत्तं बभाषिरे ॥३४१॥
 भवदेवोऽन्वगाद्युष्माग्निषां हितार्धमण्डिताम् ।
 तन्मुदे किं त्वनायाते तस्मिञ्जीवन्मृता वयम् ॥३४२॥
 खिद्यते चक्रवाकौव सा युक्तिविधवा वधूः ।
 विश्राम्यति न तस्याश्च नयनाम्बु सिराम्बुवत् ॥३४३॥
 एकाक्यस्नाननापृच्छ्य भवदेवः कचिद्भजेत् ।
 इति स्वप्ने ऽप्यसम्भाव्यं गतश्च कापि किं ह्यदः ॥३४४॥
 नष्टस्नानिव ग्रहिलान्भवदेवमपश्यतः ।
 अस्नाननुगृहाणर्षे कथय क्व स ते ऽनुजः ॥३४५॥
 धर्मोदार्कच्छुरनुजस्योचे मिथ्यायथो मुनिः ।
 यात आयातमात्रो ऽपि न विद्वः स ययौ कचित् ॥३४६॥
 गतो ऽन्येनाध्वना किं स इति जल्पन्त आशु ते ।
 प्रत्यावर्तन्त दीनास्या दस्युभिर्मुषिता इव ॥३४७॥
 तां नवोढां हृदि ध्यायन्भ्रातृभक्तैव केवलम् ।
 प्रव्रज्यां भवदेवो ऽपि सशल्यां पर्यपालयत् ॥३४८॥
 महर्षिर्भवदत्तो ऽपि कालेन बद्धनेयुषा ।
 विप्रेदे ऽनशनं कृत्वा सौधर्मे च सुरो ऽभवत् ॥३४९॥

भवदेवो ऽप्यदो दधौ नागिला प्रेयसी मम ।
 प्रेयांस्तस्या अहमपि विरहो ही द्वयोरभूत् ॥३५०॥
 भ्रातुरेवोपरोधेन व्रतं चिरमपालयम् ।
 तस्मिंस्तु स्वर्गते किं मे व्रतेनायासहेतुना ॥३५१॥
 न तथा व्रतकष्टेन दुष्करेणास्मि पीडितः ।
 यथा तद्विरहेणोच्चैर्भविष्यति कथं नु सा ॥३५२॥
 गजीव वारौपतिता पद्मिनीव हिमाविला ।
 मरालीव मरुगता वल्लीव ग्रीष्मतापभाक् ॥३५३॥
 यूथभ्रष्टेव हरिणी पाशबद्धेव शारिका ।
 सा मन्ये दैन्यभागलोकानुकम्प्यैव भविष्यति ॥३५४॥ दुग्मम् ।
 यदि प्राप्स्यामि जीवन्तीं तां प्रियामायतेक्षणां ।
 तदद्यापि हि गार्हस्थ्यदक्षो रंखे तथा सह ॥३५५॥
 चिन्तातन्तुभिरेवं खं निचच्छन्नूर्णनाभवत् ।
 स्वविरर्षीननापृच्छ्य भवदेवो विनिर्ययौ ॥३५६॥
 त्वणं जगाम च ग्रामं सुग्रामं राष्ट्रकूटभ्यः ।
 तस्थौ च संवृतद्वारवाह्यायतनसन्निधौ ॥३५७॥
 गन्धमाद्यधरा नारी ब्राह्मण्या सममेकया ।
 तत्राभ्यागान्मुनिरसावित्यवन्दत तं च सा ॥३५८॥
 पप्रच्छ भवदेवस्तां राष्ट्रकूटः स आर्यवान् ।
 पत्नी च रेवती तस्य भद्रे जीवति वा न वा ॥३५९॥
 कथयामास सायैवमार्थवाचेवती च सा ।
 व्यपद्येतां तयोश्चागाड्ढ्यान्कालो विपन्नयोः ॥३६०॥

भूयो ऽथष्टच्छत्सु सुनिरार्थवत्सूनुना प्रिया ।

भवदेवेन या त्यक्ता नवोढा सास्ति वा न वा ॥२६१॥

सा दध्यौ भवदेवो ऽयं नूनमात्तव्रतो ऽग्रजात् ।

यदि वा वार्तयाम्येनमनेनसमिहागतम् ॥२६२॥

उवाच चिन्तयित्वैवमार्थवद्रेवतौसुतः ।

त्वमेव भवदेवो ऽसि किमिहागास्तपोधन ॥२६३॥

भवदेवो ऽवदत्साधु त्वयाहमुपलक्षितः ।

स एव भवदेवो ऽस्मि नागिलाजौवितेश्वरः ॥२६४॥

तदाग्रजोपरोधेन तां विमुच्य निरीयुषा ।

अनिच्छतापि हि मया व्रतमादायि दुष्करम् ॥२६५॥

विपन्ने साम्प्रतं भ्रातर्यहमङ्कुशवर्जितः ।

नागिला सा कथमभूदित्यागां तद्दिदृक्षया ॥२६६॥

नागिला चिन्तयामास चिराद्दृष्टां हि मामसौ ।

नहि प्रत्यभिजानाति परावृत्तवयोगुणाम् ॥२६७॥

आत्मानं ज्ञापयाम्येनमिति प्रोवाच नागिला ।

नागिला साम्प्रतं हन्त नवोढात्याजि या त्वया ॥२६८॥

एतावता च कालेन यौवने ऽपि व्यतौयुषि ।

किं नाम मयि लावण्यं पुण्ड्राग्रय विमृशताम् ॥२६९॥

मुक्त्वा रत्नत्रयं स्वर्गापवर्गफलदायकम् ।

वराटिकामाचनिभां मा गृह्यौर्मां महाशय ॥२७०॥

अत्यन्तघोरनरकपातप्रतिभुवामहो ।

विषयाणां सारास्त्राणां मा गास्त्वं भेदनीयताम् ॥२७१॥

ग्राहितो ऽसि व्रतं भ्रात्रा कृद्मनापि हितैषिणा ।
 तमयनाप्तं मा मंस्था मयि पापखनौ रतः ॥३७२॥
 तदद्यापि निवर्तस्व गुरुपादाननुव्रज ।
 मयि रागकृतं चाघमालोचय तदन्तिके ॥३७३॥
 यावदेवं भवदेवं नागिला भृशमन्वशात् ।
 ब्राह्मण्या दारकस्तावत्तत्रागाद्भुक्तपायसः ॥३७४॥
 ऊचे च पायसं भुक्तं यन्मयाद्य सुधोपमम् ।
 तद्वमिष्याम्यहं मातरधो धारय भाजनम् ॥३७५॥
 निमन्त्रितो ऽहमन्यत्र लप्स्ये तत्र च दक्षिणाम् ।
 अवान्तपायसो मातर्भोक्तुं शक्स्यामि नो पुनः ॥३७६॥
 आदाय दक्षिणामत्रागतो भूयो ऽपि पायसम् ।
 स्वयं वान्तं स्वयं भोक्ष्ये का ह्रीः खोच्छिष्टभोजने ॥३७७॥
 ब्राह्मणुवाच वान्ताशौ जुगुप्सस्त्वं भविष्यसि ।
 अलं जुगुप्सनैयेन कर्मणानेन दारक ॥३७८॥
 तच्छ्रुत्वा भवदेवो ऽपि निजगादेति हे वटो ।
 त्वं भविष्यसि वान्ताशौ निरुष्टः कुक्कुरादपि ॥३७९॥
 नागिलोवाच तमृषिं यद्येवं वेत्सि वक्षि च ।
 तन्मामुदम्य किमिति भूयो ऽप्युपबुभुक्षसे ॥३८०॥
 मांसासृगस्थिविण्मूत्रपूर्णहमधमाधमा ।
 वान्तादपि जुगुप्स्यासि मामिच्छन् किं न लज्जसे ॥३८१॥
 पश्यस्यद्रौ ज्वलदग्निं न पुनः पादयोरधः ।
 यत्परं शिचयस्येवं न स्वं शिचयसि स्वयम् ॥३८२॥

का हि पुंगणना तेषां ये ऽन्यग्निचाविचक्षणाः ।

ये स्वं शिचयितुं दक्षास्तेषां पुंगणना नृणाम् ॥३८२॥

भवदेवो ऽवदत्साधु शिचितो ऽस्मि त्वयानघे ।

आनीतः पथि जात्यन्ध इव यानहमुत्पथे ॥३८४॥

तदद्य स्वजनान्द्रष्टा यास्यामि गुरुसन्निधौ ।

व्रतातीचारमालोच्य तस्ये ऽहं दुस्तपं तपः ॥३८५॥

नागिलाप्यवदत् किं ते स्वजनैः स्वार्थभाग्यव ।

मूर्तिमन्तो हि ते विघ्ना भाविनो गुरुदर्शने ॥३८६॥

तद्गच्छ गुरुपादान्ते दान्तात्मा व्रतमाचर ।

प्रव्रजिष्याम्यहमपि व्रतिनीजनसन्निधौ ॥३८७॥

भवदेवो ऽथ वन्दित्वार्हद्विम्बानि समाहितः ।

गत्वा गुर्वन्तिके ऽकार्षीत्क्षित्यमालोचनादिकम् ॥३८८॥

आमण्यं निरतीचारं भवदेवः प्रपालयन् ।

कालं कृत्वादिकल्पे ऽभृच्छक्रसामानिकः सुरः ॥३८९॥

इतश्च भवदत्तस्य जीवः स्वर्गात्परिच्युतः ।

विजये पुष्कलावत्यां विदेहोर्वींशिरोमणौ ॥३९०॥

नगर्यां पुण्डरीकिष्ठां वज्रदत्तस्य चक्रिणः ।

यशोधराभिधानाया राज्ञ्याः कुचाववातरत् ॥३९१॥ युग्मम् ।

तस्मिन्नुपागते कुक्षिसरोवरमरालताम् ।

अभृद्यशोधरादेव्या दोहदो ऽशोधिमज्जने ॥३९२॥

ततश्चाशोधिसग्रीच्यां सीतानद्यां महौपतिः ।

क्रीडयित्वा महादेवीं तद्दोहदमपूरयत् ॥३९३॥

संपूर्णदोहदा साथ महादेवी यशोधरा ।
 वस्त्रैव कलयामास लावण्यमधिकाधिकम् ॥३८४॥
 पूर्णं च समये ऽसूत महिषी चक्रवर्तिनः ।
 उत्तमं तनुजन्मानं गङ्गेव कनकाम्बुजम् ॥३८५॥
 यशोधराया उत्पन्नदोहदानुगतां नृपः ।
 सागरदत्त इत्याख्यां तस्याकृत शुभेऽहनि ॥३८६॥
 धात्रीभिर्लाल्यमानश्च पयःपानादिकर्मभिः ।
 शास्त्रीवासादयद्वृद्धिं राजपुत्रः क्रमेण सः ॥३८७॥
 वक्तुं प्रवीणतां प्राप्तः स कुमारो ऽध्यजीगपत् ।
 उद्यम्य काञ्चनलतामुत्सुकं शुक्रशारिकाः ॥३८८॥
 प्रौढौभवन्सुहृद्भिश्च स रेमे रत्नकन्दुकैः ।
 पौनांसभूमिकारङ्गनृत्यन्माणिक्यकुण्डलः ॥३८९॥
 समये स नरेन्द्रेण नियुक्तो गुरुसन्निधौ ।
 गुरोः कलाः परिपपौ कूपादप इवाध्वगः ॥४००॥
 विश्वस्यापि भृशं नेत्रकैरवाणि प्रमोदयन् ।
 शशौव संपूर्णकलः प्रतिपेदे स यौवनम् ॥४०१॥
 स्वयंवरागताः कन्याः पितृभ्यां पर्यणायि सः ।
 एता हि पात्रमायान्ति रत्नाकरमिवापगाः ॥४०२॥
 अन्नद्वाहौभिरुत्तेव करेणभिरिव द्विपः ।
 ताराभिरिव शीतांशुस्ताभिः सममरंस्त सः ॥४०३॥
 नारीभिरन्यदा क्रीडन्प्रासादे मदनोपमः ।
 मेरुसन्निभमाकाशे स ददर्शाभ्रमण्डलम् ॥४०४॥

अचिन्तयच्च यादृग्धि श्रूयते मेरुरागमे ।
 तादृग्भ्रमयः सो ऽयं कायहो रमणीयता ॥४०५॥
 एवं मेरुनिभं मेघमण्डलं तस्य पश्यतः ।
 नाभूद्वाङ्मुखौ दृष्टिर्विलम्बेव तदन्तरे ॥४०६॥
 कुमारो ऽपश्यदुत्पश्यो यावत्तन्मेघमण्डलम् ।
 वारिवुद्बुदवत्तावत्तद्विलीय ययौ क्वचित् ॥४०७॥
 कुमारो ऽचिन्तयच्चैवं क्षणिको ऽयं यथामुदः ।
 तथा शरीरमप्येतत्का कथा सम्पदां पुनः ॥४०८॥
 यत्प्रातस्तन मध्याह्ने यन्मध्याह्ने न तन्निशि ।
 निरौच्छते भवे ऽस्मिन्ही पदार्थानामनित्यता ॥४०९॥
 विवेकजलमिक्तस्य मर्त्यजन्ममहौरुहः ।
 सकामनिर्जरासारं तद्गृह्णामि व्रतं फलम् ॥४१०॥
 सुधीः सागरदत्तो ऽय परं वैराग्यमुद्वहन् ।
 व्रतादानाय पितरावापप्रच्छ कृताञ्जलिः ॥४११॥
 पितरावूचतुर्वत्स यौवने ऽपि व्रताग्रहः ।
 वौणाथां वाद्यमानाथां शास्त्रपाठ इवैष ते ॥४१२॥
 इदानीं युवराजस्त्वं राजापि त्वं भविष्यसि ।
 राज्यं चिरं पालयित्वा गृह्णीयाः समये व्रतम् ॥४१३॥
 सागरो व्याहरत्युज्याः प्रत्याख्याता मया श्रियः ।
 परिब्रज्यामुपादातुं तदादिशथ किं न माम् ॥४१४॥
 इत्याग्रहकुठारेण प्रेमपाशं तयोः सुधीः ।
 विच्छेदाथान्वमन्येतां तौ व्रतग्रहणाय तम् ॥४१५॥

अनेकराजतनयपरिवारो ऽथ सागरः ।

आददे व्रतममृतं सागराचार्यसन्निधौ ॥४१६॥

विविधाभिग्रहधरो गुरुसेवापरायणः ।

क्रमात्सागरदत्तो ऽभूच्छ्रुतसागरपारगः ॥४१७॥

न दूरे तपसः किञ्चिदिति प्रत्ययकारकम् ।

अवधिज्ञानमुत्पेदे सागरस्य तपस्यतः ॥४१८॥

भवदेवस्य जीवो ऽपि पूर्णं काले दिवश्च्युतः ।

तत्रैव विजये वीतशोकायां पूःशिरोमणौ ॥४१९॥

पद्मरथाभिधानस्य महर्द्धैरवनौपतेः ।

महिष्यां वनमालायां शिवो नाम सुतो ऽभवत् ॥४२०॥ युग्मम् ॥

स पात्यमानो घनेन कल्पद्रुम इवोद्गतः ।

क्रमेण कलयन्वृद्धिं काकपक्षधरो ऽभवत् ॥४२१॥

साचिमाचीकृतगुरौ तस्मिन्प्राज्ञशिरोमणौ ।

मियो गृहीतसङ्केता इव संचक्रमुः कलाः ॥४२२॥

यौवने पर्यणेषीत्स राजकन्याः कुलोद्भवाः ।

संपृक्तश्चाशुभक्ताभिर्लताभिरिव पादपः ॥४२३॥

सकलत्रस्य चान्येद्युः प्रासादे तस्य तस्थुषः ।

सागरर्षिः पुरौबाह्योपवने समवासरत् ॥४२४॥

तत्र कामसमृद्धाख्यः सार्थवाहो महासुनिम् ।

तं प्रत्यलाभयङ्गत्वा मासक्षपणपारणे ॥४२५॥

गृहे कामसमृद्धस्य पात्रदानप्रभावतः ।

वसुधारापतञ्जोन्नः पात्रे दानाद्धि किं नहि ॥४२६॥

शिवस्तदद्भुतं श्रुत्वा गत्वावन्दत तं मुनिम् ।
 निषसाद च तत्पादपद्मान्ते राजहंसवत् ॥४२७॥
 चतुर्दशानां पूर्वाणामाकरः सागरो ऽपि हि ।
 शिवस्य सपरौवारस्याचख्यौ धर्ममार्हतम् ॥४२८॥
 विशेषतश्च संसारासारतां तस्य धीमतः ।
 गमयामास स मुनिर्मनसि स्फटिकामले ॥४२९॥
 शिवो ऽष्टच्छ तन्मृषिं किं प्राग्भवभवः प्रभोः ।
 स्नेहो मे पश्यतो यत्त्वां हर्षो ऽयमधिकाधिकः ॥४३०॥
 ज्ञात्वा चावधिनाचख्यौ मुनिस्त्वं पूर्वजन्मनि ।
 कनिष्ठो ऽभूर्मम भ्राता प्राणेभ्यो ऽप्यतिवत्सलः ॥४३१॥
 मया प्रव्रजितेन त्वमनिच्छन्नपि हि व्रतम् ।
 उपायेन ग्राहितो ऽसि परलोकहितेच्छया ॥४३२॥
 अभूव च सुरावावां सौधर्म परमर्द्धिकौ ।
 कुमुदेन्द्रोरिव प्रीतिस्तत्राप्यभवदावयोः ॥४३३॥
 भवे ऽस्मिन्चौतरागो ऽहं स्नेहो परे वा समानदृक् ।
 त्वं त्वद्यापि सरागत्वात्प्राग्भवस्नेहभाग्यमयि ॥४३४॥
 शिवो ऽवदद्भृतादानाद्देवो ऽभूवं पुराणहम् ।
 तदिहापि भवे पूर्वभववद्देहि मे व्रतम् ॥४३५॥
 आपृच्छ पितरौ यावदायामि व्रतहेतवे ।
 पूज्यास्तावदिहैवाध्वं यूयं मयि कृपालवः ॥४३६॥
 गत्वा शिवकुमारो ऽपि पितृपादान्वयजिज्ञप्त् ।
 अद्य सागरदत्तर्षेः शुश्रुवे देशना मया ॥४३७॥

तप्रसादादधिगता भवस्यासारता मया ।
 ततस्तस्माद्विरक्तो ऽस्मि वीवधादिव भारिकः ॥४३८॥
 तत्सर्वथानुजानीथ प्रव्रज्याग्रहणाय माम् ।
 प्रत्यूषो मोहतमसः शरणं सागरो ऽद्य मे ॥४३९॥
 पितरावूचतुर्वत्स व्रतं मादत्स्व यौवने ।
 नाद्यापि पूर्यते ऽस्माकं तत्क्रीडालोकजं सुखम् ॥४४०॥
 अत्यन्तं निर्ममो ऽभूस्त्वं कथमेकपदे ऽपि हि ।
 असंस्तुतानिवायुश्चन्यदस्मान्विजिहामसि ॥४४१॥
 यदि भक्तो ऽसि यद्यस्मानापृच्छ्य च गमिष्यसि ।
 तन्नकारैकवातृला भवित्री रसनावयोः ॥४४२॥
 इत्यनादिशतोः पित्रोः शिवो गन्तुमनीश्वरः ।
 तत्रैव सर्वसावद्यनिचमाङ्गावयत्यभूत् ॥४४३॥
 सुनेः सागरदत्तस्य शिष्यो ऽहमिति निश्चयी ।
 तस्यौ स मौनमालम्ब्य मौनं सर्वार्थसाधकम् ॥४४४॥
 बलादप्यासितो भोक्तुं न किञ्चिद्भुजे च सः ।
 मद्यं न रोचते किञ्चिदित्येकमवदन्मुहुः ॥४४५॥
 एवमुद्वेजितो राजा शिवेन शिवकाङ्क्षिणा ।
 इभ्यपुत्रं दृढधर्मे समाह्वय समादिशत् ॥४४६॥
 व्रतार्थमविष्टेन शिवेन तनयेन मे ।
 मौनमालम्बितं वत्स यावन्निष्ठुरचेतसा ॥४४७॥
 मोघफाल इव द्वीपी करीव प्रभवन्मदः ।
 भोजनायापि यतते न स चाटुशतैरपि ॥४४८॥

यथा वेत्ति तथा वत्स वत्सं भोजय मे शिवम् ।
 त्वया चैवं कृतवता किं किं नोपकृतं मम ॥४४८॥
 मञ्जौवपचिणं कायकुलाथाङ्गन्तुमुत्सुकम् ।
 प्रत्याशापाशबन्धेन नियन्त्रय महाशय ॥४५०॥
 दृढधर्मा ऽपि तामाजामुररीकृत्य भूपतेः ।
 यथौ शिवकुमारस्याभ्यर्णे बुद्धिजलार्णवः ॥४५१॥
 कृत्वा नैषेधिकीं तस्य सदनान्तः प्रविश्य च ।
 क्रमज्ञः प्रतिचक्राम स ऐर्यापथिकीं सुधौः ॥४५२॥
 वन्दनं द्वादशावर्तं दत्त्वा भूमिं प्रमार्ज्य च ।
 निषणाद वदन्नच्चैरनुजानीहि मामिति ॥४५३॥
 शिवो ऽवदद्दहो इभ्य साधूनामुपसागरम् ।
 विनयो ऽयं मया दृष्टः स कथं मयि युज्यते ॥४५४॥
 इभ्यपुत्रो ऽभ्यधात्सम्यग्दृष्टीनां यत्र कुत्रचित् ।
 समभावो हि योग्यः स्यात्सर्वस्य विनयस्य भोः ॥४५५॥
 यस्य कस्यापि हि स्वान्तं समभावाधिवासितम् ।
 स वन्दनार्हो भवति दोषाशङ्कापि नेह भोः ॥४५६॥
 कुमार किं तु पृच्छामि प्रष्टुमेवाहमागमम् ।
 रसज्वरातुरेणैव किं त्वयात्याजि भोजनम् ॥४५७॥
 शिवो ऽवदद्विसृजतो व्रताय पितरौ न माम् ।
 ततो भावयतौभूय स्थितो ऽस्मि विरतो गृहात् ॥४५८॥
 यथा ह्युद्विज्य पितरौ विहाय ममतां मयि ।
 व्रतार्थमादिशतो मामतः कुर्वे न भोजनम् ॥४५९॥

इभ्यो ऽभ्यधत्त यद्येवं तद्भुञ्जीथा महाशय ।
 धर्मा ह्यधीनो देहस्य देहश्चाहारसम्भवः ॥ ४६० ॥
 आहारं निरवद्यं हि गृह्णन्त्यपि महर्षयः ।
 शरीरे तु निराहारे दुष्करा कर्मनिर्जरा ॥ ४६१ ॥
 कुमारो ऽप्यभ्यधादिभ्यस्तृणो संपद्यते मम ।
 नाहारो ऽप्यनवद्यो ऽत्र तस्माद्वरमभोजनम् ॥ ४६२ ॥
 इभ्यो ऽवादीद्गुरुस्त्वं मे शिष्यस्ते ऽहमतः परम् ।
 सर्वं संपादयिष्यामि निरवद्यं यदिच्छसि ॥ ४६३ ॥
 व्याजहार कुमारो ऽपि सखे तर्हि निरन्तरम् ।
 षष्ठं कृत्वा करिष्ये ऽहमाचामास्त्रेण पारणम् ॥ ४६४ ॥
 शिवस्य भावयतिनस्तदाद्यपि महेभ्यस्तुः ।
 विनयं कर्तुमारेभे सामाचारौविचक्षणः ॥ ४६५ ॥
 तपस्ततः शिवस्यापि ययौ द्वादशवत्सरी ।
 मोहात्पितृभ्यां न पुनर्व्यसर्जि गुरुसन्निधौ ॥ ४६६ ॥
 मृत्वा शिवकुमारो ऽभृद्वृक्षलोके महाद्युतिः ।
 विद्युन्माल्यभिधानो ऽयमिन्द्रसामानिकः सुरः ॥ ४६७ ॥
 आसन्नच्यवनस्यास्य पुण्यात्मन इयं द्युतिः ।
 पुराभृद्वृक्षलोकेन्द्रसमानद्युतिरेष हि ॥ ४६८ ॥
 चुत्वायमत्रैव पुरे सप्तमे ऽहन्यतो दिनात् ।
 ऋषभेभ्यस्य तनयो जम्बूर्भाव्यन्तकेवली ॥ ४६९ ॥
 तदा चोपप्रसन्नर्षि विद्युन्मालिनि जग्मुषि ।
 चतस्रस्तप्त्रिया एवं पप्रच्छुस्तं महामुनिम् ॥ ४७० ॥

दतो ऽस्माकं वियुक्तानां विद्युन्मालिदिवौकसः ।

समागमः पुनः कापि भविष्यत्यथवा न वा ॥४७१॥

ऋषिराख्यश्च सन्तीभ्याश्चत्वारो ऽत्रैव पत्तने ।

समुद्रः प्रियसमुद्रः कुबेरः सागरो ऽपि च ॥४७२॥

तेषां चतुर्णां चतस्रः पुत्र्यो यूयं भविष्यथ ।

मर्त्यत्वमीयुषा भावी तत्र वो ऽनेन सङ्गमः ॥४७३॥

सुरासुरैः सेवितपादपद्मः

श्रीवर्धमानो ऽपि कृपासमुद्रः ।

भव्याजसूयो ऽतिशयद्विपात्रं

विहर्तुमन्यत्र ततो जगाम ॥४७४॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्थविरावली-
चरिते महाकाव्ये जम्बूखामिपूर्वभववर्णनो नाम प्रथमः सर्गः ॥१॥

द्वितीयः सर्गः ।

दूतश्च नगरे राजगृहे राजशिरोमणिः ।
अणिको ऽपालयद्राज्यं प्राज्यश्रीर्मघवानिव ॥ १ ॥
तत्पर्षद्भूषणं अष्टौ अष्टौ धर्मेण कर्मणा ।
नाम्ना ऋषभदत्तो ऽभून्नरर्षभधुरंधरः ॥ २ ॥
अर्हन्देवो गुरुः साधुरित्येव स दिवानिशम् ।
जजाप सर्वाभिमतमिद्धिमन्वाचरोपमम् ॥ ३ ॥
गुरुवाक्कृतकचोदसं सक्तमभवत्सदा ।
प्रशान्तदुर्धानमलं तन्मनोवारि निर्मलम् ॥ ४ ॥
सरोवरस्येव जलं फलं मार्गतरोरिव ।
तस्यैश्वर्यमभूत्केषां केषां नैवोपकारकम् ॥ ५ ॥
धर्मानुसारिणी मत्या गत्या हंसनुहारिणी ।
सधर्मचारिणी तस्य धारिणीत्याख्ययाभवत् ॥ ६ ॥
तस्या गुणेषु भूयःसु गाम्भीर्यादिषु सत्स्वपि ।
प्रयत्नः सुष्ठु शीले ऽभूच्छीलाङ्गा हि कुलस्त्रियः ॥ ७ ॥
सती संवीतसर्वाङ्गा नीरङ्गीशोभिनी च सा ।
संचचार करस्यर्गसहेव तरणेरपि ॥ ८ ॥
गुणैरत्यन्तविमलैः सा शीलविनयादिभिः ।
पत्युर्न्यलीयत हृदि मध्येवार्ध्वाव जाऋवौ ॥ ९ ॥
नखमांसवदन्योन्यं तयोर्नित्यावियुक्तयोः ।
अभूदखण्डितं प्रेम द्विशरीरैकचेतसोः ॥ १० ॥

धारिणी चिन्तयामास निरपत्या परेद्यवि ।
 धत्ते जन्म ममापुत्रं नैष्कन्यमवकेशिवत् ॥ ११ ॥
 शैत्यमुत्पाद्यन्नङ्गे सुधारम इवोच्चकैः ।
 रमते तनुजन्माङ्गे धन्यानामेव योषिताम् ॥ १२ ॥
 गृह्वामो हि पापाय तत्रापि सुतवर्जितः ।
 तदेतत्स्वल्पलवणकुभोजननिभं मम ॥ १३ ॥
 किं चिन्ताविधुरासौति पत्या पृष्टा नु धारिणी ।
 दुःखं न्यवेदयत्तस्मै तन्मनःसंप्रधारितम् ॥ १४ ॥
 पुत्रचिन्तोद्भवं दुःखं सा पत्यौ यद्यपि न्यधात् ।
 तथापि न क्षीणमभूदभवत्प्रत्युताधिकम् ॥ १५ ॥
 नित्यं हृदयश्लेष्मेन तेन दुःखेन धारिणी ।
 कृशतां कलयामास द्वितीयेन्दुकलातुला ॥ १६ ॥
 विस्मयारयिषुर्दुःखं तत्तस्याः पतिरन्यदा ।
 उवाच स्नेहजलधिस्रोतःसन्निभया गिरा ॥ १७ ॥
 यामो ऽद्य वैभारगिरिं तत्रोद्याने कृशोदरि ।
 रमामहे रम्यतया नन्दनोद्यानमन्निभे ॥ १८ ॥
 धारिणी पतिवाचं तां तथेति प्रत्यपद्यत ।
 मान्या हि पतिवाग्दुःखविस्मारश्च भवत्विति ॥ १९ ॥
 ततश्चर्षभदन्तो ऽपि मद्यः सज्जीकृते रथे ।
 आरुरोह तथा हंसरोमकोमलतृलिके ॥ २० ॥
 अपि संयोजितावाणमनर्वाणं महारथम् ।
 अधिरूढौ दम्पती तौ प्रास्थिषातां गिरिं प्रति ॥ २१ ॥

वाह्यालौभूरिचं पत्नि श्रेणिकस्य महौपतेः ।
वाह्यमानतुरङ्गाणां फेनबुद्बुददन्तुरा ॥ १२ ॥
राज्ञो मत्तद्विपालानरूपतां सूचयन्त्यमी ।
तद्वन्धत्वचितस्कन्धा नगरप्रान्तपादपाः ॥ १३ ॥
अमूनि गोकुलान्यार्यै रम्याण्युषभभाङ्गुतैः ।
उत्कर्णतर्णककुलान्युद्दामरथनिस्त्रिणात् ॥ १४ ॥
एते च मार्गे तरुणसहकाराः कृशोदरि ।
सारस्वतौषधोभूतपल्लवाः पिकथोषिताम् ॥ १५ ॥
मृगा वायुमिवाखुडा रथनिर्घोषभौरवः ।
प्रायः प्रयान्त्यमौ व्योम्नि जिह्वासन्तो महौमिव ॥ १६ ॥
मृगाक्षौक्षुवण्येते ऽरघडा वारिवर्षिणः ।
मूर्त्यन्तरजुषः पृथ्व्यां पुष्करावर्तका इव ॥ १७ ॥
द्रष्टव्यदर्शनैरेवं पत्नीं पथि विनोदयन् ।
जगाम वैभारगिरिमृषभः सपरिच्छदः ॥ १८ ॥ सप्तभिः कुलकं ॥
जायापतौ तावद्यग्रावुत्तेरतुरथो रथात् ।
वैभारपर्वतोद्यानदिदृच्छानृत्यदाश्रयौ ॥ १९ ॥
प्रत्येकं नामधेयानि पृच्छन्तौमध्वशाखिनाम् ।
स्वादूनि निम्नैरजलान्याचामन्तौ मुहुर्मुहुः ॥ २० ॥
तरुच्छायासु सान्द्रासु विश्राम्यन्तौ पदे पदे ।
सुखस्यग्रं विदधतौ शीतलैः कदलीदलैः ॥ २१ ॥
स्रग्धमानां शुक्तालापैर्मृगशावेषु वत्सलाम् ।
अङ्कारोपितबालासु वानरौष्वतिसस्यूहाम् ॥ २२ ॥

धारिणीमृषभदत्तो दत्तहस्तावलम्बनः ।

गिरिमारोपयामास तत्सुखेन शनैः शनैः ॥ ३ ३ ॥ चतुर्भिः कलापकं ॥

तत्र ऋषभदत्तो ऽपि धारिण्याश्चित्तहारिणीम् ।

अङ्गुल्या दर्शयामास गिरेरुद्यानसम्पदम् ॥ ३ ४ ॥

मातुलिङ्गौरिमाः पश्य फलप्राप्सारवामनाः ।

ताश्चैष पुष्पैर्विश्रान्तसन्ध्याभ्रा इव दाडिमीः ॥ ३ ५ ॥

मृद्वौकामण्डपाः सन्ति दुर्गाण्यर्कत्वेषामपि ।

नृत्यत्केकिकलापाभदस्तालाद्रुमा अमी ॥ ३ ६ ॥

पुष्पजातय एताश्च मिथः सौरभलम्बनैः ।

स्वाजन्यं घोषयन्तीह रोलन्वतुसुलच्छलात् ॥ ३ ७ ॥

जम्बूकदम्बमाकन्दपारिभद्रादिभिर्द्रुमैः ।

कायया चोलकमसौ संव्याधित इवाचलः ॥ ३ ८ ॥

ऋषभस्तत्र चापश्यद्वाक्खेचरमिवागतम् ।

सिद्धपुत्रं यशोमित्रं आङ्गं बन्धुमिवात्मनः ॥ ३ ९ ॥

ततश्च ऋषभः श्रेष्ठौ सिद्धपुत्रमवार्त्तयत् ।

साधर्मिको ऽसि खलु मे तदाख्याहि क यास्यसि ॥ ४ ० ॥

सो ऽप्याख्यदस्मिन्नुद्याने शिष्यो ऽस्ति चरमार्हतः ।

पञ्चमः समवसृतः सुधर्मा गणमृत्सखे ॥ ४ १ ॥

तद्वन्दनार्थं यास्यामि यदि वस्तद्विवन्दिषा ।

त्वरध्वं यूयमपि तद्भूमिगैर्भूवाम्यहम् ॥ ४ २ ॥

श्रीमित्युक्त्वा दम्पती तौ तेनैव सह चेलतुः ।

त्रयो ऽप्यथ ययुः स्थानं सुधर्मस्वामिपावितम् ॥ ४ ३ ॥

यथावद्वादशावर्तवन्दनेन त्रयो ऽपि ते ।

सुधर्मस्वामिनं भक्त्या वन्दित्वा न्यषदन्पुरः ॥ ४४ ॥

सुधर्मस्वामिनो धर्मोपदेशपरमामृतम् ।

ते बद्धाञ्जलयः कर्णाञ्जलिभिर्मृगमापपुः ॥ ४५ ॥

सिद्धपुत्रश्च समये पप्रच्छ गणभृद्वरम् ।

सा जम्बूः कौटुशी जम्बूद्वीपः ख्यातो यदाख्यया ॥ ४६ ॥

तामाख्यङ्गणभृच्चम्बू जात्यरत्नमयाकृतिम् ।

तन्मानं तत्प्रभावं च तत्स्वरूपमयापरम् ॥ ४७ ॥

तदा च लब्ध्वावसरा धारिणी गणभृद्वरम् ।

पप्रच्छ किमहं पुत्रं जनयिष्यामि वा न वा ॥ ४८ ॥

सिद्धपुत्रो ऽवदन्न त्वं सावद्यं प्रष्टुमर्हसि ।

जानन्तो ऽपि हि सावद्यं न ह्याख्यान्ति महर्षयः ॥ ४९ ॥

जिनपादोपदेशेन निमित्तज्ञानपण्डितः ।

तवाहमेव कल्याणि कथयिष्याम्यदः शृणु ॥ ५० ॥

धौरस्वभावो मनसा कायेन च पराक्रमी ।

निषेदिवाञ्जितोत्सङ्गे सुधर्मा गणभृच्चया ॥ ५१ ॥

सुतजन्म यदप्रच्छि तत्त्वमे सिंहमङ्गलम् ।

भद्रे द्रक्ष्यस्यथो कुत्रौ सुतमिहं धरिष्यसि ॥ ५२ ॥ युगम् ।

आख्यातजम्बूतस्त्वहुणरत्नमयश्च ते ।

जम्बूनामा सुतो भावौ देवताकृतसन्निधिः ॥ ५३ ॥

धारिण्यभिदधे जम्बूदेवतोद्देशपूर्वकम् ।

करिष्ये ऽष्टोत्तरं तर्ह्याचामास्तानां शतं कृतिन् ॥ ५४ ॥

सुधर्मस्त्रामिनः पादान्वन्दित्वा ते त्रयो ऽपि हि ।
 उत्तीर्य वैभारगिरेः पुनः प्रविविशुः पुरम् ॥५५॥
 ततश्चर्षभधारिण्यौ पालयन्तौ गृहस्थताम् ।
 सिद्धपुत्रवचःप्रत्याशया कालं व्यतीयतुः ॥५६॥
 अन्यदा धारिणी स्वप्ने श्वेतसिंहं न्यभालयत् ।
 पत्युश्चाकथयत्याज्यप्रमोदजलदीर्घिका ॥५७॥
 ऋषभो ऽभिदधे सुभ्रु सिद्धपुत्रवचो ऽखिलम् ।
 तत्सत्यमेव मन्यस्व स्वप्नेन प्रत्ययो ननु ॥५८॥
 जम्बूनामा महाभागे पवित्रचरितस्तव ।
 सर्वलक्षणसंपूर्णः पुत्रो नूनं भविष्यति ॥५९॥
 ब्रह्मलोकात्परिच्युत्य विद्युन्मालिसुरस्तदा ।
 उत्पदे धारिणीकुक्षिशुक्तौ मौक्तिकरत्नवत् ॥६०॥
 तस्याश्चाभूदेवपूजागुरुपूजासु दोहदः ।
 दोहदाः खलु नारीणां गर्भभावानुसारतः ॥६१॥
 वित्तेन भूयसा श्रेष्ठौ तद्दोहदमपूरयत् ।
 उत्पन्नदोहद इव सोऽपि धर्म्यं धनव्यये ॥६२॥
 क्रमेण पुष्यङ्गर्भा च संचचारातिमन्थरम् ।
 गर्भक्लेशागमभिया सावधानेव धारिणी ॥६३॥
 तस्याः कपोलफलकौ पाण्डुरिम्णातिशायिना ।
 अभूतां प्रातरेणाङ्गबिम्बसन्नङ्गधारिणौ ॥६४॥
 ततश्च नवभिर्मासैः सार्धसप्तदिनाधिकैः ।
 धारिणी सुषुवे स्रुतं न्यूनौकतरविं रुचा ॥६५॥

मुक्ताचूर्णैव घटितैरचतैरतिनिर्मलैः ।

पूर्णानि खर्णपात्राणि प्राविशन्नृषभौकसि ॥६६॥

अधिश्रेष्ठि कुलवधूच्चित्रैर्दूर्वाङ्कुरैश्च्युतैः ।

तदामनसमीपोर्यां दूर्वावणमिवाभवत् ॥६७॥

सर्वकल्याणधुर्याणि त्वर्यवर्याण्यनेकशः ।

नेदुः श्रेष्ठिगृहद्वारे श्रियो लास्यनिबन्धनम् ॥६८॥

स्थपुटीकृतमीमन्ताः कुङ्कुमस्तवकैर्नवैः ।

ननृतुस्तद्गृहद्वारे गायन्त्यः कुलवाल्मिकाः ॥६९॥

ऋषभो विदधे देवगुरुपूजां विशेषतः ।

ददौ च दानमर्थिभ्यो ऽर्थ्यमानो ऽत्यर्थमुच्छसन् ॥७०॥

सूनोर्जम्बूतरोर्नाम्ना जम्बूरित्यभिधां व्यधात् ।

शुभे ऽङ्गि ऋषभः श्रेष्ठी संवर्मितमना मुदा ॥७१॥

उल्लापयन्तावङ्गस्थं पितरौ तं दिवानिशम् ।

अभूतां हर्षवात्सल्यौ विस्मृतान्यप्रयोजनौ ॥७२॥

पित्रोर्जम्बूकुमारोऽपि भवन्नुत्सङ्गभूषणम् ।

क्रमेणासादयद्दृष्ट्वा तयोरिव मनोरथः ॥७३॥

क्रमेण प्रतिपेदे च वयो मध्यममार्षभिः ।

अभूत्पाणिगृहार्हंश्च पित्रोराशालतातरुः ॥७४॥

इतश्च तत्रैव पुरे ऽभून्महेभ्यश्चिरोमणेः ।

समुद्रप्रियसंज्ञस्य नान्ना पद्मावती प्रिया ॥७५॥

तथा समुद्रदत्तस्य समुद्रस्येव सम्यदा ।

नान्ना कनकमालेति पत्न्यभूद्गुणमालिनी ॥७६॥

तथा सागरदत्तस्य गरिष्ठस्याद्भुताश्रया ।

विनयश्रीरभृद्भार्या मदा विनयशालिनी ॥७७॥

तथा कुबेरदत्तस्य कुबेरस्येव ऋद्धिभिः ।

धनश्रीरिति नाम्नाभूत्पत्नौ शीलमहाधना ॥७८॥

दम्पतीनाममीषां तु विद्युन्मालिप्रियास्त्युताः ।

क्रमाद्दुहितरो ऽभूवन्नभिधानेन ता यथा ॥७९॥

समुद्रश्रीश्च पद्मश्रीः पद्मसेना तथैव च ।

तथा कनकसेनेति रूपात्प्राग्जन्मिका इव ॥८०॥

तथा कुबेरसेनस्य प्रिया कनकवत्यभूत् ।

अभूच्छ्रमणदत्तस्य श्रीषेणेति तु गेहिनौ ॥८१॥

वसुषेणाभिधानस्याभवद्वीरमती प्रिया ।

वसुपालितस्य पुनर्जयसेनेति वल्लभा ॥८२॥

नभःसेना कनकश्रीस्तथा कनकवत्यपि ।

जयश्रीश्चेति चाभूवन्स्तेषां दुहितरः क्रमात् ॥८३॥

अष्टानामपि तासां तु कन्यानां पितरो ऽन्यदा ।

प्रार्थयान्चक्रिरे जम्बूपितरं विनयोद्यताः ॥८४॥

अष्टौ नः कन्यकाः सन्ति रूपलावण्यवन्धुराः ।

कलाब्धिपारदृश्वर्या गुणेश्वर्या ऽप्सरःसमाः ॥८५॥

तासां विवाहकल्याणसुहृत्प्राप्तं च यौवनम् ।

वरं तदनुरूपं चापश्याम तव नन्दनम् ॥८६॥

कुलशीलवथोरूपादयो वरगुणा हि ये ।

जम्बूकुमारे ते सन्ति प्राप्यः पुण्यैरथ वरः ॥८७॥

तामामस्मत्कुमारीणां भवतु त्वत्प्रसादतः ।

वरो जम्बूकुमारो ऽयं दक्षजानामिवोडुपः ॥८८॥

श्रीमानसि कुलौनोऽसि प्रार्थना त्वयि नो ह्रिये ।

कृत्वा विवाहसम्बन्धं सर्वथानुगृहाण नः ॥८९॥

हर्षादृषभदत्तो ऽपि तद्वचः प्रत्यपद्यत ।

स्वयमप्युत्सुकः पुत्रविवाहे प्रार्थितश्च तैः ॥९०॥

जम्बूनाम्ने प्रदत्ताः स्मो वरायातिवरीयसे ।

इति ज्ञात्वा च ताः कन्या धन्यमन्या सुदं दधुः ॥९१॥

अत्रान्तरे च विहरन्मय्यसत्त्वानि बोधयन् ।

तत्रैवागत्य भगवान्सुधर्मां समवासरत् ॥९२॥

सुधर्मागमनोदन्तसुधासिक्तो ऽथ कन्दवत् ।

सद्यो जम्बूकुमारो ऽभूत्प्ररूढपुलकाङ्कुरः ॥९३॥

जम्बूनामा नमस्कर्तुमागतं गणभृद्वरम् ।

जगाम धाम धर्मर्द्धं रथेनानिलरंहसा ॥९४॥

स प्रणम्य सुधर्माणं शुश्राव आवकायणीः ।

सुधानिखन्ददेशीयां देशनां तन्मुखाम्बुजात् ॥९५॥

देशना च मनसि सा परिणाममुपेयुषौ ।

तस्यादाङ्गववैराग्यमभाग्यैरतिदुर्लभम् ॥९६॥

सुधर्मस्वामिनं नत्वा जम्बूरेवं व्यजिज्ञपत् ।

आदास्ये ऽहं परिब्रज्यां भवबन्धनकर्त्तरीम् ॥९७॥

आप्रच्छ्य पितरौ यावदायामि परमेश्वर ।

तावत्त्वं कलयाचैवोद्याने धर्मद्रुमश्रियम् ॥९८॥

तथेति प्रतिपन्ने च सुधर्मस्वामिनापि हि ।
 अधिरुद्धं रथं जम्बूनगरद्वारमाचयौ ॥८९॥
 तदाभूच्च पुरद्वारं तथेभाश्चरथाकुलम् ।
 पतितस्य तिलस्यापि भूप्राप्तिर्नाभवद्यथा ॥१००॥
 इति चाचिन्तयज्जम्बूः पुरद्वारानयैव चेत् ।
 प्रवेशाय प्रतीक्ष्ये तत्कालातिक्रमो भवेत् ॥१०१॥
 सुधर्मस्वामिनं तत्रागमय्य सदनं प्रति ।
 गन्तुं पक्षीवुभूषोर्मं न स्थातुमिह युज्यते ॥१०२॥
 तद्विशाम्यपरेणैव दारेण त्वरयन्प्रथम् ।
 उत्सुकस्य वरं श्रेयानन्योऽध्वा न प्रतीक्षणम् ॥१०३॥
 इति यावद्ययौ द्वारान्तरं त्वरितमार्षभिः ।
 ददर्श तावत्तत्रापि वप्रं सज्जितयन्त्रकम् ॥१०४॥
 वप्रोपरिष्ठाद्यन्त्रेषु लम्बिताश्च महाशिलाः ।
 ददर्श गगनभ्रश्यदज्जगोलकसन्निभाः ॥१०५॥
 दध्नी चैवं परचक्रमयादौदृगुपक्रमः ।
 तदेतेनापि हि द्वारेणानर्थवज्जलेन किम् ॥१०६॥
 गच्छतो मे ऽध्वनानेन शिलोपरि पतेद्यदि ।
 तदस्मि नाहं न रथो न रथ्या न च सारथिः ॥१०७॥
 एवं च मृत्युमामाद्याविरतो दुर्गतिं लभे ।
 प्राणिनां हि कुमृत्यूनां सुगतिर्व्यामपुष्यवत् ॥१०८॥
 मा भूवं स्वार्थतो भ्रष्टो व्याघ्रस्य पुनरप्यहम् ।
 भवामि श्रीसुधर्मां द्विपद्मसेवामधुव्रतः ॥१०९॥

इत्यार्षभिर्बाल्यित्वा रथं वक्र इव ग्रहः ।
 प्रदेशं गणमृत्पादसनाथं तं पुनर्ययौ ॥११०॥
 सुधर्मस्वामिनं जम्बूरिति नत्वा व्यजिज्ञपत् ।
 यावज्जीवं ब्रह्मचर्यं प्रतिपन्नो ऽस्म्यहं त्रिधा ॥१११॥
 अनुज्ञातो भगवता नियमं प्रतिपद्य तम् ।
 हर्षवानार्षभिर्धाम जगामाकामविक्रियः ॥११२॥
 पित्रोश्च कथयामास यदहं गणमृन्मुखात् ।
 सर्वज्ञोपज्ञमश्रौषं धर्मं कर्मचर्यौषधम् ॥११३॥
 अनुजानीत मां पूज्याः परिव्रज्यार्थमुत्सुकम् ।
 जन्तूनामेष संसारः कारागारनिभः खलु ॥११४॥
 रुदन्तौ तौ च पितरावूचतुर्गद्गदस्वरौ ।
 मा भूरकाण्डे ऽस्मदाशालतोन्मूलनमारुतः ॥११५॥
 चिन्तयामो वयमिदं सवधूको भविष्यसि ।
 द्रष्टव्यमः पौत्रवदनं दृक्क्षैरवनिशाकरम् ॥११६॥
 प्रव्रज्याया न समयो विषयार्हं ऽत्र यौवने ।
 एतस्योचितमाचारं किं नेच्छसि मनागपि ॥११७॥
 यदि वात्याग्रहो वत्स प्रव्रज्याविषये तव ।
 तथापि किञ्चिन्नन्यस्व वयं हि गुरवः खलु ॥११८॥
 वत्साष्टौ कन्यकास्तुभ्यमस्माभिः सन्ति या वृताः ।
 कृत्वा पाणिगृहीतास्ताः पूरयोदाहकौतुकम् ॥११९॥
 एवं कृत्वा कुमारं त्वं निःप्रत्यूहं परिव्रजे ।
 त्वामनु प्रव्रजिष्यामः कृतार्था वयमप्यथ ॥१२०॥

कुमारो ऽप्यवदद्युष्मदादेशे ऽस्मिन्ननुष्ठिते ।
 प्रव्रज्यायां न वार्यो ऽहं बुभुक्षुर्भोजनादिव ॥ १ २ १ ॥
 आमेत्युक्त्वा च पितरौ कथयामासतुर्दुतम् ।
 कन्यापितृणामिभ्यानामष्टानां कर्तृणापरौ ॥ १ २ २ ॥
 कन्यासु बृढमात्रासु पुत्रो नः प्रव्रजिष्यति ।
 विवाहमप्यमावस्मदुपरोधात्करिष्यति ॥ १ २ ३ ॥
 पश्चादपि हि चेत्पश्चात्तापपापं करिष्यथ ।
 मा स्म हृढ्वं तदुदाहं दोषः कथयतां न नः ॥ १ २ ४ ॥
 अष्टावपि महेभ्यास्ते सकलत्राः सवान्धवाः ।
 किं कार्यमिति निर्णेतुं संलपन्ति स्म दुःखिताः ॥ १ २ ५ ॥
 श्रुत्वा च तेषां संलापं कन्यास्ता एवमूचिरे ।
 पर्यालोचेन पर्याप्तमात्राः प्रष्टुत निर्णयम् ॥ १ २ ६ ॥
 जम्बूनाम्ने प्रदत्ताः स्मो ऽस्माकं भर्ता स एव हि ।
 देया न वयमन्यस्मै लोके ऽप्येतदधीयते ॥ १ २ ७ ॥
 सकृज्जल्पन्ति राजानः सकृज्जल्पन्ति साधवः ।
 सकृत्कन्याः प्रदीयन्ते त्रीण्येतानि सकृत्सकृत् ॥ १ २ ८ ॥
 पितृपादैः प्रदत्ताः स्मस्तस्मादृषभसूनवे ।
 स एव गतिरस्माकं वयं तद्वशजीविताः ॥ १ २ ९ ॥
 प्रव्रज्यामितरद्वापि यद्यज्जम्बूः करिष्यति ।
 तदेव पतिभक्तानामस्माकमपि युज्यते ॥ १ ३ ० ॥
 ते कन्यापितरो जम्बूपितुराख्यापयन्निति ।
 सज्जौभवन्तूदाहाय प्रमाणं प्रथमं वचः ॥ १ ३ १ ॥

ततो नैमित्तिकमुखात्तैरभ्यैर्ऋषभेण च ।
विवाहलग्नं निर्णिन्ते तद्दिनात्सप्तमे दिने ॥ १ ३ २ ॥
महेभ्या भ्रातर इव ते ऽष्टावप्येकचेतसः ।
संभूय कारयामासुः स्फारमुद्राहमण्डपम् ॥ १ ३ ३ ॥
विचित्रवर्णैर्वामोभिरुल्लोचस्तत्र चाभवत् ।
सन्ध्याभ्रखण्डैराकृष्टैरन्तरिक्षतलादिव ॥ १ ३ ४ ॥
तत्रोच्चलौकितान्याभान्मुक्तादामानि सर्वतः ।
स्वकौयमंशुसर्वस्वं न्यामौकृतमिवेन्दुना ॥ १ ३ ५ ॥
तोरणैर्नितरां तारैवातान्दोलितपल्लवैः ।
मण्डपो ऽभाद्वराङ्गानसंज्ञाभिव विपञ्चयन् ॥ १ ३ ६ ॥
शुशुभे मण्डपो विष्वक्स्थितिकन्यस्तमौक्तिकैः ।
उपगवीजावल्लिरिवोद्भृत्यै मङ्गलशाखिनाम् ॥ १ ३ ७ ॥
अचेपि वर्णके जम्बूमुहूर्ते दोषवर्जिते ।
कौसुम्भवसनः सो ऽभाद्वलातप इवार्यमा ॥ १ ३ ८ ॥
कन्यका अपि ताः चित्रा वर्णके नाचरन्वह्निः ।
राजपत्य इवासुर्यपश्यतायां नियोजिताः ॥ १ ३ ९ ॥
कुमारश्च कुमार्यश्च स्वस्वस्थानस्थिता अथ ।
विधिवन्मङ्गलस्नानमकार्यन्त शुभे क्षणे ॥ १ ४ ० ॥
स्नातस्पर्षभसूनोश्च च्याव्यमानाः पयो वभुः ।
आसन्नोत्पाटभौत्याश्रु मुञ्चन्त इव कुन्तलाः ॥ १ ४ १ ॥
केशाञ्जम्बूकुमारस्य गन्धकार्यो ऽध्यवासयन् ।
कर्पूरागुरुधूमेनोत्तंसलीलां वितन्वता ॥ १ ४ २ ॥

गन्धकारिकया तस्य सुमनोदामगर्भितः ।

जात्याश्वकन्धरावक्रो धम्मिलो मूर्ध्निवध्यत ॥१४३॥

पर्यधाद्धारिणीसूनुस्तारे मौक्तिककुण्डले ।

सुखाजप्रान्तविश्रान्तमरालमिथुनश्रिणी ॥१४४॥

मुक्ताहारं परिदधे जम्बूरानाभिलम्बितम् ।

लावणसरितः फेनबुद्बुदावलिसन्निभम् ॥१४५॥

स चन्दनविलिप्ताङ्गः सर्वाङ्गामुक्तमौक्तिकः ।

राकाशशाङ्कवत्तारामालाभिः शुशुभे भृशम् ॥१४६॥

देवदूष्ये इवादूष्ये सदृशे श्वेतवाससी ।

विवाहमङ्गलकृते पर्यधादृषभात्मजः ॥१४७॥

अथ जात्याश्वमारूढो मायूरातपवारणः ।

आत्मतुल्यवयोवेषानुचरैः परिवारितः ॥१४८॥

नीरङ्गीकृतवदनो गौयमानोरुमङ्गलः ।

उत्तार्यमाणलवणो वधूटीभ्यां च पार्श्वयोः ॥१४९॥

निनदन्मङ्गलातोद्यः पठन्मङ्गलपाठकः ।

विवाहमण्डलद्वारमार्षभिल्वरितं ययौ ॥१५०॥

त्रिभिर्विशेषकम् ॥

दध्यादिमङ्गलद्रव्यैर्ददावर्धं सुवासिनी ।

तत्र जम्बूकुमारस्य मारस्येव वपुश्चतः ॥१५१॥

शरावसम्पुटं द्वारि वक्त्रिगर्भितमंह्रिणा ।

भङ्गा सो ऽगान्मातृगृहं गृहं कल्याणसम्पदः ॥१५२॥

ततस्ताभिः कुमारीभिस्तत्रामित्वा सहाष्टभिः ।

जम्बूकुमारः प्रत्येच्छत्कौतुकोदाहमङ्गलम् ॥१५३॥

ततश्च लग्नवेलायां गत्वा चतुरिकान्तरे ।

आर्षभिः पर्यणैषीत्ताः पित्रोरनुनिनीषया ॥१५४॥

तारामेलकके दृष्ट्वा कौतुकेषु मसम्भ्रमा ।

संतुष्टा मङ्गलावर्त्तं मधुपर्कं स्मितानना ॥१५५॥

यौतके सावधाना च हृतिन्यञ्जलमोक्षणे ।

वाष्पायिता प्रणामे ऽङ्कारोपणे ऽत्यन्तनिर्दृता ॥१५६॥

अपत्योदाहकल्याणसुखमित्याप धारिणी ।

स्युः पुरन्ध्यो हि नौरभ्रमुदो ऽपत्ये विवाहिते ॥१५७॥

त्रिभिर्विशेषकम् ॥

विवाहानन्तरं तासां बन्धूनां च वरस्य च ।

यौतकं तदभ्युद्येन सौवर्णः क्रियते ऽचलः ॥१५८॥

ततो मङ्गलदीपेन समाजसहचारिणा ।

गायन्तीभिः कुलस्त्रीभिः कलं धवलमङ्गलम् ॥१५९॥

पुरो मङ्गलद्वयैश्च वाद्यमानैः कलस्वरम् ।

सङ्गीतकेन भवता त्वर्यत्रयमनोरमम् ॥१६०॥

दृष्टैर्ज्यैष्ठैः कनिष्ठैश्च बन्धुभिः पार्श्वयायिभिः ।

जम्बूर्जगाम स्वं धाम ताभिरूढाभिरावृतः ॥१६१॥

त्रिभिर्विशेषकम् ॥

आदितो वन्दितवतां सर्वज्ञं कुलदेवताम् ।

वधूवराणामभवदथ कङ्कणमोक्षणम् ॥१६२॥

धारिण्युषभदत्ताभ्यां हृष्टाभ्यां तदन्तरम् ।

अकारि पूजा देवस्य जम्बूद्वीपपतेः स्वयम् ॥ १६३ ॥

ततो जम्बूकुमारो ऽपि सर्वालङ्कारभूषितः ।

वासागारमुपेयाय पत्नीभिस्ताभिरावृतः ॥ १६४ ॥

सकलचो ऽपि तत्रास्थादार्षभिर्ब्रह्मचर्यभृत् ।

विकारहेतौ पार्श्वस्थे ऽप्यविकारा महाशयाः ॥ १६५ ॥

दूतश्चाज्ञैव भरते ऽस्त्युपविन्ध्याद्रि पत्तनम् ।

नाम्ना जयपुरं तत्र विन्ध्यो नामाभवन्नृपः ॥ १६६ ॥

उभावभृतां तनयौ प्रथितौ तस्य भूपतेः ।

आख्यया प्रभवो ज्ञायान्प्रभुनामा तु कन्यसः ॥ १६७ ॥

राज्यं जयपुराधीशो ऽन्यदा केनापि हेतुना ।

प्रभवे सत्यपि ज्येष्ठे प्रभवे ऽदात्कनीयसे ॥ १६८ ॥

प्रभवो ऽप्यभिमानेन निर्गत्य नगरात्ततः ।

संनिवेशं विधायास्याद्विन्ध्याद्रेर्विषमावनौ ॥ १६९ ॥

स खात्रखननेर्बन्दिग्रहणैर्वैर्त्तपातनैः ।

चौरैः प्रकारैरन्यैश्च जिजीव सपरिच्छदः ॥ १७० ॥

एतद्यज्ञपयामासुश्चरास्तस्य परेद्यवि ।

च्छद्विं जम्बूकुमारस्य श्रीदस्यायुपहासिनीम् ॥ १७१ ॥

विवाहमङ्गले चास्य महेभ्यान्मिलिताम्बह्वन ।

कथयामासुरत्यर्थमर्थचिन्तामणीनिव ॥ १७२ ॥

अवस्थापनिकातालोद्वाटिनीभ्यां समन्वितः ।

विद्याभ्यां स तदैवागाढारिणीतनयौकसि ॥ १७३ ॥

अथावस्त्रापनिकया विद्यया विन्ध्यराजभूः ।
 जाग्रतं सकलं लोकं जम्बूवर्जमसूषुपत् ॥ १७४ ॥
 सा विद्या प्राभवत्तस्मै प्राज्यपुण्ड्रजुषे नहि ।
 प्रायः पुण्ड्राधिकानां हि न शक्रोऽप्यलमापदे ॥ १७५ ॥
 ततो निद्रायमाणानां सर्वेषामपि दस्युभिः ।
 अलङ्कारादिसर्वस्वमाच्छेत्तुपचक्रमे ॥ १७६ ॥
 लुण्ठाकेष्वपि लुण्ठत्सु स च जम्बूर्महामनाः ।
 न चुकोप न चुक्षोभ लौलया त्विदमभ्यधात् ॥ १७७ ॥
 शयानमिह विश्वस्तं निमन्त्रितमिमं जनम् ।
 भो भोः सृशत मा स्मैषां जाग्रदेषो ऽस्मि यामिकः ॥ १७८ ॥
 महापुण्ड्रप्रभावस्य तस्याथ वचसेदृशा ।
 ते चौराः स्तब्धवपुषो ऽभूवन् लेप्यमया इव ॥ १७९ ॥
 ददर्श धारिणीसूनुं प्रभवो ऽपि निभालयन् ।
 पत्नौभिरन्वितं ताभिः करेणुभिरिव द्विपम् ॥ १८० ॥
 कथयामास चात्मानं विन्ध्यराजसुतो ऽस्म्यहम् ।
 महात्मन्प्रभवो नाम सख्येनानुगृहाण माम् ॥ १८१ ॥
 वयस्य देहि मे विद्यां स्तम्भनौ मोक्षणीमपि ।
 अवस्त्रापनिकातालोद्वाटिन्यौ ते ददाम्यहम् ॥ १८२ ॥
 जम्बूरूचे प्रभाते ऽहं प्रभवाष्टावपि प्रियाः ।
 नवोढा अपि हि त्यक्त्वा प्रव्रजिष्यामि निर्ममः ॥ १८३ ॥
 इदानीमप्यहं भावयतीभूतो ऽस्मि तेन भोः ।
 प्रभव प्राभवन्नेयमवस्त्रापनिका मयि ॥ १८४ ॥

त्यक्ष्यामि लक्ष्मीं त्वणवत्प्रातर्भ्रातरिमामहम् ।

तत् किं मे विद्यया कार्यं निरौहस्य वपुष्यपि ॥ १८५ ॥

तामवस्त्रापिनीं विद्यां संवृत्य प्रभवोऽपि हि ।

प्रणम्य धारिणीपुत्रमुवाच रचिताञ्जलिः ॥ १८६ ॥

सखे सुखं वैषयिकं मुङ्क्त्वाभिनवयौवनः ।

अनुकम्पस्व चेमासु नवोढासु विवेक्यसि ॥ १८७ ॥

इमाभिः सह सुभूभिर्भुक्तभोगफलो भव ।

शोभिष्यते परिब्रज्याप्यपात्ता तदनन्तरम् ॥ १८८ ॥

ऊचे जम्बूकुमारो ऽपि सुखं विषयभोगजम् ।

अपायवज्जलं स्वल्पं तेन किं दुःखहेतुना ॥ १८९ ॥

सुखं विषयसेवायामत्यल्पं सर्षपादपि ।

दुःखं तु देहिनिः प्राज्यं मधुबिन्दादिपुंसवत् ॥ १९० ॥

तथाहि पुरुषः कोऽपि देशाद्देशं परिभ्रमन् ।

सार्थेनाविचदटवीं चौरयादोमहानदीम् ॥ १९१ ॥

तं सार्थं लुण्टितुं तत्र चौरव्याघ्रा दधाविरे ।

मृगवच्च पलायन्त सर्वे सार्थनिवासिनः ॥ १९२ ॥

मार्थाङ्गीनः स तु पुमान्प्रविवेश महाटवीम् ।

आकण्ठमागतैः प्राणैरभ्युद्यत्कूपवारिवत् ॥ १९३ ॥

उच्चैस्तरो गिरिरिव प्रचरन्मदनिर्झरः ।

उदस्तहस्तो ऽभ्राणीव प्रभ्रंशयितुमस्वरात् ॥ १९४ ॥

न्यञ्चयन्क्षामं द्विपातैरन्तःशुषिरिणीमिव ।

आघ्नातताम्रताम्रास्थो गर्जनूर्जितमब्दवत् ॥ १९५ ॥

साक्षाद्यम इव क्रोधादुद्धुरो वनसिन्धुरः ।

वराकं कान्दिशीकं तं पुरुषं प्रत्यधावत ॥ १९६ ॥

त्रिभिर्विशेषकम् ॥

मारयिष्याम्यहं याहि याहीति प्रेरयन्निव ।

जघान तं मुहुः पृष्ठे वारणः करशीकरैः ॥ १९७ ॥

स पुमान् कन्दुक इव निपतन्नुत्पतन्भिषया ।

प्राप्तप्रायो द्विपेनाप तणच्छन्नमथावटम् ॥ १९८ ॥

गजो वश्यं जीवितहृत् कूपे जीवामि जातचित् ।

इति सो ऽदात्तत्र झग्यां जीविताशा हि दुस्त्वजा ॥ १९९ ॥

वटो ऽवटतटे चाभूत्तत्पादश्वैक आयतः ।

लम्बमानो ऽभवत्कूपमध्ये भुजगभोगवत् ॥ २०० ॥

स पुमान्निपतन्कूपे प्राप तत्पादमन्तरा ।

आलम्ब्य लम्बमानो ऽस्थाद्रज्जुबद्धघटीनिभः ॥ २०१ ॥

करं प्रक्षिप्य कूपान्तः करौ पस्पर्शं तच्छिरः ।

नाशकत्तु तमादातुं मन्दभाग्य इवौषधीम् ॥ २०२ ॥

दत्तदृष्टिरधोभागे भागधेयविवर्जितः ।

कूपस्थान्तरजगरं गरीयांसं ददर्श सः ॥ २०३ ॥

पतत्कवलबुद्ध्या तं निरौच्याजगरो ऽपि सः ।

कूपान्तरपरं कूपमिव वक्त्रं व्यकासयत् ॥ २०४ ॥

चतुर्व्यपि हि पक्षेषु चतुरो ऽहौन्ददर्श सः ।

कालिन्दीसोदरस्थेव बाणान्प्राणापहारिणः ॥ २०५ ॥

उत्फणाः फणिनस्ते तु तं दंष्टुं दुष्टचेतसः ।

फूत्कारपवनानास्यैरमुचन्धमनीनिभैः ॥ २०६ ॥

वटप्ररोहं तं क्लृप्तं मूषकौ द्वौ सितासितौ ।
 चठच्चटति चक्राते दन्तककचगोचरम् ॥ २० ७ ॥
 अनाभ्रुवग्पुमांसं तं सो ऽपि मत्तो मतङ्गजः ।
 जघान वटशाखां तां वटमुत्पाटयन्निव ॥ २० ८ ॥
 वटस्थान्दोल्यमानेन पादेन स पुमान्दृढम् ।
 पाण्ड्विबन्धं तन्वानो नियुद्धमिव निर्ममे ॥ २० ९ ॥
 गजेन हन्यमानायाः शाखाया मधुमक्षिकाः ।
 मधुमण्डकमुत्सृज्योड्डिद्धिरे तोमराननाः ॥ २१ ० ॥
 मक्षिकास्ता ददंशुस्तं लोहसन्दशमन्निभैः ।
 तुण्डैः कौकसविश्रान्तैर्जीवाकृष्टिपरैरिव ॥ २१ १ ॥
 उत्पन्नमक्षिकारुद्धसर्वाङ्गः स पुमांस्तदा ।
 कृतपच द्वालाक्षि कूपान्निर्गन्तुमुत्सुकः ॥ २१ २ ॥
 वटस्थमधुकोशाच्च मधुबिन्दुमुञ्जमुञ्जः ।
 ललाटे न्यपतत्तस्य वार्धान्या वारिबिन्दुवत् ॥ २१ ३ ॥
 मधुबिन्दुस्तस्य भालाक्षुठित्वा प्राविशन्मुखे ।
 स तदास्वादमास्वाद्य सुखं महदमन्यत ॥ २१ ४ ॥
 श्रूयतां प्रभवामुथ दृष्टान्तस्य च भावना ।
 यः पुमान् हि संसारौ याटवौ सा तु संसृतिः ॥ २१ ५ ॥
 यो गजो स पुनर्मृत्युर्यः कूपो मर्त्यजन्म तत् ।
 यो ऽजगरः स नरको ये ऽहयस्ते क्रुधादयः ॥ २१ ६ ॥
 वटपादो यस्तदायुर्मूषकौ यौ सितासितौ ।
 तौ शुक्लकृष्णौ द्वौ पक्षावायुश्चेदपरायणौ ॥ २१ ७ ॥

या मक्षिका व्याधयस्ते मधुविन्दुस्तु यः सखे ।

तद्वै सुखं वैषयिकं तत्र रज्येत कः सुधीः ॥ २१ ८ ॥

चतुर्भिः कलापकम् ॥

देवो विद्याधरो वापि यदि कूपात्तमुद्धरेत् ।

तत् किमिच्छेदथ न वा स पुमान्देवदूषितः ॥ २१ ९ ॥

प्रभवः स्नाह को नाम निमज्जन्विपदर्शवे ।

नेच्छेत्तरण्डसदृशमुपकारपरं नरम् ॥ २२ ० ॥

जम्बूखाच तदहमपारे भवसागरे ।

किं निमज्जामि गणभट्टेवे सत्यपि तारके ॥ २२ १ ॥

प्रभवो ऽभिदधे भ्रातः स्नेहलौ पितरौ निजौ ।

अनुरक्ताश्च गृहिणीः कथं त्यज्यसि निष्ठुरः ॥ २२ २ ॥

जम्बूखे च को बन्धुनिर्वन्धो ऽबन्धुरप्यहो ।

कुबेरदत्तवद्यस्मात् कर्मणा खलु बध्यते ॥ २२ ३ ॥

तथाहि मथुरापुर्यामेकाभृङ्गणिकोत्तमा ।

नाम्ना कुबेरसेनेति सेनातुल्या मनोभुवः ॥ २२ ४ ॥

सा च प्रथमगर्भेण नितान्तं खेदिता सती ।

वैद्यस्य दर्शिता मात्रा क्लेशे हि शरणं भिषक् ॥ २२ ५ ॥

स्नायुस्यन्दादिना वैद्यस्तां विज्ञाय निरामयाम् ।

उवाच नास्या रोगो ऽस्ति किं त्वेतत् क्लेशकारणम् ॥ २२ ६ ॥

अस्या हि युग्ममुत्पन्नमुदरे ऽस्ति सुदुर्वहम् ।

खेदस्तद्वेतुको भावी स पुनः प्रसवावधिः ॥ २२ ७ ॥

माताप्युवाच तां वत्से गर्भं ते पातयाम्यहम् ।

प्राणापायप्रतिभुवा रक्षितेनापि तेन किम् ॥ २२ ८ ॥

वेश्योचे स्वस्ति गर्भाय सहिष्ये क्लेशमप्यहम् ।
 सूकरी ह्यसकृद्वक्त्रपत्यसूः सापि जीवति ॥ २२८ ॥
 गर्भक्लेशं सहित्वा च समये गणिकापि सा ।
 दारकं दारिकां चापि भ्रातृभाण्डे अजीजनत् ॥ २२९ ॥
 माता प्रोवाच गणिकामपत्ये वैरिणी तव ।
 यकाभ्यामुदरस्थाभ्यां मृत्युद्वारे ऽसि धारिता ॥ २३० ॥
 युग्मं स्तनन्धयमिदं भावि यौवनहृत्तव ।
 वेश्याश्च यौवनाजीवा जीववद्भूतं यौवनम् ॥ २३१ ॥
 उदरात्पतितं युग्ममिदं वत्से पुरीषवत् ।
 बहिस्त्याजय मा मोहं कार्षीरेष क्रमो हि नः ॥ २३२ ॥
 वेश्योचे यद्यपि ह्येवं तथाप्यग्नं विलम्ब्यताम् ।
 दशाहं यावदेतौ च दारकौ पोषयाम्यहम् ॥ २३३ ॥
 कथंचिदप्यनुज्ञाता सा मात्रा पणसुन्दरी ।
 स्तन्यदानेन तौ बालावहर्निशमपोषयत् ॥ २३४ ॥
 एवं च बालकौ तस्याः पालयन्त्या दिवानिशम् ।
 कालरात्रिप्रतीकाशमेकादशमभृद्दिनम् ॥ २३५ ॥
 कुबेरदत्तकुबेरदत्तानामाङ्किते उभे ।
 मुद्रिके कारयित्वा च तदङ्गुल्योर्न्यधत्त सा ॥ २३६ ॥
 ततश्चाकारयद्द्वारपेटां बुद्ध्या पटीयसी ।
 रत्नेषु पूरयित्वा तां तत्र तौ बालकौ न्यधात् ॥ २३७ ॥
 पेटां प्रावाहयन्तां च प्रवाहे यासुने स्वयम् ।
 जगाम निरपाथं च सा तरन्ती मरालवत् ॥ २३८ ॥

कुबेरसेनापि ततो व्याघ्रव्य खगृहं ययौ ।
 अपत्ययोर्ददानेव नयनाञ्जलिभिर्जलम् ॥ २४० ॥
 मञ्जूषा शौर्यनगरद्वारे प्राप्ता दिवामुखे ।
 उभाभ्यामिभ्यपुत्राभ्यां ददृशे जगृहे च सा ॥ २४१ ॥
 अपश्यतां च तन्मध्ये तं बालं बालिकां च ताम् ।
 एको बालमुपादत्त बालिकामपरः पुनः ॥ २४२ ॥
 तौ विदांचक्रतुः पाणिमुद्रिकाचरदर्शनात् ।
 कुबेरदत्तकुबेरदत्ताख्यौ खल्विमाविति ॥ २४३ ॥
 तावुभावप्यवर्धतामिभ्ययोः सद्ने तयोः ।
 रक्ष्यमाणौ प्रयत्नेन स्वाम्यर्पितनिधानवत् ॥ २४४ ॥
 कलाविदौ क्रमेणार्भौ तौ द्वावपि बभूवतुः ।
 प्रपेदाते चाभिनवं यौवनं रूपपावनम् ॥ २४५ ॥
 अनुरूपाविमावेवेतौभ्याभ्यां परया मुदा ।
 तयोरेव मिथो ऽकारि पाणिग्रहमहोत्सवः ॥ २४६ ॥
 वैदग्ध्यशिक्षागुरुणा यौवनेनोपलिप्तयोः ।
 तयोरङ्गाधिरूढो ऽभूत्पुंनारौवाहनः स्मरः ॥ २४७ ॥
 वधूवराभ्यामन्येद्युर्द्युतक्रौडा प्रचक्रमे ।
 ताभ्यां परस्परोन्मीलितमेवारितरङ्गिणी ॥ २४८ ॥
 कुबेरदत्तस्य करात्प्रस्तावे कापि मुद्रिका ।
 सख्या कुबेरदत्तायाः करोत्सङ्गे न्यधीयत ॥ २४९ ॥
 करस्थितामूर्मिकां तां परीक्ष्यमिव नाणकम् ।
 कुबेरदत्ता प्रैच्छिष्ट पर्यस्यन्तौ मुहुर्मुहुः ॥ २५० ॥

कुबेरदत्ता दध्यौ च प्रयत्नादिधूर्मिका ।
 विदेशघटिता भाति चोर्मिकान्तरदर्शनात् ॥ २५१ ॥
 ततस्तामूर्मिकां स्वां च सा पश्यन्ती मुहुर्मुहुः ।
 चिन्तावेशात्स्फुरत्काया निश्चिकादेति चेतमि ॥ २५२ ॥
 एकत्र देशे घटिते चैकेन तुलया समे ।
 समानलिपिनान्नी द्वे ऊर्मिके सोदरे इव ॥ २५३ ॥
 कुबेरदत्तश्चाहं च तद्भावप्यूर्मिके इव ।
 अत्यन्तं रूपसदृशौ भ्रातृभाण्डे न संशयः ॥ २५४ ॥
 अन्यूनाधिकसर्वाङ्गावावां युगलजौ खलु ।
 दैवेन कारितौ हन्त विवाहाकृत्यमीदृशम् ॥ २५५ ॥
 जनकेन जनन्या वा द्वयोरप्यावयोर्ध्रुवम् ।
 समेनापत्यवात्सल्येनोर्मिके कारिते समे ॥ २५६ ॥
 सोदरौ यत एवावां तत एव निरन्तरम् ।
 नास्मिन्मे पतिधीर्नास्य पत्नीधीर्मय्यजायत ॥ २५७ ॥
 कुबेरदत्ता ध्यात्वैवं तथेति कृतनिश्चया ।
 करे कुबेरदत्तस्य क्षिपति स्मोर्मिकाद्वयम् ॥ २५८ ॥
 कुबेरदत्तो ऽपि तथैवोर्मिकाद्वयदर्शनात् ।
 चिन्तासन्तानमासाद्य विषसाद सदाशयः ॥ २५९ ॥
 ततः कुबेरदत्तायास्तां समर्थोर्मिकां सुधीः ।
 गत्वा दत्त्वा च शपथमिति पप्रच्छ मातरम् ॥ २६० ॥
 किमौरसो ऽपविद्धो वा दक्षिणः कृत्विमो ऽथवा ।
 अन्यो वा तव पुत्रो ऽस्मि पुत्रा हि वज्रधा किल ॥ २६१ ॥

आग्रहग्रहिलीभूय पृच्छतस्तस्य चाम्बिका ।

मञ्जूषाप्राप्तिः सर्वां कथयामास तां कथाम् ॥ २६२ ॥

कुबेरो ऽप्यवदन्मातः किमकृत्यमिदं कृतम् ।

ज्ञात्वापि युग्मजन्मानावावां यत्परिणायितौ ॥ २६३ ॥

सैव माता वरं माता या पोषितुमनीश्वरौ ।

स्वभाग्यभाजनौकृत्य तत्याजावां नदीरथे ॥ २६४ ॥

नदीरथो हि मृत्युं स्थानाकृत्यकरणाय तु ।

जीवितान्मरणं श्रेयो न जीवितमकृत्यकृतम् ॥ २६५ ॥

व्याजहार जनन्येवं युवयोरतिहारिणा ।

रूपेणात्यनुरूपेण मोहिताः स्मो ऽत्यमेधसः ॥ २६६ ॥

तवानुरूपा नो कन्या तां विना काप्यदृश्यत ।

तस्या अप्यनुरूपस्त्वामृते कोऽपि वरो नहि ॥ २६७ ॥

पाणिग्रहणमेवैकमद्यापि युवयोरभूत् ।

न पुनः पापकर्मान्यत्पुंस्त्रीसम्बन्धसम्भवम् ॥ २६८ ॥

अद्यापि हि कुमारस्त्वं कुमार्यद्यापि सा तथा ।

सस्ति तस्यै भ्रातृभाण्डकथामाख्याय सुञ्च ताम् ॥ २६९ ॥

व्यवहाराय दिग्ग्याचां चिकीर्षन्नसि सुन्दर ।

क्षेमेण कृत्वा तां ग्रीष्ममागच्छेरस्मदाशिषा ॥ २७० ॥

समागतस्य क्षेमेण करिष्ये तव दारक ।

महोत्सवेन वीवाहमन्यथा सह कन्यया ॥ २७१ ॥

ततः कुबेरदत्तो ऽपि वदन्नोमिति धर्मधीः ।

गत्वा कुबेरदत्तायै तमाख्याति स्म निर्णयम् ॥ २७२ ॥

ऊचे च पित्रोः सदनं याहि भद्रे भगिन्यसि ।
 विवेकिन्यसि दद्यासि तद्यथोचितमाचरेः ॥ २७३ ॥
 पितृभ्यां वञ्चितावेवमावां किं कुर्वहे स्वसः ।
 तयोर्न दोषो ऽयमियमावयोर्भवितव्यता ॥ २७४ ॥
 पितरो हि यथापत्यं विक्रीणन्ति त्यजन्ति वा ।
 आज्ञापयन्त्यकृत्ये ऽपि तथा तद्व्यकर्मणे ॥ २७५ ॥
 कुबेरदत्तस्तामेवमभिधाय विहाय च ।
 पण्यभाण्डमुपादाय जगाम मथुरापुरौम् ॥ २७६ ॥
 तत्र च व्यवहारेण सो ऽर्थमत्यर्थमार्जयत् ।
 उवास च चिरं स्वैरं विलसन्धौवनोचितम् ॥ २७७ ॥
 अन्येद्युर्द्रविणं दत्त्वा रूपलावण्यशालिनीम् ।
 कुबेरसेनां गणिकां तां कलत्रौचकार सः ॥ २७८ ॥
 कुबेरसेनया सार्धं तस्य वैषयिकं सुखम् ।
 मुञ्जानस्य सुतो जज्ञे दैवनाटकमौदृशम् ॥ २७९ ॥
 तदा कुबेरदत्तापि गत्वा पप्रच्छ मातरम् ।
 मातापि हि तथैवाख्यन्मञ्जूषाप्राप्तितः कथाम् ॥ २८० ॥
 सद्यो निर्वेदमासाद्य स्वकीयकथया तथा ।
 कुबेरदत्ता प्राब्राजौत्तपस्तेपे च दुस्तपम् ॥ २८१ ॥
 तामूर्मिकां तु सङ्गोष्य प्रव्रजन्ती सुमोच सा ।
 व्याहार्षीच्च प्रवर्तिन्या सहमाना परीषहान् २८२ ॥
 तस्याश्वाखण्डतपसः प्रवर्तिन्युपदेशतः ।
 पुष्यं तपोविटपिनो ऽवधिज्ञानमजायत ॥ २८३ ॥

कुबेरदत्तो ऽस्ति कथमिति चिन्तयति स्म सा ।

कुबेरसेनासङ्क्रान्त्या सपुत्रं तं ददर्श च ॥ २८४ ॥

अनघा सा शुश्रोचैवमहो मम सहोदरः ।

अकृत्यपङ्कनिर्मग्नो वराह इव तिष्ठति ॥ २८५ ॥

इति तत्प्रतिबोधार्थमियाय मथुरापुरीम् ।

समेता संयतौभिः सा कङ्कणारससारणिः ॥ २८६ ॥

आर्या कुबेरदत्तापि धर्मलाभपुरःसरम् ।

पार्श्वे कुबेरसेनायाः प्रतिश्रयमयाचत ॥ २८७ ॥

प्रणम्य सेनाप्यवददार्थं ऽहं पणसुन्दरी ।

सम्पत्त्येकपतित्वेन पुनः कुलवधूरिव ॥ २८८ ॥

कुलीनपतिसंसर्गात्कुलस्त्रीवेष एष मे ।

कुलीनाचरितेनापि प्रसादार्हास्मि वः खलु ॥ २८९ ॥

तदितो मङ्गुहाभ्यर्णं प्रतिगृह्य प्रतिश्रयम् ।

सन्निधिस्था भवत मे सदेष्टा इव दैवताः ॥ २९० ॥

ततश्च सपरीवारा तस्याः कल्याणकामधुक् ।

कुबेरदत्ता तद्दत्तवसताववसत्सुखम् ॥ २९१ ॥

कुबेरसेनाप्यभं स्वं तत्रागत्य दिवानिशम् ।

आर्यायाः पादपद्माग्रे लुठन्तममुचङ्गुवि ॥ २९२ ॥

बुध्येत यो यथा जन्तुस्तं तथा बोधयेदिति ।

आर्या तत्प्रतिबोधार्थं तं बालमुदलापयत् ॥ २९३ ॥

भ्रातासि तनुजन्मासि वरस्यावरजोऽसि च ।

भ्रातृव्यो ऽसि पित्रव्यो ऽसि पुत्रपुत्रो ऽसि चार्भक ॥ २९४ ॥

यश्च ते बालक पिता स मे भवति सोदरः ।
 पिता पितामहो भर्ता तनयः श्वशुरो ऽपि च ॥ २८ ५ ॥
 या च बालक ते माता सा मे माता पितामही ।
 भ्रातृजाया वधूः श्वश्रूः सपत्नी च भवत्यहो ॥ २८ ६ ॥
 कुवेरदत्तः तच्छ्रुत्वा जगादार्यं किमौदृशम् ।
 परस्परविरुद्धार्थं भाषसे विस्मितो ऽस्यहम् ॥ २८ ७ ॥
 आर्योचे मम बालो ऽयं भ्रातृका जननी यतः ।
 वदामि तनुजन्मानमसुं मत्पतिसूरिति ॥ २८ ८ ॥
 मङ्गर्तुः सोदर इति देवरो ऽपि भवत्यसौ ।
 भ्रातृस्तनय इति च भ्रातृव्यं कीर्तयाम्यमुम् ॥ २८ ९ ॥
 पितृव्यश्चैष भवति भ्राता मातृपतेरिति ।
 पुत्रः सपत्नीपुत्रस्येत्यसौ पौत्रो मयोदितः ॥ ३० ० ॥
 यो ऽस्य वक्ता स मे भ्राता माता ह्येका यदावयोः ।
 अस्य तातश्च मे तातो भर्ता मातुरभूदिति ॥ ३० १ ॥
 पितृव्यस्य पितेत्येनमुद्घोषामि पितामहम् ।
 परिणीताहममुना ह्यस्मीति पतिरेष मे ॥ ३० २ ॥
 ममैष तनुजन्मा च सपत्नीकुचिभूरिति ।
 देवरस्य पितेत्येष भवति श्वशुरो ऽपि हि ॥ ३० ३ ॥
 यास्याम्बा सा ममाप्यम्बा तया जातास्त्वहं यतः ।
 पितृव्यकस्य मातेति मम सापि पितामही ॥ ३० ४ ॥
 भ्रातृजायापि भवति मङ्गातुर्गृहिणीत्यसौ ।
 सपत्नीतनयस्यैषा गृहिणीति वधूरपि ॥ ३० ५ ॥

माता पत्युर्मदीयस्येत्यसौ श्वश्रूरसंशयम् ।

भर्तुर्भार्या द्वितीयेयमिति जाता सपत्न्यपि ॥ ३०६ ॥

इत्युक्त्वा सार्पयामास स्वां कुबेराय मुद्रिकाम् ।

तां दृष्ट्वा सो ऽपि तं सर्वं जज्ञे सम्बन्धविस्रवम् ॥ ३०७ ॥

कुबेरदत्तः संवेगमासाद्य प्रात्रजत्तदा ।

तपस्तप्त्वा च मृत्वा च स्वर्वधूनामतिथ्यभृत् ॥ ३०८ ॥

कुबेरसेनापि तदा आविकालमग्निश्रियत् ।

आर्या प्रवर्तिनीपाशं पुनरेव जगाम सा ॥ ३०९ ॥

एवं च यः स्वयमपि कर्मणा हन्त बध्यते ।

शुक्ताविव रजतधौर्मूढानां तत्र बन्धुधीः ॥ ३१० ॥

यः स्वयं बन्धुरहितो ऽन्वेषां यो बन्धुमोक्षकः ।

स क्षमाश्रमणो बन्धुरन्ये नान्नैव बन्धवः ॥ ३११ ॥

भूयो ऽपि प्रभवः प्रोचे भो कुमार निजान्पितृन् ।

दुर्गतौ पततस्त्रातुं पुत्रमुत्पादयात्मनः ॥ ३१२ ॥

पितरो यान्ति नरके ऽवश्यं सन्तानवर्जिताः ।

तदसंजातपुत्रस्त्वं पितृणान्मुच्यसे नहि ॥ ३१३ ॥

जम्बूजगाद मोहो ऽयं यत्पुत्रात्पितृतारणम् ।

भो महेश्वरदत्तो ऽत्र सार्थवाहो निदर्शनम् ॥ ३१४ ॥

तथाहि तामलिष्याख्यपुर्थां सार्थपतिः पुरा ।

श्रीमानजायत महेश्वरदत्तो ऽभिधानतः ॥ ३१५ ॥

तस्य चाभूज्जनयिता समुद्रो नाम विश्रुतः ।

अजातदन्निर्विजेषु समुद्र इव वारिषु ॥ ३१६ ॥

मायाप्रपञ्चवज्जला वज्जला नाम तस्य च ।

अर्थमातेव माताभूदजातविपुलाग्रया ॥ ३१ ७ ॥

लोभावकरगर्ते ऽर्थसंचयव्यसनी स तु ।

पिता तस्य विपद्याभूद्देशे तत्रैव सैरिभः ॥ ३१ ८ ॥

पत्युश्च मरणादार्त्तध्यानानलपतङ्गताम् ।

जग्मूषौ तस्य मातापि मृत्वा तत्रैव शुन्यभूत् ॥ ३१ ९ ॥

महेश्वरस्य गृहिणी नामधेयेन गाङ्गिला ।

महेश्वरस्य गौरौवाभवत्सौभाग्यजन्मभूः ॥ ३२ ० ॥

श्वश्रूश्चशुरहीना च वसत्येकाकिनी गृहे ।

खण्ड्यन्दचारिण्यभवदरण्ये हरिणीव सा ॥ ३२ १ ॥

पतिं वञ्चयमाना च रेमे पुंसापरेण सा ।

एकाकिनीनां नारीणां सतीत्वं हि कियच्चिरम् ॥ ३२ २ ॥

एकाकिनी रहःस्थाश्च दृष्ट्वा मकरकेतनः ।

योषितो हि प्रहरति निर्भीक इव निर्भरम् ॥ ३२ ३ ॥

तस्यां च रममाणायाम् परपुंसा निरङ्कुशम् ।

अकस्मादन्यदा दाराद्वैष्णव्यागान्महेश्वरः ॥ ३२ ४ ॥

पुंश्चल्युपपत्तौ दृष्ट्वा तं च विस्मस्तकुन्तलौ ।

रतायामभयाकम्पजङ्गाबुद्धान्तलोचनौ ॥ ३२ ५ ॥

परावर्तान्तसंव्यानावगृहीतोत्तरीयकौ ।

नग्नप्रायौ खलत्पादौ कान्दिशीकौ बभूवतुः ॥ ३२ ६ ॥ युग्मम् ॥

जारं केशेषु दध्रे ऽयं भल्लूकमिव लुब्धकः ।

जघान च चपेटाभिर्भूतार्त्तमिव मान्त्रिकः ॥ ३२ ७ ॥

ममर्द पादघातैश्च मृत्पिण्डमिव कुम्भकृत् ।
यद्या चाताडयदेश्चप्रविष्टमिव कुकुरम् ॥ २ २ ८ ॥
किं वज्रनार्धपरासुमिव चक्रे महेश्वरः ।
चौरे ऽपि न तथा कोपो यथा जारे मनस्विनाम् ॥ २ २ ९ ॥
महेश्वरेण हृष्टेन कृतान्तस्त्रेव बन्धुना ।
सो ऽयार्धमारितो जारः प्रणश्य कथमप्यगात् ॥ २ ३ ० ॥
स्तोकं च गत्वा पतितो गाङ्गिलोपपतिः स तु ।
कण्ठोपकण्ठारूढेषु प्राणेष्विदमचिन्तयत् ॥ २ ३ १ ॥
धिग्धिग्मुमूर्षुरेवाहमकार्षं कर्म गर्हितम् ।
तत्कामदं तीर्थमिव युक्तं मृत्यौ ममाभवत् ॥ २ ३ २ ॥
एवं च चिन्तयञ्जारो मृत्वा वीर्यं स्व एव हि ।
द्रागमुक्तगाङ्गिलाकुक्षौ पुत्रभूयमियाय सः ॥ २ ३ ३ ॥
समये सुषुप्ते स्मृतं गाङ्गिलाय महेश्वरः ।
कुण्डमप्यात्मजनितं मन्वानस्तमलालयत् ॥ २ ३ ४ ॥
तस्याः प्रसूतपुत्राया गाङ्गिलाया महेश्वरः ।
पुत्रप्रेम्णा व्यस्मरन्तं पुंश्चलीदोषमागतम् ॥ २ ३ ५ ॥
तस्योपपतिजीवस्य पुत्रसूर्तर्महेश्वरः ।
धात्रीकर्माणि कुर्वाणो न जिह्वाय प्रमोदभाक् ॥ २ ३ ६ ॥
वर्धमानं च तं कूर्चकचाकर्षकमर्भकम् ।
हृदयाग्रे स्थितं दध्ने सदार्थमिव तद्भनः ॥ २ ३ ७ ॥
महेश्वरो ऽन्यदा प्राप्ते पितुर्मरणवासरे ।
महिषं पिष्टजीवं तमक्रीणान्तत्पलेच्छया ॥ २ ३ ८ ॥

पितृवासरपर्वाथं महिषं तममारयत् ।
 खयं ससुद्रिन्मुद्रप्रमोदपुलकाङ्कुरः ॥ ३३८ ॥
 ततश्च माहिषं मांसं ग्रासीकुर्वन्महेश्वरः ।
 अङ्गस्यायार्भकायापि ददौ तस्मै प्रमोदभाक् ॥ ३४० ॥
 तन्माता च शुनौ मांसलुब्धा तत्राभ्युपासरत् ।
 समांसान्यस्त्रिखण्डानि सोऽपि चिक्षेप तत्क्षते ॥ ३४१ ॥
 खकीयपतिजीवस्य कौकसानि जघाम सा ।
 पुच्छेन नृत्यता वाताहतधूमशिखाग्रवत् ॥ ३४२ ॥
 समुद्रसूनोरेवं च खादतः पितृजाङ्गलम् ।
 मासचपणभिक्षार्थी तत्रैकोऽभ्याययौ मुनिः ॥ ३४३ ॥
 ज्ञानातिशयसंपन्नः सर्वं विलसितं मुनिः ।
 विदांचकार च महेश्वरदत्तस्य तादृशम् ॥ ३४४ ॥
 अचिन्तयच्च धिगहो अस्याज्ञानं तपस्विनः ।
 यदश्नाति पितुर्मांसमङ्गे च वहति द्विषम् ॥ ३४५ ॥
 कौकसानि समांसानि पत्युरनन्तहर्षभाक् ।
 अश्नाति सारमेयीयमहो संसार ईदृशः ॥ ३४६ ॥
 सम्यगेवं परिज्ञाय निर्ययौ तद्गृहान्मुनिः ।
 महेश्वरोऽपि धावित्वा वन्दित्वा च तमब्रवीत् ॥ ३४७ ॥
 अनान्तभिचो भगवन्किं निवृत्तोऽसि मद्गृहात् ।
 न ह्यभक्तोऽहं नावज्ञामकार्षं हर्षुखोऽस्मि च ॥ ३४८ ॥
 मुनिरुचे विहरेऽहं न मांसादस्य सद्गनि ।
 ततो नाग्रहिषं भिक्षां संवेगोऽभूच्च मे महान् ॥ ३४९ ॥

किं कारणमिति पृष्टः सार्थशेन मुनिः स तु ।
 कथयामास महिषशुन्यादीनां कथां तथा ॥ ३५० ॥
 को नाम प्रत्यय इति पृच्छन्तं च महेश्वरम् ।
 मुनिरुचे पृच्छ शुनीं प्राग्निखातं किमप्यहो ॥ ३५१ ॥
 तथा पृष्टा शुनी तेन निधानस्थानमंहिणा ।
 चखान शय्यार्थमिव क्षितिं जातिस्वभावतः ॥ ३५२ ॥
 उत्पन्नप्रत्ययः सो ऽथ भवोद्विग्नो महेश्वरः ।
 परित्रज्यामुपादत्त दत्त्वा पात्रेषु सम्पदम् ॥ ३५३ ॥
 तस्मात्प्रभव को नाम निश्चयो वदतां वर ।
 तार्यन्ते दुर्गतिहृदाद्यन्मातापितरः सुतैः ॥ ३५४ ॥

अत्रान्तरे समुद्रश्रीर्जम्बूनामानमब्रवीत् ।

पश्चात्तापं मा स्म गास्त्वं स यथा नाथ कर्षकः ॥ ३५५ ॥
 तथाहि पृथ्वीप्रथिते ग्रामे नाम्ना सुसौमनि ।
 कर्षको धनधान्यादिसमृद्धो वक इत्यभूत् ॥ ३५६ ॥
 प्राप्ते च वर्षासयये स कङ्गुः कोद्रवानपि ।
 वपति स्म महारम्भः चेत्ते कष्टमतीकृते ॥ ३५७ ॥
 उद्गतैः श्यामलदलैस्तैर्धान्यैः चेत्तभूरभूत् ।
 अभिलोठितकाचेव जातकेशोच्चयेव च ॥ ३५८ ॥
 तत्कङ्गुकोद्रववनं वर्धमानमुदीक्ष्य सः ।
 मुदितः क्वाप्यगाद्ग्रामे दविष्टे खजनातिथिः ॥ ३५९ ॥
 खजनैर्मोजने तस्य प्रदत्ता गुडमण्डकाः ।
 अपूर्वेषु तदाहारेणात्यन्तं च स पिप्रिये ॥ ३६० ॥

ज्ञातौग्रीतश्च सो ऽष्टच्छदहो वः साधु जीवितम् ।
 मनोहरो ऽयमाहारो येषां सुष्ठु सुधोपमः ॥ ३६१ ॥
 खल्ले ऽप्याहारमीदृचमद्राचं न कदापि यत् ।
 कङ्कुकोद्रवदग्धान्नान्धिगस्मान्नृपशूनमून ॥ ३६२ ॥
 पप्रच्छ च ततो ज्ञातौनज्ञातगुडमण्डकः ।
 इमान्याहारवस्त्रानि कानि वा क भवन्ति च ॥ ३६३ ॥
 ते तस्मै कथयामासुररघट्टजलेन भोः ।
 चेत्रेषु सिक्तेषूप्यन्ते गोधूमा अन्यधान्यवत् ॥ ३६४ ॥
 तेषां पाकिमलूनानां पिष्टानां च घरद्वकैः ।
 पच्यन्ते वज्रितप्रायामयस्यात्र्यां हि मण्डकाः ॥ ३६५ ॥
 द्रव्यो ऽपि तथोप्यन्ते तेषां वृद्धिसुपेयुषाम् ।
 निपीलनादुपात्तेन रसेनोत्पद्यते गुडः ॥ ३६६ ॥
 गुडमण्डकनिष्पत्तिं विज्ञायैवं कृषीवलः ।
 स उपात्तेचुगोधूमबीजो ग्रामं निजं ययौ ॥ ३६७ ॥
 ततश्च गत्वा स चेत्रे फलितं कङ्कुकोद्रवम् ।
 बको लवितुमारेभे रभसान्नादशसितः ॥ ३६८ ॥
 ऊचे च पुत्रैः किं तातार्धनिष्पन्नामिमां कृषिम् ।
 खकुटुम्बकजीवातं लुनीषे दणमात्रवत् ॥ ३६९ ॥
 बकः प्रोवाच हे पुत्राः किमेभिः कोद्रवादिभिः ।
 वक्ष्याम्यत्रेचुगोधूमान्खाद्या हि गुडमण्डकाः ॥ ३७० ॥
 पुत्राः प्रोचुर्दिनैः स्वल्पैर्निष्पत्स्यन्ते कणा अमौ ।
 तानादायेचुगोधूमान्वपेस्तात यथारुचि ॥ ३७१ ॥

निष्पन्नेयं कृषिर्याति गोधूमेक्षुषु संशयः ।
 कटिस्थे गच्छति शिशौ का प्रत्याशोदरस्थिते ॥३७२॥
 एवं निवार्धमाणो ऽपि वकस्तेस्तनुजन्मभिः ।
 लुलाव कोद्रवकङ्गुवनं तत्र प्रभुर्हि सः ॥३७३॥
 प्रलूय तानि शस्यानि स देवानांप्रियो वकः ।
 चकार गोलिकाक्रीडोचितां तां चेन्नमेदिनीम् ॥३७४॥
 ततश्च खानयामास स कूपं पार्श्वगः स्वयम् ।
 तस्मात्तु निरगन्नाम्भः स्तन्यं बन्ध्यास्तनादिव ॥३७५॥
 खानं खानमनिर्विघ्नं पातालविवरोपमम् ।
 अकारयद्वकः कूपं न तु पङ्को ऽपि निर्यथौ ॥३७६॥
 ततस्तस्याभवन्नेव कङ्गवो न च कोद्रवाः ।
 नेचवो न च गोधूमाः पश्चात्तापं त्रिषाय सः ॥३७७॥
 ऐहिकं स्त्रीधनसुखं त्यजन्नामुष्मिकं पुनः ।
 संशयात्सदमाकाङ्क्षंस्तदन्मा भृद्वयोज्झितः ॥३७८॥
 जगाद जम्बूनामापि स्मयमानो महामनाः ।
 निर्बुद्धिर्हं समुद्रश्रौर्नाहमप्यस्मि काकवत् ॥३७९॥
 तथाहि नर्मदाकूले विन्ध्याटव्यां महागजः ।
 एको यूथपतिरभूद्विन्ध्याद्रेर्युवराडिव ॥३८०॥
 स्वच्छन्दं विहरन्विन्ध्ये व्यतीयाय स यौवनम् ।
 आयुर्नदीपारनिभमाससाद च वार्द्धकम् ॥३८१॥
 अशक्नुवन्दन्तघातान्कतुं चीणबलस्तरौ ।
 मदोज्झितो गिरिरिव ग्रीष्मर्तौ शुष्कनिर्झरः ॥३८२॥

शस्त्रकौकणिकारादिवनभङ्गपराङ्मुखः ।

उच्चान्निने निम्नाच्चोच्चैः पतारोत्तारकातरः ॥ ३८३ ॥

दन्तपातादल्पभोक्ता चामकुचिर्बुभुक्षया ।

अस्थिभस्त्रासदृक्कायो वार्द्धके सो ऽभवद्विपः ॥ ३८४ ॥

॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

कुञ्जरः सो ऽन्यदा शुष्कगिरिनद्यां समुत्तरन् ।

पर्दस्तपादो न्यपतत्कूटमेकं गिरेरिव ॥ ३८५ ॥

स जरत्कुञ्जरस्तत्र नाभूदुत्थातुमौश्वरः ।

तथैवास्थात्पादपोपगमनं पालयन्निव ॥ ३८६ ॥

स विपेदे तथास्यो ऽपि विपेदानस्य तस्य तु ।

अपानपल्लवं जक्षुः श्वफेसलकुलादयः ॥ ३८७ ॥

बभूव तन्महद्भूतापानरञ्जकलेवरम् ।

सकन्दरगिरिप्रायं श्वापदैरास्यदौकृतम् ॥ ३८८ ॥

अपानमत्तशालायां द्विकास्तस्यां द्विजा इव ।

विविशुश्च निरौयुश्चानेकशो भोजनार्थिनः ॥ ३८९ ॥

एकश्च वायसो ऽत्यन्तमदृष्टो मांसभोजनात् ।

अपानमध्य एवास्यादुत्पन्न इव विद्भूमिः ॥ ३९० ॥

करिकायस्य तस्यान्तः सारजासादयन्स तु ।

काष्ठस्येव घुणो मध्ये प्रविवेशाधिकाधिकम् ॥ ३९१ ॥

सशरीरः परपुरे प्रवेशं नाटयन्मृगम् ।

अपूर्वा योगविदभूदनायासः स वायसः ॥ ३९२ ॥

लूतेव करिकायस्य सो ऽश्वन्नव्यग्रमामिषम् ।

पूर्वापरविभागाज्ञो बभूवात्यन्तमध्यगः ॥ ३९३ ॥

दिवाकरकराकान्तं करिकायस्य तस्य तु ।
 संचुकोचापानरम्भं मुक्तविष्टं पुरा यथा ॥३९४॥
 काको ऽथ संवृतापानरम्भे करिकलेवरे ।
 बद्धद्वारे करण्डे ऽहिरिव तस्थौ तथैव सः ॥३९५॥
 करिकायः स मेघतीर्णे सरिता वारिपूर्णया ।
 तरङ्गहस्तैराकृत्य नर्मदायामनीयत ॥३९६॥
 तरत्प्रवहणमिव तत्कुञ्जरकलेवरम् ।
 रेवयानाधि जलधौ तन्नक्राणामिवोपदा ॥३९७॥
 तस्मात्कलेवराङ्घ्रियमानात्प्रविशदर्शनसः ।
 वारिणैव कृतद्वारान्निर्जगाम स वायसः ॥३९८॥
 तस्यान्तरौपप्रायस्योपरिष्ठात्करिवर्ष्णः ।
 निषद्य वायसश्चक्रे विश्वग्दिगवलोकनम् ॥३९९॥
 अग्रतः पार्श्वयोः पश्चान्नीराद्वैतं ददर्श सः ।
 दध्यौ चोड्डीय यास्यामि तीरं नीरनिधेरहम् ॥४००॥
 उड्डीयोड्डीय च प्राप न प्रान्तं वार्धिवारिणः ।
 भूयो भूयो ऽपि तच्चैव निषसाद कलेवरे ॥४०१॥
 आक्रम्यमाणमभितस्तन्मौनमकरादिभिः ।
 सद्यो निमज्जति स्नात्वा भाराक्रान्तेव मङ्गिनी ॥४०२॥
 निममज्ज दिकः सो ऽपि पयोराशौ निराश्रयः ।
 प्राणैश्च सुमुचे सद्यो जलाप्लावभयादिव ॥४०३॥
 ततो निपन्नवन्येभमन्निभा हि पुरन्ध्रयः ।
 संसारः सागरप्रायः पुरुषो वायसोपमः ॥४०४॥

युष्मासु रागवान्हस्तिकलेवरनिभास्वहो ।

नाहं काक इवामुष्मिन्मच्छामि भवसागरे ॥ ४०५ ॥

अथ प्रोवाच पद्मश्रीरस्मान्नाथ समुत्सृजन् ।

त्वं वानर इवात्यन्तमनुतापमवाप्स्यसि ॥ ४०६ ॥

तथाह्यटव्यामेकस्यामन्योन्यमनुरागिणौ ।

वानरो वानरी चास्तां सदा विरहवर्जितौ ॥ ४०७ ॥

युगपद्भुजाते तौ मिथो वेलाधराविव ।

युगपच्चारूहतुः स्पर्धमानाविव द्रुषु ॥ ४०८ ॥

एकरज्ज्वाकृष्टाविव युगपच्च दधावतुः ।

युगपच्चक्रतुः सर्वमेकचिन्ताविवानिग्रम् ॥ ४०९ ॥ युग्मम् ।

रेमाते जाह्नवीतौरवानीरे तौ परेद्यवि ।

स्रवमानः स्रवङ्गश्चानवधानो ऽपतद्भुवि ॥ ४१० ॥

प्रभावात्तस्य तीर्थस्य क्षणादपि स वानरः ।

मर्त्या ऽमरकुमाराभो ऽभवद्विद्यावलादिव ॥ ४११ ॥

वानरी वानरं तं तु दृष्ट्वा प्राप्तं नृरूपताम् ।

स्त्रीरूपेच्छुर्जहौ प्राणान्वानरस्यैव वर्त्मना ॥ ४१२ ॥

ततश्च वानरी नारी द्रागभूदमरीनिभा ।

नवीभूतेन च प्रेम्णा तं नरं परिषस्त्रजे ॥ ४१३ ॥

विलेसतश्च प्राग्जन्मवानराविव तौ नरौ ।

अविप्रयुक्तावनिग्रं निशाचन्द्रमसाविव ॥ ४१४ ॥

वानरो यो नरीभूतो नारीं प्रोवाच सो ऽन्यदा ।

आवां देवीभवावो ऽद्य मर्त्याभूतौ यथा पुरा ॥ ४१५ ॥

नार्थं प्रिय पर्याप्तमसन्तोषेण भूयसा ।
 मनुष्यरूपावेवावां विषयानुपभुञ्जहे ॥ ४१ ६ ॥
 देवत्वेनास्तु देवत्वादधिकं ह्यावयोः सुखम् ।
 नित्यावियुक्तौ निर्विघ्नमनिघ्नौ यद्रमावहे ॥ ४१ ७ ॥
 तथैवं वार्यमानो ऽपि स वानरचरो नरः ।
 वानौरादुच्चकैर्झम्पां ददौ तत्रैव पूर्ववत् ॥ ४१ ८ ॥
 तत्र तिर्यङ्मर्त्यीभूतो देवीभूतश्च मानवः ।
 तीर्थप्रभावान्तादृक्षौ स्यातां चेत्पततः पुनः ॥ ४१ ९ ॥
 इति तत्रैव हि तीर्थं स झम्पां दत्तवानपि ।
 प्राग्जन्मवानरत्वेन वानरः पुनरप्यभूत् ॥ ४१ १० ॥
 राकानिशाकरमुखीं कम्बुकण्ठौमुखस्तीक्ष्णाम् ।
 तनूदरीं वरारोहां पद्मोपमकरक्रमाम् ॥ ४१ ११ ॥
 गङ्गामृतततिलकां लतासंयतकुन्तलाम् ।
 अरण्यकेतकोत्तमां तालिकादलकुण्डलाम् ॥ ४१ १२ ॥
 कण्ठस्थनलिनौनालहारां हरिणचक्षुषीम् ।
 ताम्रीचांचक्रिरे ऽन्येद्युर्भ्रमन्तो राजपूरुषाः ॥ ४१ १३ ॥

॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

राज्ञे समर्पयामासुस्तामुपादाय ते नराः ।
 यद्यदस्वामिकं तत्तत्सर्वं भवति राजसात् ॥ ४१ १४ ॥
 राज्ञा दिव्याकृतिश्चक्रे सान्तःपुरशिरोमणिः ।
 लक्ष्म्यो लक्षणवत्या ह्याकृतेरतिथयः खलु ॥ ४१ १५ ॥

वानरः सोऽपि जगृहे कैश्चित्तत्रागतैर्नरेः ।

नायं विविधभङ्गीकं पुत्रवच्छित्तश्च तैः ॥ ४२ ६ ॥

ते नटाश्चान्यदा जग्मू राज्ञस्तस्यैव सन्निधौ ।

वानरं नर्तयन्तस्तं चक्रुश्च प्रेक्षणीयकम् ॥ ४२ ७ ॥

अरोदीद्वानरो राज्ञोऽर्धासने प्रेक्ष्य तां प्रियाम् ।

अश्रुपातैः सात्त्विकाभिनयं प्रकटयन्निव ॥ ४२ ८ ॥

राज्यूचे यो यथा कालः कपो सेवस्व तं तथा ।

मा वञ्च्युलपरिभ्रष्टः साम्प्रतं पतनं स्मर ॥ ४२ ९ ॥

तस्मात्त्वमपि संप्राप्तमुज्ज्वलैषधिकं सुखम् ।

पश्चात्तापपरः पश्चान्मा भूः स इव वानरः ॥ ४३ ० ॥

जम्बूनामा जगादैवं पद्मश्रीरपि नद्यहम् ।

विषयेष्वस्मि तृषितो यथा ह्यङ्गारकारकः ॥ ४३ १ ॥

तथाहि कश्चिदङ्गारकारकोऽगान्महाटवौम् ।

अङ्गारान्कर्तुमुष्णतौ पातुमात्तवह्मदकः ॥ ४३ २ ॥

कुर्वन्नाङ्गारिकोऽङ्गारान्भोऽग्नितापेन भूयसा ।

तथा तपनतापेन तप्तोऽग्रान्तदृषोऽभवत् ॥ ४३ ३ ॥

वराको वर्षसेकेन पानेन च मुहुर्मुहुः ।

स वन्यो वारण इव वारि सर्वं न्यतिष्ठिपत् ॥ ४३ ४ ॥

जलेन निखिलेनापि तस्य ह्यङ्गारकारिणः ।

तृषाग्नितैलवन्त्रैव प्रशशाम मनागपि ॥ ४३ ५ ॥

निपाने जलपानाय चचालाङ्गारकारकः ।

यावत्तावत्तृषान्भोऽर्धमार्गेऽपि निपपात सः ॥ ४३ ६ ॥

स पितृन्दैवयोगाच्च कस्याप्यध्वतरोरधः ।

पपातामृतवाप्याभच्छायायां ग्रैत्यमातरि ॥ ४३ ७ ॥

तरोस्तले शीतलया क्वाथयाप्यायितः स तु ।

उपलेभे मनाग्निद्रां सुखवारितरङ्गिणीम् ॥ ४३ ८ ॥

वापौकूपतडागादीन्स्वप्ने सर्वाञ्जलाशयान् ।

मन्त्रप्रयुक्ताग्नेषुरिव शोषयति स्म सः ॥ ४३ ९ ॥

तथाप्यविच्छिन्नतृषो दैन्यभाक्च उदन्यथा ।

भ्रमन्नेकं जरत्कूपं पङ्क्तिभ्रमसमैक्षत ॥ ४४ ० ॥

तज्जलं चुलुकैर्लातुमशक्तो जिह्वया लिहन् ।

दाहज्वरीव नादप्यत्तथापि स कथंचन ॥ ४४ १ ॥

तज्जीवो ऽङ्गारकतुल्यो वाप्यादिजलसन्निभाः ।

त्रिदशयन्तरादीनां भोगाः प्रियतमे खलु ॥ ४४ २ ॥

खर्गादिसौख्यैरपि यो जीवस्तृप्तिमिधाय न ।

मनुष्यैर्भोगैः स कथं तप्यत्तन्मायहं कथाः ॥ ४४ ३ ॥

उवाच पद्मसेनाथः परिणामः शरौरिणाम् ।

कर्माधीनस्ततो भुङ्क्ते भोगान्युक्त्यान्यथा कृतम् ॥ ४४ ४ ॥

बहवः सन्ति दृष्टान्ताः प्रवर्तकनिवर्तकाः ।

नूपुरपण्डितायाश्च गोमायोश्च कथा यथा ॥ ४४ ५ ॥

तथाहि नगरे राजगृहे ऽभूत्सर्णकारकः ।

देवदत्तोऽभिधानेन देवदिन्नश्च तत्सुतः ॥ ४४ ६ ॥

गृहिणी दुर्गिला नाम देवदिन्नस्य चाभवत् ।

एका क्केकासु धौरेयी सौभाग्यस्य महानिधिः ॥ ४४ ७ ॥

जगाम सान्यदा नद्यां जलमञ्जनहेतवे ।
चोभयन्ती मनो यूनां कटाक्षैर्मन्मथेषुभिः ॥ ४४ ८ ॥
सर्वाङ्गहेमाभरणा भान्ती वासोभिरुज्ज्वलैः ।
नदीतीरमलंचक्रे सा मूर्त्तिवाम्बुदेवता ॥ ४४ ९ ॥
दुर्गभूमिं स्मरत्येव दर्शयन्ती स्तनदयम् ।
शनैरुत्तारयामास सा कञ्चुकमुरुस्तनी ॥ ४५ ० ॥
कञ्चुकं चोत्तरीयं च वयस्यायाः समर्थं तु ।
तन्वङ्गी तिरयामास संयानार्धन सा कुचौ ॥ ४५ १ ॥
विदग्धालीजनालापैर्दग्धा जीवितमन्मथा ।
मन्दं मन्दं मरालीव तीरात्तीरं विवेश सा ॥ ४५ २ ॥
तरङ्गहस्तैरुत्थितैर्दूरादपि तरङ्गिणी ।
तामालिनिङ्ग सर्वाङ्गं चिराद्दृष्टां सखौमिव ॥ ४५ ३ ॥
वस्तुसारङ्गनयना सा चिक्रौडिषुरम्भसा ।
नौरिवारिचदण्डाभ्यां पाणिभ्यां वार्धदारयत् ॥ ४५ ४ ॥
तस्याः स्नान्याश्विरं वारि विकिरन्त्याः कुतूहलात् ।
शुशुभाते चलौ पाणी नृत्यदम्भोजविभ्रमौ ॥ ४५ ५ ॥
स्र्यैकवस्त्रा विस्रस्तकेशा धौतरदच्छदा ।
रतोत्थितेव सालक्षि जलक्रीडापरायणा ॥ ४५ ६ ॥
तां क्रौडन्तीं नदीमध्ये वार्धिमध्ये ऽसुरौमिव ।
ददर्श नागरयुवा दुःशीलः को ऽपि पर्यटन् ॥ ४५ ७ ॥
तां जलक्लिन्नसूक्ष्मैकवसनाच्छादितामपि ।
सुव्यक्तसर्वावयवां दृष्ट्वा चोभात्पपाठ सः ॥ ४५ ८ ॥

सुस्नातं ते नदी पृच्छत्यमी पृच्छन्ति चाङ्घ्रिपाः ।
 पृच्छाम्यहं च त्वत्पादपद्मयोर्निपतन्नपि ॥ ४ ५ ८ ॥
 सायपाठीत्वस्ति नद्यै चिरं नन्दन्तु चाङ्घ्रिपाः ।
 सुस्नातपृच्छकानां च करिष्यामि समीहितम् ॥ ४ ६ ० ॥
 मनोरथलतोद्भेदे सुधासेकोपमं वचः ।
 तस्याः श्रुत्वा तथैवास्याद्रुद्धो राजाज्ञयेव सः ॥ ४ ६ १ ॥
 चिन्तयंश्च केयमिति स एकश्च तरोरधः ।
 ददृशौचैर्मुखान्वालान्फलपाताभिकाङ्क्षिणः ॥ ४ ६ २ ॥
 ततश्च स युवा लोष्टैर्दृष्टश्चाखाः प्रताडयन् ।
 फलानि पातयामास चटत्तटिति भूतले ॥ ४ ६ ३ ॥
 यथेष्टं तत्फलप्राप्तिदृष्टान्प्रच्छ मो ऽर्भकान् ।
 नद्यां मज्जनकृत्केयं नारी कास्या निकेतनम् ॥ ४ ६ ४ ॥
 ते ऽर्भकाः कथयामासुर्देवदत्ताभिधस्य भोः ।
 स्नुषा स्पर्णकृत इयमितश्चास्या निकेतनम् ॥ ४ ६ ५ ॥
 दुर्गिलापि युवानं तं ध्यायन्त्येकेन चेतसा ।
 विहाय मज्जनक्रीडां मद्यः स्वसदनं ययौ ॥ ४ ६ ६ ॥
 कस्यां रात्रौ दिने कस्मिन्क प्रदेशे क वा क्षणे ।
 आवां मिलिष्याव इति तौ दध्यतुरहर्निशम् ॥ ४ ६ ७ ॥
 विद्योगात्तौ युवानौ तौ मिथःसङ्गमकाङ्क्षिणौ ।
 चक्रवाकाविव चिरमनुरक्तावतिष्ठताम् ॥ ४ ६ ८ ॥
 स युवा तापमीमेकां पुंश्चलीकुलदेवताम् ।
 भोजनादिभिराराधयार्थयांचक्रे परेद्यवि ॥ ४ ६ ९ ॥

देवदत्तक्षुषायाश्च मम चान्योन्यरक्तयोः ।

साचान्नियतिदेवीव शीघ्रं घटय सङ्गमम् ॥४७०॥

स्वयं दूतीभूय पुरा सा सुभूर्भाषिता मया ।

सङ्गमं मे प्रपन्नास्ति सुकरं तव सम्प्रति ॥४७१॥

प्रतिपद्य करोमीति सद्यः सा तापमौ ययौ ।

सदनं देवदत्तस्य भिक्षादग्नेन धीमतौ ॥४७२॥

स्थालीतल्लकदानेन व्यापृतां स्वर्णकदधूम् ।

सा परिव्राजिकाद्राचीन्मङ्गु तामित्युवाच च ॥४७३॥

मन्मुखेन रिरंसुखां युवैको मूर्तमन्मथः ।

प्रार्थन्नास्ति विशालाक्षि मा विलचीकृथाः स्म माम् ॥४७४॥

रूपेण वयसा बुद्ध्या वैदग्धान्यगुणैरपि ।

आत्मानुरूपमासाद्य तं कृतार्थय यौवनम् ॥४७५॥

नद्यां स्नान्तौ यदा भद्रे ऽद्राचीत्वां स तदाद्यपि ।

त्वहुणोद्गानवातूलो ऽन्यस्त्रौनामापि वेत्ति न ॥४७६॥

गोमं हृद्यभावं स्वं दुर्गिलापि हि धीमतौ ।

तां परिव्राजिकामेवं कद्वचरमतर्जयत् ॥४७७॥

किं मुण्डे पीतशुण्डासि यदेवमभिभाषसे ।

कुलीनेष्वकुलीनाहं किमनर्हेऽसि कुट्टिनौ ॥४७८॥

आख्यजाम्बहृशोरघं भव लुब्धदर्शना ।

दर्शनेनापि ते पापं भाषणेन तु का कथा ॥४७९॥

निर्भर्त्विताया गच्छन्त्यास्तस्याः पृष्ठे तु दुर्गिला ।

सौधभित्ताविव ददौ मषीमलिनहस्तकम् ॥४८०॥

तदाश्रयमजानाना विलक्षा सा तपस्विनी ।
 गत्वा तमूचे दुःशौलपुरुषं परुषाक्षरैः ॥ ४८१ ॥
 आस्त्वमेवं मृषावादीर्यन्मय्येषानुरागिणी ।
 सा ह्यखर्वसतीगर्वा शुनौमिव ततर्ज माम् ॥ ४८२ ॥
 मम दूत्यं मुधा सुग्ध तत्राभूत्कुलयोषिति ।
 भित्तौ हि चित्ररचना चतुरस्यापि जृम्भते ॥ ४८३ ॥
 मषीमलिनहस्तेन गृहकर्मविहस्तया ।
 तथा कुपितया पृष्ठे चाहतास्त्रि चपेटया ॥ ४८४ ॥
 इत्युक्त्वा दुर्गिलादत्तकज्जलस्थामकाङ्क्षितम् ।
 धूर्तप्रष्ठाय पृष्ठं स्वं दर्शयामास तापसी ॥ ४८५ ॥
 स दध्यौ कृष्णपञ्चम्यां सा सङ्केतमदाद् ध्रुवम् ।
 पञ्चाङ्गुलिर्मषीहस्तः पृष्ठेऽस्या यददीयत ॥ ४८६ ॥
 वैदग्ध्यौ काप्यहो तस्या या मे सङ्केतवासरम् ।
 आख्याति स्नानया भङ्गा समाश्रयसिहि हे मनः ॥ ४८७ ॥
 सङ्केतस्थानमाचख्यौ न सा केनापि चेतुना ।
 अहो तत्सङ्गमसुखान्तरायो ऽद्यापि विद्यते ॥ ४८८ ॥
 पुनश्च तापसीमूचे न जानासि तदाश्रयम् ।
 अनुरक्तैव मयि सा भूयोऽपि प्रार्थयस्व ताम् ॥ ४८९ ॥
 सर्वथा मा कृथा मातर्निर्वेदं मत्प्रयोजने ।
 भूयोऽपि गच्छ निर्वेदः श्रीवल्केर्भूलमादिमम् ॥ ४९० ॥
 साप्यूचे तव नामापि कुलीना सहते न सा ।
 स्थले जलारोपणवदुष्करं ते समीहितम् ॥ ४९१ ॥

तदर्धसिद्धौ सन्देहो निःसन्देहं तु भर्त्सनम् ।
 अविश्वमेन यास्यामि मुक्त्वानाशां तथापि हि ॥४८२॥
 इत्युक्त्वा त्वरितं गत्वा तापसी स्वर्णहृदधूमम् ।
 भृत्यो ऽप्युवाच वचनैरमृतद्रवसोदरैः ॥४८३॥
 आत्मानुरूपं रूपेण तं युवानं रमस्व हे ।
 गृहाण यौवनफलं यौवनसोचितं ह्यदः ॥४८४॥
 दुर्गिला भर्त्सनापूर्वं गले धृत्वा हृषेव ताम् ।
 अशोकवनिकाप्रत्यग्द्वारेण निरसारयत् ॥४८५॥
 मुण्डापि ह्रीवशाकृष्टनौरङ्गीगोपितानना ।
 द्रुतं गत्वा तस्य पुंसः कथयामास खेदभाक् ॥४८६॥
 भर्त्सितास्मि तया प्राग्वद् ग्रीवायां विधृता ततः ।
 पश्चाद्द्वाराशोकवनान्तरान्निस्सारितास्मि च ॥४८७॥
 दध्यौ च धीमान्स पुमानशोकवनिकान्तरे ।
 आगच्छेरिति मङ्केतो नूनं दत्तस्तथा मम ॥४८८॥
 ऊचे च तां भगवति न्यक्कारो ऽयं तया कृतः ।
 सोढव्यो मे सा हि दृष्टा वाच्या नातः परं त्वया ॥४८९॥
 ततश्च स युवा कृष्णपञ्चम्यां रजनौमुखे ।
 जगाम पश्चिमद्वारेणाशोकवनिकान्तरे ॥५००॥
 सो ऽद्राक्षीद्वर्त्म पशन्तीं तां दूरादपि सापि तम् ।
 तयोरखलितस्तारामेलको ऽभूद्विवाहवत् ॥५०१॥
 प्रसारयन्तौ नयने द्वव बाह्व परस्परम् ।
 रोमाञ्चोत्फुल्लसर्वाङ्गाबुभौ तावभ्यधावताम् ॥५०२॥

तावद्ये ऽप्येकमनसौ तदा त्वेकीभवत्तनू ।
 सखजाते दृढतरं समुद्रसरिताविव ॥५०३॥
 वार्त्ताभिः प्रेमगर्भाभौ रतेर्नवनवैरपि ।
 सम्भोगहृदमग्नौ तौ द्वियामौमतिनिन्यतुः ॥५०४॥
 ततो रतायासवतोर्भुजगण्डोपधानयोः ।
 संचक्राम तयोर्निद्रा नेत्राभ्योजविभावरी ॥५०५॥
 इतश्च देवदत्तो ऽपि कायचिन्तार्थमुत्थितः ।
 जगामाशोकवनिकां तौ शयानौ ददर्श च ॥५०६॥
 अचिन्तयच्च धिगियं रुषा पापीयसौ मम ।
 परपुंसा सह रतश्रान्ता खपिति निर्भरम् ॥५०७॥
 जार एवायमिति च निश्चेतुं स्थविरः स तु ।
 गृहे गत्वा सुतं सुप्तं दृष्ट्वा गत्वैत्यचिन्तयत् ॥५०८॥
 आकषाभ्यहमेतस्याः शनकैः पादनूपुरम् ।
 यथा प्रत्येति मे स्मृतुः कथितामसतौमिमाम् ॥५०९॥
 इति दम्पुरिवाक्यं सद्यस्तत्पादनूपुरम् ।
 देवदत्तो ऽविश्रदेश्च पुनस्तेनैव वर्त्मना ॥५१०॥
 नूपुराकर्षणेनाशु प्राबुद्ध स्वर्णकदधूः ।
 प्रायः सभयसुप्तानां निद्राप्यत्पा भयादिव ॥५११॥
 ज्ञात्वा च सापि श्वशुरेणाकष्टं पादनूपुरम् ।
 उत्थाय जारपुरुषं बभाषे भौविसंस्तुता ॥५१२॥
 प्रयाहि शीघ्रं दृष्टौ स्वः श्वशुरेण दुरात्मना ।
 साहाय्याय यतेथास्त्वं ममानर्थं समागते ॥५१३॥

आमेत्युक्त्वा र्धसंवीतसंन्यानः स भयाद्ययौ ।

पुंश्चल्यपि द्रुतं गत्वा पार्श्वं पत्युरग्रेत सा ॥५१४॥

धृष्टत्वं नाटयन्ती सा धीमतौनां धुरंधरा ।

पतिं प्रबोधयामास गाढालिङ्गनपूर्वकम् ॥५१५॥

उवाच चार्यपुत्रेह घर्मो मामतिबाधते ।

तदेह्यशोकवनिकामनिलालोलपल्लवाम् ॥५१६॥

उत्थाय देवदिन्नोऽपि स्त्रीप्रधानः स आर्जवात् ।

जगामाशोकवनिकां तया ग्रीवाविलग्नया ॥५१७॥

तत्रैव गत्वा साग्रेत पतिमालिङ्ग्य निर्भरम् ।

सजारा यत्र शयिता श्वशुरेण निरीक्षिता ॥५१८॥

तत्रापि तत्पतिर्निद्रां प्रपेदे सरलाश्रयः ।

निद्रा ह्यनुद्रमनसां प्रायेण सुलभैव हि ॥५१९॥

नटीव गोपिताकारा सा धूर्तायावदत्यतिम् ।

त्वत्कुले कोऽयमाचारो यो वक्तुमपि नेष्यते ॥५२०॥

त्वामालिङ्ग्य प्रसुप्ताया निरावरणवत्सः ।

जग्राह तातो मे पादादस्त्रादाकृष्य नूपुरम् ॥५२१॥

न युज्यते वधूः स्प्रष्टुं पूज्यानामन्यदापि हि ।

किं पुनः पतिसहिता शयिता रतवेश्मनि ॥५२२॥

जगाद् देवदिन्नोऽपि प्रातः पितरमौदृशम् ।

सोपालम्भं भणिव्यामि पश्यन्त्यास्ते मनस्विनि ॥५२३॥

सोचेऽधुनेव तातं त्वं संवादयितुमर्हसि ।

प्रातर्भामन्यपुंसा हि शयितां कथयिष्यति ॥५२४॥

सो ऽवोचन्मम सुप्तस्याहार्षीर्नूपुरमित्यहम् ।
 तातमाचिष्य वक्ष्यामि तव पचेऽस्मि निश्चितम् ॥५२५॥
 प्रभाते ऽपि तथा वाच्यं वचीदानीं यथा प्रिय ।
 इति तं कारयामास सा धूर्ता शपथान्वहन् ॥५२६॥
 प्रभाते देवदिन्नो ऽपि कुपितः पितरं निजम् ।
 जगाद किमकार्षीस्त्वं वध्वा नूपुरकर्षणम् ॥५२७॥
 स्थविरो व्याहरद्वत्स दुःश्रीला हि वधूरियम् ।
 दृष्टान्यपुंसा श्रयिता मयाशोकवने निशि ॥५२८॥
 दुःश्रीलेयमिति दृढप्रत्ययोत्पादनाय ते ।
 वध्वाः पादात्समाकृष्य गृह्यैतं नूपुरं मया ॥५२९॥
 पुत्रो ऽवददहं सुप्तस्तदाभ्रन्नापरः पुमान् ।
 निर्लज्जेन त्वया तात लज्जितो ऽस्मि किमौदृशम् ॥५३०॥
 अर्थतां नूपुरं वध्वा मा तातस्त्वं विगोपय ।
 मयि सुप्ते तदाकृष्टं प्रकृष्टा खल्वियं सती ॥५३१॥
 स्थविरोऽवोचदाकृष्टं यदास्या नूपुरं मया ।
 उपेत्य वीक्षितो ऽस्मि त्वं तदा हि श्रयितो गृहे ॥५३२॥
 दुर्गिलोवाच न सहे दोषारोपणमात्मनः ।
 तातं प्रत्याययिष्यामि कृत्वा दैवीमपि क्रियाम् ॥५३३॥
 कुलीनायाः कलङ्को मे वाङ्माचमपि हीदृशम् ।
 न शोभते मषीविन्दुरपि धौतसितांशुके ॥५३४॥
 इह शोभनयचस्य जङ्घान्तर्निस्सुराम्यहम् ।
 तज्जङ्घयोर्हि मध्येन नाशुद्धो यातुमीश्वरः ॥५३५॥

पित्राथ सविकल्पेन निर्विकल्पेन सूनुना ।
 प्रतिज्ञा प्रतिपेदे सा तस्या धार्ष्ट्यमहानिधेः ॥५३६॥
 स्नात्वा धौतांशुकधरा धूपपुष्पोपहारभृत् ।
 सा सर्वबन्धुप्रत्यक्षं यत्नं पूजयितुं ययौ ॥५३७॥
 तस्या यत्नं पूजयन्त्या जारः सङ्केतितः स तु ।
 अलगद्गृहिलीभूय कण्ठदेशे कवर्गवत् ॥५३८॥
 अपास्यत गले धृत्वा जनैर्ग्रहिल इत्यसौ ।
 पुनः स्नात्वा च सा यत्नमर्चित्वैवं व्यजिज्ञपत् ॥५३९॥
 कदापि हि मयास्पर्शि पुमान्नान्यः पतिं विना ।
 ग्रहिलो ऽयं तु मत्कण्ठे लग्नः प्रत्यक्षमेव च ॥५४०॥
 पटुन्मत्तदयान्नान्यो लग्नश्चेन्मत्तनौ पुमान् ।
 तदा मे शुद्धिदो भूयाः सत्याः सत्यप्रियो ऽसि हि ॥५४१॥
 यच्चो ऽपि यावदाविष्टः किं करोमीति चिन्तया ।
 तावत्तज्जङ्घयोरन्तस्त्वरितं निर्जगाम सा ॥५४२॥
 शुद्धा शुद्धेति तत्कालं जने तुमुन्नकारिणि ।
 पुष्पदाम गले तस्या राजाध्यक्षा निचिक्षिपुः ॥५४३॥
 वाद्यमानेन तूर्येण दृष्टेर्वन्धुजनैर्वृता ।
 स्त्रीकृता देवादिन्नेन सा ययौ श्वशुरौकसि ॥५४४॥
 नूपुरार्कर्षणोद्धूतं कलङ्कमुदतारयत् ।
 इति सा तत्प्रभृत्यूचे जनैर्नूपुरपण्डिता ॥५४५॥
 वध्वा बुद्ध्या पराभूतो देवदत्तस्तदाद्यपि ।
 चिन्तया नष्टनिद्रोऽभूद्वारिः इव द्विपः ॥५४६॥

तं योगिनमिवानिद्रं ज्ञात्वा च पृथिवीपतिः ।
वृत्तिं यथार्थितां दत्त्वा चक्रे शुद्धान्तरचक्रम् ॥५४७॥
एका राज्ञौ कचिद्रात्रौ तमन्तःपुररचक्रम् ।
श्रुते नो वेति विज्ञातुं निरैच्छिष्ट पुनः पुनः ॥५४८॥
सो ऽचिन्तयच्च किमपि कारणं ज्ञायते नहि ।
उत्थाय भूयो भूयो ऽपि मामेषा यन्निरौचते ॥५४९॥
सुप्ते च मयि किं कुर्यादिति ज्ञातुं स धामिकः ।
अल्लोकनिद्रया शिष्ये मा तु भूयो ऽपि निर्ययौ ॥५५०॥
सापि निर्भरसुप्तं तं ज्ञात्वा हृष्टिमुपेयुषौ ।
गवाक्षाभिमुखं गन्तुमारेभे चौरवच्छनेः ॥५५१॥
गवाक्षस्य हि तस्याधो बद्धो ऽभूद्राजवल्लभः ।
कुञ्जरो निर्जरगजानुजन्मेव सदामदः ॥५५२॥
सा तस्य हस्तिनो मेण्डे नित्यरक्ता गवाक्षतः ।
सञ्चारिदारुफलकमपसार्य वह्निर्ययौ ॥५५३॥
तामादाय करेणेभो नित्याभ्यासात्सुशिक्षितः ।
सुमोच भूमौ तां दृष्ट्वाधोरणः स चुकोप च ॥५५४॥
अतिकाले किमायासीरित्युक्त्वा दारुणेक्षणः ।
हस्तिशृङ्खलया राज्ञीं दासीमिव जघान ताम् ॥५५५॥
सोवाच मा ताडय मामद्यान्तःपुररचक्रः ।
राज्ञा सुक्तो नवः को ऽपि जागरूको ऽरुणत्स माम् ॥५५६॥
निद्राक्लिद्रं कथमपि प्राप्य तस्य चिरादहम् ।
आगतास्मौति विज्ञाय मा कोपौर्मयि सुन्दर ॥५५७॥

इत्थं च बोधितो हस्तिपकः कोपं विहाय सः ।
 रमते स्म निराशङ्कस्तथा सह यथारुचि ॥५५८॥
 रात्रेस्तु पश्चिमे भागे सा साहसमहानिधिः ।
 हस्तिना हस्तमारोप्योदञ्चिता स्वाश्रयं ययौ ॥५५९॥
 दध्यौ च स्वर्णकारो ऽपि चरितं योषितामहो ।
 अश्वानां कुहकारावमिव को वेत्तुमीश्वरः ॥५६०॥
 अहो असूयं पश्यानामपि यद्राजयोषिताम् ।
 ग्रीलभङ्गो भवत्येवमन्यनारीषु का कथा ॥५६१॥
 पानीयाहरणाद्यर्थं सामान्यगृहयोषिताम् ।
 नगरे संचरन्तीनां ग्रीलत्राणं कियच्चिरम् ॥५६२॥
 इति स्तुषाया दौःश्रीत्यामर्षचिन्तां विहाय सः ।
 सुष्याप दत्तर्ण इवाधमर्णस्तत्र निर्भरम् ॥५६३॥
 प्रभाते ऽपि जजागार स्यविरः स्वर्णकृन्न सः ।
 चेटाश्च कथयामासुस्तं तथास्त्वं महीभुजे ॥५६४॥
 राजापि व्याजहारैवं भाव्यं केनापि हेतुना ।
 स यदा प्रतिबुध्येत तदा नेयो ऽस्मदन्तिके ॥५६५॥
 इत्यादिष्टा ययुश्चेटाः स्वर्णकारो ऽपि निर्भरम् ।
 निद्रासुखं सप्तरात्रं चिरादनुबभूव सः ॥५६६॥
 सप्तरात्रावसाने च स प्रबोधमुपागतः ।
 चेटैर्निन्ये पुरो राज्ञो राज्ञा चैवमपृच्छत ॥५६७॥
 निद्रा कदापि ते नागादुर्भगस्येव कामिनी ।
 तत्किं सुप्तः सप्तरात्रं को हेतुर्ब्रूह्यभौस्तव ॥५६८॥

सो ऽपि तं रात्रिवृत्तान्तं राज्ञ्या हस्तिपकस्य च ।
 हस्तिनश्च यथादृष्टं कथयामास भृभुजे ॥५६८॥
 राज्ञा प्रसादं दत्त्वा स विस्मृतः स्वगृहं ययौ ।
 जीर्णदुःखः सुखं चास्याद्वैर्यं ह्येति जनो जनात् ॥५७०॥
 तां च दुश्चारिणीं राज्ञीं परिज्ञातुमिलापतिः ।
 कारयित्वा किलिञ्चेभं राज्ञीः सर्वाः समादिशत् ॥५७१॥
 स्वप्नो दृष्टो मया यत्तत्कैलिञ्चो ऽयं मतङ्गजः ।
 आरोढव्यो विवस्त्राभिर्भवतौभिः पुरो मम ॥५७२॥
 चक्रिरे च तथा राज्ञ्यो राज्ञः पश्यत एव ताः ।
 राज्ञौ सैका तदो ऽवादीद्विभेद्यस्मान्तङ्गजात् ॥५७३॥
 तां लीलित्यलनालेन मामर्षः प्राहरन्नृपः ।
 मूर्खानाटितकं कृत्वा न्यपतत्सापि भूतले ॥५७४॥
 नृपो ऽपि बुद्ध्या निश्चिक्रे सैवेयं कुलपांसिनी ।
 पापीयसी दुराचारा कथिता स्थविरेण या ॥५७५॥
 निरूपयंश्च तत्पृष्ठं शृङ्खलाघातदर्शनात् ।
 नखाच्छोटनिकापूर्वं कृत्वा स्मितमदो वदत् ॥५७६॥
 क्रौडसीभेन मत्तेन किलिञ्चेभाद्विभेषि च ।
 मोदसे शृङ्खलाघातान्मूर्कस्तुत्यलघाततः ॥५७७॥
 प्रदीप्तकोपप्राग्भारो गत्वा वैभारपर्वते ।
 राजापि तं हस्तिपकं हस्त्यारूढमजूहवत् ॥५७८॥
 तद्वितीयां च तां राज्ञौमारोपयदिभासने ।
 आधोरणाधमं चोग्रासनस्तं समादिशत् ॥५७९॥

विषमाद्रिप्रदेशाधिरूढं कृत्वा मतङ्गजम् ।

पातयेः पतता तेन युवथोरस्तु निग्रहः ॥५८०॥

आधोरणस्तं करिणमधिरोप्याद्रिमूर्धनि ।

त्रिपद्या धारयामासोत्थितैकचरणं स्थिरम् ॥५८१॥

हाहाकुर्वञ्जनो ऽप्यूचे पशोराज्ञाविधाधिनः ।

मारणं करिरत्नस्य राजरत्नं न युज्यते ॥५८२॥

अनाकर्णितकं कृत्वा पातयेत्येव वादिनि ।

नृपे द्विपं हस्तिपकः पद्भ्यां द्वाभ्यामधारयत् ॥५८३॥

हाहा न वथो हस्तीति पुनर्लोके प्रजल्पति ।

तूष्णीको ऽभृन्नृपो मेण्डो ऽप्येकां द्विस्थं गजं दधौ ॥५८४॥

मारणं हस्तिरत्नस्य लोको द्रष्टुमनैश्वरः ।

हाहाकुर्वन्महौनाथं जगादोदञ्चितैर्भुजैः ॥५८५॥

श्रौपवाह्यो ह्यसावन्यगजामह्यः सुशिक्षितः ।

चितिवल्लभ दुःप्रापो दक्षिणावर्तशङ्खवत् ॥५८६॥

प्रभुस्त्वमपराधीनो यदिच्छसि करोषि तत् ।

निरङ्कुशं स्यादद्यशस्त्वविवेकभवं तव ॥५८७॥

कार्याकार्यं विचार्य हि हे स्वामिन्स्वामिना स्वयम् ।

स्वयं विचार्य तद्रथ हस्तिरत्नं प्रसीद नः ॥५८८॥

नृपो ऽप्यवोचदस्त्वेवं यूयं सर्वे ऽपि मद्गिरा ।

दमं हस्तिपकं हस्तिरक्षणाय भणन्तु भोः ॥५८९॥

लोकाः प्रीचुः किमियतीं भूमिकां प्रापितं द्विपम् ।

आधोरणधुरौण त्वं निवर्तयितुमीशिषे ॥५९०॥

स उवाच द्विपमसुं क्षेमेणोत्तारयाम्यहम् ।
 ददात्यदो यद्यभयमावयोर्मदिनौपतिः ॥५६१॥
 राजापि लोकैर्विज्ञप्तः प्रददावभयं तयोः ।
 शनैश्च हस्तिनं हस्तिपकस्तमुदतारयत् ॥५६२॥
 उत्तीर्णौ वारणस्कन्धाद्राज्ञौहस्तिपकौ तु तौ ।
 पलायिषातां राज्ञोक्तौ मद्देशस्यज्यतामिति ॥५६३॥
 नश्यन्तौ प्रापतुस्तौ तु ग्राममेकं दिनात्यये ।
 एकस्मिंश्च देवकुले शून्ये सुषुपतुर्युतौ ॥५६४॥
 अर्धरात्रसमये च ग्रामादेको मलिच्छुचः ।
 नङ्घा तदारचकेभ्यस्तत्र देवकुले ऽविशत् ॥५६५॥
 तत्तु देवकुलं ग्रामारचकैः पर्यवेक्ष्यत ।
 प्रातश्चौरं ग्रहीष्याम इति निर्णयवादिभिः ॥५६६॥
 कराभ्यां शोधयन्देवकुलं चौरो ऽपि सो ऽन्ववत् ।
 शनैस्तत्र ययौ यत्र शयानौ तौ बभूवतुः ॥५६७॥
 निषादी न जजागार स्पृश्यमानो ऽपि दस्तुना ।
 आन्तसुप्तस्य निद्रा हि सज्यते वज्रलेपवत् ॥५६८॥
 अपौषत्तत्करस्पृष्टा राजपत्नी तज्जागरीत् ।
 स्पर्शादप्यनुरक्ताभूत्तत्र को ऽसौतुवाच च ॥५६९॥
 शनैरुक्तस्तथा सो ऽपि शनैरुचे ऽस्मि तत्करः ।
 धावत्स्वारचकेष्वत्र प्राणत्राणाय चाविशम् ॥६००॥
 सानुरागा च सा चौरमब्रवीदसतीब्रवा ।
 रक्षामि त्वां न मन्देहो यदि मां सुभगेच्छसि ॥६०१॥

चौरो ऽपि स्नाह कनकं मया प्राप्तं सुगन्धि च ।
 मम पत्नी भवसि यज्जीवितव्यं च रचसि ॥६०१॥
 परं पृच्छामि को नाम प्रकारो वरवर्णिनि ।
 येन मां रचसि ब्रूहि मामाश्वासय धीमति ॥६०२॥
 सायूचे सुभग ग्रामपुरुषेष्वागतेष्वहम् ।
 त्वां भर्तारं भणिव्यामि सो ऽवादौदेवमस्त्विति ॥६०३॥
 प्रातश्च ग्रामसुभटैः प्रविष्टैः शस्त्रपाणिभिः ।
 पृष्टास्तथो ऽपि कश्चौर इति भ्रूभङ्गभीषणैः ॥६०४॥
 तान्ग्रामपुरुषान्भूर्ता मूर्तमायेव सावदत् ।
 उद्दिश्य चौरपुरुषं मम प्रेयानसाविति ॥६०५॥
 कृताञ्जलिः पुनश्चोचे भ्रातरो ऽस्मिन्सुरालये ।
 आवां ग्रामान्तरे यान्ताववात्स दिवसात्यये ॥६०६॥
 ग्रामीणास्ते ऽपि संभृत्य पर्यालोच्यैवमूचिरे ।
 संभाव्यते न चौरस्य गृहे स्त्रीपात्रमौदृशम् ॥६०७॥
 ब्राह्मणी वाणिज्यौ राजपुत्री कापीतरास्तु वा ।
 इयं पवित्रा मूर्त्यापि चौरो नास्याः पतिर्भवेत् ॥६०८॥
 विचित्रवस्त्रालङ्कारा लक्ष्मीरिव वपुष्मतौ ।
 इयं हि गृहिणी यस्य स किं चौर्येण जीवति ॥६०९॥
 पारिश्रेष्ठ्यादयं चौर इति हस्तिपकस्य ते ।
 दोषमारोप्य विदधुः सद्यः शूलाधिरोपणम् ॥६१०॥
 शूलाधिरोपितो मार्गं यं यं यान्तं ददर्श सः ।
 तं तं प्रोवाच दौनं मां वारि पाथय पाथय ॥६११॥

तं च राजभयात्को ऽपि न पानीयमपाययत् ।
 सर्वा ऽपि कुरुते धर्ममात्मरचापुरःसरम् ॥६१३॥
 आवको जिनदासाख्यस्तेन तेनाध्वना व्रजन् ।
 दृष्टश्च याचितश्चात्मः सो ऽपि चैवमुवाच तम् ॥६१४॥
 उदत्यां ते हरिष्यामि कुरुष्वेकं तु मद्वचः ।
 घोषेर्नमो ऽर्हद्भ्य इति यावदायानयाम्यहम् ॥६१५॥
 मेण्डो ऽपि तद्घोषयितुं प्रारेभे ऽन्धःपिपासया ।
 आवको ऽप्यानयन्नीरं राजपुंसामनुजया ॥६१६॥
 आनीयमानं दृष्ट्वा मु समाश्वस्य निषाद्यपि ।
 नमो ऽर्हद्भ्य इति भृशं पठन्प्राणैरमुच्यत ॥६१७॥
 स त्वसंश्रुतश्रीलो ऽपि श्रीलिताकामनिर्जरः ।
 नमस्कारप्रभावेण बभूव व्यन्तरामरः ॥६१८॥
 प्रतस्थे पुंश्चली सापि चौरेण सह वर्त्मनि ।
 आससाद् नदीमेकां वारिपूरेण दुस्तराम् ॥६१९॥
 चौरो ऽपि पुंश्चलीमूचे प्रिये त्वामेकवेत्तया ।
 नोत्तारयितुमीशो ऽस्मि वस्त्राभरणभारिणीम् ॥६२०॥
 वस्त्राभरणसम्भारं त्वं समर्पय वर्णिनि ।
 तमादौ परतो नेष्टे ततस्त्वामपि लोलया ॥६२१॥
 यावदायाम्यहं तावच्छरत्तमे तिरोभव ।
 एकाकिन्यपि मा भैषीरेष्यामि न चिरेण हि ॥६२२॥
 आरोप्य पृष्ठदेशे त्वां तरन्योत द्वाभ्याम् ।
 तटे परस्मिन्नेष्यामि मा भैषौः कुरु मद्वचः ॥६२३॥

पुंश्चत्यपि तथा चक्रे शरस्तम्बे प्रविश्य च ।
 वस्त्राभरणभृत्यो ऽपि पारं गत्वेत्यचिन्तयत् ॥ ६२४ ॥
 भर्तारं मारयामास येयं मय्यनुरागिणी ।
 क्षणरागा हरिद्रेव विपदे स्थान्ममायसौ ॥ ६२५ ॥
 इत्युपादाय तद्वस्त्राभरणानि स तस्करः ।
 तां वलत्कन्धरः पश्यन्नश्रयति स्म कुरङ्गवत् ॥ ६२६ ॥
 करिणीवोद्धतकरा यथाजातेव नग्निका ।
 ऊचे तं यान्तमालोक्य मां विहाय प्रयासि किम् ॥ ६२७ ॥
 चौरौ ऽब्रवीद्विवसनामेकां शरवणस्थिताम् ।
 राक्षसीमिव दृष्ट्वा त्वां विभेद्येव कृतं त्वया ॥ ६२८ ॥
 एवं वदन्खग द्वोड्डीनः सो ऽगाददर्शनम् ।
 तत्रैव तस्थौ त्वासित्वा धर्षणी पतिघर्षिणी ॥ ६२९ ॥
 स हस्तिपकजीवो ऽपि देवभूयसुपेयिवान् ।
 प्रयुक्तावधिरद्राक्षीत्तां तथास्थां तपस्विनीम् ॥ ६३० ॥
 संबुबोधयिषुस्तां तु प्राग्जन्मगृहमेधिनीम् ।
 मुखात्तमांसपेशीकं शृगालं विचकार सः ॥ ६३१ ॥
 इतश्च सरितस्तस्यास्तीरे नीराद्वहिःस्थितम् ।
 मौनं भोक्तुमधाविष्ट मांसपेशीं विहाय सः ॥ ६३२ ॥
 तदा मौनः पुनरपि प्रविवेश नदीजलम् ।
 उपाददे तद्विकृतशकुन्या मांसपेश्यपि ॥ ६३३ ॥
 नदीतीरे शरवणनिषण्णा सा तु नग्निका ।
 जगाद दुःखदीनापि जम्बुकं दृष्टकौतुका ॥ ६३४ ॥

मांसपेक्षीं परित्यज्य मीनमिच्छसि दुर्मते ।
 भ्रष्टो मीनाच्च मांसाच्च किं जम्बुक निरीक्षसे ॥ ६३५ ॥
 फेरुः स्नाहोढभतारं हितोपपतिमिच्छसि ।
 भ्रष्टा पत्युश्च जाराच्च नग्निके किं निरीक्षसे ॥ ६३६ ॥
 तच्छ्रुत्वा सुष्ठु बिभ्यत्यास्तस्याः स व्यन्तरामरः ।
 महर्द्धिकं निजं रूपं दर्शयित्वैवमब्रवीत् ॥ ६३७ ॥
 पापमेवाकृथाः पापे यद्यपि त्वं तथापि हि ।
 जिनधर्मं प्रपद्येथाः पापपङ्कजलप्लवम् ॥ ६३८ ॥
 मुग्धे हस्तिपकः सो ऽहं यस्त्वया मृत्युमापितः ।
 जिनधर्मप्रभावाच्च देवीभूतो ऽस्मि पश्य माम् ॥ ६३९ ॥
 जिनधर्मं प्रपत्ये ऽहमपौति कृतनिश्चयाम् ।
 तां साध्वीसन्निधौ नीत्वा स प्रव्रज्यामजिग्रहत् ॥ ६४० ॥
 तदस्माद्दृग्जनानर्हान्प्रवर्तकनिवर्तकान् ।
 दृष्टान्तांस्त्वमनादृत्य भुञ्क्ष्व वैषयिकं सुखम् ॥ ६४१ ॥
 जगाद् जम्बूनामापि विद्युन्मालीव खेचरः ।
 न ह्यस्मि रागग्रहिलश्चरितं तस्य तच्छृणु ॥ ६४२ ॥
 अस्तीह भरतक्षेत्रे वैताळ्यो नाम पर्वतः ।
 संपृक्तो भरतार्धाभ्यां पचाभ्यामिव नीडजः ॥ ६४३ ॥
 तत्र चास्ति पुरवरमुत्तरश्रेणिभूषणम् ।
 गगनवल्लभमिति युसदामतिवल्लभम् ॥ ६४४ ॥
 द्वौ विद्याधरतरुणौ प्रीतिमन्तौ सहोदरौ ।
 तत्राभूतां मेघरथो विद्युन्माली च नामतः ॥ ६४५ ॥

मन्त्रयामासतुस्तौ च विद्यासाधनहेतवे ।
 यामो भृगोचराभ्यर्णे विद्या तत्रैव सेत्स्यति ॥६४६॥
 विद्यासिद्धौ विधिश्चायमतिनीचकुलोद्भवाम् ।
 कन्यां परिणयेदर्षाविधि ब्रह्म च पालयेत् ॥६४७॥
 ततो गुरुननुज्ञाय भरतार्धे ऽत्र दक्षिणे ।
 आजगमतुर्दावपि तौ वसन्तपुरपत्तनम् ॥६४८॥
 ततश्चण्डालवेषेण गत्वा चण्डालपाटकम् ।
 प्रचक्रमाते चण्डालाराधनं धौमहाधनौ ॥६४९॥
 आराधितास्तु मातङ्गाः प्रोचुरायातमत्र किम् ।
 आख्यातं चिरकालो ऽभूद्युवयोरिह तिष्ठतोः ॥६५०॥
 सङ्गावगोपनं कृत्वा कथयामासतुश्च तौ ।
 चितिप्रतिष्ठान्नगरादागमावेह चे हिताः ॥६५१॥
 मातापितृभिरावां हि कुटुम्बस्य बहिष्कृतौ ।
 इति रोषेण निर्यान्तौ भ्रमन्तौ चागताविह ॥६५२॥
 मातङ्गाः प्रोचिरे चास्मानाश्रित्यातिष्ठतं युवाम् ।
 युवाभ्यां तत्रयच्छामः स्वे द्वे कन्ये यदौच्छथः ॥६५३॥
 किं त्वस्मत्कन्यके पाणिगृहीत्यौ चेत्करिष्यथः ।
 अस्मज्जात्युचितं सर्वं तदनुष्ठास्यथो युवाम् ॥६५४॥
 तावप्युचनुरामेति मातङ्गैरपि कन्यके ।
 तयोः प्रदत्ते उदाहपूर्वकं काणदन्तुरे ॥६५५॥
 विद्युन्माली तु मातङ्गकन्यायामतिरागवान् ।
 अभूदपि कुरुपायां न विद्यासाधनं व्यधात् ॥६५६॥

क्रमेण गृहिणौ विद्युन्मालिनो गर्भवत्यभूत् ।
 पूर्णे च वत्सरे सिद्धविद्यो मेघरथो ऽभवत् ॥ ६५७ ॥
 ततो मेघरथः प्रीत्या विद्युन्मालिनमब्रवीत् ।
 हे भ्रातः सिद्धविद्याः स्मृष्टालकुलमुज्ज्यताम् ॥ ६५८ ॥
 पात्रीभवानो वैताढ्यविहारसुखसम्पदाम् ।
 मातङ्गौ त्यज भाविन्यः खेचर्यौ नौ स्वयंवराः ॥ ६५९ ॥
 विद्युन्माल्यपि तं लज्जावनम्रवदनो ऽवदत् ।
 याहि विद्याढ्य वैताढ्यं कृतकृत्यो ऽसि सुव्रत ॥ ६६० ॥
 मया त्वधमसत्त्वेन भग्नो नियमपादपः ।
 ततश्च मे तत्प्रभवं विद्यासिद्धिफलं कुतः ॥ ६६१ ॥
 वराकौ त्यक्तमहामि जातगर्भामिमां नहि ।
 त्वया सविद्येनाविद्यो गच्छच्छिद्भेमि चानघ ॥ ६६२ ॥
 याहि साधितविद्यस्त्वं तुभ्यं स्वस्यस्त्वहं पुनः ।
 असिद्धविद्यो बन्धूनां दर्शयामि कथं सुखम् ॥ ६६३ ॥
 वञ्चितो ह्यात्मनैवात्मा प्रमत्तेन मयामुना ।
 इदानीं साधयिष्यामि विद्यामुद्योगवानहम् ॥ ६६४ ॥
 वर्षान्ते पुनरागच्छेर्विभ्राणो भ्रातरं हृदि ।
 तदा साधितविद्यो ऽहं यथा यामि त्वया सह ॥ ६६५ ॥
 चण्डालीप्रेमपाशेन बद्धं तं नेतुमहमः ।
 एकाद्यपि ययौ मेघरथो वैताढ्यपर्वतम् ॥ ६६६ ॥
 आगतो ऽसि किमेकाकी क ते भातेति बन्धुभिः ।
 पृष्टः स कथयामास विद्युन्मालिकथां तथा ॥ ६६७ ॥

कुहूपा तत्प्रिया सापि स्नेच्छी सुतमजीजनत् ।
 विद्यासिद्धिमिव प्राप्य विद्युन्माल्यमोदत ॥६६८॥
 स्नेच्छ्यामत्यन्तमासत्था पुत्रप्रेम्णा विशेषतः ।
 दुःस्वप्नवद्विसम्भार स खेचरसुखं कुधीः ॥६६९॥
 सा विद्युन्मालिना सार्धं रममाणा यथासुखम् ।
 भूयो ऽप्यधारयद्गर्भं चण्डाली काणदन्तुरा ॥६७०॥
 इतश्च विद्यासंपन्नस्तत्र मेघरथो ऽभ्यगात् ।
 वर्षमेकं कथमपि स्वभ्रातृविरहातुरः ॥६७१॥
 अहं हि स्वर्वधूकल्पविद्याधरवधूवृतः ।
 स काणदन्तुरस्नेच्छीगार्हस्थ्यनरकोषितः ॥६७२॥
 प्रासादे सप्तभुमे ऽहं वसाम्युद्यानबन्धुरे ।
 अज्ञानकौकसाकीर्णे स चण्डालकुटीरके ॥६७३॥
 अहं विविधविद्यार्द्धिसिध्यमानसमौहितः ।
 जीर्णकर्पटसंव्यानः कदन्नप्राशनश्च सः ॥६७४॥
 विद्युन्मालिनि सौभ्रात्रातुल्यमिति चिन्तयन् ।
 आगात्युनर्मघरथो वसन्तपुरपत्तनम् ॥६७५॥ चतुर्भिः कलापवं ॥
 ऊचे च भ्रातरं भ्रातर्गत्वा वैताढ्यपर्वते ।
 विद्याधरसुखैश्वर्यं वर्यं किं नानुभूयते ॥६७६॥
 विलचहसितं कृत्वा विद्युन्माल्यपदो ऽवदत् ।
 पत्नीयं बालवत्सा मे पुनर्गुर्वी च वर्तते ॥६७७॥
 अनन्यशरणां भक्तां सपुत्रां गुर्विणीमिमाम् ।
 न ह्यहं वज्रहृदयस्त्वमिवोज्झितुमुत्सहे ॥६७८॥

तद्भातर्गच्छ दद्या मे दर्शनं समयान्तरे ।
 अमुं समयमत्रैवातिनेष्यामि स्म मा रुषः ॥६७८॥
 तं प्रबोध्य प्रबोध्यातिखिन्नो मेघरथो ऽपि हि ।
 पुनर्जगाम कुर्यात्किं हितो ऽप्यतिजडे नरे ॥६८०॥
 विद्युन्माल्यपि संजाते द्वितीये तनुजन्मनि ।
 अमंस्त मातङ्गकुलं स्वर्गादप्यधिकं मुदा ॥६८१॥
 वस्त्रभोज्यादिदौःस्थ्ये ऽपि दुःखं नहि विवेद सः ।
 तौ स्नेच्छीकुचिजौ बालौ मलीलमुदलालयत् ॥६८२॥
 ताभ्यामङ्गाधिरूढाभ्यां प्रस्रवद्भ्यां सुज्जर्मुज्जः ।
 गन्धोदकस्नाननिभं मूचस्नानममन्यत ॥६८३॥
 ततर्ज सुभगंमन्या तं स्नेच्छ्यपि पदे पदे ।
 चण्डालकुलदासो ऽभूत्तदासक्तस्तथापि सः ॥६८४॥
 भ्रातस्नेहानुबन्धेनागत्य मेघरथः पुनः ।
 विद्युन्मालिनमालिङ्गागदङ्गदद्या गिरा ॥६८५॥
 कुलीन चण्डालकुले मा स्थाः कास्या तवेह भोः ।
 किं हंसो मानसोत्पन्नो गृहस्रोतसि खेलति ॥६८६॥
 यचोत्पन्नो ऽसि तन्मा स्म स्वकुलं मलिनीकुर ।
 धूमेनेव गृहं वक्रिस्त्वमनेन कुकर्मणा ॥६८७॥
 एवं प्रबोध्यमानो ऽपि नह्यागन्तुमियेष सः ।
 न भूयो ऽप्यहमेष्ट्याभीत्युक्त्वा मेघरथस्त्वगात् ॥६८८॥
 अपालयच्चिरं राज्यं पित्र्यं मेघरथो ऽप्यथ ।
 समये चार्पयत्सूनोर्यासे धृतमिवाखिलम् ॥६८९॥

सुस्थितस्थानगारस्य सन्निधाने स धौधनः ।

परिव्रज्यामुपादाय तपस्तप्ता च देवभूत् ॥ ६८ ० ॥

एवं मेघरथः प्राप धौमान्सुखपरम्पराम् ।

विद्युन्माली तु जडधीर्वभ्राम भवसागरे ॥ ६८ १ ॥

विद्युन्मालीव रागान्धो न भविष्याम्यहं ततः ।

उत्तरोत्तरमौख्यानां पद्मसेने ऽतिलम्पटः ॥ ६८ २ ॥

ततः कनकसेनोचे मनाग्मानय मामपि ।

मा शङ्खधमक इव स्वामिन्नतिशयं कृथाः ॥ ६८ ३ ॥

तथाहि शालिग्रामे ऽभृत्कश्चिदेकः कृषीवलः ।

नित्यं ररञ्च स चेन्नमाविभातं दिनात्ययात् ॥ ६८ ४ ॥

स चेन्नसागरे सत्वान्दूरादप्युपसपतः ।

शङ्खमापूरयन्मञ्चपोतारूढः पलाययत् ॥ ६८ ५ ॥

अन्यदा गोधनं हत्वा चौरास्तत्क्षेत्रमन्निधौ ।

आगुस्तच्छङ्खनादं च ते श्रुत्वैवमचिन्तयन् ॥ ६८ ६ ॥

अहो ग्रामपुमांसो ऽमौ विवालयिषवो धनम् ।

आगुरग्रे ऽपि यदयं नेदीयाञ्छङ्खनिःस्वनः ॥ ६८ ७ ॥

इति ते गोधनं हित्वा पलायिषत दस्यवः ।

दिशो दिशं च प्रययुः प्रातर्दृक्षोत्यपचिवत् ॥ ६८ ८ ॥

चुधितं गोधनं तच्च शनकैः शनकैश्चरत् ।

अरुणोदयवेलायां तत्क्षेत्राभ्यर्णमाययौ ॥ ६८ ९ ॥

गोधनाभिमुखं यावद्दधावे स कृषीवलः ।

तावन्निर्मानुषं सर्वं तद्दृष्ट्वैवमचिन्तयत् ॥ ७० ० ॥

श्रुत्वा मच्छङ्खनिःस्नानं गोधनं तस्करा जहः ।
 तत्राभिगच्छया नूनं पापाः सर्वत्र शङ्किताः ॥७०१॥
 नीत्वा तद्गोधनं ग्रामे ग्रामायादादशङ्किताः ।
 वदन्त देवतादत्तमिदं भो गृह्यतामिति ॥७०२॥
 ग्रामो गोमौक्तस्तेन तं साक्षाद्ग्रामयन्वत् ।
 भक्तिपात्रौचकारोद्देश्यं हि दत्ते स देवता ॥७०३॥
 तथैव लब्धप्रसरः स द्वितीयेऽपि वत्सरे ।
 क्षेत्रे गत्वा प्रतिनिशं प्रारभे शङ्खवादनम् ॥७०४॥
 चौरास्त एव ह्यन्येषुस्तत्रैवस्यादवौचसि ।
 आययुर्गोधनं हत्वान्यस्माद्ग्रामान्महानिशि ॥७०५॥
 तस्य शङ्खधमस्योच्चैस्ते श्रुत्वा शङ्खनिःस्ननम् ।
 सुष्ठु सौष्ठवमालम्ब्य जल्पन्ति स्म परस्परम् ॥७०६॥
 अत्र प्रदेशे क्षेत्रेऽत्र पुरा शङ्खध्वनिः श्रुतः ।
 श्रूयते चाधुनाप्येष ते दरास्ते च मेण्डकाः ॥७०७॥
 सत्तेभ्यः क्षेत्ररक्षार्थं कोऽप्येष क्षेत्ररक्षकः ।
 नूनं वादयति शङ्खं धिग्वयं वञ्चिताः पुरा ॥७०८॥
 घर्षन्त इति ते हस्तांस्त्रुलवर्तिकरा इव ।
 पीडयन्तो रदैरोष्ठाङ्गोस्तनानिव तर्णकाः ॥७०९॥
 उत्पाटयन्तो लकुटाञ्जुण्डादण्डानिव द्विपाः ।
 आन्दोलयन्तः ग्रस्यानि क्षेत्रान्तर्गोदृषा इव ॥७१०॥
 शङ्खशब्दानुसारेण यान्तस्ते चौरकुञ्जराः ।
 मञ्चाधिरूढं ददृशुस्तं नरं शङ्खवादकम् ॥७११॥

त्रिभिर्विशेषकम् ॥

आन्दोल्य मञ्चदारुणि ते मञ्चं भुव्यपातयन् ।

पपात सो ऽप्यनाधारं नाधेयमवतिष्ठते ॥७१२॥

कणमूटकवच्चौरा लकुटैस्तमताडयन् ।

सुञ्जान इव सो ऽवेष्टौन्मुखे पञ्चापथाङ्गुलीः ॥७१३॥

अस्थिनिर्मग्नबन्धं तैर्बद्धा चायोज्य तत्करी ।

बद्धाञ्जलिरिवालचि सो ऽथ चौरानतौच्छया ॥७१४॥

धनं गवादि वस्त्रान्तं जगृहस्तस्य दस्यवः ।

चेन्नपालः चेन्नपालस्तदा नग्नोक्तो ऽभवत् ॥७१५॥

तत्रैव शङ्खधमकं मुक्त्वा ते दस्यवो ययुः ।

गोपाः प्रातः पप्रच्छुस्तं कथयामास सो ऽप्यदः ॥७१६॥

धमेद्वमेक्षातिधमेदतिध्मातं न शोभते ।

ध्मातेनोपार्जितं यत्तदतिध्मातेन हारितम् ॥७१७॥

नाथ नातिशयः कर्तुं तत्तवापि हि युज्यते ।

अस्मानप्यशकठिन न ह्यवज्ञातुमर्हसि ॥७१८॥

निजगाद ततो जम्बूरम्बुशीतलया गिरा ।

न बन्धनानभिज्ञो ऽहं यथा शैलेयवानरः ॥७१९॥

तथाहि विन्ध्यो नामाद्रिरस्यवन्ध्यो वनश्रिया ।

तत्रैको वानरश्चाभून्महावानरयूथराट् ॥७२०॥

कुमार इव विन्ध्याद्रेर्विन्ध्याद्रिवनगङ्गरे ।

क्रीडन्सो ऽपास्यदखिलान्वानरान्यूथमम्भवान् ॥७२१॥

वानरीभिः समं रेमे स एवैको महाबलः ।

प्राज्यस्त्रीराज्यसाम्राज्यमुखलीलां प्रपञ्चयन् ॥७२२॥

अन्यदा वानरयुवा कश्चिदेको मदोद्धतः ।
 वृषस्थानरौरागात्तमवज्ञाय वानरम् ॥७२३॥
 कस्याश्चिद्वक्त्रमातामं वलचरदनाङ्कुरम् ।
 चुचुम् पाकारुणितस्युट्टहाडिमसन्निभम् ॥७२४॥
 कुरथामास कस्याश्चित्केतकीरजसा सुखम् ।
 गुञ्जहारं स्वयं कृत्वा कण्ठे कस्याश्चिदादधौ ॥७२५॥
 कृत्वा कृत्वा बिल्वपत्रैः कस्यैचिद्वीटिकां ददौ ।
 प्रालम्बदोलामध्यास्त कामप्यालिङ्ग्य निर्भरम् ॥७२६॥
 एवं वानरनारौभिरपशङ्कमरस्त सः ।
 अग्रेतनं यूथपतिमविदन्निव दोर्मदात् ॥७२७॥

॥ चतुर्भिः कलापकम् ॥

कण्डूयमानलाङ्गूलः कयापि हि नखाङ्कुरैः ।
 प्रमृज्यमानमर्वाङ्गरोमराजिः कयापि हि ॥७२८॥
 कदलीतालवृन्तेन वौज्यमानः कयाचन ।
 कयापि नलिनौनालैः क्रियमाणावतंसकः ॥७२९॥
 उच्चैःप्रटङ्गस्थितो दूरात्स जरन्यूयनायकः ।
 द्राम्वानरयुवानं तं दृष्ट्वा कोपादधावत ॥७३०॥

॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

गोलाङ्गूलयुवानं तं लाङ्गूलं नर्तयन्नुषा ।
 जघान शवगोलेन स गोलाङ्गूलयूथपः ॥७३१॥
 लोष्टाहतः सिंह इव कपिमिंहयुवापि सः ।
 क्रुद्धो घुर्घुरारावघोरस्तं प्रत्यधावत ॥७३२॥

तौ क्रोडीकृतसर्वाङ्गौ मिथोभूतावुभावपि ।

दुर्हृदावपि सुचिरान्मिलितौ सुहृदाविव ॥७३३॥

चटचटति दन्ताग्रैश्चटचटति पाणिजैः ।

व्यापप्रतुर्वपुषि तौ युध्यमानौ परस्परम् ॥७३४॥

परस्परं दन्तनखचतचतजचर्चितौ ।

तदा परिहिताताम्रचोलकाविव रेजतुः ॥७३५॥

क्षणाद्वन्धं क्षणान्मोक्षं प्रयुञ्जाते स्म तावुभौ ।

युध्यमानौ नियुद्धेन क्रौडन्तावाचिकाविव ॥७३६॥

भग्नास्थिसृष्टिघातेन कपियूना जरत्कपिः ।

श्रीघ्नं श्रीघ्नमपासार्षान्मन्दं मन्दं लढौकत ॥७३७॥

तं दृद्धवानरं चापसर्पन्तं युववानरः ।

जघान लोष्ठघातेन तेन चास्फोटि तच्छिरः ॥७३८॥

प्रहारवेदनाक्रान्तः स जरन्यूथनाथकः ।

नङ्घ्रा दूरं ययौ दूरापातिमुक्तपतत्रिवत् ॥७३९॥

प्रहारवेदनादौनस्तृषार्त्तश्च परिभ्रमन् ।

एकस्मिन्प्रचरच्छैले शिलाजतु ददर्श सः ॥७४०॥

सोऽम्बुबुद्ध्या न्यधादत्तं शिलाजतुनि वानरः ।

विलग्न्य तत्तु तत्रैव तस्यौ भूमेरिवोत्थितम् ॥७४१॥

आकर्षामि सुखमिति बाह्व तेनाल्पमेधसा ।

शिलाजतुनि निक्षिप्तौ लगित्वैव हि तस्यतुः ॥७४२॥

तेन क्षिप्तौ विलग्नौ च पादावप्यास्यहस्तवत् ।

सोऽथ कीलितपञ्चाङ्ग इव मृत्युमवाप च ॥७४३॥

म वानरः पाणिपादावद्धः कर्षेन्मुखं यदि ।

तदा मुच्येत शैलेयमलिलान्नात्र संशयः ॥ ७४४ ॥

एवं च जिह्वेन्द्रियमात्रलुब्धो

नारीषु शैलेयनिभासु सुग्धः ।

मज्जन्हृषीकैरपि पञ्चसङ्घैर्

देही विनश्येन्न तथास्म्यहं तु ॥ ७४५ ॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्वविरावली-
चरिते महाकाव्ये जम्बूखामिविवाह-प्रभवचौरागम-मधुबिन्दुपुरुष-
कथा-कुबेरदत्तकथा-महेश्वरदत्तकथा-कर्षककथा-काककथा-वानर-
वानरीकथा-अङ्गारकारकथा-नूपुरपण्डिताष्टगालकथा-विद्यु-
न्मालिकथा-शङ्खधूमकथा-शिलाजतुवानरकथा-वर्णनो नाम
द्वितीयः सर्गः समाप्तः ॥

तृतीयः सर्गः ।

अथोवाच नभःसेना रचिताञ्जलिरार्षभिम् ।

मा स्म भूः स्थविरेव त्वं स्थविरायाः कथा यथा ॥१॥

अभूतां ग्राम एकस्मिन्बुद्धिः सिद्धिश्च नामतः ।

स्थविरे द्वे मिथःसख्यौ नित्यमत्यन्तदुःस्थिते ॥२॥

तस्य ग्रामस्य च बहिः साधिष्ठानो ऽस्ति सर्वदा ।

प्रसिद्धो भोलको नाम यच्चः काङ्क्षितवित्तदः ॥३॥

स्थविरा बुद्धिनाम्नी च दारिद्र्यद्रुमवाटिका ।

सन्धगाराधयामास तं यच्चं प्रतिवासरम् ॥४॥

त्रिसन्ध्यमपि तद्देवकुलं मार्जयति स्म सा ।

पूजापूर्वं च नैवेद्यं तस्मै नित्यमढौकयत् ॥५॥

ददामि किं तुभ्यमिति यच्चस्तुष्टो ऽन्यदावदत् ।

आराध्यमानो नितरां कपोतो ऽपि हि तुष्यति ॥६॥

जगाद साय स्थविरा यदि तुष्टो ऽसि देव मे ।

तद्देहि येन जीवामि सुखसन्तोषभागहम् ॥७॥

यच्चः प्रोवाच हे बुद्धिस्थविरे सुस्थिता भव ।

मत्पादमूले दौनारं लप्स्यसे त्वं दिने दिने ॥८॥

दिने दिने च दौनारं लभमाना तदादि सा ।

स्वजनाज्जनपदाच्चाधिकर्द्धिः स्थविराभवत् ॥९॥

दिव्यनेपथ्यसम्भारं स्वप्ने ऽपि न ददर्श या ।

क्षणे क्षणे पर्यधान्तं सा राज्ञौव नवं नवम् ॥१०॥

यस्याश्च काञ्चिकश्रद्धाप्यपूर्यत कदापि न ।
 कुण्डोद्धो धेनवस्तस्या गृहे ऽभूवन्सहस्रशः ॥११॥
 आजन्मापि हि या तस्यौ जीर्णे तार्णे कुटीरके ।
 सौधं साकारयद्वेदीमत्तवारणबन्धुरम् ॥१२॥
 जिजीव या परगृहगोमयत्यागकर्मणा ।
 पाञ्चान्य इव तां दास्यः स्तम्भलघ्नाः सिधेविरे ॥१३॥
 स्वयामचिन्तया दीना सर्वदापि बभूव या ।
 सा दीनोद्धारमारेभे सम्पदा यच्चदत्तया ॥१४॥
 तां बुद्धिसम्पदं दृष्ट्वा सिद्धिः संजातमत्सरा ।
 अचिन्तयत्कृतो ऽमुष्याः संपन्ना सम्पदीदृशौ ॥१५॥
 भवत्वस्याः सखीत्वेन सदा विश्वासभागहम् ।
 प्रक्ष्यामि तदिमामेव कृत्वा चाटुग्रतान्यपि ॥१६॥
 इति बुद्धिमती सिद्धिः प्रययौ बुद्धिसन्निधौ ।
 बुद्ध्या प्रियमखीत्युच्चैः सत्त्वतैवमुवाच सा ॥१७॥
 विभवस्ते भगिन्येष कुत आगादचिन्तितः ।
 चिन्तामणिरिव प्राप्तो वैभवेनानुमीयते ॥१८॥
 किं ते राजप्रसादो ऽभूत्तुष्टा वा कापि देवता ।
 लब्धं किञ्चिन्निधानं वा रसो वा साधितस्त्वया ॥१९॥
 सम्पद्वत्या त्वयाभूवमहं सम्पद्वती सखि ।
 अद्य दारिद्र्यदुःखाय मया दत्तो जलाञ्जलिः ॥२०॥
 अहं त्वं त्वमहं प्रीत्या भेदो देहे ऽपि नावयोः ।
 आवयोर्न मिथोऽकथ्यं कथयद्विरिथं कुतः ॥२१॥

अबुध्यमाना तद्भावं बुद्धिराख्यद्यथातथम् ।
 यथा ह्याराधितो यक्षो यथा च स ददौ श्रियम् ॥२०॥
 सिद्धिर्दधौ च तच्छ्रुत्वा साधु साधु ममापि हि ।
 विभवोपार्जनोपायो निरपायो भविष्यति ॥२३॥
 सविशेषममुष्या हि यक्षमाराधयाम्यहम् ।
 सविशेषा यथा सम्पदपि संपद्यते मम ॥२४॥
 अथार्थसिद्धये सिद्धिर्बुद्धिर्दक्षितया दिशा ।
 आराधयितुमारेभे यक्षमेवमहर्निशम् ॥२५॥
 खटिकाधातुभिर्देवकुलसोपानमालिकाम् ।
 यक्षस्य मण्डयामास भक्त्या विविधभक्तिभिः ॥२६॥
 नित्यं खस्तिकरेखाभिर्यक्षाङ्गणमभूषयत् ।
 भक्तिप्रकारान्कर्तव्याङ्गणयन्तीव तन्निभान् ॥२७॥
 स्वयं पानौयमानौय रूपयामास सा स्वयम् ।
 यच्च कक्षीकृतोपास्तिनियमा प्रतिवासरम् ॥२८॥
 बिल्वपत्रकरवीरतुलसीकुञ्जकादिभिः ।
 सा यच्च पूजयामास त्रिसन्ध्यं स्वयमाहृतैः ॥२९॥
 एकभक्तोपवासादितत्परा यक्षवेष्मनि ।
 उवासाहर्निशं यक्षाभियोग्यव्यन्तरौव सा ॥३०॥
 एवमाराधितो ऽत्यन्तं स यक्षः सिद्धिमभ्यधात् ।
 तुष्टो ऽस्मि ते महाभागे प्रार्थयस्व यदिच्छसि ॥३१॥
 साथ विज्ञपयामास यक्षमक्षौण्णसम्पदम् ।
 मत्सख्या यत्तया दत्तं देहि तद्विगुणं मम ॥३२॥

एवं भविष्यतीत्युक्ता भोजयच्चस्तिरोदधे ।
 सिद्धिरप्यभवद्बुद्धेरधिकर्द्धिः क्रमेण तु ॥२३॥
 बुद्धिर्दृष्टाधिकर्द्धिं तां यच्चमाराधयत्युनः ।
 यच्चो ऽपि प्रत्यहं तस्यै ददौ तद्विगुणं धनम् ॥२४॥
 सिद्धिराराधयच्च तस्याश्च स्यर्धया पुनः ।
 यच्च तुष्टे ऽतिदुष्टात्मा चिन्तयामास चेतमि ॥२५॥
 यत्किञ्चित्प्रार्थयिष्ये ऽहं द्रव्यं यच्चात्प्रसेदुषः ।
 यच्चमाराध्य तद्बुद्धिर्द्विगुणं प्रार्थयिष्यते ॥२६॥
 तस्मात्किमपि तद्याचे यत्तु द्विगुणमर्थितम् ।
 अपकाराय जायेत बुद्धेर्बुद्धिस्तदा हि मे ॥२७॥
 इत्ययाचत सा यच्चमच्छेकं मम काणय ।
 एवमस्त्विति यच्चोक्ते सद्यः काणा बभूव च ॥२८॥
 यच्चो ऽधिकं किमप्यस्या भूयो ऽपि प्रददाविति ।
 तमेवाराधयामास बुद्धिस्तद्विगुणार्थिनौ ॥२९॥
 प्रसन्नात्प्रार्थयञ्चक्रे यच्चाद्बुद्धिरपौदृशम् ।
 सिद्धेर्यद्भवता दत्तं देहि तद्विगुणं मम ॥३०॥
 एवमस्त्विति यच्चो ऽपि प्रणिगद्य तिरोदधे ।
 सापि तत्कालमन्वाभूच्च सुधा दैवतं वचः ॥३१॥
 एवं हि बुद्धिस्थविरा पूर्वाप्रयापि सम्पदा ।
 अदत्तातिलोभपरा स्वं स्वेनैव व्यनाशयत् ॥३२॥
 मानुषश्रियमासाद्य त्वमपौच्छन्नतिश्रियम् ।
 तस्या अन्वस्थविरायाः प्रतिरूपो भविष्यसि ॥३३॥

जम्बनामाप्यभिदधे नाहमुत्पथगाम्यहो ।

जात्याश्च इव देवानांप्रिये तस्य कथां शृणु ॥ ४ ४ ॥

जितशत्रुः प्रतापेन वसन्तपुरपत्तने ।

जितशत्रुरभूद्राजा राजमानो ऽद्भुतश्रिया ॥ ४ ५ ॥

तस्य चोर्वीपतेः श्रेष्ठौ श्रेष्ठौ धौधनशालिनाम् ।

जिनदास इति ख्यातो ऽभवदिश्यासभाजनम् ॥ ४ ६ ॥

अन्यदा लक्षणधरात्रेवन्तस्यात्मजानिव ।

राज्ञः प्रादर्शयन्नश्चकिशोरानश्चपालकाः ॥ ४ ७ ॥

तदाश्चलक्षणविदामादिदेश विश्राम्यतिः ।

के के ऽश्वा लक्षणैः कैः कैः संपूर्णा इति शंसत ॥ ४ ८ ॥

एकमश्चकिशोरं ते शास्त्रोक्तैरश्चलक्षणैः ।

लक्षितं क्षितिनाथाय कथयामासुरित्यथ ॥ ४ ९ ॥

असौ वृत्तखुरः स्रग्भसन्धिर्जङ्घाखुरान्तरे ।

निर्मांसजानुजङ्घास्यः कुञ्चितोन्नतकन्धरः ॥ ५ ० ॥

पङ्कजामोदिनिःश्वासः क्षिग्धरोमा पिकस्वनः ।

मल्लिकाचो लघुस्तब्धश्रवणो लम्बकेसरः ॥ ५ १ ॥

पञ्चभद्रो गूढवंशः पृथुः स्कन्धादिसप्तके ।

उरस्यादिध्रुवावर्तदशकेनोपशोभितः ॥ ५ २ ॥

बुध्नावर्तादिभिर्दुष्टैरावर्तैः परिवर्जितः ।

क्षिग्धदन्तः किशोरो ऽयं पुष्पाति स्वामिनः श्रियम् ॥ ५ ३ ॥

॥ चतुर्भिः कलापकम् ॥

राजापि हि स्वयं विज्ञो विज्ञायाश्च तथैव तम् ।
 स्वयमानर्चं सर्वाङ्गं घुसृणाविलवारिणा ॥५४॥
 पुष्पपूजां वस्त्रपूजां कृत्वा तस्याथ वाजिनः ।
 नृपतिः कारयामास लवणोत्तारणादिकाम् ॥५५॥
 अचिन्तयच्च को ह्येनं तुरङ्गं रक्षितुं क्षमः ।
 प्रायेणापायवज्जलाण्वेव रत्नानि भूतले ॥५६॥
 यदा ममानुरक्तो ऽस्ति सदा विश्रम्भभाजनम् ।
 श्रावको जिनदासाख्यः प्रख्यातः श्रावकव्रतः ॥५७॥
 बुद्धिमांस्त्वामिभक्तश्च प्रमादपरिवर्जितः ।
 स एवेदृशरत्नस्य न्यासपात्रत्वमर्हति ॥५८॥
 जिनदासमयाङ्ग्य सप्रसादं समादिशत् ।
 रक्षणीयो ममात्मेश्वकिशोरस्त्वया ह्ययम् ॥५९॥
 प्रमाणमादेश इति जिनदासो ऽभिधाय च ।
 निन्द्ये तमश्वं स्वगृहे पदातिपरिवारितम् ॥६०॥
 स्थानमश्वकिशोरस्य क्षिप्रकोमलवालुकम् ।
 सुषदं कारयामास स गङ्गापुलिनोपमम् ॥६१॥
 पत्रलान्यरजस्कानि स्वादूनि हरितानि च ।
 तृणानि चारयामास तमश्वं स्वयमेव सः ॥६२॥
 भूप्रदेशे सिकतिले लोष्टकण्टकवर्जिते ।
 सुखरज्जौ स्वयं धृत्वा वेक्षयामास तं हयम् ॥६३॥
 सुगन्धिभिश्च स्नानीयेः पानीयेरेकतप्तकैः ।
 तं स्वयं स्तपयामास स्वयं सन्तौ यदा तदा ॥६४॥

नौरुड् न वेत्यनुदिनं तमश्वं स परौचितुम् ।
 स्वयं पर्यस्य पर्यस्यापश्यत्तन्नेत्रपक्ष्मणौ ॥६५॥
 स्वयमारुह्य गमयन्सुखं प्रथमधारया ।
 निन्ये पयः पाययितुं तं सरस्वतुवासरम् ॥६६॥
 सरोरुहान्तरे चाभूज्जिनायतनमुच्चकैः ।
 संसाराब्धेरन्तरौपमिवाक्रान्तं न तेन यत् ॥६७॥
 मा भूदर्हद्गृहावज्ञेत्यश्वारूढो ऽपि तत्सुधीः ।
 त्रिः प्रदक्षिणायामास यानायानपि सो ऽन्वहम् ॥६८॥
 अश्वारूढो ऽप्यवन्दिष्ट स देवं देवतत्त्ववित् ।
 प्रमादो मा स्म भूदस्येत्युत्तैर्य प्राविशन्न तु ॥६९॥
 एवं च जिनदासस्तं तथा ह्वयमग्निचयत् ।
 यथा सरो रूढं चैत्यं विना नान्यत्र सो ऽगमत् ॥७०॥
 यथा यथा स ववृधे ऽश्वकिशोरः शनैः शनैः ।
 तथा तथा ववृधिरे सम्यदो नृपवेश्मनि ॥७१॥
 तस्य चाश्वकिशोरस्य प्रभावेण स भूप्रभुः ।
 उत्कृष्टो ऽभूदग्रेषाणां राज्ञामाज्ञाशतक्रतुः ॥७२॥
 ते त्वाज्ञाकरणोद्दिग्ना दध्युरेवं महीभुजः ।
 हार्यो मार्यो ऽयवाश्वो ऽयं यत्प्रभावाद्वयं जिताः ॥७३॥
 तस्याश्वस्य तथा कर्तुमशक्तेषु तु राजसु ।
 एकस्य मन्त्रौ सामन्तस्योचे धीगर्वपर्वतः ॥७४॥
 अहं केनाप्युपायेन तं हरिष्यामि वाजिनम् ।
 दुष्करं किमुपायस्योपायशक्तेर्हि नो मितिः ॥७५॥

एवं कुर्विति सामन्तेनाप्यादिष्टः स धीनिधिः ।
 मायया आवकीभूयागादसन्तपुरे पुरे ॥ ७६ ॥
 तत्र चैत्यानि वन्दित्वा सुनौन्सुविहितानपि ।
 जिनदासगृहे गत्वा गृहचैत्यमवन्दत ॥ ७७ ॥
 आवकवन्दनेनाथ जिनदासमवन्दत ।
 मयूरव्यंसकलेन आवकत्वं स दर्शयन् ॥ ७८ ॥
 अभुत्यायाथ वन्दित्वा तं साधर्मिकवत्सलः ।
 जिनदासः पर्यष्टच्छत्कुतो ऽभ्यागान्महाशयः ॥ ७९ ॥
 कपटआवको ऽप्युचे संसारे ऽहं विरक्तिभाक् ।
 न चिरात्प्रजिज्यामि गार्हस्थ्येन कृतं मम ॥ ८० ॥
 तीर्थयात्रां तु निर्माय निर्मायो धर्मबान्धवः ।
 आदास्ये सुगुरोः पार्श्वे प्रभवत्पुत्रतं व्रतम् ॥ ८१ ॥
 जगाद् जिनदासो ऽपि महात्मन्स्वागतं तव ।
 समानशीलयोः सन्तु धर्मगोष्ठौसुखानि नौ ॥ ८२ ॥
 तथेति प्रतिपेदानं दानशौण्डः सधर्मिषु ।
 तं प्रीत्यास्त्वपयन्मायाआवकं निजबन्धुवत् ॥ ८३ ॥
 अपि स्नानप्रयत्नेन निर्मलीकृतकुन्तलान् ।
 कस्तूरीपङ्कमलिनांस्तस्य मूर्धन्यकारयत् ॥ ८४ ॥
 सामन्तमन्त्रिणस्तस्यालेख्यालिखितसन्निभम् ।
 सुमनोदामगर्भं च धम्मिल्लं मूर्ध्निबन्धयत् ॥ ८५ ॥
 तदङ्गमङ्गरागेण ज्योत्स्नासन्नङ्गाचारिणा ।
 अचर्चयत्सुरभिणा चान्दनेनातनीयसा ॥ ८६ ॥

निर्दग्धागुरुकर्पूरकस्तुरीवासितान्यथ ।

वस्त्राणि धर्मबन्धुं तं धर्मधौः पर्यधापयत् ॥८७॥

लेह्यचूष्यपेयास्त्राद्यह्वयां रसवतीमथ ।

जिनदासस्तन्निमित्तं क्षणेन निरपीपदत् ॥८८॥

आसितो जिनदासेन हंसरोमासने ऽथ सः ।

अभोजि विविधैर्भोज्यैर्विलुल्लङ्घनानिलम् ॥८९॥

भोजनानन्तरं कृष्णश्रावकेण दुरात्मना ।

महात्मा जिनदासो ऽथ प्रारेभे धर्मसङ्कथाम् ॥९०॥

स्वजनो जिनदामस्य तदैको ऽभ्येत्य चावदत् ।

कल्ये कल्याणकार्येणोपेहि बन्धो मदोकसि ॥९१॥

अहोरात्रं च सकलं स्थातव्यं तत्र हि त्वया ।

कल्याणकुशलो ऽसि त्वं कल्याणं किं त्वया विना ॥९२॥

आमेत्युदित्वा स्वजनं जिनदासो विसृज्य तम् ।

तं मायाश्रावकमृजुर्व्याजहारातिहारगीः ॥९३॥

अवश्यमेव गन्तव्यं मया स्वजनवेश्मनि ।

मद्गृहं तद्गृहमिदं त्वया रक्ष्यं गते मयि ॥९४॥

आमेति प्रतिपेदे च स कूटश्रावको हसन् ।

जगाम जिनदासस्तु विश्वस्तस्तत्र दुर्मतौ ॥९५॥

तस्मिंश्च दिवसे कौमुद्युत्सवो ऽभून्महान्पुरे ।

हस्तौसपूर्वकं पौरवधूरासकलासकः ॥९६॥

रजन्यां च जनपदे कौमुदीमहदुर्मदे ।

स मायाश्रावको ऽशङ्कं तमादायाश्चमश्चयीत् ॥९७॥

अश्वो ऽपि सो ऽर्हच्चैत्यस्य विधाय त्रिः प्रदक्षिणाम् ।

जगाम वार्यमाणो ऽपि तस्मिन्सरसि नान्यतः ॥८८॥

व्यावृत्तः सरमश्चागात्तदेवायतनं पुनः ।

ततो ऽपि च यथौ गेहे सो ऽश्वो नान्यत्र कुत्रचित् ॥८९॥

स दुःसामन्तसच्चिवो ऽन्यत्राश्वं नेतुमीश्वरः ।

न यावदभवत्तावद्विभाति स्म विभावरौ ॥९००॥

पलायिष्ठ स दुष्टात्माभ्युदितश्च दिवाकरः ।

तदा च जिनदासो ऽपि न्यवर्तत गृहं प्रति ॥९०१॥

आगच्छजिनदासश्चाश्रीषीज्जनसुखादिदम् ।

वाहितः सकलां रात्रिं तवाश्वः कौमुदीमहे ॥९०२॥

किमेतदिति संभ्रान्तो जिनदासो ऽप्यगाद्गृहम् ।

दर्श चाश्वं तं आन्तं चामं स्वेदमलीममम् ॥९०३॥

दिश्याश्वो ऽस्त्येष हा धर्मच्छलेन च्छलितो ऽस्यहम् ।

इति हर्षविषादाभ्यां सद्यः स परिषस्त्रजे ॥९०४॥

ररच्च जिनदासो ऽश्वं सविशेषं तदादि तम् ।

उत्पथं न जगामेति स हि प्रियतरो ऽभवत् ॥९०५॥

तमश्चमिव मां को ऽपि नोत्पथं नेतुमीश्वरः ।

तत्पन्थानं न हास्यामि परलोकसुखावहम् ॥९०६॥

कनकश्रीरथोवाच सहासं प्रेमबन्धुरम् ।

ग्रामकूटसुत इव मा त्वं स्वामिञ्जडो भव ॥९०७॥

तथाहि ग्राम एकस्मिन् ग्रामकूटसुतो ऽभवत् ।

एको विपन्नपितृको ऽत्यन्तदुःखितमात्मकः ॥९०८॥

तमूचे रुदती माता त्वं हि कापुरुषाग्रणीः ।

विना परकथां नान्यत्कर्म ते प्रतिवासरम् ॥१०८॥

अजीवद्भवसाधेन पिता ते व्यवसायवान् ।

आरब्धं च व्यवसायं सर्वदा निरवाहयत् ॥११०॥

त्वं जातु नोपक्रमसे व्यवसायं युवापि हि ।

आरब्धव्यवसायस्य निर्वाहे तु कथैव का ॥१११॥

समानवयसस्ते हि जीवन्ति स्वेन कर्मणा ।

पद्मशण्ड इव भ्राम्यन्निष्कर्मा त्वं न लज्जसे ॥११२॥

दारिद्रेण मदीयेन विभर्त्युदरमप्यदः ।

उदरे च भृते कोग्रो भृत इत्येव मन्यसे ॥११३॥

पुत्रः प्रोवाच हे मातर्नातः परमनर्गलः ।

भविष्यामि करिष्यामि खल्वर्थोपार्जनोद्यमम् ॥११४॥

व्यवसायमुपक्रान्तमर्थोपार्जनहेतवे ।

निर्वाहयिष्ये हे मातरनिर्विणः पिता यथा ॥११५॥

तस्मान्यदा ग्रामपर्वद्युपविष्टस्य पश्यतः ।

अनशङ्कामहखरस्लोटयित्वाङ्घ्रिबन्धनम् ॥११६॥

खरमुल्ललयन्तं तमन्वधावच भामहः ।

धारयितुमसमर्थश्चोर्ध्वाङ्गरदो ऽवदत् ॥११७॥

भो भो ग्रामसभासौनाः सर्वे ऽपि ग्रामदारकाः ।

यः को ऽपि शक्तो वो मध्ये स मे धरतु रासभम् ॥११८॥

ग्रामकूटसुतो ऽर्थस्य लाभं तस्माद्विचिन्तयन् ।

धावित्वा तं खरं पुच्छे वृन्ते फलमिवाग्रहीत् ॥११९॥

लोकैः स वार्यमाणो ऽपि यावत्तं नामुचत्स्वरम् ।

तावत्तच्चरणाघातभग्नदन्तो ऽपतद्भुवि ॥ १२० ॥

तस्मान्नाथ त्वमप्येवमसद्ब्रह्मन्तुत्सृजन् ।

न ज्ञायते किमपि यत्फलमासादयिष्यसि ॥ १२१ ॥

जगाद जम्बूनामाथ स्मितविष्कुरिताधरः ।

स्वकीयकार्यग्रहिलः सोल्लक इव नास्यहम् ॥ १२२ ॥

तथाहि भुक्तिपालस्यैकस्याभूद्दोटिकोत्तमा ।

स्वयं स पुत्रीमिव तामलालयदपालयत् ॥ १२३ ॥

प्रत्यजागरयत्तां तु घृततैलौदनादिभिः ।

पुमांसं सोल्लकं नाम समादिश्याश्चहृदिदम् ॥ १२४ ॥

खादु खादु यदर्वत्यै भोज्यं स्नाप्नोति सोल्लकः ।

किञ्चिदेव ददौ तस्यै शेषं तु बुभुजे स्वयम् ॥ १२५ ॥

सोल्लको ऽप्यर्जयमास चिरं वञ्चनया तथा ।

वडवाजीवविषयं कर्मैश्चैराभियोगिकम् ॥ १२६ ॥

प्रपद्य कालधर्मे स तेन वञ्चनकर्मणा ।

मूढः पान्थ द्वारण्ये ऽभ्राम्यन्तिर्धगतौ चिरम् ॥ १२७ ॥

चित्तिप्रतिष्ठे नगरे सोमदत्तद्विजन्मनः ।

सूनुः सोल्लकजीवो ऽभूत्सोमश्रीकुचिजो ऽन्यदा ॥ १२८ ॥

मृत्वार्वतौ भवं भ्रान्त्वा तस्मिन्नेव पुरोत्तमे ।

पुत्री कामपताकाया गणिकाया अजायत ॥ १२९ ॥

मातरपितराभ्यां च पोष्यमाणः स मानवः ।

क्रमेण यौवनं प्रापाप्रमत्तः कणभिचया ॥ १३० ॥

धार्यमाणा हृदयाग्रे धात्रीभिर्हारयष्टिवत् ।
 गणिकादुद्धिता सापि क्रमेण प्राप यौवनम् ॥ १ ३ १ ॥
 वपुःपावनयोस्तस्या रूपयौवनयोरभूत् ।
 भूष्यभूषणतात्यन्तं तुल्यैव हि परस्परम् ॥ १ ३ २ ॥
 मिथश्च ग्रामतरुणाः स्पर्धमाणा महर्द्धयः ।
 आसज्यन्त भृशं तस्यां मालत्यामिव षट्पदाः ॥ १ ३ ३ ॥
 तस्यामत्यन्तमासक्तः सो ऽपि ब्राह्मणदारकः ।
 सिषेवे श्वेव तद्वारं कामः सर्वकषः खलु ॥ १ ३ ४ ॥
 राजामात्यश्रेष्ठिपुत्रादिभिः सह महर्द्धिभिः ।
 क्रीडन्ती तमवज्ञासीत्तां दृष्ट्वैव जिजीव सः ॥ १ ३ ५ ॥
 सा तु संभावयामास दरिद्रं न दृशापि तम् ।
 गणिकानां स्वभावो ऽयं रागो धनिनि नाधने ॥ १ ३ ६ ॥
 स ब्राह्मणकुमारो ऽपि मारमार्गणदारितः ।
 तत्कर्मकरतां भेजे तत्पाशं हातुमक्षमः ॥ १ ३ ७ ॥
 स चक्रे कृषिकर्माणि सारथ्यं वार्युदञ्चनम् ।
 कणप्रेषणमन्यच्च तस्याकृत्यमभून्नहि ॥ १ ३ ८ ॥
 स तु निःसार्यमाणो ऽपि निरसार्षीन् तद्गृहात् ।
 तृष्णां बुभुक्षां न्यक्कारं संसेहे ताडनाद्यपि ॥ १ ३ ९ ॥
 तद्युष्मास्त्वर्तौप्रायास्वहं कर्माभियोगिकम् ।
 नार्जयिष्यामि स इव कृतं वो युक्तिकल्पनैः ॥ १ ४ ० ॥
 ततः कमलवत्सूत्रे हे नाथ कमलानन ।
 मामाहमग्नकुनिवन्मा त्वं साहसिको भव ॥ १ ४ १ ॥

तथाह्येकः पुमान्देशान्तरे दुर्भिक्षपीडितः ।

चचाल खजनं हित्वा सार्धं महता सह ॥ १४२ ॥

एकस्यां च महाटव्यां सार्धं आवासिते सति ।

आहतुं तणकाष्टादि स एको ऽपि विनिर्यधौ ॥ १४३ ॥

तदा च सुप्रव्याघ्रास्यात्यक्ष्येको वनगङ्गरे ।

दन्तलग्नाभिषखण्डान्यादायारोहदंद्भिपम् ॥ १४४ ॥

मा साहसमिति मुहुः स भणन्मांसखादकः ।

शकुनिस्तेन जगदे पुरुषेण सविस्मयम् ॥ १४५ ॥

रौषि मा साहसमिति व्याघ्रास्यान्मांसमस्ति च ।

मुग्धस्त्वं दृश्यसे वाचो ऽनुरूपं कुरुषे न च ॥ १४६ ॥

हित्वा साचाङ्गवसुखं तददृष्टसुखेच्छया ।

तपस्विकीर्णस्त्वमसि मासाहसखगोपमः ॥ १४७ ॥

जम्बूरभिदधे स्मिता न मुह्यामि भवद्गिरा ।

नहि भ्रश्याम्यहं स्वार्थाज्जानानस्त्रिसुहृत्कथाम् ॥ १४८ ॥

क्षितिप्रतिष्ठे नगरे जितशत्रोर्महीपतेः ।

पुरोधाः सोमदत्तो ऽभूत्सर्वत्राप्यधिकारकृत् ॥ १४९ ॥

तस्य मित्रमभूदेकं सहमित्रो ऽभिधानतः ।

सर्वत्र मिलितः पानखादनादिभिरैक्यवान् ॥ १५० ॥

पर्वमित्रो ऽभिधानेन तस्याभूदपरः सुहृत् ।

आगतेषूत्सवेष्वेव सन्मान्यो नान्यदा पुनः ॥ १५१ ॥

प्रणाममित्रनामाभूत्सुहृत्तस्य तृतीयकः ।

यथादर्शनमालापमात्रोपकृतिभाजनम् ॥ १५२ ॥

पुरोधसो ऽन्यदा तस्य काष्ठागसि समागते ।
 कुपितस्तं न्यजिष्टचङ्गुपतिश्चण्डशासनः ॥ १५ ३ ॥
 विज्ञाय तदभिप्रायं रात्रावेव पुरोहितः ।
 मित्रस्य सहमित्रस्य सदनं दैन्यभाग्ययौ ॥ १५ ४ ॥
 ममाद्य रुष्टो राजेति कथयित्वा पुरोहितः ।
 तमूचे तद्गृहे मित्रं गमयाम्यशुभां दशाम् ॥ १५ ५ ॥
 हे मित्रं ज्ञायते मित्रमापत्काले ह्युपस्थिते ।
 खगृहे गोपयित्वा मां तन्मैत्रीं च कृतार्थ्य ॥ १५ ६ ॥
 सहमित्रो जगादैवं मैत्रीं सम्प्रति नावयोः ।
 तावदेवावयोर्मैत्रीं यावद्भ्राजभयं नहि ॥ १५ ७ ॥
 त्वं ममाप्यापदे राजदूषितो मद्गृहे वसन् ।
 ऊर्णायुं ज्वलदूर्णं हि क्षिपेत्को ऽपि न वेष्मनि ॥ १५ ८ ॥
 तवैकस्य कृते नाहमात्मानं सकुटुम्बकम् ।
 अनर्थं पातयिष्यामि ब्रजान्यत्रास्तु ते शिवम् ॥ १५ ९ ॥
 एवं च सहमित्रेण सोमदत्तो ऽपमानितः ।
 पर्वमित्रस्य मित्रस्य त्वरितं सदनं ययौ ॥ १६ ० ॥
 रात्रौ ऽप्रसादवृत्तान्तं पर्वमित्रस्य स द्विजः ।
 तथैव कथयामास तदाश्रयकृताश्रयः ॥ १६ १ ॥
 पर्वमित्रो ऽपि तत्पर्वमैत्र्या निष्क्रयकाम्यया ।
 महत्या प्रतिपत्त्या तं ददग्नैवमुवाच च ॥ १६ २ ॥
 त्वया पर्वस्वनेकेषु तैस्तेः सम्भाषणादिभिः ।
 स्नेहप्रकारैर्मत्प्राणा अपि क्रीताः सखे ध्रुवम् ॥ १६ ३ ॥

न भवामि तव भ्रातर्यदि व्यसनभागभाक् ।
 कौलीनं मे कुलीनस्य तदानौमुपतिष्ठते ॥१६४॥
 किं तु त्वग्नीतिविवशो ऽनर्थमप्यात्मनः सहे ।
 कुटुम्बमपि मे ऽनर्थं गच्छेदिति तु दस्तहम् ॥१६५॥
 कुटुम्बमपि मे प्रेयः प्रेयांस्त्वमपि हे सखे ।
 किं करोमि द्विधाचित्त इतो व्याघ्र इतस्तटौ ॥१६६॥
 डिम्बरूपैरहं ह्यस्मि सकौटकपलाशवत् ।
 तस्मात्प्रेभ्यो ऽनुकम्पस्व स्वस्ति ते ऽन्यत्र गम्यताम् ॥१६७॥
 सख्यापि हि तेनैवं पुरोधाः स निराकृतः ।
 निर्ययौ तद्गृहाद्वैवे दुष्टे पुत्रो ऽपि दुष्यते ॥१६८॥
 आचक्षुरं चानुगम्य पर्वमित्रे गते सति ।
 दध्यौ पुरोधा दुःप्रापरोधा व्यसनवारिधिः ॥१६९॥
 मया ययोरुपकृतं परिणामस्तयोरयम् ।
 तद्भवाम्यधुना दौनः कस्याहं पारिपार्श्विकः ॥१७०॥
 अथ प्रणाममित्रस्य यामि मित्रस्य सन्निधौ ।
 तत्रापि नास्ति प्रत्याशा प्रीतिस्तस्मिंश्च वाङ्मयी ॥१७१॥
 यदा विकल्पेः पर्याप्तमाप्तः सो ऽप्यस्ति मे मनाक् ।
 प्रेक्षे तमपि कस्यापि को ऽपि स्यादुपकारकत् ॥१७२॥
 इति प्रणाममित्रस्य मित्रस्य सदनं ययौ ।
 सो ऽथाभ्यागतमात्रं तमभ्युदस्यालताञ्जलिः ॥१७३॥
 उवाच च स्वागतं वः किमवस्था व ईदृशी ।
 प्रयोजनं मया किं वो ब्रूत यत्करवाण्यहम् ॥१७४॥

पुरोधा राजवृत्तान्तमाख्याय तमदो ऽवदत् ।

त्यक्ष्यामि सीमां राज्ञो ऽस्य साहाय्यं कुरु मे सखे ॥१७५॥

सो ऽप्युवाच प्रियालापैरधमर्णो ऽस्मि ते सखे ।

कृत्वा साहाय्यमधुना भविष्याम्यनृणस्तव ॥१७६॥

मा भैषौरेष ते पृष्ठरक्षो ऽहं मयि जीवति ।

न कश्चिदीश्वरः कर्तुं त्वद्रोम्णो ऽपि हि विप्रियम् ॥१७७॥

पृष्ठोत्तंसितद्वणौरो ऽधिज्यौकृतशरासनः ।

प्रणाममित्रो ऽग्रे चक्रे निःशङ्कस्तं पुरोहितम् ॥१७८॥

ययौ पुरोहितस्तेन सह स्थानं समीहितम् ।

अन्वभूच्च निराशङ्कस्तत्र वैषयिकं सुखम् ॥१७९॥

अत्र चोपनयो जीवः सोमदत्तस्य सन्निभः ।

सहमित्रस्य मित्रस्य तुल्यो भवति विग्रहः ॥१८०॥

विग्रहो ऽयं कर्मराजकृतायां मरणापदि ।

सत्कृतो ऽपि हि जीवेन सह नैति मनागपि ॥१८१॥

पर्वमित्रसमानाश्च सर्वे खजनवान्भवाः ।

अज्ञानचत्वरं गत्वा निवर्तन्ते हि ते ऽखिलाः ॥१८२॥

प्रणाममित्रसदृशो धर्मः शर्मनिबन्धनम् ।

यः परत्रापि जीवेन गच्छता सह गच्छति ॥१८३॥

तदैहलौकिकसुखास्वादमूढो मनस्विनि ।

परलोकसुखं धर्मे नोपेक्षित्ये मनागपि ॥१८४॥

जयश्रीश्चाभ्यधान्नाथ तुण्डताण्डवधीनिधे ।

नागश्रीवन्मोहयसि परं कूटकथानकैः ॥१८५॥

तथाहि रमणीयाख्ये पुरे राजा कथाप्रियः ।
 वारं वारेण पौरेभ्यो ऽचौकथयत्यहं कथाम् ॥ १८६ ॥
 तत्र चासीत्युरे विप्र एको दारिद्र्यविद्रुतः ।
 भ्रान्त्वा भ्रान्त्वाखिलदिनं सो ऽजौवत्कणभिक्षया ॥ १८७ ॥
 अन्यदा तस्य विप्रस्य निरक्षरशिरोमणेः ।
 कथाकथनवारो ऽभूच्चिन्तयामास चेतसि ॥ १८८ ॥
 सन्निपातवतीवेयं स्तनामकथने ऽपि हि ।
 जिह्वा खलति मे नित्यं का कथाकथने कथा ॥ १८९ ॥
 कथां कथयितुं नाहं जानामीति यदि ब्रुवे ।
 तत्कारामन्दिरं नीये का गतिर्म भविष्यति ॥ १९० ॥
 कुमारौ दुहिता तस्य तं चिन्ताग्लपिताननम् ।
 दृष्ट्वा पप्रच्छ का चिन्ता तस्या हेतुं जगौ च सः ॥ १९१ ॥
 दुहितोवाच मा तात चिन्तामन्तानभाग्भव ।
 त्वदीये वारके गत्वा कथयिष्याम्यहं कथाम् ॥ १९२ ॥
 इति स्नात्वा परिहितश्चेतवस्त्रा नृपान्तिके ।
 गत्वा जयाशिषं दत्त्वा नृपं सोचे कथां शृणु ॥ १९३ ॥
 राजापि तस्यास्तादृचनिःशोभत्वेन विस्मितः ।
 उत्कर्णो ऽभूत्कथां श्रोतुं गीतिं मृग इवोच्चकैः ॥ १९४ ॥
 साप्यारेभे कथयितुमिहैव नगरे द्विजः ।
 नागशर्माग्निहोत्र्यस्ति कणभिचैकजीविकः ॥ १९५ ॥
 सोमश्रीरस्ति तद्भार्या तस्या उदरभूरहम् ।
 नागश्रीर्नाम दुहिता क्रमेणाप्तास्ति यौवनम् ॥ १९६ ॥

पितृभ्यां च प्रदत्ताहं चट्टाय दिजसूनवे ।

सम्पदामनुरूपो हि स्त्रीणां संपद्यते वरः ॥ १६७ ॥

प्रयोजनेन केनाप्यौद्वाहिकेनान्यदा मम ।

अयातां पितरौ ग्रामं मां मुक्त्वाकिनीं गृहे ॥ १६८ ॥

ग्रामान्तरं च पितरौ यस्मिन्नेव दिने गतौ ।

तस्मिन्नेव दिने ऽभ्यागाद्विप्रचट्टः स मद्गृहे ॥ १६९ ॥

स्वसम्पदनुसारेण विनापि पितरौ तदा ।

तस्याकार्षमहं स्नानभोजनादिभिरौचितौम् ॥ २०० ॥

खट्वाप्रस्तरणं चेकं गृहसर्वस्वमात्मनः ।

शयनार्यापयामि स्म तस्याहं दिवसात्यये ॥ २०१ ॥

ततो मया चिन्तितं च पर्यङ्को ऽस्य समर्पितः ।

गृहोर्वी च लुलट्पूर्वीकरा तस्यां शये कथम् ॥ २०२ ॥

तद्विभ्यती भृशयनाच्छये ऽस्य शयनीयके ।

निगि नौरभ्रतमसि न हि द्रक्ष्यति को ऽपि माम् ॥ २०३ ॥

अस्त्राप्समिति तत्रैव निर्विकारेण चेतसा ।

मदङ्गस्पर्शमासाद्य स त्वभून्मदनातुरः ॥ २०४ ॥

द्विधा चोभेण विषयनिरोधेन च तस्य तु ।

सद्यः शूलं समुत्पन्नं विपन्नस्तद्रुजा च सः ॥ २०५ ॥

अचिन्तयं च भीताहं परासुमवलोक्य तम् ।

मम दोषेण पापायाः प्राग्देष मृतिं दिजः ॥ २०६ ॥

कक्षाद्य कथयाम्येवं क उपायः करोमि किम् ।

एकाकिनी कथं चासुं गृहान्निसारयाम्यहम् ॥ २०७ ॥

दत्यहं खण्डशो ऽकार्षं कृष्णाण्डमिव तद्वपुः ।

गतं खनित्वा तत्रैव न्यधामथ निधानवत् ॥ २० ८ ॥

पूरयित्वा च तं गतं सुषमीकृत्य चोपरि ।

अभार्जयमल्लिङ्गं च ज्ञायते न यथा हि तत् ॥ २० ९ ॥

पुष्पैर्गन्धैश्च धूपैश्च स्थानं तद्वसितं मया ।

ग्रामान्तराच्च पितरावागतौ स्तो ममाधुना ॥ २१ ० ॥

राजाप्युवाच यदिदं कुमारि कथितं त्वया ।

तत्सर्वमपि किं सत्यं ततः सा पुनरब्रवीत् ॥ २१ १ ॥

कथानकानि यानि त्वं शृणोष्यन्यानि पार्थिव ।

तानि सत्यानि चेदेतदपि सत्यं तदाखिलम् ॥ २१ २ ॥

एवं नागश्रिया राजा यथा विस्मापितस्तथा ।

नाथ प्रतारयस्यस्माङ्किं कल्पितकथानकैः ॥ २१ ३ ॥

जम्बूद्वीपे प्रियाः सर्वा नाहं विषयलोलुपः ।

ललिताङ्गवत्तथा चास्ति श्रीवसन्तपुरं पुरम् ॥ २१ ४ ॥

तत्राभ्युदयविभूतीनां वज्रायुध इवाज्ञया ।

राजा शतायुधो नाम रूपेण कुसुमायुधः ॥ २१ ५ ॥

तस्याभ्युदयविभूतीनां देवी देवीव ललिताकृतिः ।

कलानां सकलानामप्येकं विश्रामधाम या ॥ २१ ६ ॥

मत्तवारणमारुह्य स्वे विनोदयितुं दृशौ ।

सान्यदा द्रष्टुमारोभे संचरन्तमधो जनम् ॥ २१ ७ ॥

धम्मिस्सेन द्विमूर्धानमिव स्फारेण हारिणा ।

कस्तुरीपङ्क्तिशङ्खं सदानमिव दन्तिनम् ॥ २१ ८ ॥

वृषस्कन्धं पृथूरस्कं पद्मोपमकरक्रमम् ।

ग्रीवाकरक्रमासुक्तजात्यकाङ्क्षनभूषणम् ॥ २१८ ॥

कर्पूरपूर्णताम्बूलप्रवृद्धमुखसौरभम् ।

स्मरजैत्रपताकाभं तिलकालङ्घितालिकम् ॥ २२० ॥

अङ्गरागच्छलान्मूतं लावण्यमिव बिभ्रतम् ।

धूपायितांशुकामोदमेदुरौकृतवर्त्मकम् ॥ २२१ ॥

वपुःश्रिया श्रियो देव्या द्वितीयमिव नन्दनम् ।

पुमांसं सा ददर्शैकं युवानं यान्तमध्वनि ॥ २२२ ॥

॥ पंचभिः कुलकम् ॥

तद्रूपालोकनोन्मत्तलोचना सा सुलोचना ।

स्तम्भभाक्तज्ञतमनाः शालभञ्जीनिभाभवत् ॥ २२३ ॥

दध्यौ च सैवमन्योन्यदोर्लताबन्धवन्धुरम् ।

यद्येष परिरभ्येत स्त्रौजन्म सफलं तदा ॥ २२४ ॥

अहं मनोरममसुं स्वयंदूतीत्वपूर्वकम् ।

उड्डीय गत्वाशु भजे भवामि यदि पक्षिणी ॥ २२५ ॥

अचिन्तयच्च तत्पार्श्वस्थिता चतुरर्चेटिका ।

नूनं धून्यत्र रमते स्वामिन्या दृष्टिरुच्चकैः ॥ २२६ ॥

ऊचे च स्वामिनि तव धून्यस्मिन्नरमते मनः ।

न चित्रमत्र कस्येन्दुर्नानन्दयति लोचने ॥ २२७ ॥

ललितोचे मनोज्ञासि साधु साधु मनौषिणि ।

जीवामि तद्यदि भजे मनोरममसुं नरम् ॥ २२८ ॥

को ऽसाविति ज्ञापय मां ज्ञापयित्वा तथा कुरु ।
 यथा हि संगमय्यामुं निर्वापयसि मे वपुः ॥२२८॥
 गत्वा ज्ञात्वा च सा चेटी पुनरागत्य सत्वरम् ।
 राज्यै व्यज्जपयद्वैर्यनाटकैकमहानटौ ॥२३०॥
 वास्तव्यः पत्तने ऽत्रैव ललिताङ्गो ऽयमाख्यया ।
 ममुद्रप्रियमञ्जस्य सार्थवाहस्य नन्दनः ॥२३१॥
 सौभाग्यमन्मथश्चायं दामप्रतिकलानिधिः ।
 कुलौनश्च युवा चेति स्थाने स्वाभिनि ते मनः ॥२३२॥
 अस्याकृत्यनुसारेण गुणानपि हि निश्चिनु ।
 यच्चाकृतिस्तत्र गुणा इति लोके ऽपि गीयते ॥२३३॥
 नारौख्येकासि गुणिनौ त्वं यथैष तथा नृषु ।
 तद्वयोर्गुणिनोर्योगं घटयामि समादिश ॥२३४॥
 एवं कुर्विति राज्यूचे तस्या हस्ते च तत्कृते ।
 लेखं प्रेमाङ्कुराभ्योदपयःश्लोकाङ्कमार्पयत् ॥२३५॥
 सद्यो दास्यपि सा गत्वा दूतीकर्मैककोविदा ।
 जगद ललिताङ्गाय ललितोपज्ञवाचिकम् ॥२३६॥
 प्रवर्त्य तद्विरंसायां ललिताङ्गं चटूक्तिभिः ।
 अर्पयामास तं लेखं तस्य प्रीणयितुं मनः ॥२३७॥
 स सद्य उद्यत्पुलकः कदम्ब इव पुष्पितः ।
 तं प्रेमव्यञ्जकं लेखं वाचयामास तद्यथा ॥२३८॥
 यदा दृष्टो ऽसि सुभग तदाद्यपि वराक्यहम् ।
 पश्यामि त्वन्मयं सर्वं योगेनानुगृहाण माम् ॥२३९॥

वाचयित्वेति तं लेखं सो ऽवादीदयि कोविदे ।

क्व च सान्तःपुरेवासा वणिग्मात्रः क्व चास्त्यहम् ॥२४०॥

न ह्येतच्छक्यते धर्तुं हृदये ध्रियते ऽथवा ।

न वक्तुं शक्यते तर्हि यद्रंखे नृपयोषिता ॥२४१॥

शक्यते यदि हि स्पृष्टुं भूख्येन शशिनः कला ।

तदान्यपुंसां सम्भोगविषयो राजपत्न्यपि ॥२४२॥

दास्युवाचासहायस्य समस्तमपि दुष्करम् ।

तव त्वहं सहायास्मि चिन्तां सुन्दर मा कृथाः ॥२४३॥

अन्तरन्तःपुरमपि मद्बुद्ध्या त्वमलक्षितः ।

पुष्पमध्ये स्थित इव रुंचरिष्यस्थलं भिया ॥२४४॥

आकृष्येः समये मां सा तेनेत्युक्ता च चेष्टिका ।

सद्यो गत्वा तदाचख्यौ राख्यै हर्षोच्छ्रसद्भुवे ॥२४५॥

तत्सङ्गमं चिन्तयन्त्या ललितायास्तदाद्यपि ।

अन्यदा पत्तने कौमुद्युत्सवो ऽभून्मनोहरः ॥२४६॥

शस्यप्रशस्यच्चेत्रायां दुग्धशुद्धमरोम्भसि ।

बहिर्भूमौ यद्यौ राजा तदाखेटकलीलया ॥२४७॥

तदा च विजनीभूते परितो राजवेश्मनि ।

तथैव चेत्या ललिता ललिताङ्गं समाकलयत् ॥२४८॥

देव्या विनोदमुद्दिश्य सा दाखन्तःपुरे नरम् ।

नवीनयन्त्रप्रतिमाव्याजेन तमवीविशत् ॥२४९॥

ललिता ललिताङ्गस्य तौ चिराज्जातसङ्गमौ ।

सखज्जाते मिथो गाढं वस्त्रौविटपिनाविव ॥२५०॥

विविदुः सौविदाश्चैवमनुमानादिकोविदाः ।

निश्चितं परपुरुषप्रवेशो ऽन्तःपुरे ऽभवत् ॥ २५१ ॥

मुषिताः स्मो वयमिति तेषां चिन्तयतामपि ।

समाप्याखेटकक्रीडामायथौ मेदिनीपतिः ॥ २५२ ॥

ते च राज्ञे व्यञ्जयन्तच्छलादानपूर्वकम् ।

आशङ्कास्माकमख्यन्तःपुरे परपुमानिति ॥ २५३ ॥

शब्दायमाने पन्नद्धे विहाय निभृतक्रमम् ।

प्रविवेश विशां नाथः शुद्धान्ते परिमोषिवत् ॥ २५४ ॥

सा चेटी चतुरा द्वारदत्तदृग्मेदिनीपतिम् ।

ददर्श दूरादायान्तं राज्ये ज्ञापयति स्म च ॥ २५५ ॥

राज्ञौ दास्यपि तं जारमुत्पाशोपरिवर्त्मना ।

बहिश्चिपतुस्त्रुणं गृहावकरराशिवत् ॥ २५६ ॥

स पपातौकसः पञ्चात्प्रदेशस्थे महावटे ।

निलीय चास्थान्तत्रैव गुहायामिव कौशिकः ॥ २५७ ॥

कूपे तत्राशुचिस्थाने दुर्गन्धानुभवप्रदे ।

स तस्थौ नरकावास इव पूर्वसुखं स्मरन् ॥ २५८ ॥

अचिन्तयच्च दद्यस्मात्कथंचिदवटादहम् ।

निर्यास्यामि तदीदृचोदकैर्भोगैरलं मम ॥ २५९ ॥

राज्ञौ दासौ च तस्थानुकम्पया तत्र चावटे ।

नित्यं चिचिपतुः फेलां तथा श्वेव जिजीव सः ॥ २६० ॥

प्रावृष्टुपस्थितायां च गृहप्रसवणाम्भसा ।

स कूपो विभरांचक्रे पातकेनेव दृष्टधौः ॥ २६१ ॥

श्रववत्सो ऽम्भसा तेन बाह्यचित्वातिरंहसा ।

वप्रदारिकया बाह्यपरिखायामपात्यत ॥ २६२ ॥

उल्लास्य वारिपूरेणालावूफलमिवोच्चकैः ।

सो ऽचेपि परिखातीरे नीरेणार्ता मुमूर्च्छं च ॥ २६३ ॥

दैवादागतया तत्र कुलदेवतयेव सः ।

धात्र्या दृष्टश्च नौतश्च संगोष्ठ निजसद्गनि ॥ २६४ ॥

पाल्यमानः कुटुम्बेनाभ्यङ्गस्नानाग्रनादिभिः ।

किन्नप्ररूढशाखीव स बभूव पुनर्नवः ॥ २६५ ॥

अत्र चायमुपनयो यथा हि ललिताङ्गकः ।

कामभोगेष्वनिर्विण्णस्तथा जीवः शरीरिणाम् ॥ २६६ ॥

यथा देवीपरिभोगस्तथा वैषयिकं सुखम् ।

आपातमात्रमधुरं परिणामे ऽतिदारुणम् ॥ २६७ ॥

कृपवासनिभो गर्भः फेलाहारममं हि तत् ।

मात्रा जग्धान्नपानाद्यैर्यद्गर्भपरिपोषणम् ॥ २६८ ॥

यो ऽब्दाब्दपूरिताद्विष्ठाकूपात् खालेन निर्गमः ।

पुङ्गवोपचिताद्गर्भाद्योन्या निर्गमनं हि तत् ॥ २६९ ॥

पतनं परिखोत्सङ्गे यत्प्राकाराद्वहिःस्थिते ।

गर्भवासान्निपतनं सूतिकाभवने हि तत् ॥ २७० ॥

या मूर्क्षा मलिनापूर्णपरिखातीरतस्थुषः ।

जराय्वसृग्मयात्कोशात्तद्वहिःस्थस्य मूर्कनम् ॥ २७१ ॥

या धात्रिका यथा चाभूद्देहोपग्रहकारिणी ।

सा हि कर्मपरौणाममन्ततिर्ज्ञायतामचि ॥ २७२ ॥

भूयो राज्ञी ललिताङ्गं यदि तद्रूपमोहिता ।

चेद्या प्रवेगयेदन्तःपुरान्तः प्रविशेत्स किम् ॥ २७३ ॥

पत्न्यः प्रोचुः कथं नाम प्रविशेत्सोऽल्पधीरपि ।

अनुभूतं स्मरन्दुःखं विष्टावटनिपातजम् ॥ २७४ ॥

जम्बूवाच सोऽज्ञानवशेन प्रविशेदपि ।

अहं तु नानुतिष्ठामि गर्भमङ्गान्तिकारणम् ॥ २७५ ॥

जम्बूनान्नोऽथ ताः पत्न्यो विज्ञातदृढनिश्चयाः ।

प्रतिबोधमुपेयुष्यः क्षमयित्वैवमूचिरे ॥ २७६ ॥

निस्तारयास्मानपि त्वं यथा निस्तरसि स्वयम् ।

नात्मकुक्षिंभरित्वेन संतुष्यन्ति महाशयाः ॥ २७७ ॥

जम्बूनान्नोऽथ पितरौ श्वशुरा बन्धवोऽपि च ।

ऊचुः साधूक्तधर्मांसि प्रव्रज्या नोऽप्यतः परम् ॥ २७८ ॥

प्रभवोऽप्यभधान्मित्र पिह्नापृच्छ्य सत्वरम् ।

परिव्रज्यासहायस्ते भविष्यामि न संग्रहः ॥ २७९ ॥

अविघ्नमस्तु ते मा स्म प्रतिबन्धं कथाः सखे ।

इति जम्बूकुमारोऽपि प्रभवं प्रत्यभाषत ॥ २८० ॥

विभातायां विभावर्थां जम्बूनामा महामनाः ।

स्त्रयं संवहति स्मोच्चैरधिनिष्क्रमणोत्सवम् ॥ २८१ ॥

स्नात्वा कृत्वाङ्गरागं च सर्वाङ्गीनं च पर्यधात् ।

अलङ्कारान्नमयान्कल्पो ऽयमिति कल्पयित् ॥ २८२ ॥

जम्बूरनादृतेनाथ देवेन कृतसन्निधिः ।

उदाह्यां नृसहस्रेण शिविकामारुरोह च ॥ २८३ ॥

दानं विश्वजनौनं स ददानः कल्पवृक्षवत् ।

प्रशस्यमानो लोकेन जम्बूः काश्यपगोदभूः ॥ २८४ ॥

सुधर्मस्वामिगणभृत्पादपद्मपवित्रितम् ।

जगाम तं वनोद्देशं धाम कल्याणसम्पदाम् ॥ २८५ ॥ युग्मम् ॥

गणभृद्भूषितोद्यानद्वारदेशे स ईयिवान् ।

यायथानादुदतारौत्सारादिव निर्ममः ॥ २८६ ॥

सुधर्मस्वामिनः पादानापदम्भोधितारकान् ।

पञ्चाङ्गसृष्टभूषीठः स प्रणम्य व्यजिज्ञपत् ॥ २८७ ॥

संसारसागरतरीं प्रव्रज्यां परमेश्वर ।

मम सखजनस्यापि देहि धेहि कृपां मयि ॥ २८८ ॥

पञ्चमः श्रौगणधरो ऽप्येवमभ्यर्थितस्तदा ।

तस्मै सपरिवाराय ददौ दीक्षां यथाविधि ॥ २८९ ॥

पितृनापृच्छ्य चान्येद्युः प्रभवो ऽपि समागतः ।

जम्बूकुमारमनुयान्परिव्रज्यामुपाददे ॥ २९० ॥

श्रीजम्बूखामिपादाब्जमरालः प्रभवो ऽभवत् ।

शिष्यभावेन तस्यैव दत्तः स गुरुणा यतः ॥२८१॥

श्रीसुधर्मगणभृत्यदाम्बुजोपासनभ्रमरतां समुद्वहन् ।

दुःसहानगणयन्यरीषहानार्षभिर्विहरति स्म मेदिनीम् ॥२८२॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्थविरावली-
चरिते महाकाव्ये सिद्धिवुद्धिकथा-जात्याश्वकिशोरकथा-ग्रामकूट-
सुतकथा-सोत्तककथा-मासाहमकुनिकथा-त्रिसुहृत्कथा-विप्रदुहित-
नागश्रीकथा-ललिताङ्गकथा-सपरिवारजम्बूप्रव्रज्या-प्रभवप्रव्रज्यावर्णनो
नाम तृतीयः सर्गः ॥

चतुर्थः सर्गः ।

अन्यदा श्रीगणधरः सुधर्मा विहरन्भुवि ।
जगाम चस्यां नगरौ जम्बूस्वाम्यादिशिष्ययुक् ॥ १ ॥
पुरौपरिभरोद्याने गणभृत्परमेश्वरः ।
समवामरदुद्धृतधर्मकल्पद्रुमोपमः ॥ २ ॥
सुधर्मस्वामिपादाब्जवन्दनाय पुरौजनः ।
गन्तुं प्रवृत्ते भक्त्या हृल्लेखोत्कर्षभाग्यनाः ॥ ३ ॥
नागर्यः पादचारेण झणञ्ज्णितनूपुराः ।
काश्चिज्जग्मुः श्वथीभूतधम्मिल्लभ्रंशिगर्भकाः ॥ ४ ॥
काश्चिच्च रथमारुह्य नागर्यः पतिभिः सह ।
तैस्ततः प्राजयामासुस्वरितत्वरितं रथान् ॥ ५ ॥
काश्चित्यक्तान्यकर्माणः आविका निर्ययर्गृहात् ।
कक्षारोपितशिग्रवः कपिमत्यादपोपमाः ॥ ६ ॥
अश्वारूढा ययुः केऽपि महेभ्याश्चलकुण्डलाः ।
श्वेतातपत्रैः कुर्वन्तो दिवमुत्पण्डरौकिणीम् ॥ ७ ॥
श्रीमतां गच्छतां त्वर्णं मिथःसङ्घर्षताडनात् ।
हारमुक्ताफलैर्भ्रष्टैर्दन्तुरा मार्गभूरभूत् ॥ ८ ॥
तदा तस्यां नगर्यां च कृणिकः पृथिवीपतिः ।
दृष्ट्वा यान्तं तथा लोकमिति पप्रच्छ वेचिणम् ॥ ९ ॥
किं यात्राय पुरोपान्ते देव्याः कस्याश्चिदुद्यता ।
कस्यापि हि महेभ्यस्य किमुद्यापनिकोत्सवः ॥ १० ॥

किं महान्कौमुदीप्रायो महो वा कश्चिदागतः ।

पूजाविशेषो यदि बोद्धानचैत्ये प्रवर्तते ॥ ११ ॥

किं वा जेनमुनिः कोऽपि महात्मा ममवासरत् ।

यदेवमखिलो याति त्वरितं नगरीजनः ॥ १२ ॥

॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

वेत्तौ तदैव विज्ञाय नरेन्द्राय व्यजिज्ञपत् ।

इतो ऽस्ति समवसृतः सुधर्मा गणभृद्वरः ॥ १३ ॥

वन्दितुं गणभृत्पादान्स्वर्गे ऽयं याति पूजनः ।

एकातपचारहर्द्धर्मराज्यं विजयते तव ॥ १४ ॥

राजा प्रोवाच हे वेत्तिन्मन्यो ऽयं नगरीजनः ।

य एवं त्वरते हन्त सुधर्मस्वामिवन्दने ॥ १५ ॥

अहो जायदवस्थो ऽपि सुषुप्तावस्थतामगाम् ।

यदद्य गणभृद्देवमपि न ज्ञातवानहम् ॥ १६ ॥

तद्गत्वा गणभृत्पादान्वन्दे ऽहमपि सत्वरम् ।

तिष्ठन्ति ते हि नैकत्राप्रतिबद्धाः समीरवत् ॥ १७ ॥

इत्युत्थायसनाद्राजा स्मेरराजीवलोचनः ।

चद्रांशुभिरिव व्यूते पर्यधाच्छेतवासमी ॥ १८ ॥

आमुचत्कर्णलतयोरथ मौक्तिककुण्डले ।

सुधाकुण्डे इव खच्छमुक्तांशुचयपूरिते ॥ १९ ॥

हृदि चालम्बयामास हारं विमलमौक्तिकम् ।

लावण्यसरितः फेनरेखाभिव तटस्थिताम् ॥ २० ॥

अन्यान्यपि हि सर्वाङ्गं रत्नालङ्करणानि सः ।
 वभार भूभारधरः कल्पद्रुम इवापरः ॥ २१ ॥
 आकाशस्फटिकस्वच्छं पर्यधादथ चोलकम् ।
 नृत्यन्तमिव तत्सर्गात्ममौरतरलाञ्चलम् ॥ २२ ॥
 सुगन्धिसुमनोदामगर्भिते कञ्जलच्छविम् ।
 यस्तेन्दुप्रावृडभ्राभं धम्मिल्लं मूर्ध्निबन्धयत् ॥ २३ ॥
 भद्राणां कारणं भद्रवारणं सो ऽरिवारणः ।
 आरोहदारोहकरात्यञ्चास्य इव पर्वतम् ॥ २४ ॥
 विद्युल्लेखामिव व्योम्नि पाणिभ्यां नर्तयन्सृणिम् ।
 पादाभ्यां प्रेरयामास करिणं भूमिवासवः ॥ २५ ॥
 निर्भरैः पादपातैर्मै मा भृङ्गुर्भङ्गुरेति सः ।
 मन्थरं मन्थरं गन्तुं कृपयेव प्रचक्रमे ॥ २६ ॥
 गर्जन्नत्यूर्जितं वर्षन्मदवारि निरन्तरम् ।
 जनेनालक्षि स गजः पर्जन्य इव भृगतः ॥ २७ ॥
 नृत्यन्त इव वल्गन्तो सुखाग्रस्पर्शिजानवः ।
 प्रावव्रुर्लक्ष्यो ऽश्वास्तं गजमारूढसादिनः ॥ २८ ॥
 पुरो विजयशंसौनि त्वर्यवर्याण्यनेकशः ।
 अवाद्यन्त तदा युक्तेर्मिथःस्वलितस्वनम् ॥ २९ ॥
 शब्दाद्यमानमभितस्तूर्याणां प्रतिशब्दितैः ।
 अपौरुषेयमुद्दामवाद्यान्तरमभुन्नभः ॥ ३० ॥
 सुधर्मस्वामिगणभृत्पादपद्मैरधिष्ठितम् ।
 आससाद वनोद्देशं नृपो ऽथ सपरिच्छदः ॥ ३१ ॥

कुम्भोपरि सृणिदण्डाघातेन स्थापितादथ ।

कक्षां गृहौत्वावातारौत्कुञ्जराद्रात्रकुञ्जरः ॥ ३ २ ॥

संत्यक्तपादको दूरौकारितच्छचामरः ।

वेत्रिवाङ्गमपि त्यक्त्वा महाबाहुर्महीपतिः ॥ ३ ३ ॥

भक्त्या स्वमपि मन्वानः सामान्यजनसन्निभम् ।

वन्दारुञ्जरावकान्यग्र्यन्नुद्यद्रोमाञ्चकञ्चुकः ॥ ३ ४ ॥

आबद्धाञ्जलिना कुर्वन्मुकुटं मुकुटोपरि ।

सुधर्मस्वामिनं दृष्ट्वा दूरादपि नमो ऽकरोत् ॥ ३ ५ ॥

॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

नत्वा च निषमादाये ऽयेसरो भक्तिशालिनाम् ।

तद्वत्तदन्तदृष्ट्याजा तच्छिष्यपरमाणवत् । ३ ६ ॥

ततश्च गणभृद्देवः सुधर्मा धर्मदेशनाम् ।

प्राणिकारुणिकश्चक्रे श्रोतश्रोत्रसुधाप्रपाम् ॥ ३ ७ ॥

देशनान्ते च गणभृच्छिष्यान्पश्यन्नरेश्वरः ।

जम्बूखामिनमुद्दिश्य प्रपच्छ परमेश्वरम् ॥ ३ ८ ॥

भगवन्नद्भुतं रूपमिदं भौभाग्यमद्भुतम् ।

तेजो ऽप्यद्भुतमेतस्य महर्षेः सर्वमद्भुतम् ॥ ३ ९ ॥

तथाहि यमुनावौचिकुटिलश्यामलाः कक्षाः ।

नेत्रे कर्णान्निविश्रान्ते नामानालाम्बजे इव ॥ ४ ० ॥

श्रवणी नेत्रसरसीतीरस्थे इव शुक्तिके ।

कण्ठः कम्बुविडम्ब्येष वक्षो ऽररिमहोदरम् ॥ ४ १ ॥

आयतौ सरलौ बाहुदण्डावाजानुलम्बिनौ ।

सुष्टिगच्छो मध्यदेशः सकृद्वी चालानसन्निभे ॥४२॥

एणीजङ्गोपमे जङ्गे करांहि कमलोपमम् ।

रूपसम्पदमेतस्य किञ्चिद्वा वक्तु मादृशः ॥४३॥

॥ चतुर्भिः कलापकम् ॥

महाभागस्य सौभाग्यमप्यस्य न गिरां पथि ।

यदेनं बन्धुमिव मे पश्यतः प्रीयते मनः ॥४४॥

महातेजाश्च कोऽप्येष तथाह्येतस्य तेजसा ।

न सम्यक् पार्यते द्रष्टुं रूपमप्यस्ति यादृशम् ॥४५॥

अष्टय्यं चाभिगम्यं च तेजो ऽमुष्य महामुनेः ।

किमहस्करशीतांश्वोरेकचाकृत्य पिण्डितम् ॥४६॥

कियान्वा कथ्यते तेजोराशिरस्य तपोनिधेः ।

यत्पादनखरश्मीनामपि दासौनिभा तडित् ॥४७॥

जम्बूप्राग्भवत्तान्तमथाख्यङ्गणमृद्वरः ।

श्रेणिकाय यथाचख्यौ पुरा श्रीज्ञातनन्दनः ॥४८॥

आख्याय चावोचदिदं प्राग्जन्मतपसा नृप ।

रूपसौभाग्यतेजांसीदृशान्यस्य महात्मनः ॥४९॥

अथं चरमदेहस्य चरमश्चैव केवली ।

भवे ऽस्मिन्सेत्सतीत्याख्याय एव परमेश्वरः ॥५०॥

स्वामिना चेदमाख्यातं जम्बूनाम्नि शिवं गते ।

न मनःपर्ययो भावी न चापि परमावधिः ॥५१॥

नाहारकवपुर्लब्धिर्जिनकल्पस्तथा नहि ।

पुलाकलब्धिर्नो नो वा चपकश्रेणिरोहणम् ॥५२॥

न च स्यादुपरितनं संयमचितयं क्वचित् ।
 एवं भविष्यत्यग्रे ऽपि हीनहीनतरर्द्धिता ॥५३॥
 एवं वचनमाकर्ण्य सुधर्मस्वामिनो गुरोः ।
 तत्पादपद्मे नत्वा च राजा चम्पापुरीं ययौ ॥५४॥
 सुधर्मापि ततः स्थानाञ्जगाम सपरिच्छदः ।
 श्रीमहावीरपादान्ते तत्समं विजहार च ॥५५॥

आत्तं पञ्चाशदब्देन सुधर्मस्वामिना व्रतम् ।
 त्रिंशदब्दीमथाकारि शुश्रूषा चरमार्हतः ॥५६॥
 मोक्षं गते महावीरे सुधर्मा गणभृद्वरः ।
 कृद्गस्थो द्वादशाब्दानि तस्थौ तीर्थे प्रवर्तयन् ॥५७॥
 ततश्च दानवत्यब्दीप्रान्ते संप्राप्तकेवलः ।
 अष्टाब्दीं विजहारोर्वीं भव्यसत्त्वान्प्रबोधयन् ॥५८॥
 प्राप्ते निर्वाणसमये पूर्णवर्षशतायुषा ।
 सुधर्मस्वामिनास्यापि जम्बूखामौ गणाधिपः ॥५९॥
 तप्यमानस्तपस्तौत्रं जम्बूखान्यपि केवलम् ।
 आसाद्य सदयो भव्यभविकान्प्रत्यबूबुधत् ॥६०॥

श्रीवीरमोचदिवसादपि हायनानि
 चत्वारि षष्टिमपि च व्यतिगम्य जम्बूः ।
 कात्यायनं प्रभवमात्मपदे निवेश्य
 कर्मक्षयेण पदमव्ययमाससाद ॥६१॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्थविरावली-
 चरिते महाकाव्ये जम्बूखामिनिर्वाणवर्णनो नाम चतुर्थः सर्गः ॥

पञ्चमः सर्गः ।

ततश्च प्रभवस्वामी कात्यायनकुलोद्भवः ।

तीर्थप्रभावनां कुर्वन्नुर्वीतलमपावयत् ॥ १ ॥

अन्यदावश्वकश्रान्तसुप्तायां शिष्टपर्षदि ।

निशौथे योगनिद्रास्यः प्रभवस्वाम्यचिन्तयत् ॥ २ ॥

भावी को मे गणधरो ऽर्हद्वर्माभोजभास्करः ।

सङ्गस्य यः स्यात्संभारसागरे पोतमन्निभः ॥ ३ ॥

अनया चिन्तयालीढो गणे सङ्गे ऽपि च स्वके ।

उपयोगं चकारेशृङ्गेयालोकप्रदौपकम् ॥ ४ ॥

स ज्ञानभानुनादित्यतेजसेव प्रमाग्निना ।

नाद्राक्षौत्तादृशं कंचिदव्युच्छित्तिकरं नरम् ॥ ५ ॥

उपयोगं ततश्चादात्परेषामपि दर्शने ।

तादृशरार्थी पङ्कादप्युपादेयं हि पङ्कजम् ॥ ६ ॥

ददर्श च पुरे राजगृहे शय्यम्भवं द्विजम् ।

यज्ञं यजन्तमासन्नभयं वत्सकुलोद्भवम् ॥ ७ ॥

अन्यत्रापि विहर्तव्यं श्रमणैरनवस्थितैः ।

इत्यगात्प्रभवस्वामी तथैव नगरोत्तमे ॥ ८ ॥

आदिशच्च दथोर्मुन्योर्गम्यतां यज्ञवाटके ।

तत्र भिक्षार्थिनौ ब्रूतं धर्मलाभाशिषं युवाम् ॥ ९ ॥

अदित्सावादिभिस्तु यज्ञवाटद्विजादिभिः ।

अपि प्रस्थाप्यमानाभ्यां युवाभ्यां वाच्यमौदृशम् ॥ १० ॥

अहो कष्टमहो कष्टं तत्त्वं विज्ञायते नहि ।

अहो कष्टमहो कष्टं तत्त्वं विज्ञायते नहि ॥ १ ॥

अथ वन्दनमालाङ्कदारमुत्तम्भितध्वजम् ।

दार्मुक्ताचामनाहावं समिद्धापृतमाणवम् ॥ १ ॥

चषालवद्वृच्छगलं वेदिमध्येद्वपावकम् ।

होमद्रव्यभृतानेकपात्रमृत्विग्मिराकुलम् ॥ १ ॥

सामिधेन्यर्पणव्यग्राध्वगुमध्वरवाटकम् ।

तौ मुनी जग्मतुभिन्नासमये गुर्वनुज्ञया ॥ १ ॥

॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

भिन्नामदित्त्वभिर्विप्रैर्विद्वष्टावथ तौ मुनी ।

गुर्वादिष्टमहो कष्टमित्याद्युचतुरुचकैः ॥ १ ॥

अध्वरे दौक्षितस्तस्मिन्नाज्ञा श्रय्यम्भवो द्विजः ।

यज्ञवाटद्वारदेशस्थितो ऽश्रौषौद्वचस्तयोः ॥ १ ॥

अचिन्तयच्चोपश्रमप्रधानाः साधवो ह्यमी ।

न मृषावादिन इति तत्त्वे संदेग्धि मे मनः ॥ १ ॥

इति सन्देहदोलाधिरूढेन मनसा स तु ।

किं तत्त्वमिति पप्रच्छोपाध्यायं सुधियां वरः ॥ १ ॥

उपाध्यायो ऽवदत्तत्वं वेदाः स्वर्गापवर्गदाः ।

न वेदेभ्यो ऽपरं तत्त्वमिति तत्त्वविदो विदुः ॥ १ ॥

श्रय्यम्भवो ऽभ्यधान्नूनं प्रतारयसि मादृशान् ।

यज्ञादिदक्षिणालोभाद्देदास्तत्त्वमिति ब्रुवन् ॥ १ ॥

वैतद्वेषा वैतरागा निर्ममा निष्परिग्रहाः ।

शान्ता महर्षयो नैते वदन्ति वितथं क्वचित् ॥ १ ॥

न गुरुस्त्वं त्वया ह्येतद्विश्वमाजन्म वञ्चितम् ।
 नितान्तं शिचणीयो ऽसि प्रत्युताद्य दुराग्रय ॥ २१ ॥
 यथावस्थितमाख्याहि तत्त्वमेवं स्थिते ऽपि भोः ।
 नो चेच्छेत्यामि ते मौलिं न हत्या दृष्टनिग्रहे ॥ २२ ॥
 इति कोषाच्चकर्षाभिमाकृष्टाभिरलक्षि सः ।
 तन्मृत्युवाचनायान्तपत्रः साक्षादिवान्तकः ॥ २३ ॥
 उपाध्यायो ऽप्यदो दध्यौ मिमारयिषुरेष माम् ।
 यथास्तत्त्वकथने समथो ऽयमुपागतः ॥ २४ ॥
 इदं च पथते वेदेष्वात्मनो ऽप्येष नः सदा ।
 कथं यथातथं तत्त्वं शिरश्केदे हि नान्यथा ॥ २५ ॥
 तस्मात्प्रकाशयाम्याशु तत्त्वमस्मै यथातथम् ।
 यथा जीवामि जीवन्हि नरो भद्राणि पश्यति ॥ २६ ॥
 इत्याचख्यावुपाध्यायो ध्यायन्कुशलमात्मनः ।
 अमुष्य यूपस्याधस्तात्प्रस्तासि प्रतिमार्हतः ॥ २७ ॥
 पूज्यते ऽधःस्थितैवात्र प्रच्छन्नं प्रतिमार्हती ।
 तत्प्रभावेण निर्विघ्नमिदं यज्ञादि कर्म नः ॥ २८ ॥
 महातपाः सिद्धपुत्रो नारदः परमार्हतः ।
 अवश्यमध्वरं हन्ति प्रतिमामार्हतीं विना ॥ २९ ॥
 ततो यूपमुपाध्यायस्तमुत्पाव्य यथास्थिताम् ।
 तामर्हत्प्रतिमां रान्नीं दर्शयित्वैवमब्रवीत् ॥ ३० ॥
 इयं हि प्रतिमा यस्य देवस्य श्रीमदर्हतः ।
 तत्त्वं तदुदितो धर्मा यज्ञादि तु विडम्बना ॥ ३१ ॥

श्रीमदर्हत्प्रणीतो हि धर्मो जीवदयात्मकः ।
 पशुहिंसात्मके यज्ञे धर्मसम्भावनापि का ॥२३॥
 जीवामो वयमेवं तु हन्त दम्भेन भूयसा ।
 तत्त्वं जानौहि मां मुञ्च भव त्वं परमार्हतः ॥२४॥
 चिरं प्रतारितो ऽसि त्वं मया खोदरपूर्तये ।
 नातः परमुपाध्यायस्तवास्मि स्तस्मि ते ऽनघ ॥२५॥
 शय्यन्भवो ऽपि तं नत्वा यज्ञोपाध्यायमब्रवीत् ।
 तमुपाध्याय एवास्मि सत्यतत्त्वप्रकाशनात् ॥२६॥
 इति शय्यन्भवस्तस्मै सर्वमत्यन्ततोषभाक् ।
 सुवर्णताम्रपाचादि यज्ञोपकरणं ददौ ॥२७॥
 स्वयं तु निर्जंगामाशु तौ महर्षौ गवेषयन् ।
 ययौ च तत्पदैरेव प्रभवस्त्वामिसन्निधौ ॥२८॥
 ववन्दे प्रभवस्त्वामिपादान्स्वर्वाङ्मुनींश्च सः ।
 धर्मलाभाग्निषा तैश्चाभिनन्दित उपाविशत् ॥२९॥
 कृताञ्जलिश्च प्रभवाचार्यपादान्वयजिज्ञपत् ।
 भगवन्तो धर्मतत्त्वं ब्रूध्वं मे मोक्षकारणम् ॥३०॥
 प्रभवस्त्वाम्यथाचख्यावहिंसा धर्म आदिमः ।
 चिन्तनीयः शुभोदको यथात्मनि तथापरे ॥३१॥
 वाच्यं प्रियं मितं तथ्यं परस्यावाधकं च यत् ।
 तत्तथ्यमपि नो वाच्यं परवाधा भवेद्यतः ॥३२॥
 अदत्तं नाददीतार्थं नित्यं सन्तोषभागवेत् ।
 इहापि मोक्षसुखभागिव सन्तोषभाग् जनः ॥३३॥

ऊर्ध्वरेता भवेत्प्राज्ञः सर्वतो मैथुनं त्यजन् ।
 मैथुनं खलु संसारविषपादपदोद्दहः ॥ ४ ४ ॥
 मुक्ता परिग्रहं सर्वं खगरीरेऽपि निःसृहः ।
 आत्मारामो भवेद्विद्वान्यदौच्छेदपुनर्भवम् ॥ ४ ५ ॥
 अहिंसासूनृतास्तेयब्रह्माकिञ्चन्यलक्षणैः ।
 व्रतैः पञ्चभिरप्येवं भवादात्मानमुद्धरेत् ॥ ४ ६ ॥
 ज्ञात्वा शय्यम्भवस्तत्त्वं भवोद्विग्नः क्षणादभूत् ।
 प्रभवस्त्राग्निः पादान्नत्वा चैवं व्यजिज्ञपत् ॥ ४ ७ ॥
 असद्गुरुगिरा मेऽभूदतत्त्वे तत्त्वधौश्चिरम् ।
 मृत्पिण्डमपि हेमैव पीतोन्मत्तो हि पश्यति ॥ ४ ८ ॥
 तदद्य ज्ञाततत्त्वस्य प्रब्रज्या दीयतां मम ।
 भवकूपे निपततो हस्तालम्बनमग्निभा ॥ ४ ९ ॥
 ततश्च प्रभवस्त्रामी शय्यम्भवमहाद्विजम् ।
 संसारवैरिणो भीतं परिव्राजयति स्म तम् ॥ ५ ० ॥
 परीषद्भ्यो नाभेषौत्स तपस्यन्महाशयः ।
 दिष्ट्या कर्म क्षिपामौति प्रत्युतोद्भुषितोऽभवत् ॥ ५ १ ॥
 तृष्षष्टाष्टमादौनि दुस्तपानि तपांसि सः ।
 तेपेतरां तपनवत्तेजोभिरतिभासुरः ॥ ५ २ ॥
 कुर्वाणो गुरुशृषूषां गुरुपादप्रसादतः ।
 महाप्राज्ञः क्रमेणाभूत्स चतुर्दशपूर्वभूत् ॥ ५ ३ ॥
 श्रुतज्ञानादिना तुल्यं रूपान्तरमिवात्मानः ।
 प्रभवस्तं पदे न्यस्य परलोकमसाधयत् ॥ ५ ४ ॥

ग्रथ्यम्भवो यदा पर्यव्राजील्लोकस्तदाखिलः ।
 तद्भार्यां युवतीं दृष्ट्वानुशोचन्निदमभ्यधात् ॥५५॥
 अहो ग्रथ्यम्भवो भट्टो निष्ठुरेभ्यो ऽपि निष्ठुरः ।
 स्वां प्रियां यौवनवतीं सुशीलामपि यो ऽत्यजत् ॥५६॥
 पुत्राग्रथैव जीवन्ति योषितो हि पतिं विना ।
 पुत्रो ऽपि नाभूदेतस्याः कथमेषा भविष्यति ॥५७॥
 पृच्छति स्म च लोकस्तामयि ग्रथ्यम्भवप्रिये ।
 गर्भसम्भावना कापि किं नामास्ति तवोदरे ॥५८॥
 मनागित्यभिधातव्ये सापि प्राकृतभाषया ।
 उवाच मणयमिति ह्रस्वगर्भा ह्यभूत्तदा ॥५९॥
 तस्याश्च वदधे गर्भः प्रत्याशेव शनैः शनैः ।
 समये च सुतो जज्ञे तन्मनोमोधिचन्द्रमाः ॥६०॥
 ब्राह्मण्या मणयमिति तदानीं कृतमुत्तरम् ।
 इति तस्यापि बालस्याभिधा मणक इत्यभूत् ॥६१॥
 स्वयं मात्रा स्वयं धात्र्या ब्राह्मण्या सो ऽर्भकस्तथा ।
 पाल्यमानः क्रमेणाभूत्पादचङ्क्रमणक्षमः ॥६२॥
 अतीते चाष्टमे वर्षे पप्रच्छेति स मातरम् ।
 क्व नाम मे पिता मातर्वर्षणाविधवा ह्यसि ॥६३॥
 मातापि कथयामास प्रवव्राज पिता तव ।
 तदा त्वमुदरस्थो ऽभूः पालितो ऽसि मयार्भक ॥६४॥
 अदृष्टपूर्वीं पितरं त्वमायुष्मन्त्यथा ह्यसि ।
 त्वामप्यदृष्टपूर्व्येव तथा जनयिता तव ॥६५॥

तव शय्यम्भवो नाम पिता यञ्जरतो भवन् ।
 प्रतार्य धूर्तश्रमणेः पर्यव्राज्यत कैरपि ॥६६॥
 पितुः शय्यम्भवस्यर्षेर्दर्शनाथोत्सुकः स तु ।
 निरियाथ गृहाद्बालो वञ्चयित्वा स्वमातरम् ॥६७॥
 तदा शय्यम्भवाचार्यस्त्वप्यायां विहरन्नभूत् ।
 बालो ऽपि तत्रैव यथावाक्यः पुण्यराशिना ॥६८॥
 कायचिन्तादिना सूरिः पुरीपरिसरे व्रजन् ।
 ददर्श दूरादायान्तं तं बालं कमलेक्षणम् ॥६९॥
 शय्यम्भवस्य तं बालं पश्यतो ऽभेरिवोडुपम् ।
 स्नेहातिरेकादुल्लासस्तदाभूदधिकाधिकः ॥७०॥
 मुनिचन्द्रमसं दूरान्तं दृष्ट्वा बालको ऽपि हि ।
 विकसददनः सो ऽभूत्सद्यः कुमुदकोषवत् ॥७१॥
 आचार्यो ऽपि हि तं बालं पप्रच्छातुच्छर्हर्षभाक् ।
 को ऽसि त्वं कुत आयासीः पुत्रः पौत्रो ऽसि कस्य वा ॥७२॥
 सो ऽर्भको ऽभिदधे राजगृहादत्राहमागतः ।
 सूनुः शय्यम्भवस्यास्मि वत्सगोत्रद्विजन्मनः ॥७३॥
 मम गर्भस्थितस्यापि प्रव्रज्यामाददे पिता ।
 तं गवेषयितुमहं बभ्रमौमि पुरात्पुरम् ॥७४॥
 शय्यम्भवं मे पितरं जानते यदि तन्मम ।
 पूज्यपादाः प्रसीदन्तु क्व सो ऽस्तीति वदन्तु च ॥७५॥
 पितरं यदि पश्यामि तदा तत्पादसन्निधौ ।
 परिव्रजाम्यहमपि या गतिस्तस्य सैव मे ॥७६॥

सूरिः प्रोवाच तातं ते जानामि स सुहृन्मम ।
 शरीरेणाप्यभिन्नश्चायुष्मन्तमिव विद्धि माम् ॥७७॥
 तन्ममैव सकाशे त्वं परिव्रज्यां शुभाग्रय ।
 प्रतिपद्यस्व को नाम भेदः पितृपितृव्ययोः ॥७८॥
 सूरिस्तं बालमादाय जगामाथ प्रतिश्रयम् ।
 अद्य लाभः सचित्तो ऽभूदिति चालोचयत्स्वयम् ॥७९॥
 सर्वसावद्यविरतिप्रतिपादनपूर्वकम् ।
 तमबालधियं बालं सूरिर्व्रतमजिग्रहत् ॥८०॥
 उपयोगं ददौ सूरिः कियदस्यायुरित्यथ ।
 षण्मासान्यावदस्तीति तच्च सद्यो विवेद सः ॥८१॥
 एवं च चिन्तयामास श्रयम्भवमहासुनिः ।
 अत्यल्पायुरयं बालो भावौ श्रुतधरः कथम् ॥८२॥
 अपश्चिमो दशपूर्वी श्रुतसारं समुद्धरेत् ।
 चतुर्दशपूर्वधरः पुनः केनापि हेतुना ॥८३॥
 मणकप्रतिबोधे हि कारणे ऽस्मिन्नपस्थिते ।
 तदुद्धराम्यहमपि सिद्धान्तार्थसमुच्चयम् ॥८४॥
 सिद्धान्तमारमुद्धृत्याचार्यः श्रयम्भवस्तदा ।
 दशवैकालिकं नाम श्रुतस्कन्धमुदाहरत् ॥८५॥
 कृतं विकालवेलायां दशाध्ययनगर्भितम् ।
 दशवैकालिकमिति नाम्ना शास्त्रं बभूव तत् ॥८६॥
 अपाठयन्मणकं तं ग्रन्थं निर्ग्रन्थपुङ्गवः ।
 श्रीमाऽश्रयम्भवाचार्यवर्यो धुर्यः कृपावताम् ॥८७॥

आराधनादिकं कृत्यं कारितः सूरिभिः स्वयम् ।
 घण्टामान्ते तु मणकः कालं कृत्वा दिवं ययौ ॥८८॥
 विप्रेदाने तु मणके श्रीशय्यम्भवसूरयः ।
 अवर्षन्नयनैरश्रुजलं शारदमेघवत् ॥८९॥
 यशोभद्रादिभिः शिष्यैरथ दुःखितविस्मितैः ।
 सूरिर्यज्ञप्यनहं वः किमिदं हेतुरत्र कः ॥९०॥
 ततो मणकवृत्तान्तं सुतसम्बन्धबन्धुरम् ।
 शिष्येभ्यो ऽकथयत्सूरिस्तज्जन्म मरणावधि ॥९१॥
 उवाच चैष बालो ऽपि कालेनाल्पीयमापि हि ।
 पालितामलचारित्रो ऽकार्षीत्कालं समाधिना ॥९२॥
 बालो ऽप्ययमबालो ऽभूच्चरित्रेणेति सम्मदात् ।
 अस्माकमश्रुसम्पातः पुत्रस्नेहो हि दुस्त्यजः ॥९३॥
 ऊचुः शिष्या नमद्भौवा यशोभद्रादयस्ततः ।
 पूज्यैरपत्यसम्बन्धः किमादौ ज्ञापितो न नः ॥९४॥
 मणकचुल्लको ऽस्माकमयं हि तनुभूरिति ।
 अज्ञापयिष्यन्त्यस्मान्गुरुपादा मनागपि ॥९५॥
 गुरुवद्गुरुपुत्रे ऽपि वर्तेतेति वचो वयम् ।
 अकरिष्यामहि तदा सत्यं तत्पर्युपासनात् ॥९६॥ युष्मम् ॥
 सूरिर्भूरिसुदित्यूचे तस्याभूत्सुगतिप्रदम् ।
 तपोवृद्धेषु युष्मासु वैद्यावृत्त्योत्तमं तपः ॥९७॥
 ज्ञातास्मत्पुत्रसम्बन्धा यूयं हि मणकान्मनेः ।
 नाकारयिष्यतोपास्तिं स्वार्थं सो ऽथ व्यमोक्ष्यत ॥९८॥

अमुमत्पायुषं ज्ञात्वा कर्तुं श्रुतधरं मया ।
 सिद्धान्तसारमुद्धृत्य दशवैकालिकं कृतम् ॥८८॥
 मणकार्थं कृतो ग्रन्थस्तेन निस्तारितश्च सः ।
 तदेनं संवृणोम्यद्य यथास्थाने निवेशनात् ॥१००॥
 यशोभद्रादिमुनयः सङ्गायाख्यन्निदं तदा ।
 दशवैकालिकं ग्रन्थं संवरिष्यन्ति सूरयः ॥१०१॥
 सङ्गो ऽप्यभ्यर्थयाचक्रे सूरिमानन्दपूरितः ।
 मणकार्थो ऽप्ययं ग्रन्थो ऽनुगृह्णात्वाखिलं जगत् ॥१०२॥
 अतः परं भविष्यन्ति प्राणिनो ह्यल्पमेधसः ।
 कृतार्थास्ते मणकवद्भवन्तु त्वत्प्रसादतः ॥१०३॥
 श्रुताम्भोजस्य किञ्चलं दशवैकालिकं ह्यदः ।
 आचम्याचम्य मोदन्तामनगारमधुव्रताः ॥१०४॥
 इति सङ्गोपरोधेन श्रौण्यस्यभवसूरिभिः ।
 दशवैकालिकग्रन्थो न संवरे महात्माभिः ॥१०५॥
 श्रीमाञ्जश्रयस्यभवः सूरिर्यशोभद्र महामुनिम् ।
 श्रुतसागरपारीणं पदे स्वस्मिन्नतिष्ठिपत् ॥१०६॥

कृत्वा मरणं समाधिनागा-

दय श्रयस्यभवसूरिर्लुध्वलोकम् ।

श्रुतकेवलिनो निजे ऽपि कार्यं

किं मुह्यन्ति जगत्प्रदौपकल्पाः ॥१०७॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्यविरावली-
 चरिते प्रभवदेवत्वश्रयस्यभवचरितवर्णनो नाम पञ्चमः सर्गः समाप्तः ॥

षष्ठः सर्गः ।

अथ श्रीमान्यशोभद्रसूरिः पूरितदिग्यशाः ।

तुर्थादिभिः कृताहारो विजहार वसुन्धराम् ॥१॥

धर्मेणार्हदुपज्ञेन स चतुर्दशपूर्वभृत् ।

विश्वमप्रीणयद्विखं जीमूत इव वारिणा ॥२॥

मेधाविनौ भद्रबाहुसम्भूतविजयौ सुनौ ।

चतुर्दशपूर्वधरौ तस्य शिष्यौ बभूवतुः ॥३॥

सूरिः श्रीमान्यशोभद्रः श्रुतनिष्ठोस्तयोर्दयोः ।

स्वमाचार्यक्रमारोप्य परलोकमसाधयत् ॥४॥

भद्रबाहुर्जगद्भट्टं करो ऽथ विहरन्भुवि ।

क्षमाश्रमणमङ्गेन राजनराजगृहं ययौ ॥५॥

चत्वारो वणिजस्तस्मिन्पुत्रे सवयसो ऽभवन् ।

उद्यानद्रुमवद्वृद्धिं जग्मिवांसः सहैव हि ॥६॥

सन्निधौ भद्रबाहोस्ते धर्मं शृश्रुवुरार्हतम् ।

कषायाग्निजलाभारं प्रतिबोधं च लेभिरे ॥७॥

श्रीभद्रबाहुपादान्ते दान्तात्मानः सहैव ते ।

प्रव्रज्यामाशु जगद्भट्टं हवासपराङ्मुखाः ॥८॥

तथ्यमानास्तपस्तौत्रमुपार्जितवज्रश्रुताः ।

युगमात्रदत्तदृशो विहरन्तो महीतले ॥९॥

प्रियां तथ्यां मितां वाचं वदन्तः कुक्षिशम्बलाः ।

निरौहा निर्ममाः साम्यवन्तः सन्तोषशालिनः ॥१०॥

धर्मापदेशप्रवणाः करुणारससागराः ।

ते गुरोर्हृदये ऽविचक्षरभौव सितच्छदाः ॥ १ १ ॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

गुरोरनुज्ञयैकाकिविहारप्रतिमाधराः ।

ते विद्वत्य विद्वत्यागुः पुना राजगृहं पुरम् ॥ १ २ ॥

तदा दरिद्रडिम्भानां दन्तव्रीणाप्रवादकः ।

पद्मिनीपद्मकोशेषु हिममग्निमिव क्षिपन् ॥ १ ३ ॥

श्रीतात्यालिङ्गनजुषां यूनां प्रणयकोपहृत् ।

ज्वलदङ्गारशकटीनिकटीभवदीश्वरः ॥ १ ४ ॥

द्रुमाधिरूढैर्लीढार्कतापः कपिभिरुन्मुखैः ।

मर्तुकामीकृताध्वन्यो हिमर्तुरभवद्भृशम् ॥ १ ५ ॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

भिचां कृत्वा निवृत्तास्ते दिवा यामे तृतीयके ।

उपचक्रमिरे गन्तुमुपवैभारपर्वतम् ॥ १ ६ ॥

तेषां गिरिगुहाद्वारे पुरोद्याने तदन्तिके ।

पुराभ्यर्णे च तुर्यो ऽभृङ्गच्छतां प्रहरः क्रमात् ॥ १ ७ ॥

तृतीययामे कुर्वीत भिचां गमनमेव वा ।

इति ते तुर्ययामे ऽख्यस्तथैव प्रतिमाधराः ॥ १ ८ ॥

यो ऽभृदद्रिगुहाद्वारे श्रौतं तस्याभवद्भृशम् ।

किञ्चिन्मन्दमभूत्तस्य य उद्याने तु तस्थिवान् ॥ १ ९ ॥

य उद्यानसमीपे ऽस्थात्तस्य मन्दतरं त्वभूत् ।

यस्तु तस्यौ पुराभ्यर्णे तस्यात्यल्पं पुरोक्षणम् ॥ २ ० ॥

चत्वारो ऽपि हि श्रौतेन विपद्य चिदिवं ययुः ।

आद्यद्वितीयतृतीयतुर्ययामेषु ते क्रमात् ॥ २ १ ॥

इतश्च पुर्यां चम्पायां कूणिके श्रेणिकात्मजे ।

आलेख्यशेषे भूपो ऽभृददायी नाम तत्सुतः ॥ २२ ॥

पितृव्यशुचाक्रान्तो दुर्दिनेनेव चन्द्रमाः ।

निगूढतेजा राज्ये ऽपि प्रमदं न बभार सः ॥ २३ ॥

उवाच च कुन्तामात्यानमुष्मिन्नगरे ऽखिले ।

पश्यातो मे पितुः क्रीडास्थानानि व्यथते मनः ॥ २४ ॥

इयं हि मैव परिषद्यस्यां तातः क्षणे क्षणे ।

सिंहासनमसेविष्ट मामङ्गादपरित्यजन् ॥ २५ ॥

अभुक्तेहाक्रौडदिहारंस्तेहाशेत चेह यत् ।

पिता ममेति पश्यामि तं सर्वत्र जलेन्दुवत् ॥ २६ ॥

पश्यतस्तातपादान्मे दृशोरग्रे स्थितानिव ।

राज्यलिङ्गभृतः सातिचारं स्याद्विनयव्रतम् ॥ २७ ॥

पिता हृदि स्थितो नित्यमिहस्थस्येति मे सुखम् ।

सदाशल्यमिवास्तोकः शोको दुःखाकरोति च ॥ २८ ॥

अमात्या अपि ते ऽत्याप्ता बद्धदृष्टा बद्धश्रुताः ।

शोकशङ्कुच्छिदा प्रोचुर्वाचा वाचयमा इव ॥ २९ ॥

कस्य नेष्टवियोगेन शोकोः स्याद्भवता पुनः ।

भुक्तान्नवत्सजार्यां हि लज्जा स्यादन्यथा तव ॥ ३० ॥

यदा स्याच्छोक एवेह नगरे वसतस्तव ।

तदन्यन्नगरं कापि निवेशय विशांपते ॥ ३१ ॥

पुरा पुरं राजगृहं कूणिको ऽपि पिता तव ।

हित्वा पितृशुचाकार्षादिमां चम्पाभिधां पुरीम् ॥ ३२ ॥

उदाय्यपि समाह्वय नैमित्तिकवरानथ ।
 स्थानं पुरनिवेशाहं गवेषयितुमादिशत् ॥३३॥
 ते ऽपि सर्वत्र पश्यन्तः प्रदेशानुत्तरोत्तरान् ।
 यद्युर्गङ्गातटे रम्ये दृशां विश्रामधामनि ॥३४॥
 ते तत्र ददृशुः पुष्पपाटलं पाटलिद्रुमम् ।
 पत्रलं वज्रलच्छायमातपत्रमिवावनेः ॥३५॥
 अहो उद्यानवाह्यो ऽपि सकलापो ऽयमंद्भिपः ।
 इत्थं चमत्कृतास्तत्र ते ऽद्राक्षुश्चाषपक्षिणम् ॥३६॥
 ग्राखानिषष्ठः स खगो व्याददौ वदनं मुहुः ।
 कवलीभवितुं तत्र निपेतुः कौटिकाः स्वयम् ॥३७॥
 ते ऽचिन्तयन्निहोद्देशे पक्षिणो ऽस्य यथा मुखे ।
 कौटिकाः स्वयमागत्य निपतन्ति निरन्तरम् ॥३८॥
 तथास्मिन्नुत्तमे स्थाने नगरे ऽपि निवेशिते ।
 राज्ञः पुष्पात्मनो ऽमुष्य स्वयमेव्यन्ति सम्पदः ॥३९॥
 इति निर्णीय तत्स्थानं नगराहं महीपतेः ।
 आख्यान्ति स्म विवृण्वन्तो निमित्तं चाषलक्षणम् ॥४०॥
 जरन्नेमित्तिकस्यैको जगाद वदतां वरः ।
 पाटलेयं न सामान्या ज्ञानिना कथिता पुरा ॥४१॥
 तथाहि स्तो नगर्यौ द्वे मथुरे दक्षिणोत्तरे ।
 ममानसौन्दर्यगुणे स्वसारौ युग्मजे इव ॥४२॥
 अभ्युदयमथुरायां देवदत्तो वणिक्कुतः ।
 दक्षिणस्यां मथुरायां दिग्वाचार्थमियाय सः ॥४३॥

वणिक्पुत्रजयसिंहेनाभवत्तस्य सौहृदम् ।
 तावन्योन्यं प्रपेदाते रहस्यैकनिधानताम् ॥ ४ ४ ॥
 खसा च जयसिंहस्यान्निका नाम कुमारिका ।
 बभूव भृगतेव खल्ललना रूपसम्पदा ॥ ४ ५ ॥
 जयसिंहो ऽन्यदा जामिमन्निकामादिशन्नजाम् ।
 समित्रो ऽप्यद्य भोक्ष्ये ऽहं दिव्यां रसवतीं कुरु ॥ ४ ६ ॥
 द्रव्युक्ता जयसिंहेन देवदत्तो निमग्नितः ।
 आगाच्च तद्गृहे भोक्तुं तौ द्वावपि निषेदतुः ॥ ४ ७ ॥
 अष्टादश भक्ष्यभेदान्घड्रसास्वादसुन्दरान् ।
 दयोरप्यन्निका सा तु सुवेषा पर्यवेषयत् ॥ ४ ८ ॥
 तौ मरुता प्रीणयितुमपाकतुं च मल्लिकाः ।
 धुन्वती व्यजनं चक्रे कर्मैकं द्युर्धकारि सा ॥ ४ ९ ॥
 प्रक्षण्णद्वाङ्गवलयं व्यजनान्दोलनेन ताम् ।
 पश्यन्निन्दुमुखीं देवदत्तः कामवशो ऽभवत् ॥ ५ ० ॥
 स वीक्षमाणस्तां बालां लावणजलदीर्घिकाम् ।
 तद्विरंसापरवशो भोज्यास्वादं विवेद न ॥ ५ १ ॥
 तस्य दृग्विदधे तस्यामापादतलमस्तकम् ।
 आरोहमवरोहं च लतायामिव वानरी ॥ ५ २ ॥
 मा नेत्रमैत्रीप्रत्यूहो भूदस्यामिति बुद्धिमान् ।
 स स्थिरो ऽपि स्थिरतरं बुभुजे गजलीलया ॥ ५ ३ ॥
 देवदत्तो द्वितीये ऽङ्गि जयसिंहस्य सन्निधौ ।
 प्रेषयामास वरकान्निकायाचनाकृते ॥ ५ ४ ॥

ते गत्वा प्रोचुरन्यस्मै कस्मैचिदप्यमूं ननु ।
 यदि दास्यसि तदस्मै देहि वेत्स्येष चादृशः ॥५५॥
 स उवाच कुलीनो ऽयं कलाज्ञो ऽयं सुधौरयम् ।
 युवायं किं बह्वक्तेन सर्वे वरगुणा इह ॥५६॥
 किं तु जामिं प्रदास्यामि तस्मै यो मद्गृहात् कश्चित् ।
 न यास्यति स्थितं चात्र तं द्रष्ट्याम्यात्मनः समम् ॥५७॥
 एष संभाव्यते यास्यन्नद्य श्वो वापि सुन्दरः ।
 किं नाश्रौषुर्विदेशस्थः प्रायेण हि गमिष्यति ॥५८॥
 प्राणप्रियेयं भगिनी मम लक्ष्मौरिवौकसि ।
 तदिमां न प्रहेष्यामि विवोढुरपि वेश्मनि ॥५९॥
 अपत्यजन्मावधि भो यद्येवं कर्तुमीश्वरः ।
 तदुद्धतु मे जामिं देवदत्तो ऽन्निकामिमाम् ॥६०॥
 देवदत्तानुज्ञया ते ऽप्यामिति प्रतिपेदिरे ।
 देवदत्तो ऽपि तां कन्यां पारणित्ये शुभे ऽहनि ॥६१॥
 तत्र तस्यान्निकाप्रेमतन्नुवद्भ्यस्तिष्ठतः ।
 प्रैष्युदगमधुरास्याभ्यां पितृभ्यां लेख ईदृशः ॥६२॥
 आवां हि चतुर्विकलौ चतुरिन्द्रियतां गतौ ।
 जराजर्जरसर्वाङ्गावासन्नयमशासनौ ॥६३॥
 आयुश्चान्यदि जीवन्तौ कुलीनस्त्वं दिदृक्षसे ।
 तदेह्युदापय दृशावावयो रुदतोः सतोः ॥६४॥ युग्मम् ॥
 सो ऽवाचयच्च तं लेखं स्नेहाम्भोधिनिशाकरम् ।
 निरन्तरचरन्नेनैरपात्रौचकार च ॥६५॥

अचिन्तयच्च धिग्धिग्मां पितरौ विस्मृतौ हि मे ।
 अहं विषयमग्नौ ऽस्मि पित्रोः पुनरियं दशा ॥६६॥
 किं करोमि कथं यामि पत्नी नापत्यदृश्यरी ।
 निजवाक्पाशबद्धस्य का गतिर्मे भविष्यति ॥६७॥
 अन्निकापि हि तन्नेत्रमार्जनेन स्वमंशुकम् ।
 स्नेदयन्ती जगादैवं मद्यस्तदुःखदुःखिता ॥६८॥
 केनैष प्रहितो लेखो धत्ते चान्द्रमसीं कलाम् ।
 द्रावयन्वारि दुर्वारं तन्नेत्रचन्द्रकान्तयोः ॥६९॥
 दिवेन्दुनिभमालोक्य निष्कलापं सुखं तव ।
 निश्चिनोम्यश्रुपूरो ऽयं दुःखजो न तु हर्षजः ॥७०॥
 दुःखाख्यानप्रसादेन तत्संभावय मामपि ।
 ममाप्यस्तु भवद्दुःखसंविभागधुरीणता ॥७१॥
 नादात्मत्युत्तरं किंचिद्दुःखभागन्निकापतिः ।
 तस्यौ त् स्रपयन्नेव तं लेखं नयनोदकैः ॥७२॥
 अन्निकापि हि तं लेखमादायावाचयत्स्वयम् ।
 तदुःखकारणं मद्यो विवेद च जगाद च ॥७३॥
 सर्वथा मा कृथा दुःखमार्थपुत्र चिरादहम् ।
 भ्रातरं बोधयिष्यामि कारयिष्ये त्वदौषितम् ॥७४॥
 गत्वा चोचे भ्रातरं खं नितरां कुपितेव मा ।
 इदं विवेकिन्हे भ्रातर्भवता किमनुष्ठितम् ॥७५॥
 स्वकुटुम्बविद्योगेन क्षिप्यते तव भावुकः ।
 श्वश्रूश्चशुरपादानामहमुत्कण्ठितास्मि च ॥७६॥

अनुमन्यस्व मे नाथं स्वस्थानगमनं प्रति ।
 तमन्वेयाम्यहमपि तस्यायत्ता यतो न वः ॥ ७७ ॥
 स्थास्यत्येवैष वाग्वद्धः प्रणन्तुं श्वशुरौ त्वहम् ।
 एकाकिन्यपि यास्यामि किं कार्यं तदनेन ते ॥ ७८ ॥
 इति साग्रहमुक्तस्तु जयमिंहो मुहुर्मुहुः ।
 प्रयातुमनुमेने च तमुदगमयुरां प्रति ॥ ७९ ॥
 नगर्या निर्यथौ तस्यास्ततश्च स वणिक्कुतः ।
 तमन्वगादन्निकापि यामिनीव निशाकरम् ॥ ८० ॥
 अन्निकाभूत्तदा गुर्वी नेदौयःप्रसवापि च ।
 इति मार्गं ऽपि सासूत सुतं लक्षणधारिणम् ॥ ८१ ॥
 स्थविरौ पितरौ नामकृतिं सूनोः करिष्यतः ।
 इति तौ दम्पती नैव चक्रतुः स्वमनीषया ॥ ८२ ॥
 तयोरन्वङ् परिजनस्तं बालं लालयन्मुदा ।
 अन्निकापुत्र इत्येवोक्तापनेन जगौ पथि ॥ ८३ ॥
 उत्तरामन्निकानाथो जगाम मथुरामथ ।
 तौ ववन्दे च पितरौ ताभ्यां मृधेन्यचुम्बि च ॥ ८४ ॥
 देशान्तरोपार्जनेयं समोपादौयतामिति ।
 ब्रुवाणः सो ऽर्भकं पित्रोरर्पयामास हृष्टयोः ॥ ८५ ॥
 इयं वधूर्वः पुत्रो ऽयं समैतत्कुक्षिसम्भवः ।
 इत्याचख्यौ च सम्बन्धं भक्तिबन्धुरया गिरा ॥ ८६ ॥
 पितरौ चक्रतुस्तस्य शिशोः सन्धौरणाभिधाम् ।
 अन्निकापुत्र इति तु लोकनाम्ना स पप्रथे ॥ ८७ ॥

लाह्यमानः कुटुम्बेन वर्धमानो ऽन्निकासुतः ।
 चतुर्वर्गाज्जनसुखं प्रपेदे मध्यमं वयः ॥८८॥
 भोगानपास्य तृणवद्यौवने ऽपि स धीधनः ।
 जयसिंहाचार्यपार्श्वे परिव्रज्यामुपाददे ॥८९॥
 स खड्गधारातीक्ष्णेन व्रतेन व्रतिनां वरः ।
 आत्मनो दारयामास दारुणाङ्कर्मकण्टकान् ॥९०॥
 तपोग्निनातिदीप्रेण दग्ध्वा कर्ममहामलम् ।
 अग्निशैचांशुकमिव स आत्मानमशोधयत् ॥९१॥
 स क्रमेण परिणतचरित्रज्ञानदर्शनः ।
 आचार्यवर्यधुर्यो ऽभूत्स्वगच्छाम्भोजभास्करः ॥९२॥
 स मुनिः सपरीवारो वृद्धत्वे विहरन्त्यथौ ।
 नगरं पुष्पभद्राख्यं गङ्गातटविभूषणम् ॥९३॥
 तत्राभूद्भूपतिः पुष्पकेतुस्तस्य तु वल्लभा ।
 मीनकेतोरिव रतिः पुष्पवत्यभिधानतः ॥९४॥
 पुष्पवत्या अभूतां च पुत्रः पुत्री च युग्मजौ ।
 पुष्पचूलः पुष्पचूला चेति नाम तयोरभूत् ॥९५॥
 सहैव वर्धमानौ तौ रममाणौ सहैव च ।
 परस्परं प्रीतिमन्ताबुभावपि बभूवतुः ॥९६॥
 दध्यौ च राजा यद्येतौ दारकौ स्नेहलौ मिथः ।
 विद्युज्ज्येते तदा नूनं मनागपि न जीवतः ॥९७॥
 वियोगमनयोश्चाहमपि सोढुमनीश्वरः ।
 मिथस्तदनयोरेव युक्तं वीवाहमङ्गलम् ॥९८॥

मित्राणि मन्त्रिणः पौरानथ पप्रच्छ भूपतिः ।
 अन्तःपुरे यदुत्पन्नं रत्नं तस्य क ईश्वरः ॥८८॥
 ते प्रोचुर्दृग्मध्ये ऽपि रत्नमुत्पद्यते हि यत् ।
 तस्मैश्वरो नरपतिः का कथान्तःपुरे पुनः ॥१००॥
 यद्यदुत्पद्यते रत्नं स्वदेशे तदित्थापतिः ।
 यथेच्छं विनियुञ्जीत को हि तस्यास्तु बाधकः ॥१०१॥
 तेषां भावानभिज्ञानामालम्ब्य वचनं नृपः ।
 समन्त्रं घटयामास निजदारकयोस्तयोः ॥१०२॥
 तस्य राज्ञी पुष्पवती आविकाभूत्तया नृपः ।
 अवार्यत तथा कुर्वन् तु तामप्यजौगणत् ॥१०३॥
 ततश्च पुष्पचूलश्च पुष्पचूला च दम्पती ।
 गृहिधर्मं सिषेवाते नितान्तमनुरागिणौ ॥१०४॥
 क्रमेण पुष्पकेतौ तु कथाशेषत्वमीयुषि ।
 पुष्पचूलो ऽभवद्राजा राजमानो ऽमलेर्गुणैः ॥१०५॥
 तदङ्कत्यं वारयन्ती तदापत्यापमानिता ।
 राज्ञी पुष्पवती जातनिर्वेदा व्रतमाददे ॥१०६॥
 सा विपद्य सुरो जज्ञे प्रव्रज्यायाः प्रभावतः ।
 प्रव्रज्या चेन्न मोक्षाय तत्सुर्गाय न संशयः ॥१०७॥
 स देवो ऽवधिनाद्राक्षीत्तामङ्कत्यनिथोजिताम् ।
 निजां दुहितरं स्नेहादिति चाचिन्तयत्तराम् ॥१०८॥
 मम प्राग्जन्मनि प्राणप्रियेयं दुहिताभवत् ।
 तत्तथा करवै घोरे नरके न पतेद्यथा ॥१०९॥

इति तस्याः स्वप्नमध्ये नरकावासदारुणान् ।

केदमेदादिदुःखान्तरितन्नारकिकाकुलान् ॥ ११० ॥

पातकेनैव संरुद्धानन्धकारापदेशतः ।

दुर्दर्शान्दर्शयामास नरकान्स सुरोऽखिलान् ॥ १११ ॥

॥ युग्मम् ॥

वर्तिकेव श्येनमुक्ता मृगौव दवनिर्गता ।

सतौव परपुरुषकरस्यर्गपलायिता ॥ ११२ ॥

सुसाध्वीवायाततपोतीचारविधुरीकृता ।

सा दृष्टनरका भौत्या प्रबुद्धापि ह्यकम्पत ॥ ११३ ॥

॥ युग्मम् ॥

बिभ्यती सा तु नरकं गतेव नरकेक्षणात् ।

अखिलं कथयामास तं स्वप्नं पत्युरग्रतः ॥ ११४ ॥

चेमेच्छुः पुष्पचूलायाः पुष्पचूलनृपोऽपि हि ।

निपुणं कारयामास शान्तिकं शान्तिकोविदैः ॥ ११५ ॥

स तु पुष्पवतीजीवदेवस्तद्धितकाम्यया ।

तादृशानेव नरकान्रात्रौ रात्रावदर्शयत् ॥ ११६ ॥

अथ पाषण्डिनः सर्वानाजुहाव महौपतिः ।

परिपप्रच्छ च ब्रूध्वं कीदृशा नरका इति ॥ ११७ ॥

गर्भवासो गुप्तिवासो दारिद्र्यं परतन्त्रता ।

एते हि नरकाः साक्षादित्याख्यंस्तेऽल्पमेधसः ॥ ११८ ॥

सा दुर्गन्धमिवाग्राय कुर्वती सुखमोटनम् ।

निजस्वप्नविसंवादिवचनांस्तान्व्यसर्जयत् ॥ ११९ ॥

आह्वय चान्निकापुत्रं राजापृच्छन्तदेव हि ।
 नरकान्स्व तथैवाख्यदृष्टाः स्वप्ने यथा तथा ॥१२०॥
 राज्यपुत्राच्च भगवन्किं भवद्भिरपौदृशः ।
 मयेव वीक्षितः स्वप्नो वित्येत्यं कथमन्यथा ॥१२१॥
 सूरिः प्रोवाच हे भद्रे विनापि स्वप्नदर्शनम् ।
 संसारे नास्ति तद्यद्भि न ज्ञायेत जिनागमात् ॥१२२॥
 पुष्पचूलापि पप्रच्छ भगवन्केन कर्मणा ।
 ईदृशान्नरकान्धोरानामुवन्ति शरीरिणः ॥१२३॥
 आख्याति स्नान्निकापुत्रो महारम्भपरिग्रहैः ।
 गुरुप्रत्यनीकतया पञ्चेन्द्रियवधादपि ॥१२४॥
 पिशिताहारतश्चापि पापं कृत्वा शरीरिणः ।
 गच्छन्ति नरकेष्वेषु दुःखान्यनुभवन्ति च ॥१२५॥
 ततश्च जननीजीवदेवस्तस्यास्तदादि तु ।
 स्वप्ने नरकवत्स्वर्गान्प्राप्यसौख्यानदर्शयत् ॥१२६॥
 प्रबुद्धा कथयामास सा पत्ये स्वर्गदर्शनम् ।
 सो ऽथ पाषण्डिनो ऽपृच्छद् ब्रूय किं स्वर्गलक्षणम् ॥१२७॥
 तेष्वेके प्रोचिरे स्वर्गस्वरूपं प्रियसङ्गमः ।
 अन्ये त्वाङ्गः स्म म स्वर्गो यद्यद्भि सुखकारणम् ॥१२८॥
 एवं स्वर्गस्वरूपं च तदुक्तं पुष्पचूलिका ।
 नामन्यत स्वप्नदृष्टस्वरूपं हि साभवत् ॥१२९॥
 राज्ञा पृष्टो ऽन्निकासृनुः स्थितिमाख्यद्विवौकसाम् ।
 मनश्चिन्तितकार्याणि सिद्धान्येव भवन्ति च ॥१३०॥

सकल्पवृक्षाश्चारामा वापयः स्वर्णपङ्कजाः ।

देव्यश्चित्तानुवर्तिन्यो रूपवत्यः कलाविदः ॥ १३१ ॥

यथादिष्टविधातारस्त्रिदशाश्चाभियोगिकाः ।

इच्छया दिव्यसङ्गीतनाटकाभिनयोत्सवाः ॥ १३२ ॥

शाश्वतेषु विमानेषु रम्यरत्नगृहाणि च ।

सर्वशक्तिभृतो नित्यं परिवारे च नाकिनः ॥ १३३ ॥

॥ चतुर्भिः कलापकम् ॥

आनुत्तरविमानं यद्यद्भान्तरपुरावधि ।

सुखं किमपि देवानां तत्किञ्चित्कथ्यते गिरा ॥ १३४ ॥

तच्छ्रुत्वा पुष्पचूलोचे यूयं वित्य यदीदृशम् ।

स्वर्गा युष्माभिरपि किं स्वप्ने ददृशिरे ऽखिलाः ॥ १३५ ॥

मुनिर्जगाद कल्याण निजागमसुधापिवाः ।

स्वःसुखानि वयं विद्मो विद्मो ज्ञेयान्तराण्यपि ॥ १३६ ॥

प्रमाणं वचनं जैनमिति निश्चित्य राज्य्यथ ।

ऋषिं पप्रच्छ भगवन्स्वर्गाग्निः केन कर्मणा ॥ १३७ ॥

सूरिरूचे ऽर्हति देवे गुरौ साधौ च निश्चयः ।

यस्य संसारिणस्तस्य स्वर्गाग्निर्न दवौयसी ॥ १३८ ॥

पुनश्चारित्रधर्मे च मुनिना कथिते सति ।

सा राज्ञी लघुकर्मत्वाद्भवोद्विग्नैवमभ्यधात् ॥ १३९ ॥

भगवन्पतिमापृच्छ पादमूले तवैव हि ।

उपादासे परिव्रज्यां मानुष्यकतरोः फलम् ॥ १४० ॥

इत्युक्त्वा तमृषिं नत्वा पुष्पचूला विसृज्य च ।

आपप्रच्छे महीनाथं महीनाथो ऽप्यदो ऽवदत् ॥ १४१ ॥

तदा त्वामनुमन्ये ऽहं व्रतार्थं वरवर्णिनि ।
 ममैवौकसि चेद्भिचामादत्ते व्रतिनी सती ॥ १४२ ॥
 तथेति प्रतिपेदाना दानं कल्पतेव सा ।
 अर्थिभ्यो ददती राज्ञा कृतनिष्क्रमणोत्सवा ॥ १४३ ॥
 स्त्रीचूलामणितां प्राप्ता पुष्पचूला महाशया ।
 अन्निकापुत्रपादान्ते गत्वा दीक्षासुपाददे ॥ १४४ ॥ युग्मम् ॥
 गुर्वादेशाध्वपथिकी सा शिचामाददे ऽखिलाम् ।
 सामाचारौप्रधानं हि तपः शुद्धात्मनामपि ॥ १४५ ॥
 ज्ञात्वा भविष्यद्भूमिचमन्निकासूनुनान्यदा ।
 गच्छो देशान्तरे प्रैषि स देशो यत्र जीव्यते ॥ १४६ ॥
 द्वादशाब्दकमश्विनं भावीति श्रुतसम्पदा ।
 ज्ञात्वा गुरुपदेशाच्च गच्छो ऽगच्छदथान्यतः ॥ १४७ ॥
 जङ्घाबलपरिचीणास्तत्रैवास्थुस्तु स्वरयः ।
 विनापि हि परीवारमूरीकृतपरीषदाः ॥ १४८ ॥
 आनीयान्तःपुराङ्गकपानादि प्रतिवासरम् ।
 गुरवे पुष्पचूलादात्पित्रे पुत्रीव भक्तिभाक् ॥ १४९ ॥
 अनन्यमनसस्तस्या गुरुणां पर्युपासनात् ।
 भावयन्त्यासु संसारासारतामेव सर्वदा ॥ १५० ॥
 अन्वेद्युः पुष्पचूलाया अपूर्वकरणक्रमात् ।
 केवलज्ञानमुत्पेदे निदानं मुक्तिमप्यदः ॥ १५१ ॥ युग्मम् ॥
 पुष्पचूला तु संजातकेवलापि विशेषतः ।
 वैद्यावृत्यं गुरोश्चक्रे प्रोक्तो ह्यर्थो ऽयमागमे ॥ १५२ ॥

पुरा ह्यभूत्प्रयुञ्जानः कृत्यं यो यस्य तस्य सः ।
 केवल्यपि च कुर्वीत स यावद्वेत्ति तं नहि ॥ १५२ ॥
 पुष्पचूला तु विज्ञाय केवलज्ञानसम्पदा ।
 सर्वं संपादयांचक्रे सूरिर्यद्यदचिन्तयत् ॥ १५४ ॥
 सूरिः पप्रच्छ तां साध्वीं वत्से वेत्सि कथं ननु ।
 ममाभिप्रायमेवं यत्संपादयसि चिन्तितम् ॥ १५५ ॥
 उवाच पुष्पचूलार्पि प्रकृतिं वेद्मि वः खलु ।
 यो यस्य नित्यमासन्नः प्रकृतिज्ञो हि तस्य सः ॥ १५६ ॥
 सार्यिका पिण्डमानिन्ये ऽन्यदा वर्षति वारिदे ।
 सूरिरूचे श्रुतज्ञासि वृष्ट्यां किमिदमर्हति ॥ १५७ ॥
 मात्रवौद्यत्र मार्गे ऽभूदपकायो ऽचित्त एव हि ।
 तेनैवायासिषमहं प्रायश्चित्तागमोऽत्र न ॥ १५८ ॥
 अचित्तापकायमध्वानं कथं वेत्सीति सूरिणा ।
 उदिते पुष्पचूलाख्यदुत्पन्नं मे ऽस्ति केवलम् ॥ १५९ ॥
 मिथ्या मे दुःकृतं केवल्यश्रातित इति ब्रुवन् ।
 इत्यचिन्तयदाचार्यः सेत्स्यामि किमहं न वा ॥ १६० ॥
 केवल्यूचे मा कृषौद्धमधृतिं मुनिपुङ्गवाः ।
 गङ्गामुत्तरतां वो ऽपि भविष्यत्येव केवलम् ॥ १६१ ॥
 ततो गङ्गामुत्तरौतं लोकेन सह सूरयः ।
 तदैवाहृद्गर्वावं को हि स्वार्थमुपेक्षते ॥ १६२ ॥
 निषसाद स आचार्यो यत्र यत्रापि नौतटे ।
 तत्र तत्र तटे सद्यः सा नौर्मङ्गं प्रचक्रमे ॥ १६३ ॥

नौमध्यदेशामीने च तस्मिन्नाचार्यपुङ्गवे ।
 समन्तान्मङ्गलमारुहे सा नौरय इवास्मसि ॥ १६४ ॥
 ततो नौस्थितलोकेन सूरिः सो ऽद्येपि वारिणि ।
 शूले न्यधात्प्रवचनप्रत्यनीकामरौ च तम् ॥ १६५ ॥
 शूलप्रोतो ऽपि गङ्गान्तः सूरिरेवमचिन्तयत् ।
 अहो वपुर्ममानेकप्राण्युपद्रवकारणम् ॥ १६६ ॥
 अप्कायादिदयामारं स सूरिर्भावयन्मृगम् ।
 क्षपकश्रेणिमारूढो ऽन्तकृत्केवल्यजायत ॥ १६७ ॥
 तुरीयशुक्लध्यानस्थः सद्यो निर्वाणमाप सः ।
 निर्वाणमहिमानं च तस्यामन्त्राः सुरा व्यधः ॥ १६८ ॥
 निर्वाणमहिमा तत्र देवैर्निर्मित इत्यभूत् ।
 प्रयाग इति तत्तीर्थं प्रथितं त्रिजगत्त्रयपि ॥ १६९ ॥
 करोटिरन्निकासूनोर्यादोभिर्मकरादिभिः ।
 त्रोज्यमाना नदीतीरमानौयत जलोर्मिभिः ॥ १७० ॥
 इतस्ततो लुलन्तौ च शुक्तिकेव नदीतटे ।
 प्रदेशे गुप्तविषमे तस्थौ क्वापि विलग्न्य सा ॥ १७१ ॥
 करोटिकर्परस्यान्तस्तस्यान्यस्मिंश्च वासरे ।
 न्यपतत्पाटलाबीजं दैवयोगेन केनचित् ॥ १७२ ॥
 करोटिकर्परं भिन्दंस्तदीयादृचिणाद्वनोः ।
 उद्गतः पाटलितरुर्विशालो ऽयमभूत्कृत्मात् ॥ १७३ ॥
 पाटलाद्गुः पवित्रो ऽयं महासुनिकरोटिभूः ।
 एकावतारोऽस्य मूलजीवश्चेति विशेषतः ॥ १७४ ॥

तदत्र पाटलितरोः प्रभावमवलम्ब्य च ।

दृष्ट्वा चाषनिमित्तं च नगरं संनिवेश्यताम् ॥१७५॥

एको नैमित्तिकश्चोचे सर्वनैमित्तिकाजया ।

दातव्यमाग्निवाग्बद्धं सूत्रं पुरनिवेशने ॥१७६॥

प्रमाणं यूयमित्युक्त्वा तान्निमित्तविदो नृपः ।

अधिनगरनिवेशं सूत्रपातार्थमादिशत् ॥१७७॥

पाटलीं पूर्वतः कृत्वा पश्चिमां तत उत्तराम् ।

ततो ऽपि च पुनः पूर्वां ततश्चापि हि दक्षिणाम् ॥१७८॥

शिवाग्बद्धावधिं गत्वा ते ऽथ सूत्रमपातयन् ।

चतुरस्रः सन्निवेशः पुरस्यैवमभूत्तदा ॥१७९॥ युग्मम् ॥

तत्राङ्किते भूप्रदेशे नृपः पुरमकारयत् ।

तदभूत्पाटलीनाम्ना पाटलीपुत्रनामकम् ॥१८०॥

पुरस्य तस्य मध्ये तु जिनायतनमुत्तमम् ।

नृपतिः कारयामास शाश्वतायतनोपमम् ॥१८१॥

गजाश्वशालावज्जलं नृपप्रासादसुन्दरम् ।

विशालशालमुद्दामगोपुरं सौधबन्धुरम् ॥१८२॥

पण्यशालासत्तशालापौषधागारभूषितम् ।

भूभुजा तदलं चक्रे शुभे ऽङ्गुत्सवपूर्वकम् ॥१८३॥ युग्मम् ॥

राजा तत्राकरोद्वाज्यमुदाय्युदयभाक् श्रिया ।

स्वं विक्रममिवाखण्डं तन्वानो धर्ममार्हतम् ॥१८४॥

अर्हन्देवो गुरुः साधुधर्मस्वार्हत इत्यभूत् ।

देवतत्वं गुरुतत्वं धर्मतत्वं च तद्गृदि ॥१८५॥

चतुष्पथ्यां चतुर्थादितपसा स्वं विशोधयन् ।
 पौषधं पौषधागारे स जग्राह महामनाः ॥ १८६ ॥
 स धर्माबाधया चात्रमपि तेजः प्रभावयन् ।
 आत्मनः सेवकांश्चक्रे तुर्योपायेन भूपतीन् ॥ १८७ ॥
 राजानो ऽत्यन्तमाक्रान्तास्ते तु सर्वे ऽप्यचिन्तयन् ।
 यावज्जीवत्युदाय्येष तावद्राज्यसुखं न नः ॥ १८८ ॥

इतश्च राज्ञ एकस्यागमि कस्मिंश्चिदागते ।
 आच्छेद्युदायिना राज्यं प्राज्यविक्रमवज्जिणा ॥ १८९ ॥
 आच्छिन्नराज्यो राजा स नश्यन्नेव व्यपद्यत ।
 तत्सूतुरेकस्तु परिभ्रमन्नुज्जयिनीं ययौ ॥ १९० ॥
 राज्यभ्रष्टकुमारस्तु सो ऽवन्तौशमसेवत ।
 अभृदसहनो नित्यमवन्तीशो ऽप्युदायिनः ॥ १९१ ॥
 स सेवको राजपुत्रस्तं राजानं व्यजिज्ञपत् ।
 उदायिनमहं देव साधयामि त्वदाज्ञया ॥ १९२ ॥
 त्वया तु मे द्वितीयेन भाव्यमव्यभिचारिणा ।
 को हि प्राणांस्तृणीकृत्य साहसं कुरुते मुधा ॥ १९३ ॥
 तथेति प्रतिपेदाने ऽवन्तिनाथे स राजसूः ।
 जगाम पाटलीपुत्रं सेवको ऽभृदुदायिनः ॥ १९४ ॥
 उदायिनृपतेर्नित्यं छिद्रमालोकयन्नपि ।
 व्यन्तरो मान्त्रिकस्येव दुरात्मा नामसाद सः ॥ १९५ ॥
 उदायिनस्तु परमार्हतस्यैकमि सर्वदा ।
 अस्त्वलङ्गमनाञ्जनमुनीनेव ददर्श सः ॥ १९६ ॥

उदायिनो राजकुले प्रवेष्टार्यौ ततश्च सः ।
 उपाददे परिव्रज्यां सूररेकस्य मन्निधौ ॥ १८७ ॥
 माययाप्यनतौ चारं स व्रतं पालयन्मुनीन् ।
 तथा ह्याराधयत्ते हि यथा तन्मयतां ययुः ॥ १८८ ॥
 दम्भप्रधानं आमण्यं न तस्यालक्षि केनचित् ।
 सुप्रयुक्तस्य दम्भस्य ब्रह्माप्यन्तं न गच्छति ॥ १८९ ॥
 उदायौ त्वाददे ऽष्टम्यां चतुर्दश्यां च पौषधम् ।
 अवात्सुः सूरयो धर्मकथार्यं च तदन्तिके ॥ २०० ॥
 अन्यदा पौषधदिने विकाले ते तु सूरयः ।
 प्रतिराजकुलं चेलुर्मायावी यैः स दीक्षितः ॥ २०१ ॥
 गृह्यतामुपकरणं यामो राजकुले वयम् ।
 भोः चुल्लकेत्यभिदधुः समरम्भं च सूरयः ॥ २०२ ॥
 स एव मायाश्रमणः कुर्वाणो भक्तिनाटितम् ।
 उपादायोपकरणान्यग्रे ऽभूच्छललिप्तया ॥ २०३ ॥
 चिरसङ्गोपितां कङ्कमयीमादाय कर्त्रिकाम् ।
 प्रच्छन्नां धारयामास स जिघांसुरुदायिनम् ॥ २०४ ॥
 चिरप्रव्रजितस्यास्य शमः परिणतो भवेत् ।
 इति तेनैव सहितः सूरौ राजकुलं ययौ ॥ २०५ ॥
 धर्ममाख्याय सुषुप्तुः सूरयः पार्थिवो ऽपि हि ।
 स्वाध्यायखिन्नः सुव्याप प्रतिलिख्य महीतलम् ॥ २०६ ॥
 दुरात्मा जाग्रदेवाख्यात्स मायाश्रमणः पुनः ।
 निद्रापि नैति भौतेव रौद्रध्यानवतां नृणाम् ॥ २०७ ॥

स मायाश्रमणो राज्ञः सुप्तस्य गलकन्दले ।
 तां कर्त्रिकां लोहमयीं यमजिह्वोपमां न्यधात् ॥ २०८ ॥
 कण्ठो राजस्तयाकर्ति कदलीकाण्डकोमलः ।
 निर्ययौ च ततो रक्तं घटकण्ठादिवोदकम् ॥ २०९ ॥
 कायचिन्तामिषेणाय स पापिष्ठस्तदैव हि ।
 निर्जगाम यतिरिति यामिकैरण्यजल्पितः ॥ २१० ॥
 राजस्तेनासृजा सिक्ताः प्रबुद्धाः सूरयो ऽपि हि ।
 मूर्धानं ददृशुः कृतं निर्नालकमलोपमम् ॥ २११ ॥
 सूरिस्तं प्रतिनं तत्रापश्यन्निदमचिन्तयत् ।
 नूनं तस्यैव कर्मैतद्भ्रतिनो यो न दृश्यते ॥ २१२ ॥
 किमकृत्यमकार्षी रे धर्माधारो महौपतिः ।
 यज्ञनाश्वथ मालिन्यं कृतं प्रवचनस्य च ॥ २१३ ॥
 मयेदृग्दौचितो दुष्टो ऽत्रानीतस्य सहात्मना ।
 तन्मल्लतं प्रवचनमालिन्यमिदमागतम् ॥ २१४ ॥
 तदहं दर्शनस्नानं रक्षाम्यात्मव्यथादहम् ।
 राजा गुरुस्य केनापि हतावित्यसु लोकगीः ॥ २१५ ॥
 ततश्च भवचरमप्रत्याख्यानं विधाय सः ।
 तां कङ्ककर्त्रिकां कण्ठे दत्त्वा सूरिर्व्यपद्यत ॥ २१६ ॥
 प्रातरन्तःपुरशय्यापालिकास्तत्र चागताः ।
 पूचकुर्वन् आम्नाना निरीक्ष्य तदमङ्गलम् ॥ २१७ ॥
 तत्कालं मिलितो राजलोकः सर्वो ऽप्यचिन्तयत् ।
 राजा गुरुस्य निहतौ चुल्लकेन न संशयः ॥ २१८ ॥

हन्तान्यो यदि तत्त्वज्ञः प्रथमं व्याहरेत्खलु ।
 स महासाहसं कृत्वा एवागाददर्शनम् ॥ २१९ ॥
 वैरौ वा वैरिपुत्रो वा वैरिणा प्रहितो ऽथवा ।
 को ऽपि मायाव्रतीभूय विश्वस्तमवधीनृपम् ॥ २२० ॥
 राज्ञश्च पितृवत्सूरिः सूरे राजापि पुत्रवत् ।
 नूनं स सूरिणा धर्तुं निषेद्धं वा प्रचक्रमे ॥ २२१ ॥
 तपःचामतनुः सूरिरपि तेन दुरात्मना ।
 तथा कुर्वन्मुन्यपाति न्यपाति च नरेन्द्रवत् ॥ २२२ ॥ युग्मम् ॥
 विनयच्छद्मना सूरिरपि तेन ह्यवञ्चि सः ।
 ततस्तस्मै ददौ दौर्बां धूर्तैः को न हि वञ्च्यते ॥ २२३ ॥
 नष्टं निग्रायां तं प्रातः प्रापुर्नृपभटा नहि ।
 क्रमेणापि हि यत्त्यक्तस्त्यक्तः क्रमशतेन सः ॥ २२४ ॥
 ततः शरीरसंस्कारं राज्ञः सूरेश्च चक्रिरे ।
 प्रधानपुरुषास्तारं विलपन्त उदश्रवः ॥ २२५ ॥
 उदायिमारकः पापः सो ऽगादुज्जयिनीं पुरीम् ।
 आख्यञ्चोज्जयिनीभर्तुर्यथोदायिवधः कृतः ॥ २२६ ॥
 श्रवन्तीशो ऽवदत्पाप यः कालेनेयतापि हि ।
 परिब्रज्यां गृहीत्वापि खित्वापि मुनिसन्निधौ ॥ २२७ ॥
 अहर्निशं च धर्मोपदेशाञ्श्रुत्वापि दुष्टधीः ।
 अकार्षीरौदृशं कर्म स त्वं मे स्याः कथं हितः ॥ २२८ ॥ युग्मम् ॥
 अद्रष्टव्यमुखो ऽसि त्वं पापापसर सत्वरम् ।
 इति निर्भर्त्य तं राजा नगरान्निरवासयत् ॥ २२९ ॥

तत्प्रभृत्येव मेदिन्यामभव्यानां शिरोमणिः ।

अभिधानेन स ख्यात उदायिनृपमारकः ॥ २३० ॥

इतश्च तत्रैव पुरे दिवाकीर्तनभृत्युतः ।

एकस्य गणिकाकुक्षिजन्मा नन्दो ऽभिधानतः ॥ २३१ ॥

स नापितकुमारस्तु प्रभातसमये तदा ।

खैरन्तैः पाटलीपुत्रं ददर्श परिवेष्टितम् ॥ २३२ ॥

उपाध्यायाय तं स्वप्नं नन्द आख्यत्रबोधभाक् ।

उपाध्यायो ऽपि तद्देदी तं च निन्ये स्ववेश्मनि ॥ २३३ ॥

स प्रीतिभागलंचके नन्दमाभरणादिभिः ।

निजां दुहितरं तेन परिणाययति स्म च ॥ २३४ ॥

नवं जामातरं नन्दं यापयाने ऽधिरोप्य तम् ।

पुरे परिभ्रमयितुमुपाध्यायः प्रचक्रमे ॥ २३५ ॥

उदाय्यपुत्रगोत्री हि परलोकमगादिति ।

तत्रान्तरे पञ्चदिव्यान्यभिषिक्तानि मन्त्रिभिः ॥ २३६ ॥

पट्टहस्ती प्रधानाश्चक्षुत्तं कुम्भो ऽथ चामरौ ।

पञ्चाण्णमूनि दिव्यानि भ्रेमू राजकुले ऽखिले ॥ २३७ ॥

ततश्च तानि दिव्यानि बह्वी राजकुलाद्ययुः ।

स नन्दो यापयानस्थो नवोढो ददृशे च तैः ॥ २३८ ॥

पट्टहस्ती शारदाब्दशब्दसोदरगर्जितः ।

सद्यो नन्दं पूर्णकुम्भेनाभ्यषिञ्चदुदुत्करः ॥ २३९ ॥

तमुत्पाद्य निजस्कन्धे सिन्धुरः सो ऽध्यरोपयत् ।

हृद्यो ऽहेषत हर्षाच्च प्रस्तुवन्निव मङ्गलम् ॥ २४० ॥

व्याकासीदातपत्रं च पुण्डरीकमिवोषसि ।

स्फायमानौ चालुठतां नृत्यन्ताविव चामरौ ॥ २४ १ ॥

ततः प्रधानपुरुषैः पौरैर्जनपदेन च ।

चक्रे नन्दस्य सानन्दमभिषेकमहोत्सवः ॥ २४ २ ॥

अनन्तरं वर्धमानस्वामिनिर्वाणवासरात् ।

गतायां षष्टिवत्सर्गमेष नन्दो ऽभवन्नृपः ॥ २४ ३ ॥

ततश्च केचित्सामन्ता मदेनान्धंभविष्णवः ।

नन्दस्य न नतिं चक्रुरसौ नापितसूरिति ॥ २४ ४ ॥

नन्दो ऽपि तेषां सद्भावपरीचार्यमलक्ष्यधीः ।

आस्थान्या निर्धयौ दारि शालाया इव वारणः ॥ २४ ५ ॥

माता धात्री बालमृदा यत्येव शिशुना सह ।

नन्देन तु समं कोऽपि नागान्तस्थुस्तथैव ते ॥ २४ ६ ॥

आगत्य पुनरास्थान्यां सिंहासने निषद्य च ।

नन्दो जगाद स्वारचान्निह्नन्ताममी इति ॥ २४ ७ ॥

आरक्षा अपि ते चक्षुःप्रेक्षणं चक्रिरे मिथः ।

स्मितं च नाटयामासुर्भूतान्तप्रेक्षणादिव ॥ २४ ८ ॥

आरक्षानपि विज्ञाय नन्दस्तत्सामवायिकान् ।

द्राग्दर्शं सदोद्वारदाः स्त्रौ लेप्यमयावपि ॥ २४ ९ ॥

नन्दपुण्याकृष्टदेव्या तौ कयाचिदधिष्ठितौ ।

प्रतीहारौ लेप्यमयावाकृष्टासौ दधावतुः ॥ २५ ० ॥

ते दुर्विनीताः सामन्तास्ताभ्यां केऽपि निजग्नौ ।

केऽप्यनाशन्त नन्दो ऽभूदखण्डाजस्ततः परम् ॥ २५ १ ॥

नन्दो राजा राजमानो महद्भ्यां
 भूसुत्रामा सूत्रिताज्ञो बभूव ।
 प्रायः पुण्यं विक्रमस्य प्रमाणं
 क्लीवं जन्म स्नाघनीयेऽपि वंशे ॥ २५२ ॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्थविरावली-
 चरिते महाकाव्ये यशोभद्रदेवौभाव-भद्रवाङ्मिश्रचतुष्टयवृत्तान्त-
 अन्निकापुत्रकथा-पाटलीपुत्रनिवेश-उदायिमारककथा-नन्दराज्य-
 लाभकीर्तनो नाम षष्ठः सर्गः ॥

सप्तमः सर्गः ।

इतश्च तत्रैव पुरे सनाथे नन्दभूभुजा ।
ब्राह्मणः कपिलो नामाधुवासैको बद्धिर्भुवि ॥ १ ॥
एकदा तद्गृहोद्देशे परिवारसमन्वितः ।
आचार्यः कश्चिदप्यागात्संसारकरिकेशरी ॥ २ ॥
तदाखिलनभःक्रान्तिखेदादिव दिवाकरः ।
जगाम पश्चिमाभोधिहरीजलहस्तिताम् ॥ ३ ॥
प्रत्यगदाडिमौपुष्पवर्णवैभवहारिभिः ।
पश्चिमालक्षि सन्ध्याभैः कौसुभांशुकभागिव ॥ ४ ॥
गृहाद्ददीपमालाभिर्भासुराभिः पदे पदे ।
ब्योम्बः स्पर्धानुबन्धेन सनचत्रेव भूरभूत् ॥ ५ ॥
आलोकजनकं विस्वक्खगाः कोलाहलच्छलात् ।
द्रक्ष्यसे क नु भूयो ऽपीत्यर्थमाणमिवोचिरे ॥ ६ ॥
मन्ये ऽस्तं गच्छतार्क्येण वक्त्रौ न्यासीकृता हचः ।
तस्मिन्काले कथमभूदन्यथा सो ऽतिभासुरः ॥ ७ ॥
नीरम्बेणान्धकारेणाञ्जनसन्नद्धाचारिणा ।
तदाभूद्रोदशीरम् पातालविवरोपमम् ॥ ८ ॥
नगरे दुर्लभो रात्रौ प्रवेश इति सूरयः ।
स्त्रैः पादैः पुपुवुस्तस्य ब्राह्मणस्य गृहाङ्गणम् ॥ ९ ॥
ब्राह्मणं तमनुज्ञायाचार्यास्ते तां विभावरीम् ।
तदग्निहोत्रशालायामवात्सुर्विश्ववत्सलाः ॥ १० ॥

जानन्ति किञ्चिदप्येते न वेति प्रत्यनीकधीः ।

जगामाचार्यवर्यस्य समीपे कपिलो निशि ॥ १ १ ॥

हृदयान्तःसमुल्लासिअताम्बिलहरीनिभैः ।

वचोभिर्विदधे स्मरिस्तस्याग्रे धर्मदेशनाम् ॥ १ २ ॥

तस्यामेव हि तामस्यां धर्मदेशनया तथा ।

आवकः कपिलो जज्ञे ऽथाचार्या ययुरन्यतः ॥ १ ३ ॥

अन्यदा केचिदाचार्याः प्रावृद्धाले तदोकसि ।

तथ्युत्तेनार्हतौभूतेनानुज्ञाता द्विजन्मना ॥ १ ४ ॥

अन्येद्युः सूनुरुत्पेदे कपिलस्य द्विजन्मनः ।

स पुनर्जातमात्रो ऽपि रेवतौभिरगृह्यत ॥ १ ५ ॥

मुनिभिः कल्पमानानां भाजनानामधश्च सः ।

बालो द्विजन्मना तेन दधे अद्भानशालिना ॥ १ ६ ॥

तेषां महाप्रभावाणामृषीणां पात्रवारिणा ।

अभिषिक्तं शिशुं क्रूरव्यन्तर्यो मुमुचुर्द्रुतम् ॥ १ ७ ॥

मुनिभाजनकल्पास्मौभिषिक्तस्थारुजः शिशोः ।

चक्रे कल्पक इत्याख्यां कपिलः आवकस्त ॥ १ ८ ॥

तदादि व्यन्तरीदोषस्तद्गृहे न कदाप्यभूत् ।

ततश्च पुत्रसन्तानसमृद्धः कपिलो ऽभवत् ॥ १ ९ ॥

कल्पकः क्रमयोगेण विपन्नपितृकः पुरे ।

समस्तविद्यास्थानज्ञ एको ऽभूत्कीर्तिभाजनम् ॥ २ ० ॥

स गर्भश्रावकत्वेन सदा सन्तोषधारकः ।

न परिग्रहभूयस्त्वे मनोरथमपि व्यधात् ॥ २ १ ॥

कुलीना अपि लावण्यवती रूपवतौरपि ।
 दौघमाना अपि प्रार्थ्य नोपयेमे स कन्यकाः ॥ २२ ॥
 पुरे परिभ्रमन्नित्यं कल्पको बटुभिर्वृतः ।
 पौराणां पूजनीयो ऽभूद्विद्वान्सर्वत्र पूज्यते ॥ २३ ॥
 इतश्च कापिलेस्तस्य गमनागमनाध्वनि ।
 पर्यवासीद्विजन्मैकस्तस्य चैकाभवत् सुता ॥ २४ ॥
 तामत्यन्तं रूपवतीमप्युपायंस्तु कोऽपि न ।
 जलोदरेण तस्या हि रूपलक्ष्मीरदूष्यत ॥ २५ ॥
 पथोद्धतदृतिप्रायं तस्यास्तुन्दमजायत ।
 कन्यापि साभूद्गुर्वीवाक्षमा चक्रमणे ऽपि हि ॥ २६ ॥
 सा कन्यकापि वल्लीव समये पुष्पवत्यभूत् ।
 विषया तत्तु तन्माता कथयामास तत्पितुः ॥ २७ ॥
 ब्राह्मणो ब्राह्मणीमूचे प्रिये दोषो ऽयमावयोः ।
 नोद्वाहितेयं यत्कन्या कन्याप्येषा ह्यभूदवीः ॥ २८ ॥
 अस्याः पत्युरभूतत्वात्पुष्पे मोघत्वमागते ।
 उपस्थितं भ्रूणहत्यापापं तदिदमावयोः ॥ २९ ॥
 किं कुर्मः कोऽपि वृणुते न जलोदरिणीमिमाम् ।
 तद्वाक्कुले पतिताय देया कस्मैचिदप्यसौ ॥ ३० ॥
 वाक्कुलेनापि न ग्राह्यः कोऽपि ना कल्पकं विना ।
 सत्यसन्धः स एवैकस्तदर्थं प्रयतामहे ॥ ३१ ॥
 तेनापि कूपिकाखानि खग्टहाये दिजन्मना ।
 कल्पकागमवेक्षायां सा कन्याक्षेपि तत्र च ॥ ३२ ॥

आयान्तं कल्पकं दृष्ट्वा पूञ्चकार च स द्विजः ।
 य आकर्षति मे पुत्रीं तस्माद्येव ददाम्यहम् ॥ ३३ ॥
 कल्पको ऽपि हि तत्कालं दयोल्लिखितमानसः ।
 तामाचकर्षाश्रुलैव वाचं तत्पितुरुत्तराम् ॥ ३४ ॥
 तत्पितोवाच मत्कन्यामिमामुदह कल्पक ।
 कूपिकाकर्षकायोच्चैर्मयेषा कल्पिता यतः ॥ ३५ ॥
 एतस्याः सम्यदानं च श्रुत्वा संसोढवानसि ।
 अनिषिद्धं ह्यनुमतमिति न्यायो ऽपि वर्तते ॥ ३६ ॥
 सृष्टेव विद्यास्थानानां तमेव न्यायवित्तमः ।
 सत्यसन्धो ऽसि चातस्त्वं तत्कुरुष्व यदर्हति ॥ ३७ ॥
 कलितो बुद्धिप्रज्ञाहं किं करोमीति कल्पकः ।
 नितम्बिनीनिरीहो ऽपि तामुदोदुममन्यत ॥ ३८ ॥
 कलाकलापजलधिकुम्भजन्माथ कल्पकः ।
 आयुर्वदोदितौषध्योल्लाघौकृत्योदुवाह ताम् ॥ ३९ ॥
 कल्पकं पण्डितं बुद्धिमन्तं श्रुत्वाथ नन्दराट् ।
 आह्वय प्रार्थयांचक्रे ममामात्यत्वमाश्रय ॥ ४० ॥
 जजल्प कल्पको राजन्यासाच्छादनमात्रकम् ।
 विहाय नान्यमधिकं वाञ्छाम्यपि परियहम् ॥ ४१ ॥
 धार्मिकाणां सशूकानां नहि निर्वहति कश्चित् ।
 राजन्ममात्यव्यापारः पयाग्नं तदनेन मे ॥ ४२ ॥
 इत्युक्त्वा राज्ञ आज्ञां तामवज्ञायैव कल्पकः ।
 जगाम चक्रे च नृपसत्किद्रान्वेषणोद्यमम् ॥ ४३ ॥

न नन्दः प्राप तच्छिद्रं नित्यमन्वेषयन्नपि ।
 महात्मनां निरीहाणां तद्धि प्रायेण दुर्लभम् ॥ ४४ ॥
 अन्यदा कल्पकगृहद्वाररथानिवासिनम् ।
 राजा रजकमात्मीयं पप्रच्छाह्वय धीनिधिः ॥ ४५ ॥
 ब्राह्मणः कल्पको नाम यस्तव प्रातिवेशिकः ।
 वसनानि तदीयानि त्वं चालयसि किं न वा ॥ ४६ ॥
 चालयामीति रजकेनोक्ते प्रोवाच तं नृपः ।
 तदानीं तानि वस्त्राणि धर्तव्यान्यर्पय स्म मा ॥ ४७ ॥
 प्रमाणमादेश इति विज्ञप्य रजको ययौ ।
 इतश्च समयः कौमुद्युत्सवस्य समाययौ ॥ ४८ ॥
 कल्पकं च गृहिण्युचे वस्त्ररत्नान्यमूनि मे ।
 राजनिर्णयकेनाद्य निर्णयय मनोरम ॥ ४९ ॥
 यथातिशयचोक्षाणि सञ्ज्ञायान्यंशुकान्यहम् ।
 धूपयित्वा परिदधे कौमुदीपर्ववासरे ॥ ५० ॥
 कल्पको ऽचिन्तयच्चैवमासन्ने पर्ववासरे ।
 अन्यस्य भाटिलोभेन रजको राजवर्चसौ ॥ ५१ ॥
 अर्पयेद्वरवस्त्राणि नार्पयिष्यति मे पुनः ।
 संसंक्षेपं परिभवं तन्न क्रेष्ये स्वपाणिना ॥ ५२ ॥ युग्मम् ॥
 विषेकलोचनेनैवं प्रेक्ष्य प्रेक्षावतां वरः ।
 उपैच्छिष्ट वचः पत्न्याः स्त्रीमुखाः कृतिनो न हि ॥ ५३ ॥
 अत्याग्रहगृहीतस्तु तस्या वासांसि कल्पकः ।
 रजकस्तार्पयन्तस्तु स्त्रीग्रहो बलवान्खलु ॥ ५४ ॥

समागते पर्वदिने कल्पकस्योपतस्थुषः ।

वासांसि नार्पयत्तस्य रजको राजशासनात् ॥ ५ ५ ॥

अद्य याहि प्रातरेहीत्येवं प्रातारयन्मुक्तः ।

रजकः कल्पकं राजनियोगादभयो हि सः ॥ ५ ६ ॥

प्रयोजनेन तेनैव कल्पको रजकस्य तु ।

गृहे यथावुत्तमर्णस्याधमर्ण इवान्वहम् ॥ ५ ७ ॥

एवं जग्मतुरब्दे द्वे तस्य वस्त्राणि मार्गतः ।

भवेदभिभवाथैव चमा ह्यत्यन्तदर्शिता ॥ ५ ८ ॥

ततो वर्षे तृतीये तु प्रवृत्ते कल्पको ऽवदत् ।

अरे सुन्दर चौरस्त्वं मदस्त्राण्यसि जीर्णवान् ॥ ५ ९ ॥

रञ्जयित्वा त्वदसृजा स्त्रानि वस्त्राण्यहं यदि ।

नहि गृह्णामि तन्नास्मि कल्पको रजकाधम ॥ ६ ० ॥

कल्पको रजकागारं निग्रायां गन्तुमन्यदा ।

एकाकी निर्ययौ विद्यासाधनाथेव साहसौ ॥ ६ १ ॥

चण्डिकाभृगुवेतालाद्यशेषमतपण्डितः ।

गुप्तां स दध्रे चुरिकामन्तकस्येव देवताम् ॥ ६ २ ॥

फालोद्यत इव द्वीपौ भृकुटौ विकटाननः ।

कल्पको ऽनल्पकोपो ऽथ गत्वा रजकमभ्यधात् ॥ ६ ३ ॥

रे सेवक इवाभ्यागां द्वे वर्षे तव वेश्मनि ।

वस्त्राण्यर्पयसीदानीमथवा नेति कथ्यताम् ॥ ६ ४ ॥

तं ब्रह्मराक्षसमिव चुधितं प्रेक्ष्य धावकः ।

चुभितो गृहिणीमूचे वासांस्तस्य समर्पय ॥ ६ ५ ॥

रजक्यपि तथा चक्रे व्यक्तीकृत्याथ कल्पकः ।

प्राक् कुरीं नर्तयामास लाङ्गूलमिव केसरौ ॥ ६ ६ ॥

चटच्चटिति कुर्वाणं रजकस्याथ कल्पकः ।

उदरं दीर्णवाञ्छुर्या कुशिकेनेव भूतलम् ॥ ६ ७ ॥

असृजा निर्यता तुन्दाभिर्झरादिव वारिणा ।

वासांसि रञ्जयामास कल्पकः सत्यसङ्गरः ॥ ६ ८ ॥

आक्रन्दन्तौ रजक्यूचे निहंसि किम्पनागसम् ।

राजाञ्जयैष वस्त्राणि गृहे चिरमधारयत् ॥ ६ ९ ॥

तदाकर्ण्य तु संभ्रान्तः कल्पकः समकल्पयत् ।

अहो राज्ञः प्रपञ्चो ऽयं यद्वचो न कृतं मया ॥ ७ ० ॥

तदद्य रजकवधापराधान्नृपपूरुषैः ।

नीये न यावत्तावद्वि स्वयं यामि नृपान्तिकम् ॥ ७ १ ॥

कल्पकश्चिन्तयित्वैवमुपनन्दं स्वयं ययौ ।

नन्दो ऽपि सद्यः सानन्दस्तं चक्रे गौरवास्पदम् ॥ ७ २ ॥

साकाङ्क्षं कल्पकं ज्ञात्वा नन्दो ऽप्रीकृतवित्तमः ।

वभाषे भृशमभ्यर्थ्यादत्त्वामात्यपदं मम ॥ ७ ३ ॥

स्वापराधप्रतीकारं चिकीर्षुरथ कल्पकः ।

प्रतिपेदे नृपवचः स सुधौर्घ्यो हि कालविद् ॥ ७ ४ ॥

नन्दो ऽपि कृतकृत्यं खं मन्यमानः प्रमोदभाक् ।

कल्पकं वार्तयामास स्वमनोवर्हिणाम्बुदम् ॥ ७ ५ ॥

शल्यभूतान्द्वयस्य नन्दो ऽपि स्वार्थसंशयान् ।

कल्पकं पृच्छति स्नेहं विद्याशुभमिवागतम् ॥ ७ ६ ॥

नृपतिं प्रीणयामास कल्पको ऽपि ह्यनल्पधीः ।
 वाक्यैस्तत्कृतसन्देहलोष्टपेषणमुद्गरैः ॥ ७७ ॥
 अन्यायं रजकश्रेणी तदा पूत्कर्तुमागता ।
 ददर्श कल्पकं राज्ञा प्रदत्तगुरुगौरवम् ॥ ७८ ॥
 तथास्यं कल्पकं दृष्ट्वा निवृत्य रजका ययुः ।
 राजमान्यत्वमेवैकमनर्थस्य प्रतिक्रिया ॥ ७९ ॥
 तदैवाग्रेतनामात्यमपसार्य महीपतिः ।
 कल्पकायार्पयन्मुद्राकरेखादि यथोचितम् ॥ ८० ॥
 समुद्रवसनेशेभ्य आसमुद्रमपि श्रियः ।
 उपायहस्तैराकृष्य ततः सो ऽकृत नन्दसात् ॥ ८१ ॥
 नवे तस्मिन्महामात्ये श्रीवशीकारमान्तिके ।
 श्रीरभृन्नन्दराजस्य सिरावारिवदक्षया ॥ ८२ ॥
 तस्य धीवारिणा सिक्तो राज्ञो विक्रमपादपः ।
 यशःप्रसूनं सुषुवे सुरभीकृतविष्टपम् ॥ ८३ ॥
 नन्दराजप्रतापाग्नेर्दृष्ट्विसुत्यादयन्पराम् ।
 तस्य बुद्धिप्रपञ्चो ऽभृत्सचिवस्य महानिलः ॥ ८४ ॥
 इतो ऽपि च परिभ्रष्टः प्राग्मन्ती कल्पकस्य सः ।
 क्लृप्तं गवेषयामास तटस्थो ऽपि हि भूतवत् ॥ ८५ ॥
 स दुष्टः कल्पकस्थेष्टां चेटौ वस्त्रादिभिर्भ्रष्टम् ।
 आवर्जयितुमारेभे तत्प्रवृत्तिबुमुत्सया ॥ ८६ ॥
 सापि लोभाभिभूतात्मा प्रत्यहं कल्पकौकसि ।
 क्रियमाणं जल्पमानं चाख्यत्प्राक्तनमन्त्रिणः ॥ ८७ ॥

भूयांसस्तनुजन्मानो बभूवुः कल्पकस्य तु ।
 प्रायेण पुत्रवन्तो हि भवन्ति परमार्हताः ॥८८॥
 स आरेभे ऽन्यदैकस्य सूनोरुदाहमङ्गलम् ।
 निमन्त्रयितुमैच्छच्च तत्र सान्तःपुरं नृपम् ॥८९॥
 स राज्ञः स्वागतचिकीर्षुकुटञ्चत्तचामरान् ।
 प्रचक्रसे कारयितुमन्यचास्त्रै यदर्हति ॥९०॥
 भ्रष्टामात्याय सा चेटी कथयामास तत्तथा ।
 लब्धो ऽवसर इत्याशु सो ऽपि भूपं व्यजिज्ञपत् ॥९१॥
 न साम्प्रतममात्यो ऽस्मि न मान्यो ऽस्मि तथापि हि ।
 कुलीनो ऽस्यतिभक्तो ऽस्मीत्याख्यामि स्वामिनो हितम् ॥९२॥
 कल्पकेन यदारब्धं शृणु त्वग्नियमन्त्रिणा ।
 कत्वादिराज्यालङ्कारान्कारयन्नस्ति सो ऽधुना ॥९३॥
 दूयता कथितेनेशः स्वयं वेत्तु तदाशयम् ।
 सिक्थेनापि द्रोणपाकं जानन्ति हि मनीषिणः ॥९४॥
 ग्रासेन स्वामिदत्तेन वर्धितो ऽस्मीति वक्तव्यदः ।
 न पुनः पदसापत्यं मात्सर्यं मम कल्पके ॥९५॥
 कदाचिन्मत्सरेणाहमसत्यमपि हि ब्रुवे ।
 सत्यं तत्तु चरैर्विद्धि नृपा हि चरचक्षुषः ॥९६॥
 प्रेषिताश्च चरा राज्ञा गत्वा कल्पकसद्गनि ।
 दृष्ट्वा च तत्तदाख्यातमाख्यान्ति स्म महीभुजे ॥९७॥
 ततश्च सकुटुम्बो ऽपि कल्पको नन्दभूभुजा ।
 सद्यो ऽन्धकूपकारायामक्षेपाक्षेपपूर्वकम् ॥९८॥

कल्पकाय सपुत्राय कोद्रवौदनसेतिकाम् ।

पयःकरकमेकं च कूपके ऽक्षेपयन्नृपः ॥८८॥

कल्पको ऽल्पं निरीक्ष्यान्नं कुटुम्बमिदमभ्यधात् ।

सिक्थैर्हि संविभागो ऽस्य कवलानां तु का कथा ॥१००॥

कवलेः शतसङ्ख्यैर्हि भवेदुदरपूरणम् ।

तत्सिक्थमात्राण्यग्नन्तः सर्वं यूयं मरिष्यथ ॥१०१॥

तस्माद्भुङ्क्तां स एवैकः समस्तं कोद्रवौदनम् ।

यो भ्रष्टमन्त्रिणो वैरशोधनाय भवेदलम् ॥१०२॥

संभूयोचे कुटुम्बेन त्वं भुङ्क्त्व चेममस्तु ते ।

वैरनिर्यातनं कर्तुं तात नास्मासु कोऽप्यलम् ॥१०३॥

ततश्च कल्पको ऽभुङ्क्त तदन्नं प्रतिवासरम् ।

अन्ये त्वनशनं कृत्वा विपद्य त्रिदिवं ययुः ॥१०४॥

तदा च कल्पकाभावं ज्ञात्वा सामन्तभृभुजः ।

रुधुः पाटलीपुत्रं नन्दोन्मूलनकाम्यथा ॥१०५॥

रुद्धद्वारे प्रतिदिशं पाटलीपुत्रपत्तने ।

भाण्डं भाण्डेन पुस्फोट पौराणां तत्र भीजुषाम् ॥१०६॥

अनीशो विदिषां तेषामासने शयने ऽपि वा ।

दाहज्वरातुर इव नन्दो न प्राप निर्दृतिम् ॥१०७॥

अचिन्तयच्च यावद्धि कल्पको मन्त्र्यभूत्सम ।

तावत्सिंहगृहेवेदं पुरं नास्कन्दि केनचित् ॥१०८॥

विना तं कल्पकमभूत्तगरस्तेदृशी दशा ।

अरक्षकं ह्यपवनं पान्थैरप्युपजीव्यते ॥१०९॥

स जीवति यदि तदा तेनैवोद्देश्यते पुरम् ।
 प्रायेण कथ्यते हस्तिभारो हस्तिभिरेव हि ॥११०॥
 काराधिकारिणो राज्ञा पृष्टाश्चैवं व्यजिज्ञपन् ।
 अन्धकूपस्थितः कोऽपि गृह्णात्यद्यापि कोद्रवान् ॥१११॥
 चिक्षा च मञ्चिकां कूपे तत्रारोप्य च कल्पकम् ।
 तदैवाकर्षयामास नन्दो निधिमिवात्मनः ॥११२॥
 अपि पक्कद्रुपत्ताभं शिविकामधिरोप्य तम् ।
 वप्रस्थोपर्यभ्रमयन्नृपः पूर्देवतामिव ॥११३॥
 तं दृष्ट्वा वैरिणो दधुर्नन्दो ऽभूदबलः खलु ।
 यदेषो ऽस्मान्भीषयते दर्शयन्कूटकल्पकम् ॥११४॥
 ततो बाढमुपद्रोतुं ते प्रावर्तन्त वैरिणः ।
 अनुत्पन्नभया यन्त्रप्रतियन्त्रादिकल्पनैः ॥११५॥
 ततश्च कल्पकः प्रेथ्य दूतं तानेवमब्रवीत् ।
 एतु वः कोऽप्यभिमतो ऽन्तर्गङ्गं नावमास्थितः ॥११६॥
 यथाहमपि नौयानो जल्पित्वा तेन धीमता ।
 करोमि सन्धिमन्यद्वा भवतां यदभीप्सितम् ॥११७॥
 सान्धिविग्रहिकस्तेषां कल्पकश्चापि नौस्थितौ ।
 मिलितावाभिमुख्येन वक्रावक्रग्रहाविव ॥११८॥
 तत्र कस्यचिदेकस्थेचुकलापं करस्थितम् ।
 निरीक्ष्य कल्पको मन्त्रौ तमूचे ऽङ्गुलिसञ्ज्ञया ॥११९॥
 यद्यमुद्येचुभारस्य मूलं प्रान्तश्च कर्त्यते ।
 एतन्मध्यप्रदेशस्य तदा किमुपतिष्ठते ॥१२०॥

सान्धिविग्रहिकः सो ऽथ विद्वानपि सुधीरपि ।

न तदाश्रयमज्ञासौ दीदृशस्तु तदाश्रयः ॥ १२१ ॥

यथेक्ष्यष्टिर्मूलेन प्रान्तेन च विवर्धते ।

उभाभ्यामेव सन्धिभ्यां तथा चित्रियसन्ततिः ॥ १२२ ॥

तत्र चैकः सत्यसन्धिर्यत्रोक्तं नान्यथा भवेत् ।

प्रपञ्चसन्धिरपरो मायया यः प्रतन्यते ॥ १२३ ॥

अविश्वासेन वो नन्दे सत्यसन्धेर्न गोचरः ।

प्रपञ्चसन्धिस्तु कथं भावौ वो मयि तद्विदि ॥ १२४ ॥

निःसन्धिवन्धास्तद्युयमुपजौया भविष्यथ ।

निरुक्तमूलप्रान्तेक्ष्यष्टिवन्नन्दभूपतेः ॥ १२५ ॥

पुनश्च तत्प्रदेशस्याभीर्या मूर्धन्यदर्शयत् ।

दण्डाहतां दधिस्थालीं कल्पको हस्तसञ्ज्ञया ॥ १२६ ॥

प्राग्बद्धावार्थमज्ञासौ त्रधानपुरुषो न सः ।

कल्पकामात्यहृदयभावार्था ऽयमभूत्पुनः ॥ १२७ ॥

त्वत्पञ्चमंहतिस्थाली महोर्दण्डाहता यदि ।

तदः स्थाद्विटकाकाहं विकीर्णं दधिवह्नलम् ॥ १२८ ॥

पुनः खनावा तन्नावं कल्पकस्त्रिः प्रदक्षिणाम् ।

चकार तदभिप्रायं तत्रापि न विवेद सः ॥ १२९ ॥

भावार्थस्त्वेष मन्नावा यथा नौरावृता तव ।

तथास्मत्तेजसा तेजो भवतामावरिष्यते ॥ १३० ॥

सञ्ज्ञात्रये ऽपि भावार्थमजानकल्पकस्य सः ।

ऊहापोहपरस्तथै व्यात्तास्यः काकपोतवत् ॥ १३१ ॥

स्वस्थानं कल्पको ऽथागात्सान्धिविग्रहिकः स तु ।
 तद्भावमविदन्वीक्षापन्नः स्वशिविरं ययौ ॥१३२॥
 स सन्धिविग्रहपुमान्निजैः पृष्ठो विषादभाक् ।
 अवोचदत्यसम्बन्धप्रलापौ कल्पकद्विजः ॥१३३॥
 पुनः पुनश्च तैः पृष्ठो न स किञ्चिदवोचत ।
 स हि जिह्वाय तद्भावं नाज्ञासिषमिति ब्रुवन् ॥१३४॥
 मिलितः कल्पकस्यायमपीति कृतनिश्चयाः ।
 ते ऽयं सामन्तराजानः पलायन्त दिशो दिशम् ॥१३५॥
 ततः पलायमानानां तेषां कल्पकशामनात् ।
 हस्त्यश्वरत्नकोशादि जघाहोच्छिद्य नन्दराट् ॥१३६॥
 नन्दो ऽपि तं निजग्राह प्राक्तनं दुष्टमन्त्रिणम् ।
 भक्तस्य कल्पकस्यायमनर्थक्यदिति क्रुधा ॥१३७॥

नन्दश्रियां रक्षणमौविदलः

सुधीर्नयोपायनदीनदीनः ।

क्ष्मां कल्पको नन्दनरेश्वराज्ञा-

नियन्त्रितां मन्त्रिवरश्चकार ॥१३८॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्वविरावल्ली-
 चरिते महाकाव्ये कल्पकामात्यसङ्कीर्तनो नाम सप्तमः सर्गः ॥

अष्टमः सर्गः ।

कल्पकः पुनरुत्पन्नानेकपुत्रो धियां निधिः ।
सुचिरं नन्दराजस्य मुद्राव्यापारमन्त्रज्ञात् ॥१॥
नन्दस्य वंशे कालेन नन्दाः सप्ताभवकृपाः ।
तेषां च मन्त्रिणो ऽभूवग्भूयांसः कल्पकान्वयाः ॥२॥
ततस्त्रिखण्डपृथिवीपतिः पतिरिव श्रियः ।
समुत्खातद्विषत्कन्दो नन्दो ऽभून्नवमो नृपः ॥३॥
विशङ्कटः श्रियां वामो ऽमङ्कटः शकटो धियाम् ।
शकटाल इति तस्य मन्त्र्यभूत्कल्पकान्वयः ॥४॥
तस्य लक्ष्मीवतौ नाम लक्ष्मीरिव वपुश्नतौ ।
सधर्मचारिण्यभवच्छीलालङ्कारधारिणी ॥५॥
तयोश्च ज्येष्ठतनयो विनयालङ्कृतो ऽभवत् ।
अस्थूलधीः स्थूलभद्रो भद्राकारनिशाकरः ॥६॥
भक्तिनिष्ठः कनिष्ठो ऽभूच्छ्रीयको नन्दनस्तयोः ।
नन्दराड् हृदयामन्दानन्दगोशीर्षचन्दनः ॥७॥
पुरे ऽभूत्तत्र कोशेति वेश्या रूपश्रियोर्वशी ।
वशीकृतजगच्चेताश्चेतोभृज्जीवनौषधिः ॥८॥
भुञ्जानो विविधान्भोगाः स्थूलभद्रो दिवानिशम् ।
उवास वसथे तस्या द्वादशाब्दानि तन्मनाः ॥९॥
श्रीयकस्त्वङ्गरक्षो ऽभूद्भूरिविश्रम्भभाजनम् ।
द्वितीयमिव हृदयं नन्दस्य पृथिवीपतेः ॥१०॥

तत्र चासीद्वररुचिर्नाम द्विजवराग्रणीः ।

कवीनां वादिनां वैयाकरणानां शिरोमणिः ॥ १ १ ॥

स्वयंकृतैर्नवनवैरष्टोत्तरशतेन सः ।

वृत्तैः प्रवृत्तो ऽनुदिनं नृपावलगने सुधीः ॥ १ २ ॥

मिथ्यादृगिति तं मन्त्री प्रशंस न जातुचित् ।

तुष्टो ऽयस्मै तुष्टिदानं न ददौ नृपतिस्ततः ॥ १ ३ ॥

ज्ञात्वा वररुचिस्तत्र दानाप्रापणकारणम् ।

आराधयितुमारेभे गृहिणीं तस्य मन्त्रिणः ॥ १ ४ ॥

संतुष्टया तथान्येद्युः कार्यं पृष्टो ऽब्रवीदिदम् ।

राज्ञः पुरस्तान्मे काव्यं तव भर्ता प्रशंसतु ॥ १ ५ ॥

तथा तदुपरोधेन तद्विज्ञप्तो ऽवदत्पतिः ।

मिथ्यादृष्टेरमुष्याहं प्रशंसामि कथं वचः ॥ १ ६ ॥

तथोक्तः माग्रहं मन्त्री तत्तथा प्रत्यपद्यत ।

अन्धस्त्रीबालमूर्खाणामाग्रहो बलवान्खलु ॥ १ ७ ॥

राज्ञः पुरस्तात्पठतः काव्यं वररुचेस्ततः ।

अहो सुभाषितमिति वर्णयामास मन्त्रिराट् ॥ १ ८ ॥

दीनारशतमष्टाग्रं ततो ऽस्मै नृपतिर्ददौ ।

राजमान्यस्य वाचापि जौव्यते ह्यनुकूलया ॥ १ ९ ॥

दीनाराष्टोत्तरशते दीयमाने दिने दिने ।

किमेतद्दीयत इति भूपं मन्त्री व्यजिज्ञपत् ॥ २ ० ॥

अथोचे नृपतिर्मन्त्रिन्ददौ ऽस्मै तत्प्रशंसया ।

वयं यदि स्वयं ददौ ददः किं न पुरा ततः ॥ २ १ ॥

मन्त्र्यपूचे मया देव प्रशंसा नास्व निर्मिता ।
काव्यानि परकौयाणि प्राशंसिषमहं तदा ॥ २ ॥
पुरो नः परकाव्याणि स्वकीकृत्य पठत्ययम् ।
किमेतत्सत्यभावेनेत्यभाषत नृपस्ततः ॥ २ ॥
एतत्पठितकाव्यानि पठन्तीर्वालिका अपि ।
दर्शयिष्यामि वः प्रातरित्यूचे सचिवो ऽपि च ॥ २ ॥
यच्चा यच्चदत्ता भूता भूतदत्तैणिका तथा ।
वेणा रेणेति सप्तासंग्राज्ञाः पुत्र्यस्तु मन्त्रिणः ॥ २ ॥
गृह्णाति ज्यायसौ तासां सङ्गदुक्तं तथेतराः ।
द्वित्यादिवारक्रमतो गृह्णन्ति स्म यथाक्रमम् ॥ २ ॥
राज्ञः समीपं सचिवो द्वितीये ऽङ्गि निनाय ताः ।
तिरस्करिष्यन्तरिताः समुपावेशयच्च सः ॥ २ ॥
अष्टोत्तरशतं श्लोकान्स्वयं निर्माय नैत्यिकान् ।
ऊचे वररुचिस्तास्तु यथाज्येष्ठमनूचिरे ॥ २ ॥
ततो वररुचे रुष्टो राजा दानं न्यवारयत् ।
उपायाः सचिवानां हि निग्रहानुग्रहक्षमाः ॥ २ ॥
ततो वररुचिर्गत्वा यन्त्रं गङ्गाजले न्यधात् ।
तन्मध्ये वस्त्रबद्धं च दीनारशतमष्टयुक् ॥ २ ॥
प्रातर्गङ्गामसौ स्तुत्वा यन्त्रमाक्रामदंष्ट्रिणा ।
दीनारास्ते च तत्पाणावुत्पत्य न्यपतंस्ततः ॥ २ ॥
स एवं विदधे नित्यं जनस्तेन विसिन्धिये ।
तच्च श्रुत्वा जनश्रुत्या राजाशंसत मन्त्रिणे ॥ २ ॥

इदं यद्यस्ति सत्यं तत्रातर्वीचामहे स्वयम् ।
 इत्युक्तो मन्त्रिणा राजा तत्तथा प्रत्यपद्यत ॥ ३ ॥
 दत्त्वा शिञ्चां चरः सायं प्रेषितस्तत्र मन्त्रिणा ।
 शरस्तम्बनिलीनो ऽस्थात्यञ्जीवानुपलक्षितः ॥ ४ ॥
 तदा वररुचिर्गत्वा कृन्तं मन्दाकिनौजले ।
 दीनाराष्टोत्तरशतग्रन्थिं न्यस्य ययौ गृहे ॥ ५ ॥
 तज्जीवितमिवादाय दीनारग्रन्थिमादरात् ।
 चरः समर्पयामास प्रच्छन्नं वरमन्त्रिणे ॥ ६ ॥
 अथ गुप्तान्तदीनारग्रन्थिर्मन्त्रौ निशात्यथे ।
 ययौ राज्ञा समं गङ्गामागाद्वररुचिस्तदा ॥ ७ ॥
 द्रष्टुकामं नृपं दृष्ट्वात्क्षिप्तमानी सविस्तरम् ।
 स्तोतुं प्रवृत्ते गङ्गां मूढो वररुचिस्ततः ॥ ८ ॥
 सुत्यन्ते ऽचालयद्यन्तं पदा वररुचिः परम् ।
 दीनारग्रन्थिरुत्पत्य नापतत्पाणिकोटरे ॥ ९ ॥
 ग्रन्थिं गवेषयामास पाणिना तज्जले ततः ।
 सो ऽस्थादपश्यंस्त्रुणौको धूर्तो दृष्टो हि मौनभाक् ॥ १० ॥
 इत्यूचे च महामात्यः किं ते दत्ते न जाह्नवी ।
 न्यासौहृतमपि द्रव्यं गवेषयसि यन्मुहुः ॥ ११ ॥
 उपलक्ष्य गृहाणेदं निजद्रव्यमिति ब्रुवन् ।
 सो ऽर्पयामास दीनारग्रन्थिं वररुचेः करे ॥ १२ ॥
 दीनारग्रन्थिना तेनोत्सर्पिहृद्ग्रन्थिनेव सः ।
 दशमासादयामास मरणादपि दुःसहाम् ॥ १३ ॥

विप्रतारयितुं लोकं सायमत्र क्षिपत्यसौ ।
 द्रव्यं प्रातः पुनर्गृह्णातीत्युचे सचिवो नृपम् ॥ ४४ ॥
 साधु ज्ञातमिदं कृष्णेत्यालपन्मन्त्रिपुङ्गवम् ।
 विस्मयस्मेरनयनः स्ववेश्मागान्महीपतिः ॥ ४५ ॥
 अमर्षणो वररुचिः प्रतीकारं विचिन्तयन् ।
 गृहस्वरूपं सचिवस्यापृच्छेत्किं टिकादिकम् ॥ ४६ ॥
 तस्याथ कथयामास काचित्सचिवचेत्यदः ।
 भूपतिः श्रीयकोदाहे भोक्ष्यते मन्त्रिवेश्मनि ॥ ४७ ॥
 सज्ज्यते चात्र शस्त्रादि दातुं नन्दाय मन्त्रिणा ।
 शस्त्रप्रियाणां राज्ञां हि शस्त्रमाद्यमुपायनम् ॥ ४८ ॥
 समासाद्य च्छलजस्तच्छलं वररुचिस्ततः ।
 चणकादि प्रदायेति डिम्भरूपाण्यपाठयत् ॥ ४९ ॥
 न वेत्ति राजा यदसौ शकटालः करिष्यति ।
 व्यापाद्य नन्दं तद्राज्ये श्रीयकं स्थापयिष्यति ॥ ५० ॥
 स्थाने स्थाने पठन्ति स्म डिम्भा एवं दिने दिने ।
 जनश्रुत्या तदश्रीषौदिति चाचिन्तयन्नृपः ॥ ५१ ॥
 बालका यच्च भाषन्ते भाषन्ते यच्च बोधितः ।
 श्रौत्यातिकौ च या भाषा सा भवत्यन्यथा नहि ॥ ५२ ॥
 तत्प्रत्ययार्थं राज्ञाय प्रेषितो मन्त्रिवेश्मनि ।
 पुरुषः सर्वमागत्य यथादृष्टं व्यजिज्ञपत् ॥ ५३ ॥
 ततश्च सेवावसरे मन्त्रिणः समुपेयुषः ।
 प्रणामं कुर्वतो राजा कोपात्तस्थौ पराङ्मुखः ॥ ५४ ॥

तद्भावज्ञो ऽथ वेञ्चैत्यामात्यः श्रीयकमब्रवीत् ।
 राज्ञो ऽस्मि ज्ञापितः केनायभक्तो विद्विषन्निव ॥५५॥
 असावकस्मादस्माकं कुलचय उपस्थितः ।
 रक्ष्यते वत्स कुरुषे यद्यादेशमिमं मम ॥५६॥
 नमयामि यदा राज्ञे शिरश्चिन्त्यास्तदास्मिना ।
 अभक्तः स्वामिनो वध्यः पितापौति वदेस्ततः ॥५७॥
 धियासौ मयि जरसाप्येवं याते परासुताम् ।
 त्वं मत्कुलगृहस्तम्भो भविष्यसि चिरं ततः ॥५८॥
 श्रीयको ऽपि रुदन्नेवमवदद्गद्गदस्वरम् ।
 तात घोरमिदं कर्म श्वपचो ऽपि करोति किम् ॥५९॥
 अमात्यो ऽप्यब्रवीदेवमेवं कुर्वन्विचारणाम् ।
 मनोरथान्पूरयसि वैरिणामेव केवलम् ॥६०॥
 राजा यम इवोद्दण्डः सकुटुम्बं न हन्ति माम् ।
 यावन्तावन्ममैकस्य चयाद्रुच कुटुम्बकम् ॥६१॥
 सुखे विषं तालपुटं न्यस्य नंस्यामि भूषतिम् ।
 शिरः परासोर्मे किन्त्याः पितृहत्या न ते ततः ॥६२॥
 पित्रैवं बोधितस्तत्स प्रतिपेदे चकार च ।
 शुभोदकाय धौमन्तः कुर्वन्त्यापातदारुणम् ॥६३॥
 भवता किमिदं वत्स विहितं कर्म दुष्करम् ।
 ससम्भ्रममिति प्रोक्तो नृपेण श्रीयको ऽवदत् ॥६४॥
 यदैव स्वामिना ज्ञातो द्रोह्यं निहतस्तदा ।
 भर्तृचित्तानुसारेण भृत्यानां हि प्रवर्तनम् ॥६५॥

भृत्यानां युज्यते दोषे स्वयंज्ञाते विचारणा ।
 स्वामिज्ञाते प्रतीकारो युज्यते न विचारणा ॥६६॥
 कृतौर्ध्वदेहिकं नन्दस्ततः श्रीयकमब्रवीत् ।
 सर्वव्यापारसहिता मुद्रेयं गृह्यतामिति ॥६७॥
 अथ विज्ञपयामास प्रणम्य श्रीयको नृपम् ।
 स्थूलभद्राभिधानो ऽस्ति पितृतुल्यो ममाग्रजः ॥६८॥
 पितृप्रसादान्निर्वाधं कोशायास्तु निकेतने ।
 भोगानुपभुञ्जानस्य तस्याब्दा द्वादशागमन् ॥६९॥

आह्वयाथ स्थूलभद्रस्तमर्थं भृभुजोदितः ।
 पर्यालोच्यामुमर्थं तु करिष्यामीत्यभाषत ॥७०॥
 अद्यैवालोक्येतुक्तः स्थूलभद्रो महीभुजा ।
 अशोकवनिकां गत्वा विममर्शति चेतसा ॥७१॥
 शयनं भोजनं स्नानमन्ये ऽपि सुखहेतवः ।
 काले ऽपि नानुभूयन्ते रोरैरिव नियोगिभिः ॥७२॥
 नियोगिनां स्वान्यराष्ट्रचिन्ताव्यग्रे च चेतसि ।
 प्रेयसीनां नावकाशः पूर्णकुम्भे ऽम्भसामिव ॥७३॥
 त्यक्त्वा सर्वमपि स्वार्थं राजार्थं कुर्वतामपि ।
 उपद्रवन्ति पिशुना उद्वह्णानामिव द्विकाः ॥७४॥
 यथा स्वदेहद्रविणव्ययेनापि प्रयत्यते ।
 राजार्थं तद्वदात्मार्थं यत्यते किं न धीमता ॥७५॥
 विचिन्त्यैवं व्यधात्केशोत्पाटनं पञ्चमुष्टि सः ।
 रत्नकमलदशाभी रजोहरणमप्यथ ॥७६॥

ततश्च स महाभागो गत्वा सदसि पार्थिवं ।
 आलोचितमिदं धर्मलाभः स्तादित्यवोचत ॥७७॥
 ततः स राजसदनाद्गुहाया इव केसरौ ।
 निःससार महासारः संसारकरिरोषणः ॥७८॥
 किमेष कपटं कृत्वा यायौ वेश्यागृहं पुनः ।
 इत्यप्रत्ययतः क्षापो गवाक्षेण निरैक्षत ॥७९॥
 प्रदेशे शवदुर्गन्धे ऽप्यविकूणितनासिकम् ।
 यान्तं दृष्ट्वा स्थूलभद्रं नरेन्द्रो ऽधूनयच्छिरः ॥८०॥
 भगवान्चीतरागो ऽसावस्मिन्भिग्मे कुचिन्तितम् ।
 इत्यात्मानं निनिन्दोच्चैर्नन्दस्तमभिनन्दयन् ॥८१॥
 स्थूलभद्रो ऽपि गत्वा श्रीसम्भूतविजयान्तिके ।
 दौचां सामायिकोच्चारपूर्विकां प्रत्यपद्यत ॥८२॥
 गृहीत्वा श्रीयकं दोष्णि ततो नन्दः सगौरवम् ।
 मुद्राधिकारे निःशेषव्यापारसहिते न्यधात् ॥८३॥
 चकार श्रीयको राज्यचिन्तामवहितः सदा ।
 साक्षादिव शकटाक्षः प्रकृष्टनयपाटवात् ॥८४॥
 स नित्यमपि कोशाया विनीतः सद्ने ययौ ।
 स्नेहाद्वातुस्तत्प्रियापि कुलीनैर्वर्जमन्यते ॥८५॥
 स्थूलभद्रवियोगार्तां श्रीयकं प्रेक्ष्य सारुदत् ।
 दृष्टे दृष्टे हि दुःखार्तां न दुःखं धर्तुमौशते ॥८६॥
 ततस्तान् श्रीयको ऽवोचदार्थं किं कुर्महे वयम् ।
 असौ वररुचिः पापो ऽघातयज्जनकं हि नः ॥८७॥

अकाण्डोत्थितवज्राग्निप्रदौपनसहोदरम् ।

स्थूलभद्रवियोगं च भवत्या अकरोदयम् ॥ ८८ ॥

त्वज्जाम्यामुपकोशायां यावद्रक्तो ऽस्यसौ खलः ।

तावत्प्रतिक्रियां कांचिद्विचिन्तय मनस्विनि ॥ ८९ ॥

तदादिशोपकोशां यत्प्रतार्थं कथमप्यसौ ।

विधौयतां वररुचिर्मद्यपानरुचिस्त्वया ॥ ९० ॥

प्रेयोवियोजनादैराहान्निष्याद्देवरस्य च ।

तत्प्रतिज्ञाय सा सद्यो ऽप्युपकोशां समादिशत् ॥ ९१ ॥

कोशायाश्च निदेशेनोपकोशा तं तथाभ्यधात् ।

यथा पपौ सुरामेष स्त्रौवशैः क्रियते न किम् ॥ ९२ ॥

सुरापाणं वररुचिः खैरं भट्टो ऽद्य कारितः ।

उपकोशेति कोशाथै शशंसाय निशात्यथे ॥ ९३ ॥

अथ कोशामुखात्सवं शुश्राव श्रीयको ऽपि तत् ।

मेने च पितृवैरस्य विहितं प्रतियातनम् ॥ ९४ ॥

शकटालमहामात्यात्ययात्प्रभृति सो ऽप्यभूत् ।

भट्टो वररुचिर्भूपसेवावसरतत्परः ॥ ९५ ॥

स प्रत्यहं राजकुले सेवाकाले समापतन् ।

राज्ञा च राजलोकैश्च सगौरवमदृश्यत ॥ ९६ ॥

अन्यदा नन्दराड् मन्त्रिगुणस्मरणविक्कलः ।

सदसि श्रीयकामात्यं जगादैवं सगद्गदम् ॥ ९७ ॥

भक्तिमाञ्जशक्तिमान्नित्यं शकटालो महामतिः ।

अभवन्मे महामात्यः शक्रस्तेव बृहस्पतिः ॥ ९८ ॥

एवमेव विपन्नो ऽसौ दैवादद्य करोमि किम् ।

मन्ये शून्यमिवास्थानमहं तेन विनात्मनः ॥८६॥

उवाच श्रौतको ऽप्येवं किं देवेह विदम्यहे ।

इदं वररुचिः सर्वे पापं व्यधित मद्यपः ॥१००॥

सत्यमेष सुरां भट्टः पिबतीति नृपोदिते ।

श्वो ऽसुं दर्शयितास्मीति श्रौतकः प्रत्यभाषत ॥१०१॥

श्रौतकश्च द्वितीये ऽङ्गि सर्वेषामीयुषां सदः ।

स्वपुंसां शिञ्चितेनाय्यं यद्गमेकैकमार्षयत् ॥१०२॥

तत्कालं मदनफलरसभावनयाञ्चितम् ।

दुरात्मनो वररुचेरर्पयामास पङ्कजम् ॥१०३॥

कुतस्त्यमद्भुतामोदमिदमित्यभिवर्णिनः ।

घ्रातुं राजादयो निन्वुर्नासाग्रे स्वं स्वमम्बुजम् ॥१०४॥

सो ऽपि भट्टो ऽनयद्घ्रातुं घ्राणाग्रे पङ्कजं निजम् ।

चन्द्रहाससुरां सद्यो रात्रिपीतां ततो ऽवमत् ॥१०५॥

धिगसुं ग्रीधुपं ब्रह्मबन्धुं बन्धवधोचितम् ।

सर्वैरित्याकुशमानो निर्ययौ सदसो ऽथ सः ॥१०६॥

ब्राह्मणा याचितास्तेन प्रायश्चित्तमचीकथन् ।

तापितचपुणः पानं सुरापाणाघघातकम् ॥१०७॥

मूषया तापितमथ पपौ वररुचिस्तपु ।

प्राणैश्च सुमुचे सद्यस्तत्प्रदाहभयादिव ॥१०८॥

स्थूलभट्टो ऽपि सम्भूतविजयाचार्यसन्निधौ ।

प्रब्रज्यां पालयामास पारदृश्या श्रुताम्बुधेः ॥१०९॥

वर्षाकाले ऽन्यदायाते सम्भूतविजयं गुरुम् ।

प्रणम्य मूर्ध्ना मुनय इत्यगृह्णन्भिद्यहान् ॥११०॥

अहं सिंहगुहादारे कृतोत्सर्गं उपोषितः ।

अवस्थाय्ये चतुर्मासीमेकः प्रत्यष्टणोदिदम् ॥१११॥

दृग्विषाहिबिलदारे चतुर्मासीमुपोषितः ।

स्यास्यामि कायोत्सर्गेण द्वितीयो ऽभ्यग्रहीदिदम् ॥११२॥

उत्सर्गो कूपमण्डूकामने मासचतुष्टयम् ।

स्यास्याम्युपोषित इति तृतीयः प्रत्यपद्यत ॥११३॥

योग्यान्मत्वा गुरुः साधून्यावत्तानन्वमन्यत ।

स्थूलभद्रः पुरोभूय नत्वेवं तावदब्रवीत् ॥११४॥

कोशाभिधाया वेश्याया गृहे या चित्रशालिका ।

विचित्रकामशास्त्रोक्तकरणालेख्यशालिनी ॥११५॥

तत्र कृततपःकर्मविशेषः षड्रसाग्रनः ।

स्यास्यामि चतुरो मासानिति मे ऽभिग्रहः प्रभो ॥११६॥ युग्मम् ॥

ज्ञात्वोपयोगाद्योग्यं तं गुरुस्तत्रान्वमन्यत ।

साधवश्च ययुः सर्वे स्वं स्वं स्थानं प्रतिश्रुतम् ॥११७॥

शान्तांस्तीव्रतपोनिष्ठान्दृष्ट्वा तान्मुनिसत्तमान् ।

त्रयो ऽमौ भेजिरे शान्तिं सिंहसर्पारघटकाः ॥११८॥

स्थूलभद्रो ऽपि संप्राप कोशावेश्यानिकेतनम् ।

अभ्युत्तस्थौ तथा कोशाप्याहिताञ्जलिरग्रतः ॥११९॥

सुकुमारः प्रकृत्यासौ रम्भास्तम्भ द्वोरुणा ।

व्रतभारेण विधुरो ऽत्रागादिति विचिन्थ सा ॥१२०॥

उवाच स्वागतं स्वामिन्समादिश करोमि किम् ।
 वपुर्धनं परिजनः सर्वमेतत्तवैव हि ॥ १२१ ॥
 चतुर्भासीं वसत्यै मे चित्रशालेयमर्थताम् ।
 इत्युचे स्थूलभद्रो ऽपि सा त्वचे गृह्यतामिति ॥ १२२ ॥
 तथा च तस्यां प्रगुणीकृतायां भगवानपि ।
 कामस्थाने ऽविशङ्कर्म इव स्वबलवत्तया ॥ १२३ ॥
 अथ सा षड्रसाहारभोजनानन्तरं मुनेः ।
 विशेषकृतशृङ्गारा क्षोभाय समुपाययौ ॥ १२४ ॥
 सोपविष्टा पुरस्तस्थोत्कृष्टा काचिदिवाप्सराः ।
 चतुरं रचयामास हावभावादिकं मुहुः ॥ १२५ ॥
 करणानुभवक्रौडोद्दामानि सुरतानि च ।
 तानि तानि प्राक्तनानि स्मारयामास सासकत् ॥ १२६ ॥
 यद्यक्षोभाय विदधे तथा तत्र महामुनौ ।
 तत्तन्मुधाभवद्वज्रे यथा नखविलेखनम् ॥ १२७ ॥
 प्रतिवासरमप्येवं तत्क्षोभाय चकार सा ।
 जगाम स तु न क्षोभं मनागपि महामनाः ॥ १२८ ॥
 तथोपसर्गकारिणा प्रत्युतास्य महामुनेः ।
 अदीप्यत ध्यानवह्निर्मैघवह्निरिवात्मसा ॥ १२९ ॥
 त्वचि पूर्वमिवाज्ञानाद्रन्तुकामां धिगौश माम् ।
 आत्मानमिति निन्दन्तौ सापतत्तस्य पादयोः ॥ १३० ॥
 मुनेस्तस्येन्द्रियजयप्रकर्षेण चमत्कृता ।
 प्रपेदे आवकत्वं साग्रहौचैवमभिग्रहम् ॥ १३१ ॥

तुष्टः कदापि कस्मैचिद्ददाति यदि मां नृपः ।

विना पुमांसमेकं तमन्यत्र नियमो मम ॥१३२॥

गते तु वर्षासमये ते त्रयो ऽपि हि साधवः ।

निर्यूढाभिग्रहा एयुर्गुरुपादान्तिकं क्रमात् ॥१३३॥

आयान्मिंहगुहासाधुरहो दुष्करकारक ।

तत्र स्वागतमित्यूचे किञ्चिदुत्थाय सूरिणा ॥१३४॥

सूरिणा भाषितौ तद्वदायान्तावितरावपि ।

समे प्रतिज्ञानिर्वाहे समा हि स्वामिसत्त्विया ॥१३५॥

स्थूलभद्रमथायान्तमभ्युत्थायाब्रवीद्गुरुः ।

दुष्करदुष्करकारिन्महात्मन् स्वागतं तव ॥१३६॥

मासूयाः साधवस्ते ऽथाचिन्तयन्नित्यहो गुरोः ।

इदमामन्त्रणं मन्त्रिपुत्रताहेतुकं खलु ॥१३७॥

यद्यसौ षड्रसाहारात्कृतदुष्करदुष्करः ।

इदं वर्षान्तरे तर्हि प्रतिज्ञास्यामहे वयम् ॥१३८॥

एवं मनसि संस्थाय सामर्षास्ते महर्षयः ।

कुर्वाणाः संयमं मासानष्टावगमयन्क्रमात् ॥१३९॥

उत्तमर्ण इव प्राप्ते काले दृष्टः पुरो गुरोः ।

साधुः मिंहगुहावासी चकारेति प्रतिश्रवम् ॥१४०॥

कोशावेश्यागृहे नित्यं षड्रसाहारभोजनः ।

भगवन्समवस्थस्ये चतुर्मासीमिमामहम् ॥१४१॥

स्थूलभद्रेण मात्सर्यादेतदङ्गीकरोत्ययम् ।

विचार्येत्युपयोगेन ज्ञात्वा च गुरुरादिशत् ॥१४२॥

वत्स माभिग्रहं कार्षीरतिदुष्करदुष्करम् ।
 स्थूलभद्रः क्षमः कर्तुमद्रिराज इव स्थिरः ॥ १४३ ॥
 नहि मे दुष्करो ऽप्येष कथं दुष्करदुष्करः ।
 तदवश्यं करिष्यामीत्युवाच स पुनर्गुरुम् ॥ १४४ ॥
 गुरुत्वे ऽमुना भावी भ्रष्टः प्राक्तपसो ऽपि ते ।
 आरोपितो ऽतिभारो हि गात्रभङ्गाय जायते ॥ १४५ ॥
 गुरोर्वचो ऽवमत्याय वीरमन्यो मुनिः स तु ।
 उन्मीनकेतनं प्राप कोशायास्तन्निकेतनम् ॥ १४६ ॥
 स्थूलभद्रस्यर्धयेहायाति मन्ये तपस्यसौ ।
 भवे पतन् रक्षणीय इत्युत्याय ननाम सा ॥ १४७ ॥
 वसत्यै याचितां तेन मुनिना चित्रशालिकाम् ।
 कोशा समर्पयामास स मुनिस्तत्र चाविशत् ॥ १४८ ॥
 तं भुक्तषड्रसाहारं मध्याह्ने तु परौक्षितम् ।
 कोशापि तत्र लावणकोशभूता समाययौ ॥ १४९ ॥
 चुचोभ स पुनर्मङ्गु पङ्कजाक्षीमुदौक्ष्य ताम् ।
 स्त्री तादृग्भोजनं तादृग्विकाराय न किं भवेत् ॥ १५० ॥
 स्मरात्यां याचमानं तं कोशाप्येवमवोचत ।
 वयं हि भगवन्नेष्ट्या वशाः स्मो धनदानतः ॥ १५१ ॥
 व्याहर्षीन्मुनिरप्येवं प्रसीद मृगलोचने ।
 अस्मासु भवति द्रव्यं किं तैलं वालुकास्त्रिव ॥ १५२ ॥
 नेपालभूयो ऽपूर्वसौ साधवे रत्नकम्बलम् ।
 दत्ते तमानयेत्युचे सा निर्वेदयितुं मुनिम् ॥ १५३ ॥

ततश्चाल नेपालं प्रावृद्धाले ऽपि बालवत् ।

पङ्किलायामिलायां स निजव्रत इव स्खलन् ॥१५४॥

तत्र गत्वा महीपालाद्रत्नकम्बलमाप्य च ।

स मुनिर्वलितो वर्त्मन्यासंस्तस्मिंश्च दस्यवः ॥१५५॥

आयाति लक्षमित्याख्यदस्यूनां शकुनिस्ततः ।

किमायातीत्यपृच्छच्च दस्युराङ् द्रुस्थितं नरम् ॥१५६॥

आगच्छन्भिचुरेको ऽस्ति न कश्चित्तादृशो ऽपरः ।

इत्यशंसद्भूमारूढश्चौरसेनापतेः स तु ॥१५७॥

साधुस्तत्राय संप्राप्तस्तैर्विधृत्य निरूपितः ।

किमप्यर्थमपश्यद्भिर्मुमुचे च मल्लिस्तुचैः ॥१५८॥

एतल्लक्षं प्रयातीति व्याहरच्छकुनिः पुनः ।

मुनिं चौरपतिः प्रोचे सत्यं ब्रूहि किमस्ति ते ॥१५९॥

वेश्याकृते ऽस्य वंशस्थान्तः क्षिप्तो रत्नकम्बलः ।

अस्तीत्युक्ते मुनिश्चौरराजेन मुमुचे च सः ॥१६०॥

स समागत्य कोशाद्यै प्रददौ रत्नकम्बलम् ।

चिक्षेप सा गृहस्रोतःपङ्के निःशङ्कमेव तम् ॥१६१॥

अजल्पन्मुनिरप्येवमक्षेप्यशुचिकर्दमे ।

महामूढो ह्यसौ रत्नकम्बलः कम्बुकण्ठि किम् ॥१६२॥

अथ कोशाप्युवाचैवं कम्बलं मूढ शोचसि ।

गुणरत्नमयं श्वभ्रे पतन्तं स्वं न शोचसि ॥१६३॥

तच्छ्रुत्वा जातसंवेगो मुनिस्तामित्यवोचत ।

बोधितो ऽस्मि त्वया साधु संसारात्साधु रक्षितः ॥१६४॥

अघान्यतीचारभवान्युन्मूलयितुमात्मनः ।

यास्यामि गुरुपादान्ते धर्मलाभस्तवानघे ॥१६५॥

कोशापि तमुवाचैवं मिथ्या मे दुष्कृतं त्वयि ।

ब्रह्मव्रतस्थयाप्येवं मया यदमि खेदितः ॥१६६॥

आशातनेयं युष्माकं बोधहेतोर्मया कृता ।

क्षन्तव्या सा गुरुवचः अयध्वं यात सत्वरम् ॥१६७॥

इच्छामीति वदन् गत्वा सम्भूतविजयान्तिके ।

गृहीत्वालोचनां तौह्णमाचचार पुनस्तपः ॥१६८॥

समाधिमन्तो मरणं साधयित्वा परेद्यवि ।

सम्भूतविजयाचार्यपादाः स्वर्गं प्रपेदिरे ॥१६९॥

राज्ञा प्रदत्ता कोशापि तुष्टेन रथिने ऽन्यदा ।

राजायत्तेति शिश्राय विना रागेण सा तु तम् ॥१७०॥

स्थूलभट्टं विना नान्यः पुमान्को ऽपीत्यहर्निशम् ।

सा तस्य रथिनो ऽभ्यर्णे वर्णयामास वर्णिनी ॥१७१॥

रथी गत्वा गृहोद्याने पर्यङ्के च निषद्य सः ।

तन्मनोरञ्जनार्थेति स्वविज्ञानमदर्शयत् ॥१७२॥

माकन्दलुम्बीं बाणेन विव्याध तमपीषुणा ।

पुङ्खे ऽन्येन तमप्यन्येनेत्याहस्तं शराख्यभूत् ॥१७३॥

वृत्तं कृत्वा क्षुरप्रेण बाणश्रेणिमुखस्थिताम् ।

लुम्बीं स्वपाणिनाकृष्यामीनस्तस्यै स आर्पयत् ॥१७४॥

इदानीं मम विज्ञानं पश्येत्यालस्य सापि हि ।

व्यधत्त सार्धपं राशिं तस्योपरि ननर्त च ॥१७५॥

सूचीं चिन्ता तत्र राशौ पुष्पपत्रैः पिधाय ताम् ।
 सा ननर्त च नो सूच्या विद्धा राशिश्च न चतः ॥ १ ७ ६ ॥
 ततः स ऊचे तुष्टो ऽस्मि दुष्करेणामुना तव ।
 याचस्व यन्ममायत्तं ददामि तदहं ध्रुवम् ॥ १ ७ ७ ॥
 सोवाच किं मयाकारि दुष्करं येन रञ्जितः ।
 इदमप्यधिकं नास्मात्किमभ्यासेन दुष्करम् ॥ १ ७ ८ ॥
 किं चाभ्रलुम्बीक्रेदो ऽयं नृत्तं चेदं न दुष्करम् ।
 अग्नित्तं स्थूलभद्रो यच्चक्रे तत्तु दुष्करम् ॥ १ ७ ९ ॥
 अभुक्त द्वादशाब्दानि भोगान्यत्र समं मया ।
 तत्रैव चित्रशालायामस्यात्सोऽखण्डितव्रतः ॥ १ ८ ० ॥
 दुग्धं नकुलसञ्चारादिव स्त्रीणां प्रचारतः ।
 योगिनां दुष्यते चेतः स्थूलभद्रमुनिं विना ॥ १ ८ १ ॥
 दिनमेकमपि स्थातुं को ऽलं स्त्रीसन्निधौ तथा ।
 चतुर्मासौ यथातिष्ठत्स्थूलभद्रो ऽचतव्रतः ॥ १ ८ २ ॥
 आहारः षड्रसश्चित्रशालावासो ऽङ्गनान्तिके ।
 अथेकं व्रतलोपायान्यस्य लोहतनोरपि ॥ १ ८ ३ ॥
 विलीयन्ते धातुमयाः पार्श्वे वक्त्रेरिव स्त्रियाः ।
 स तु वज्रमयो मन्ये स्थूलभद्रमहामुनिः ॥ १ ८ ४ ॥
 स्थूलभद्रं महासत्त्वं कृतदुष्करदुष्करम् ।
 व्यावर्ण्य युक्ता मुद्रैव मुखे वर्णयितुं परम् ॥ १ ८ ५ ॥
 रथिको ऽप्यथ पप्रच्छ य एव वर्ण्यते त्वया ।
 को नाम स्थूलभद्रो ऽयं महासत्त्वशिरोमणिः ॥ १ ८ ६ ॥

सायूचे शकटालस्य नन्दभूपालमन्त्रिणः ।

तनयः स्थूलभद्रो ऽयं तवाग्रे वर्णयामि यम् ॥ १८७ ॥

तच्छ्रुत्वा सो ऽपि संभ्रान्त इत्युवाच कृताञ्जलिः ।

एषो ऽस्मि किङ्करस्तस्य स्थूलभद्रमहासुनेः ॥ १८८ ॥

संविद्यं साय तं ज्ञात्वा विदधे धर्मदेशनाम् ।

प्रत्यबुध्यत सद्बुद्धिर्मोहनिद्रामपास्य सः ॥ १८९ ॥

प्रतिबुद्धं च तं बुद्ध्या साख्यन्निजमभिग्रहम् ।

तच्छ्रुत्वा विस्मयोत्फुल्ललोचनः सो ऽब्रवीदिदम् ॥ १९० ॥

बोधितो ऽहं त्वया भद्रे स्थूलभद्रगुणोक्तिभिः ।

यास्यामि तस्य पन्थानं भवत्यैवाद्य दर्शितम् ॥ १९१ ॥

कल्याणमस्तु ते भद्रे पालय स्वमभिग्रहम् ।

उक्त्वैवं सहुरोः पार्श्वे गत्वा दीक्षां स आददे ॥ १९२ ॥

भगवान्स्थूलभद्रो ऽपि तीक्ष्णं व्रतमपालयत् ।

द्वादशाब्दप्रमाणस्य दुष्कालः समभूतदा ॥ १९३ ॥

इतश्च गोल्लविषये ग्रामे चणकनामनि ।

ब्राह्मणो ऽभूच्चणी नाम तद्गार्या च चणेश्वरी ॥ १९४ ॥

बभूव जन्मप्रभृति श्रावकत्वचणश्चणी ।

ज्ञानिनो जैनमुनयः पर्यवात्सुश्च तद्गृहे ॥ १९५ ॥

अन्यदा तद्गतैर्दन्तैश्चणेश्वर्या सुतो ऽजनि ।

जातं च तेभ्यः साधुभ्यस्तं नमोऽकारयच्चणी ॥ १९६ ॥

तं जातदन्तं जातं च मुनिभ्यो ऽकथयच्चणी ।

ज्ञानिनो मुनयोऽप्याख्यन्मावी राजैष बालकः ॥ १९७ ॥

राज्यारम्भेण मत्पुत्रो मा भूत्तरकभागिति ।
 अघर्षयत्तस्य दन्तान्यौडामगणयंश्चणौ ॥ १८८ ॥
 स मुनिभ्यस्तदप्याख्यन्मनयो ऽप्येवमूचिरे ।
 भाव्येष बिम्बान्तरितो राजा रदनघर्षणात् ॥ १८९ ॥
 चणौ चाणक्य इत्याख्यां ददौ तस्याङ्गजन्मनः ।
 चाणक्यो ऽपि आवक्तो ऽभूत्सर्वविद्याभ्विपारगः ॥ १९० ॥
 अमणोपासकत्वेन स सन्तोषधनः सदा ।
 कुलौनब्राह्मणस्यैकामेव कन्यामुपायत ॥ १९१ ॥
 चाणक्यभार्या तन्येद्युर्मातृधाम जगाम सा ।
 बभूव तत्र तद्भातुस्तदोद्वाहमहोत्सवः ॥ १९२ ॥
 तस्मिन्महोत्सवे तस्याः स्वसारो ऽन्याः समाययुः ।
 वस्त्रालङ्कारशालिन्यो महेभ्यपतिका हि ताः ॥ १९३ ॥
 ताश्चित्रवाहनाः सर्वाः सर्वा दासौभिरावृताः ।
 सच्छत्रप्रक्रियाः सर्वाः सर्वाः स्रग्युक्तमौलयः ॥ १९४ ॥
 सर्वा दिव्याङ्गरागिण्यः सर्वास्ताम्बूलपाणयः ।
 सर्वा अपि श्रियो देव्या वैक्रिया इव मूर्तयः ॥ १९५ ॥ युग्मम् ॥
 चाणक्यगृहिणी त्वेकवराग्निर्निशि चाक्लि च ।
 विशुद्धशुद्धसरिकाभरणा जीर्णकञ्चुका ॥ १९६ ॥
 जीर्णकौसुम्भोत्तरीया ताम्बूलविकलानना ।
 वपुर्मल्लैकसंजाताङ्गरागा त्रपुकुण्डला ॥ १९७ ॥
 कर्मणा कर्कशकरा सदा मलिनकुन्तला ।
 ताभिः श्रीमदुदूढाभिर्भगिनीभिरहस्यत ॥ १९८ ॥

॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

विवाहमिलितो ऽन्यो ऽपि लोकः सर्वो जहास ताम् ।
 सा तु जिह्रियती कोणप्रविष्टोदाहृत्यगात् ॥२०८॥
 गताथ चाणक्यगृहे विषादमलिनानना ।
 सास्थान्तिलकयन्ती क्षां साञ्जनैरश्रुविन्दुभिः ॥२१०॥
 तां तु स्नानमुखीं दृष्ट्वा प्रातः कैरविणीमिव ।
 तद्दुःखदुःखी चाणक्यो ऽभिदधे मधुराक्षरम् ॥२११॥
 किं मत्कृतो ऽपमानस्ते प्रतिवेशिक्तो ऽथवा ।
 पितृवेश्मकृतो यदा यदेवं ताम्यसि प्रिये ॥२१२॥
 सा त्वाख्यातुमनौशाभूदपमानकदर्थिता ।
 पत्युरत्यन्तनिर्वन्धादाख्याति स्म तथापि तत् ॥२१३॥
 चाणक्यो ऽपि हि विज्ञातगृहिणौदुःखकारणः ।
 द्रविणोपार्जनोपायं निरपायमचिन्तयत् ॥२१४॥
 पाटलीपुत्रनगरे नन्दराजो द्विजन्मनाम् ।
 विशिष्टां दक्षिणां दत्ते तदर्थं तत्र याम्यहम् ॥२१५॥
 इति निश्चित्य तत्रागात्प्रविश्य च नृपौकसि ।
 अग्रे दत्तेस्वासनेषु निषसादादिमासने ॥२१६॥
 चाणक्येन तदाक्रान्तमासनं प्रथमं सदा ।
 नन्द एव ह्यलंचक्रे तस्य भद्रासनं हि तत् ॥२१७॥
 नन्देन च महायातो नन्दपुत्रस्तदावदत् ।
 ब्राह्मणो निषसादैष च्छायामाक्रम्य भूपतेः ॥२१८॥
 राज्ञो दास्यैकया प्रोचे चाणक्यः सामपूर्वकम् ।
 निषीदास्मिन्दितीयस्मिन्नासने त्वमहो द्विज ॥२१९॥

कमण्डलुर्मदीयो ऽत्र स्थास्यतीत्यभिधाय सः ।
 कमण्डलुं न्यधान्तत्र नौज्ज्वत्प्रथममासनम् ॥ २२० ॥
 एवं ततीयं दण्डेन चतुर्थं जपमालया ।
 पञ्चमं चोपवीतेनोत्थाप्यमानो रुरोध सः ॥ २२१ ॥
 दास्यवोचदहो धृष्टो न मुञ्चत्याद्यमासनम् ।
 विग्रेषो ऽयं यदन्यान्यथासनानि रुणञ्चसौ ॥ २२२ ॥
 तत्किमेतेन धृष्टेन वातुलेन द्विजन्मना ।
 पादेनाहत्य चाणक्यमित्युत्थापयति स्म सा ॥ २२३ ॥
 चाणक्यस्तत्क्षणाद्रुष्टो दण्डदृष्ट इवोरगः ।
 पश्यतः सर्वलोकस्य प्रतिज्ञामकरोदिमाम् ॥ २२४ ॥
 सकोशभृत्यं ससुहृत्पुत्रं सबलवाहनम् ।
 नन्दमुन्मूलयिष्यामि महावायुरिव द्रुमम् ॥ २२५ ॥
 आघातताम्रताम्रास्यो ज्वलन्वह्निरिव क्रुधा ।
 नगरान्निरगान्मङ्गु सभूचेपं चणिप्रसूः ॥ २२६ ॥
 धीमतां मौलिमाणिक्यं चाणक्यश्चास्मरत्क्लि ।
 यद्विम्बान्तरितो ऽहं हि भविष्यामि महौपतिः ॥ २२७ ॥
 स राज्याहं नरं कंचित्पश्यामीत्यभ्रमद्भुवि ।
 अपमानान्नापमानं विस्मरन्त्यभिमानिनः ॥ २२८ ॥
 चणेश्वरौकुचिजन्मा द्विजन्मा सो ऽन्यदा ययौ ।
 मयूरपोषका यत्रावात्सुर्नन्दमहौपतेः ॥ २२९ ॥
 मयूरपोषकग्रामे तस्मिंश्च चणिनन्दनः ।
 प्राविशत्क्षणभिचार्यं परिव्राजकवेषभृत् ॥ २३० ॥

मथूरपोषकमहत्तरस्य दुहितुस्तदा ।

अभूदापन्नसत्त्वायाश्चन्द्रपानाय दोहदः ॥२३१॥

तत्कुटुम्बेन कथितश्चाणक्याथ स दोहदः ।

पूरणीयः कथमसाविति पृष्ठो ऽवदच्च सः ॥२३२॥

यद्येतस्या जातमात्रं दारकं मम दत्तं भोः ।

तदाहं पूरयाम्येव शशमृत्पानदोहदम् ॥२३३॥

अपूर्णे दोहदे गर्भनाशो ऽस्या मा भवत्विति ।

तन्मातापितरौ तस्यामंसातां वचनं हि तत् ॥२३४॥

चाणक्यो ऽकारयच्चाथ सच्छिद्रं तण्मण्डपम् ।

पिधानधारिणं गुप्तं तदूर्ध्वं चासुचन्नरम् ॥२३५॥

तस्याधो ऽधारयामास स्थालं च पयसा मृतम् ।

ऊर्जराकानिशीथे च तत्रेन्दुः प्रत्यविम्व्यत ॥२३६॥

गुर्विष्णास्तत्र संक्रान्तं पूर्णेन्दुं तमदर्शयत् ।

पिवेत्युक्ता च सा पातुमारेभे विकसन्मुखी ॥२३७॥

सापाद्यथा यथा गुप्तपुरुषेण तथा तथा ।

यधीयत पिधानेन तच्छिद्रं तार्णमण्डपम् ॥२३८॥

पूरिते दोहदे चैवं समये ऽसूत सा सुतम् ।

चन्द्रगुप्ताभिधानेन पितृभ्यां सो ऽभ्यधीयत ॥२३९॥

चन्द्रवच्चन्द्रगुप्तो ऽपि व्यवर्धत दिने दिने ।

मथूरपोषककुलोत्पलिनीवनलासकः ॥२४०॥

सुवर्णोपार्जनधिया चाणक्यो ऽपि परिभ्रमन् ।

गवेषयितुमारेभे धातुवादविशारदान् ॥२४१॥

इतश्च चन्द्रगुप्तो ऽभै रममाणो दिने दिने ।

विलेभे भूपतिरिव तेभ्यो ग्रामादिकं सदा ॥ २४२ ॥

हस्तौकृत्य हयौकृत्य चारुरोह स बालकान् ।

प्रायो हि भाविनो लक्ष्मीरिङ्गितैरपि सूच्यते ॥ २४३ ॥

क्रमयोगेण चाणक्यस्तत्रैवागात्परिभ्रमन् ।

चन्द्रगुप्तं तथाचेष्टं दृष्ट्वा चातिविस्मिन्निधे ॥ २४४ ॥

चाणक्यस्तत्परौचार्थमेवमाभाषते स्म तम् ।

हे राजन्मह्यमपि हि किञ्चनापि प्रदीयताम् ॥ २४५ ॥

जगाद चन्द्रगुप्तो ऽपि ब्रह्मन् ग्रामगवौरिमाः ।

यथारुचि गृह्णाण त्वं मद्दत्ताः को निषेत्स्यति ॥ २४६ ॥

स्मिता प्रोवाच चाणक्यः कथं गृह्णामि गा इमाः ।

गोस्नामिभ्यो बिभेभ्युच्चैर्मारयिष्यन्ति ते हि माम् ॥ २४७ ॥

प्रोवाच चन्द्रगुप्तो ऽपि मा भैषीर्ननु ते मया ।

गावः प्रदत्ता गृह्णन्तां वीरभोज्या वसुन्धरा ॥ २४८ ॥

चाणक्यो ऽचिन्तयदसावहो विज्ञानवानपि ।

अतः पप्रच्छ को ऽसावित्यर्भकांस्तत्समौपगान् ॥ २४९ ॥

डिम्भकाः कथयामासुः परिव्राजकपुत्रकः ।

असौ माचोदरस्थो ऽपि परिव्राजकसात्कृतः ॥ २५० ॥

चाणक्यो ऽपि स्वयं लब्धं तं ज्ञात्वोवाच बालकम् ।

स एषो ऽस्मि यदीयस्त्वमेहि राज्यं ददामि ते ॥ २५१ ॥

राज्यार्थी चन्द्रगुप्तो ऽपि लगति स्म तदङ्गुलौ ।

चाणक्यो ऽपि तमादाय द्राक् पलायिष्ट दस्युवत् ॥ २५२ ॥

धातुवादोपार्जितेन द्रविणेन चणिप्रसूः ।

चक्रे पत्न्यादिसामर्थी नन्दमुच्छेत्तुमुद्यतः ॥ २५३ ॥

ततः सर्वाभिसारेण तथा पत्न्यादिसेनया ।

पाटलीपुचनगरं चतुर्दिशमवेष्टयत् ॥ २५४ ॥

तदल्पसारं चाणक्यशिविरं नन्दभूपतिः ।

निर्गत्य कुट्टयामास सर्वमाजकलीलया ॥ २५५ ॥

सचन्द्रगुप्तस्याणक्यः समयज्ञः पलायत ।

नङ्घापि रचेदात्मानं सत्यात्मानि पुनः श्रियः ॥ २५६ ॥

चन्द्रगुप्तं ग्रहीतुं च नन्दो ऽपि वरसादिनः ।

आदिशन्न सहन्ते हि राजानो राज्यकाङ्क्षिणम् ॥ २५७ ॥

जितकाश्रिणि नन्दे च पुनर्नगरमौयुषि ।

नागरैरुत्सवश्चक्रे ऽतुरूपः खल्वसम्पदाम् ॥ २५८ ॥

तेषां च सादिनामेकः साद्यश्चेन तरस्विना ।

अदवीयसि देशे ऽगाच्चन्द्रगुप्तस्य गच्छतः ॥ २५९ ॥

चाणक्यो ऽपि तमायान्नं दूरादालोक्य सादिनम् ।

प्रत्युत्पन्नमतिश्चन्द्रगुप्तायैवं समादिशत् ॥ २६० ॥

सरसः पद्मिनीषण्डमण्डितस्थाय वारिणि ।

आतिलीलायितं कृत्वा मज्जोन्मज्जेश्व मद्गिरा ॥ २६१ ॥

ममज्ज चन्द्रगुप्तो ऽथ द्रागगाधे ऽपि वारिणि ।

धीरो वारिस्तम्भनिकां विद्यां साधितवानिव ॥ २६२ ॥

खयं तु सरसस्तौरे चाणक्यः सुस्थिरासनः ।

समाधिनाटनं कृत्वा तस्थौ योगीव निर्ममः ॥ २६३ ॥

क्ष्मातोद्यकोणाघाताभपादपातेन वाजिना ।

वायुवाजेन नन्दाश्ववारो ऽथ स समाययौ ॥२६४॥

स पप्रच्छ च चाणक्यं भदन्त कथयाशु मे ।

किं त्वयाद्य पुमान्कोऽपि दृष्टो ऽभिनवयौवनः ॥२६५॥

समाधिभङ्गभीरुत्वाभिनयेन चणिप्रसूः ।

अङ्गुलीसञ्ज्ञया तस्य ऊकुर्वन्वार्यदर्शयत् ॥२६६॥

चन्द्रगुप्ताकर्षणाय स सादौ मङ्गुमश्रामि ।

आमुक्तं मोक्तुमारेभे चलनौमिव नर्तकौ ॥२६७॥

तस्यैवादाय निस्त्रिंशं निस्त्रिंशश्चणिभूरय ।

अम्बुदेव्या बलीकर्तुमिव चिच्छेद तच्छिरः ॥२६८॥

एहि वत्सेहि वत्सेति चाणक्येनोदिते क्षणात् ।

सरसो निर्ययौ चन्द्रगुप्तश्चन्द्र इवोदधेः ॥२६९॥

चन्द्रमारोप्य तत्राश्वे चाणक्यः समभाषत ।

त्वामाख्यं सादिने यर्हि तर्हि किं चिन्तितं त्वया ॥२७०॥

चन्द्रगुप्तो ऽब्रवौदार्यं मयैतच्चिन्तितं तदा ।

इदमेव खलु श्रेयो जानात्यायं हि न त्वहम् ॥२७१॥

चाणक्यो ऽचिन्तयन्नूनं सर्वदापि वशंवदः ।

नहि मे व्यभिचार्येष यन्तुर्भद्र इव द्विपः ॥२७२॥

तयोश्च गच्छतोः पृष्ठे यमदूत इवोद्भटः ।

आययौ नन्दसाद्यन्यौ वायुवाजेन वाजिना ॥२७३॥

तमापतन्तं दृष्ट्वा च चाणक्येनोदितः पुनः ।

चन्द्रगुप्तः सरोमध्ये न्यमङ्गीनाङ्गु हंसवत् ॥२७४॥

रजकं वारितौरस्थं चणिसूनुस्वाच च ।
 तच्छ्रेणिरुषितो राजा नश्य चेन्न मुमूर्षसि ॥ २७५ ॥
 रजको ऽप्यश्ववारं तं दृष्ट्वा दूरादुदायुधम् ।
 सत्यमेवेति निश्चित्य पलायिष्टात्तज्जीवितः ॥ २७६ ॥
 दृहतीचालनेर्वस्त्रचालने ऽपि कृतश्रमः ।
 तद्वस्त्राणि तु निर्णेक्तुमारोभे चणिसूः स्वयम् ॥ २७७ ॥
 तं च सादिनमायान्तं पृच्छन्तं पूर्वसादिवत् ।
 तथैव मारयामास चणिपुत्रः कुशाग्रधीः ॥ २७८ ॥
 चाणक्यचन्द्रगुप्तौ तु ततः स्थानात्प्रचेलतुः ।
 चिखिदे चन्द्रगुप्तो यान्चामकुचिर्बुभुक्षया ॥ २७९ ॥
 चन्द्रगुप्तं बहिर्मुक्त्वा चाणक्यो ग्रामसम्मुखम् ।
 चचाल भक्तमानेतुं भक्तं ग्रामं विना न हि ॥ २८० ॥
 ग्रामाद्भट्टं च निर्यान्तं तत्कालकृतभोजनम् ।
 मन्दमन्दपदं तुन्दपरिमार्जं ददर्श सः ॥ २८१ ॥
 पप्रच्छ चेह विप्रस्य पालिर्लगति वा न वा ।
 भट्टो ऽप्याख्यल्लगत्येव लब्ध्वा मम हि सम्प्रति ॥ २८२ ॥
 पुनः पप्रच्छ चाणक्यो बुभुजे भट्ट किं त्वया ।
 स आख्यत्सरसदध्ना कृतशालिकरम्बकम् ॥ २८३ ॥
 चाणक्यो ऽचिन्तयद्ग्रामे भक्तार्थं भ्रमतो मम ।
 विलम्बः स्यात्कथं भावी चन्द्रगुप्तस्तु मां विना ॥ २८४ ॥
 एकाकी खलु नन्दाश्ववारैर्दुर्वारविक्रमैः ।
 कुक्षुरैः सूकर इव चन्द्रगुप्तो ग्रहीष्यते ॥ २८५ ॥

कुमारश्चन्द्रगुप्तश्चेद्गृहीतो नन्दसादिभिः ।
 तदा मनोरथो भावी स्वप्नराज्यमनो मम ॥२८६॥
 उदरादस्य भट्टस्य तदाकृत्य करम्बकम् ।
 ददामि तस्मै तन्नाणा रक्षणीया यथा तथा ॥२८७॥
 इति भट्टस्य चाणक्यस्तस्योदरमदारयत् ।
 सद्यो रसवतीकार इव कृष्णाण्डिकाफलम् ॥२८८॥
 चाणक्यस्तत्क्षणं भट्टजठरात् पिठरादिव ।
 स्वयं करम्बमाकृत्य चन्द्रगुप्तमभोजयत् ॥२८९॥
 सचन्द्रगुप्तश्चाणक्यस्ततो भ्राम्यन्दिनात्यये ।
 आससाद् ग्राममेकं कुलायमिव विष्किरः ॥२९०॥
 तदा प्रविष्टो भिक्षार्थं ग्रामे तस्मिन्परिभ्रमन् ।
 चाणक्यो रोरुद्वया ययौ कस्याश्चिदोकसि ॥२९१॥
 बालकानां तथा चोष्णा रब्बाभूत्परिवेष्टिता ।
 तत्रैको बालकः पाणिं चिचेपातिबुभुक्षितः ॥२९२॥
 दग्धाङ्गुलीकं तं बालं रुदन्तं स्थविरावदत् ।
 न किञ्चिदपि जानासि चाणक्य इव बालक ॥२९३॥
 चाणक्यस्तदचः श्रुत्वा प्रविश्य च तदोकसि ।
 पप्रच्छ वृद्धां चाणक्यदृष्टान्तः को ऽयमर्भके ॥२९४॥
 जरत्युवाच चाणक्यो बहिर्देशमसाधयन् ।
 आदौ नन्दपुरं हन्धन्विगोपं प्रापदत्पथीः ॥२९५॥
 शनैः पार्श्वेष्वभुञ्जानो मध्य एव क्षिपन्करम् ।
 तथा बालो ऽप्ययं दग्धो ऽङ्गुलीष्वत्युष्णरब्बया ॥२९६॥

अहो स्त्रिया अयेतस्या धीमच्चमिति चिन्तयन् ।
 चाणक्यो हिमवत्कूटं ततो ऽगात्स्नानिवेशनम् ॥२९७॥
 तत्र पर्वतकाख्येन नृपेण सह सौहृदम् ।
 चन्द्रगुप्तगुरुश्चक्रे तत्साहायककाम्यया ॥२९८॥
 तमन्यदोचे चाणक्यो नन्दमुन्मूल्य पार्थिवम् ।
 तद्राज्यं संविभज्यावां गृह्णीव भ्रातराविव ॥२९९॥
 ततः पर्वतकेनापि प्रत्यपद्यत तद्वचः ।
 स हि चाणक्ययुक्तो ऽभूत्सन्नद्ध इव केसरौ ॥३००॥
 चाणक्यश्चन्द्रगुप्तश्च स च पर्वतको वह्निः ।
 उपचक्रमिरे नन्ददेशं माधयितुं ततः ॥३०१॥
 एकं तु तैः पुरं रुद्धमपि भङ्गुमशाकि न ।
 भिक्षार्थं भिक्षुवेषेण चाणक्यस्तत्र चाविशत् ॥३०२॥
 तत्र त्रिदण्डी चाणक्यः पुरमध्ये परिभ्रमन् ।
 ददर्शानादिकाः सप्त सकला मातृदेवताः ॥३०३॥
 चाणक्यो ऽचिन्तयदिमाः सकलाः पाहिदेवताः ।
 नूनमासां प्रभावेण पुरमेतन्न भज्यते ॥३०४॥
 मातरः कथमुत्थाप्या इति यावदचिन्तयत् ।
 चाणक्यः पुररोधार्तैः पौरैस्तावदपृच्छत् ॥३०५॥
 कदा हि भगवन्नेतत्पुरमुद्देष्यिष्यते ।
 आत्माहि जानन्ति खलु प्रायः सर्वं भवादृशाः ॥३०६॥
 चन्द्रगुप्तगुरुः स्माह हंहो शृणुत नागराः ।
 मातरो यावद्वैतास्तावदुद्देष्यन् कुतः ॥३०७॥

द्रागथोत्पाटयामासुः पौरास्तन्मातृमण्डलम् ।

किं नाम कुरुते नार्तो धूर्तवश्यो विशेषतः ॥३०८॥

चाणक्यदत्तसङ्केतौ चन्द्रपर्वतकौ तदा ।

पलायिषातां जह्नुषुश्चात्यन्तं ते तु नागराः ॥३०९॥

व्यावृत्य वार्धिवेलेव दुर्धरौ पुनरेव तौ ।

अचिन्तितौ विविशतुः पुरे तत्र परंतपौ ॥३१०॥

ततश्च तत्पुरं भङ्गा तौ द्वावपि महारथौ ।

माधयामासतुर्नन्ददेशं चाणक्यसारथौ ॥३११॥

चाणक्यबुद्ध्या सन्नद्धौ तौ रुद्धः स्नामितैर्बलैः ।

परितः पाटलीपुत्रनगरं गुरुविक्रमौ ॥३१२॥

क्षीणकोशः क्षीणबलः क्षीणधौः क्षीणविक्रमः ।

नन्दः पुण्यक्षयेणाभ्युद्योवत्पुण्यं हि च्छेदयः ॥३१३॥

चाणक्यपार्श्वे नन्दो ऽथ नासाग्राखण्डजीवितः ।

धर्मद्वारमयाचिष्ट प्रेयः कस्य न जीवितम् ॥३१४॥

अज्ञापयच्च चाणक्यस्त्वमेकेन रथेन भोः ।

निर्याहि तत्र चात्मेष्टं यथाशक्त्यधिरोपयेः ॥३१५॥

नहि ते कोऽप्युपद्रोता रथेनैकेन गच्छतः ।

समाश्वसिहि मा भैषीद्विजन्मेव न हन्यसे ॥३१६॥

भार्ये द्वे कन्यकां चैकां यथाशक्ति वसूनि च ।

रथमारोप्य निरगान्नगरादथ नन्दराट् ॥३१७॥

समायान्तं चन्द्रगुप्तं दृष्ट्वा द्रागनुरागभाक् ।

रथस्था नन्ददुहिता देवीवानिमिषाक्ष्यभूत् ॥३१८॥

मुखचन्द्रमयूखेषु कटाक्षैर्नन्दनन्दिनौ ।

चन्द्रगुप्तस्य सम्भोगसत्यंकारमिवार्पयत् ॥३१८॥

नन्दो जगाद तां वत्से भव स्वैरं स्वयंवरा ।

प्रायः क्षत्रियकन्यानां शस्यते हि स्वयंवरः ॥३२०॥

आयुष्मति स्वस्ति तुभ्यं रथादुत्तर मुञ्च माम् ।

त्वत्परिणायनशक्यं मम यातु त्वया सह ॥३२१॥

एवमुक्ता तु सा तस्माद्रथादुत्तीर्य सत्वरम् ।

चान्द्रगुप्तं रथवरमारोढुमुपचक्रमे ॥३२२॥

आरोहन्त्यां तदा तस्यां चन्द्रगुप्तरथस्य तु ।

नवारका अभ्यज्यन्त यन्त्राक्रान्तेक्षुयष्टिवत् ॥३२३॥

असावमङ्गलकरी केचमाद्याति मद्रथम् ।

रथारूढुमिति तां चन्द्रगुप्तो न्यवारयत् ॥३२४॥

चाणक्यो ऽप्यवदन्मेमां चन्द्रगुप्त निवारय ।

शकुनं हि शुभायेदं मा स्म मंस्थास्त्वमन्यथा ॥३२५॥

शकुनेनामुना वत्स वृद्धिमेवाधिकाधिकाम् ।

गामी पुरुषयुगाणि नव यावत्तवान्वयः ॥३२६॥

ततश्च नन्दमदने प्रविष्टौ चन्द्रपर्वतौ ।

आरेभाते संविभक्तुं विपुलां नन्दसम्पदम् ॥३२७॥

तत्राभूत्कन्यका चैका सर्वस्वमिव रचिता ।

नन्दभूपतिराजन्म तामुपाजीजिवद्विषम् ॥३२८॥

तस्यां पर्वतकस्याभूदनुरागस्तदा तथा ।

यथा तां हृदये सो ऽधाह्यातव्यामिव देवताम् ॥३२९॥

तां तु पर्वतकायैव चन्द्रगुप्तगुर्ददौ ।

तदैव पाण्ड्यहणमङ्गलं च प्रचक्रमे ॥३३०॥

संचक्राम विषं तस्यास्तदा पर्वतके ऽपि हि ।

होमाग्नितापसंभूततत्त्वेदजलसङ्गमात् ॥३३१॥

संक्रान्तविषवेगार्तस्तदा पर्वतको ऽभवत् ।

श्रिथिलीभूतसर्वाङ्गश्चन्द्रगुप्तमुवाच च ॥३३२॥

अहं पीतविष इव वक्तुमप्युत्सहे नहि ।

परित्रायस्व हे वत्स म्रियते ऽद्य न संशयः ॥३३३॥

मान्निका मान्निका वैद्या वैद्या इत्यनुलापिनम् ।

चाणक्यश्चन्द्रगुप्तं द्राक्षर्णे भूत्वैवमन्वशात् ॥३३४॥

विनौषधं हि ते व्याधिर्यदि यात्येष यातु तत् ।

कुरु मौनमुपेक्षस्व स्वस्ति ते स्तादमुं विना ॥३३५॥

अर्धराज्यहरं मित्रं यो न हन्यात्स हन्यते ।

इति मार्यो ऽयं स्वयं चेन्म्रियते पुण्यवानसि ॥३३६॥

अनुश्रित्यैवमुत्क्षिप्तमृकुटीभङ्गसञ्ज्ञया ।

चाणक्यो वारयामास मौर्यं धुर्यो मनीषिणाम् ॥३३७॥

ततश्च हिमवत्कूटपार्थिवः प्राप पञ्चताम् ।

तच्चन्द्रगुप्तसाक्षाज्यद्वयमप्यभवत्तदा ॥३३८॥

एवं च श्रीमहावीरमुक्तेर्वर्षशते गते ।

पञ्चपञ्चाशदधिके चन्द्रगुप्तो ऽभवन्नृपः ॥३३९॥

चन्द्रगुप्तस्य राज्ये तु केऽपि नन्दानुजीविनः ।

अकार्षुः पुरुषाश्चौर्यं प्रदेशे विषमे स्थिताः ॥३४०॥

पुररक्षाक्षमं कंचिद्वीक्षमाणो ऽथ पूरुषम् ।

चाणक्यो ऽत्रजदेकस्य कोलिकस्य निकेतनम् ॥ ३४१ ॥

मत्कोटकदरीश्वग्निं क्षिपन्नासीत्तदा च सः ।

तं पप्रच्छ च चाणक्यः किं करोष्यथ सो ऽब्रवीत् ॥ ३४२ ॥

मत्पुत्रोपद्रवकरान्दुष्टान्मत्कोटकानमून् ।

मूलादुन्मूलयन्नस्मि दुष्टानां नान्यदर्हति ॥ ३४३ ॥

अहो धीव्यवसायाभ्यां कोलिको ऽयं प्रहृष्यते ।

चिन्तयन्निति चाणक्यश्चन्द्रगुप्तान्तिके ययौ ॥ ३४४ ॥

आज्ञाय्य कोलिकं तत्र चन्द्रगुप्ताक्षणिप्रसूः ।

कारयामास नगराध्यक्षं शिञ्जाविचक्षणः ॥ ३४५ ॥

ते नन्दपुरुषाश्चौरा विविधैर्भोजनादिभिः ।

विश्वास्य जग्निरे तेन चाणक्यस्य सुधा न धीः ॥ ३४६ ॥

इतश्च मौर्यस्य गुरुर्यस्मिन्ग्रामे पुरा किल ।

भिर्चां न प्राप्तस्तदासानाजुहाव कुटुम्बिनः ॥ ३४७ ॥

जातकोपस्तदा तेषां वृद्धबुद्ध्या चणिप्रसूः ।

आस्राणां कुरुत वृत्तिं वंशीनामिति चादिशत् ॥ ३४८ ॥

चाणक्यस्य निदेशेन तैस्तद्ग्रामकुटुम्बिभिः ।

वंशीश्चित्त्वा वृत्तिश्चक्रे सहकारमहौरुहाम् ॥ ३४९ ॥

रे रे मयेतदादिष्टं वंशीनां क्रियतां वृत्तिः ।

आमैरिति वदन्मौर्यगुरुः कोपमनाटयत् ॥ ३५० ॥

उत्पाद्य कृत्रिमं दोषमिमं तेषां कुटुम्बिनाम् ।

सबालवृद्धं चाणक्यो ग्राममज्जालयद्रुषा ॥ ३५१ ॥

अन्येद्युश्चन्द्रगुप्तस्य कोशो नास्तीति चिन्तया ।

दौनारैः स्थालमापूर्य चाणक्यो लोकमब्रवीत् ॥३५२॥

मया सहाचैर्दीव्यन्तु यो मां जेष्यति तेन हि ।

दौनारपूरितं स्थालमिदं लभ्यमसौ पणः ॥३५३॥

जेष्यामि यं पुनरहं तस्य पार्श्वोदहो जनाः ।

दौनारमेकमादास्ये ग्राव्णि रेखेव वागियम् ॥३५४॥

ततश्च रन्तुमारेभे जनैः सह दिवानिशम् ।

चन्द्रगुप्तगुरुः कूटपाशकैस्तु जिगाय तान् ॥३५५॥

एषो ऽर्थोपार्जनोपायः सविलम्बो ऽल्पको ऽपि च ।

इत्युपायान्तरं कर्तुं पौरानाक्रान्त सो ऽखिलान् ॥३५६॥

ततश्च भोजयित्वा तानपीप्यद्वरवारुणीम् ।

पानगोष्ठ्यां च बंहिष्ठानुच्चतालानवीवदत् ॥३५७॥

हसनं नर्तनं गानमन्यच्च जीवचेष्टितम् ।

चाणक्यो ऽभिनयन्नूचे ऽर्थार्जनोपायपण्डितः ॥३५८॥

वस्त्रे द्वे धातुरक्ते मे त्रिदण्डं स्वर्णकुण्डिका ।

नृपतिर्विश्ववर्ती च तदादयत झुम्बरीम् ॥३५९॥

ततश्च झुम्बरीवाद्ये कोलिकैर्वादिता सति ।

व्याजहार परो मत्तः करमुत्क्षिप्य नागरः ॥३६०॥

योजनसहस्रयाने यानीभस्य पदान्यहो ।

तानि स्वर्णसहस्रेण प्रत्येकं पूजयाम्यहम् ॥३६१॥ युग्मम् ।

प्राग्वद्वादितझुम्बर्यामपरः कश्चिदब्रवीत् ।

तिलानामाढके ह्युप्ते प्ररूढे फलिते भृशम् ॥३६२॥

तिला भवन्ति यावन्तस्तावन्ति मम सद्गनि ।
 कार्तस्वरसहस्राणि सन्ति सङ्ख्या न विद्यते ॥ २ ६ ३ ॥ युग्मम् ॥
 प्राग्वदादितस्तुस्वर्यामन्यो ऽवादीहनागमे ।
 प्रवहन्त्या गिरिनद्या वारिपूरेण भूयसा ॥ २ ६ ४ ॥
 सचणैकैकदिवसोत्पन्नेनापि गवामहम् ।
 संवरं विरचय्योच्चैः खल्लयामि पयोरयम् ॥ २ ६ ५ ॥ युग्मम् ॥
 प्राग्वदादितस्तुस्वर्यामन्यो ऽवददहं खलु ।
 जात्यनवकिशोराणामेकवासरजन्मनाम् ॥ २ ६ ६ ॥
 समुदृतैः स्कन्धकेशैर्वेष्टयामि समन्ततः ।
 पाटलीपुत्रनगरं वृत्तं लूतेव तन्तुभिः ॥ २ ६ ७ ॥ युग्मम् ॥
 प्राग्वदादितस्तुस्वर्यामूचे ऽन्यो मम वेश्मनि ।
 शालिरेको भिन्नभिन्नशालिवीजप्रसूतिमान् ॥ २ ६ ८ ॥
 अन्यो गर्दभिकाशालिः स पुनर्लूनलूनकः ।
 पुनः पुनः फलत्येवेत्येतद्रत्नदयं च नः ॥ २ ६ ९ ॥ युग्मम् ॥
 प्राग्वदादितस्तुस्वर्यां स्माहान्यो मदविक्कलः ।
 सहस्रसङ्ख्यां द्रविणं विद्यते मम सद्गनि ॥ २ ७ ० ॥
 अनृणो ऽहं सुगन्धिश्च जात्यचन्दनचर्चितः ।
 सदापि वग्ना मे भार्या मे तुल्यो नापरः सुखी ॥ २ ७ १ ॥ युग्मम् ॥
 प्राग्वदादितस्तुस्वर्यां मतिज्ञानमहानिधिः ।
 चणिसूरेवमज्ञासीत्सर्वेषां श्रीमतां श्रियम् ॥ २ ७ २ ॥
 एकयोजनगामीभपदप्रमितिकाञ्चनम् ।
 तथैकतिलजतिलमिताः स्वर्णसहस्रकाः ॥ २ ७ ३ ॥

प्रतिमासं चैकदिननवनीतभवं दृतम् ।

एकस्मिन्दिवसे जातास्तथा जात्यकिशोरकाः ॥३७४॥

कोष्ठागाराणां भरणप्रमाणाः शालयो ऽपि च ।

तैश्चाणक्याय ददिरे तन्मर्मविदभृद्धि सः ॥३७५॥

॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

चक्रे समर्थमर्थन तेन मौर्यं चणिप्रसूः ।

धियां निधिरमात्यो हि कामधेनुर्महौमुजाम् ॥३७६॥

इतश्च तस्मिन्दुष्काले कराले द्वादशाब्दके ।

आचार्यः सुस्थितो नाम चन्द्रगुप्तपुरे ऽवसत् ॥३७७॥

अन्नदौःस्थेन निर्वाहाभावान्निजगणं स तु ।

देशान्तराय व्यसृजत्तत्रैवास्थात्स्वयं पुनः ॥३७८॥

व्याघ्रव्य चुल्लकौ द्वौ तु तत्रैवाजग्मतुः पुनः ।

आचार्येण किमायाताविति पृष्टावशंसताम् ॥३७९॥

वियोगं गुरुपादानां नह्यावां सोढुमीश्वहे ।

तद्वः पार्थ्वं जीवितं वा मरणं वावयोः शुभम् ॥३८०॥

आचार्यः स्माह न कृतं युवाभ्यां साध्वसुच हि ।

अगाधे क्लेशजलधौ युवां सुगधौ पतिष्यथः ॥३८१॥

इत्युक्त्वा तावनुज्ञातौ गुरुणा तत्र तस्थतुः ।

भक्त्या शुश्रूषमाणौ तं तत्पादाभोजषट्पदौ ॥३८२॥

ततो दुर्भिक्षमाहात्याद्भिचयात्यल्पलब्धया ।

सारयित्वा गुरुणां तौ सुञ्जानावत्यसीदताम् ॥३८३॥

अपूर्यमाणाहारौ तौ क्षीयमाणौ बुभुक्षया ।

चुल्लकावषडक्षीणं मन्त्रयामासतुर्मिथः ॥३८४॥

प्रकाशमानं गुरुणा गीतार्थान्मथताग्रति ।
 अश्रौष्यावामदृश्यत्वकारकं दिव्यमञ्जनम् ॥ ३८५ ॥
 तत्प्रयोज्यः प्रयोगो ऽयमावाभ्यां कुक्षिपूर्तये ।
 पूर्णकुक्षौ च निश्चिन्तौ गुरुपादानुपास्वहे ॥ ३८६ ॥
 अदृश्यीभूय संभूय तौ द्वौ तत्रैव वासरे ।
 भोजनावसरे चन्द्रगुप्तस्याभ्यर्णमौयतुः ॥ ३८७ ॥
 अदृश्यमानौ तौ क्षुत्तौ चन्द्रगुप्तस्य भाजने ।
 बुभुजाते यथाकामं बन्धू प्राणप्रियाविव ॥ ३८८ ॥
 एवं दिने दिने ताभ्यां भुञ्जानाभ्यां महीपतिः ।
 जनोदरत्वेनोदस्यात्तपस्वीव जितेन्द्रियः ॥ ३८९ ॥
 कृष्णपक्षपाजानिरिव क्षामः शनैः शनैः ।
 चन्द्रगुप्तनरेन्द्रो ऽभृत्ताभ्यामाच्छिन्नभोजनः ॥ ३९० ॥
 निजामद्वन्ति कस्यापि तथाप्यकथयन्न सः ।
 नित्यं क्षुत्पीडितो ऽप्यस्थान्मदवानिव वारणः ॥ ३९१ ॥
 अपृच्छदेकदैकान्ते मौर्यं मौर्यगुरुः सुधीः ।
 प्रत्यहं क्षीयमाणो ऽसि वत्स क्षयरुजैव किम् ॥ ३९२ ॥
 मौर्यो ऽवदन्न तावन्मे ह्रासेन परिवेद्यते ।
 किं तु कोऽपि प्रेत इवाच्छिनन्ति मम भोजनम् ॥ ३९३ ॥
 तटस्थिता विदन्त्यार्या मां पूर्णाहारभोजनम् ।
 न त्वर्धमपि भुञ्जे ऽहं न जाने किञ्चिदप्यदः ॥ ३९४ ॥
 चाणक्यो ऽवोचदद्यापि किमेवमसि सुगन्धीः ।
 मुमुक्षुणेवातत्त्वज्ञेनात्मा यत्खेदितस्त्रिरम् ॥ ३९५ ॥

भवत्विदानीमपि हि युक्तमाख्यातवानसि ।
 तव भोजनलुण्ठाकमादास्ये न चिरादहम् ॥३८६॥
 इत्युक्त्वा चन्द्रगुप्तस्य भोजनस्थानभूतले ।
 प्रातस्तरस्त्रोष्ट्रचूर्णं मसृणं चिक्षसादपि ॥३८७॥
 भोक्तुं निषण्णे च नृपे भोक्तुमागतयोस्तथोः ।
 पदानि प्रत्यविम्व्यन्त मचूर्णं तत्र भूतले ॥३८८॥
 राज्ञि भुक्तोत्थिते तत्र भूतले चणिनन्दनः ।
 पदपङ्क्तिं तयोर्दृष्ट्वा चिन्तयामास चेतसि ॥३८९॥
 मानुषः को ऽपि भून्यस्तपादः सिद्धाञ्जनः खलु ।
 हरते भोजनं स्यात्ताददृश्यीभूय लीलया ॥४००॥
 इति द्वितीयदिवसे चाणक्यो भोजनौकसि ।
 भोजनावसरे धूमं सूचिभेद्यमकारयत् ॥४०१॥
 प्राग्वद्राज्ञा सहैकत्र स्थाले भुञ्जानयोस्तथोः ।
 बाष्पायन्ते स्म नेत्राणि धूमस्तोमेन मूर्कता ॥४०२॥
 नेत्राञ्जनं तथोः सर्वमदृश्यीकारकारणम् ।
 बाष्पवारिभिराकृत्य द्रागनीयत पङ्कवत् ॥४०३॥
 अन्नञ्जनदृष्टौ तौ तु भुञ्जानौ तत्र भाजने ।
 दृष्टौ नरेन्द्रलोकेन कोपाद्भृकुटिकारिणा ॥४०४॥
 नाजल्पत्कोऽपि चाणक्यभयाद्यक्कारकृत्यथोः ।
 चाणक्यसु प्रवचनोद्वाहभौरुरदो ऽवदत् ॥४०५॥
 पितरावृषिरूपेण युवां हि परमेश्वरौ ।
 कृत्वा प्रसादमस्मासु खस्यै स्थानाय गच्छतम् ॥४०६॥

तयोर्गतवतो राजा सविषादमदो ऽवदत् ।

अनयोरहमुच्छिष्टभोजनेनास्मि दूषितः ॥४०७॥

चाणक्यः स्नाह मा कार्षीर्दोषत्वारोपणं गुणे ।

आहारसंविभागेन मुनीनां पुण्यवानसि ॥४०८॥

धन्यः सो ऽपि हि यो भिन्नामनगराय यच्छति ।

एकस्थालातिथीभूतमुनिस्त्वं तु किमुच्यसे ॥४०९॥

एवं च मौर्यं संबोध्याचार्याणां पार्श्वमेत्य च ।

चाणक्यो ऽदादुपालभं बुक्कान्यायं प्रकाशयन् ॥४१०॥

आचार्यः स्नाह को दोषः बुक्कयोरनयोर्ननु ।

स्वकुचिभरयः सङ्गपुरुषा यद्गवाद्दृशाः ॥४११॥

चाणक्यो ऽपि तमाचार्यं मिथ्यादुष्कृतपूर्वकम् ।

वन्दित्वाभिदधे साधु शिञ्चितो ऽस्मि प्रमदरः ॥४१२॥

अद्यप्रभृति यद्भक्तपानोपकरणादिकम् ।

साधूनामुपकुरुते तदादेयं मदोकसि ॥४१३॥

इत्यभिग्रहमादाय चाणक्यो दृढनिश्चयः ।

तदादि पालयामास स्वगार्हस्थ्यं कृतार्थयन् ॥४१४॥

चन्द्रगुप्तं तु मिथ्यादृक्पाषण्डमतभावितम् ।

अनुशासितुमारेभे हितस्तस्य पितेव सः ॥४१५॥

असंयता ह्यमौ पापाः प्रकृत्या स्त्रीषु लम्पटाः ।

अपि संभाषितं नार्हास्तपूजायां तु का कथा ॥४१६॥

कषायपचिवृत्तेषु कृतघ्नेषु दुरात्मसु ।

एतेषु निष्फलं दानमृषरेष्वम्बुवृष्टिवत् ॥४१७॥

आत्मानमाश्रितं चापि राज्ञो हतरण्डवत् ।
 पातयत्सु भवाम्भोधौ तद्भक्तिं तेषु मा कृथाः ॥४१८॥
 मौर्यो ऽवादीन्मम ह्यार्थं तद्वचो गुरुसंमितम् ।
 नैते संयमिन इति प्रत्याचय तथापि माम् ॥४१९॥
 पुरे प्रघोषं चाणक्यस्ततश्चैवमकारयत् ।
 धर्मं श्रोत्यति सर्वेषामपि पाषण्डिनां नृपः ॥४२०॥
 ततश्चाह्वय तान्सर्वाञ्शुद्धान्तस्यादवीचसि ।
 देशे निवेशयामास स विविक्ते विविक्तधीः ॥४२१॥
 शुद्धान्तासन्नदिग्भागे चाणक्येनागतो ऽपि हि ।
 अक्षेयलक्ष्यं सद्धां च लोष्टचूर्णं महीतले ॥४२२॥
 तत्रोपदेशनार्थं ते चाणक्येन प्रवेष्टिताः ।
 ज्ञात्वा विविक्तं स्थानं तच्छुद्धान्ताभिमुखं ययुः ॥४२३॥
 स्त्रीलोलाम्बु स्त्रभावेन नृपस्त्रैणमसंयताः ।
 गवाक्षविवरैर्द्रष्टुमुपचक्रमिरे ततः ॥४२४॥
 ते राजपत्नीः पश्यन्तस्तावदस्युर्दुराशयाः ।
 न यावदाययौ राजा निषेदुस्तु तदागमे ॥४२५॥
 ततश्च चन्द्रगुप्ताय धर्ममाख्याय ते ययुः ।
 पुनरागममिच्छन्तो ऽन्तःपुरस्त्रीदिदृक्षुः ॥४२६॥
 गतेषु तेषु चाणक्यश्चन्द्रगुप्तमभाषत ।
 पश्य स्त्रीलोलताचिह्नं वत्स पाषण्डिनामिह ॥४२७॥
 यावत्तदागमं तैर्हि त्वदन्तःपुरमीक्षितम् ।
 गवाक्षविवरचिह्नलोचनैरजितेन्द्रियैः ॥४२८॥

पदपङ्क्तिमिमां तेषां सुव्यक्तं प्रतिबिम्बिताम् ।
 गवाक्षविवराधस्तादृष्टा प्रत्ययमुद्रह ॥४२८॥
 मंजातप्रत्यये राज्ञि द्वितीये ऽहनि तद्गुरुः ।
 धर्ममाख्यातुमाकांक्षत तत्र जैनमुनीनपि ॥४३०॥
 निषेदुस्ते प्रथमतो ऽप्यासनेष्वेव साधवः ।
 स्वाध्यायावश्यकैनाथ नृपागममपालयन् ॥४३१॥
 ततश्च धर्ममाख्याय साधवो वसतिं ययुः ।
 ईर्याममिति लीनत्वात्पश्यन्तो भुवमेव ते ॥४३२॥
 गवाक्षविवराधस्ताल्लोष्ट्रचूर्णं समीक्ष्य तम् ।
 चाणक्यश्चन्द्रगुप्ताय तद्यथास्यमदर्शयत् ॥४३३॥
 ऊचे च नैते मुनयः पाषण्डिवदिहाययुः ।
 तत्पादप्रतिबिम्बानि न दृश्यन्ते कुतो ऽन्यथा ॥४३४॥
 उत्पन्नप्रत्ययः साधून् गुरुन्मेने ऽथ पार्थिवः ।
 पाषण्डिषु विरक्तो ऽभूद्विषयेष्विव ओगवित् ॥४३५॥
 एवं चानेकशः संविधानैः प्रथितधीगुणः ।
 चाणक्यश्चिन्तयामास मौर्यश्रीवत्स्निमण्डपः ॥४३६॥
 साधयामि विषाहारं चन्द्रगुप्तं शनैः शनैः ।
 रसायनं यथास्य स्याद्भरदः प्रभवेन्न च ॥४३७॥
 मौर्यो ऽथ मौर्यगुरुणा गुरुणेव महाधिया ।
 अभोज्यत विषाहारं दिनं प्रत्यधिकाधिकम् ॥४३८॥
 अन्येद्युश्चन्द्रगुप्तेन सह भोक्तुं प्रचक्रमे ।
 रागोत्कटतया राज्ञी दुर्धरा नाम गुर्विणी ॥४३९॥

दृष्ट्वा विषान्नं भुञ्जानां तां गर्भापायशङ्कया ।
 व्याहरत्किं कृतमिति द्राक् चाणक्यो ऽभ्यधावत् ॥ ४४० ॥
 विषान्नास्वादमात्रेण राज्ञौ सा प्राप पञ्चताम् ।
 दध्यौ चणिप्रसूमा स्म गर्भो ऽप्यस्याः प्रलीयताम् ॥ ४४१ ॥
 इति तस्या विपन्नायास्तदोदरमदारयत् ।
 तस्माद्गर्भमाचकर्ष सुक्तां शुक्तिपुटादिव ॥ ४४२ ॥
 विषबिन्दुश्च संक्रान्तस्तस्य बालस्य मूर्धनि ।
 ततश्च गुरुभिर्बिन्दुसार इत्यभ्यधायि सः ॥ ४४३ ॥
 बिन्दुसारे प्रपेदाने वयो मन्मथवल्लभम् ।
 समाधिमरणं प्राप्य चन्द्रगुप्तो दिवं ययौ ॥ ४४४ ॥
 चाणक्यो ऽथ न्यधाद्राज्ये बिन्दुसारं सुसारधीः ।
 सचिवायत्तमिद्विष्य तदाज्ञाकृद्भव सः ॥ ४४५ ॥
 इतश्च मौर्यमाज्ञाय पूर्वं हि चणिसूनुना ।
 सुबन्धुर्नाम दाक्षिण्यात्सचिवः कारितो ऽभवत् ॥ ४४६ ॥
 स्वातन्त्र्यमन्त्रितालिपुश्चाणक्ये मत्सरी स तु ।
 तदुच्छेदाय रहसि बिन्दुसारमदो ऽवदत् ॥ ४४७ ॥
 नाहं प्रमाणभूतो ऽस्मि यद्यपौश तथापि ते ।
 परिणामहितं वच्मि कुलीनानां क्रमो ह्ययम् ॥ ४४८ ॥
 विश्वासघातकस्यास्य मा चाणक्यस्य विश्वमीः ।
 एष तन्मातुरुदरं दुरात्मा खल्वदारयत् ॥ ४४९ ॥
 प्रपच्छ धात्रीराक्ष्य बिन्दुसारस्तदैव तत् ।
 तथैव ताभिरप्युक्ते चाणक्याय चुकोप च ॥ ४५० ॥

राजानं कुपितं ज्ञात्वा चाणक्यो ऽचिन्तयत्स्वयम् ।
 सुबन्धुना कृतघ्नेन राजा मय्यन्यथाकृतः ॥४५१॥
 अयं हि प्रागमात्यत्वे कारितो ऽभून्मयैव हि ।
 तन्मे प्रत्युपकाराय युक्तमस्य कुलोचितम् ॥४५२॥
 तदत्यासन्नमृत्योर्मे पर्याप्तं राज्यचिन्तया ।
 कृते प्रतिचिकीर्षुद्धिं प्रयोक्ष्ये ऽहं तथापि हि ॥४५३॥
 मङ्क्रीपिशाचिकाग्रस्तः सो ऽपि मा राज्यमश्रुताम् ।
 इति तस्यापकारेण करिष्ये समयोचितम् ॥४५४॥
 संयोज्य योगमन्त्राद्यैर्वरगन्धान्समुद्रके ।
 लिखिताचरभूर्जेन सह सो ऽक्षिपदुग्धधीः ॥४५५॥
 समुद्रं जतुनालिष्य पेटायां स सुधीर्न्यधात् ।
 तालयामास तां पेटां तालकानां शतेन च ॥४५६॥
 गेहान्तर्न्यस्य तां गेहसर्वस्वमिव पेटिकाम् ।
 दौनानाथादिपात्रेभ्यश्चाणक्यो न्यददाद्धनम् ॥४५७॥
 ततश्च नगरासन्नकरौषस्थलमूर्धनि ।
 निषद्यानशनं चक्रे चाणक्यो निर्जरोद्यतः ॥४५८॥
 यथाविपन्नजननीवृत्तान्तं धात्रिकामुखात् ।
 विज्ञाय बिन्दुसारो ऽनुशयानस्तत्र चाययौ ॥४५९॥
 उवाच चमयित्वा च चाणक्यं चन्द्रगुप्तसूः ।
 पुनर्वर्तय मे राज्यं तवादेशकदस्यहम् ॥४६०॥
 मौर्याचार्यो ऽभ्यधाद्राजकृतं प्रार्थनयानया ।
 शरीरे ऽपि निरौहो ऽस्मि साम्प्रतं किं त्वया मम ॥४६१॥

अचलन्तं प्रतिज्ञाया मर्यादाया इवार्णवम् ।
 चन्द्रगुप्तगुरुं ज्ञात्वा विन्दुसारो ययौ गृहम् ॥ ४६२ ॥
 चुकोप गतमाचो ऽपि विन्दुसारः सुबन्धवे ।
 सुबन्धुरपि शीतार्तं ददोचे कम्पमुदहन् ॥ ४६३ ॥
 देव सम्यग्विज्ञाय चाणक्यो दूषितो मया ।
 गत्वा तं क्षमयाम्यद्य यावत्तावत्प्रसीद मे ॥ ४६४ ॥
 इति गत्वा सुबन्धुस्तं क्षमयामास मायया ।
 अचिन्तयच्च मा भूयो ऽप्यमौ व्रजतु पत्तने ॥ ४६५ ॥
 अमुना कुविकल्पेन स राजानं व्यजिज्ञपत् ।
 चाणक्यं पूजयिष्यामि तस्यापकृतिकार्यहम् ॥ ४६६ ॥
 अनुज्ञातस्ततो राज्ञा सुबन्धुश्चण्डिजन्मनः ।
 पूजामनश्नस्थस्य विधातुमुपचक्रमे ॥ ४६७ ॥
 पूजां सुबन्धुरापातबन्धुरां विरस्य च ।
 धूपाङ्गारं करीषान्तश्चिपेपान्यैरलक्षितः ॥ ४६८ ॥
 धूपाङ्गारेणानिलास्फालितेन
 प्रोद्यज्ज्वाले द्राक्करीषस्थले तु ।
 दारुप्रायो दह्यमानो ऽप्यकम्पो
 मौर्याचार्यो देव्यभूतत्र मृत्वा ॥ ४६९ ॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्थविरावली-
 चरिते महाकाव्ये शकटालमरण-स्थूलभद्रदीक्षाव्रतचर्या-सम्भूत-
 विजयस्वर्गगमन-चाणक्यचन्द्रगुप्तकथा-विन्दुसारजन्मराज्यवर्णनो-
 नामाष्टमः सर्गः ।

नवमः सर्गः ।

चाणक्यगृहमन्येद्युर्विन्दुसारात्सुबन्धुना ।

वस्तुं ययाचे संभाव्यचाणक्यद्रव्यलिप्सुना ॥१॥

राज्ञादिष्टः प्रविष्टश्च सुबन्धुस्तत्र वेश्मनि ।

तां पेटां तालकशतावद्धद्वारां ददर्श च ॥२॥

अचिन्तयच्च चाणक्यसर्वस्वमिह विद्यते ।

नान्यथा तालकशतेनेदृशी स्थानियन्त्रणा ॥३॥

पेटायास्तान्यभज्यन्त तालकानि सुबन्धुना ।

कारागृहसमाकृष्टवन्द्याः पादान्तुका इव ॥४॥

मध्ये दृष्ट्वा समुद्रं तं चिन्तयामास चेतसि ।

नियतं रत्नकोशो ऽयं यस्य रक्षेयमीदृशी ॥५॥

तमपि स्फोटयामास समुद्रं नालिकेरवत् ।

लोकोत्तरमहागन्धान्मध्ये गन्धान्ददर्श च ॥६॥

गन्धान्सुगन्धीनाजघ्नौ गन्धलुब्धो द्विरेफवत् ।

मूर्धानं धूनयन्नुच्चैः सुबन्धुर्जातविस्मयः ॥७॥

सनाथमचरैर्भूर्जमथ तत्र ददर्श च ।

स्याद्रव्यबीजकमिति वाचयामास च स्वयम् ॥८॥

गन्धानाग्राय य इमान् तिष्ठेन्मुनिचर्यया ।

अन्तकस्य स तत्कालमतिथित्वं गमिष्यति ॥९॥

वाचयित्वाक्षराण्येतान्यतीव विषसाद सः ।

चाणक्यस्य प्रयोगो ऽयं न मुधेति सनिश्चयः ॥१०॥

तथापि भूर्जप्रोक्तार्थप्रत्ययार्थं सुबन्धुना ।

गन्धानाम्नाय तावकोऽपि दिव्याहारमभोज्यत ॥११॥

द्रागमृते पुरुषे तत्र सुबन्धुर्मुनिसन्निभः ।

बभूव विषयास्वादमनिच्छन्मनसापि हि ॥१२॥

अभव्य इत्यविरतो नटितो जीविताश्रया ।

सुबन्धुर्बुद्धिरहितो विजहार वसुन्धराम् ॥१३॥

तनुजन्मा त्वश्लोकश्रीर्बिन्दुसारस्य चाभवत् ।

बिन्दुसारे विप्रेदाने सो ऽभूदवनिशासनः ॥१४॥

कुणालो नाम तनुभूरश्लोकस्याप्यजायत ।

कुमारभुक्तौ राजादात्तस्मायुज्जयिनीं पुरीम् ॥१५॥

उज्जयिन्यां स्थितो राजनियुक्तैर्बालधारकैः ।

रक्ष्यमाणो जीवितवत्सो ऽभूत्साग्राष्टहायनः ॥१६॥

राज्ञे च तावद्वयसं तमाख्यन्बालधारकाः ।

दध्यावध्ययनार्हे ऽयमिति राजापि हर्षभाक् ॥१७॥

ततो राजा कुमारायालिखल्लेखे स्वयं त्विदम् ।

प्राकृतं सुखबोधाय यत्कुमारो अधीयत ॥१८॥

सपत्नी जननी तत्र कुणालस्य निषेदुषी ।

राज्ञः पार्श्वदुपादाय तं तु लेखमवाचयत् ॥१९॥

मत्सुतस्यैव राज्यं स्तात्कुणालस्य तु नेति सा ।

अन्यचित्ते नरपतावकरोत्कूटमौदृशम् ॥२०॥

निष्ठीवनाद्रौक्षतया नेत्राञ्जनशलाकया ।

आकृष्य कज्जलं नेत्रादकारे बिन्दुकं ददौ ॥२१॥

अशोको ऽपि प्रमादेन नानुवाचितमेव हि ।
 तं लेखं मुद्रयामासोज्जयिन्यां प्राहिणोदथ ॥२९॥
 तं लेखं पितृनामाङ्गं मुद्रालंकृतमस्तकम् ।
 पाणिभ्यामाददे द्वाभ्यां कुमारो मूर्ध्नि च न्यधात् ॥३०॥
 तं लेखं वाचयामास कुमारो लेखकादथ ।
 वाचयित्वा च तूष्णीको विषण्णो लेखको ऽप्यभूत् ॥३१॥
 तस्मिन्नुदग्रुनयने लेखार्थं वक्तुमचमे ।
 ततश्च तत्करालेखं कुमारः स्वयमाददे ॥३२॥
 दर्शनोत्प्रेक्षणैर्वर्णनपि वाचयितुं क्षमः ।
 वाचयामास तं लेखमशोकतनयः स्वयम् ॥३३॥
 अंधीयउ इति प्रेक्ष्याचराण्युज्जयिनीपतिः ।
 दध्मौ मौर्यान्वये कोऽपि गुर्वाञ्जालङ्घको नहि ॥३४॥
 लोप्यामि राज्ञो यद्याज्ञामहमेवाग्रतः स्थितः ।
 तदा मत्कृत एवाध्वान्येषामपि भविष्यति ॥३५॥
 ततश्च साहसनिधिर्मौर्यवंशाब्धिचन्द्रमाः ।
 अनक्ति स्म स्वयमपि नेत्रे तप्तशलाकया ॥३६॥
 विज्ञाय तमशोकश्रीर्महासाहसकारकम् ।
 धिक्कूटलेखको ऽस्मीति निनिन्दात्मानमुच्चकैः ॥३७॥
 अचिन्तयच्च दुर्दैवाधिष्ठितो ऽहं हताश्रयः ।
 कुमारो यदभूदेवं प्रमादलिखितेन मे ॥३८॥
 राज्यं वा मण्डलित्वं वा वत्सो नाद्यायमर्हति ।
 मयि यस्येदृशी भक्तिर्धित्स्येदृशमागतम् ॥३९॥

यौवराज्यमसौ भुक्त्वा भविष्यति नृपो ऽयसौ ।

मनोरथेन पर्याप्तममुना साम्प्रतं मम ॥ ३३ ॥

कुणालायेत्यशोकश्रीर्ददौ ग्रामं महर्द्धिकम् ।

तत्सापत्नकुमाराय ददावुज्जयिनीं पुनः ॥ ३४ ॥

कुणालस्य तु तं ग्रामं भुञ्जानस्य परेद्यवि ।

अभृच्छरच्छ्रियां पत्न्यां सूनुः संपूर्णलक्षणः ॥ ३५ ॥

वर्धापिकाभ्यो दासीभ्यः कुमारः पारितोषिकम् ।

दत्त्वा महोत्सवं चक्रे पुत्रजन्मनिबन्धनम् ॥ ३६ ॥

मातुर्मनोरथं लब्ध्वा वृथैवाद्य करोम्यहम् ।

इत्यागात्पाटलीपुत्रं कुणालो राज्यलिप्सया ॥ ३७ ॥

ततो गीतविनोदेन खेच्छया स पुरे भ्रमन् ।

प्रेयान्वभूव लोकस्य गान्धर्वेणातितुम्बुहः ॥ ३८ ॥

पाटलीपुत्रनगरे यत्र यत्र जगौ स तु ।

तत्र तत्र ययुः पौरा गीताकृष्टाः कुरङ्गवत् ॥ ३९ ॥

गान्धर्वेणाद्भुतं श्रुत्वा तमन्व इति पार्थिवः ।

आह्वय जवनीगुप्तं कृत्वा गातुं समादिशत् ॥ ४० ॥

यथास्थानं मन्द्रमध्यतारैः षड्जादिभिः स्वरैः ।

पद्यप्रबन्धमीदृचं जगौ रागं स पोषयन् ॥ ४१ ॥

प्रपौत्रश्चन्द्रगुप्तस्य बिन्दुसारस्य नप्तृकः ।

एषो ऽशोकश्रियः सूनुरन्धो मार्गति काकिणीम् ॥ ४२ ॥

पद्यप्रबन्धमन्धेन गीयमानं महीपतिः ।

श्रुत्वा पप्रच्छ को नाम त्वमस्याख्याहि गायन ॥ ४३ ॥

स उवाच तवैवास्मि कृणालो नाम नन्दनः ।

त्वदाज्ञालेखमौचिवा यो ऽन्धः स्वयमजायत ॥४४॥

ततो जवनिकां वेगादपमार्थं नरेश्वरः ।

दृष्टोपलक्ष्य स्वं सूनुमुदश्रुः परिष्वजे ॥४५॥

ऊचे च राजा तुष्टो ऽस्मि वत्स तुभ्यं ददामि किम् ।

यजिज्ञपत्कुमारो ऽपि याचे ऽहं देव काकिणीम् ॥४६॥

किमेतद्याचितमिति राज्ञि ब्रुवति मन्त्रिणः ।

ऊचिरे राजपुत्राणां काकिणी राज्यमुच्यते ॥४७॥

राजा प्रोवाच हे वत्स किं राज्येन करिष्यसि ।

तत्ते स्यादन्यसादेव दैवापहतचक्षुषः ॥४८॥

यजिज्ञपत्कुमारो ऽपि तात जातो ऽस्ति मे सुतः ।

पौत्रेण वर्धसे दिष्ट्या राज्ये ऽस्मिन्सो ऽभिषिच्यताम् ॥४९॥

पप्रच्छाशोकराजो ऽपि कदोत्पेदे सुतस्तव ।

सम्रत्येवेत्यकथयत्कृणालो ऽपि कृताञ्जलिः ॥५०॥

तदैव तमशोकश्रीः समानाययदर्भकम् ।

नामापि सम्रतिरिति तस्याकृत कृतोत्सवः ॥५१॥

अमोघवागशोकश्रीस्तं दशाहादनन्तरम् ।

सम्रतिं स्तन्यपमपि निजे राज्ये न्यवीविशत् ॥५२॥

वृद्धिमासादयामास वयसा विक्रमेण च ।

अथिा च सम्रतिरभूच्चाजन्म परमार्हतः ॥५३॥

क्रमेण साधयामास भरतार्धं सदक्षिणम् ।

प्रचण्डशासनश्चाभूत्पाकशासनसन्निभः ॥५४॥

इतश्च तस्मिन्दुष्काले कराले कालरात्रिवत् ।
 निर्वाहायं साधुसङ्गस्तीरं नीरनिधेर्ययौ ॥५५॥
 अगुण्यमानं तु सदा साधूनां विस्मृतं श्रुतम् ।
 अनभ्यसनतो नश्यत्यधीतं धीमतामपि ॥५६॥
 सङ्गो ऽथ पाटलीपुत्रे दुष्कालान्ते ऽखिलो ऽभिलत ।
 यदङ्गाध्ययनोद्देशाद्यासीद्यस्य तदाददे ॥५७॥
 ततश्चैकादशाङ्गानि श्रीसङ्गो ऽमेलयत्तदा ।
 दृष्टिवादनिमित्तं च तस्थौ किञ्चिद्विचिन्तयन् ॥५८॥
 नेपालदेशमार्गस्थं भद्रवाङ्गं च पूर्व्विणम् ।
 ज्ञात्वा सङ्गः समाङ्गातुं ततः प्रेषौन्मुनिद्वयम् ॥५९॥
 गत्वा नत्वा मुनी तौ तमित्यूचाते कृताञ्जली ।
 समादिशति वः सङ्गस्तत्रागमनहेतवे ॥६०॥
 सो ऽप्युवाच महाप्राणं ध्यानमारब्धमस्ति यत् ।
 साध्यं द्वादशभिर्वर्षैर्नागमिष्याम्यहं ततः ॥६१॥
 महाप्राणे हि निष्पन्ने कार्यं कस्मिंश्चिदागते ।
 सर्वपूर्वाणि गुण्यन्ते सूत्रार्थाभ्यां मुहूर्ततः ॥६२॥
 तद्वत्तसौ मुनी गत्वा सङ्गस्याशंसतामथ ।
 सङ्गो ऽप्यपरमाह्वयादिदेशेति मुनिद्वयम् ॥६३॥
 गत्वा वाच्यः स आचार्यो यः श्रीसङ्गस्य शासनम् ।
 न करोति भवेत्तस्य दण्डः क इति शंस नः ॥६४॥
 सङ्गवाह्यः स कर्तव्य इति वक्ति यदा स तु ।
 तर्हि तद्दण्डयोग्यो ऽसीत्याचार्यो वाच्य उच्चकैः ॥६५॥

ताभ्यां गत्वा तथैवोक्त आचार्यो ऽप्येवमूचिवान् ।
 मैवं करोतु भगवान्सङ्गः किं तु करोत्वदः ॥६६॥
 मयि प्रसादं कुर्वाणः श्रीसङ्गः प्रहिणोत्वह ।
 शिष्यान्मेधाविनस्तेभ्यः सप्त दास्यामि वाचनाः ॥६७॥
 तत्रैकां वाचनां दास्ये भिक्षाचर्यात् आगतः ।
 तिसृषु कालवेलासु तिस्रो ऽन्या वाचनास्तथा ॥६८॥
 सायाह्नप्रतिक्रमणे जाते तिस्रो ऽपराः पुनः ।
 सेत्यत्येवं सङ्गकार्यं मत्कार्यस्याविबाधया ॥६९॥
 ताभ्यामेत्य तथाख्याते श्रीसङ्गो ऽपि प्रसादभाक् ।
 प्राहिणोत्सूत्रलभद्रादिसाधुपञ्चशतीं ततः ॥७०॥
 तान्सूरिर्वाचयामास ते ऽप्यन्या वाचना इति ।
 उद्भज्येयुर्निजं स्थानं सूत्रलभद्रस्त्ववास्थित ॥७१॥
 श्रीभद्रवाङ्मपादान्ते सूत्रलभद्रो महामतिः ।
 पूर्वाणामष्टकं वर्षैरपाठौदष्टभिर्भृशम् ॥७२॥
 किमुद्भगस्तदित्युक्तः सूरिणा सो ऽब्रवीदिदम् ।
 नोद्भज्ये भगवन्किं तु ममाख्या एव वाचनाः ॥७३॥
 सूरिरूचे मम ध्यानं पूर्णप्रायमिदं ततः ।
 तदन्ते वाचनास्तुभ्यं प्रदास्यामि त्वदिच्छया ॥७४॥
 सूत्रलभद्रस्ततः प्रोचे ऽधीतशेषं च मे कियत् ।
 सङ्ख्यां गुरुस्तयोराख्यद्विन्दूदधुपमानतः ॥७५॥
 पूर्णं ध्याने महाप्राणे सूत्रलभद्रो महामुनिः ।
 द्विवस्त्रनानि पूर्वाणि दश यावत्समापयत् ॥७६॥

विहारक्रमयोगेण पाटलीपुत्रपत्तनम् ।

श्रीभद्रवाङ्मरागत्य बाह्योद्यानमग्निश्रितम् ॥७७॥

यच्चादयो ऽपि विज्ञाय व्रतिन्यो ऽचान्तरे तु ताः ।

भगिन्यः स्थूलभद्रस्य वन्दनाय समाचयुः ॥७८॥

वन्दित्वा गुरुमुचुस्ताः स्थूलभद्रः क नु प्रभो ।

लघुदेवकुले ऽस्तीह तामामिति शशंस सः ॥७९॥

ततस्तमभि चेलुस्ताः समायान्तीर्विलोक्य सः ।

आश्चर्यदर्शनकृते सिंहरूपं विनिर्ममे ॥८०॥

दृष्ट्वा सिंहं तु भीतास्ताः स्मरिमेत्य व्यजिज्ञपन् ।

ज्येष्ठार्थं जगसे सिंहस्तत्र सो ऽद्यापि तिष्ठति ॥८१॥

ज्ञालोपयोगादाचार्यो ऽप्यादिदेशेति गच्छत ।

वन्दध्वं तत्र वः सो ऽस्ति ज्येष्ठार्थो न तु केसरौ ॥८२॥

ततो ऽयुस्ताः पुनस्तत्र स्वरूपस्थं निरूप्य च ।

ववन्दिरे स्थूलभद्रं ज्येष्ठा चाख्यन्निजां कथाम् ॥८३॥

श्रीयकः सममस्माभिर्दौर्चामादत्त किं त्वसौ ।

चुधावान्सर्वदा कर्तुं नैकभक्तमपि चमः ॥८४॥

मयोक्तः पर्युषणायां प्रत्याख्याह्यद्यपौरुषीम् ।

स प्रत्याख्यातवानुक्तो मया पूर्णं ऽवधौ पुनः ॥८५॥

त्वं प्रत्याख्याहि पूर्वाधं पर्वदमतिदुर्लभम् ।

इयाङ्कालः सुखं चैत्यपरिपात्र्यापि यास्यति ॥८६॥

प्रत्यपादि तथैवासौ समये ऽभिहितः पुनः ।

तिष्ठेदानीमस्त्वपार्धमित्यकार्षीत्तथैव सः ॥८७॥

प्रत्यासन्नाधुना रात्रिः सुखं सुप्तस्य यास्यति ।
 तत्प्रत्याख्याह्यभक्तार्थमित्युक्तः सो ऽकरोत्तथा ॥८८॥
 ततो निशीथे संप्राप्ते स्मरन्देवगुरुनसौ ।
 चुत्पीडया प्रसरन्त्या विपद्य त्रिदिवं यथौ ॥८९॥
 ऋषिघातो मयाकारीत्युत्ताम्यन्ती ततस्त्वहम् ।
 पुरः श्रमणसङ्घस्य प्रायश्चित्ताय ढौकिता ॥९०॥
 सङ्घो ऽप्याख्यज्ञाधायीदं भवत्या शुद्धभावया ।
 प्रायश्चित्तं ततो नेह कर्तव्यं किञ्चिदस्ति ते ॥९१॥
 ततो ऽहमित्यवोचं च साक्षादाख्याति चेज्जिनः ।
 ततो हृदयसंवित्तिर्जायते मम नान्यथा ॥९२॥
 अत्रार्थं सकलः सङ्घः कायोत्सर्गमदादय ।
 एतय शसनदेव्योक्तं ब्रूत कार्यं करोमि किम् ॥९३॥
 सङ्घो ऽप्येवमभाषिष्ट जिनपार्श्वमिमां नय ।
 साख्यन्निर्विघ्नगत्यर्थं कायोत्सर्गेण तिष्ठत ॥९४॥
 सङ्घे तत्प्रतिपेदाने मां सानैषौज्जिनान्तिके ।
 ततः सौमन्धरस्खामी भगवान्वन्दितो मया ॥९५॥
 भरतादागतार्थेयं निर्दिषेत्यवदज्जिनः ।
 ततो ऽहं क्षिप्तसन्देहा देव्यानीता निजाश्रयम् ॥९६॥
 श्रीसङ्घाथोपदां प्रैषौन्मन्मुखेन प्रसादभाक् ।
 श्रीमान्सौमन्धरस्खामी चत्वार्यध्ययनानि च ॥९७॥
 भावना च विमुक्तिश्च रतिकल्पमथापरम् ।
 तथा विचित्रचर्या च तानि चैतानि नामतः ॥९८॥

अथेकया वाचनया मया तानि धृतानि च ।
 उद्धीतानि च सङ्गाय तत्तथाख्यानपूर्वकम् ॥८८॥
 आचाराङ्गस्य चूले द्वे आद्यमध्ययनद्वयम् ।
 दशवैकालिकस्यान्यदथ सङ्गेन योजितम् ॥१००॥
 इत्याख्याय स्थूलभद्रानुज्ञाता निजमाश्रयम् ।
 ता ययुः स्थूलभद्रो ऽपि वाचनार्थमगाहुरुम् ॥१०१॥
 न ददौ वाचनां तस्यायोग्यो ऽसौत्यादिग्रहुरुः ।
 दीक्षादिनात्मभृत्येषो ऽप्यपराधान्व्यचिन्तयत् ॥१०२॥
 चिन्तयित्वा च नह्यागः स्मरामीति जगाद च ।
 कृत्वा न मन्यसे श्रान्तं पापमित्यवदद्गुरुः ॥१०३॥
 स्थूलभद्रस्ततः स्मृत्वा पपात गुरुपादयोः ।
 न करिष्यामि भूयो ऽदः क्षम्यतामिति चाब्रवीत् ॥१०४॥
 न करिष्यसि भूयस्त्वमकार्षीर्यदिदं पुनः ।
 न दास्ये वाचनां तेनेत्याचार्यास्तमनूचिरे ॥१०५॥
 स्थूलभद्रस्ततः सर्वसङ्गेनामानयद्गुरुम् ।
 महतां कुपितानां हि महान्तो ऽलं प्रसादने ॥१०६॥
 सूरिः सङ्गं वभाषे ऽथ विचक्रे ऽसौ यथाधुना ।
 तथान्ये विकरिष्यन्ति मन्दसत्त्वा अतः परम् ॥१०७॥
 अवशिष्टानि पूर्वाणि सन्तु मत्पार्श्वे एव तत् ।
 अस्यास्तु दोषदण्डो ऽयमन्यशिखाकृते ऽपि हि ॥१०८॥
 स सङ्गेनाग्रहादुक्तो विवेदेत्युपयोगतः ।
 न मत्तः शेषपूर्वाणामुच्छेदो भाव्यतस्तु सः ॥१०९॥

अन्यस्य शेषपूर्वाणि प्रदेयानि त्वया नहि ।

इत्यभिधाह्य भगवान्स्थूलभद्रमवाचयत् ॥११०॥

सर्वपूर्वधरो ऽथासीत्स्थूलभद्रो महामुनिः ।

न्यवेशि चाचार्यपदे श्रीमता भद्रबाहुना ॥१११॥

वीरमोचाद्वर्षशते सप्तत्यग्रे गते सति ।

भद्रबाहु रपि स्वामी यथौ स्वर्गं समाधिना ॥११२॥

ततः प्रबोधं जनयञ्जनानां

नीलोत्पलानामिव शीतरश्मिः ।

सर्वश्रुतस्कन्धनिधानकोशः

श्रीस्थूलभद्रो व्यहरत्पृथिव्याम् ॥११३॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्थविरावली-
चरिते महाकाव्ये बिन्दुसार-अशोकश्रीकुणालकथा-सम्प्रतिजन्म-
राज्यप्राप्तिस्थूलभद्रपूर्वग्रहण-श्रीभद्रबाहुस्वर्गगमनवर्णनो नाम नवमः
सर्गः ।

दशमः सर्गः ।

आचार्यः स्थूलभद्रो ऽपि आवस्थामन्यदा ययौ ।

वाह्योद्याने च समवासाघौर्दृषिभिरावृतः ॥१॥

सर्वो ऽपि लोकः आवस्तीवास्तव्यस्तं विवन्दिषुः ।

हर्षसंवर्मितोत्साहस्तत्रोद्याने समाययौ ॥२॥

भगवान्स्थूलभद्रो ऽपि जगद्भङ्गकरस्तदा ।

विततान सुधासारमधुरां धर्मदेशनाम् ॥३॥

स्थूलभद्रः स्वसुहृदं आवस्तीवासिनं निजम् ।

धनदेवमनायातं विज्ञायैवमचिन्तयत् ॥४॥

स मे प्रियसुहृन्नूनमिह नास्ति कुतो ऽन्यथा ।

पूर्वोक्तः सकलो ऽप्यागच्छ पुनः स्नेहलो ऽपि सः ॥५॥

गतो देशान्तरं वा स्याद् ग्लानो वा स्यादिति स्वयम् ।

गच्छामि तद्गृहमपि सो ऽनुग्राह्यो विशेषतः ॥६॥

इति निश्चित्य भगवान्स्थूलभद्रस्ततो वनात् ।

वन्दारुभिरभिमुखैश्चर्च्यमानपदाम्बुजः ॥७॥

सप्रमोदं पुरस्त्रीभिर्गीयमानतपोगुणः ।

भक्तानां श्रीमतां कृत्तैर्मण्डपाध इव स्थितः ॥८॥

आवृत्तवृन्तपद्माभिविवलत्कन्धराननैः ।

अग्रेसरैः आद्भुजनेः प्रेक्ष्यमाणमुखाम्बुजः ॥९॥

नगरीमध्यचैत्यानि वन्दमानः पदे पदे ।

जगाम पूर्वसुहृदो धनदेवस्य सद्गनि ॥१०॥ चतुर्भिः कलापकम् ॥

तत्राविशच्च भगवान्कल्पशाखीव जङ्गमः ।

ददृशे च धनेश्वर्या धनदेवगृहस्थया ॥११॥

समुत्थायामनात्सद्यो धनेश्वर्यनवद्यधीः ।

स्थूलभद्रमवन्दिष्ट भूतलन्यस्तमस्तका ॥१२॥

ततः सा स्थूलभद्रायादापयन्महदासनम् ।

सतां भक्त्यनुसारेण गुरौ हि प्रतिपत्तयः ॥१३॥

भगवानप्यलं चक्रे प्रतिलिख्य तदासनम् ।

तां धर्मक्षणिर्वाहोदन्तेनान्वग्रहीदथ ॥१४॥

पतिप्रवासविधुरां पप्रच्छ च धनेश्वरीम् ।

भावसारे पतिः किं ते धनदेवो न दृश्यते ॥१५॥

धनेश्वर्ययदो ऽवादीत्यतिर्हि भगवन्मम ।

व्ययते स्म धनं सर्वं यद्गृहे ऽभूद्वहिः स्थितम् ॥१६॥

सो ऽर्थहीनः पुरे ऽत्राभूत्सद्युरेव तृणादपि ।

अर्थाः सर्वत्र पूज्यन्ते न शरीराणि देहिनाम् ॥१७॥

न चापत्यूर्वपुरुषनिधीनन्वेषयन्नपि ।

निर्भाग्यस्यान्तिकस्यापि श्रीर्हि दीपान्तरस्थिता ॥१८॥

स वणिग्व्यवहारेण द्रविणोपार्जनेच्छया ।

गतो देशान्तरं को हि विदेशो व्यवसायिनाम् ॥१९॥

ज्ञात्वा श्रुतबलेनाथ निधिस्थानं तदोकसि ।

आख्यातुं चिन्तयामास तस्यै सूरिः कृपानिधिः ॥२०॥

धर्मोपदेशव्याजेन भगवान्दत्तसञ्ज्ञया ।

अधःस्थितनिधिं स्तम्भं मुनिस्तस्यै प्रदर्शयन् ॥२१॥

व्याहर्षीदयि संसारस्वरूपं पश्य कीदृशम् ।

गृहमौदृक्त्वं भर्तुर्वाणिज्यं तच्च तादृशम् ॥ २२ ॥ युग्मम् ॥

एवमाख्याय भगवान्भनेश्वर्या मुहुर्मुहुः ।

यद्यौ विहर्तुमन्यत्रार्हतं धर्मं प्रभावयन् ॥ २३ ॥

धनदेवस्ततो लाभोदयकर्मविवर्जितः ।

यादृगतस्तादृगागात्तैरेव वसनैरपि ॥ २४ ॥

स्थूलभद्रागमोदन्तं तस्य चाख्यद्वनेश्वरी ।

सहर्षं सो ऽपि पप्रच्छ किमूचे भगवानिति ॥ २५ ॥

सायाख्यस्थूलभद्रेण विहिता धर्मदेशना ।

अस्य स्तम्भस्याभिमुखहस्ताभिनयपूर्वकम् ॥ २६ ॥

धनदेवो ऽप्यदो दध्यौ तस्य ज्ञानाम्बुवारिधेः ।

नक्ष्यभिप्रायरहिता चेष्टा भवति जातुचित् ॥ २७ ॥

स्तम्भमुद्दिश्य हस्ताभिनयो यद्विदधे मुहुः ।

तन्नूनमस्य स्तम्भस्याधस्तात्संभाव्यते निधिः ॥ २८ ॥

इति बुद्ध्या धनदेवः स्तम्भमूलमचौखनत् ।

तत्र चाविरभूद्रव्यं तत्पुण्यमिव पुष्कलम् ॥ २९ ॥

धनदेवो ऽभवत्तेन धनेन धनदोषमः ।

स्थूलभद्रप्रसादो ऽयमिति च व्यस्मरन्नहि ॥ ३० ॥

स्थूलभद्रस्य वन्द्यस्य वयस्यस्योपकारिणः ।

वन्दनायान्यदा सो ऽगात्पाटलीपुत्रपत्तनम् ॥ ३१ ॥

ततश्च वसतौ गत्वा स्थूलभद्रं महासुनिम् ।

ववन्दे सपरीवारं धनदेवः प्रमोदभाक् ॥ ३२ ॥

ऊचे च स्थूलभद्रर्षिं धनदेवः कृताञ्जलिः ।

त्वत्प्रसादेन दारिद्र्यसमुद्रं तौर्णवानहम् ॥ ३३ ॥

नानृणस्त्वत्प्रसादस्य भवामि भगवन्नहम् ।

त्वं गुरुस्त्वं च मे स्वामी तदादिश करोमि किम् ॥ ३४ ॥

भूयास्त्वमार्हत इति स्थूलभद्रेण जल्पिते ।

श्रामित्युक्त्वा धनदेवः स्वस्थानमगमत्पुनः ॥ ३५ ॥

स्वामिना स्थूलभद्रेण शिष्यौ द्वावपि दीक्षितौ ।

आर्यमहागिरिश्वार्चसुहृत्तौ चाभिधानतः ॥ ३६ ॥

तौ हि यच्चार्यया बाल्यादपि मात्रेव पालितौ ।

इत्यार्योपपदौ जातौ महागिरिसुहृत्स्तिनौ ॥ ३७ ॥

खड्गधारेव तौत्रं तावतौचारविवर्जितम् ।

परीषहेभ्यो निर्भीकौ पालयामासतुर्नतम् ॥ ३८ ॥

तौ स्थूलभद्रपादाब्जसेवामधुकरावुभौ ।

साङ्गानि दश पूर्वाणि महाप्रज्ञावधीयतुः ॥ ३९ ॥

श्रान्तौ दान्तौ लब्धिमन्तावधीता-

वायुश्रान्तौ वाग्मिनौ दृष्टभक्तौ ।

आचार्यत्वे न्यस्य तौ स्थूलभद्रः

कालं कृत्वा देवभूयं प्रपेदे ॥ ४० ॥

इत्यार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्थविरावली-
चरिते महाकाव्ये आर्यमहागिरिश्वार्चसुहृत्स्तिदीक्षा-स्थूलभद्रस्वर्ग-
गमनकीर्तनो नाम दशमः सर्गः ॥

एकादशः सर्गः ।

भविकाननुगृह्णन्तौ कुर्वाणौ धर्मदेशनाम् ।
महीं विहरतः स्मार्थौ महागिरिसुहस्तिनौ ॥१॥
कालक्रमेण भगवाञ्जगद्वन्धुर्महागिरिः ।
शिव्यान्निष्यादयामास वाचनाभिरनेकशः ॥२॥
महागिरिर्निजं गच्छमन्यदादात्सुहस्तिने ।
विहृतं जिनकल्पेन त्वेको ऽभून्मनसा स्वयम् ॥३॥
व्युच्छेदाज्जिनकल्पस्य गच्छनिश्चास्थितो ऽपि हि ।
जिनकल्पाह्वया वृत्त्या विजहार महागिरिः ॥४॥
ते धर्मदेशनावारि वर्षन्तो वारिदा इव ।
विहरन्तो ऽन्यदाजग्मुः पाटलीपुत्रपत्तनम् ॥५॥
वसुभूतिरिति श्रेष्ठौ तत्र चार्यसुहस्तिना ।
संबोधितः आवको ऽभूज्जीवाजीवादितत्त्ववित् ॥६॥
सुहस्ताख्यातधर्मानुवादेन स्वजनानपि ।
प्रबोधयितुमारेभे वसुभूतिर्दिवानिशम् ॥७॥
प्रबोध्यमाना अपि ते सादरं वसुभूतिना ।
नावुध्यन्त विना धर्माचार्यमित्यल्पमेधसः ॥८॥
वसुभूतिर्गुरोराख्यङ्गवन्स्वजना मया ।
न पारिता बोधयितुं तान्बोधयितुमर्हसि ॥९॥
इति तत्प्रतिबोधाय सुहस्तौ तद्गृहं ययौ ।
सुधातरङ्गिणीप्राचां प्रारेभे धर्मदेशनाम् ॥१०॥

प्राविशन्तच भिचार्यं तदा चार्थमहागिरिः ।
 तमभ्युदस्यादाचार्यः सुहृत्सी वन्दते स्म च ॥११॥
 श्रेष्ठ्यप्युवाच युष्माकमपि कोऽप्यस्ति किं गुरुः ।
 युष्माभिर्वन्द्यते विश्ववन्द्यैर्यदयमागतः ॥१२॥
 सुहृत्सी स्माह भो श्रेष्ठिन्ममैते गुरवः खलु ।
 त्यागार्हभक्तपानादिभिचामाददते सदा ॥१३॥
 ईदृग्भिच्चाग्रना ह्येते ऽपरथा स्युरूपोषिताः ।
 सुगृहीतं च नामैषां वन्द्यं पादरजो ऽपि हि ॥१४॥
 एवं महागिरिं सुत्वा प्रतिबोधाखिलांश्च तान् ।
 पुनरेव निजं स्थानं सुहृत्सी भगवान्ययौ ॥१५॥
 श्रेष्ठ्यपि खजनानूचे दृढभक्तिर्विशेषतः ।
 ईदृशं पश्यथ मुनिं यदा भिचार्यमागतम् ॥१६॥
 त्यज्यमानं दर्शयित्वा भक्तपानादिकं तदा ।
 तस्मै देयं तदादत्तं तद्धि वः स्थान्महाफलम् ॥१७॥ युग्मम् ॥
 खजनैर्वसुभूतेस्तु प्रत्यपद्यत तद्वचः ।
 भिचार्यं च द्वितीये ऽङ्गि तेष्वेवागान्महागिरिः ॥१८॥
 महागिरिं समायान्तं दृष्ट्वा ते श्रेष्ठिवन्धवः ।
 तथैवारेभिरे कर्तुं तस्मै तद्दातुमिच्छवः ॥१९॥
 उपयोगेन विज्ञाय तदशुद्धं महागिरिः ।
 अनादायैव वसतिं गत्वा चोचे सुहृत्स्तिनम् ॥२०॥
 त्वया ह्यो ऽविनयं कृत्वानेषणा महती कृता ।
 ते हि त्वदुपदेशेन भिचां मह्यमसञ्जयन् ॥२१॥

नैवं भूयः करिष्ये ऽहमिति जल्पन्सुहृत्स्यपि ।

चमयामास पादाग्रे लुठन्नार्थमहागिरिम् ॥२२॥

इतश्च सम्प्रतिनृपो ययावुज्जयिनीं पुरीम् ।

कदापि कापि तिष्ठन्ति स्त्रभूमौ हि महीभुजः ॥२३॥

जौवन्तस्त्रामिप्रतिमारययात्रां निरीक्षितुम् ।

आयातावन्यदावन्यां महागिरिसुहृस्तिनौ ॥२४॥

पृथक्पृथग्वसत्यां तौ तस्थतुः सपरिच्छदौ ।

तयोरतिमहागच्छस्ततो नैकत्रसङ्गमः ॥२५॥

निर्घयौ चोत्सवेनाथ जौवन्तस्त्रामिनो रथः ।

मनोमयूरजलदः पौराणां भक्तिशालिनाम् ॥२६॥

ताभ्यामाचार्यवर्याभ्यां श्रीसङ्केनाखिलेन च ।

अन्वीयमानः स रथः पुर्यां पर्याटदस्त्वल्न ॥२७॥

गते राजकुलद्वारं रथे ऽथ पृथिवीपतिः ।

वातायनस्थितो दूराद्दर्शयार्थसुहृस्तिनम् ॥२८॥

दध्यौ चैवं मुनीन्द्रो ऽयं मन्मनःकुमुदोडुपः ।

कापि दृष्ट दवाभाति न स्मरामि तु किं ह्यदः ॥२९॥

एवं विमर्शं कुर्वाणो मूर्च्छितो न्यपतन्नृपः ।

आः किमेतदिति वदन्धधावे च परिच्छदः ॥३०॥

व्यजनैर्वीज्यमानश्च सिध्यमानश्च चन्दनैः ।

जातिस्मरणमासाद्योदस्यादवनिशासनः ॥३१॥

स प्राग्जन्मशुभं ज्ञात्वा जातिस्मृत्या सुहृस्तिनम्

तदैव वन्दितुमगाद्विस्मृतान्यप्रयोजनः ॥३२॥

पञ्चाङ्गसृष्टभूषीठः स नत्वार्थसुहस्तिनम् ।
 पप्रच्छ जिनधर्मस्य भगवन्कीदृशं फलम् ॥ २३ ॥
 सुहस्ती भगवानाख्यन्मोचः स्वर्गस्य तत्फलम् ।
 अप्रच्छद्रूपतिर्भूयः सामाधिकफलं च किम् ॥ २४ ॥
 सामाधिकस्याव्यक्तस्य राजनराज्यादिकं फलम् ।
 सुहस्तिनैवमाख्याते द्राक् प्रत्येति स्म भूपतिः ॥ २५ ॥
 नखाच्छोटनिकां कृत्वा प्रत्ययव्यञ्जिकां मुहुः ।
 एवमेतन्न सन्देह इत्यभाषत भूपतिः ॥ २६ ॥
 सुहस्तिनं नमस्कृत्य ततः प्रोवाच पार्थिवः ।
 किं नाम मां यूयमुपलक्ष्यध्वे ऽथवा नहि ॥ २७ ॥
 आचार्यो ऽप्युपयोगेन ज्ञात्वोचे त्वां नरेश्वर ।
 सम्यगुपलक्ष्ये ऽहं स्वां प्राग्भवकथां शृणु ॥ २८ ॥
 महागिर्याचार्यमिश्रैर्विहरन्तो वयं पुरा ।
 सह गच्छेन कौशाभ्यामागच्छाम नरेश्वर ॥ २९ ॥
 संकीर्णत्वेन वसतेः पृथक्पृथगवस्थितौ ।
 तत्रावां परिवारो हि महानभवदावयोः ॥ ३० ॥
 तत्राभूदतिदुर्मिच्छं तथाप्यस्मासु भक्तिमान् ।
 लोको भक्तादिकं दातुमुपाक्रंस्त विशेषतः ॥ ३१ ॥
 भिक्षार्थं साधवो ऽन्येद्युरेकस्य श्रेष्ठिनो गृहे ।
 विविशुः पृष्ठतस्तेषां रङ्ग एको विवेश च ॥ ३२ ॥
 तत्रेच्छाकारमर्यादां विविधां मोदकादिभिः ।
 साधवो लेभिरे भिक्षां तस्य पश्यत एव ते ॥ ३३ ॥

साधूनामात्तभिचाणां वसतिं प्रति गच्छताम्
 अनुगः सो ऽब्रवीद्रङ्को दीयतां मम भोजनम् ॥ ४४ ॥
 ते साधवो ऽभिदधिरे जानन्ति गुरवः खलु ।
 वयं गुरुपराधीना न किञ्चिद्दातुमीश्वरे ॥ ४५ ॥
 ततः स रङ्गः साधूनामन्वेव वसतिं ययौ ।
 दीनात्मा तत्र दृष्ट्वास्मानयाचत च भोजनम् ॥ ४६ ॥
 साधवः कथयन्ति स्म भगवन्नमुना पथि ।
 याचिता वयमप्युच्चैर्भोजनं दौनमूर्तिना ॥ ४७ ॥
 विदितं चैवमस्माभिरुपयोगपरायणैः ।
 भावी प्रवचनाधारो यद्रङ्को ऽयं भवान्तरे ॥ ४८ ॥
 ततः स द्रमको ऽस्माभिः प्रियपूर्वमभाष्यत ।
 यद्यादत्ते परिव्रज्यां लभसे भोजनं तदा ॥ ४९ ॥
 रङ्को ऽचिन्तयदग्रे ऽपि सर्वकष्टमयो ह्यहम् ।
 तद्वरं व्रतजं कष्टमिष्टभोजनलाभकृत् ॥ ५० ॥
 प्रतिपन्नं परिव्रज्यां ततो रङ्गं तदेव तम् ।
 प्रव्राज्याबूभुजामेष्टं मोदकादि यथारुचि ॥ ५१ ॥
 स खादं खादुमाहारं तथा ह्याकण्ठमात्तवान् ।
 पन्थाः श्वासानिलस्यापि यथा दुःसञ्चरो ऽभवत् ॥ ५२ ॥
 तद्दिनस्यैव यामिन्यां तेनाहारेण भूयसा ।
 रङ्गश्चासौ विपन्नः स श्वासजीवा हि देहिनिः ॥ ५३ ॥
 स्थितो मध्यस्थभावेन रङ्गसाधुर्विपद्य सः ।
 कुणालस्यावन्तिपतेः सूनुस्त्वमुदपद्यथाः ॥ ५४ ॥

पुनर्विज्ञपयामास सुहस्तिनमिलापतिः ।

भगवंस्त्वत्प्रसादेन प्राप्तो ऽहं पदवौमिमाम् ॥५५॥

त्वया प्रवाजितो न स्यां तदाहं भगवन्वदि ।

असृष्टृजिनधर्मस्य का गतिः स्यात्ततो मम ॥५६॥

तदादिशत मे किञ्चित्प्रसीदत करोमि किम् ।

भवामि नानृणो ऽहं वः पूर्वजन्मोपकारिणाम् ॥५७॥

जन्मन्यत्रापि गुरवो यूयं मे पूर्वजन्मवत् ।

अनुगृह्येत मां धर्मपुत्रं कर्तव्यशिक्षया ॥५८॥

कृपालुरादिदेशार्थसुहस्तौ भगवान्नृपम् ।

जिनधर्मं प्रपद्यस्व परत्रेह च शर्मणे ॥५९॥

स्वर्गः स्यादपवर्गो वासुचार्हद्वर्मशालिनाम् ।

इह हस्यश्वकोशादिसम्पदश्चोत्तरोत्तराः ॥६०॥

अभ्यग्रहीदथ नृपस्तदग्रे तदनुज्ञया ।

अर्हन्देवो गुरुः साधुः प्रमाणं मे ऽर्हतो वचः ॥६१॥

अणुव्रतगुणव्रतशिचाव्रतपवित्रितः ।

प्रधानश्रावको जज्ञे सस्मृतिस्तत्प्रभृत्यपि ॥६२॥

त्रिसन्ध्यमप्यवन्ध्यश्रीर्जिनार्चामर्चति स्म सः ।

साधर्मिकेषु वात्सल्यं बन्धुष्विव चकार च ॥६३॥

स सर्वदा जीवदयातरङ्गितमनाः सुधौः ।

अवदानरतो दानं दौर्नैभ्यो ऽभ्यधिकं ददौ ॥६४॥

आवैताढ्यं प्रतापाढ्यः स चकाराविकारधौः ।

त्रिखण्डं भरतचेत्रं जिनायतनमण्डितम् ॥६५॥

सुहृत्स्याचार्यपादानामवन्यामेव तस्थुषाम् ।
 चैत्ययात्रोत्सवश्चक्रे मङ्गेनान्यत्र वत्सरे ॥६६॥
 मण्डपं चैत्ययात्रायां सुहृत्स्ती भगवानपि ।
 एतत् नित्यमलं चक्रे श्रीमङ्गेन समन्वितः ॥६७॥
 सुहृत्स्तिस्त्रामिनः शिष्यपरमाणुरिवाग्रतः ।
 कृताञ्जलिस्तत्र नित्यं निषसाद् च सम्यतिः ॥६८॥
 यात्रोत्सवान्ते मङ्गेन रथयात्रा प्रचक्रमे ।
 यात्रोत्सवो हि भवति संपूर्णो रथयात्रया ॥६९॥
 रथो ऽथ रथशालाया दिवाकररथोपमः ।
 निर्ययौ खर्णमाणिक्यद्युतिद्योतितदिङ्मुखः ॥७०॥
 श्रीमदर्हत्यप्रतिमाया रथस्याया महर्द्धिभिः ।
 विधिज्ञैः स्नात्रपूजादि आवकैरुपचक्रमे ॥७१॥
 क्रियमाणे ऽर्हतः स्नात्रे स्नात्राश्चो न्यपतद्रथात् ।
 जन्मकल्याणके पूर्वं सुमेरुशिखरादिव ॥७२॥
 श्राद्धैः सुगन्धिभिर्द्रव्यैः प्रतिमाया विलेपनम् ।
 स्वामिविज्ञीप्सुभिरिवाकारि वक्ताहितांशुकैः ॥७३॥
 मालतीशतपत्तादिदामभिः प्रतिमार्हतः ।
 पूजिताभात्कलेवेन्दोर्दृता शारदवारिदैः ॥७४॥
 दह्यमानागुरुत्याभिर्धूमलेखाभिरावृता ।
 अशुभप्रतिमा नौलवासोभिरिव पूजिता ॥७५॥
 आरात्रिकं जिनार्चायाः कृतं श्राद्धैर्ज्वलच्छिखम् ।
 दीप्यमानौषधीचक्रगैलशृङ्गविडम्बकम् ॥७६॥

वन्दित्वा श्रीमदर्हन्तमथ तैः परमार्हतैः ।

रथैरिवागतोभूय स्वयमाचक्रुषे रथः ॥७७॥

नागरौभिरुपक्रान्तसहस्रौसकरासकः ।

चतुर्विधातोद्यवादसुन्दरप्रेक्षणीयकः ॥७८॥

परितः आविकालोकगौयमानोरुमङ्गलः ।

प्रतीच्छन्निविधां पूजां प्रत्यङ् प्रतिमन्दिरम् ॥७९॥

बहलैः कुङ्कुमाभोभिरभिषिक्ताग्रभूतलः ।

सम्यतेः सदनद्वारमासमाद् ग्रनै रथः ॥८०॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

राजापि सम्यतिरथ रथपूजार्थमुद्यतः ।

आगात्पनसफलवत्सर्वाङ्गोद्भिन्नकण्टकः ॥८१॥

रथाधिरूढां प्रतिमां पूजयाष्टप्रकारया ।

अपूजयन्नवानन्दसरोहंसो ऽवनीपतिः ॥८२॥

तदानीमेव सामन्तानाङ्गय निखिलानपि ।

सम्यक्त्वा ग्राहयित्वैवमादिदेश विशांपतिः ॥८३॥

मन्यध्वमयि सामन्ताः सम्यग्मां स्वामिनं यदि ।

तद्भवन्तु सुविहितश्रमणानामुपासकाः ॥८४॥

द्रव्यैरपि न मे किञ्चिदुद्भूतैः प्रयोजनम् ।

एवं कृते हि सामन्ताः प्रियं भवति मे कृतम् ॥८५॥

एवमाज्ञाय सामन्ता विमृष्टाः स्वस्वनीवृति ।

गत्वा चक्रुः स्वामिभक्त्या श्रमणानामुपासनाम् ॥८६॥

प्रावर्तयन् रथयात्रां तत्रानुगमनं तथा ।

रथाग्रे पुष्पवृष्टिं च चैत्यपूजां च ते व्यधुः ॥८७॥

इत्यादि श्रावकाचारं ते सर्वे चक्रिरे तथा ।
 प्रान्तदेशा अपि साधुविहारार्हा यथाभवन् ॥ ८८ ॥
 सम्यतिश्चिन्तयामास निशीथसमये ऽन्यदा ।
 अनार्येष्वपि साधूनां विहारं वतर्थाभ्यहम् ॥ ८९ ॥
 इत्यनार्थानादिदेश राजा दङ्गं करं मम ।
 तथा तथास्मत्पुरुषा मार्गयन्ति यथा यथा ॥ ९० ॥
 ततः प्रैषीदनार्येषु साधुवेषधरान्नरान् ।
 ते सम्यत्याज्ञयानार्थानिवमन्वशिषन्मृगम् ॥ ९१ ॥
 द्विचत्वारिंशता दोषैरेभिरेभिर्विवर्जितम् ।
 वस्त्रपात्रान्नपानादि देयमस्मास्वहो स्वयम् ॥ ९२ ॥
 अध्येतव्यं चेदमिदं ततो युष्मासु तोषभाक् ।
 भविता सम्यतिस्वामी कोपिप्यत्यन्यथा पुनः ॥ ९३ ॥
 ततः सम्यतिराजस्य परितोषार्थमुद्यताः ।
 ते तु तत्पुरुषादिष्टमन्वतिष्ठन्दिने दिने ॥ ९४ ॥
 एवं साधूचिताचारचतुरेषु क्रतेषु तु ।
 अनार्येषु सम्यतिना विज्ञप्ता श्रवः पुनः ॥ ९५ ॥
 कदापि श्रमणा एते भगवन्नार्यदेशवत् ।
 अनार्येष्वपि देशेषु विहरन्ति कुतो नहि ॥ ९६ ॥
 व्याजङ्गुः सूरयो ऽनार्यदेशेष्वज्ञानतः सदा ।
 ज्ञानदर्शनचारित्राण्युत्सर्पन्ति न पार्थिव ॥ ९७ ॥
 राजा प्रोवाच भगवन्ननार्येष्वपि सम्यति ।
 श्रमणान्ग्रेथ जानीध्वं तेषामाचारचातुरीम् ॥ ९८ ॥

एवं राज्ञो ऽतिनिर्वन्धादाचार्यैः केऽपि साधवः ।
 विहर्तुमादिदिशिरे ततो ऽभद्रमिल्लादिषु ॥८८॥
 अनार्याः प्रेक्ष्य तान्साधून्सम्यतेः पुरुषा इति ।
 ज्ञात्वा प्राक्शिक्षया तेभ्यो भक्तपानादिकं ददुः ॥१००॥
 निरवद्यं श्रावकत्वमनार्येष्वपि साधवः ।
 दृष्ट्वा गत्वा स्वशुरवे पुनराख्यन्सविस्मयाः ॥१०१॥
 एवं सम्यतिराजेन स्वशक्त्या बुद्धिगर्भया ।
 देशाः साधुविहारार्हा अनार्या अपि चक्रिरे ॥१०२॥
 राज्ञा प्राग्जन्मरङ्गत्वं बीभत्सं स्मरता निजम् ।
 अकार्यन्त महासत्ताः पद्वारेषु चतुर्व्यपि ॥१०३॥
 अयं निजः परो वायमित्यपेक्षाविवर्जितम् ।
 तत्रानिवारितं प्राप्नुर्भोजनं भोजनेच्छवः ॥१०४॥
 यदवाशिष्यतान्नादि भुक्तवत्सु बुभुक्षुषु ।
 तद्विभज्योपाददिरे महानसनियोगिनः ॥१०५॥
 को गृह्णात्यवशिष्टान्नमिति पृष्ट्वा महौभुजा ।
 आख्यन्महानसायुक्ताः स्वामिन्नादद्महे वयम् ॥१०६॥
 आदिदेश च तान् राजा यदन्नमवशिष्यते ।
 अकृताकारितार्थिभ्यः साधुभ्यो देयमेव तत् ॥१०७॥
 द्रव्यं दास्यामि वस्तेन सनिर्वाहा भविष्यथ ।
 न हि केष्वपि कार्येषु सौदति द्रव्यवाञ्छनः ॥१०८॥
 ते ऽवशिष्टान्नपानादि तदाद्यपि तदाज्ञया ।
 साधुभ्यो ददिरे ते ऽपि स्वीचक्रुः शुद्धिदर्शनात् ॥१०९॥

अमणोपासको राजा कान्दविकानथादिशत् ।

तैलाज्यदधिविक्रेतृन्वस्त्रविक्रायकानपि ॥११०॥

यत्किञ्चिदुपकुरुते साधूनां देयमेव तत् ।

तन्मूल्यं वः प्रदास्यामि मा स्म शङ्कध्वमन्यथा ॥१११॥

ते तथारेभिरे कर्तुं जातहर्षा विशेषतः ।

विक्रीयमाणे पण्ये हि वणिजामुत्सवो महान् ॥११२॥

तत्तथार्यसुहृत्सौ तु दोषयुक्तं विदन्नपि ।

सेहे शिष्यानुरागेण लिप्तचित्तो बलीयसा ॥११३॥

सुहृन्निमित्तश्चार्यमहागिरिरभाषत ।

अनेषणीयं राजान्न किमादत्से विदन्नपि ॥११४॥

सुहृत्सुवाच भगवन्त्यथा राजा तथा प्रजाः ।

राजानुवर्तनपराः पौरा विश्राणयन्त्यदः ॥११५॥

मायेयमिति कुपितो जगादार्यमहागिरिः ।

शान्तं पापं विसम्भोगः खल्वतः परमावयोः ॥११६॥

सामाचारीसमानैर्हि साधुभिः साधु संगतम् ।

सामाचारीविभिन्नस्य भिन्नो ऽध्वातः परं तव ॥११७॥

वेपमानो भिया बाल इव भक्तः सुहृत्स्यपि ।

आर्यमहागिरिपादान्वन्दित्वोचे कृताञ्जलिः ॥११८॥

सापराधो ऽस्मि भगवन्निथ्यादुःकृतमस्तु मे ।

क्षम्यतामपराधो ऽयं करिष्ये नेदृशं पुनः ॥११९॥

ऊचे महागिरिरथ दोषः को नाम ते ऽथवा ।

पुरा भगवता वीरस्वामिनैतद्धि भाषितम् ॥१२०॥

मदीये शिष्यमन्ताने स्थूलभद्रमुनेः परम् ।

पतम्प्रकर्षा साधूनां सामाचारौ भविष्यति ॥१२१॥

स्थूलभद्रमुनेः पश्चादावां तीर्थप्रवर्तकौ ।

अभूव तदिदं स्वामिवचः सत्यापितं त्वया ॥१२२॥

स्थापयित्वेत्यसम्भोगिकल्पमार्थमहागिरिः ।

जीवन्तस्वामिप्रतिमां नत्वावन्त्या विनिर्ययौ ॥१२३॥

पूर्वं हि समवसृतौ श्रीमतश्चरमार्हतः ।

दशार्णभद्रसम्बोधसमये यानि जज्ञिरे ॥१२४॥

गजेन्द्रस्याग्रपदानि समायाते दिवस्थतौ ।

तथैवास्थुश्च तत्रागात्तीर्थं चार्थमहागिरिः ॥१२५॥ युग्मम् ॥

स्थाते तत्र महातीर्थं गजेन्द्रपदनामनि ।

त्यक्तदेहो ऽनघनेन ययौ स्वर्गं महागिरिः ॥१२६॥

पार्थिवः सम्प्रतिरपि पालयञ्ज्रावकव्रतम् ।

पूर्णायुर्देवभृत्सिद्धिं क्रमेण च गमिष्यति ॥१२७॥

अथ विहृत्यान्यत्रार्थसुहृत्सुज्जयिनीं पुनः ।

जीवन्तस्वामिप्रतिमावन्दनार्थं समाययौ ॥१२८॥

बाह्योद्याने च भगवान् सुहृत्स्ती समवासरत् ।

वसतिं याचितुं प्रेषीत्वूर्मध्ये द्वौ मुनी च सः ॥१२९॥

तौ तु भद्राभिधानायाः श्रेष्ठिन्या जग्मतुर्गृहे ।

सापि पप्रच्छ तौ नत्वा किं नामादिशतं युवाम् ॥१३०॥

तावप्युचतुरावां हि शिष्यावार्थसुहृत्तिनः ।

तदादेशेन कल्याणि वसतिं प्रार्थयावहे ॥१३१॥

विशालां वाहनकुटीं वसतिं सार्पयत्ततः ।

सहस्रौ सपरीवारो ऽप्यलंचक्रे ततश्च ताम् ॥१३२॥

परावर्तितुमारेभे प्रदोषसमये ऽन्यदा ।

आचार्यैर्नलिनीगुल्माभिधमध्ययनं वरम् ॥१३३॥

भद्रायाश्च सुतो ऽवन्तिसुकुमालः सुरोपमः ।

तदा च विलसन्नासीत्सप्तभूमिगृहोपरि ॥१३४॥

द्वाचिंशता कलत्रैः स क्रौडन् स्वःस्त्रीनिभैरपि ।

तस्मिन्नध्ययने कर्णं ददौ कर्णरसायने ॥१३५॥

तत्सम्यगाकर्णयितुं भद्रासूनुनूनधीः ।

प्रासादाद्भुतसुत्तीर्य वसतिद्वारमाचयौ ॥१३६॥

अनुभूतं मया केदमिति चिन्तापरः स तु ।

संजातजातिस्मरणो ययावाचार्यसन्निधौ ॥१३७॥

नत्वा चोवाच भगवन्भद्रायास्तनयो ह्यहम् ।

पुरा च नलिनीगुल्मविमाने त्रिदशो ऽभवम् ॥१३८॥

विमानं नलिनीगुल्मं जातिसृज्या मया स्मृतम् ।

तत्रैव गन्तुं भूयो ऽद्य परिविव्रजिषाम्यहम् ॥१३९॥

ततः प्रार्थयमानं तं प्रव्राजयत मामिति ।

आचार्यमिश्रा जगदः सुकुमारो ऽसि दारक ॥१४०॥

सुखदा लोहचणकाः सुस्पर्शा वक्त्रयो ऽपि हि ।

दुष्करं तु जिनोपज्ञं तपो ऽतीचारवर्जितम् ॥१४१॥

भाद्रेयो ऽभिदधे बाढं प्रव्रज्योत्कण्ठितस्त्वहम् ।

सामाचार्यै चिरतरं न च पालयितुं क्षमः ॥१४२॥

आदावेव परिव्रज्यां तस्मादनश्नान्विताम् ।
 आदास्ये सत्त्वमालम्ब्य स्तोत्रं कष्टमिदं खलु ॥१४२॥
 गुरुरुचे महाभाग प्रव्रज्यां चेज्जिष्टक्षमि ।
 तदनुज्ञापय निजान्वन्धूनिह हि कर्मणि ॥१४४॥
 अवन्तिसुकुमालो ऽपि गृहे गत्वा कृताञ्जलिः ।
 आप्रपञ्चे निजान्वन्धूननुजज्ञे तु तैर्नहि ॥१४५॥
 भद्रासूनुस्ततः केशांस्तत्रैवोदखनत्सयम् ।
 स्वयं चोपाददे साधुलिङ्गं गृहपराङ्मुखः ॥१४६॥
 तादृगूपो यथाचार्यसुहृत्स्याचार्यमन्निधौ ।
 अवन्तिसुकुमालो ऽयं निर्ममः स्ववपुष्यपि ॥१४७॥
 स्वयमेवोपात्तलिङ्गो मा भूदिति सुहृत्स्यपि ।
 तं परिव्राजयामास प्रव्रज्याविधिसुच्चरन् ॥१४८॥
 क्षिरकालं तपःकष्टनिर्जरां कर्तुमचमः ।
 गुरुनाष्टच्छ्रयो ऽन्यत्र यथावनश्ननं चिकीः ॥१४९॥
 चक्रे ऽवन्तिसुकुमालः सुकुमालपददयात् ।
 निर्गच्छद्रक्तपृष्ठतैः सेन्द्रगोपामिवावनिम् ॥१५०॥
 स्थाने स्थाने चिताभस्मधूसरौभूतभूतलम् ।
 सो ऽगात्पितृवनं क्रौडास्थानं पितृपतेरिव ॥१५१॥
 कन्यारिकाकुडङ्गान्तस्तस्यावनशनेन सः ।
 समाहितः स्मरन्पञ्चपरमेष्ठिनमस्क्रियाम् ॥१५२॥
 तत्पदान्यसृगास्त्रावविस्त्राणि शिशुभिर्वृता ।
 लिहाना जम्बुकौ कापि तत्रोद्देशे समाचरौ ॥१५३॥

तत्पादप्रक्षरद्रक्तपङ्कगन्धेन भूयसा ।

सशिशुः सा विवेशाथ मध्येकन्यारिकावनम् ॥१५४॥

शोधयन्ती च सा प्राप तत्पादरक्तपिच्छलम् ।

तं च खादितुमारेभे कृतान्तस्त्रेव सोदरा ॥१५५॥

चटच्चटिति सा चर्म चटच्चटिति जङ्गलम् ।

धगद्धगिति मेदश्च कटत्कटिति कीकसम् ॥१५६॥

भक्षयन्ती पादमेकं तस्य सा निरशेषयत् ।

तद्धिम्भरूपाण्यपरं प्रथमे प्रहरे निशः ॥१५७॥ युग्मम् ॥

तथापि न चकम्पे स प्रत्युतामंस्त सात्त्विकः ।

अपि तां पादखादिर्चौ पादसंवाहिकामिव ॥१५८॥

एवं द्वितीये प्रहरे तद्रूढं च चखाद सा ।

साधु दृष्टुं जीवो ऽयमित्यकार्षीत्क्षपां तु सः ॥१५९॥

तत्तुन्दं भक्षयामास तृतीयप्रहरे च सा ।

स तु दध्यौ मयत्येषा न तुन्दं किं तु कर्म मे ॥१६०॥

तुर्यं च यामे यामिन्या महासत्त्वो विपद्य सः ।

विमाने नलिनौगुल्मे महर्द्धिरमरोऽभवत् ॥१६१॥

वन्द्यो महानुभावो ऽयं महासत्त्वो ऽयमित्यथ ।

तच्छरीरस्य तत्कालं महिमा निर्ममे ऽमरैः ॥१६२॥

तद्भार्यास्तमपश्यन्त्यः पृच्छन्ति स्म सुहस्तिनम् ।

आख्याहि भगवन्नस्तपतिः कथमभूदिति ॥१६३॥

उपयोगेन विज्ञाय सुहस्यपि हि तत्तथा ।

तदीयं सर्वमाचख्यौ ताभ्यो मधुरया गिरा ॥१६४॥

अवन्तिसुकुमालस्य पत्न्यो गत्वाथ सद्गनि ।
 भद्रायाः पुरतः सर्वं तं वृत्तान्तं न्यवीविदन् ॥१६५॥
 अवन्तिसुकुमालस्य माता भद्रा निशात्यये ।
 श्लाघाने प्रययौ तत्र कन्यारौवनलाञ्छिते ॥१६६॥
 आकृष्टं दिशि नैर्ऋत्यां दृष्ट्वा सूनोः कलेवरम् ।
 हरोद वाष्पमिषतो वारिदानोद्यतेव सा ॥१६७॥
 भद्रा वधूभिः सहिता रुदती विललाप च ।
 प्राणानपि किमत्याचौरस्मानिव किमौदृशः ॥१६८॥
 वत्स प्रव्रजितो ऽपि त्वमेकस्मिन्नपि वासरे ।
 किं नाम नालमकृथा विहारेण गृहाङ्गणम् ॥१६९॥
 का नाम रात्रिः कल्याणौ सा भविष्यत्यतः परम् ।
 या स्त्रे दर्शयित्वा त्वामस्मान्जैवयिष्यति ॥१७०॥
 निर्मोहौभूय यद्यस्मान्पर्यहार्षीर्ब्रतेच्छया ।
 तद्गुरुष्वपि निर्मोहः किमभूस्ते यदुज्जिताः ॥१७१॥
 विलप्यैवं वज्रतरं भद्रा सिप्राणदीतटे ।
 तस्यौर्ध्वदेहिकं चक्रे रुदती समयोचितम् ॥१७२॥
 भद्रासूनोर्गृहिण्यो ऽपि विलप्य च विलप्य च ।
 सिप्रायां चक्रिरे शङ्खोद्धरणं क्लिन्नवाससः ॥१७३॥
 सुतमृत्युसमुद्भूतशोकानलकरालिता ।
 भद्रा तदैच्छत्प्रज्यां शमामृततरङ्गिणीम् ॥१७४॥
 भद्राथ सद्ने गत्वा सुक्लैकां गुर्विणीं वधूम् ।
 वधूभिः सममन्याभिः परिव्रज्यामुपाददे ॥१७५॥

गुर्यां जातेन पुत्रेण चक्रे देवकुलं महत् ।

अवन्तिसुकुमालस्य मरणस्थानभूतले ॥१७६॥

तद्देवकुलमद्यापि विद्यते ऽवन्तिभूषणम् ।

महाकालाभिधानेन लोके प्रथितमुच्चकैः ॥१७७॥

भगवानार्यसुहृत्स्यपि गच्छं

समये वरप्रिस्थाय समर्थं ।

विहितानग्रनस्यक्ता देहं

सुरलोकातिथितां प्रतिपेदे ॥१७८॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्थविरावली-
चरिते महाकाव्ये सम्यतिराजचरित्र-आर्यमहागिरिस्त्रिगर्गमन-
अवन्तिसुकुमालनलिनीगुल्मगमन-आर्यसुहृत्स्त्रिगर्गमनवर्णनो नाम
एकादशः सर्गः ॥

द्वादशः सर्गः ।

सुहृस्तिनो ऽन्वये वज्रस्वामी च क्रमयोगतः ।

अभूत्प्रवचनाधारस्तत्कथाय प्रपञ्च्यते ॥१॥

इहैव जम्बूद्वीपे ऽपाग्भरतार्धविभूषणम् ।

अवन्तिरिति देशो ऽस्ति स्वर्गदेशीय ऋद्धिभिः ॥२॥

तत्र तुम्बवनमिति विद्यते सन्निवेशनम् ।

निवेशनमिव श्रीणां द्युसदामपि हर्षदम् ॥३॥

बभूव आवकस्तत्र श्रियो देव्या इवात्मजः ।

इभ्यपुत्रो धनगिरिर्गिरीकृतधनोच्चयः ॥४॥

मध्यमेनापि वयसा तस्य भूषितवर्णः ।

हृदये नाविशत्कामः प्रशमदाःस्तरचिते ॥५॥

धर्मादर्थो भवतीति न्यायशास्त्रेष्वधीयते ।

सो ऽर्थादपि व्यधाद्धर्मं पात्रेभ्यो ऽर्थं नियोजयन् ॥६॥

ब्रह्मचर्यपरीणामं स्वर्गमोक्षफलं विदन् ।

दूषेष्ट कन्यां नोदोढुं सो ऽर्हद्धर्मपरायणः ॥७॥

यत्र यत्र कुले कन्यां धनगिर्यर्थमादृतौ ।

प्रार्थयेते स्म पितरौ तदुद्वाहमहोत्सवे ॥८॥

तत्र तत्र धनगिरिर्गत्वा स्वयमचौकथत् ।

अहं हि प्रव्रजिष्यामि दोषो ऽस्ति मे न जल्पतः ॥९॥ युग्मम् ॥

इतश्च धनपालस्य महेभ्यस्य तु नन्दना ।

सुनन्दोचे धनगिरेर्दयाहं सो ऽस्तु मे वरः ॥१०॥

महेभ्यो धनपालो ऽपि स्वयंवरपरायणाम् ।
 प्रददौ धनगिरये दीक्षामपि जिष्टत्वे ॥११॥
 भ्रातार्यश्रमिती नाम सुनन्दायाः पुराग्रहीत् ।
 परिव्रज्यां सिंहगिरेराचार्यस्यांहिसन्निधौ ॥१२॥
 अन्यदा तु चतुस्त्रातां सुनन्दां ब्रह्मधीरपि ।
 भेजे धनगिरिर्भोगफलं कर्म हि नान्यथा ॥१३॥
 इतश्चाष्टापदगिरौ गौतमस्वामिना किल ।
 प्ररूपितं पुण्डरीकाध्ययनं ह्यवधारितम् ॥१४॥
 पुरा येन वैश्रमण्यसामानिकदिवौकसा ।
 स प्रच्युत्यावततार सुनन्दायास्तदोदरे ॥१५॥ युग्मम् ॥
 अन्तर्वर्त्तनीं धनगिरिस्तां ज्ञात्वोचे विशुद्धधीः ।
 एष गर्भो ऽद्वितीयस्ते भविता प्रब्रजाम्यहम् ॥१६॥
 श्रमनीषित एवाभूत्सम्बन्धो ऽपि त्वया सह ।
 प्रब्रज्यैव प्रेयसी मे ऽतः परं स्वस्ति ते पुनः ॥१७॥
 इत्युक्त्वा तां धनगिरिरवक्रयकुटीमिव ।
 हित्वा सिंहगिरिगुरोः पार्श्वं गत्वाभवद्यतिः ॥१८॥
 सो ऽथ द्वाविंशतिमपि सहमानः परीषद्भान् ।
 सुदुस्तपं तपस्तेपे स्वशरीरे ऽपि निःस्पृहः ॥१९॥
 स स्थैर्यार्जवविनयादिभिः शिष्यगुणैर्वृतः ।
 श्रुतसारं गुरोः पार्श्वात्पथः कूपादिवाददे ॥२०॥
 नवमास्यां व्यतीतायां सुनन्दापि हि नन्दनम् ।
 अजीजनज्जनानन्दं सरसीव सरोरुहम् ॥२१॥

सुनन्दाथाः प्रीतिपात्राण्यङ्गनाः सूतिकागृहे ।
 प्रतिजागरणायातास्तं बालमिदमूचिरे ॥ २ २ ॥
 यदि जात न ते तातः प्राव्रजिष्यत्तदोत्सुकः ।
 जातकर्मोत्सवः श्रेयानभविष्यत्ततः खलु ॥ २ ३ ॥
 स्त्रीजने सत्यपि गृहं भाति न स्त्रामिनं विना ।
 बङ्गीभिरपि ताराभिर्यथा चन्द्रं विना नभः ॥ २ ४ ॥
 स तु बालो ऽपि सञ्ज्ञावाञ्ज्ञानावरणलाघवात् ।
 तासामाकर्णयामास तं संलापं समाहितः ॥ २ ५ ॥
 अचिन्तयच्च मत्तातः परिव्रज्यामुपाददे ।
 एवं च चिन्तयन्नेव जातिस्मरणमाप सः ॥ २ ६ ॥
 संजातजातिस्मरणः संसारासारतां विदन् ।
 इथेष चीरकण्ठो ऽपि पित्र्ये ऽध्वन्यध्वनीनताम् ॥ २ ७ ॥
 कथमुद्विज्य मां माता त्यक्ष्यतीति विचिन्त्य सः ।
 मातुरङ्गस्थितो ऽप्युच्चै रोदिति स्म दिवानिशम् ॥ २ ८ ॥
 न रागमधुरैर्गानैर्न क्रीडनकदर्शनैः ।
 न वस्त्रदोलाप्रेङ्खलाभिर्न चाटुवचनैरपि ॥ २ ९ ॥
 नोत्सङ्गनृत्यलोल्लाभिर्न सुखातोद्यवादनैः ।
 न शिरश्चुम्बनेनापि विश्राम स रोदनात् ॥ ३ ० ॥ युग्मम् ॥
 एवं च रुदतस्तस्य शिशोर्मासाः षडत्यगुः ।
 आससाद सुनन्दापि निर्वेदं तेन सूनुना ॥ ३ १ ॥
 अन्यदा तु सिंहगिरिस्तत्रागात्सन्निवेशने ।
 विनेयैर्धनगिर्यार्थश्रमितादिभिरावृतः ॥ ३ २ ॥

वसत्यां तस्त्रिवांसं च नत्वा सिंहगिरिं गुरुम् ।
 धनगिर्यार्यश्रमितावन्वजिज्ञपतामिति ॥३३॥
 स्वजनाः सन्ति नावस्मिन्मगवन् सन्निवेशने ।
 यौष्माकेण नियोगेन तान्विवन्दयिषावहे ॥३४॥
 तयोश्च पृच्छतोरेवं शकुनं शुभसूचकम् ।
 दृष्ट्वा सिंहगिरिगुरुरूचे ऽनूचानपुङ्गवः ॥३५॥
 महर्षिभ्यो ऽद्य वां भावौ लभेथे यद्युवां मुनी ।
 सचित्तं वाप्यचित्तं वा तदादेयं मदाज्ञया ॥३६॥
 सद्ने ऽथ सुनन्दाया जग्मतुस्तौ महामुनी ।
 तस्यास्तावन्त्यनारीभिर्द्वार्यायातौ निवेदितौ ॥३७॥
 महिष्ठाश्वोचिरे सर्वाः सुनन्दे नन्दनस्त्वया ।
 अर्पणैर्यो धनगिरेः क नेष्यत्येष दृश्यताम् ॥३८॥
 निरानन्दा सुनन्दापि तमादाय स्तनंधयम् ।
 तेन निर्वेदितोदस्यादूचे धनगिरिं च सा ॥३९॥
 दयन्तं कालमात्मैव बालकः पालितो मया ।
 नटिताहं त्वनेनोच्चै रोदित्येष दिवानिशम् ॥४०॥
 यद्यप्यसि प्रव्रजितस्तथाप्येनं स्वमात्मजम् ।
 गृहाण मामिव त्याक्षीर्मा स्मैनमपि सम्प्रति ॥४१॥
 स्मिता धनगिरिरपि प्रोवाच वदतां वरः ।
 एवं करिष्ये कल्याणि पश्चात्तापं तु यास्यसि ॥४२॥
 मा कृथाः सर्वथेदृचं कुरुषे वा कुरुष्व तत् ।
 समचं साक्षिणां भद्रे पुनर्ह्येनं न लप्स्यसे ॥४३॥

ततश्च साक्षिणः कृत्वा सनिर्वदं सुनन्दया ।
 नन्दनो धनगिरये ऽर्पितस्तेनाददे च सः ॥ ४४ ॥
 सो ऽर्भको धनगिरिणा पात्रबन्धे न्यधाय च ।
 गृहीतसङ्केत इव विरराम च रोदनात् ॥ ४५ ॥
 ततः सुनन्दासदनादृषौ तावात्तबालकौ ।
 गुर्वाज्ञापालकौ भूयो ऽप्येतुर्गुरुसन्निधौ ॥ ४६ ॥
 महासारस्य भारेण पुत्ररत्नस्य तस्य तु
 नमद्वाङ्गं धनगिरिं दृष्ट्वा गुरुरभाषत ॥ ४७ ॥
 आयासित इवामि त्वं भिक्षाभारेण तं मम ।
 समर्पय महाभाग विश्राम्यतु भुजस्तव ॥ ४८ ॥
 इत्युपादाय यत्नेन साधुः श्रीपात्रमर्भकम् ।
 कान्था सुरकुमाराभमर्पयामास तं गुरोः ॥ ४९ ॥
 देदीप्यमानं तेजोभिरधिपं तेजसामिव ।
 आचार्यवर्यस्तं बालं पाणिभ्यां स्तयमाददे ॥ ५० ॥
 शिशोस्तस्यातिभारेण सद्यः सिंहगिरेर्गुरोः ।
 नमति स्म महीपीठं वार्यादिस्मोरिवाञ्जलिः ॥ ५१ ॥
 तद्भारभङ्गुरकरो गुरुरुचे सविस्मयः ।
 अहो पुंरूपभृद्वज्रमिदं धर्तुं न शक्यते ॥ ५२ ॥
 भावी प्रवचनाधारो महापुण्यः पुमानयम् ।
 यत्नेन रक्ष्यो रत्नं हि प्रायेणापायवत्तमम् ॥ ५३ ॥
 साध्वीनामिति तं बालं पालनायार्पयद्गुरुः ।
 वज्रसारस्य तस्यादाद्वज्र इत्यभिधामपि ॥ ५४ ॥

गत्वा शय्यातरकुले भक्ते तं बालमार्थिकाः ।

स्वमात्मानमिवाख्याय पालनाचार्ययन्त्र ॥५५॥

कुमारमृत्याकुशलाः शय्यातर्यो ऽपि तं शिशुम् ।

स्वस्वपुत्राधिकं प्रीत्या पश्यन्त्यः पर्यपालयन् ॥५६॥

शय्यातरपुरन्ध्रीणां स सौभाग्यनिधानभूः ।

अङ्गादङ्गं संचचार हंसो ऽम्बुजमिवाम्बुजात् ॥५७॥

उल्लापयन्त्यस्तं बालं मन्मनोल्लापपूर्वकम् ।

शय्यातरकुटुम्बिन्यो हर्षवातुलतां ययुः ॥५८॥

शय्यातर्यो महाभागाः स्नानपानाशनादिभिः ।

स्यर्धमाना इवान्योन्यं चक्रुर्वज्रस्य सत्क्रियाम् ॥५९॥

वयोवृद्धपरीणामो वज्रो बालो ऽपि संयमात् ।

न बालचापलं चक्रे किञ्चित्तामामसौख्यदम् ॥६०॥

बुभुजे प्रासुकं वज्रः प्राणयात्राकृते सुधीः ।

जातिस्मरणसंजातविवेकः कल्पविद्धि सः ॥६१॥

चिकीर्षति स्म बालो ऽपि नीहारादि यदा च सः ।

चक्रे तदा सदा सज्ज्ञां सुव्यक्तां बालधारिषु ॥६२॥

शय्यातरकुमाराणां सर्वेषां युग्मभूरिव ।

वज्रो ऽभवत्प्रीतिगुणं समानं तेषु दर्शयन् ॥६३॥

ज्ञानोपकरणादानैर्बालक्रीडां प्रपञ्चयन् ।

वज्रः प्रमोदयामास प्रतिवासरमार्थिकाः ॥६४॥

वज्रं दृष्ट्वा सुनन्दापि सुरूपं श्रीलशालिनम् ।

शय्यातरेभ्यो ऽयाचिष्ट मत्सूनुरिति वादिनी ॥६५॥

जननीपुत्रसम्बन्धं तवामुख्यार्भकस्य च ।
 न विद्मः किं त्वसौ न्यासो गुरुणामिति ते ऽवदन् ॥६६॥
 इत्युक्त्वा नार्पयामासुस्तस्यै श्रय्यातराः सुतम् ।
 ततश्चैच्छिष्टं सा वज्रं दूरस्थैव परस्त्रवत् ॥६७॥
 महता हृपरोधेन सा तेषामेव वेश्मनि ।
 धात्रीव लालयामास स्तन्यपानादिना सुतम् ॥६८॥
 इतो ऽपि चाचलपुरविषये श्रीविभूषणे ।
 कन्या पूर्णा चेति नद्यौ विद्येते प्रथिताभिधे ॥६९॥
 अन्तराले तथोर्नद्योरवात्सुः केऽपि तापसाः ।
 पादलेपविदेको ऽभूत्तेषां मध्ये च तापसः ॥७०॥
 विधाय पादलेपं च पादुके परिधाय च ।
 जले ऽपि स्थलवत्पादौ विन्यस्यन् संचचार सः ॥७१॥
 एवं च पादुकारूढः स नित्यं जलवर्तना ।
 पुरे गतागतं चक्रे जनयन्विस्मयं जने ॥७२॥
 नहि वो दर्शने कोऽपि प्रभावो ऽस्ति यथा हि नः ।
 अमणोपासकानेवं प्रजहास स तापसः ॥७३॥
 तत्रागादार्थश्रमिताचार्यो वज्रस्य मातुलः ।
 विहारक्रमयोगेण योगसिद्धो महातपाः ॥७४॥
 तस्मै चाचार्यवर्याय कथयामासुरार्हताः ।
 स्वदर्शनोपहासं ते तापसोपज्ञमुच्चकैः ॥७५॥
 तदाकर्णार्यश्रमितः श्रुतज्ञाने स्फुरत्यपि ।
 ज्ञात्वा मतिबलेनापि जगाद खानुपासकान् ॥७६॥

नास्य कापि तपःशक्तिस्तापसस्य तपस्विनः ।
 केनाप्यसौ प्रयोगेण प्रतारयति वो ऽखिलान् ॥७७॥
 यथा ह्यकालपुष्पादि दर्शितं कौतुकावहम् ।
 तथैतदपि विज्ञानं न तपःशक्तिरीदृशी ॥७८॥
 उपदेशमात्रसिद्धे साध्ये युष्मादृशमपि ।
 विज्ञाने विस्मयं कृत्वा मा स्म अद्भुत तापसान् ॥७९॥
 यदि वः प्रत्ययो नास्ति तापसस्तन्निमन्व्यताम् ।
 गृहागतस्य तस्यांघ्रौ प्रचाल्यौ पादुके अपि ॥८०॥
 आवकैस्तापसः सो ऽथ मायां कृत्वा न्यमन्व्यत ।
 एकस्य आवकस्यैकस्यागात्परिवृतो जनैः ॥८१॥
 आवकः सकुटुम्बो ऽपि दर्शयन्भक्तिनाटकम् ।
 तं तापसमभाषिष्ट गृहद्वारमुपागतम् ॥८२॥
 भगवन्भवतः पादपद्मौ प्रचालयाम्यहम् ।
 ये चालयन्ति तत्पादावात्मानं चालयन्ति ते ॥८३॥
 तदस्माननुगृह्यैवं निस्तारयितुमर्हसि ।
 स्वलयन्ति महात्मानो भक्तिं भक्तिमतां न हि ॥८४॥
 अनिच्छतो ऽपि तस्याथ आवकस्तापसस्य सः ।
 चालयामास पादौ च पादुके चोष्णवारिणा ॥८५॥
 तत्पादपादुकाग्रौचमकर्षीत्स तथा यथा ।
 तत्र प्रलेपगन्धो ऽपि नास्थान्नीचे ऽनुरागवत् ॥८६॥
 महत्या प्रतिपत्त्या तं तापसं आवकायणीः ।
 अभोजयत्कार्यवशात्पूज्या मिथ्यादृशो ऽपि हि ॥८७॥

तेन लेपापहारेण तापसो दुर्मनायितः ।

नावेदौङ्गोजनास्त्रादं विगोपागमशङ्कया ॥ ८ ८ ॥

तापसो भोजनं कृत्वा सरित्तीरं पुनर्ययौ ।

लोकैर्वृतो जलस्तम्भकुट्टहलदिदृचया ॥ ८ ९ ॥

लेपाश्रयः स्यादद्यापि कोऽपीत्यल्पमतिः स तु ।

अलीकमाहमं कृत्वा प्राग्वत्प्राविशदम्भसि ॥ ९ ० ॥

ततः कमण्डलुरिव कुर्वन्बुडबुडारवम् ।

ब्रुडति स्म सरित्तीरे स तापसकुमारकः ॥ ९ १ ॥

वयं मायाविनानेन मोहिताः स्मः कियच्चिरम् ।

मलिन्यभूदिति मनस्तदा मिथ्यादृशामपि ॥ ९ २ ॥

दत्तताले च तत्कालं जने तुमुलकारिणि ।

आचार्या अपि तत्रागुः श्रुतस्त्वन्यधुरंधराः ॥ ९ ३ ॥

ततश्चिकीर्षवः स्वस्य दर्शनस्य प्रभावनाम् ।

आचार्याश्चिचिपुर्यागविशेषं सरिदन्तरे ॥ ९ ४ ॥

एहि पुत्र यथा यामो वयं परतटे तव ।

इति चावोचदाचार्यवर्यो धुर्यो महात्मनाम् ॥ ९ ५ ॥

तटद्वये ततस्तस्याः सरितो मिलिते सति ।

आचार्यः सपरीवारः परतीरभुवं ययौ ॥ ९ ६ ॥

आचार्यैर्दर्शितं तं चातिशयं प्रेक्ष्य तापसाः ।

सर्वे ऽपि संविविजिरे तद्भक्तश्चाखिलो जनः ॥ ९ ७ ॥

आचार्यस्यार्थग्रामितस्यान्तिके प्राव्रजन्नय ।

सर्वे मथितमिथ्यात्वास्तापसा एकचेतसा ॥ ९ ८ ॥

ते ब्रह्मद्वीपवास्तव्या इति जातास्तदन्वये ।

ब्रह्मद्वीपिकनामानः अमणा आगमोदिताः ॥८८॥

इतश्च वज्रस्तत्रस्थः क्रमेणाभूत्त्रिहायणः ।

तदा च धनगिर्याद्यास्तत्र साधव आययुः ॥१००॥

आयास्यति धनगिरिर्गृहीष्यामि स्वमात्मजम् ।

सुनन्दैवं चिन्तयन्ती तेष्वायातेष्वमोदत ॥१०१॥

सुनन्दापि महर्षिभ्यः स्वनन्दनमयाचत ।

ते पुनर्नार्पयामासुः प्रत्यभाषन्त चेदृशम् ॥१०२॥

अयाचितस्त्वया दत्तो मुग्धे ऽस्मभ्यमयं शिशुः ।

वान्तान्नमिव को दत्तं पुनरादातुमिच्छति ॥१०३॥

विक्रीतेष्विव दत्तेषु स्वामित्वमपगच्छति ।

मा याचिष्ठाः सुतं दत्त्वा त्वयैष परमात्कृतः ॥१०४॥

पक्षयोर्हमथोरेवमुच्चैर्विवदमानयोः ।

लोको ऽवादीदमुं वादं राजा निर्धारयिष्यति ॥१०५॥

ततः सुनन्दा लोकेन सहिता नृपपर्षदि ।

जगाम सङ्घसहिताः अमणा अपि ते ययुः ॥१०६॥

राज्ञो न्यषीददामेन सुनन्दा दक्षिणेन तु ।

श्रीमान्सङ्घः समस्तो ऽपि यथास्थानमथापरे ॥१०७॥

परिभाव्य द्वयोर्भाषामुत्तरं चावदन्नृपः ।

येनाहृतः समायाति बालस्तस्य भवत्वसौ ॥१०८॥

तं निर्णयममंसातां तौ तु पचावुभावपि ।

इति चोचतुरादौ कः स्तुतुमाङ्गातुमर्हति ॥१०९॥

स्त्रीगृह्याः प्रोचिरे पौरा व्रतिनामेष बालकः ।
 चिरसंघटितप्रेमा तद्वचो नातिलङ्घते ॥११०॥
 मातैवाङ्गयतामादाविधं दुष्करकारिणी ।
 नारीति चानुकम्प्यापि भवत्येतद्धि नान्यथा ॥१११॥
 ततः सुनन्दा वज्रशो बालक्रीडनकानि च ।
 विविधानि च भक्ष्याणि दर्शयन्त्येवमभ्यधात् ॥११२॥
 हस्तिनो ऽमी अमी अश्वाः पत्तयो ऽमी अमी रथाः ।
 तव क्रीडार्थमानीतास्तद्गृहाणैहि दारक ॥११३॥
 मोदका मण्डका द्राक्षाः शर्कराश्चान्यदप्यदः ।
 यदिच्छसि तदस्थेव गृह्यतामेहि दारक ॥११४॥
 तवायुश्चन्द्रशीयाहं सर्वाङ्गमवतारणे ।
 चिरं जीव चिरं नन्द सुनन्दाभाशु मोदय ॥११५॥
 मम देवो मम पुत्रो ममात्मा मम जीवितम् ।
 त्वमेवासीति मां दीनां परिष्वङ्गेण जीवय ॥११६॥
 विलक्षां मा कृथा वत्स मां लोकस्थास्य पश्यतः ।
 हृदयं मे ऽन्यथा भावि पक्वबालुङ्कवद्विधा ॥११७॥
 एहि हंसगते वत्स ममोत्सङ्गं परिष्कुरु ।
 कुक्षिवासावक्रयो मे न लभ्यः किमियानपि ॥११८॥
 एवं क्रीडनकैर्भक्ष्यप्रकारैश्चाटुकैरपि ।
 सौनन्देयः सुनन्दाया नाभ्यगच्छन्मनागपि ॥११९॥
 न मातुरूपकाराणां कोऽपि स्यादनृणः पुमान् ।
 एवं विदन्नपि सुधीर्वज्र एवमचिन्तयत् ॥१२०॥

यदि सङ्गमुपेक्ष्ये कृत्वा मातुः कृपामहम् ।
 तदा स्थान्मम संसारो दीर्घदीर्घतरः खलु ॥ १२१ ॥
 इयं च धन्या माता मे ऽल्पकर्मा प्रव्रजिष्यति ।
 उपेक्ष्यमस्या ह्यापातमात्रजं दुःखमप्यतः ॥ १२२ ॥
 दीर्घदर्शी विमृश्यैवं वज्रो वज्रदृढाग्रयः ।
 प्रतिमास्य इव स्थानान्न चचाल मनागपि ॥ १२३ ॥
 राजावादीत्सुनन्दे त्वमपसर्प शिशुर्ह्यसौ ।
 नागादाह्वयमानस्त्वामजानन्निव मातरम् ॥ १२४ ॥
 ततो राज्ञा धनगिरिः प्राप्तावसरमौरितः ।
 रजोहरणमुत्क्षिप्य जगादैवं मिताचरम् ॥ १२५ ॥
 व्रते चेद्भवसायस्ते तत्त्वज्ञो ऽसि यदि स्वयम् ।
 तद्रजोहरणं धर्मध्वजमादत्त्व मे ऽनघ ॥ १२६ ॥
 वज्रस्तदैव कलभ इवोत्क्षिप्तकरो द्रुतम् ।
 दधावाभिधनगिरि प्रकणत्यादघर्घरः ॥ १२७ ॥
 गत्वा च पितुरुत्सङ्गमधिरुह्य विशुद्धधीः ।
 तद्रजोहरणं लीलासरोजवदुपाददे ॥ १२८ ॥
 वज्रेण पाणिपद्माभ्यां रजोहरणमुद्धृतम् ।
 विरराज रोमशुक्ल इव प्रवचनश्रियः ॥ १२९ ॥
 उल्लसत्कुन्दकलिकाकारदन्तद्युतिस्मितः ।
 स रजोहरणादृष्टिं नान्यत्रादान्मनागपि ॥ १३० ॥
 दिनात्यये पद्मिनीव सद्यो स्नानमुपेयुषी ।
 हस्तविन्यस्तचिबुका सुनन्दैवमचिन्तयत् ॥ १३१ ॥

भ्राता मम प्रव्रजितो भर्ता प्रव्रजितो ऽय मे ।
 प्रव्रजिष्यति पुत्रो ऽपि प्रव्रजाम्यहमप्यतः ॥ १३१ ॥
 न मे भ्राता न मे भर्ता न मे पुत्रो ऽपि सम्प्रति ।
 तन्ममापि परिव्रज्या श्रेयसी गृहवासतः ॥ १३२ ॥
 स्वयमेवेति निर्णीय सुनन्दा सदनं ययौ ।
 वज्रमादाय वसतिं प्रययुर्मुनयो ऽपि ते ॥ १३३ ॥
 व्रतेच्छुर्न पपौ स्तन्यं वज्रस्तावदया अपि ।
 इत्याचार्यैः परिव्राज्य साध्वीनां पुनरार्यत ॥ १३४ ॥
 उद्यद्भाग्यविशेषेण भववैराग्यभृङ्गशम् ।
 सुनन्दापि प्रवव्राज तद्गच्छाचार्यसन्निधौ ॥ १३५ ॥
 पठार्यसुखाच्छृण्वन्नङ्गान्येकादशापि हि ।
 पदानुसारी भगवान्वज्रो ऽधीयाय धीनिधिः ॥ १३६ ॥
 अष्टवर्षो ऽभवद्वज्रो यावदार्याप्रतिश्रये ।
 ततो वसत्यामानिन्ये हर्षभाग्निर्महर्षिभिः ॥ १३७ ॥
 अन्यदा वज्रगुरवः प्रत्यवन्तीं प्रतस्थिरे ।
 धाराधरो ऽखण्डधारमन्तराले ववर्ष च ॥ १३८ ॥
 यच्चमण्डपिकाप्राये स्थाने काप्यस्रवज्जले ।
 आचार्या वज्रगुरवस्ते तस्युः सपरिच्छदाः ॥ १३९ ॥
 प्राग्जन्मसुहृदो वज्रस्थामरा जृम्भकास्तदा ।
 सत्त्वं परीक्षितुं तच्च वणिग्नूतीर्विचक्रिरे ॥ १४० ॥
 उत्पर्याणितवद्धाश्ववृषभं चरदौष्टकम् ।
 मण्डलीकृतशकटं सन्निवेशितकेणिकम् ॥ १४१ ॥

जयनच्छन्नविक्रियवस्तुगोणीपरस्परम् ।

राङ्गान्नोत्तीर्णपात्रीकं मुञ्जानजनसङ्कुलम् ॥ १४३ ॥

तण्णप्रावरणच्छन्नसंचरत्कर्मकञ्जनम् ।

आवासं ते दिविषदो वणिगूपा विचक्रिरे ॥ १४४ ॥

॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

वारिदे विरतप्राये तानाचार्यान्दिवौकसः ।

न्यमन्त्रयन्त भिक्षार्थं ह्रस्ववन्दनपूर्वकम् ॥ १४५ ॥

निवृत्तामिव विज्ञाय वृष्टिमाचार्यपुङ्गवाः ।

वज्रमादिदिशुर्भिन्नानयने विनयोञ्ज्वलम् ॥ १४६ ॥

वज्रो ऽथावशिकीं कृत्वा द्वितीयमुनिना सह ।

विहृतुं निरगादीर्याशुद्विमध्वनि चिन्तयन् ॥ १४७ ॥

तुषारान्यततो दृष्ट्वा त्रसरेणुनिभानपि ।

वज्रो निववृते च द्राग्भीतो ऽप्यायविराधनात् ॥ १४८ ॥

तुषारमात्रामप्यम्बुवृष्टिं देवा निरुध्य ताम् ।

आक्कासत पुनर्वज्रं वृष्टिर्नास्तीति भाषिणः ॥ १४९ ॥

वज्रस्तदुपरोधेन वृक्षभावेन चाचलत् ।

जगाम च तदावासं भक्तपानादिसुन्दरम् ॥ १५० ॥

ससम्भ्रमेषु देवेषु तेषु भक्तादिदित्तया ।

द्रव्यचेचकालभावैरूपयोगमदत्त सः ॥ १५१ ॥

कूष्माण्डकादिकं द्रव्यं कुतो राङ्गमसम्भवि ।

इदं चोज्जयिनीक्षेत्रं स्वभावादपि कर्कशम् ॥ १५२ ॥

प्रावृषि प्रथमायां च द्रव्यस्यास्य कथापि का ।

दातारो ऽप्यनिमेषात्ता अभ्रस्यूकचरणा इति ॥ १५३ ॥

नियतं देवपिण्डो ऽयं साधूनां नहि कल्पते ।

तस्मादनात्तपिण्डो ऽपि ब्रजामि गुरुसन्निधौ ॥ १५४ ॥

॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

इत्यनादाय तद्भिचां वज्रस्वामी न्यवर्तत ।

प्रत्यक्षीभूय तैश्चाथो जगदे विस्मितैः सुरैः ॥ १५५ ॥

वयं हि जृम्भका देवाः प्राग्जन्मसुहृदस्तव ।

त्वां द्रष्टुमागमामेह त्वमद्यापि हि नः सुहृत् ॥ १५६ ॥

अथ वैक्रियलब्धाख्यां विद्यां तोषमृतो ऽमराः ।

निष्कथं क्लृप्तमायाया इव वज्राय ते ददुः ॥ १५७ ॥

ज्येष्ठ मास्यन्यदा वज्रो विहरंश्च बहिर्भुवि ।

नैगमीभूय तैर्देवैर्धृतपूरैर्न्यमन्व्यत ॥ १५८ ॥

वज्रो गत्वा तदावासे देवपिण्डं च पूर्ववत् ।

ज्ञात्वा न खलु जग्राहोपयोगविदुरो हि सः ॥ १५९ ॥

वज्राय पूर्वसुहृदे विद्यामाकाशगामिनीम् ।

प्रददुस्तोषभाजस्ते स्वं स्वं स्थानमथो ययुः ॥ १६० ॥

ततो विहरतो गच्छमध्ये वज्रस्य चाभवत् ।

पदानुसारिलब्धात्ता सुस्थिरैकादशाङ्गपि ॥ १६१ ॥

अधीयमानमश्रौषीद्यद्यपूर्वगताद्यपि ।

तत्तज्जग्राह भगवान्वज्रो मेधाविनां वरः ॥ १६२ ॥

यदा पठेति स्थविरा वज्रं स्माज्जस्तदा हि सः ।

किञ्चिद्गुणगुणारावं निद्रालुरिव निर्ममे ॥ १६३ ॥

स्थविराज्ञाभङ्गभीरुः स्वशक्तिं चाप्रकाशयन् ।

अव्यक्तमुद्गृण्णन्किञ्चित्सो ऽश्रौषीत्यठतो ऽपरान् ॥ १६४ ॥

अन्यस्मिन्नङ्गि मध्याङ्गे भिक्षार्थं साधवो ययुः ।
 आचार्यमिश्रा अपि ते बहिर्भूमौ विनिर्ययुः ॥ १ ६ ५ ॥
 तस्थौ तु वज्र एकाकी पश्चादसतिरक्षकः ।
 स साधूनां मण्डलेन वेष्टिकाः संन्यवीविशत् ॥ १ ६ ६ ॥
 आचार्य इव शिष्याणां तासां मध्ये निषद्य सः ।
 वाचनां दातुमारेभे प्रावृडम्बोधरध्वनिः ॥ १ ६ ७ ॥
 एकादशानामङ्गानामपि पूर्वगतस्य च ।
 वाचनां पुनरागच्छन् गुरुः शुश्राव दूरतः ॥ १ ६ ८ ॥
 वसतिद्वारमायातः श्रुत्वा गहगद्गारवम् ।
 आचार्यो ऽचिन्तयत्किं नु साधवः ग्रीष्ममागताः ॥ १ ६ ९ ॥
 अस्मदागमनममी पालयन्तो महर्षयः ।
 स्वाध्यायं कुर्वते भिक्षामुपादाय समागताः ॥ १ ७ ० ॥
 आचार्याश्च विदांचक्रुः क्षणं स्थित्वा विमृश्य च ।
 यथैष वज्रबालर्षिर्वाचनां ददतो ध्वनिः ॥ १ ७ १ ॥
 असौ पूर्वगतस्यैकादशाङ्ग्या अपि वाचनाम् ।
 यदृत्ते तत्किमध्येष्ट गर्भस्थो विस्मयामहे ॥ १ ७ २ ॥
 स्थविरैः पाद्यमानो ऽयमत एवालसायते ।
 बाल्यात्पाठालस इति ज्ञात्वाशिष्य तदा वयम् ॥ १ ७ ३ ॥
 अस्मदाकर्णनाशङ्कौ लज्जितो मा स्म भूदसौ ।
 रोमाञ्चितः शिष्यगुणैराचार्य इत्यपासरत् ॥ १ ७ ४ ॥
 शब्देन महताचार्याश्चक्रुर्नैषेधिकीमथ ।
 गुरुणां शब्दमाकर्णोदस्याद्वज्रो ऽपि विष्टरात् ॥ १ ७ ५ ॥

उपेत्य जिह्वितगतिर्न यावत्प्राविशद्गुरुः ।

तावत्ता वेष्टिका वज्रः खखस्थाने मुमोच च ॥ १७६ ॥

अभ्येत्य च गुरोर्दण्डमाददे ऽह्नी ममार्ज च ।

तद्रजोवन्दनेनोच्चैः खं भालमवगुण्डयन् ॥ १७७ ॥

आसनस्थस्य च गुरोः पादौ प्रासुकवारिणा ।

चालयामास शिरसा ववन्दे पादवारि च ॥ १७८ ॥

आचार्याश्चिन्तयामासुर्महात्मा बालको ऽप्यसौ ।

श्रुतसागरपारौणो रक्ष्योऽवज्ञास्यदौभवन् ॥ १७९ ॥

अजानन्तो ऽस्य माहात्म्यं बालस्याप्यन्यसाधवः ।

कुर्वन्ति न यथावज्ञां प्रयतिव्यामहे तथा ॥ १८० ॥

इत्याचार्या विभावरीं शिष्येभ्यो ऽकथयन्निति ।

यास्यामो ग्राममसुकं द्वित्राहं तत्र नः स्थितिः ॥ १८१ ॥

यजिज्ञपन्गुरुं योगप्रतिपन्नाश्च साधवः ।

भगवन्वाचनाचार्यस्तत्को ऽस्माकं भविष्यति ॥ १८२ ॥

वज्रो वो वाचनाचार्यो भवितेत्यादिशद्गुरुः ।

भक्तत्वाद्विचार्यैव प्रत्यपद्यन्त ते तथा ॥ १८३ ॥

प्रातःकृत्यं काथोत्सर्गवाचनाग्रहणादिकम् ।

कर्तुं ते साधवो वज्रं निषद्यायां न्यषादयन् ॥ १८४ ॥

गुर्वाज्ञास्तीति वज्रो ऽपि निषद्यायामुपाविशत् ।

आचार्यस्येव विनयं तस्याकार्षुश्च साधवः ॥ १८५ ॥

सर्वेषामपि साधूनामानुपूर्व्या परिस्रुटान् ।

सङ्क्रान्त्या वज्रलेपाभात्वज्रो ऽथास्त्रापकान्ददौ ॥ १८६ ॥

ये ऽत्यल्पमेधसस्ते ऽपि साधवो ऽध्येतुमागमम् ।

उपचक्रमिरे वज्रादादायादाय वाचनाम् ॥ १८७ ॥

अमोघवाचनो वज्रो बभूवातिजडेष्वपि ।

तन्नव्यमद्भुतं दृष्ट्वा गच्छः सर्वो विभिन्निये ॥ १८८ ॥

आलापान्साधवः पूर्वमधीतान्मुसुरानपि ।

संवादार्थमपृच्छंश्च वज्रो ऽप्याख्यत्तथैव तान् ॥ १८९ ॥

तावदेकवाचनया वज्रात्पेटुर्महर्षयः ।

अथनेकवाचनाभिर्यावन्न गुरुसन्निधौ ॥ १९० ॥

ते ऽभ्यधुः साधवो ऽन्योन्यं गुरुर्यदि विलम्बते ।

वज्रपार्श्वे तदा शीघ्रं श्रुतस्कन्धः समाप्यते ॥ १९१ ॥

गुरुभ्यो ऽभ्यधिकं वज्रं मेनिरे मुनयो गुणैः ।

एकगुरुदीक्षिते हि सुगुणे मोदते गणः ॥ १९२ ॥

आचार्याश्चिन्तयामासुरेतावद्भिश्च वासरैः ।

वज्रो ऽस्मत्परिवारस्य भावी ज्ञातगुणः खलु ॥ १९३ ॥

वज्रमध्यापयामो ऽथानधीतं यद्यदस्य हि ।

उपेत्य पाद्यतां याति गुरोः शिष्यो ऽमलैर्गुणैः ॥ १९४ ॥

चिन्तयित्वैवमाचार्याः कथिते ऽङ्गि समाचयुः ।

मुनयो वज्रसहितास्तत्पादांश्च ववन्दिरे ॥ १९५ ॥

किं वः स्वाध्यायनिर्वाहो भवतीति गुरुदिते ।

बभाषिरे देवगुरुप्रसादादिति साधवः ॥ १९६ ॥

वन्दित्वा पुनराचार्याञ्जिगृह्याः सर्वे व्यजिज्ञपन् ।

अस्माकं वाचनाचार्यो वज्रो ऽभ्युद्यद्वाज्रया ॥ १९७ ॥

वज्रश्चिरमवज्ञातो ऽस्माभिरज्ञाततद्गुणैः ।

इदानीं भगवत्पादा इव बालो ऽप्ययं हि नः ॥१८८॥

बालो ऽप्यस्त्वेष गच्छस्य गुरुर्गुरुगुणान्वितः ।

प्रदीपः कुन्दकलिकामात्रो ऽप्युद्योतयेद्गृहम् ॥१८९॥

आचार्यवर्या जगदुर्भवत्वेवं तपोधनाः ।

किं त्वसौ नावमन्तव्यो विद्यावृद्धो ऽर्भको ऽपि हि ॥२००॥

अगमाम वयं ग्राममाचार्या ऽयं च वो ऽर्पितः ।

अत एव यथा वित्य यूयमस्येदृशान्गुणान् ॥२०१॥

अन्यथा वाचनाचार्यपदवीं नायमर्हति ।

गुर्वदत्तं यतो ऽनेन कर्णश्रुत्याददे श्रुतम् ॥२०२॥

सङ्क्षेपानुष्ठानरूपोत्सारकस्यो ऽस्य संयताः ।

कार्यं आचार्यपदवीथोग्यो ह्येष ततो भवेत् ॥२०३॥

ततश्च प्रागपठितं श्रुतमर्थसमन्वितम् ।

श्रीघ्नमध्यापयामास वज्रं गुरुद्वारधीः ॥२०४॥

साक्षिमात्रीकृतगुरुर्वज्रो गुर्वर्पितं श्रुतम् ।

प्रतिबिम्बमिवादृशः सर्वं जगद् लीलया ॥२०५॥

श्रुतज्ञो ऽभूत्तदा वज्रो यथा तस्य गुरोरपि ।

दुर्भेदचिरसन्देहलोष्टमुद्गरतां ययौ ॥२०६॥

दृष्टिवादो ऽपि हृदये यावन्मात्रो ऽभवद्गुरोः ।

तावानुपाददे वज्रेणाम्बुलकलीलया ॥२०७॥

अन्यदा विहरन्तस्ते ग्रामाद्ग्रामं पुरात्पुरम् ।

पुरं दशपुरं जग्मुराचार्याः सपरिच्छदाः ॥२०८॥

तदा चोज्जयिनीपूर्यां संपूर्णदशपूर्वभृत् ।
 आचार्यो ऽस्ति तदेतस्मादादेया दशपूर्व्यपि ॥२०८॥
 एकादशाङ्गीपाठो ऽपि येषां कष्टायते भृशम् ।
 ते स्मच्छिष्या दशपूर्वग्रहणे कथमीशताम् ॥२१०॥
 अथवास्त्येव ऊं वज्रः कृतमीदृशचिन्तया ।
 पदानुसारिलब्ध्या हि दृष्टप्रत्यय एष नः ॥२११॥
 इत्यादिशङ्खुर्वज्रं त्वं वत्सोज्जयिनीं व्रज ।
 तत्राधीष्व दशपूर्वीं भद्रगुप्तगुरोर्मुखात् ॥२१२॥
 अत्यल्पमेधसः सर्वे तव सज्जनचारिणः ।
 नह्यलंभुष्णवो ऽमुत्र यत्राहमपि कुण्डधीः ॥२१३॥
 अधीत्य दश पूर्वाणि शौभ्रमेहि मदाज्ञया ।
 तव सन्निहिताः सन्तु सौम्य शासनदेवताः ॥२१४॥
 त्वन्मुखाच्च प्रसरतु दशपूर्वीं महर्षिषु ।
 हे वत्स कूपादुदकमिवोपवनशाखिषु ॥२१५॥
 एवं सिंहगिरिर्वज्रमवन्तीं गन्तुमादिशत् ।
 वर्तते स्याविरः कल्प इत्यृषी द्वौ च तत्समम् ॥२१६॥
 शेषामिवाज्ञामादाय मूर्ध्ना सिंहगिरेर्गुरोः ।
 वज्रो ऽगाङ्गद्रुगुप्ताङ्घ्रिपूतामुज्जयिनीं पुरीम् ॥२१७॥
 प्राप्ते चोज्जयिनीपूर्यां सुनन्दानन्दने मुनौ ।
 निरैच्छिष्ट भद्रगुप्ताचार्यः स्वप्नं शुभे क्षणे ॥२१८॥
 यदादाय मम करात् चीरपूर्णं पतद्ब्रह्म ।
 आगन्तुको ऽपिबल्कश्चित्कृतिं च परमामगात् ॥२१९॥

शिष्येभ्यः कथयामास गुरुः स्वप्नं च तं प्रगे ।
 तस्यार्थं विविधं ते ऽपि यथाप्रज्ञं व्यचारयन् ॥ २२० ॥
 गुरुरुचे न जानीथातिथिः कोऽप्यागमयति ।
 स सार्थं सूत्रमस्मत्तः सर्वमादास्यते सुधौः ॥ २२१ ॥
 वज्रो ऽपि नगरौदारे शर्वरौमतिवाह्य च ।
 प्रभाते ऽगाद्भद्रगुप्ताचार्यवर्षप्रतिश्रयम् ॥ २२२ ॥
 दूरतो वज्रमालोक्य गुरुरिन्दुमिवार्णवः ।
 उल्लासं कलयामास परं परमया मुदा ॥ २२३ ॥
 आचार्यो ऽध्यायदहो मे सौभाग्येनास्य धीरिति ।
 किमालिङ्गाम्यहममुमङ्गमारोपयामि च ॥ २२४ ॥
 प्रमिद्धिमदृशीं वज्रस्याकृतिं परिभाव्य च ।
 वज्रो ऽयमिति निश्चिक्रे भद्रगुप्तो महासुनिः ॥ २२५ ॥
 वन्दनाभिमुखं वज्रं भद्रगुप्तो ऽथ मस्रजे ।
 बलीयसौ खलूत्कण्ठा विनयं न प्रतौचते ॥ २२६ ॥
 आरोप्याङ्गे भद्रगुप्ताचार्यो वज्रमभाषत ।
 अधितद्वदनाम्भोजं स्तनेत्रे मृङ्गतां नयन् ॥ २२७ ॥
 कच्चिदुखविहारस्ते कच्चित्ते ऽङ्गमनामयम् ।
 कच्चित्तपस्ते निर्विघ्नं कच्चित्ते कुशलौ गुरुः ॥ २२८ ॥
 किं किञ्चित्कार्यमुद्दिश्य विहारक्रमतो ऽथवा ।
 इहागतो ऽसि वज्रर्षे कथयाम्नाम्प्रमोदय ॥ २२९ ॥
 वन्दित्वा भद्रगुप्तर्षिं वज्रो विरचिताञ्जलिः ।
 उवाच वदनदारविन्यस्तमुखवस्तिकः ॥ २३० ॥

यद्यत्सुखविहारादि पूज्यपादेरपृच्छ्यत ।

तत्तत्तथैव देवानां गुरुणां च प्रमादतः ॥२३१॥

अध्येतुं दश पूर्वाणि त्वामागां गुर्वनुज्ञया ।

तद्वाचनाप्रदानेन प्रसीद भगवन्मयि ॥२३२॥

ततश्च दशपूर्वीं तं भद्रगुप्तो ऽध्यजौगपत् ।

गुरोरजनितक्लेशो वज्रो ऽथ दशपूर्वभूत् ॥२३३॥

यत्र चाध्येतुमारब्धं याह्वानुज्ञापि तत्र हि ।

इति सिंहगिरेः पार्श्वे वज्रो गन्तुमचिन्तयत् ॥२३४॥

इत्यापृच्छ्य भद्रगुप्तं वज्रो दशपुरं पुनः ।

अधीतदशपूर्वो ऽगाद्गृहीताम्बुरिवाम्बुदः ॥२३५॥

दशपूर्वैर्गवागस्तेर्वज्रस्याभ्यागतस्य तु ।

पूर्वानुज्ञा कृता सिंहगिरिणा गुरुणा तदा ॥२३६॥

वज्रस्य पूर्वानुज्ञायां विदधे जृम्भकामरेः ।

महिमा दिव्यकुसुमप्रकरादिभिरङ्गतः ॥२३७॥

अर्पयित्वा सिंहगिर्याचार्यो वज्रमुनेर्गणम् ।

प्रत्याख्यायान्नपानादि कालं कृत्वामरो ऽभवत् ॥२३८॥

वज्रसाम्यपि भगवान्मुनिपञ्चशतौवृतः ।

विजहार महौ भव्यजनकैरवचन्द्रमाः ॥२३९॥

पुनानः क्ष्मां विहारेण वज्रसामौ महामुनिः ।

यत्र यत्र ययौ तत्र तत्र ख्यातिरभूदियम् ॥२४०॥

अहो अस्योज्ज्वलं शीलमहो लोकोत्तरं श्रुतम् ।

अहो सौभाग्यमनघमहो लवणिमाद्भुतः ॥२४१॥

इतश्च पाटलीपुत्रे धनो नाम महाधनः ।

श्रेष्ठौ गुणगणश्रेष्ठो बभूव भुवि विश्रुतः ॥ २४२ ॥

कन्या सुरूपा तस्याभूदभिधानेन रुक्मिणी ।

रुक्मिणीव पुनरपि रूपान्तरमुपेयुषी ॥ २४३ ॥

तस्य च श्रेष्ठिनो यानशालायाममलाशयाः ।

व्रतिन्यो निवसन्ति स्म श्रीवज्रस्य महामुनेः ॥ २४४ ॥

व्रतिन्यस्तास्तु वज्रस्य चक्रिरे गुणसंस्तवम् ।

स्वाध्यायावश्यकसमो गुरूणां हि गुणस्तवः ॥ २४५ ॥

तां तां वज्रस्य सौभाग्यकथामाकर्ण्य रुक्मिणी ।

वज्रमेव पतीयन्ती प्रत्यज्ञामीदिदं च सा ॥ २४६ ॥

वज्रः स्याद्यदि मे भर्ता भोक्ष्ये भोगानहं तदा ।

अन्यथा तु कृतं भोगैः किं भोगैर्दयितं विना ॥ २४७ ॥

तस्या वरयितारस्य ये केचिदुपतस्थिरे ।

सा प्रत्यषेधत्तान् सर्वान्मुखमोटनलीलया ॥ २४८ ॥

प्रव्रजितास्तु तां प्रोचुरयि सुगन्धामि रुक्मिणि ।

वीतरागं प्रव्रजितं यद्वज्रं त्वं बुवूर्धसि ॥ २४९ ॥

रुक्मिण्यभिदधे वज्रो यदि प्रव्रजितस्तदा ।

प्रव्रजिष्याम्यहमपि या गतिस्तस्य सैव मे ॥ २५० ॥

इतश्च भगवान्वज्रः पाटलीपुत्रपत्तने ।

विहारेण ययौ धर्मदेशनावारिवारिदः ॥ २५१ ॥

श्रुत्वा च वज्रमायान्तं पाटलीपुत्रपार्थिवः ।

तत्कालं सपरौवारो ऽभ्यगादृद्ध्या गरिष्ठया ॥ २५२ ॥

इतश्चेतश्च वज्रर्षेर्वृन्दीभूतान्महामुनीन् ।

ददर्शागच्छतो राजा राजमानांस्तपःश्रिया ॥ २५३ ॥

दृष्ट्वा तांस्तु निदध्यौ च सर्वे ऽमी द्युतिशालिनः ।

सर्वे ऽपि मधुराकाराः सर्वे ऽपि विकसन्मुखाः ॥ २५४ ॥

सर्वे प्रियंवदाः सर्वे करुणारससागराः ।

सर्वे ऽपि समताभाजः सर्वे ऽपि ममतोज्झिताः ॥ २५५ ॥

को नाम वज्रस्वामीति न जानामि करोमि किम् ।

स एव भगवानादौ बन्धो गच्छत्य नायकः ॥ २५६ ॥

॥ चिभिर्विशेषकम् ॥

पप्रच्छ च क्षणं स्थित्वा भगवन्तो महर्षयः ।

आख्यान्तु वज्रः किमयं किमेष किमसाविति ॥ २५७ ॥

मुनयः प्रोचिरे राजन्वज्रस्यान्तिषदो वयम् ।

मा चिन्तय तमस्मासु कार्कः क ज्योतिरिङ्गणाः ॥ २५८ ॥

एवं च मुनिवृन्देषु पृच्छन्सर्वेषु भूपतिः ।

वज्रं ददर्श मोहाद्रिवज्रं पश्चाद्गणे स्थितम् ॥ २५९ ॥

वज्रभट्टारकमथ ववन्दे वसुधाधवः ।

किरीटरत्नांशुजलैस्तत्पादौ स्नपयन्निव ॥ २६० ॥

सुनन्दासूनुराचार्यो ऽष्टुद्याने समवासरत् ।

आश्रित्य सपरिवारस्तरुच्छायाप्रतिश्रयम् ॥ २६१ ॥

महीनाथो ऽपि वज्रर्षेर्निषद्यायां निषेदुषः ।

पादावचर्चयद्यच्चर्दमेन सुगन्धिना ॥ २६२ ॥

ततश्च भगवान्वज्रः सुधामधुरया गिरा ।

चकार देशनां मोहतिमिरध्वंसदौपिकाम् ॥ २६३ ॥

चौरास्रवलब्धिमतः श्रीवज्रस्रामिनस्तथा ।
 धर्मदेशनया राजा हृतचित्तोऽभवत्तराम् ॥ २६४ ॥
 देशनान्ते मुनिं नत्वा राजा स्वसदनं ययौ ।
 गत्वा च मध्येऽद्भुतान्तं राज्ञीनामित्यचीकथत् ॥ २६५ ॥
 बाह्योद्याने कृतावासो वज्रस्राम्ययि सुभ्रुवः ।
 मयाद्य वन्दितो धर्मदेशनाच्चौरसागरः ॥ २६६ ॥
 तं वन्दित्वा च दृष्ट्वा च तद्भूमिं निगमय्य च ।
 मम गात्रं च नेत्रे च ओत्रे चागुः कृतार्थताम् ॥ २६७ ॥
 दूदमेव दिनं मन्ये दिनत्वेन सुलोचनाः ।
 अभवद्यत्र वज्रपैर्ज्ञानादित्यस्य दर्शनम् ॥ २६८ ॥
 एतावतापि धन्यो ऽस्मि दृष्टो वज्रमुनिर्मया ।
 किं पुनस्तन्मुखाद्भूममश्रौषमहमार्हतम् ॥ २६९ ॥
 हे देव्यस्तद्युयमपि वज्रर्षिं द्रष्टुमर्हथ ।
 त्वरितं यात ऋषयो ऽनेकत्रस्थाः समौरवत् ॥ २७० ॥
 राज्यः प्रोचुः स्वयमपि तं विवन्दिषवो वयम् ।
 त्वदाज्ञाप्यत्र यदभूत्तत्प्राप्ता त्वषितैः सरित् ॥ २७१ ॥
 ततश्चानुज्ञया राज्ञो राज्यो वज्रविभूषितम् ।
 याप्ययानाधिहृडास्तास्तदुद्यानवरं ययुः ॥ २७२ ॥
 वज्रमागतमाकर्णं रुक्मिण्यपि जनोक्तिभिः ।
 तमेव चिन्तयन्त्यस्थादात्मानमिव योगिनौ ॥ २७३ ॥
 द्वितीये वासरे रुक्मिण्युवाच पितरं निजम् ।
 वज्रस्राम्यागतो ऽस्मीह यं वुवूर्षाम्यहं सदा ॥ २७४ ॥

तन्मां वज्रकुमाराय संप्रदत्तान्यथा तु मे ।
 मरणं शरणं तात ग्राव्णि रेखेव गौरियम् ॥ २७५ ॥
 आभिजात्यसखीं लज्जां विहायैवं ब्रवीमि यत् ।
 तच्चेदं कारणं वज्रो मत्पुण्यैरयमागतः ॥ २७६ ॥
 एष प्रायेण न स्यान्मूर्धद्यद्यैव हि गच्छति ।
 किं ज्ञायते कदाप्येति भूयो ऽप्युद्धीनपक्षिवत् ॥ २७७ ॥
 तस्मादलं विलम्बेन देहि वज्राय तात माम् ।
 चिरकौमारदीनां मां पश्यन्किं नहि दूयसे ॥ २७८ ॥
 एवं धनो ऽतिनिर्वन्धादुपवज्रं निनाय ताम् ।
 सद्यः कृत्वा विवाहार्हसर्वालङ्कारभूषिताम् ॥ २७९ ॥
 पुत्र्या सममनैषीच्च धनकोटौरनेकशः ।
 प्रलोभनं वरचितुर्यथा स्यादिति जातधौः ॥ २८० ॥
 तदहाद्यस्तने चाङ्गि वज्रे कुर्वति देशनाम् ।
 भक्तिमान्नागरलोकः परस्परमदो ऽवदत् ॥ २८१ ॥
 अहो वज्रस्य सौख्यं यदौयां धर्मदेशनाम् ।
 आकर्णानन्दमग्नानां मुक्त्यवस्थेव जायते ॥ २८२ ॥
 श्रीवज्रस्वामिनः सर्वगुणरत्नमहोदधेः ।
 गुणानुरूपं चेद्रूपं भवेदुच्येत तर्हि किम् ॥ २८३ ॥
 वज्रर्षिणा च नगरप्रवेशे रूपमात्मनः ।
 शक्त्या मञ्चिप्तमेवामीत्युरक्षोभाभिप्रक्षय ॥ २८४ ॥
 तदा च भगवान्वज्रस्तेषां भावं मनोगतम् ।
 संलापं च ज्ञानबलेनाज्ञासौदतिशायिना ॥ २८५ ॥

द्वितीये ऽङ्गि च वज्रेण विचक्रे ऽनेकलब्धिना ।
 महत्सपत्नं कमलं कमलाविष्टरोपमम् ॥ २८६ ॥
 कृत्वा स्वाभाविकं रूपमद्भुतं तस्य चोपरि ।
 निषौदति स्म भगवान्वज्रो राजमरालवत् ॥ २८७ ॥
 वज्ररूपं जनो दृष्ट्वा जितामरकुमारकम् ।
 शिरांसि दुधुवे गौताभ्यासं विरचयन्निव ॥ २८८ ॥
 ऊचे च लोको वज्रस्य रूपं नैसर्गिकं हृदः ।
 गुणानामाकृतेश्चाद्य मदृशो ऽभूत्समागमः ॥ २८९ ॥
 मा भूवं प्रार्थनीयो ऽहं लोकस्येति हि शङ्कया ।
 सामान्यं ह्यस्तनं रूपं नूनं शक्त्यैष निर्ममे ॥ २९० ॥
 राजापि व्याजहारैवं विस्रयस्मेरमानसः ।
 यथेष्टरूपनिर्माणलब्धिर्वज्रमुनिः खलु ॥ २९१ ॥
 धनश्रेष्ठ्यपि तद्वज्रस्वामिरूपं निरूपयन् ।
 स्नां पुत्रौ वर्णयामास साग्रहां तत्त्वयंवरे ॥ २९२ ॥
 धनस्य हृदये स्वार्थप्रार्थनां कर्तुमिच्छतः ।
 न वज्रदेशनार्थो ऽस्यादत्युत्तान इवोदकम् ॥ २९३ ॥
 देशनान्ते ऽवदद्वज्रं धनश्रेष्ठौ कृताञ्जलिः ।
 कृत्वा प्रसादं मत्पुत्रीमिमासुदह मानद ॥ २९४ ॥
 क्व भवानमराकारः केयं मानुषकीटिका ।
 ऊरौकुरु तथाप्येनां महत्सु न दृथार्थना ॥ २९५ ॥
 विवाहानन्तरं वज्र हस्तमोचनपर्वणि ।
 द्रव्यकोटीरसंख्यातास्तुभ्यं दास्ये भवत्वदः ॥ २९६ ॥

वज्रस्तमज्जं विज्ञाय स्मितोचे करुणापरः ।

पर्याप्तं द्रव्यकोटीभिः पर्याप्तं कन्यया च ते ॥२६७॥

नितम्बिन्यो हि विषयास्ते पुनः स्युर्विषोपमाः ।

आपातमात्रमधुराः परिणामे ऽतिदारुणाः ॥२६८॥

विवेच्यमाना विषया विशिष्यन्ते विषादपि ।

जन्मान्तरेऽप्यनर्था ये भवन्ति शरीरिणाम् ॥२६९॥

ज्ञात्वा दुरन्तान्विषयान्कथमङ्गीकरोम्यहम् ।

ज्ञातैश्चरैरसारो ऽपि ग्रहीतुं नहि शक्यते ॥३००॥

महानुभावा कन्या ते यदि मय्यनुरागिणी ।

प्रव्रज्यां तन्मयोपात्तामुपादत्तामसावपि ॥३०१॥

इयेष मामेव यदि कुलीना मनसाप्यसौ ।

तदेवं युज्यते कर्तुं परलोकहितेच्छया ॥३०२॥

विवेकपूर्वमथवानुज्ञयापि मदीयया ।

गृह्णात्तेषां परिव्रज्यां निर्वाणार्पणलक्ष्मिकाम् ॥३०३॥

विभीतकतरुच्छायामिवानर्थप्रदायिनौम् ।

मा कार्षीद्विषयासक्तिं तत्पुत्री वच्मि तद्धितम् ॥३०४॥

एवं भगवतो वज्रस्वामिनः पेशलोक्तिभिः ।

प्रतिबुद्धा प्रवव्राजाल्पकर्मा रुक्मिणी तदा ॥३०५॥

धर्मा ऽयमेव हि श्रेयान्वच निर्लोभतेदृशौ ।

एवं विमृश्य बहवः प्रतिबोधं जना ययुः ॥३०६॥

अन्यदा जन्मसंसिद्धपदानुसृतिलब्धिना ।

ततो भगवता वज्रस्वामिनाकाशगामिनी ॥३०७॥

महापरिज्ञाध्ययनादाचाराङ्गन्तरस्थितात् ।

विद्ये द्धे भगवतः सङ्गस्थोपचिकीर्षुणा ॥३०८॥ युग्मम् ॥

वभाण वज्रो भगवाननया विद्यया मम ।

जम्बूद्वीपाद्भ्रमणे ऽस्ति शक्तिरामानुषोत्तरम् ॥३०९॥

ममेयं धरणीयैव विद्या देया न कस्यचित् ।

अल्पद्वयो ऽल्पसत्त्वाश्च भाविनो ऽन्ये ह्यतः परम् ॥३१०॥

अन्यदा पूर्वदिग्भागाच्छ्रीवज्रो ऽगान्महामुनिः ।

सूर्यो मकरमङ्कान्ताविवापाच्या उदग्दिगम् ॥३११॥

तदा तत्र प्रवृत्ते दुर्भिक्षमतिभीषणम् ।

बभूव भोजनश्रद्धानुबन्धविधुरो जनः ॥३१२॥

गृहिणामन्नदारिद्र्यादल्पभोजनकारिणाम् ।

बभूव नित्यमपूनोदरता यतिनामिव ॥३१३॥

संवन्निरे सत्तशाला गृहस्थैरौश्वरैरपि ।

सर्वत्राभूदविरलरलरोलाकुलैव भूः ॥३१४॥

रङ्गा विक्रीयमाणानि दधिभाण्डानि चलरे ।

स्फोटं स्फोटं तद्दधौनि लिलिङः कुकुरा इव ॥३१५॥

अस्थिचर्माशेषाङ्गाः सुव्यक्तक्षायुमण्डलाः ।

रङ्गाः सर्वत्र संचेरुः परेता इव दारुणाः ॥३१६॥

अनगारेष्वतिथितामागतेष्वन्नदृष्टया ।

अदर्शयन्भिन्नादोषानुपेत्य श्रावका अपि ॥३१७॥

ग्रामेषु शून्यौभूतेषु विष्वग्निर्धूमधामसु ।

अभवत्पादसञ्चाराः पन्थानो ऽप्यभवन्खिलाः ॥३१८॥

ततश्च सकलः सङ्गो दुष्कालेन कदर्थितः ।

दीनो विज्ञपयामास स्नन्दानन्दनं मुनिम् ॥ ३१८ ॥

अस्मान्दुःखार्णवादस्मात्कथंचिदवतारय ।

सङ्गप्रयोजने विद्योपयोगो ऽपि न दुष्यति ॥ ३२० ॥

ततश्च वज्रो भगवान्विद्याशक्त्या गरिष्ठया ।

पटं विचक्रे विपुलं चक्रमृच्चर्मरत्नवत् ॥ ३२१ ॥

श्रीवज्रस्वामिना सङ्गो निर्दिष्टः सकलस्तदा ।

पोते वणिक्सार्थ इवाधिरूरोह महापटे ॥ ३२२ ॥

वज्रर्षिणा भगवता विद्याशक्त्या प्रयुक्तया ।

उत्प्लुवे पटो व्योम्नि पवनोत्क्षिप्तदलवत् ॥ ३२३ ॥

तदा शय्यातरो दत्तनामा वज्रमहामुनेः ।

समाययौ स हि वारिग्रहणार्थं गतो ऽभवत् ॥ ३२४ ॥

सङ्गेन सहितं वज्रस्वामिनं व्योमयाचिनम् ।

निरीक्ष्य मूर्धजाऽशीघ्रमुत्खाद्यैवमुवाच सः ॥ ३२५ ॥

शय्यातरो ऽहं युष्माकमभवं भगवन्पुरा ।

अद्य साधर्मिको ऽप्यस्मि निस्तारयसि किं न माम् ॥ ३२६ ॥

शय्यातरस्य तां वाचं श्रुत्वोपालम्भगर्भिताम् ।

दृष्ट्वा च लूनकेशं तं वज्रः सूत्रार्थमस्मरत् ॥ ३२७ ॥

ये साधर्मिकवात्सल्ये स्वाध्याये चरणे ऽपि वा ।

तीर्थप्रभावनायां वोद्युक्तास्तांस्तारयेन्मुनिः ॥ ३२८ ॥

आगमार्थमिमं कृत्वा वज्रस्वामिमहर्षिणा ।

पटे तस्मिन्नध्यरोपि सो ऽपि शय्यातरोत्तमः ॥ ३२९ ॥

विद्यापटोपविष्टास्ते यान्तः साद्रिसरित्पुराम् ।

सर्वे विलोकयामासुः करामलकवन्महौम् ॥ ३३० ॥

भक्तिप्रकैः पूज्यमानो मार्गस्थयन्तरामरैः ।

व्योम्नि प्रदौयमानार्घो भक्तैर्ज्योतिषिकामरैः ॥ ३३१ ॥

विद्याधरैर्वर्ण्यमानः शक्तिसम्यच्चमत्तितैः ।

आलिङ्ग्यमानः सुहृदेवानुकूलेन वायुना ॥ ३३२ ॥

पटच्छायादर्शिताभ्रच्छायासौख्यो महौमृशाम् ।

वन्दमानो नभःस्थो ऽपि मार्गचैत्यान्यनेकशः ॥ ३३३ ॥

पटस्थो ऽपि पटस्थेभ्यस्तत्त्वानो धर्मदेशनाम् ।

वज्रधिराससादाय पुरौ नाम महापुरौम् ॥ ३३४ ॥

॥ चतुर्भिः कलापकम् ॥

तस्यां धनकणाढ्यायां सुभिन्नमभवत्सदा ।

प्रायेण आवको लोको बुद्धभक्तस्तु पार्थिवः ॥ ३३५ ॥

तस्यां जैनाश्च बौद्धाश्च सार्धमानाः परस्परम् ।

चक्रिरे देवपूजादि जैनैर्बौद्धास्तु जिग्यिरे ॥ ३३६ ॥

जैना हि यद्यत्पुष्पादि पूजोपकरणं पुरे ।

ददृशुस्तत्तदधिकमूल्यदानेन चिक्रियुः ॥ ३३७ ॥

नाभूवन्बुद्धभक्तास्तु पुष्पाद्यादातुमीश्वराः ।

ततश्च बुद्धायतनेष्वभूत्पूजा तनौयमी ॥ ३३८ ॥

बुद्धभक्तास्तु ते ह्रीणा बुद्धभक्तं महौपतिम् ।

विज्ञाय सर्वं पुष्पादि आवकाणां न्यवारयन् ॥ ३३९ ॥

पुष्पापणेषु सर्वेषु वज्रमूल्यप्रदा अपि ।

अर्हद्भक्तास्ततः पुष्पवृन्तान्यपि न लेभिरे ॥ ३४० ॥

उपस्थिते पर्युषणापर्वण्यर्हदुपासकाः ।

ततो रुदन्तो दौनास्या वज्रर्षिमुपतस्थिरे ॥ ३४१ ॥

ते आवका नेत्रजलैः क्लेदयन्तो महीतलम् ।

नत्वा व्यजिज्ञपन्वज्रं खेदगद्गदया गिरा ॥ ३४२ ॥

अर्हच्चैत्येवहरहः पूजादि द्रष्टुमचमैः ।

बौद्धैर्वयं पराभूता भूतैरिव दुरात्मभिः ॥ ३४३ ॥

विज्ञप्तो बौद्धलोकेन बौद्धो राजा न्यवारयत् ।

पुष्पाणि ददतो ऽस्माकं मालिकानखिलानपि ॥ ३४४ ॥

लभामहे वयं नाथ नागस्तिकुसुमान्यपि ।

किं कुर्मो द्रव्यवन्तो ऽपि राजाज्ञां को ऽतिलङ्घते ॥ ३४५ ॥

तुलसीवर्बरौपूजापात्रतां ग्रामयन्वत् ।

प्रयान्ति जिनबिम्बानि हृष्टा किं जीवितेन नः ॥ ३४६ ॥

मार्हत्स्वारोपयन्वेते कृद्मनेत्यभिप्रक्षितैः ।

बौद्धैः पुष्पं निषिद्धं नः केशवासकृते ऽपि हि ॥ ३४७ ॥

किं चानिगं गणयतां स्वामिन्नस्माकमङ्गुलीः ।

आगात्पर्युषणापर्वदिनं दिनमतस्तिका ॥ ३४८ ॥

पर्वण्ययागते ऽमुष्मिन्वयं यतिवदर्हताम् ।

भावपूजां करिष्यामः पुष्पसम्पत्तिवर्जिताः ॥ ३४९ ॥

पराभूय पराभूय बौद्धैर्दुर्बुद्धिभिर्वयम् ।

जीवन्मृता इव कृताः स्वामिनि त्वयि सत्यपि ॥ ३५० ॥

जिनप्रवचनस्याभिभूतस्यास्य प्रभावनाम् ।

विधाय भगवन्नस्मान्जौवयितुमर्हसि ॥ ३५१ ॥

समाश्रयित हे आद्धा यतिष्ये वः सुतेजसे ।
 इत्युक्त्वा भगवान्योमन्युत्पपात सुपर्णवत् ॥ ३५२ ॥
 स्वामी निमेषमात्रेणाथागान्माहेश्वरौ पुरौम् ।
 अवातारीदुपवने चैकस्मिन्विस्मयावहे ॥ ३५३ ॥
 ऊताशनाभिधानस्य देवस्योपवनं च तत् ।
 यो ऽभूदरामिकस्तत्र मित्रं धनगिरेः स तु ॥ ३५४ ॥
 अकस्मादागतं वज्रं निरोक्ष्यानभ्रवृष्टिवत् ।
 आरामिकः प्रगे सद्यस्तडितास्यो मुदावदत् ॥ ३५५ ॥
 तिथिस्तिथिषु धन्येयं यस्यां त्वमतिथिर्मम ।
 आत्मानं चाधुना धन्यं मन्ये ऽहं यत्कृतस्त्वया ॥ ३५६ ॥
 दिक्षा सुखप्रवदहं चित्तान्नापकृतस्त्वया ।
 ममागास्त्वं यदतिथिः किमातिथ्यं करोमि ते ॥ ३५७ ॥
 वज्रस्वाम्ययमिदधे मम ह्युद्यानपालक ।
 पुष्पैः प्रयोजनं तानि प्रदातुं च त्वमौशिषे ॥ ३५८ ॥
 मालाकारो ऽवदत्पुष्पादानेनानुगृहाण माम् ।
 भवन्ति प्रत्यहं पुष्पलक्षा विंशतिरत्र हि ॥ ३५९ ॥
 भगवानादिशत्तर्हि पुष्पाणि प्रगुणौकृत ।
 आगच्छाम इतो गत्वा यावदुद्यानरक्षक ॥ ३६० ॥
 एवमुक्त्वा प्रषदस्य इवोत्पत्य विहायमा ।
 अचुद्रः चुद्रहिमवद्गिरिं वज्रमुनिर्ययौ ॥ ३६१ ॥
 गङ्गाभिन्धुजलक्रौडाप्रसक्तसुगवारणम् ।
 दशमामृतकुण्डाभपद्मद्वन्द्वदमनोरमम् ॥ ३६२ ॥

सदावन्दारुदिविषत्सिद्धायतनमण्डितम् ।

गायत्किम्यरूषौगीतानुचरैणकदम्बकम् ॥ ३६ ३ ॥

अनेकधातुमद्भूमिधृतसन्ध्याभ्रविभ्रमम् ।

भ्राम्यदन्तत्तचमरीभम्भाभाङ्कारिगङ्गरम् ॥ ३६ ४ ॥

नमोरुभूर्जतगरकिम्पाकाकुलमेखलम् ।

स तं हिमाद्रिमद्राचौड्योमस्थो ऽन्य इवार्थमा ॥ ३६ ५ ॥

॥ चतुर्भिः कलापकम् ॥

स शाश्वतार्हत्प्रतिमाः सिद्धायतनवर्तिनोः ।

ववन्दे वन्द्यमानां द्विर्दिद्याधरकुमारकैः ॥ ३६ ६ ॥

तरङ्गरङ्गशालास्थलास्थलासकपङ्कजम् ।

पद्मसौगन्ध्यवहनादिव मन्थरमारुतम् ॥ ३६ ७ ॥

संचरन्नीरजमिव क्रौडदप्सरसां मुखैः ।

उन्निद्रपङ्कजरजोधिवाससुभगोदकम् ॥ ३६ ८ ॥

श्रीदेवीदेवतागारप्रगायदमरीजनम् ।

पद्मद्वन्दं जगामाथ वज्रर्षिर्व्योमवर्त्मना ॥ ३६ ९ ॥

॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

तदा च देवपूजार्थमवचित्यैकमम्बुजम् ।

श्रीदेव्या देवतागारं यान्त्या वज्रर्षिरैच्छत ॥ ३७ ० ॥

श्रीदेवता ववन्दे तं दृष्टमात्रं सुनौश्वरम् ।

रत्नोष्णीषप्रभाम्भोभिः स्नपयन्तीव तत्क्रमौ ॥ ३७ १ ॥

धर्मलाभाश्रिपं दत्त्वा तस्त्रिवांसं तु तं मुनिम् ।

बद्धाञ्जलिः औरवददाज्ञापय करोमि किम् ॥ ३७ २ ॥

जगाद वज्रो भगवानादिष्टमिदमेव ते ।
पाणिपद्मस्थितं पद्ममिदं पद्मे ममार्थताम् ॥ ३७३ ॥
स्वामिन्किमेतदादिष्टमिन्द्रोपवनजान्यपि ।
पुष्पाण्यानेतुमीशास्मौत्युक्ता सा पद्ममार्पयत् ॥ ३७४ ॥
वन्दितश्च त्रिधा वज्रः पुनरुत्पत्य सत्वरम् ।
पथा यथागतेनैव ऊताशनवनं ययौ ॥ ३७५ ॥
विद्याशक्त्या च भगवान्विमानं व्यकरोदथ ।
पालकस्थानुजन्मेव बन्धुरं विविधर्द्धिभिः ॥ ३७६ ॥
अस्यापथच्च तन्मध्ये श्रीदेव्यर्पितमम्बुजम् ॥
विंशतिं पुष्पलक्षाणि तस्य पार्श्वेषु तु व्यधात् ॥ ३७७ ॥
स्मरति स्म तदा वज्रो भगवाञ्जृम्भकामरान् ।
ते वज्रं वज्रिणमिव तत्क्षणाच्चोपतस्थिरे ॥ ३७८ ॥
कुत्तस्येवाम्बुजस्याधो धनगिर्यात्मभृसुनिः ।
निषद्य व्योमयानाय विमानवरमादिशत् ॥ ३७९ ॥
तस्मिन्विमाने चलिते जृम्भका अपि नाकिनः ।
चेलुर्विमानारूढास्ते गीतवाद्यादिपूर्वकम् ॥ ३८० ॥
वैमानिकैर्विमानस्यैर्विमानस्थः समावृतः ।
पुरौ नाम पुरौ प्राप वज्रस्तां बौद्धदूषिताम् ॥ ३८१ ॥
तत्पुत्रीवासिनो बौद्धा विमानानि निरीक्ष्य खे ।
आभाषन्तैवमुत्पश्या उत्पुष्पौद्यता इव ॥ ३८२ ॥
सप्रभावमहो बौद्धदर्शनं प्रेक्ष्य नाकिनः ।
बुद्धपूजार्थमायान्ति श्रीबुद्धाय नमो नमः ॥ ३८३ ॥

तेषां च वदतामेवं वज्रो ऽर्हत्सदनं ययौ ।
 विमानैर्दर्शयन्व्योम्नि गान्धर्वनगरश्रियम् ॥३८४॥
 पुनर्बौद्धैरभिदधे मषीधौताननैरिव ।
 अहो अर्हद्दर्शने ऽभृदिद्यं दैवी प्रभावना ॥३८५॥
 चिन्तितमन्यथास्माभिरन्यथेदमुपस्थितम् ।
 दृष्टिः प्रसारितायस्यादायुना नीतमञ्जनम् ॥३८६॥
 ततः पर्युषणापर्वण्यहदायतने ऽमरैः ।
 महीयान्महिमाकारि भृशृशां यो न गोचरः ॥३८७॥
 जृम्भकामरकृतां प्रभावनाम्
 अर्हतो भगवतो निरीक्ष्य ताम् ।
 बौद्धभावमपहाय पार्थिवः
 सप्रजो ऽपि परमार्हतो ऽभवत् ॥३८८॥

द्रव्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्खविरावली-
 चरिते महाकाव्ये वज्रस्वामिजन्मव्रतप्रभाववर्णनो नाम द्वादशः सर्गः ॥

त्रयोदशः सर्गः ।

इतश्चौद्रायणनृपो जज्ञे दशपुरे पुरे ।
सोमदेवो ऽभवद्विप्रो रुद्रसोमा तु तत्प्रिया ॥ १ ॥
ब्राह्मणी रुद्रसोमा सा बभूव परमार्हतौ ।
दद्यादिभिर्गुणैर्धर्मद्रुमवौजेरलंकृता ॥ २ ॥
तयोरजनिषातां द्वौ तनयौ नयशास्त्रिनौ ।
नाम्नार्थरक्षितो ज्यायान्कनीयान्फलगुरक्षितः ॥ ३ ॥
तत्रार्थरक्षितो मौञ्जीबन्धनादप्यनन्तरम् ।
अधौयाथ पितुरेव सकाशे यद्विवेद सः ॥ ४ ॥
ततो ऽनुज्ञाय पितरावध्येतुमधिकाधिकम् ।
पाटलीपुत्रनगरे प्रययावार्थरक्षितः ॥ ५ ॥
सो ऽङ्गानि वेदांश्चतुरो मौमांसां न्यायविस्तरम् ।
पुराणं धर्मशास्त्रं च तत्राध्येष्ट विशिष्टधीः ॥ ६ ॥
चतुर्दशापि हि विद्यास्थानानि निजनामवत् ।
कृत्वा कण्ठगतान्यागात्पुरं दशपुरं पुनः ॥ ७ ॥
चतुर्वेदो ऽथमायातः पूज्य इत्यवनौभुजा ।
अधिरोह्य करिस्कन्धे स प्रावेशत पत्तने ॥ ८ ॥
विविधोपायनकरा लोका अपि तमभ्यगुः ।
राजभिः पूज्यते यो हि पूजनौयो न कस्य सः ॥ ९ ॥
गृहस्य बाह्यशालायामध्वागार्थरक्षितः ।
कुटुम्बे दददानन्दमुपदामिव नूतनम् ॥ १० ॥

तं ब्रह्मवर्चसधनं पूज्यमानं महीभुजा ।
 दृष्ट्वा तद्वन्धवो गोत्रं पवित्रं मेनिरे निजम् ॥ ११ ॥
 खजनैस्तद्गृहद्वारे रम्यमाबन्धि तोरणम् ।
 चिरेष्टायाः समेयन्त्या लौलादोलोपमं श्रियः ॥ १२ ॥
 तद्गृहे तत्सुवाभिन्यः स्वस्तिकान्स्वस्तिकारकान् ।
 लिलिखुस्तद्गुणाख्यानप्रशस्त्यचरसन्निभान् ॥ १३ ॥
 बाह्यावासस्थितो ऽप्यार्यरचितो ऽल्पैर्दिनैरपि ।
 श्रीमान्बभूव भूयोभिरागच्छद्भिरूपायनैः ॥ १४ ॥
 अन्यदा चिन्तयामास शुद्धधौरार्यरचितः ।
 अहो प्रमादो नाद्यापि जननीमभिवादये ॥ १५ ॥
 भगन्ति पुत्ररूपेण बाह्याः प्राणा हि योषिताम् ।
 तस्य प्रवासजं दुःखं तामामपि हि दुःखदम् ॥ १६ ॥
 मत्प्रवासेन मन्माता भविष्यति कथं हि सा ।
 निद्रायामपि या नित्यं मन्मामाचरवाग्मिनी ॥ १७ ॥
 इदमेव हि धीरत्वमहो मन्मातुर्गुणम् ।
 अपि देशान्तरे प्रेषीद्या मां मद्धितकाम्यया ॥ १८ ॥
 तद्गुणोपार्जनामूलां सम्पदं दर्शयन्निजाम् ।
 आनन्दयामि स्वाम्भामुत्कण्ठाम्भस्तरङ्गिणीम् ॥ १९ ॥
 इत्यार्यरचितः सद्यो दिव्ये संवौय वाससौ ।
 कश्मीरजाङ्गरागेण संवर्मितवपुर्द्युतिः ॥ २० ॥
 सुगन्धिसुमनोदामगर्भिताबद्धकुन्तलः ।
 ग्रीवापाण्ड्विहिविन्यस्तकार्तस्वरविभूषणः ॥ २१ ॥

कर्पूरफालिकामिश्रताम्बूललटभाननः ।

विशदच्छत्रसश्रीकमौलिः स्वसदनं ययौ ॥ २ २ ॥

॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

स आदावेव विनयौ मातुः पादानवन्दत ।

कण्ठावलम्बिसौवर्णशृङ्खलास्निग्धभूतलः ॥ २ ३ ॥

दीर्घायुरक्षयो भूयाः स्वागतं तव दारक ।

इत्युक्त्वा सावदत्तातिवेशिकौवापरं नहि ॥ २ ४ ॥

स पुत्रप्रेमसंरम्भोचितसंलापलक्षणम् ।

प्रसादं पूर्ववन्मातुरपश्यन्निदमब्रवीत् ॥ २ ५ ॥

अधीताशेषविद्यो ऽहं तत्पादान्द्रष्टुमागमम् ।

किं नालपसि मां भक्तिमर्यादामकराकरम् ॥ २ ६ ॥

मम पूजां करोत्येष राजा राजगुरोरिव ।

महिमानमिमं स्वनोर्दृष्ट्वा किं नहि हृष्यसि ॥ २ ७ ॥

रुद्रसोमावदद्भद्र किं विद्योपार्जनेन ते ।

हिंसोपदेशकं ह्येतदधीतं नरकप्रदम् ॥ २ ८ ॥

दृष्ट्वा नरकपाताभिमुखं त्वां कुचिसम्भवम् ।

कथं हृष्यामि मग्नास्मि खेदे गौरिव कर्दमे ॥ २ ९ ॥

यदि त्वं मयि भक्तो ऽसि यदि मां मन्यसे हिताम् ।

दृष्टिवादं तदधीष्व हेतुं स्वर्गापवर्गयोः ॥ ३ ० ॥

इत्यार्यरक्षितो दध्यौ किमधीतमिदं मया ।

न यन्मातुः प्रमोदाय तज्जया सम्पदापि किम् ॥ ३ १ ॥

विमृशैवसुवाचाम्बामार्यधीरार्यरक्षितः ।

दृष्टिवादं पठिष्यामि मातराख्याहि तद्गुरुम् ॥ ३ २ ॥

रुद्रसोमावददत्सु अमणोपासको भव ।
 दृष्टिवादस्य गुरवः अमणा एव नापरे ॥ ३३ ॥
 दृष्टिवादो हि दर्शनविचार इति शोभनम् ।
 नामाप्यस्येति मनसि अद्वाधार्यरक्षितः ॥ ३४ ॥
 ऊचे च मातुरादेशः प्रमाणं गुरवस्तु ते ।
 क्व द्रष्टव्या दृष्टिवादं यथाधीये तदन्तिके ॥ ३५ ॥
 रुद्रसोमापि तनयविनयोच्छ्रिता सती ।
 भ्रमयन्त्यञ्चलं तस्य निजगाद प्रसादभाक् ॥ ३६ ॥
 इदानीं हि न जिह्मेमि त्वयाहं तनुजन्मना ।
 मदादेशमनुष्ठातुं यदकार्षीर्मनोरथम् ॥ ३७ ॥
 सन्ति तोषलिपुत्राख्या आचार्या आर्यरक्षित ।
 इतो ममैवेक्षुवाटे प्रतिपन्नप्रतिश्रयाः ॥ ३८ ॥
 तत्पादपङ्कजोपास्तिहंसतामुररीकुरु ।
 ते त्वामध्यापयिष्यन्ति दृष्टिवादं तनूद्भव ॥ ३९ ॥
 एवं प्रातः करिष्यामीत्यभिधाथार्यरक्षितः ।
 दृष्टिवादाभिधां ध्यायन्नाशेत रजनावपि ॥ ४० ॥
 प्रातश्चाल पृष्ठाम्बामार्यरक्षितकुम्भभूः ।
 दृष्टिवादोदधिं प्राज्ञः पातुं गण्डूषलीलया ॥ ४१ ॥
 पितृमित्रमितश्चार्यरक्षितस्य महाद्विजः ।
 अभूदुपनवग्रामे पितेवात्यन्तवत्सलः ॥ ४२ ॥
 सो ऽचिन्तयन्मया हि ह्यो दृष्टो न ह्यार्यरक्षितः ।
 आयुश्चान्तं तदद्यापि तं पश्यामि सुहृत्सुतम् ॥ ४३ ॥

इति द्विजाग्रणीरिचुयष्टीः स सकला नव ।
 तत्खण्डं चैकमादायार्थरचितगृहं ययौ ॥ ४४ ॥
 सोमदेवसुतं ज्येष्ठं निर्यान्तं च निकेतनात् ।
 ददग्रेष द्विभातत्वात्तमुपालक्षयन्न च ॥ ४५ ॥
 को नाम त्वमधीत्युचैः सो ऽपृच्छदार्थरचितम् ।
 आर्थरचित एषो ऽस्मौत्यब्रवीच्चार्यरचितः ॥ ४६ ॥
 द्विजो जगाद हे भ्रातुः पुत्र ह्यस्तनवासरे ।
 कुटुम्बकृत्यकरणप्रमादान्नासि वीक्षितः ॥ ४७ ॥
 एकेनापि गतेनाङ्गा मन्ये गतमहःशतम् ।
 यत्र त्वां नाहमद्राक्षं हृत्कैरवनिशाकरम् ॥ ४८ ॥
 दत्तार्थरचितं प्रेम्णा द्विजन्मा परिरभ्य सः ।
 अवोचद्विचवो ह्येते मयानौयन्त तत्क्षते ॥ ४९ ॥
 उवाच सोमभूरिचूंस्तात मन्मातुरप्येः ।
 अहं शरीरचिन्तायं गच्छन्नस्मि बहिर्भुवि ॥ ५० ॥
 इदं च मातुराख्याया यज्ञच्छन्नार्थरचितः ।
 अधुनेक्षुलतापाणिमद्राक्षीदादितो ऽपि माम् ॥ ५१ ॥
 दत्तार्थरचितेनोक्तः स द्विजन्मा तथाकरोत् ।
 आर्थरचितमातापि सा दत्तैवमचिन्तयत् ॥ ५२ ॥
 मम सूनोरिदं त्रयोऽभृच्छकुनमतश्च सः ।
 नव पूर्वाणि खण्डं च नूनमादास्यते सुधीः ॥ ५३ ॥
 नवाहं दृष्टिवादस्य पूर्वाण्यथयनानि वा ।
 दशमं खण्डमध्ये दध्यौ यानिति सोमभूः ॥ ५४ ॥

गत्वा चेक्षुगृहद्वारे स्थिरधीरार्यरक्षितः ।
 अचिन्तयदविज्ञातः कथमन्तर्विशाम्यहम् ॥ ५५ ॥
 राज्ञामिव गुरुणां हि सन्निधाने यतस्ततः ।
 विदितो ऽपि नोपसर्पदहं तु विदितो ऽपि न ॥ ५६ ॥
 तदत्रैव क्षणं स्थित्वा वसत्यन्तर्विशाम्यहम् ।
 प्रातर्वन्दनकायातश्रमणोपासकैः सह ॥ ५७ ॥
 इत्यार्यरक्षितस्तस्थौ द्वारे ऽपि द्वारपालवत् ।
 विदुषां रभसारम्भे विवेको ह्यर्गलायते ॥ ५८ ॥
 मालवकैश्चिकीमुख्यग्रामरागपरिसृष्टा ।
 स्वाध्यायेनापि साधूनां स यथौ लयमेणवत् ॥ ५९ ॥
 तत्रागाडूडूरो नाम श्रमणोपासकः प्रगे ।
 वन्दनाय महर्षीणां हर्षणोत्फुल्ललोचनः ॥ ६० ॥
 स त्रिर्नैषेधिकीं कुर्वन्प्रविवेश प्रतिश्रयम् ।
 अथैर्यापधिकीं प्रत्यक्रामदुच्चैस्तरस्तरम् ॥ ६१ ॥
 तदनन्तरमाचार्यान्साधूनपि यथाविधि ।
 वन्दित्वा निषसादाग्रे विष्टरं प्रतिलिख्य सः ॥ ६२ ॥
 अथार्यरक्षितो धीमांस्तेन साधं प्रविश्य सः ।
 वन्दनैर्यापधिक्यादि तस्माच्छ्रुतमधारयत् ॥ ६३ ॥
 तद्दर्शितविधिं चाभिनयन्यठनपूर्वकम् ।
 अवन्दताचार्यपादान्साधूनप्यार्यरक्षितः ॥ ६४ ॥
 ठडूरश्रावकं त्वार्यरक्षितो नञ्जवन्दत ।
 सुधीरपि निरान्नायं किञ्चिद्विज्ञातुमीश्वरः ॥ ६५ ॥

निषण्णं सोमतनयं तमवन्दितदडूरम् ।
 आचार्या विविदुः कोऽपि आङ्गो ऽयं नूतनः खलु ॥६६॥
 धर्मलाभाग्निषं दत्त्वा शरदभोमलाशयाः ।
 पृच्छन्ति स्म तमाचार्याः कुतो धर्मागमस्तव ॥६७॥
 औरसो रुद्रसोमायाः स जगाद् यथातथम् ।
 अमणोपासकादस्मादान्तधर्मो ऽस्मि नान्यतः ॥६८॥
 ऊचिरे साधवो ऽप्येवं भगवन्नाथ्यरचितः ।
 तनयो रुद्रसोमाया विद्वान्विद्याभ्यिपारगः ॥६९॥
 चतुर्दशविद्यास्थानोपाध्यायः पृथिवीभुजा ।
 करिस्कन्धाधिरूढो ऽयं पत्तने ऽस्मिन्प्रवेशितः ॥७०॥
 अयमाद्यगुणस्थानस्थितानां धुरि गण्यते ।
 आस्थयं आवकाचारं परिसृशति किं ह्यदः ॥७१॥
 अथार्यरचितः स्माह आवको ऽस्मि हि सभ्यति ।
 किं नवो न भवेद्भावपरिणामः शरीरिणाम् ॥७२॥
 इति विज्ञपयामास चाचार्यान्रचिताञ्जलिः ।
 दृष्टिवादाध्यापनेन भगवंस्त्वं प्रसौद मे ॥७३॥
 मया विवेकहीनेनोन्मत्तेनेव दुरात्मना ।
 हिंसोपदेशकं सर्वमधीतं नरकावहम् ॥७४॥
 आचार्या अपि तं श्रान्तं योग्यं ज्ञात्वैवमूचिरे ।
 यदि त्वं दृष्टिवादाधिजिगांसुस्तत्परिव्रज ॥७५॥
 किं चान्यदप्युपात्तायां प्रव्रज्यायां द्विजोत्तम ।
 दृष्टिवादं क्रमेण त्वं विद्वन्मथापयिष्यसे ॥७६॥

सो ऽयुवाच परिव्रज्यामिदानीमपि दत्त मे ।
 मया न दुष्करा ह्येषा मन्मनोरथकामधुक् ॥ ७७ ॥
 किं तु प्रसादं कुर्वाणैर्भगवद्भिर्निजे शिशौ ।
 विहारक्रमजं कष्टमादृत्यान्यत्र गम्यताम् ॥ ७८ ॥
 मामत्र स्थितवन्तं हि राजा पुरजनो ऽपि च ।
 अत्यन्तमनुरागेण प्रव्रज्यां त्याजयेदपि ॥ ७९ ॥
 आचार्या अपि तस्योपरोधेन सपरिच्छदाः ।
 ययुरन्यत्र सो ऽप्यग्रे स्थितो याति स्म मृत्यवत् ॥ ८० ॥
 तीर्थे श्रीवर्धमानस्य तदानीमनगारिणाम् ।
 शिष्यचौर्धव्यवहारः प्रथमो ऽयमवर्तत ॥ ८१ ॥
 तदार्यरक्षितं भट्टमाचार्या पर्यविब्रजन् ।
 साचीकृतगुरुश्यामूढीतार्यः सो ऽचिरादपि ॥ ८२ ॥
 तप्यमानस्तपस्तौत्रं सहमानः परीषहान् ।
 मातृकावदधीयाय सो ऽङ्गान्येकादशापि हि ॥ ८३ ॥
 तेषामाचार्यमिश्राणां दृष्टिवादः परिस्फुटः ।
 यावान्बभूव तावन्तमग्रहीदार्यरक्षितः ॥ ८४ ॥
 तदा दृढजनोक्त्यैवमश्रौषीदार्यरक्षितः ।
 यद्वयान्दृष्टिवादो ऽस्ति वज्रर्षेः साम्प्रतं स्फुटः ॥ ८५ ॥
 अभूच्च समवसृतः पुर्यां वज्रमुनिस्तदा ।
 इति प्रतस्थे तत्रैव गन्तुं सोमात्मजो मुनिः ॥ ८६ ॥
 ययौ चोज्जयिनीमध्ये भगवानार्यरक्षितः ।
 भद्रगुप्ताभिधानानामाचार्याणां प्रतिश्रयम् ॥ ८७ ॥

गुणवन्तं तपोराशिं पूर्वावस्थाकुतौर्थिकम् ।
 उपनक्त्य तमाचार्याः परिषत्त्रयजिरे मुदा ॥८८॥
 ऊचुश्च वत्स धन्यो ऽसि कृतार्थो ऽसि सुधीरसि ।
 विहाय यो हि ब्राह्मण्यं ग्रामण्यं प्रत्यपद्यथाः ॥८९॥
 अद्याहं क्षीणाशेषायुःकर्मा त्वामर्थये ऽनघ ।
 कर्तृकामो ऽस्त्यनशनं मम निर्यामको भव ॥९०॥
 तथेति प्रतिपेदानं रुद्रसोमात्मजं मुनिम् ।
 विहितानशनो भद्रगुप्ताचार्यो ऽन्वशादिति ॥९१॥
 मा वज्रस्वामिना सार्धं वसेरेकप्रतिश्रये ।
 किं तु वत्स त्वमन्यस्मिन्नधीयीथाः कृतस्थितिः ॥९२॥
 यो हि सोपक्रमायुष्को वज्रेण सह यामिनीम् ।
 एकामपि वसेत्सो ऽनुम्रियते तं न संशयः ॥९३॥
 एवं करिष्ये ऽहमिति प्रतिपद्यार्थरचितः ।
 तेषां निर्यामणां कृत्वा पुरीं वज्राश्रितां ययौ ॥९४॥
 नगर्या बहिरेवास्थान्तां निशामार्थरचितः ।
 निशाशेषे स्वप्नममुं वज्रस्वामौ ददर्श च ॥९५॥
 यदद्य पथसा पूर्णः केनाप्यस्मत्पतद्ब्रह्मः ।
 अपाय्यागन्तुना भूरि किञ्चिदस्याच्च तत्पथः ॥९६॥
 वज्रस्वामौ महर्षीणां स्वप्नार्थं व्याकरोत्यग्रे ।
 बद्धपूर्वश्रुतग्राही को ऽप्येव्यति ममातिथिः ॥९७॥
 स उपादास्यते ऽस्मत्तो बद्धपूर्वश्रुतं सुधीः ।
 पूर्वश्रुतावशेषं तु मत्पार्श्वे ऽपि रहिष्यति ॥९८॥

उपवज्रमुनि प्रातराययावार्चरक्षितः ।

ववन्दे द्वादशावर्तवन्दनेन च तं गुरुम् ॥ ८८ ॥

तं च पप्रच्छ वज्रर्षिः कुत आगाः स चावदत् ।

तोसलिपुत्राचार्याणां पादमूलादिहागमम् ॥ १०० ॥

वज्रस्वाम्यब्रवीदार्चरक्षितस्त्वं किमाख्यया ।

सो ऽप्याख्यादेवमिति च पुनर्वन्दनपूर्वकम् ॥ १०१ ॥

वज्रस्वाम्यपि तं ज्ञात्वा सप्रसादमदो ऽवदत् ।

स्वागतं तव कुत्र त्वं प्रतिश्रयमग्निश्रियः ॥ १०२ ॥

बहिरावासितो ऽस्मीति तेनोक्ते स्वाम्यदो ऽवदत् ।

महात्मन्किं न जानासि बहिःस्थो ऽध्येष्यसे कथम् ॥ १०३ ॥

सोमभूरभिधत्ते स्म स्वामिन्भिन्ने प्रतिश्रये ।

उदतारिषमाचार्यभद्रगुप्तानुशासनात् ॥ १०४ ॥

उपयोगेन वज्रर्षिर्विदित्वैवमुवाच च ।

युक्तमेतद्धि पूज्यास्ते स्वविरा नाङ्गरन्यथा ॥ १०५ ॥

वज्रो ऽथ पृथगावासस्थितमप्यार्चरक्षितम् ।

अध्यापयितुमारेभे पूर्वाणि प्रतिवासरम् ॥ १०६ ॥

अचिरेणापि कालेन सोमदेवभवो मुनिः ।

पूर्वाण्यपूर्वप्रतिभो नवाधीयाय लीलया ॥ १०७ ॥

दशमं पूर्वमध्येतुं प्रवृत्तं चार्चरक्षितम् ।

दशमपूर्वयमकान्यधीष्वेत्यादिशङ्करः ॥ १०८ ॥

ततो दशमपूर्वस्य बह्विनि विषमाणि च ।

अध्येतुं यमकान्यार्चरक्षितर्षिः प्रचक्रमे ॥ १०९ ॥

इतश्च संदिदिशतुः पितरावाचरक्षितम् ।

नागच्छसि किमद्यापि विस्मृतास्तव किं वयम् ॥ ११ ० ॥

त्वं नः करिष्यस्युद्योतमिति ह्याग्रामकृष्णहि ।

तवानागमने सर्वं पश्यामस्तु तमोमयम् ॥ ११ १ ॥

एवमाह्वयमानो ऽपि सन्देशवचनैस्तयोः ।

यावदध्ययनासक्तो ववले नार्थरक्षितः ॥ ११ २ ॥

तावत्ताभ्यां तमाकातुमनोभ्यां फल्गुरक्षितः ।

प्राणप्रियो ऽनुजस्तस्य प्रैषि निर्वन्धश्चिन्त्या ॥ ११ ३ ॥ युग्मम् ॥

द्रुतं गत्वा च नत्वा च सो ऽवादीदार्थरक्षितम् ।

किमेवं कठिनो ऽभूस्त्वमनुत्कण्ठः कुटुम्बके ॥ ११ ४ ॥

वैराग्यपर्शना क्लिप्तं यद्यपि प्रेमबन्धनम् ।

तथापि तव कारुण्यमस्ति स्वस्तिनिबन्धनम् ॥ ११ ५ ॥

शोकपङ्कनिमग्नो ऽस्ति बन्धुवर्गश्च साम्प्रतम् ।

तदागत्य तमुद्धतुं भगवंस्तव साम्प्रतम् ॥ ११ ६ ॥

इति तेनानुजेनोक्तो गन्तुं तच्चार्यरक्षितः ।

श्रीवज्रस्वामिनं नत्वा पप्रच्छ स्वच्छमानसः ॥ ११ ७ ॥

अधीष्वेति ततस्तेन प्रत्युक्तः स पुनः पठन् ।

किं ते ऽस्मि विस्मृतः फल्गुरक्षितेनेत्यजल्पत ॥ ११ ८ ॥

बान्धवाश्च परिव्रज्यामनोरथरथस्थिताः ।

न कुचापि प्रवर्तन्ते त्वया सारथिना विना ॥ ११ ९ ॥

तदेहि देहि प्रव्रज्यां जगत्पूज्यां स्वगोत्रिणाम् ।

अथस्यपि सकर्णो ऽपि किमद्यापि प्रमाद्यसि ॥ १२ ० ॥

अथार्यरचितः स्नाह यदि सत्यमिदं वचः ।

ततस्त्वं तावदादत्स्व वत्स मूचहितं व्रतम् ॥ १२१ ॥

एवमुक्तस्तस्तेन श्रद्धानिर्धौतमानसः ।

सो ऽवदद्देहि को हि स्यात्पौषस्य पराङ्मुखः ॥ १२२ ॥

अथार्यरचितः प्रीतस्तस्यामृतकिरा गिरा ।

स्वयं तमनुजग्राह दौचया शिञ्जयापि च ॥ १२३ ॥

यातुमुक्तो ऽन्यदा फल्गुरचितेनार्यरचितः ।

अधीताशेषयमको गन्तुमूचे पुनर्गुरुम् ॥ १२४ ॥

प्राग्वन्निवारितस्तेन स खेदादित्यचिन्तयत् ।

स्वजनाङ्गानगुर्वाज्ञासङ्कटे पतितो ऽस्मि हा ॥ १२५ ॥

अधीयानः पुनः प्राग्वद्यमकेभ्यः पराजितः ।

कृताञ्जलिपुटो भूत्वा गुरुन्नत्वा च सो ऽब्रवीत् ॥ १२६ ॥

दशमस्यास्य पूर्वस्य मयाधीतं कियत्प्रभो ।

अवशिष्टं कियच्चेति सप्रसादं समादिश ॥ १२७ ॥

जगाद गुरुरप्येवं स्मितविच्छुरिताधरः ।

बिन्दुमात्रं त्वयाधीतमभितुल्यं तु शिष्यते ॥ १२८ ॥

इति श्रुत्वा गुरोर्वाचमूचिवानार्यरचितः ।

परिश्रान्तो ऽहमध्येतुं प्रभुर्नातः परं प्रभो ॥ १२९ ॥

शेषमप्यचिरेणापि त्वमागमयसि श्रुतम् ।

धौमन्नधौख धौरो ऽसि किमकाण्डे विषौदसि ॥ १३० ॥

एवमाश्वासितस्तेन गुरुणा करुणावता ।

पुनः प्रवृत्तः सो ऽध्येतुं भग्नोत्साहो ऽपि भक्तिभाक् ॥ १३१ ॥ युग्मम् ॥

फलश्रुतिमन्येद्युर्मूर्तिमद्वन्धुवाचिकम् ।

दर्शयन्नुत्सुको गन्तुं श्रीवज्रं स पुनर्जगौ ॥ १३२ ॥

अथमुत्साहमानो ऽपि हन्त गन्तुमनाः कथम् ।

एवं विचिन्तयन्वज्रस्त्राम्भृदुपयोगवान् ॥ १३३ ॥

सो ऽयामंस्तेत्यतो यातो नायमायास्यति ध्रुवम् ।

स्तोकं ममायुर्मय्येव पूर्वं च दशमं स्थितम् ॥ १३४ ॥

अनुज्ञातस्तस्तेन गमनायार्थरक्षितः ।

सफलश्रुतिरक्षितः श्रीघ्नं पुरं दशपुरं ययौ ॥ १३५ ॥

तत्रायातं च तं ज्ञात्वा सपौरः पृथिवीपतिः ।

सरुद्रसोमासोमश्च भक्त्या वन्दितुमाययौ ॥ १३६ ॥

प्रमोदाश्रुपथःपूर्णलोचनास्ते च तं मुनिम् ।

मूर्ते धर्ममिवानम्य यथास्थानमुपाविशन् ॥ १३७ ॥

विदित्वा धर्मशुश्रूषां तेषां कारुण्यवारिधिः ।

देशनां विदधे सो ऽपि मेघगम्भीरया गिरा ॥ १३८ ॥

ओत्रपत्तपुटीपौतदेशनात्यच्छवारिभिः ।

तत्कालं चालयन्ति स्म विस्मितास्ते मनोमलम् ॥ १३९ ॥

अथार्थरक्षितस्थान्ते नृपः सम्यक्क्रमयहीत् ।

ततः सपौरस्तं नत्वा ययौ निजनिकेतनम् ॥ १४० ॥

ससोमा रुद्रसोमापि बन्धुभिर्बहुभिः समम् ।

संसारचारकावासविरक्ता व्रतमाददे ॥ १४१ ॥

इतश्च विहरन्वज्रस्त्रामौ क्षोणितले क्रमात् ।

संयमक्रमचारौ च प्रययौ दक्षिणापथम् ॥ १४२ ॥

तमानन्दमहाकन्दकन्दलोङ्गेदवारिदम् ।

संवीक्ष्य दाक्षिणात्यो ऽभृल्लोकः केकीव हर्षभाक् ॥ १४३ ॥

द्योतयन्वस्तुतत्त्वानि मुनिः किमथमर्यमा ।

यच्छंश्चक्षुश्चकोराणां प्रीतिं किमुत चन्द्रमाः ॥ १४४ ॥

किमसत्कर्ममाहाव्याद्धर्मो वा दत्तदर्शनः ।

एवं तद्वीक्षणानन्दनिमग्ना जगदुर्जनाः ॥ १४५ ॥ युग्मम् ॥

श्रीवज्रखामिनो ऽन्येद्युः श्लेषबाधाभवङ्गशम् ।

ततः शुण्ठीं समानेतुं स साधुं कंचनाभ्यधात् ॥ १४६ ॥

साधुनानीय दत्तां च शुण्ठीमशठचेतसा ।

भुक्तेनां भक्षयिष्यामीत्यतः कर्णे न्यधत्त सः ॥ १४७ ॥

भोजनान्ते स कर्णान्तर्वर्तिनीं व्रतिनां पतिः ।

स्वाध्यायध्यानविवशो विसस्मार तथैव ताम् ॥ १४८ ॥

ततः प्रदोषे सा तस्य प्रतिक्रमणकर्मणि ।

मुखवस्त्रिकया कायं प्रत्युपेक्षयतो ऽपतत् ॥ १४९ ॥

पतितां तां च खाद्वृत्त्यास्मारदज्जो मुनीशिता ।

ह हा धिग्धिक् प्रमादो ऽयं ममेति खं निनिन्द च ॥ १५० ॥

प्रमादे संयमो न स्थान्निष्कलङ्कः कथंचन ।

तं विना मानुषं जन्म जीवितं च निरर्थकम् ॥ १५१ ॥

कुर्मस्ततो वपुस्त्यागं वज्रखामीत्यचिन्तयत् ।

अजायत समन्ताच्च दुर्भिक्षं दादशाब्दकम् ॥ १५२ ॥

लक्ष्मूख्यौदनाद्भिचां यत्रास्ति त्वमवाप्नुयाः ।

सुभिक्षमवबुध्येथास्तदुत्तरदिनोषसि ॥ १५३ ॥

एवमादि समादिश्य स्वशिश्वं श्रुतपारगम् ।

वज्रसेनमुनिं स्नाह विहर्तुमथ सो ऽन्यतः ॥ १५४ ॥ युग्मम् ॥

ग्रामाकरपुरारणवतीं वसुमतीं ततः ।

विहर्तुं वज्रसेनो ऽपि प्रावृतन्मुनिपुङ्गवः ॥ १५५ ॥

श्रीवज्रस्वामिनः पार्श्ववर्तिनो व्रतिनः पुनः ।

लभन्ते न कचिद्भिचां भ्राम्यन्तो ऽपि गृहे गृहे ॥ १५६ ॥

विना भिचां चुधाक्षामकुचयो ऽनन्यवृत्तयः ।

ते ऽन्वहं गुरुभिर्दत्तं विद्यापिण्डमभुञ्जत ॥ १५७ ॥

द्वादशाब्दानि भोक्तव्यः पिण्डो ऽयं वस्ततो यदि ।

षण्मस्य न बाधास्ति तमाहृत्य ददाम्यहम् ॥ १५८ ॥

नो वा तदा सहान्नेन तनोख्यागं विदधहे ।

दत्युक्ता गुरुभिर्धर्ममतयो यतयो ऽभ्यधुः ॥ १५९ ॥ युग्मम् ॥

धिक् पोषणमिमं पिण्डं पिण्डं पोष्यमिमं च धिक् ।

प्रभो प्रभौद येनैतत्तज्जामो द्वितयं वयम् ॥ १६० ॥

अथादाय मुनीन्सर्वाञ्श्रीवज्रो भुवनार्थमा ।

गिरिं प्रत्यचलस्त्रोकान्तरं तृद्योतयि जवी ॥ १६१ ॥

तत्रैकः चुल्लको नास्याद्वार्थमाणो यदा तदा ।

कापि प्रतार्थं तं ग्रामे समारोहद्गुरुर्गिरिम् ॥ १६२ ॥

मा भृद्गुणामप्रौतिर्मनसोति विचिन्तयन् ।

त्यक्त्वा भक्तं च देहं च चुल्लको ऽस्याङ्गिरेरधः ॥ १६३ ॥

मथ्याकृतपनात्युष्णरोचिस्तप्ते शिलातले ।

पिण्डवन्नवनीतस्य विलीनस्तत्क्षणादपि ॥ १६४ ॥ युग्मम् ॥

शुभधानगतस्यक्ता तनुं योगीव शक्तिभाक् ।
 अन्नर्देवालयं चक्रे तन्वन्तरपरिग्रहम् ॥ १ ६ ५ ॥
 तस्मिन्देवाङ्गनासङ्गसुखमग्ने लसन्मुदः ।
 त्रिदशाः पूजयामासुराश्च तस्य कलेवरम् ॥ १ ६ ६ ॥
 श्रीवज्रं यतयो ऽप्युचुः प्रेक्ष्यावतरतः सुरान् ।
 किमचावतरन्त्येते देवाः सर्वर्द्धयः प्रभो ॥ १ ६ ७ ॥
 सो ऽप्युचे चुल्लकः कार्यमिदानीं स्वमसाधयत् ।
 महिमानं ततस्तस्य सुपर्वाणः प्रकुर्वते ॥ १ ६ ८ ॥
 अल्वेवं मुनयो दधुः शिशुनायमुना यदि ।
 स्वकायं साधितं वृद्धाः साधयामस्ततो न किम् ॥ १ ६ ९ ॥
 इति संवेगिनः साधूंश्चारित्रज्ञानयोगिनः ।
 आवकीभूय तत्रैवं मिथ्यादृग्देवतावदत् ॥ १ ७ ० ॥
 पारणं भवतामद्य भगवन्तः प्रसीदत ।
 गृह्णीत शर्कराक्षोदमोदकं पानकं च नः ॥ १ ७ १ ॥
 अवग्रहो ऽयं नैतस्याः प्रीतिहेतुस्ततो ऽन्यतः ।
 यामो ध्यात्वेति ते जग्मुस्तदासन्नं नगान्तरम् ॥ १ ७ २ ॥
 कृत्वा मनसि तत्रत्यदेवतां साधवो व्यधुः ।
 कायोत्सर्गं समागत्य नत्वा तानित्युवाच सा ॥ १ ७ ३ ॥
 अनुग्रहो ऽसावस्माकमिह यूयं यदागताः ।
 न जातु जायते कल्पतरुर्मरुषु कर्हिचित् ॥ १ ७ ४ ॥
 त एवं तद्गिरा प्रीताः श्रीवज्रस्वामिना समम् ।
 कृतानशनकर्माणः सत्कर्माणो ययुर्दिवम् ॥ १ ७ ५ ॥

मत्वैतद्भोचभिद्भोचं तमागत्य रथस्थितः ।

प्रमोदात्पूजयामास वज्रादीनां वपूंश्च ॥ १७६ ॥

शक्रः प्रदक्षिणीचक्रे तं गिरिं सरथस्तदा ।

वृक्षादीन्मयनुच्चैः स्वदेहमिव भक्तितः ॥ १७७ ॥

विनम्रा एव ते ऽद्यापि विद्यन्ते तत्र पर्वते ।

यतस्तस्याभिधा जज्ञे रथावर्त इति क्षितौ ॥ १७८ ॥ युग्मम् ॥

दुष्कर्मावनिभृदञ्जे श्रीवञ्जे स्वर्गमौयुषि ।

विच्छिन्नं दशमं पूर्वं तुर्यं संहननं तदा ॥ १७९ ॥

इतश्च शिष्यो वज्रर्षर्वज्रसेनः परिभ्रमन् ।

पुरं श्रीभिरसंप्राप्तपारं सोपारमौयिवान् ॥ १८० ॥

यथार्थनामा तत्रासीज्जितशत्रुर्महौपतिः ।

प्रिया च धारिणी तस्य समग्रगुणधारिणी ॥ १८१ ॥

आसीच्च आवकस्तत्र जिनदत्ताभिधो धनी ।

तस्मैश्वरीति विख्याता दयितोमापतेरिव ॥ १८२ ॥

सुधांशुधामधवलं सा ग्रीलं तदग्रीलयत् ।

तस्या विश्वम्भरायाश्च यद्वभूव विभूषणम् ॥ १८३ ॥

दुर्भिक्षदोषान्निःशेषं तदा च क्षितिमण्डलम् ।

जज्ञे धान्यैर्विनाम्नोभिर्मौनवहुःखसङ्कुलम् ॥ १८४ ॥

धर्मप्रधाना सा बन्धून्निजानेवमयाभ्यधात् ।

जीविताः स्मः सुखं तावदद्य यावदमौ वथम् ॥ १८५ ॥

विना धान्यक्रयाद्दुःखं जीवितास्मः कियच्चिरम् ।

तद्वरं सविषं भोज्यमुपभुज्य समाहिताः ॥ १८६ ॥

स्मृतपञ्चनमस्काराः कृतानग्रनवृत्तयः ।

दुःखगेहस्य देहस्य सद्यस्त्यागं विदधहे ॥ १८७ ॥ युग्मम् ॥

अथेत्यं बन्धवो ऽवोचन्नस्त्वेवं हन्त साम्प्रतम् ।

गच्छतो ऽस्य शरीरस्य प्राप्तकालं फलं ह्यदः ॥ १८८ ॥

पक्वायान्नं लक्ष्मून्धं सा यावन्नाचिपदिषम् ।

वज्रसेनमुनिस्तावत्तज्जीवातुरिवागमत् ॥ १८९ ॥

तमालोक्य मुनिं सापि हर्षादेव व्यचिन्तयत् ।

चित्तं वित्तं च पात्रं च दिष्ट्या पूर्णमिदं चयम् ॥ १९० ॥

दत्त्वा तदद्य पात्राय स्नाथ्यं जन्म करोम्यदः ।

कदाचिद्देवयोगेन यदीदृक्पात्रसङ्गमः ॥ १९१ ॥

हृष्टाय तस्मै विस्मेरचक्षुर्भिक्षामदत्त सा ।

लक्ष्मून्धस्य पाकस्य वृत्तान्तं च न्यवेदयत् ॥ १९२ ॥

अथाख्यद्वज्रसेनो ऽपि मा स्मैवं प्रतिपद्यथाः ।

भद्रे सुभिचं यत्प्रातर्भविष्यति न संशयः ॥ १९३ ॥

साष्टच्छब्दवताज्ञायि स्वयमेतदुतान्यतः ।

अथोचे सो ऽप्यदो ऽम्भोदगर्जितोर्जितया गिरा ॥ १९४ ॥

औवज्रस्वामिनास्युक्तो यदा भिक्षां त्वमाप्नुयाः ।

लक्षपाकौदनात्प्रातः सुभिचं भविता तदा ॥ १९५ ॥

इति ओत्रामृतं श्रुत्वा तद्दिनं क्षणमात्रवत् ।

आविका सा सुदुर्भिचं क्षपयामास लीलया ॥ १९६ ॥

प्रभाते च प्रभाजालैश्चण्डांशोरिव मण्डलम् ।

वह्निचक्रमापूर्णं धान्यैर्दूरादथागमत् ॥ १९७ ॥

जनः स्वच्छमनाः सा च ततः सद्यो ऽप्यजायत ।

कालं कंचन तत्रैव वज्रसेनो ऽप्यवास्थित ॥ १९८ ॥

जिनदत्तः सहेश्वर्या सूरुभिर्वन्धुभिस्ततः ।

अर्चां चक्रे जिनार्चानामर्थिभ्यो ऽर्थमदत्त च ॥ १९९ ॥

महोत्सवेन ते ऽन्येद्युर्जगृहः श्रान्तचेतसः ।

वज्रसेनमुनेः पार्श्वे लोकद्वयहितं व्रतम् ॥ २०० ॥

एवं शिष्यप्रशिक्ष्यादिशाखाभिर्वटवृचवत् ।

श्रीवज्रस्वामिनो वंशः प्रसरन्व्यानग्रे दिशः ॥ २०१ ॥

साधुपत्नः सुपर्वाढ्यो मुक्तावासनिबन्धनम् ।

श्रीमद्वज्रमुनेर्वंशः कस्य नासीन्मनोषितः ॥ २०२ ॥

ये केचिन्नयनातिथित्वमगमन्ये वा श्रुतेर्गोचरं

वंशास्तेषु तनुत्वमग्रमभजन्मूलं पुनः स्थूलताम् ।

नयो ऽसौ दशपूर्विणो मुनिपतेः श्रीवज्रसूरेर्गुरो-

वंशो यः प्रथमं दधाति तनुतां स्फूर्तिं पुरस्तात्पुनः ॥ २०३ ॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्वविरावली-

चरिते महाकाव्ये आर्यरचितव्रतग्रहणपूर्वाधिगमवज्रस्वामिस्वर्ग-

गमनतदंशविस्तारवर्णनो नाम त्रयोदशः सर्गः ॥

जम्बूमुनिप्रभृतिवज्रगणाधिनाथ-

पर्यन्तसाधुजनचित्रचरित्रपुष्पैः ।

स्रग्दाम गुम्फितमिदं परिशिष्टपर्व

शिष्टात्मनां लुठतु कण्ठतटावनीषु ॥

APPENDICES

The four disciples of Bhadrabāhu

(Uttar. Tīkā 2, 7) cf. vi 5—21

रायगिहे नयरे चत्तारि वयंसा वाणियगा सह वड्डिया । ते
भद्वाज्जस्स अंतिए धम्मं सोच्चा पव्वइया । ते सुयं वज्जयं अहि-
ज्जित्ता दढचित्ता^(१) एगल्लविहारपडिमं पडिवन्ना । ते य समा-
वत्तीए विहरंता पुणो वि रायगिहं नयरं संपत्ता । हेमंतो य
तथा वट्ठइ । जो य केरिसो ।

वाएंति दंतवीणं दरिद्विणो जत्थ कंपिरसरौरा ।
सव्वसिल्लीभूयजला जायंति सरा वि रयणीसु ॥
जत्थ अइसीयमारुय- निहया सउणादणो विणस्संति ।
पुप्फफलदलसमिद्धा सुक्कंति दुमा वि सहसत्ति ॥

ते य भिक्खायरियं काउं तइयाए पोरिसीए पडिनियत्ता ।
तेसिं च वेव्वारगिरितेणं गंतव्वं । तत्थेगस्स गिरिगुहादारे चरिमा
पोरिसी ओगाढा । सो तत्थेव ठिओ । बीयस्स नयरुज्जाणे । तइयस्स
उज्जाणसमीवे । चउत्थस्स नयरुभासे चेव । ते तत्थेव ठिया । तेसिं
कप्पो एसो । जत्थ चरिमा पोरिसी ओगाहइ तत्थेव पडिमाए
ठाइयव्वं । तत्थ जो गिरिगुहभासे तस्स^(२) निरायं सीयं । सो गिरि-
मारुएण वेविरसरौरो वि मंदरो व्व निप्पकंपो सम्मं सहंतो रय-
णीए पढमे चेव जामे कालगओ । उज्जाणत्थो बीए । उज्जाणसमी-
वत्थो तइए । जो नगरभासे तस्स इयरुग्हाए न तहा सीयं ।
तेण सो चउत्थे जामे कालगओ । सव्वे वि देवल्लोगे उववन्ना ॥
एवं अन्नेहि वि सम्ममहिंयासेयव्वं जहा तेहिं अहिंयासियं ॥

(Uttar. Tikā 2, 17) cf. viii 1—159.

पुर्विं खिदपदद्वियं नगरमासी । तस्स वत्थुमि खीणे चणगपुरं
 निविट्ठं । तत्रो उसभपुरं । तत्रो कुसग्गपुरं^(१) । तत्रो रायगिहं
 तत्रो चंपा । तत्रो पाडलिपुत्तं । तत्थत्थि^(२) नंदवंसे नवमो
 नंदराया । तस्सत्थि कप्पगवंससंभूत्रो उप्पत्तियादचउब्बिहबुद्धि-
 समिद्धो सगडालो मंतो । इत्रो य वररूई नाम भट्टउत्तो । सो
 अणुदिवसं थुण्ण रायाणं अउब्बेहिं अट्टुत्तरसयपमाणेहिं चाडुय-
 सिलोगेहिं । तूसए^(३) राया । पलोएद सगडालमुहं । न य सो
 पसंसद^(४) । तत्रो न देद किंपि राया । तत्रो वररूइणा अवगय-
 परमत्थेणं सगडालभज्जा ओलगिया । जाव भणियं । तुमं सगडालं
 भणसु जेण पसंसद मम पढियं । इयरौए वि दक्खिणपवन्नाए
 भणित्रो सगडालो । तेण वि अजुत्तमेयं ति तहा वि उवरोह-
 मावन्नेण पडिवन्नं । भणियं च सुभासियं ति । दिन्ना य करच्छो-
 डिया । ताहे दिन्नं रन्ना दीणाराणमट्टसयं । पच्छा दिणे दिणे
 पदिन्ने सगडालो चिंतेद । निट्ठिओ रायकोसो त्ति । नंदं भण्णद ।
 भट्टारगा किं एयस्स तुब्बे देह । तुमे^(५) पसंसिओ त्ति । भण्णद ।
 अहं पसंसामि लोदयक वाणि अविणट्ठाणि^(६) । नंदराया भण्णद । कहं
 लोदयकवाणि । सगडा गो भण्णद । मम धूयाओ जक्खा-जक्खदिन्ना-
 भूया-भूयदिन्ना-सेणा-वे । रेणाभिहाणाओ सत्त वि पढंति किमंग
 पुण अन्नो लोगो ॥ तासिं च पेइमा एकसिं^(७) सुयं गेण्हइ बीया दोहिं

(१) B कुसुग्गं ।

(२) C तस्सत्थि ।

(३) B तूसिए ।

(४) A पसंसए ।

(५) C तुमए ।

(६) C adds पढद ।

(७) AB ०सं ।

तदया तिहिं जाव सत्तमा सत्तहिं वाराहिं ॥ तओ अन्नमि दिणे
 राइणा आणावियाओ अंतेउरं । ठवियाओ जवणियंतरियाओ ।
 आगओ वररूई । पढियाणि चाडुयाणि^(१) । पच्छा जक्खाए राइणो
 आएसेण पढियाणि । बीयाए दोषि वारा सुयाणि तदयाए तिषि
 वारा पढियाणि य । एवं सत्तहि वि । राइणा पत्तीयं । वररूइस्स
 दारं निवारियं । इयरो वि तमेव दीणारट्टसयपोट्टलियं जंतं विऊरू-
 व्विय^(२) गंगामज्जे ठवेइ । किल कणमयहत्येण गंगा^(३) पयच्छइ ।
 एवंविहेण विहाणेण पयडेइ अट्टसयं । जाव लोगो तं तारिसं पेच्चिय
 आउट्टो^(४) गंगा वि से देइ त्ति । सुया य राइणा वत्ता । कहियं
 मंतिणो । जंतपओगेण जणमज्जे अलियपसिद्धं करेइ त्ति नाऊण
 भणियं मंतिणा । जइ अन्ह पच्चक्खं देइ तो पत्तियामो । तओ
 संझाए पेसिओ पच्चइगो^(५) पुरिसो पच्छन्नं मंतिणा गंगं । वर-
 रूइणा वि गंगं थुण्णिऊण दिसावलोयं काऊण ठविया जंते पोट्ट-
 लिया । गओ सट्टाणं । इयरेण वि अवहरिऊण समप्पिया मंतिस्स ।
 पभाए मंतिसहिओ सपुरजणवओ गओ गंगं राया । वररूइणा वि
 संथुया गंगा । आहयं हत्येहिं पाएहि य चे न किंचि लहइ^(६) ।
 विलक्खौहओ रायपुरओ । दंभगो त्ति निभणि ओओ राइणा । दंसिया
 मंतिणा पोट्टलिगा । कहिओ संझावदत्तिं । हौलिओ लोगेहिं ।
 पओसमावन्नो मंतिस्स वररूई किंहाणि म्मगइ । पुणरवि ओलग्गि-
 उमारड्डो नंदं । कहेइ किंहाणि । न पडिवज्जए राया । अन्नया
 सिरियस्स वीवाहे रत्तो आओगो सज्जिज्जइ । वररूइणा तस्स

(१) BC चाडूणि ।

(२) AB विउव्विय ।

(३) C om.

(४) C आउज्जो ।

(५) B पच्चइयगा ।

(६) C लहइ ।

दासी ओलगिया । तीए भणियं^(१) । रत्नो भत्तं सज्जिज्जइ आओगो
य ॥ ताहे तेण चिंतियं एयं एयं किइं^(२) । डिंभह्वाणि मोयगे
दाऊण इमं पाढेइ ।

राय नंदु न वियाणइ । जं सगडालु करेसइ ।

नंदु राय^(३) मारेत्ता । सिरियउ रज्जि ठवेसइ ॥

ताइं पढंति । राइणा सुयं । गवेसाविं । दिट्ठा आओग-
सामग्गी । कुविओ राया । जओ जओ सगडालो पाएसु पडइ तओ
तओ राया पराऊत्तो ठाइ । नायं च सगडालेण । अईव अनि-
यत्तओ वड्ढाविओ कोवो देवस्स । ता एयं एत्थ पत्तयालं । मम
एगस्स वहे अवगच्छइ कुडंबवहो । एवं चिंतिय गओ सभवणं^(४) ।
राइणो अंगरक्खो नियपुत्तो भणिओ सिरियओ । भो सिरिय
ईइसो वुत्तंतो । ता एत्थ एयं पत्तयालं । मम राइणो
पायवडियस्स सिरं किंदिज्जह^(५) । एवं भणिओ अक्कंदिउमाढत्तो
सिरियओ । हा ताय किमहं कुलक्खयंकरो उप्पन्नो जेण ईइसं
आइससि ममं । ता किं वज्झणा मं चेव तस्स पुरओ वावाएह देहबलिं
कुलोवसग्गस्स । मंतिण^इ जंतं । न कुलक्खयंकरो तुमं किं तु
कुलक्खयंतकरो^(६) । न^{वुक्खे} चित्तिमंतरेण कुलक्खयंतो हवइ । ता
कुणह एयं । कुमारेण^{वा} एयं । ताय जं होइ तं होउ । नाहं
गुरुवहं करेमि । मंतिणा भणियं । अहं सयमेव अत्ताणयं ताल-
उडविसम्भवहारेण वावाइस्सं । तुमं वावन्नस्स खगं वाहेज्जसु ।
अलंघणीया गुरवो भवन्ति । ता संपाडेह एयं । न अवसरो अक्कंदि-

(१) C कहियं ।

(२) BC किडुं ।

(३) A राज C रायनंदु ।

(४) A adds एह ।

(५) C °ज्जाहि ।

(६) A कुलरक्खंकरो ।

यवस्स । उद्धरह कुलं अदवसणकूवाओ । अवणेह मज्झ अयसंपकं ॥
 एयं सुणिज्जणं अहो संकडं समावडिपं ति एगत्तो गुरुवयणलंघणं
 अन्नत्तो गुरुसरीरपहरणं । ता न-याणामो किंपि काहामो । अहवा
 वावाएमि अत्ताणयं । किं तु वावाइए अत्तए कुलक्खओ अयसो
 य तहट्ठिओ चेव जओ भणिसंति लोया फलियं से पावं ति ।
 एवं उभयपासरज्जू इमं ति चिंततो गुरुवयणमलंघणीयं ति भणिय
 पडिवज्जाविओ सिरियओ तं सव्वं । तओ गओ रायसमीवं
 पिडुओ सगडालो । तं च दडूण अन्नाभिमुहो ठिओ राया ।
 आसीणो सगडालो । भणियादं दोतिन्नि वयणादं^(१) । न जंपियं
 राइणा । तओ निवडिओ रायचलणेसु । रोसेण य अन्नाज्जत्तो
 जाओ राया । तओ अबभवहरियतालउडस्स छिन्नं सीसं सिरिएणं ।
 जाओ हाहारवो । राइणा भणियं । किमेयं भो । सिरिएण
 भणियं । देव तुह सासणाइक्कमकारौ एस । तेण देवो न पाय-
 पडियस्स वि पसीयइ त्ति । ता किं एइणा दुरायारेण । अहं
 ग्लु देवस्स सरीररक्खगो । ता जो देवस्स आणं अइक्कमइ तेण
 पिउणा वि न कज्जं । एत्थट्ठियस्स ममं चेव अवसरो नन्नस्स जओ
 एवंविहे चेव पए निउत्तोऽहं देवेण । भणियं च ।

मोत्तूण सयणकज्जं सामियकज्जं करेति वरभिच्चा ।

अन्नह चंचलनेहा आराहिज्जंति कह पड्डणो ॥

राइणा चिंतियं । एयं पि निप्पिहाणं । लोओ अन्नहा मंतेइ ।
 ता नूणं वरइणा पउत्तो डंभो एसो त्ति । ता अकज्जकारौ अहं
 जो एवंविहमुवेक्खंतो ठिओ त्ति । ता संपयं परिसंठवेमि एयं ।

तत्रो भणियं । कुमार जं अन्हं कुनयफलमेरिसं संजायं तत्थ मा
 विसायं गच्छसु । अन्हं ते सव्वं संपाडेमि । एवमासासिय सयमेव
 महाविभूद्दे अग्गिंमि^(१) सक्कारिओ सगडालो । भणिओ सिरिओ
 कुमारो । अमच्चत्तणं गेण्हसु । सो भणइ । मम भाया जेट्ठो थूल-
 भट्ठो । तस्स बारसमं वरिसं गणियाए घरं पविट्ठस्स । तस्स दिज्जउ ।
 सो सद्दाविओ रादणा भणिओ य । पडिवज्जसु कमागयममच्चपयं ।
 सो भणइ । चिंतेमि । एत्थ असोगवणियाए चिंतेसु ॥ सो तत्थ
 अद्दगओ चिंतिउमाढत्तो । केरिसं भोगकज्जं रज्जं^(२) । रज्जकज्ज-
 वक्खित्ताणं वज्जसावज्जवावारकारणं । अमच्चत्तणं परिपालिऊण
 नरगं जादयव्वं होहो । एए य परिणामदुस्सहा विसया । को
 एयकारणे दुल्लहं नरत्तं लद्धुं^(३) हारेइ ॥ भणियं च ।

वज्जविहज्जम्भकुडंगिगहणि संसारवणि

लद्धइ माणसजम्भि रम्भि तक्खणमरणि ।

जि^(४) विवेदजणनिंदिउ^(५) इंदियसुज्ज महहिं

ते इह लद्धो कोडि वराडिय हारवहिं ॥

तन्हा^(६) विसयसुहनिबंधणपियजणाओ^(७) परमत्थओ न किंचि
 सुहं । अवि य ।

इंदियालु दीसंतु वायजूयहि उ रमतहं

माणट्ठिउ^(८) ऊयवहसमाणु विससु पविसंतहं ।

अन्नासत्तं^(९) विसमसल्लु^(१०) जरु धोरु विमुक्कहं

पिउ घडिया केहि वि दलेहि जाणेवि न सक्कहं ॥

(१) C अग्गिणा ।

(२) AC om.

(३) B लद्धं ।

(४) A जे ।

(५) B निंदिय ।

(६) AC तन्हा ।

(७) B सुहं, A णिय ।

(८) A माणहेट्ठिय ।

(९) C ०सत्तत्तं ।

(१०) A विसस्य ।

इय विसमसहावइ^(१) वल्लहइ

जो रागा उरुरइकरइ ।

सुहपसइहि कारणि मूढमइ

दुरियखारि सो उरि धरइ ॥

तहा । अज्जु न दिट्ठउ अज्जु रुट्ठु सभाउ न बोल्लइ

पवसिउ अज्जु न रमिउ अज्जु अणुरत्तु न चल्लइ ।

अज्जु विरत्तउ अवह अज्जु नज्जइ उव्विगउ

इय वल्लहि सुहगरुयचिंतसंतावहि भग्गउ ॥

इय मुणिवि न रज्जइ जो कह वि । न य जो विसएहि आरमइ ।

सुकयत्थु वियक्खणु सो सुहिउ । तस्सु समाहि[य]परं परिणमइ ॥

ता सब्बहा उज्झिज्जण भोगसंगं छिंदिज्जण मोहपासं ।

(२)जाव न जरकडपूयणि सव्वंगिउ गसइ

जाव न रोगभुयंगु उग्गु निहउ डसइ ।

ता धम्मिहि^(३) मणु दिज्जउ किज्जउ अप्पहिउ

अज्ज किं कल्लु पयाणउ जिउ निच्चप्पहिउ ॥

एयं चिंतिउं पंचमुट्ठियं लोयं काज्जण पाउयं कंबलरयणं ।

तमेव छिंदित्ता रयहरणं करेत्ता रत्नो पायमागत्रो । धम्मैण

वड्ढाहि । एयं चिंतियं । राया भणइ । सुचिंतियं । निग्गओ ।

पेच्छइ कवडत्तणेण गणियाघरं पविसइ न व त्ति । आगासतले

गओ पेच्छइ । मयकलेवरस्स जणो अवसरइ मुहाणि य ठएइ ।

(१) B विसमविरत्तइ ।

(२) Also quoted in Supāsanāhacarin p. 27. v. 355.

(३) C. Sup. ताव धम्मि ।

सो भयवं तहेव जाइ । राया भणइ । निव्विस्सकामभोगो भयवं
 ति । सिरिओ ठविओ । सो संभूयविजयसूरिस्स पासे पव्व-
 इओ ॥ सिरिओ वि किर भाइनेहेण कोसाए गणियाए घरमत्ति-
 यइ । सा य अणुरत्ता थूलभइ अन्नं मणुस्सं नेच्छइ । तीसे
 कोसाए डहरिया भगिणी उवकोसा । तीए सह वररुई परिवसइ ।
 सो सिरिओ वररुइस्स किंदाणि मग्गइ । सो भाउज्जायामूले भणइ ।
 एयस्स निमित्तेण अन्हे पिउमरणं भाइविओगं च पत्ता । तुज्झ वि
 विओगो जाओ । एयं सुरं पाएहि ॥ तीए भगिणी भणिया । तुमं
 सुरामत्तिया । एस अमत्तओ । जं वा तं वा भणिहिसि एयं पि
 पाएहि ॥ सा पाएइ । सो नेच्छइ । सा भणइ । अलाहि मज्झ
 तुमे । ताहे सो तीए अविओगं मग्गतो चंदप्पभं सुरं पियइ ।
 लोगो जाणइ खीरं ति । कोसाए सिरियस्स कहियं । अन्नया
 राया भणइ सिरियं । एरिसो मम हिओ तव पिया आसि । सिरिओ
 भणइ । सच्चं सामि । परमेयं मत्तवालएण अन्हं कथं । राया भणइ ।
 किं मज्जं पियइ वररुई । आमं । कहं । पेच्छह । तओ तेण मयण-
 फलभावियं उप्पलं समणुस्सहत्थे दिन्नं । एयं वररुइस्स देज्जाहि
 इमाणि अन्नेसिं । तेण अत्थाणीए समागयस्सं तं वररुइस्स दिन्नं ।
 तेण उस्सिंघियं भिंगारेण^(१) आगयं । निच्छूढो खिंसिओ । वाउ-
 व्वेज्जेण पायच्छित्तं से दिन्नं । तत्ततउयं पिज्जाविओ मओ ॥

थूलभइसामी वि संभूयविजयाणं सयासे घोरागारं तवं करेइ ।
 विहरंतो पाडलिपुत्तमागओ । तिस्सि अणगारा अभिग्गहं गेएहंति ।
 एगो सौहगुहाए । तं पेच्छंतो सौहो उवसंतो ॥ अन्नो सप्पवसहीए ।

सो वि दिट्ठिविसो उवसंतो । अन्नो कूवफलए ॥ थूलभद्दो कोसाए
घरे । सा तुट्ठा परीसहपराजिओ आगओ त्ति । भणियं । किं
करेमि । उज्जाणगिहे ठाणयं देहि । दिन्नो । रत्तिं सव्वालंकार-
विभूसिया आगया चाडुं पकया । सो मंदरो इव निक्कंपो न
सक्कए खोभेउं । ताहे सव्भावेण पज्जुवासइ । भगवया वि पडि-
बोहिया ॥ कहं

सरिलक्खेहि समुदो बह्महि कट्ठासणेहि जइ जलणो ।

तोसिज्जइ ता जीवो विसएहि अतित्तपुव्वो त्ति ॥१॥

सुइरं वसिउं सह बंधवेहि रमिऊण हिययइट्ठेहिं ।

सुइरं च सरौरं लालियं पि ऋड्ढेवि गंतव्वं ॥२॥

इट्ठजणं धणधणं विसया पंचंगवल्लहं देहं ।

एक्कपए मोत्तव्वं तहा वि दीहासजीवाणं ॥३॥

एवमाइ सोऊण साविगा जाया । जइ रायवसेण अन्नेण समं
वसेज्जा इयरहा बंभचारिणी ॥ पुण्णे य अभिगगहे ताहे सीहगुहाओ
साह आगओ चत्तारि मासे उववासं काऊण । आयरिएहिं ईसि
त्ति अबुट्ठिओ । भणियं सागयं दुक्करकारयस्स त्ति । एवं सप्पइत्तो
वि कूवफलइत्तो वि ॥ थूलभद्दसामी वि तथेव गणियाघरे पइदिणं
सव्वकामगुणियमाहारं गेएहइ । सो वि चउसु मासेसु पुण्णेषु
आगओ । आयरिया संभमेणं अबुट्ठिया । भणिओ य । सागयं
ते अइदुक्करदुक्करकारयस्स । ते भणंति तिन्नि वि । पेच्छह आय-
रिया रागं करेंति अमच्चपुत्तो त्ति काउं । एत्थ वि लोइओ वव-
हारो । एस सुहं सुहेणं तथ ठिओ । तहा वि य संसिज्जइ ॥ बीए
वरिसे सीहगुहाखमणो गणियाघरं वच्चामि त्ति अभिगगहं गेएहइ ।

आयरिया उवउत्ता । वारिओ । अप्पडिमुणंतो गओ । वसहो
 मगिया । दिन्ना । सा सहावेण उरालियसरीराऽविभूसिया
 विभूसिया व धम्मं सुणेइ । तीसे सरौरे सो अज्झोववन्नो ओभा-
 सइ । सा नेच्छइ । पडिबोहणत्थं भणइ । जइ किंचि नवरि
 देसि । किं देमि । सयसहस्सं । सो मग्गिउमारद्धो । नेपाल-
 विसए सावगो राया । जो तहिं जाइ तस्स सयसहस्समोहं
 कंबलं देइ । सो तहिं गओ । दिन्नो रायाणएण । वंसदंडय-
 विवरे कोढूण एइ । एगत्य चोरेहिं पंथो बद्धो । सउणो वासइ ।
 सयसहस्सं एइ । सो चोरसेणावई जाणइ । नवरं एज्जंतं संजयं
 पेच्छइ । वोलीणे पुणो वि वासइ । सयसहस्सं गयं । तेण
 सेणावइणा गंतूण पुलोइओ पुच्छिओ य । अभए दिन्ने कहियं ।
 अत्थि कंबलो । गणियाए नेमि । मुक्को । तओ तीसे दिन्नो ।
 ताए वंदणियाए कूढो । सो वारेइ । मा विणासेहि । सा
 भणइ । तुमं एयं सोयसि । अप्पयं न सोयसि । तुमं पि एरिसो
 चेव होहिसि त्ति उवसामिओ ॥ कहं

सीलु मुनिस्सलु दीहकालु तरुणत्तणि पालिउ
 झाणज्झयणहि पावपंकु तवचरणहि खालिउ ।
 इय हालाहलविससरिच्छविसयास निवारहि
 उज्जलवणु सुवणु धमिउ मं फुंकइ हारहि ॥

अअसिउ धीर पइ नाणु वरु आवज्जिउ मुणिगणह गुणु ।

[ता] संपइ उवसमि धरहि मणु आवइ तुरियं जरमरणु ॥

एवमाइ अणुसासिओ संवेगमावन्नो अत्ताणं निंदंतो । पेच्छइ
 परमनिग्गुणाण वि पसंसणपियत्तं । अहवा

संतगुणकिन्तणेण वि पुरिसा लज्जंति जे महासत्ता ।

इयरा उण अलियपसंसणे वि हियए न मायंति ॥

तो किं कयाइ समो वि वण्णे बगो कलहंसचरियाइं अणुगरेइ ।

किं खज्जोओ तुलेइ तरणिमंडलं ति ॥

पसंसंतो थूलभद्महामुणिं इच्छामि अणुसट्ठिं ति भणिऊण
गओ गुरुमूलं । आलोइयपडिक्कंतो विहरइ । आयरिएहि वि

वग्घो वा सप्पो वा सरौरपीडाकरा मुण्येय्वा ।

नाणं व दंसणं वा चरणं व न पच्चला भेत्तुं ॥

भयवं पि थूलभद्दो तिक्खे चंकमिउं न उण किन्नो ।

अग्गिसिहाए वुत्थो चाउम्मासं न उण दड्ढो ॥

एवं दुक्करदुक्करकारओ थूलभद्दो । पुव्वपरिचिया उक्कडरागा
अहियासिया । इयाणिं सड्ढी जाया अदिट्ठदोसा य तुमे पत्थिय
त्ति उवालद्धो । एवं ते विहरंति ॥ सा य गणिया जहा रत्ता
रहिगस्स दिन्ना जहा य थूलभद्दस्स गुणे पसंसेइ तहा कहाणयं
आवस्सए दट्ठव्वं ॥ जहा थूलभद्देणित्थीपरीसहो अहियासिओ तहा
अहियासियव्वो । न उण जहा तेणं नाहियासिओ त्ति ।

(Uttar. Tīkā 3, 1) cf. viii 194—367.

॥ चाणक्यो ॥ गोल्लविसए चणयगामो । तत्थ चणगो माहणो ।
 सो य सावओ । तस्स घरे साह्ण ठिया । पुत्तो से जाओ सह
 दाढाहिं । साह्ण पाएसु पाडिओ । कहियं च राया भविस्सइ
 त्ति । मा दोग्गइं जाइस्सइ त्ति दंता घट्टा । पुणो वि आयरियाणं
 कहियं किं किज्जउ^(१) । एत्ताहे वि बिबंतरिओ राया भविस्सइ
 त्ति ॥ उम्मुक्कवालभावेण चोइस विज्जाठाणाणि आगमियाणि ।

अंगाइं चउरो वेया मौमंसा नायवित्थरो ।

पुराणं धम्मसत्थं च ठाणा चोइस आहिया ॥१॥

सिक्खा वागरणं चेव निरुत्तं कंद-जोइसं ।

कप्पो य अवरो होइ कच्च अंगा वियाहिया ॥२॥

सो सावओ संतुट्ठो । एगाओ भट्टमाहणकुलाओ भज्जा परिणीया ।
 अन्नया भाइविवाहे सा माइघरं^(२) गया । तीसे य भगिणीओ
 अण्णसिं खट्ठादाणियाण दिष्ठाओ । ताओ अलंकियविभूसियाओ
 आगयाओ । सब्बो परियणो ताहिं समं संलवइ आयरं च करेइ ।
 सा एगागिणी अवगीया अच्छइ । अट्ठिईया जाया । घरं आगया
 दिट्ठा ससोगा चाणक्केण । पुच्छिया सोयकारणं न जंपए । केवलं
 अंसुधाराहिं सिंचंती कवोले नीससइ । दीहं निब्बन्धेण लगा^(३) ।
 कहियं सगगयवाणीए जहट्ठियं । चिंतियं च णेमहो अवमाण-
 हेज निट्ठणत्तं जेण माइघरे वि एवं परिभवो । अहवा

अलियं पि जणो धणइत्तयस्स सयणत्तणं पयासेइ ।

परमत्थबंधवेण वि लज्जिज्जइ झीणविहवेण ॥१॥

तद्वा । कज्जेण विणा नेहो अत्यविह्वणाण गउरवं लोए ।

पडिवणे निव्वहणं कुणंति जे ते जए विरला ॥२॥

ता धणं उवज्जिणामि केणवि उवाएण । नंदो पाडलौपुत्ते
दियार्इण धणं देइ । तत्थ वच्चामि । तत्रो गंतूण कत्तियपुत्तिमाए
पुव्वणत्थे आसणे पढमे निसणो । तं च तस्स पत्तीवदस्स राउलस्स
सया ठविज्जइ । सिद्धपुत्तो य नंदेण समं तत्थ आगत्रो भणइ ।
एस बंभणो नंदवंसस्स कायं अक्कमिऊण ठिओ । भणिओ दासीए ।
भयवं बीए आसणे निवेसाहि । एवं होउ । बितिए आसणे कुंडियं
ठवेइ । एवं तइए दंडयं । चउत्थे गणत्तियं । पंचमे जणोवदयं ।
धिद्धो त्ति निच्छूढो । पदोसमावणो ॥ अण्णया य भणइ

कोशेन भृत्यैश्च निबद्धमूलं पुत्रैश्च मित्रैश्च विटद्धशास्त्रम् ।

उत्पात्र्य नन्दं परिवर्तयामि महाद्रुमं वायुरिवोद्यवेगः ॥

निगगत्रो नयरात्रो^(१) मगगइ पुरिसं । सुयं च णेण बिंबंतरिओ
राया होहामि त्ति ॥ नंदस्स मोरपोसगा । तेसिं गामे गत्रो परि-
व्वायगलिंणेणं । तेसिं च मयहरधूयाए चंदपियणंमि दोहलो । सो
समुयाणितो गत्रो । पुच्छंति । सो भणइ । इमं^(२) दारगं देह तो
णं पाएमि चंदं । पडिसुणेति । पडमंडवो कत्रो । तद्विसं पुत्तिमा ।
मज्झे किडुं कयं । मज्झगए चंदे सव्वरसालूहिं दव्वेहिं संजोएत्ता
खीरस्स थालं भरियं । सद्दाविथा पेच्छइ पिवइ य । उवरिं
पुरिसो उच्छाडेइ । अवणीए डोहले कालक्कमेण पुत्तो जाओ ।
चंदगुत्तो से नामं कयं । सो वि ताव वडूइ ॥

चाणक्को वि धाउबिलाणि मगगइ । सो य दारएहिं समं

रमद् । रायनीईए वि भासा । चाणक्को य पडिण्ढ । पेच्छद् । तेण
वि मग्गिओ । अण्ह वि दिज्जउ । भणद् । गावीओ लेहि^(१) ॥ मा
मारेज्जा कोद् । भणद् । वीरभोज्जा पुह्द् । नायं जहा विष्ठाणं पि
से अत्थि । पुच्छिओ कस्स त्ति । दारएहिं कहियं । परिव्वायगपुत्तो
एस । अहं सो परिव्वायगो । जामु जा ते रायाणं करेमि । सो तेण
समं पलाओ ॥

लोगो मिलिओ । पाडलिपुत्तं रोहियं । नंदेणं भग्गो परिव्वा-
यगो पलाणो । अस्सेहिं पच्छओ लगा पुरिसा । चंदगुत्तं पउमि-
णीसंडे कुब्बिन्ना रयओ जाओ चाणक्को । नंदसंतिणं जच्चवल्हीग-
किसोरएणमासवारेण पुच्छिओ । कहिं चंदगुत्तो । सो भणद् ।
एस पउमसरे पविट्ठो चिट्ठद् । सो आसवारेण दिट्ठो । तओ णेण
घोडगो चाणक्कस्स अप्पिओ । खगं मुक्कं । जाव निगुडिओ
जलोयरण्ढाए कंचुगं मेल्लद् ताव णेणं खगं घेत्तूण दुहाकओ ।
पच्छा चंदगुत्तो हक्कारिय चडाविओ । पुणो पलाया । पुच्छिओ
णेण चंदगुत्तो । जं वेलं सि सिट्ठो तं वेलं किं चिंतियं ति । तेण
भणियं । हंदि एवं चेव सोहणं हवद्^(२) । अज्जो चेव जाणद्^(३)
त्ति । तओ णेण जाणियं । जोगो न एस विपरिणमद् । पच्छा
चंदगुत्तो कुहाद्ओ । चाणक्को तं ठवेत्ता भत्तस्सातिगओ बीहेति
मा एत्थ नज्जेज्जा । मोडोडस्स बाहिं निग्गयस्स पोढं फालियं^(४) ।
दहिकूरं गहाय गओ । जिम्भिओ दारओ । अण्णत्थ समुयाणितो
गामे परिभमद् । एगंमि गिहे थेरीए पुत्तभंडाणं विलेवी वट्ठिया ।

एगेण हत्यो मज्जे कूढो । सो दड्ढो रोवद् । ताए भणद् ।
 चाणक्कमंगल^(१) भोत्तुं पि न-याणसि । तेण पुच्छिया भणद् ।
 पासाणि पढमं घेप्पंति । तं परिभाविय गओ हिमवंतकूडं । तत्थ
 पव्वओ राया । तेण समं मेत्ती कया । भणद् । नंदरज्जं समं
 समेणं विभंजयामो । पडिवल्लं तेण । ओयविउमाढत्तो एगत्य
 नगरं । न पडद् । पविट्ठो य तिदंडी वत्थूणि जोएद् । इंद-
 कुमारियाओ दिट्ठाओ । तासिं तणएण न पडद् । मायाए
 नौणावियाओ । गहियं नगरं ॥ पाडलिपुत्तं तओ रोहियं । नंदो
 धम्मदारं मग्गद् । एगेण रहेण जं तरसि तं नौणेहि । दो
 भज्जाओ एगं कल्लं दव्वं च नौणेद् । कल्ला निग्गच्छंती पुणो पुणो
 चंदगुत्तं पलोएद् । नंदेण भणियं जाहि न्ति । गया । ताए वि लंगं-
 तीए चंदगुत्तरहे नव अरगा भग्गा । अमंगलं ति निवारिया तेणं ।
 तिदंडी भणद् । मा निवारेहि । नव पुरिसजुगाणि तुज्झं वंसो
 होही । पडिवल्लं । राउलमद्गया । दो भागा कयं रज्जं ॥ तत्थ एगा
 विसकल्लया आसि । तत्थ पव्वयगस्स इच्छा जाया । सा तस्स दिष्सा ।
 अग्गिपरियंचणे^(२) वि विसपरिगओ मरिउमारड्ढो । भणद् । वयंसय
 मरिज्जद् । चंदगुत्तो हंभामि न्ति ववसिओ । चाणक्केण भिउडी
 कया इमं नौदं सरंतेण

तुत्थार्यं तुल्यसंबंधं^(१) मर्मज्ञं व्यवसायिनम् ।

अर्धराज्यहरं मृत्युं यो न हन्यात्स हन्यते ॥

ठिओ चंदगुत्तो । दो वि रज्जाणि तस्स जायाणि ॥ नंद-

(१) A सुंगल, B मंगल ।

(२) C परिचडणे ।

(३) A सामर्थ्यं, B i. marg. ।

मणुस्सा य चोरियाए जीवंति । देसं अभिद्वंति । चाणक्को अण्णं
 उग्गतं चोरग्गाहं मग्गइ । गओ नगरबाहिरियं । दिट्ठो तत्थ
 नलदामो कुविंदो पुत्तयदसणाभरिसिओ खण्णिज्जण बिलं जलण-
 पज्जालणेण मूलाओ उत्थादंतो मंकोडए । तओ सोहणो एस
 चोरग्गाहो त्ति वाहराविओ । सम्माणिज्जण य दिष्णं तस्सारकखं ।
 तेण चोरा भत्तदाणाइणा उवयरियं काज्जण^(१) वीसत्था सव्वे सकुडुंवा
 वावाइया । जायं निक्कंटयं रज्जं ॥ कोसनिमित्तं च चाणक्केण महि-
 ड्ढियकोडुंबिएहिं सद्धिं आठत्तं मज्जपाणं । वायावेद होलं ।
 उट्ठिज्जण य तेसिं उप्पोसणत्थं^(२) गाएइ । इमं पणच्चंतो गौइयं
 दो मज्झ धाउरत्तादं कंचणकुंडिया तिदंडं च ।

राया नियवसवत्तो य^(३) एत्थ वि ता मे होलं वाएहि ॥

^(४)इमं च सोज्जण अणो असहमाणो कस्सइ अप्पयडियपुव्वं
 नियरिद्धिं पयडंतो नच्चिउमारद्धो । जओ

कुवियस्स आउरस्स य वसणं पत्तस्स रागरत्तस्स ।

मत्तस्स मरंतस्स य सभावा पायडा होति ॥

पढियं च तेण

गयपोययस्स मत्तस्स उप्पइययस्स^(५) जोयणसहस्सं ।

पए पए सयसहस्सं एत्थ वि ता मे होलं वाएहि ॥

अणो भणइ

तिलआठयस्स वुत्तस्स^(६) निप्पलस्स वज्जसइयस्स ।

तिले तिले सयसहस्सं एत्थ वि ता मे होलं वाएहि ॥

(१) A भत्तपाणाइणा उवयरिज्जण ।

(२) C उप्पोसणत्थं ।

(३) C यनेवसवत्तो ।

(४) C om. the next seven lines.

(५) B corrects उप्पयमाणस्स, A उप्पयणस्स ।

(६) C नुत्तिस्स ।

असो भणइ

नवपाउसंमि पुष्पाए गिरिनदीयाए सिग्घवेयाए ।

एगाहमहियमेत्तेण नवणीएण पालिं बंधामि ॥

एत्य वि ता मे होलं वाएहि ॥ असो भणइ

जच्चाए नवकिसोराए तद्विसएण जायमेत्ताणं ।

केसेहि नहं काएमि एत्य^(१) वि ता मे होलं वाएहि ॥

असो भणइ

दो मज्झ अत्थि रयणाइ^(२) सालिपसूई य गइभिया य ।

क्खिणा क्खिणा वि रुहंति एत्य वि ता मे होलं वाएहि ॥

असो भणइ

सयसुक्किलनिच्चसुयंधो भज्ज अणुव्वय नत्थि पवासो ।

निरिणो य दुपंचसओ य^(३) एत्य वि ता मे होलं वाएहि ॥

एवं नाऊण दव्वं मगियं । जहोच्चियं कोट्टागारा भरिया सालौणं । ताओ क्खिणा क्खिणा पुणो जायंति । आसा एगदिवसजाया मगिया । एगदिवसियं नवणीयं ॥ सुवसुप्पायणत्थं च चाणक्केण जंतपासया कया । केइ भणंति वरदिषया । तओ एगो दक्खो पुरिसो सिक्खाविओ । दीणाराण थालं भरियं । सो भणइ । जइ ममं कोइ जिणइ तो थालं गेएहउ । अह अहं जिणामि ताहे एगं दीणारं जिणामि । तस्स इच्छाए पासा पडंति । अओ न तीरण जिणिउं । जह सो न जिप्पइ एवं माणुसलंभो वि । अवि नाम सो जिप्पेज्जा न य माणुसाओ भट्टस्स पुणो माणुसत्तणं ॥

(Uttar. Tīkā 2, 43) cf. x. 1—35.

थूलभद्रो आयरिओ चोद्दसपुव्वो कयाद् गओ एगस्स पुव्वपिय-
मित्तस्स घरं । महिलं पुच्छद् । सो अमुगो कहिं गओ त्ति । सा
भणद् । वणिज्जेणं । तं च घरं पुव्विं लट्ठं आसि । पच्छा पडिय-
सडियं जायं । तस्स पुव्विज्जएहिं एगस्स खंभस्स हेट्ठा दव्वं निहेल्लयं ।
तं सो आयरिओ नाणेण जाणद् । पच्छा तत्तोद्धत्तं हत्थं काऊण
भणद् ।

इमं च एरिसं तं च तारिसं पेच्छ केरिसं जायं

इय भणद् थूलभद्रो सन्नायघरं गओ संतो ॥

इमं एरिसं दव्वजायं सो अन्नाणेण भमद् । एवं च भणमाणे
जणो जाणद् । जहा घरमेव पुव्विं लट्ठं इयाणिं तु सडियपडियं
दट्ठं । अणिच्चयापरूवणत्थं भयवं निदंसेद् ॥ सो आगओ । महिलाए
सिट्ठं जहा थूलभद्रो आगओ आसि । सो भणद् । थूलभद्रेण किंचि
भणियं । न किंचि नवरं खंभद्धत्तं हत्थं दावेतो भणिया दओ^(१) ।
इमं च एरिसमित्यादि । तेण पंडिएण नायं । जहा एत्थ अवस्सं
किंचि अत्थि । तेण खणियं जाव नाणापगाराणं रयणाणं भरियं
कलसं पेच्छद् ॥

(Uttar. Tīkā 2, 13) cf. xiii. 1—141.

तेणं कालेणं तेणं समएणं जीयंतसामिपडिमावइयरेण समुप्पञ्चं
अत्थि दसपुरं नाम नयरं । तत्थ सेमदेवो नाम माहणो । तस्स
रुइसेमा भारिया । तौसे पुत्तो रक्खिओ । तस्साणुजो फग्गु-
रक्खिओ । सो य रक्खिओ जं पिया से जाणइ तं तत्थेव अहिज्जिओ ।
पच्चा घरे न तौरइ पढिउं ति गओ पाडलिपुत्तं । तत्थ चत्तारि
वेए संगोवंगे अधिज्जिओ । समत्तपारायणो साखापारओ जाओ ।
किं वज्जणा चोइस विज्जाठाणाणि गहियाणि तेण । ताहे आगओ
दसपुरं । ते य रायकुलसेवगा नज्जंति रायकुले । तेण संवि-
दियं^(१) रन्नो कयं^(२) जहा एमि । ताहे ऊसियपडागं नयरं कयं ।
राया सयमेव अस्सोगइयाए निग्गओ । दिट्ठो सक्कारिओ । अग्गा-
हारो य से दिन्नो । एवं सो नयरेण सव्वेण अभिनंदिज्जंतो हत्थि-
खंधवरगओ अप्पणो घरं पत्तो । तत्थ वि बाहिरब्भंतरिया परिसा
आढाइ^(३) तं पि वंदणकलसाइसोभियं । तत्थ बाहिरियाए उवट्ठाण-
सालाए ठिओ लोयस्स अग्घं पडिच्छइ । ताहे वयंसगे बंधू य सव्वे
आगए पेच्छइ । घरं च से दुपयचउप्पयहिरस्ससुवखाइणा भरियं ।
ताहे चिंतेइ । अस्सं न पेच्छामि । ताहे घरं अइयओ मायरमभि-
वाएइ । ताए य भणइ^(४) । सागयं पुत्तं त्ति । पुणरवि मज्झत्या
अच्छइ । सो भणइ । किं न अस्सो तुज्झं तुट्ठी जेणं मए सव्वं नयरं

The following story is verbally taken from Haribhadra's Com. on the Āvaśyaka Niryuṭti.

(१) A संदिसियं C संचितियं ।

(२) C कथियं ।

(३) B adds पच्चा घरं गओ ।

(४) A ताए इमाइ भणत्ति, B ताहे अ भणइ ।

विन्दइयं चोदसाणं विज्जाठाणाणं आगमे कए । सा भणइ । कहं पुत्त
मम तुट्ठी भविस्सइ । जेणं तुमं बह्णं सत्ताणं वहकरणं अहिज्जि-
उमागओ । जेण संसारो वड्डिज्जइ तेण कहं तुस्सामि । किं तुमं
दिट्ठिवायं पढिउमागओ ॥ पच्छा सो चिंतेइ । केत्तिओ सो होहौ ।
तं पि अज्झामि जेण माउतुट्ठी भवइ । किं मम लोगेणं तोसिएणं ।
ताहे भणइ । अओ कहिं सो दिट्ठिवाओ । सा भणइ । साह्णं
दिट्ठिवाओ ॥ ताहे सो नामस्स अक्खरत्थं चिंतिउमारद्धो ।
दृष्टीनां वादो दृष्टिवादः । ताहे चिंतेइ । नामं चेव सुंदरं । जइ
कोवि अज्झावेइ तो अज्झामि । माया वि तोसिया भवइ ।
ताहे भणइ । कहिं ते दिट्ठिवायजाणंतगा । सा भणइ । अह
उच्छुघरे तोसलिपुत्ता नामायरिया । सो भणइ कस्सं अज्झामि ।
मा तुभे उस्सुगा होह । ताहे सो दिट्ठिवायनामत्थं चेव चिंततो न
सुत्तो रत्तिं । विइयदिवसे अप्पभाए चेव पट्ठिओ । तस्स पिइमित्तो
वंभणो उवनगरग्गामे परिवसइ । तेण स हिज्जो न दिट्ठो अज्ज
पेच्छामि एं ति उच्छुलट्ठीओ गहाय नव पडिपुष्पाओ एगं च
खंडं^(१) संसुहमेइ^(२) । सो पत्तो पुच्छइ । को तुमं । सो भणइ ।
अज्जरक्खिओऽहं । सो तुट्ठो उववूहइ । सागयं अहं तुभे
दट्ठुमागओ । ताहे सो भणइ । अतीहि अहं सरौरचिंताए
जामि । एयाओ उच्छुलट्ठीओ अंबाए पणामेज्जासि भणेज्जासु य ।
दिट्ठो मए अज्जरक्खिओ । अहमेव पढमं दिट्ठो । तेण तहेव
सिट्ठं । सा तुट्ठा चिंतेइ । मम पुत्तेण सुंदरं मंगलं दिट्ठं । नव
पुव्वा घेत्तव्वा खंडं च । सो चिंतेइ । मए दिट्ठिवायस्स नव अंगाणि

अञ्जयणाणि वा घेत्तव्वाणि दसमं न सव्वं । ताहे गन्नो उच्छुधरं ।
तत्थ चित्तेद । किह एमेव अतीमि मोहो^(१) जहा अयाणंतो ।
जो एएसिं सावगो भविस्सद् तेन समं पविस्सामि त्ति ॥ एगपासे
अच्छद् पल्लौणो । तत्थ य ढड्डुरो नाम सावन्नो । सो सरौरचिंतं
काज्जण पडिस्सयं वच्चद् । ताहे तेण दूरट्ठिएण तिन्नि निसीहियाओ
कयाओ । एवं सो इरियाए दड्डुरेणं सरणं^(२) करेद् । सो पुण
मेहावी तं अवधारेद् । सो वि तेणेव कमेण उवगन्नो । सव्वेसिं
साह्मणं वंदणं कयं । सो सावगो न वंदिओ । ताहे आयरिएहिं
नायं^(३) । एस न सड्डो । पच्छा पुच्छद् । कओ धम्मागमो । तेण
भणियं । एयस्स सावगस्स मूलाओ । साह्महि य कहियं । जहेस
सड्डोपुत्तओ^(४) जो सो कलं हत्थिखंधेण अदणीओ^(५) । कहं ति ।
ताहे सव्वं साहद् । अहं दिट्ठिवायं अज्झादुं तुवं पासमागन्नो ।
आयरिया भणंति । अहं दिक्खाअवुवगमेण अज्झादज्जद् । भणद् ।
पव्वयामि^(६) । सो वि परिवाडीए अज्झादज्जद् । एवं होउ त्ति
परिवाडीए अज्झामि । किं तु मम एत्थ न जाद् पव्वइउं । अन्नत्थ
वच्चामो । एस राया ममाणुरत्तो । अन्नो य लोगो पच्छा ममं
बला वि नेज्जा । तन्हा अन्नहिं वच्चामो । ताहे तं गहाय अन्नत्थ
गया । एसा पढमा सेहनिप्फेडिया ॥ एवं तेण अचिरेण कालेण
एक्कारस अंगाणि अहिज्जियाणि जो दिट्ठिवाओ तोसलिपुत्ताणं आय-
रियाणं सो अणेण गहिओ । तत्थ य अज्जवदरा सुव्वंति जुगपहाणा ।

(१) B गाहो ।

(२) A om. C and Haribhadra दड्डुरेणं सरणं । B दड्डुरे गाढादससेण ।

(३) A om.

(४) B ० सुओ पुणओ ।

(५) B अभिणीओ ।

(६) A पव्वज्जामि ।

तेसिं दिट्ठिवाओ वज्जओ अत्थि । ताहे सो तत्थ वच्चद उज्जेणि-
 मज्जेणं । तत्थ य भद्दगुत्ताणं घेराणं अंतियं उवगओ । तेहिं अणु-
 वूहिओ धन्नो कयत्थो त्ति । अन्नं च । अहं संलिहियसरौरो नत्थि
 मम निज्जामओ । तुमं निज्जामओ होहि । तेण तह त्ति पडि-
 वन्नं । तेहिं कालं करेतेहिं भण्णद । मा वदरसामिणा समं अच्छे-
 ज्जासि वासं । पडिस्सुए ठिओ पढेज्जासि । जो तेहिं समं एगमवि
 रत्तिं संवसद सो तेण सह मरद । तेण पडिस्सुयं । कालगए गओ
 वदरसामिसगासं । बाहिं ठिओ । ते वि सुविणयं पेच्छंति । जहा
 किर मम खीरपडिग्गहओ भरिओ आगंतुएण पीओ । समासासिओ
 य । अवसिट्ठं च येवखीरं । पभाए साङ्गण साहंति । ते अन्न-
 मन्नाण वागरंति । गुरू भणंति । न-याणह तुभे । अज्ज मम
 पडिच्छओ एहि त्ति । सो किंचूणं सुत्तं अहिज्जिहि त्ति । पभाए
 आगओ अज्जरक्खिओ पुच्छिओ । कत्तो । तोसलिपुत्ताणं सया-
 साओ अज्जरक्खिओ । आमं । साज्ज सागयं । कहिं ठिओ । बाहिं ।
 ताहे आयरिया भणंति । बाहिं ठियाणं^(१) किं जायद अज्झादउं
 किं तुमं न-याणसि । ताहे सो भण्णद । खमासमणेहिं अहं भद्द-
 गुत्तेहिं भणिओ । बाहिं ठाएज्जासि । ताहे उवउत्ता जाणंति ।
 सुंदरं । न निक्कारणे भणंति आयरिया । अच्छह । ताहे अज्झादउं
 पवत्तो । अचिरेण कालेण नव पुव्वा अहिज्जिया दशमं आढत्तो
 घेतुं । ताहे अज्जवदरा भणंति । जवियं ति करेहि । एयं परि-
 कम्मं एयस्स । तादं पि सुज्जमाणि चउव्वीसं जविथाणि गहियाणि
 अण्णेण । सो वि ताव अज्झाद ॥ इओ य से मायापियरो सोगेण

गहिया । उज्जोयं करिस्सामि । अंधकारतरं कयं । ताहे ताणि
 अप्पाहिति । तह वि न एइ । तओ डहरओ से भाया फग्गु-
 रक्खिओ सो पट्टविओ । एहि सव्वाणि वि पव्वयंति जइ
 आवह । सो तस्स न पत्तिथइ । जइ ताणि पव्वयंति तो तुमं पव्व-
 याहि । सो पव्वइओ ॥ अज्झाओ य अज्जरक्खिओ । जविएसु अतीव
 घोलिओ । पुच्छइ । भयवं दसमस्स पुव्वस्स किं सेसं । तत्थ
 बिंदुसमुद्सरिसवमंदरेहिं दिट्ठंतं करेति । बिंदुमेत्तं गहियं ते ।
 समुद्दो अच्छइ । ताहे सो विसायमावन्नो । कत्तो मम सत्ती
 एयस्स पारं गंतुं । ताहे आपुच्छइ । भयवं अहं वच्चामि । एस
 मम भाया आगओ । ते भणंति । अज्झाहि ताव । एवं सो
 निच्चमेव आपुच्छइ । तओ अज्जवइरा उवउत्ता । किं ममाउं
 चेव वोच्छिज्जितंगं । ताहे नाणेण नायं । जहा मम थोवमाउं न
 य एस पुणो एहि त्ति । अओ ममाहितो वोच्छिज्जिहित्ति
 दसमपुव्वं । तओ तेण विसज्जिओ दसपुरं गओ । तत्थ सव्वो
 सयणवग्गो पव्वाविओ माया भाया भगिणी ॥ (१)जो सो तस्स खंतओ
 सो वि तेसिं अणुरागेणं तेहिं समं चेव अच्छइ । न पुण लिंगं
 गेएहइ लज्जाए । किह समणओ पव्वइस्सं । एत्थ मम धूयाओ
 सुएहाओ नत्तुईओ । तासिं पुरओ न तरामि नगओ अच्छिउं ।
 सो तत्थ अच्छइ । बड्ढसो आयरिया भणंति । ताहे सो भणइ ।
 जइ ममं जुवलएणं कुंडियाए कत्तएणं उवाहणाहिं जन्नोवदएण य
 समं पव्वावेह तो पव्वयामि । पव्वाविओ । सो पुण चरणकरण-
 सज्झायं अणुयत्तंतेहिं गेएहावियव्वो । ताहे भणंति । अच्छइ

तुभे कडिपट्टणं । सो वि थेरो भणइ । कत्तएण विणा न
 तरामि । ताहे भणंति । अच्छउ एयं पि । करगेण विणा दुक्खं
 उच्चारपासवणं वोसिरिउं । तहा वंभसुत्तगं वंभणच्चिंधं अच्छउ
 त्ति । अवसेसं सव्वं परिहरइ ॥ अन्नया चेइयाणं वंदया गया ।
 आयरिया चेइरुवाणि गाहेति । भणह । सव्वे साज्जणे
 वंदामो एयं कत्तइल्लं मोत्तुं । एवं भणिओ । ताहे सो जाणइ ।
 इमे मम पुत्ता नत्तया य वंदिज्जंति । अहं कोस न वंदिज्जामि ।
 ताहे सो भणइ । किमहं न पव्वइओ त्ति । ताणि भणंति । किं
 पव्वइयगाणोवाहणकरगकत्तवंभसुत्तगार्इणि भवंति । ताहे सो
 जाणइ । एयाणि वि ममं पडिचोदंति ता क्खेमि । ताहे
 से पुत्तं भणइ । अलाहि पुत्तगा कत्तेणं । ताहे भणंति । जाहे
 उण्हं होहिइ ताहे कप्पो उवरिं करिहि त्ति । एवं ताणि मोत्तुं
 करइल्लं । तत्थ से पुत्तो भणइ । मत्तएणं चेव सल्लभूमि
 गमइ । एवं जल्लोवइयं पि सुयइ । ताहे आयरिया भणंति । को वा
 अन्हे न-याणइ जहा वंभणा । एवं तेण ताणि मुक्काणि । पक्खा ताणि
 पुणो भणंति । सव्वे वंदामो मोत्तूण कडिपट्टइल्लं । ताहे सो रुद्धो
 भणइ । सह अज्जयपज्जएहिं ममं मा वंदह । अन्ने वंदेहिंति ममं ।
 एयं कडिपट्टयं न क्खेमि ॥ अन्नया तत्थ साज्ज भत्तं पच्चखादत्ता
 कालगओ । ताहे तस्स निमित्तं कडिपट्टयवोसिरणट्टयाए आयरिया
 भणंति । एयं महाफलं भवइ जो साज्जं वइइ । तत्थ य पढमं पव्वइया
 सन्निया । तुभे भणेज्जाह । अन्हे चेव वहामो । एवं ते उवट्ठिया ।
 तत्थायरिया भणंति । अन्हं सयणवग्गो मा निज्जरं पावउ जं
 तुभे चेव सव्वे । भणह अन्हे चेव वहामो । ताहे सो थेरो भणइ ।

किं पुत्त एत्थ वज्जतरिया निज्जरा । आयरिया भणंति । बाढं
 किमेत्थ भाणियव्वं । ताहे सो भणइ । तो खाइ अहं पि वहामि ।
 आयरिया भणंति । एत्थ उवसग्गो उप्पज्जंति । चेड्ढुवाणि
 लग्गंति । जइ तरसि अहियासेउं तो वहहि । अह नाहियासेसि
 ताहे अहं न सुंदरं भवइ । एवं सो थेरो कओ । ताहे सो
 उक्खित्तो । साह पुरओ वच्चंति पच्छओ संजईओ ठियाओ ।
 ताहे खुड्डएहिं भणियपुव्वेहिं कडिपट्टओ तस्स कड्डिओ । सो तं
 मयगं लज्जाए मोत्तुमारद्धो । ताहे अन्नेहिं भणियो । मा
 मोच्चिहिसि । तत्थ से अन्नेण कडिपट्टओ काऊण पुरओ
 दोरेण बद्धो । ताहे सो लज्जिओ तं वहइ नग्गओ । मा पेच्चंति
 सुण्हाओ । एवं तेण वि उवसग्गो उट्ठिओ त्ति काऊण वूढं ।
 पच्छा आगओ तहेव । ताहे आयरिया भणंति । किं अज्ज खंता
 इमं । ताहे सो भणइ । सो एसो अज्ज पुत्त उवसग्गो उट्ठिओ ।
 आणेह साडयं ति सूरिणा भणिए सो भणइ । किमेत्थ साडएणं ।
 जं दट्ठव्वं तं दिट्ठं । चोलपट्टओ चेव मे भवउ । एवं ताहे^(१)
 चोलपट्टयं गेण्हाविओ । तेण पुव्विं अचेलपरीसहो नाहियासिओ ।
 पच्छाहियासिओ त्ति ।

॥ ऋषिमण्डलस्तोत्रम् ॥

(Verses 155—218)

[जस्म य अभिनिक्रमणे चोरा संवेगमागया खिप्यं ।
तेणं सह पव्वइया जंबु वंदामि अण्णगरं ॥ १५५ ॥*
सौहत्ता निकखंतो सौहत्ता चेव विहरिओ भयवं ।
जंबू पवरगणहरो वरणाणचरित्तसंपन्नो ॥ १५६ ॥*
मगहासुं सुग्गामे रट्टउडो अज्जवं च रेवइ य ।
तेसिं चिय भवदत्तो भवदेवो जिट्ठपव्वइओ ॥ १५७ ॥*
तेण कण्हिओ भाया परिणीओ नागवासुदं धूयं ।
कवडेणं पव्वाविय भवदेवो ता सुरो जाओ ॥ १५८ ॥*
पउमरहरायगेहे वणमालादेविउयरसरहंसो ।
नामेण सिवकुमारो कुमरो अंतेउरंमि ठिओ ॥ १५९ ॥*
कट्ठं कट्ठेण तवं आयंबिलपारणेण जो कासी ।
दढधम्मकयाहारो भावमुणी वरिसवारसगं ॥ १६० ॥*
होऊण विज्जुमाली देवो बंभे चइत्तु रायगिहे ।
इअउसहस्स धारणि- पुत्तो पडिबोहियकलत्तो ॥ १६१ ॥]*^{१*}
जो नवजुव्वणपसरे विउलियकंदप्पदप्पमाहप्पो ।
सो जंबू परमरिसौ अपच्छिमो केवली जयउ ॥ १६२ ॥
सिरिजंबुदंसणेणं पडिबुद्धो परिवुडो परिजणेणं ।
गुणमणिपभवो पभवो चउदसपुव्वी दिसउ भदं ॥ १६३ ॥

(१) In the commentary these 7 verses are said to be only found in some modern MSS. and they are called परकृत "spurious." The commentary was written 1497 A.D.

सिज्जंभवं गणहरं जिणपडिमादंसणेण पडिबुद्धं ।
 मणगपियरं दसाकालियस्स निज्जूहगं वंदे ॥ १६४ ॥
 चउदसपुब्बिस्स नमो जसभइस्सावि^(१) जस्स दो सौसा ।
 संभूयविजयनामा थेरो^(२) तह भइवाह य ॥ १६५ ॥
 दसकप्पव्वहारा निज्जूठा जेण नवमपुव्वाओ ।
 वंदामि भइवाहुं तमपच्छिमसयलसुयनाणिं ॥ १६६ ॥
 एक्को गुहाइ हरिणो बौओ दिट्ठौविसस्स सप्पस्स ।
 तइओ वि कूवफलए कोसघरे थूलभइमुणौ ॥ १६७ ॥
 सौहो वा सप्पो वा सरौरपीडाकरा मुण्येय्वा ।
 नाणं व दंसणं वा चरणं व न पच्चला भित्तुं ॥ १६८ ॥^(३)
 [न दुक्करं अंबयलुंबितोडणं न दुक्करं सिक्खियनच्चियं मए^(४) ।
 तं दुक्करं तं च महाणुभावं जं सो मुणौ पमयवणंमि वुत्थो ॥ १६९ ॥*
 निच्चं पि तस्स नमिमो कमकमलं विमलसौलकलियस्स ।
 अइदुक्करदुक्करकारयस्स सिरियूलभइस्स^(५) ॥ १७० ॥*
 जो हावभावसिंगारसारवयणेहि णेरूवेहिं ।
 वालगं पि न चलिओ तस्स नमो थूलभइस्स ॥ १७१ ॥*
 कोसाए लवंतीए पुराणपूयारहस्सभणियाइं ।
 जो मणयं पि न खुभिओ तस्स नमो थूलभइस्स ॥ १७२ ॥*
 जो अच्चुभडलायन्नपुन्नपुत्तेसु मज्झ अंगेसु ।
 दिट्ठेसु वि न ऊ खुभिओ तस्स नमो थूलभइस्स ॥ १७३ ॥*

(१) A °स्सामि तस्स ।

(२) MSS. थेरे ।

(३) verses 168 and 182 are quoted above p. 11.

(४) A °निच्चियए, B has only the of 169—pratikā 18.

(५) MS. usually writes थूलि° ।

जो मह कडक्खविक्खेवतिक्खसरधारणीहि + + + + ।
 मेरु व्व निप्पकंपो स थूलभद्दो चिरं जयउ ॥ १७४ ॥*
 अखलियमरट्टकंदप्पमद्दणे लद्धजयपडागस्स ।
 तिक्कालं तिविहेणं नमो नमो थूलभद्दस्स ॥ १७५ ॥*
 कोसासंसग्गीए अग्गीए जो तथा सुवन्न व्व ।
 उच्छलियवज्जलतेओ स थूलभद्दो मुणी जयउ ॥ १७६ ॥*
 वंदामि चलणजुयलं मुणिणो सिरिथूलभद्दसामिस्स ।
 जो कसिणभुयंगौए पडिओ वि मुहे न वि डसिओ ॥ १७७ ॥*
 पणमामि अहं निच्चं पयपउमं तस्स थूलभद्दस्स ।
 अद्धच्छिपिच्छियादं कोसाए न जेण गणियादं ॥ १७८ ॥*
 धन्नो स थूलभद्दो मयरज्झयकुंभिकुंभनिम्महणो ।
 निम्महियमोहमल्लो जो गुरुणा वन्निओ अहियं ॥ १७९ ॥*
 न खमो सहस्सवयणो वि वन्निउं थूलभद्दझाणगिं ।
 तिजयदमणो वि मयणो खयं गओ जत्थ मयणं व ॥ १८० ॥*
 पणमह भत्तिभरेणं तिक्कालं तिविहकरणजोएणं ।
 सिरिथूलभद्दपाए निहणियकंदप्पभडवाए ॥ १८१ ॥*] (१)
 भयवं पि थूलभद्दो तिक्खं चंकम्भिउं न उण हिन्नो ।
 अग्निसिहाए वुत्थो चाउम्मासं न वि य दड्ढो ॥ १८२ ॥
 चउरो सीसे सिरिभद्दवाज्जणो चउहि रयणिजामेहिं ।
 रायगिहे सीएनं कयनियकज्जे नमंसामि ॥ १८३ ॥

(१) The verses 169—181 are, according to the commentary, only found in (at that time) modern MSS.

जिणकप्पपरीकप्पं जो कासी जस्स संथवमकासी ।
 सिट्ठिघरम्मि सुहत्थी तं अज्जमहागिरिं वंदे ॥ १८४ ॥
 कोसंबीए जेणं दमगो पव्वाविओ तओ जाओ ।
 उज्जेणीए संपद्- राया सो नंदउ सुहत्थी ॥ १८५ ॥
 सोऊण गुणिज्जंतं सुहत्थिणा नलिणगुल्लमज्झयणं ।
 तक्कालं पव्वद्दओ चदत्तु भज्जाओ वत्तीसं ॥ १८६ ॥
 तिहि जामेहि सिवाए अवच्चसहियाए विहियउवसगो ।
 साहियकज्जो तियसेहि पूद्दओऽवंतिसुकुमालो ॥ १८७ ॥
 निज्जूढा जेण तथा पन्नवणा सव्वभावपन्नवणा ।
 तेवीसइमो पुरिसो पवरो सो जयउ सामज्जो ॥ १८८ ॥
 पढमणुओगे कासी जिणचक्किदसारचरियपुव्वभवे ।
 कालगसूरी बज्जयं लोगणुओगे निमित्तं च ॥ १८९ ॥
 अज्जसमुद्दगणहरे दुव्वलिए धिप्पए पिहो सव्वं ।
 सुत्तत्यचरमपोरिसि समुट्ठिए तिन्नि किइकम्मा ॥ १९० ॥
 सड्ढाण गंतिभंडग- पमुहे दिट्ठंतए गमितस्स ।
 मंगुस्स न किइकम्मां न य वीसुं धिप्पई किंचि ॥ १९१ ॥^(१)
 जाइसरे^(२) सीहगिरौ वरसीसा आसि जस्सिमे चउरो ।
 धणगिरियेरे समिए वद्दरे^(३) तह अरिहदिक्के^(४) य ॥ १९२ ॥
 सुमिणे पौओ पयपुन्नपडिगहो^(५) जस्स हरिकिसोरेणं ।
 सिरिवद्दरसमागमणे^(१) तं वंदे भद्दगुत्तगुरुं ॥ १९३ ॥

(१) Comm. एतेषां चतुर्णामपि चरित्रं प्रायः क्वापि न दृश्यते ।

(२) A जाय०, B जाई ।

(३) A वय० ।

(४) B अरह ।

(५) MSS. मा ।

कन्नाबिन्नंतरदीववासिणो तावसा वि पञ्चदया ।
 जस्मादस्यं ददुं तं समियं वंदिमो समियं ॥ १९४ ॥
 वेसमणस्स उ सामाणिओ चुओ वग्गुवरविमाणाओ ।
 जो तुंववणे धणगिरि अज्जसुनंदासुओ जाओ ॥ १९५ ॥^(१)
 [तुंववणसन्निवेसाउ निगयं पिउसगासमल्लोणं ।
 क्खमासियं क्सु जुयं माऊइ समन्नियं वंदे ॥ १९६ ॥*
 जो गुज्झगेहि बालो निमंतिओ भोयणेण वासंते ।
 निच्छयविणीयविणओ तं वयररिसिं नमंसामि ॥ १९७ ॥*
 उज्जेणीए जो जंभगेहि आणक्खिऊण थुयमहिओ^(२) ।
 अक्खीणमहाणसियं सौहगिरिपसंसियं वंदे ॥ १९८ ॥*
 जस्स अणुन्नाए वायगुत्तणे^(३) दसपुरम्भि नयरम्भि ।
 देवेहि कया महिमा पयाणुसारिं नमंसामि ॥ १९९ ॥*
 जो कन्नाइधणेण^(४) वि निमंतिओ जुव्वणम्भि गिहवदणा ।
 नयरम्भि कुसुमनामे तं वयररिसिं नमंसामि ॥ २०० ॥*
 जेणुद्धरिया विज्जा आगासगमा महापरिन्नाओ ।
 वंदामि अज्जवयरं अपच्छिमो जो सुयहराणं ॥ २०१ ॥*
 भणइ य आहिंडिज्जा जंबुदीवं इमाइ विज्जाए ।
 गंतूण माणुसनगं विज्जाए एस मे विसओ ॥ २०२ ॥*

(१) After this verse A has the following words which are reckoned as a verse :

जइ सुकयजभवसाओ धम्मयायसुसियं इम वयर ।

गिराहलुङ्करणं कम्मरयपसजणं धीर ॥

The verses 195 and 206 belong together. (२) B युद्धरहिओ ।

(३) A adds sec. m. ए, B गत्तणो ।

(४) B कपहाय ।

भणइ य धारेयवा न ऊ दायवा मए इमा विज्जा ।
 अण्णद्धिया य मणुया होहिंति अओ^(१) परं अन्ने ॥ २०३ ॥*
 माहेसरीउ^(२) सेसा पुरीउ^(३) नीया ऊयासणगिहाओ ।
 गयणयलमणुवइत्ता वयरए महाणभावेण ॥ २०४ ॥*
 जस्सासि य वेउब्बिय- नहगमणपयाणसारिलद्धीओ ।
 तं वंदे जाइसरं अपच्छिमं सुयहरं वयरं ॥ २०५ ॥*^(४)
 नाणविणयण्णहाणेहि पंचहि सएहि जो सुविहियाणं ।
 पाउवगओ महप्पा तमज्जवयरं नमंसामि ॥ २०६ ॥
 करुणाए वयरसामौ जं उज्झिय उत्तमद्वमल्लीणे^(५) ।
 आराहियं लहुं तेण खुड्डुण्णावि संतेण ॥ २०७ ॥
 तस्स य सरीरपूयं जं कासि रहेहि लोगपाला उ ।
 तेण रहावत्तगिरौ अज्ज वि सो विस्सुओ जाओ ॥ २०८ ॥
 सोपारयंमि नयरंमि वयरसाहा विणिग्गया जत्तो ।
 सिरिवयरसामिसीसं तं वंदे वयरसेणरिसिं^(६) ॥ २०९ ॥
 नाऊण^(७) गहणधारण- हाणिं^(८) चउहा पिहीकओ जेण ।
 अणुओगो तं देविंदवंदियं रक्खियं वंदे ॥ २१० ॥
 निप्पावकुडसमाणो जेण कओ अज्जरक्खिओ सूरी ।
 सुत्तत्थतदुभयविओ तं वंदे पूसमित्तगणिं ॥ २११ ॥

(१) A तओ ।

(२) B माहेसुरेइ ।

(३) B पुरीइ ।

(४) Comm. अत्रापि केषुचिन्नवीनादर्शेषु पूर्वाचार्यकृताः प्रक्षेपरूपा इमा
 एकादश गाथा दृश्यन्ते । These verses except the last one are taken
 from the Āvaśyaka Niryukti 8, 40 ff.

(५) A ०मुल्ली० ।

(६) A वदर० ।

(७) B नमिउण ।

(८) B चारणं ।

गह्विनवपुष्पसारो दुब्बलियापूसमित्तगणिवसहो ।
 विंझो अवंझपाढो न खोहिओ परपवाएहिं ॥ २१२ ॥
 दुब्बिक्खंमि पण्हि पुणरवि मेलित्तु समणसंघाओ ।
 मज्झराए अणुओगो पवत्तिओ खंदिलेण तया ॥ २१३ ॥^(१)
 सुत्तत्थरयणभरिए खमदममद्दवगुणेहि संपन्ने ।
 देवड्डिखमासमणे कासवगुत्ते पणिवयामि ॥ २१४ ॥
 फग्गुसिरिसमिण्णनाइल सावयसच्चसिरिसावियाथुणियं ।
 ओसप्पिणीइ चरमं वंदे दुप्पसहमुणिवसहं ॥ २१५ ॥
 एए अन्ने वि रिसी तीए एस्से^(२) य वट्टमाणे य ।
 भरहेरवदविदेहे पणमामि सया वि तिविहेणं ॥ २१६ ॥
 अज्जाउ बंभिसुंदरि- रायमईचंदणापमुक्खाओ ।
 कालत्तए वि जाओ ताओ वि नमामि भावेणं ॥ २१७ ॥
 जो पढइ गुणइ निसुणइ इणमो गुणसंयवं महारिसौणं ।
 सिरिधम्मघोसमणहं काउं सो लहइ सिद्धिसुहं ॥ २१८ ॥

(१) A inserts the following words (in Guzerātā) which are reckoned as a verse द्रव्यानुयोग गणितानुयोग चरणकरणानुयोगइ धर्मकथानुयोग
 ४ ए चारि अनुयोग कह ॥ (२) A इस्से, B एसे ।

सिज्जंभवं गणहरं जिणपडिमादंसणेण पडिबुद्धं ।
 मणगपियरं दसाकालियस्स निज्जूहगं वंदे ॥ १ ॥
 मणगं पडुच्च सिज्जंभवेण निज्जूहिया दसज्जयणा ।
 वेयालियाद् ठविया तम्हा दसकालियं नाम ॥ २ ॥
 क्खिं मासेहिं अहीयं अज्जयणमिणं तु अज्जमणगेण ।
 क्खमासापरियाओ अह कालगओ समाहीए ॥ ३ ॥
 आणंदयंसुपायं कासी सेज्जंभवा तहिं धेरो ।
 जसभद्दस्स य पुच्छा कहणा य वियालणा संघे ॥ ४ ॥
 तुम्हारिसा वि मुणिवर मोहपिसाएण जद्द कल्लिज्जंति ।
 ता साज्ज तुमं चिय धीर धीरिमा कं समल्लियउ ॥ ५ ॥
 दसअज्जयणसमेयं सिज्जंभवस्सरिविरदयं एयं ।
 लज्जयाउयं च नाउं अट्टाए मणगसीसस्स ॥ ६ ॥
 एयाओ दो चूलाउ आणिया जक्खिणीद् अज्जाए ।
 सीमंधरपासाओ भवियजणविबोहणट्टाए ॥ ७ ॥
 खुल्लो ऽसणदौहम्मी अहियं काराविओ [स] अज्जाए ।
 रयणीए कालगओ अज्जा संवेगमावन्ना ॥ ८ ॥
 कहमेयं संजायं रिसिहच्चा पाविया मए घोरा ।
 ता देवयाद् नौया सीमंधरसामिणो पासे ॥ ९ ॥
 सीमंधरेण भणिया अज्जे खुल्लो गओ महाकप्पे ।
 मा झूरसु अप्पाणं धम्मन्नि य निच्चला होसु ॥ १० ॥

on R̥ṣimaṇḍalastotra v. 210-212.

इतश्चास्मिन्गणे ऽभूवन्पुष्यमित्रर्षयस्तथः ।
 एको दुर्बलिकापुष्यो घृतवस्त्राङ्गयौ परौ ॥ १०४ ॥
 यस्तु दुर्बलिकापुष्यस्तस्य विस्मरति श्रुतम् ।
 अगुण्यमानं गुणयन्दुर्बलस्तेन सो ऽधिकम् ॥ १०५ ॥
 यो घृतपुष्यमित्रो ऽसौ पूरयत्यखिले गणे ।
 घृतं द्रव्यक्षेत्रकालभावास्खलितलब्धिमान् ॥ १०६ ॥
 तत्र द्रव्यं घृतं क्षेत्रमवन्तौ कालतः पुनः ।
 ज्येष्ठाषाढेषु मासेषु भावाद्रोरद्विजप्रिया ॥ १०७ ॥
 गुर्वी तस्या धनेनाल्पमल्पं मीलयता सता ।
 षड्विर्याचनया मासैः कृच्छ्रादुत्पादितं घृतम् ॥ १०८ ॥
 वरमेध्यति चैतस्याः प्रसूतायाः प्रयोजने ।
 अत्रान्तरे घृतपुष्यमित्रस्तां प्रार्थयेद् घृतम् ॥ १०९ ॥
 गृहान्तरं परं नास्ति हृष्टास्मै तद्ददाति सा ।
 स यान्पृच्छति सर्वर्षीन् कियतार्थो घृतेन वः ॥ ११० ॥
 यस्य यावत्प्रमाणं तत्तावत्तस्मै ददात्यसौ ।
 वस्त्रलब्धिवस्त्रपुष्यमित्रे ऽप्येवमनाहता ॥ १११ ॥
 द्रव्यं तत्राम्बरं क्षेत्रमवन्तौ मथुराथवा ।
 कालः शीतर्तुर्वर्षा वा भावतो विधवाङ्गना ॥ ११२ ॥
 कृच्छ्रेण परिधानार्थं तथैका पोतिकार्जिता ।
 प्रातर्यापारयिष्यामि सो ऽथैत्य याचते मुनिः ॥ ११३ ॥
 तस्मै ददाति तां तुष्टा सैवं सर्वगणस्य सः ।
 तपसोर्जितया लब्ध्या वासः पूरयतीप्सितम् ॥ ११४ ॥

दुर्बलिकापुण्यमित्रो नव पूर्वाण्यधौतवान् ।

स्मरत्यहर्निशं तानि विस्मरन्त्यन्यथा पुनः ॥ ११५ ॥

स तेन दुर्बलो ऽत्यर्थं बन्धवोऽस्य वसन्ति च ।

पुरे दशपुरे रक्तपटपादोपजीविनः ॥ ११६ ॥

एत्यार्थरचितं ते तु प्राङ्गर्भो भिन्नवो ऽधिकम् ।

ध्यानैकता न युष्माकं ध्यानमस्ति न शासने ॥ ११७ ॥

आचार्याः प्रोचुरस्माकं साधवो ध्यानसाधवः ।

एष दुर्बलिकापुण्यमित्रो ध्याने न दुर्बलः ॥ ११८ ॥

ते ऽप्युचुः प्रागसौ स्निग्धाहारभोज्यभवनृहे ।

न चाप्नोति तमधुना तेनासावतिदुर्बलः ॥ ११९ ॥

प्राह प्रभुरसावाज्यं विना भुङ्क्ते न कर्हिचित् ।

ते तं स्माङ्गः कुतस्तस्य प्राप्तिराख्यदयो गुरुः ॥ १२० ॥

आनयने घृतपुण्यमित्रस्तत्प्रत्ययायते ।

दुर्बलिकापुण्यमित्रं निन्युर्गुर्वाज्ञया गृहम् ॥ १२१ ॥

तं भोजयन्ति ते स्निग्धं तत्र सस्मार स श्रुतम् ।

चारे चेप इव व्यर्थं तस्मै ऽभूत्तेन दुर्बलः ॥ १२२ ॥

भृशं स्निग्धप्रदानेऽपि कृशतां वीक्ष्य तस्य ते ।

निर्विषा जगृङ्गः आद्भुतधर्मं श्रुत्वान्तिके गुरोः ॥ १२३ ॥

विन्ध्यो दुर्बलिकापुण्यमित्रश्च फलारचितः ।

गोष्ठामाहिल इत्येते प्रधानास्तद्गणे ऽभवन् ॥ १२४ ॥

विन्ध्यो ऽस्त्यप्यतिमेधावान् सूत्रार्थग्रहणक्षमः ।

आलापकक्षणे सूत्रमण्डल्यां सो ऽतिखिद्यते ॥ १२५ ॥

स प्राह भगवन्नेत्याल्लापको मे चिरेण तत् ।

प्रसद्य वाचनाचार्यवर्यः कश्चित्प्रदीयताम् ॥ १२६ ॥

ततो दुर्बलिकापुष्यमित्रस्तत्रार्थरक्षितैः ।

आदिद्यो दत्तवान्सो ऽपि विन्ध्याय सूत्रवाचनाम् ॥ १२७ ॥

प्राह दुर्बलिकापुष्यमित्रो ऽन्येद्युः प्रभून्प्रति ।

स्वामिन्नगुणितं बन्धुगृहे विस्मरति श्रुतम् ॥ १२८ ॥

अतो मे नवमं पूर्वं क्षयं यास्यत्यचिन्तितम् ।

हृदि दधुरथाचार्या श्रुतज्ञानाम्बुराशयः ॥ १२९ ॥

महामेधाविनो ऽप्यस्य श्रुतं चेद्यात्यचिन्तितम् ।

हा तर्हि का कथान्येषां स्वभावादल्पमेधसाम् ॥ १३० ॥

सानुग्रहो ऽथ शिष्येषु भगवानार्थरक्षितः ।

अनुयोगं पृथक् चक्रे चतुर्धा सूत्रगोचरम् ॥ १३१ ॥

कालिकश्रुतमेको ऽसौ द्वितीय च षडभिभाषितम् ।

तृतीयः सूर्यप्रज्ञप्तिर्दृष्टिवादश्चतुर्थकः ॥ १३२ ॥

धारणायहणाशक्तिं वीक्ष्यैव स कृपार्द्रधीः ।

कालदोषादनुयोगं चतुर्धा चक्रेवान्पृथक् ॥ १३३ ॥

अथार्थरक्षिताचार्या यथा देवेन्द्रवन्दिताः ।

आसंस्तथोच्यते ऽन्येद्युर्जगुप्ते मथुरापुरीम् ॥ १३४ ॥

तत्र भूतगुहाख्यस्य व्यन्तरस्य स्थिता गृहे ।

इतश्च प्राग्विदेहे ऽगान्नमस्कर्तुं हरिर्जिनम् ॥ १३५ ॥

नत्वा पप्रच्छ देवेन्द्रो निगोदाङ्गिविचारणम् ।

सौमन्धरजिनेन्द्रो ऽपि तामाचख्यौ यथास्थितम् ॥ १३६ ॥

पुनः पप्रच्छ देवेन्द्रो वर्षेऽस्मिन्को ऽपि भारते ।
 एवं निगोदजीवानां वक्तुं वेत्तीश किं न वा ॥ १३७ ॥
 प्रभुः प्राह हरे वेत्ति वक्तुं तानार्यरक्षितः ।
 कौतुकाद्बुद्धविप्रेन्द्ररूपं कृत्वेन्द्र आचयौ ॥ १३८ ॥
 नत्वा स्वरूपं पप्रच्छ निगोदप्राणिनां हरिः ।
 प्राहार्यरक्षितः सम्यक् तच्छ्रुत्वेन्द्रो मुदं दधौ ॥ १३९ ॥
 प्राहेन्द्रो भगवन्व्याधिर्मच्छरीरे महानयम् ।
 गृह्णाम्यनशनं ब्रूत कियदायुर्विलोक्य मे ॥ १४० ॥
 ततस्तैर्जविकैरायुरस्य सम्यग्विलोकितम् ।
 यावद्वर्षशतमेकमागाच्चैतच्छतद्वयम् ॥ १४१ ॥
 ततश्चिन्तितमाचार्यैर्भारतो ऽयं न मानवः ।
 विद्याधरो व्यन्तरो वा रूपं चक्रे ऽन्यथात्मना ॥ १४२ ॥
 यावद्वर्षसहस्राद्यैरप्यन्तो ऽस्यायुषो नहि ।
 तावद्विसागरोपमप्रमाणं च तदागतम् ॥ १४३ ॥
 ततो ऽस्य भवमुत्पाद्याचार्यैः प्रोक्तं भवान् हरिः ।
 प्रीतः सौमन्धरकृतां प्रशंसां हरिरप्यवक् ॥ १४४ ॥
 माहेन्द्रः परमप्रीत्या धन्या भारतभूरियम् ।
 ईदृशस्य नृरत्नस्य यत्राभूदधुनोद्भवः ॥ १४५ ॥
 इत्युक्त्वा गन्तुकामे ऽस्मिन्नाचार्याः प्राङ्मुखमुदः ।
 प्रतीक्षस्व क्षणं शक्र यावदायान्ति साधवः ॥ १४६ ॥
 ये ऽस्थिराः स्थिरता तेषां स्याद्भूते ऽद्यापि वासवाः ।
 यदायान्तीति तच्छ्रुत्वा हरिरुचे प्रभून्प्रति ॥ १४७ ॥

सुमुच्चवः करिष्यन्ति निदानं वोक्ष्य माममी ।

निःसत्त्वत्वेन सत्त्वेन तेन यामि स्वमाश्रयम् ॥ १४८ ॥

कुरु किञ्चिदभिज्ञानमित्युक्ते सूरिभिर्हरिः ।

विधाद्योपाश्रयद्वारविपर्ययमगादिवम् ॥ १४९ ॥

आश्रययुर्थतिनो द्वारमपश्यन्त इतस्ततः ।

अत्रायान्विति गुरुभिरुक्ते तस्यान्तराययुः ॥ १५० ॥

प्रभो किमेतदित्युक्ते साधुभिः प्रभवो ऽभ्यधुः ।

अत्रागाद्वासवस्तेन प्रातिहार्यमदः कृतम् ॥ १५१ ॥

दृष्टो ऽभविष्यत्सो ऽस्माभिर्नेत्रे किं लक्षितः क्षणम् ।

तैरुक्तो हेतुरेतेषां निदानकरणात्मकः ॥ १५२ ॥

देवेन्द्रवन्दिताश्चासन्त एवमार्यरचिताः ।

विहरन्तो ऽन्यदा जग्मुः पुरं दशपुराङ्गयम् ॥ १५३ ॥

तदो ऽत्यितो ऽक्रियावादी मथुरापुरि सो ऽधमः ।

पितरं मातरं धर्माधर्मादीनि न मन्यते ॥ १५४ ॥

तदा तत्र न वाद्यस्ति साधुसंघाटकस्ततः ।

सङ्गेन प्रैषि सूरौणां तदा ते हि युगोत्तमाः ॥ १५५ ॥

वृद्धत्वात्प्रभुभिर्गोष्ठामाहिलः स्वस्य मातुलः ।

प्रहितो वादलब्धिर्हि तस्य चास्ति विशेषतः ॥ १५६ ॥

क्षणाद्वादे जितस्तेनाक्रियावादी निरुत्तरः ।

हर्षेण रक्षितो वर्षारात्रं तत्रास्तिकैरसौ ॥ १५७ ॥

दध्युरन्येद्युराचार्याः कोऽत्र भावी गणाधिपः ।

ज्ञातो दुर्बलिकापुष्यमित्रस्तत्रोचितश्च तैः ॥ १५८ ॥

तेषां खजनवर्गस्य संमतः फल्लुरक्षितः ।
 विद्वान्गोष्ठामाहिलश्च तमाह्वयाय सूरयः ॥ १५८ ॥
 वल्लाज्यतेलकुम्भानां निदर्शनमदर्शयत् ।
 त्रयो ऽप्यधोमुखीकृत्य वल्लाद्यैः पूरिताः पुनः ॥ १६० ॥
 वल्लास्तावन्त एव सुस्तैलं किञ्चिन्नगत्यपि ।
 बहवस्त्वाज्यावयवाः स्थानान्तरनिवेशनात् ॥ १६१ ॥
 खजनांस्ते ऽभ्यधुः सूत्रार्थोभयाभ्यां स मां प्रति ।
 दुर्बलिकापुष्यमित्रो निष्पावकुटसंनिभः ॥ १६२ ॥
 विज्ञेयस्तैलकुम्भाभः शुद्धधीः फल्लुरक्षितः ।
 गोष्ठामाहिलसाधुर्मां प्रत्याज्यघटतुल्यधीः ॥ १६३ ॥
 तस्मादुर्बलिकापुष्यमित्रो गणभृदस्तु वः ।
 खजनानिति संबोधास्मै शिवां सूरयो दधुः ॥ १६४ ॥
 हंहो दुर्बलिकापुष्यमित्रार्थं फल्लुरक्षितम् ।
 प्रति गोष्ठामाहिलं च वर्तितव्यं यथा मयि ॥ १६५ ॥
 पूज्यैरुक्तौ ततो गोष्ठामाहिलफल्लुरक्षितौ ।
 वर्तितव्यं भवद्भ्यां भो मयीवास्मिन्गणाधिपे ॥ १६६ ॥
 अपि चाकृते कृते वा न कुर्वे रोषमप्यहम् ।
 एतत्सहिष्यते नैष तद्भावं भो सदोद्यतैः ॥ १६७ ॥
 अनुशिष्योभयं पक्षमित्यं सूर्यार्यरक्षिताः ।
 प्रत्याख्याय निराहारं शुभधानाद्ययुर्दिवम् ॥ १६८ ॥
 श्रुतं गोष्ठामाहिलेन स्वर्ययुः सूरयो मम ।
 आगात्यप्रच्छ गणभृत् स्थापितः को जनानिति ॥ १६९ ॥

कुटदृष्टान्तमाकर्ण्य स्थित्वा पृथगुपाश्रये ।

आयातो वसतावभ्युत्थितः सर्वैर्महर्षिभिः ॥ १७० ॥

तिष्ठात्रैवेति तैरुक्तः स स्थितोपाश्रये पृथक् ।

द्वेषाद्बुद्ध्युदाहयत्यन्तान् तु शक्नोति तान्मुनीन् ॥ १७१ ॥

अथ पौरुषमाचार्याः कुर्वन्ति न शृणोत्यसौ ।

ब्रूते भवन्तो निष्पावकुटतुल्या महर्द्धयः ॥ १७२ ॥

शिष्यो ऽनुभाषते तेषां विन्ध्यस्तत्र शृणोत्यसौ ।

तत्र कर्मप्रवादाख्ये पूर्वं कर्माच्यते ऽष्टमे ॥ १७३ ॥

यथैवं बध्यते कर्म कथं बन्धो ऽस्य चात्मनः ।

ग्रहपयन्निचारे ऽस्मिन्नन्यथाभूत्स निऋतः ॥ १७४ ॥

तद्विस्तरो ऽथ विज्ञेयो विज्ञैरावश्यकागमात् ।

बुधो न विन्ध्यस्तद्वाक्य[ादेश] द्वेषाद्बहिष्कृतः ॥ १७५ ॥

सूरिर्दुर्बलिकापुष्यमित्रः प्राप्तः क्रमादिवम् ।

ततान तत्पदोद्द्योतं ततो विन्ध्यो ऽप्यवन्ध्यधीः ॥ १७६ ॥

इत्यार्यरक्षितगुरोरनुवास्य शिष्य-

निष्पावकुम्भसदृशस्य च विन्ध्यसाधोः ।

संबन्ध [वर्ध] मभिधाय यमर्थसारं

संप्राप्तवान्भवतु तेन सुखी जनो ऽयम् ॥ १७७ ॥

End of the Appendices.

VARIA LECTIO.

FIRST SARGA.

32 d. द्वारेऽवि० A, Ca, Ah 1 Pu.—33 b यथाविधिः A, B, Ah 2. 3. Be, Pu,—47 a. कटु० C, कटुं D, कषु Pu.—48 c. शंतरसं Ah 1. 3. Ca. Be, Pu.—726. सर्वेक्षितः Ah 1. Be.—74 c अत्युग्र० D, Ah 1, Be.—77 d. नान्यथा seems to be the original reading, as all Mss. perhaps with the exception of B, have it. The preceding akṣara is doubtful, C, Ah 1. वाक्कु; Ah 2. वाक्कु Be, Pu. वाक्च; C pr. m., D, Ah 3. वाक् हि.—81 c Be, Ca, Ah 1 जुला पराभवं.—84 c. The Mss. spell शिरस्कोणापि or (D, Pu) शिरष्कोणापि; as शिरस्कादि occurs in the next verse, we ought to correct it here in शिरस्कोणापि.—88d Ah 1, Pu. प्रशन्नं; D प्रसन्न.—91 c A, C sec. m., Be, Ah 1. 2. 3. भगवान्—96 c A. Be. विलोक्य—114 a Ah 3 अरण्ये; A आरण्य०; Ca. Ah 1. 2. आरण्यैर्गो०; Be अरण्यैर्गो०—141 d राज्यवि० D. Ca. Ah 2 sec. m.—148 a उवाच च C, Ah 2, Pu.—168 a प्रवीयमानान् all Mss.!—d नार्हन्ति तन् Pu. नार्हन्त्येतन् D, Ca.—186 d for वराशिं C has चौवरं, Ca. वसनं.—196 a अवीवदंश्च Ca, Ah 3 sec. m.—b पर्णांगनाः Ca, Ah 1. 2. 3, Be, Pu.—199 a अथायातं Ah 1. 3, Ca.—253 d शुद्धात्मा B, Be, Ah 1.—262 d कस्मिन्नृच्छे० B, D, Ah 1.—269 c गुप्तिमतिः Ca, Ah 2. 3, Pu; गुप्तिपतिः Be.—275 b वेदनां Ca, Ah 3.—284 d जंबूद्विप० all Mss.! 297 b ष्यगमन् C, Ah 2, Pu.—301 c तदिदं B, C sec. m., Ah 1. 3, Be, Pu.—305 b तेषां B, C sec. m., Ah 1. 2. 3, Be.—331 d मन्त्रामतिः Ca, Ah 2, Pu.—349 b वज्रनायुषा A, D, Ah 1. 3, Be.—376 a इह ह्यन्यत्र, Ca, Be, Pu, Ah 2.—380 b यदेवं Ca, Ah 2.—414 b प्रत्याख्यातं C, D, Be, Pu, Ah 2. 3 pr. m.—423 c संशक्तः शुशुभे ताभिः D, Pu.—430 b प्रभो B, Ah 1. 2, Be, Pu.—437 a नला B, Ah 1, Be.—444 d साधनं B, Ca, Ah 1.—345 d स्तेवम० A, D sec. m., Pu.—465 b महेभ्यम् A, Ah 2. 3, Pu.—466 b in the margin of D is mentioned a variant यावदादशवत्सरी०.

SECOND SARGA.

13 c तदेव ख० B, Ah 1, Be.—22 a भाति for पति C sec. m., Pu.—86 c. d. च पश्चामस्तव Ca. Ah 1. 2 sec. m., Be.—92 b सत्त्वान्निबो० Be, Ah 1; सत्त्वान् प्रबो० A; सत्त्वान्विबो० Ca.—102 a नला for तत्रा C sec. m.,

Ah 2, Pu ; प्रतीक्ष्य for गमय. — c पक्षीवैदीयो Be, पक्षीवोड्डीयो Pu. — 107 d रथौ Ca — 116 b भविष्यति D sec. m., Ah 1, Be, Pu. — 141 b चोत्य. A ; चोत्य. Be, Pu. — 145 b जंबूनांशुशोभितं A. — 170 c चौरौ D, Ah 1. 3 ; चौर Pu, चौर्य Ah 2. — 190 d मधुविंदाखादिपुंवत् all Mss. except Pu : विंदादिपुंवत्. My reading is conjectural in order to restore the metre. — 192 c पलायंते C, Pu. — 199 c ऽदात्ता Ca, Pu. — 213 d वार्धन्या A, B, D, Be (so also in Abhidhānacintāmaṇi 1021) 214 c ऽसासाय C sec. m., Ca, Be, Pu, Ah 3. — 240 b खट्वे D, Ah 2. — 241 a सूर्यन. A, Be, Ah 2. — 251 b प्रभा यदि. D, Pu. — 252 c चिंतावेशा स्फु. C, Pu, Ah 1. — 254 d मांडौ A, C sec. m., Be. Ah 3. — 281 d स for च C, सु. Ah 1. Be. — 311 बंधु for बंध in a : A, B, C, Ah 2 pr. m., Pu ; in b : B, C, Ah 2 pr. m. — 321 d ऽरण्यहरि. Ca, Pu. — 325 b तौ च A, B, D, Ah 1. 3 sec. m., Be, Ca. — 333 b वीर्ये C, Ah 2. — 343 b जांगलं A, C pr. m. ; पिढजं पलं Be, Pu, C sec. m. — 359 a ऽकोद्रवधनं C, Pu. — 390 d all Mss. except A read the last pāda : तदुत्पन्न इव क्षमिः This seems to be the correct reading ; क्षमिः however must be written for क्षमिः which is against the metre. — 392 a सशरीरं A, Be. — 419 a तीरे A, B, Ah 1. 2. 3, Be. — 420 b क्षयि Be, Pu. This is perhaps the correct reading — 435 c ऽग्रिस्त्रै. Pu, ऽग्रिः तै. C. — 437 a स पश्यन् C sec. m., Be, Pu. — 444 d ऽन्तुयानया D, Be, Pu. — ५०५ Ah 2. — 458 b वसन. D, Ah 2. 3, Be, Pu. — 474 b सूर्ति. Mss. — 490 c गत्वा C, D, Pu. — 492 d नासां C, Ah 2. 3, Pu ; नासं Ca. — 546 d ऽचारी. Be, C i. marg. चारीवद्ध. — 564 c चेष्टास्तु A, B. — 574 a लौलो. A, D pr. m. — 628 d ऽश्वेवं C, Be. — 644 d ऽमपि व. D, Ah 2. 3, Pu. — 666 a चांडा. A, B. — 672 c ऽदंतुरा D, Be. — 704 a लब्धावसरः C, Be. — 707 d C corrects मेढकाः is मंदकाः, and adds a Guzerati gloss i. marg. तेहज गफा तेहज घेवनि मालु. Be, Pu read मेढकाः, Ah 1 मेढकाः — 732 c घुरघुरा. A, Be, Ah 2.

THIRD SARGA.

18 d विभवे. A, Ah 3, Be. — 43 c तस्माद्. C, तस्यास्त्वंध. Be. — 61 c सुखदं all Mss. except D ; सुषद seems to occur only in Vedic Literature. — 64 d यदा यदा A, B, Ah 1. 3. — 75 d मतिः C sec. m., Be. — 86 d चन्दनेन तनोयसा all Mss. — 99 d ऽतदेवा D sec. m., Ah 1. 3. — 104 b बलितोस्त्रि च A, Ah 3. — 108 b ज्वसत् C, Pu. — 112 c पद्रसंड C, Ah 1, Be. — 161 a राजाप्र. A, C, Pu, Ah. 2. 3. — 163 d ध्रुवं सखे D, Ah 3. — 165 d च for तु C, Ah 2. — 169 c दुष्प्रापं Ah 1. 2 ; d रोधो वारिधेः Be, Pu, Ah 1. 2. — 173 c स्योयाभ्या. Ca, Ah 1. — 174 d ब्रूथ all Mss. — 182

b बंधवाः Be, Ah 1. 2. 3 (3 corrected from बंधवः)—184 a तदैहिलौकिक A, C, Pu, Ah 3.—185 d कथानिधिः D.—194 d गौतं A, Ah 1. 2.—197 b वडाय D sec. m., भडाय Be, चडाय A, वडाय Pu.—200 a खसंपदानु० A, C, Pu, Ah 1. 3.—212 c यद्येत० D, विद्यत० Ah 1.—214 d वसंतपुरपत्तनं A, Be.—220 a कपूरपूर० C, Be.—226 a तत्पार्श्वे D, Ah 3.—245 d ऋवे Ca, Be, Pu, Ah 2. ऋवे Ah 1.—256 b पाद्यो० all Mss. except Be.—after 283 Ca has the following verse : निनदन्मंगलातोद्यः पठन्मंगलपाठकः । उत्तार्यमाणलवणो गीयमानगुणात्कर (sic); C adds this verse i. marg. but reads the last pāda : सक्तीयमानसंगलः ।

FOURTH SARGA.

28 c प्रचेलु० Ca, Pu; प्राववु० Ah 1. 2. 3, Be.—42 d सकथौ C, D, Ah 1. 2, सक्थौ Pu, सकौ Be.

FIFTH SARGA.

1 a इतश्च A, Pu.—3d यानसन्निभः Ah 1, C sec. m.—6 d कांचनं D, i. marg. : पंकजं पाठांतरं—31 b तथा Ca, Ah 1. 2. 3—सहर्षी तौ C, Pu, Ah 1. 2. 3.—40 d ब्रूय Mss.—72 b च्छात्यर्थ० A, D sec. m.—106 a भवस्वरि० D, Ah 1. 2. 3.

SIXTH SARGA.

28 d दुःखं करोति Be, D sec. m.,—29 d वाचो D, B; वाचं Ah 1.—37 d and 38 c instead of कौटकाः A has क्रमयः, Ca ह्रमयः—71 c भवदुःखे A, Ca.—77 d यतो भवं Be, A 1. 2; भवः Ah 3; न का Ca.—87 b संधारणा० D, Ah 1.—d लोके A, Ah 1, Pu.—117 c ब्रूत A, Ah 1; ब्रूय the remaining Mss.—142 d दित्से B, C, Pu, Ah 1. 3.—219 d तदेवा० D, Ah 1, Be.—239 d ऋदत्करः Ca, Ah 1. 2, the correct reading is probably उदत्करः found only in Ah 3.—246 a बालदृष्टा C, D, Be, Ah 2.

SEVENTH SARGA.

15 c सात्रोय Ca, Ah 2 sec. m., सात्रोम्मा० D, Ah 1. 3; 2 pr. m.—32 a तेनाथ Be, Pu, Ah 3.—42 a सख० Ah 1, सुख० Ah 2, सखू० Be.—56 b. The second pāda in Ah 1. 2. 3 reads : एवं च यप्रतारयत्, so D pr. m., C i. marg., B (वि० for य०).

EIGHTH SARGA.

8 d भूज्जी० Ah 1.—23 b, c ऊचे वरश्चिर्मुदा । सखच्छला पुनस्तासु C.—30 b यधात् Pu, Be, Ah 1. 2. 3.—34 b सोय for सायं A.—48 a सख्य० or

सज्जं all Mss. except Pu; सज्जंते चात्र शस्त्राणि D.—60 b विचारणं A, C, Pu.—77 a महासज्जो Be, Pu, Ah 2. 3.—84 d प्रकटमनं D.—119 b निवेशनं Ca, Pu, Ah 1. 2.—122 a सौवसल्यै B, Be, Ah 3.—133 c ईयुं A, B, Be.—136 c ंद्वारकार C, Pu, Ah 2 pr. m., 3—156 b. and 159 b शकुन for शकुनि in Ca, Be, Ah 1. 2. 3.—169 a समाधिवंतो all Mss. except Pu.—178 c इदमप्यधिकं B, C, Be, Ah 2.—183 d लौहं B, C 213 b प्रतिवेशं Ah 3; ंग्लिं Pu; ंग्लं Ca.—215 b राजा A, C, Pu, Ah 2; नंदो C, Ah 2.—217 b तदा Ca, Ah 1.—219 a योचे C, Be, Pu, Ah 1. 2 pr. m.—233 b दत्त all Mss.—261 d ंसज्जेति C.—263 c नाटकं B, Ah 1; ंनाटकं C.—283 c सतरदध्रा A, C, Ah 1; सतरं Ah 3; संतरं Be; सतसं Ca; ससर D, A 2 pr. m.; सशरतं Pu.—292 b चोष्णा B, C, Ah 2. 3.—344 b, 345 a, 360 b: our Mss. usually spell कौलिक instead of कौलिक, and in 348 c, 349 c, 350 b वृत्ति for वृत्ति!—365 b गवासचो Ca, Ah 3.—367 a समुद्धृतैः Ca, Be, Pu, Ah 3.—368 b ज्यो स्ति सद्देश्मनि A, D.

NINTH SARGA.

73 a किसुद्गं B, C, D.

ELEVENTH SARGA.

16 c पश्यत all Mss.—46 b सज्ञैव for अन्वेव A.—47 a कथयामासुर्भं Ah 2. 3.—52 a खादुं खादुं A, C, Pu, Be; खादुखादुं Ah 3.—56 d स्यात्तदा D; स्यान्नघ (!) Ah 1.—62 c d the second line in Ah 2. 3: श्रावकः संप्रतिरभूत् विशेषणं तदादि तु ॥—64 d ऽप्यधिकं Ah 2. 3, Pu.—86 d उपासनं Ah 3, Pu.—103 c अकार्यत महासत्ता: A, B, D, Pu, Ah 1. 2. 3.—111 d शक्तिध्वमं Mss.—117 समाचारी in a Pu, in c Be, in both C; विभन्नस्य (!) A, C, D, Pu.—130 d दिशतं all Mss.—150 b सुकुमारं Ah 2. 3, Be.—160 b तु for च Ah 2. 3, Be.—168 d दृशं Ah 2. 3.—178 d ंस्यज्ञा च देहं C, Ah 1.

TWELFTH SARGA.

1 b ति for च Ah 2. 3.—27 a स जातं Ah 1. 3, Be.—122 d ंप्यदः A, Pu; ंप्य D.—158 a ज्येष्ठमां A, Ah 3, Pu.—224 d वा for च Ah 2, Be.—233 a ंपूर्वांत A, C.—d पूर्वभूत् A, C; पूर्वभूत् Pu.—249 b रुक्मिणी all except Ah 3.—259 a एवं च Be, Ah 1. 2. 3.—263 c d मोहतिनिरध्यांतदीपिकां—266 b साम्यस्ति Be, Ah 2.—267 b तस्य धर्मं निश्चयं च D; all remaining Mss. have the reading of the text, some with the variant तं धर्मं.—277 b ंद्यैवहि Ca, Be, Pu, Ah 1. 2. 3.—291

d ०सुनः C, Be, Ah 2.—298 a b विषया हि नितंविन्यो विषयाः स्युविपो-
पमाः Ah 2. 3.—300 b ०स्यम् A,C,D, Ah 3.—after 306 D insert the
following verse : तथा गृहीता प्रव्रज्या त्रीवञ्चस्त्राभिनोऽग्रतः । तस्मात्स्थाना-
न्मनौन्द्रोऽपि विहारं चकृवांस्ततः ॥—320 a अस्मादुःखार्णवादस्मान् Be, Pu, Ah 1.
2. 3.—325 b स्वर्गयायिनं A,C,D.—329 a यृता D, Be, Ah 1. 2. 3.—
355 d सुदाभवत् C, Pu.—356 b यस्यां for यत्र Be, Ah 1. 2. 3.—364
d भांकार A, D.—367 b लास्यलालसं C,B,D, Pu, Be Ah 1. 3.—377
c विंशतिः Ah 1, विंशति the remaining Mss.

THIRTEENTH SARGA.

1 a ०श्वोदायिनं Ah 1.—16 d तासामति Ca. Pu—33 a ०वदत्ताधु Ah
2.—42 c ०दुपपुरयामे Ah 1. 2, ०दुरयां C, ०वरयां Be, ०सरयां D,
०जवयां Ah 3, ०दपनगरयामे Pu.—59 b रागपविवितः C, Pu.—75 c यदिद
A,B,C,D, Pu.—111 d तमो वयं A,D C, Be, Ah 2.—124 a गंतुमुं Ah 2.
3.—133 d ०योगभाक् Ah 2. 3.—151 b कथं च नः C,D, Ah 2.—164 d
विल्लीनश्च क्षणादपि Ah 1. 2. 3. Pu,—179 d तदा for तथा C, Pu.—185 c
जौवितासः all Mss. except Ah 1.—199 c जिनार्चायां A,C,D, Ah 1.;
जिनादीनां Be.—The verse जंबूसुनिप्रभृति is wanting in Ca, Be, Pu,
Ah 1. 3.

CORRIGENDA.

I 77 d	for वाक्कुतोऽन्यथा	read वाग् द्वि नान्यथा	(cf. Varia Lectio).
84 c	„ शिरस्तेनापि	„ शिरस्तेनापि	
99 d	„ यदेवं	„ यदेवं	
168 a	„ प्रवीयमानान्	„ ०माणान्	
214 b	„ ०धिरुह्य	„ ०धिरुप्य	
215 d	„ नियुक्तैः	„ ऽभियुक्तैः	
217 a	„ सहितः ताभि०	„ सहितस्ताभि०	
240 d	„ संक्रान्तव०	„ संक्रान्तं व०	
262 a	„ ०ज्ञाप०	„ ०ज्ञप०	
277 c	„ चाभ्यु०	„ वाभ्यु०	
290 d	„ द्वितीयकीव	„ द्वैतियोकीव	
323 b	„ भारय०	„ धारय०	
„ d	„ तत्पदा०	„ तत्पादा०	
355 c d	„ गार्हस्थ्यद्विप्रो	„ गार्हस्थ्यद्विप्रौ	
398 d	„ शारिकाः	„ सारिकाः	
416 c d	„ ०स्ततं सा०	„ ०स्ततसा०	
417 a	„ विविधा०	„ विविधा०	
II 36 b	„ लिषामपि	„ लिषामिमे	
40 a	„ ऋषभः वेष्टौ	„ ऋषभवेष्टौ	
71 c	„ „ „	„ „ „	
121 c	„ प्रप्रज्याथां	„ ०या	
138 a b	„ जम्बूमु०	„ जम्बूमुं०	
158 b	„ बन्धूनां	„ वधूनां	
210 a	„ गजेन हन्य०	„ गजेनाहन्य०	
216 a	„ गजो	„ गजः	
254 b	„ ०ष्टुर्मिके	„ ०ष्टुर्मिके	
269 b	„ सा तथा	„ सानघा	
II 311 a and b:	for बन्धु०	„ बन्ध०	
312 b	for भो	„ भोः	
324 c	„ अन्यदा द्वारा०	„ अन्यदाद्वारा०	
333 b	„ वीर्ये	„ बीजे	
342 b	„ जाङ्गलं	„ जङ्गलं	

360 a	for	०र्भोजने	read	०र्भोजने
363 d	,,	च	,,	वा
376 a	,,	०निर्विघ्नं	,,	०निर्विघ्नः
390 d	,,	०दुत्पन्न इव विद्वत्किं	,,	०तदुत्पन्न इव क्रिमिः
391 b	,,	०सादयन्	,,	०स्वादयन्
392 b c	,,	०पुरे प्र०	,,	०पुरप्र०
418 a	,,	वार्यमानो	,,	वार्यमाणो
431 b	,,	०रपि	,,	०रयि
443 d	,,	दृष्य०	,,	दृष्ये०
444 a	,,	०नाथः	,,	०नाथ
452 a	,,	०र्दग्धा जी०	,,	०र्दग्धोज्जी०
462 b	,,	एकश्च	,,	एकस्य
490 c	,,	गच्छ नि०	,,	गच्छानि०
508 d	,,	दृष्ट्वा गत्वे०	,,	दृष्ट्वागत्ये०
546 d	,,	०द्वारिब०	,,	०द्वारीब०
574 a	,,	लीलो०	,,	नीलो०
591 c	,,	०त्यदो	,,	०त्यहो
596 a	,,	तत्तु	,,	तच्च
624 b	,,	च	,,	सा
720 d	,,	महावानर०	,,	महान्वानर०
II 81 d	,,	०त्पुत्रतं	,,	०त्पुत्रतं
113 a	,,	दारिद्रेण	,,	दारिद्रेण
156 d	,,	च कृतार्थय	,,	चरितार्थय
IV 48 a	,,	प्राग्भव	,,	प्राग्जन्म
50 b	,,	०स्यैव	,,	०स्यैष
V 8 d	,,	तथैव	,,	तत्रैव
66 b	,,	भवन्	,,	भवत्
98 d	,,	व्यमोक्षत	,,	व्यमोक्षत
VI 30 a	,,	०वत्सुजाये	,,	०वत् स जाये
120 d	,,	तथा	,,	तथा
After 125 add युष्मं ॥				
136 a	for	निजागम	,,	जिनागम
170 d	,,	०मनीयत	,,	०मनीयत
239 d Compare Varia Lectio.				
246 b	for	सह	read	पि हि
VII 18 d	,,	०स्व	,,	०स्वदा

VIII 79 b	for	यायी	read	यायाद्
149 b	„	तु	„	ऽथ
178 c	„	०प्यधिकं	„	०भ्यधिकं
292 a b	„	चोष्णा रब्बा०	„	चोष्णरब्बा०
369 d	„	च नः	„	जनाः
421 c	„	निवेश०	„	निषाद०
437 a	„	साध०	„	साह०
IX 56 a	„	सदा	„	तदा
73 a	„	किमुद्गम०	„	किमुद्दिग०
XI 37 b	„	ततः	„	पुनः
89 d	„	वर्तया०	„	वर्तया०
118 c	„	०साहा०	„	०सहा०
XII 158 a	„	ज्येष्ठ	„	ज्येष्ठे
210 c	„	ते स्म०	„	तेऽस्म०
308 b	„	०ज्ञान्तर०	„	०ज्ञान्तर०
376 d	„	बन्धुर	„	बन्धुरं
XIII 161 d	„	तुंद्योतयि	„	द्योतयितुं